

Holy Bible

Aionian Edition®

**Bible Gourmantche du Togo
Gourmantche Bible**

AionianBible.org
The world's first Holy Bible untranslation
100% free to copy and print
also known as " The Purple Bible "

Holy Bible Aionian Edition ®
Bible Gourmantche du Togo
Gourmantche Bible

Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0 International, 2018-2024

Source text: eBible.org

Source version: 8/25/2024

Source copyright: Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0
Door43 World Missions Community, 2020

Formatted by Speedata Publisher 4.19.20 (Pro) on 8/31/2024
100% Free to Copy and Print

TOR Anonymously

<https://AionianBible.org>

Published by Nainoia Inc
<https://Nainoia-Inc.signedon.net>

We pray for a modern Creative Commons translation in every language
Translator resources at <https://AionianBible.org/Third-Party-Publisher-Resources>
Report content and format concerns to Nainoia Inc
Volunteer help is welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Gourmanchéma at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation!* What is an *un-translation?* Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aīdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aīdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is *eternal*! However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to *eternal* life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of eternal punishment. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The eleventh word, *eleēsē*, reveals the grand conclusion of grace in Romans 11:32. Take the time to understand these eleven words. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read online at AionianBible.org, with Android, and TOR network. Why purple? King Jesus' Word is royal... and purple is the color of royalty!

History

Gourmanchéma at AionianBible.org/History

- 04/15/85 - Aionian Bible conceived as B. and J. pray.
- 12/18/13 - Aionian Bible announced as J. and J. pray.
- 06/21/15 - Aionian Bible birthed as G. and J. pray.
- 01/11/16 - AionianBible.org domain registered.
- 06/21/16 - 30 translations available in 12 languages.
- 12/07/16 - Nainoia Inc established as non-profit corporation.
- 01/01/17 - Creative Commons Attribution No Derivatives 4.0 license added.
- 01/16/17 - Aionian Bible Google Play Store App published.
- 07/01/17 - 'The Purple Bible' nickname begins.
- 07/30/17 - 42 translations now available in 22 languages.
- 02/01/18 - Holy Bible Aionian Edition® trademark registered.
- 03/06/18 - Aionian Bibles available in print at Amazon.com.
- 10/20/18 - 70 translations now available in 33 languages.
- 11/17/18 - 104 translations now available in 57 languages.
- 03/24/19 - 135 translations now available in 67 languages.
- 10/28/19 - Aionian Bible nursed as J. and J. pray.
- 10/31/19 - 174 translations now available in 74 languages.
- 02/22/20 - Aionian Bibles available in print at Lulu.com.
- 05/25/20 - Illustrations by Gustave Doré, La Grande Bible de Tours, Felix Just.
- 08/29/20 - Aionian Bibles now available in ePub format.
- 12/01/20 - Right to left and Hindic languages now available in PDF format.
- 03/31/21 - 214 translations now available in 99 languages.
- 11/17/21 - Aionian Bible Branded Leather Bible Covers now available.
- 12/20/21 - Social media presence on Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube, etc.
- 01/01/22 - 216 translations now available in 99 languages.
- 01/09/22 - StudyPack resources for Bible translation study.
- 02/14/22 - Strong's Concordance from Open Scriptures and STEPBible.
- 02/14/23 - Aionian Bible published on the TOR Network.
- 12/04/23 - Eleēsē added to the Aionian Glossary.
- 02/04/24 - 352 translations now available in 142 languages.
- 05/01/24 - 370 translations now available in 164 languages.
- 08/05/24 - 377 translations now available in 166 languages.
- 08/18/24 - Creative Commons Attribution 4.0 International, if source allows.

Table of Contents

NEW TESTAMENT

Matiewo	11
Marka	36
Luka	52
Jan	77
Jesu Tondiba Tuona	96
Roma Yaaba	122
1 Korantien	133
2 Korentien	143
Galati	150
Efesia	154
Filipi	158
Koləsi	161
1 Tesalonika	164
2 Tesalonika	167
1 Timote	169
2 Timote	172
Tidi	174
Filimo	176
Eblenba	177
Jaki	185
1 Pieri	188
2 Pieri	191
1 Jan	193
2 Jan	196
3 Jan	197
Jude	198
Mi Dəgdimə	199

APPENDIX

Reader's Guide

Glossary

Maps

Destiny

Illustrations, Doré

NEW TESTAMENT

Jesu bo jaandi: ... n baà, tieni sugli bi po, kelima bi ki bani ban tiendi yaali.

A minteela den tòni o tiadi, titia, ki bogdi bogdi.

Luka 23:34

Matiewo

1 Abalahama biga, jakobo biga, JESU kiristu yajanba yela n ne: **2** Abalahama mali Isaka; Isaka n̄ mali Jakobo; Jakobo n̄ mali Juda yeni o ninjaba; **3** Juda bo taa Tamaar, ki mali Fares yeni Saara; Fares n̄ mali Esrom; Esrom n̄ mali Aram; **4** Aram n̄ mali Aminadab; Aminadab n̄ mali Naason; Naason n̄ mali Salmon; **5** Salmon n̄ taa Rahab, ki mali Boas; Boas n̄ taa Rut ki mali Obed; **6** Obed n̄ mali Isayi; Isayi n̄ mali Dafid; O badciamo Dafid n̄ taa Uri denpua, ki mali Salomon; **7** Salomon n̄ mali Robuam; Robuam n̄ mali Abia; Abiya n̄ mali Asa; **8** Asa n̄ mali Josafat; Josafat n̄ mali Joram; Joram n̄ mali Osiyas; **9** Osiyas n̄ mali Juatam; Juatam n̄ mali Ahas; Ahas n̄ mali Esekihas; **10** Esekihas n̄ mali Manase; Manase n̄ mali Amōn; Amōn n̄ mali Josias; **11** Josias n̄ mali Jekonias yeni o ninjaba, ban cuo ba ya yogu ki gede yeni ba Babiloni, ti yonbidi. **12** Babiloni yonbdi n̄ pendi, ke Jekonias mali Salatiel; Salatiel n̄ mali Sorobabel; **13** Sorobabel n̄ mali Abiyud; Abiyud n̄ mali Eliakim; Eliakim n̄ mali Asaor; **14** Asaor n̄ mali Sadak; Sadak n̄ mali Akim; Akim n̄ mali Eliyud. **15** Eliyud n̄ mali Eleyasaar; Eleyasaar n̄ mali Matan; Matan n̄ mali Jakob; **16** Jakob n̄ mali Josef, Maari calo, Maari, yua n̄ mali Jesu, ban yi yua kiristu. **17** Lan wani, lan cili Abalahama, ki tuoni Dafiid, li tie piiga n̄ nifiima na, lan taa Dafiid ki tuoni Babiloni yonbidi, li mo tie piiga n̄ nifiima na, ki taa Babiloni yonbdi hali kiristu li mo tie piiga n̄ nifiima na. **18** Jesu kiristu n̄ mali maama n̄ ne. Maari, o naá bo tie Josef cikpenga i, ki punbi U Tienu Forjanma paalu po, ke bi dá ki taani yeni bi yaba (ki dá ki kumi ti cikpendi) **19** O calo, Josef n̄ bo tie nitegnka, kaa bua ke o fiagi o yeni, o den jagi ke wan wuoni, ki yie o yasiili nni. **20** Wan taa lan ya maalma yeni, O Diedo maleki n̄ legdi o po ti dangdi nni, ki maadi o: Dafiid bijua Josef, da jie yeni yan kuani a denpua Maari kelima, wan punbi ya biga ne ñani U Tienu Forjanma kani i. **21** O ba mali bonjaga, yan yini o Jesu; wani n̄ ba faabi o buolu u tuonbidi po. **22** Ne kuli tieni ke O Diedo n̄ bo cedi ke bi sawalpuuba tuodi ki waani yaali n̄ tieni ki dudi: **23** I ba la powandiali (ya jifaano dá ki bani ja) ba punbi, ki mali bonjaga, ban yini o Emanuel, li niima nni tie U Tienu ye yeni ti. **24** Josef n̄ den findi, o den tieni nani O Diedo maleki n̄ waani o yaala, o den ga o denpua ke bi taani ki ye. **25** Ama, o den ki taani yeni o hali ke o ban mali bonjaga ke o yini o Jesu.

2 Jesu den mali Betelema, Jude dogu nni, ya yogu ke Herodi den tie badciamo; lanyogu ke ya badtieba n̄ bani i ymaali cogma ñani puoli, ki cua Jerusalema, **2** yedi: Jufinba badciamo, ban mali yua m̄olane ye le? Kelima, ti la ke o ymaabiga pudi puoli, ke ti cua ki ba pugi o. **3** O badciamo Herodi n̄ gbadì lanya maama, o yama n̄ ñymadi lan mugi Jerusalema yaaba kuli. **4** O badciamo n̄ taani salga yidkaacianba yeni u dogu nn̄ gbanbanda, ki buali ki bandi ban ba mali Kiristu naana. **5** Ban maadi o: li tie Betelema, Jude dogu nni; kelima o sawalpualo n̄ diani yaali n̄ ne: **6** Fini, Betelema, Juda tinga, fini ka ñidi ki cie, Juda dogciami siiga, kelima bado ba ña a niini, ki ya kpaa n̄ buolu Isirayeli. **7** Lanyapo, Herodi n̄ wuoni, ki yini a ymaabila banda yeni, ki buali ki bandi ya yogu ke ki ymaabiga yeni den pudi ki ñigdi. **8** Ki waani ba ke ban gedi Betelema, ki maadi ba: “Gedi mani ki ban ga ki bigi yeni laabaali bonjanla, I ya la o, yin guani ki maadi nni, mini mo n̄ gedi ki pugi o. **9** Ban cengi o badciamo ki gbeni, ban ña ki paani u sani. Ban den la ya ymaabiga puoli yeni n̄ go legdi bi liiga, ki ya cuoni, ki ban pundi ki biga n̄ ye naani, ki sedi. **10** Ban la ki ymaabiga, bi pala n̄ mangi boncianla. **11** Ban kua li dieli nni, ki la ki biga yeni o naá Maari, ki gbaani ki pugi o, ki fiidi bi ligboga, ki ñani wula, li ypubli yeni ya tolade n̄ yi miiri ki teni o bi paabu. **12** Bi den la ti dangdi nni, ke li ki buali ke ban guani ki tagni Herodi po, ke bi kogni santianu, ki lebdi ki kuni. **13** Puoli banda yeni n̄ kuni, ke maleki legdi ti dangdi nni, ki maadi Jesefi: “Fii, ki taa ki biga yeni o naá, ki sani ki gedi Ejipti, ki ya ye lanpo hali min ba waani a ya yogu; kelima Herodi ba kpaani ya sani ke o ba biani ki biga ne miali. **14** Josefi n̄ fii ku ñagu ki taa ki biga yeni o naá, ki sani ki gedi Ejipti **15** Bi den ye Ejipti hali ke Herodi ti kpe. Li tieni yeni ke O Diedo n̄ bo cedi ke sawalualo waani yaali yeni n̄ tieni ki dudi: “N yini n̄ bijua, ki ñani o Ejipti tinga nni.” **16** Herodi n̄ diidi ki sua ke puoli ymaabanda yeni bōndi o, ke o pali beni boncianla, ke sōni ke ban kpa Betelema dogu nni yeni li tinkundogi kuli, ya bonjabila pia bina lie yeni yaaba n̄ nagi bina lie nani wan den buali ki bi waami o ya yogu yeni, ke o jia ki dagni ki biga yeni n̄ baa pia ya bina. **17** Mōla, o sawalpualo Jeremi n̄ den waani yaali tieni ki dudi: **18** Bi gbadì i yigni Roma dogu nni, li bubuuli i kuumoe yeni i fanfabinciami, Raciheli n̄ buudi o bila kuumoe, kaa bua ban baagi o, ki sōngi opali, kelima, bi ji ki ye. **19** Herodi n̄ kpe, ke maleki

legdi ti dangdi nni Ejipti, ki maadi Josefi: **20** ki yedi: “Fii, ki taa ki biga yeni o naá ki gedi Israyeli dogu nni, kelima yaaba n den kpaani ke ban gbindi ki biga miali nan kpe o. **21** Josefi ñ fii, ki taa ki biga yeni o naá, ki gedi Israyeli. **22** O den gbadì ke Arkelawus n ga o báa Herodi, ki kaa Jude badkpagli po, ke o jie yen wan gedi li dogu nni. O den la ti dangdi nni ke li buali ke wan gedi Galile, **23** ke o gedi ki kua ya dogu ke bi yi Nasareti, ke bi sawalpuaba n den waani yaali ñ tieni ki dudi: “Bi baa yi o Nasaeti yua.”

3 Lanyogu, ke Jan bo legdi Jude tinkuonga nni, ki kpaandi ki wangì U Tieu maama **20** den maadi: “Lebdi mani i pala kelima tanpoli diema nagì. **3** Jan tie o sawalpualo Esayi ñ bo tuodi ki waani yua ya maama, ki tua: “Ne tie yua ya nialu n kpaandi ki tinkuonga nni ki tua: «Bobni mani O Diedo sanu, sondi mani o sanbulmu.” **4** Jan bo la ti yodyuokobdi liadgaalgu, ki ñaagi o ciaga nni ku gbanñagdigu. O bo ÿmani ti naasuudi, ki mua li fuali nni siadi. **5** Jerusalema niba, yeri Jude yaaba kuli yeri Jurden tinkundogi yaaba den caa o kani. **6** Bi den tuodi ki døgdi ki wangì bi tuobiidi, ki cedi ke Jan batise ba Jurden kpenu nni. **7** Ama wan den la ke farisienba yeri saduseyenba boncianla kpendi o kani ki bua wan batise ba, ke o maadi ba: “Waalaba buoli, ÿma waani yi ke yin sani ya pabienli n kpendi. **8** Yin nan loni ya luana n dagdi yeri i tuubma. **9** Yin da daani i ala nni ki tua: “Ti pia Abalahama ke o tie ti báa! Kelima n kadi ki maadi yi ke a tana ne siiga nni, U Tieu ba fidi fiini ya bila n tie Abalahama puoljuani.” **10** Ku yalgu ji caa i tiidi jiina po i; ya tiiga n ki luoni luanjana, bi ba pedi bu ki lu bu u mu nni. **11** Mini, n batise yi yeri mi ñima ki bua yin legdi ki waani i biidi ki lebdi i pala. Ama yua n ÿua n puoli ki ba cua pia u paaciamu ki cie nni, hali ke n kan fidi ki pili o taacaakpaga. Wani ba batise yi yeri U Tieu Forjanma yeri u mu i. **12** O ji muubi li bonlendkaali o nuu nni i. O ba ÿanbi ki tigni u jalu, ki tini ki taani mi dibima, ki wodi ki kuodi li bunbuali nni, ki nan juu ku fengu ya mu n ki pia gbindma nni. **13** Lanyognu ke Jesu ñani Galile ki cua Jurden kpenu nni, Jan kani ke wan batise o. **14** Ama ke Jan yie, ki yedi: Mini n bua ÿan batise nni, ke a mo nan cua n ya kani! **15** Ke Jesu jiini o: «Ji cedi lan tieni yeri kelima li buali ke tin tieni yeri i yaali n tiegi kuli ñ tieni ki dudi. Jan ji den ki yie o maama. **16** Ban batise Jesu, ke o ñani mi ñima nni, ke tanpoli luodi, ke o la ke U Tieu

Forjanma jiidi nani ki kpaajiega yeri ki sedi o po. **17** Ke u nialu ñani tanpoli, ki yedi ya maama ne: «O ne tie n bijabuadga i, n pali mani o po hali boncianla.

4 Ki fuojanbi gedi yeri Jesu i tinkuongi n, ki sitaani bign o. **2** Ki Jesu lolì bu ñøbu yentuna piina yeri ñiadi piina, ki mi komi cuo gu. **3** Ki sitaani nagni ki maad o, ya tie U Tieu bijua cedi k a tana ne n kpandi jiedi. **4** Ki jesu ÿmian o: li diani ki maadi, k ti jiedi po baba k a cedi k o nul pia li miali, ama ya maataana kuli ña U Tieu ñøbi n. **5** Ki sitaani tug o ki gedi yen o dingbanli ni, ki duon o jaandieciangu yuli po. **6** Ki maadi o: a ya tie U Tieu b ijua, ÿan yugi ki jiidi, klima li diani ki maadi: U Tieu tondikaaba ba tebni ki gaba, ba k a taali n da si tanli **7** Ki Jesu yedi o: li mo diani ka kan bigni a diedo U Tieu. **8** Ki sitaani guani ki tugi o ki gedi yeri o ya juali n kpedi paaa yuli po, ki waani o duliña munli kuli yeri li ÿanmu, **9** ki maadi o: n ba teni a lan kuli ne, li ya tie k a gbaani ki pugi nni. **10** Ki Jesu yedi o: sudi n kan ne, fin sitaami! klima a baa pugi a Diedo U Tieu baba i, ki go dondi wani baba i. **11** Ki li yogu sitaani siedi ki ÿagu. Li yogu, ki maleki nba nagni ki tieni o buama **12** Ki Jesu gbadì ki bi cuo San, k o ñani li kani ki gedi Galile. **13** O ñani Nasareti ki gedi kafarnahom ki li ki fagi yeri li mögli, babiloni yeri Nepitaali tingn nni. **14** Ki lan fidi U Tieu tondu Esayi n bo maadi yaali n fidi ki tieni yeri i moni. **15** Yabuløn yeri Nepitaali dogi n yaabi, yeri yaabi n kua ki kpia li mögli bönpuoli po Juuridan dogu yeri Galile yaabi bi nimõnbi. **16** Li dogu n yaabi den ye bönbönlí nni, k te la ya yinyienbi n yabi; ki yaabi n den kali mi kuuma bönbönlí po mo la ya yinyienbi n cua ki fandi. **17** Ki li yogu ki Jesu ji cili ki muandi ki maadi, ÿa mani i tuonbiidi ki lebdi i ba klima U Tieu diema nago. **18** Li bo tie yeri k o cuoni Galile li mögli kung, ki la o ninjabo bonbilie, Siimõn, yua ki bi yiigu Piar yeri Andre ki bi lu bi janbaandi li mögli nni ki kpaani i jami. **19** Jesu maadi ba: ya ÿua man n ni, n bi cedi yin ya kpaani bi niba ki ji cedi li jancuoli. **20** Li yogunu, ki bi ÿa bi janbaandi, ki ji ÿuagu **21** Ki wan cuoni ki gedi liigi waami, k o la o ninjabo bonbilie mä Jaak Sebede bidi yeri San o kpelo ki bi ye o ñunbiagu nni ki ÿanbdi bi janbaandi. **22** K o yinbi, ki bi ÿa bi janbaandi yeri bi baà, ki ji ÿod o. **23** O bo cuoni Galile jandieciandi nni, ki muandi U Tieu diema maama, ki paagdi i yian buoli kuli. **24** Bi ji den taagi o yeli kaana kuli Siri dogun ni, ki bi cuoni o kani yeri yaabi n yia i yian

buali kuli: yaabi ka sanpola njuabi, yaabi n baali i ting
yen ti gbannankpiendi danb. 25 O nuwlugu ji den
nua o: Galile, Dekapol, Jerusalem, Jude yen Jourdin
puoli.

5 Wan la o niwulgu, k jesu don li juali po, k oyegntieb
nagni ki kal o kani. 2 yeni wan yaadi o nəbu, ki
tundiba, ki maadi ba: 3 pamanli tie yaabi n jiindi bi
ba, ki duu U Tieno po i. Ban n tie U Tieno diemani
niba. 4 Pamanli ye, yeni yaabi n kaa yeni ti ninsiidi. 5
Pamanli ye, yaabi n pia li pañili, klma U Tieno bo ti
cabi bani i tinga. 6 Pamanli tie yaabi n buudi mi koma
yen o ñuñunu, i məməni sanu nni, klma bi ti ba di
ki guo. 7 Pamanli bi ninbadama po, klma bi bo ti di li
danbi mə ya po m ninñuma. 8 Pamanli tie yaabi n pia
li papienli, ki dugni ban ba ti la U Tieno. 9 Pamanli
tie yaabi n kpaani laafia yen m buama bi lieba po, ki
dugni U Tieno ba ti yini bani o bidi. 10 Pamanli tie
yaabi n tuagi i məməni sanu, ki bi nan wang'i bi fala li
po, kilima bani n tie U Tieno diema yabi. 11 Pamanli
yen ñanbi ki loli ki cuo, yayognu ki bi sugdi, ki maadi
ti maa biidi, ki pua mi faama, ki tiendi li bonbili ki
dugni min ya po. 12 Ya ye mani li pamanli nni yen i
lalayien nni, ki dugni i ñuadi ti ba yabi tapoli po, ki
dugni yaabi cindi ki tie U Tieno tondikaaba, bi den
cagni bi mə yeni. 13 I tie yaami i tinga ne po. Ama,
li ya tie ki mi yaama manu gbeni, bi ba tugi be ki
guani ki mang o? li ji ki pia buama. Li tie ki ban tugi ki
wuli niin po, bi niba n ya ñmaadi li po. 14 Yinbi n tie
ñanduna yinyiem, ya dogu n ye li juali po, bonli kan
fidi ki legni o. 15 Yeni, bi ki cong'i li fidli ki cubdili bobli
nni. Ama bi yi cuon li fidli ki sien o naani ki li baa co
ki yieni deni yaabi kuli po i. 16 I mə ya yinyienm n ya
fandi bi niba ki ban fidi ki la i tuonjanma, ki dondi i
baa yua ye tapoli po. 17 Yin da maali, k n cua k min
piini bi tondikaaba yikodi kaa, n cua k min piin ka,
ama n cua ki min waani lan buali yaali. 18 Klima n
maadi yen i məni: tapoli yen i tinga ya bua lan waagi
nandi, ba lanbonli kan fidi ki piini yen i yognu k li
kuli ne bo pundi. 19 Yua daani U Tieno maama nni, k
ki colni, wan n bo te juodi U Tieno diema nni. Ama
yua colni U Tieno diema maama kuli, ki wang'i o lieba,
k ban ya tie yeni, wani n baa tie nigbeng! U Tieno
diema nni. 20 Ki dugni, n maadi, i bontitiedi ya ki ñani
cie U Tieno kadaagu gbanbanda yen farisien nba, i
kan kua U Tieno diema nni. 21 I gbadì ki bi bo maadi
ti yaja nba: a kan kpaa nulo, ki nulo ya kpaa o lielo,

bi bo yi gedi yen o ti buudi danb kani. 22 Ama min
maadi: yua beni o pali o ninja po, li buali ki ban gedi
yen o ti buudi danbi kani. Nulo ya sugdi o ninja k o tie
fanbi, bi bo gedi yen o suif nba buudi danbi kani. Nul
ya maadi k o ninja tie yukpienli, bi ba lugu ya mu n
kan jundi nni. (Geenna g1067) 23 A ya cua sala yid kanu,
ki ba yid sala ki tiadi k a ninjua pia m maama yen
a; 24 ñan daani a sala yid kaanu, ki gedi k fin yen i
ninjua n mang yen lieb o, ñan fidi ki guani ki yidi a
sala. 25 ñanbi k cuo a ba fin yen i lielo ya pia maam;
ki yegi ki ca buud daan o kani, ñan tuodi yin gbadì i
lieba maama ki sua ki da paa o san po, wan da ti gedi
yen a bi buudi danbi kani, ki ti cedi ban luon a. 26 N
maad a yen i məni: a kan ñan lan kani, ka ki pani,
hali ya yognu ka bi pa li kuli ki kan sieni ba kuuga. 27
I gbadì ki bi bo maadi: a kan dua yen nuli den pua. 28
Ama min nan maadi: yua nualo o pua k o yanma kua li
pua ni, o dua yen o o pali nni. 29 A nujieno ninbinli ya
ye a po ki cedi ka tie biidi, ñan ñan o ki lu fagm ki
dugni bonyenli ya ki ye a gbanandi po, lan n pia ti
ñuadi, yen ban ti taa ña ki lu a ya mu n kan bangi
jundi nni. (Geenna g1067) 30 Li ya sua ka nujieno n kuand
a ti biidi nni, jiagu ki lu fagma, ki dugni lan n su yen i
a gbanandi kuli n ya ye ya mu kan bangi jundi nni.
(Geenna g1067) 31 L den maadi ki yua ñani o denpua,
wan ten o ya til n wang i k o ñan o. 32 Ama min n
maadi, yua ñani o denpua k li tie mi cuncuma po, li
pua ya gedi ki dua yen i ja tian o, o kuani o denpua mi
cuncuma nni. Yua kuani ya pua ki o calo ñan o, o mo
go tieni mi cuncunmi. 33 I go den kpeli ki gbadì ki bi
maadi ti yaja nba: a kan maadi maama ki poli ki kandi
U Tieno, ki bani ka fa faogu, a ya poli ka bo tieni yaali
ñan tieni. 34 Ama min, n maadi, da l polgi mani can yi
i i. Da polgi mani tapoli po, ki dugni tapoli tie naani k
U Tieno kaa ki buu ti buudi. 35 Ba yin da polgi tingi
klima li mə tie naami k o ñmaadi o taali, daa polgi
mani ba serusalem, ki dugni serusalem tie o bado U
Tieno dogu i. 36 Da puoni a yuli ki poli, klima a kan
fidi ki cedi baa a yuyengu n pendi bi ki bondi. 37 I
maama ni i bani ki yaali n tie məni, yin maadi ki li
tie məni; yaali n tie faogu, ki li tie faogu i. Yaali n
sieni kuli ña ti tuonbiidi kani. 38 I kpeli ki gbadì ki bi
maadi: ki nulo ya pua ki pudi o lielo ninbinli, li ñan ki
ban pua ki pudi o mə ya ninbinli; a pua ki fendi a lielo
ñinli, li buali ki ban pua ki fend a mə ya ñinli. 39 Ama
min, n maadi: daa gaani man bi niba biadima. Nil ya
pab a u jieno kpianu, cab o u ganu kpianu ki wan pabi.

40 Nulo ya bua bu yen a ki fie a liadi bigi, ḷan cab o a liadi jali mo. **41** Nul ya niina ki ḷan cuoni ki gedi ya banli fagi, ḷan taa li banli fagnu bonbilie. **42** Teni yua miad a, da beli yua bua ki ḷan kpend o. **43** Igbadì k bi bo maadi: ya bua mani i lieba, ki da bua mani i nandanba beba. **44** Ama min, n maadi: ya bua mani i nandanba, ya jaandi mani yaabi n sɔlg̊i po, k nan ni; ya jaandi mani yaabi wangdi fala po. **45** yeni, ki ba fidi ki waani ki tie baá yua tagi poli po bidi. Kilima, wani n cedi k o yienu pudi bi nibiadma po yeni bi nimənbi po, ki cedi ki taagi ba, bi nimənba yeni ti nibiidi po. **46** I ya bua yaabi n bua yinbi beba, i laa ŋuadi ki bo laa i? Bi dogdanbi mo ki kubi yen kaa? **47** I ya fuondi i naataani beba, i ji tie bee k li cie i liebi? Yaabi n ki ḷua U Tieno maama, bi mo ki tie yen kaa? **48** Yin ji ya tie nimənbi, ki da pia biidi k tie nani i baá yua ye tapoli n tie nimən maami yeni.

6 Yin fangi mani i yula ki da wangi bi niba siigi ke ban la ke i tiegi. Yeni i ji kan baa ŋuadi i Báa yua n ye tanpoli kani. **2** A ya ba tieni salga a luoda po, ḷan da piebi a naatuna nani bi muyidanba n̄ tiendi maama yiko bangma diena nni yeni a sanjala po, ke bi niba n̄ kpiagi ba. N kadi ki maadi yi i məmənbi ke bani wani ba bi paabu n yeni. **3** Ama a ya bua tieni a luoda salga, a nuuganu n̄ da bani a nuujienu n̄ tieni yaali **4** Lan fidi ke a salga n̄ tieni ḷasiili nni, ke a Báa yua n nua bonli kuli ḷasiili nni n̄ ḷmiani a a ḷanma. **5** I ya jaandi, yin da tie nani bi muyidanba yeni, bani yaaba n maani ki se ti jaandiedi nni, yeni a sanjala po ki jaandi, ke bi niba n̄ la ba. N maadi yi i məmənbi ke bani wani la bi ŋuadi o. **6** A ya ba jaani, ḷan kua a dieli nni, ki luoni li ganli, ki jaandi a Báa yua n ye ḷasiili kaanu; a Báa yua n nua ḷasiili nni ba ḷmiani a a ḷanma. **7** I ya jaandi, yin ḷa mi maacianma nani bi nilanba n̄ maali maama ke mi maacianma n ba cedi U Tieno n̄ ga bi jaandi. **8** Da togdi mani bi tuada kelima i Báa bani yin bua yaali bá ke i dá ki cili i jaandi ki mia o. **9** Yin baa jaandi maama n ne o: Ti Báa yua n ye tanpoli! a yeli n̄ gagdi ti gandi nni; **10** A diema n̄ pundi; a buama n̄ tieni tinga nni nani tanpoli yeni. **11** Puni ti dinne ti yentunjiema; **12** ḷan tieni ti tuonbiadi po sugli nani ti mo n̄ tiendi sugli yaaba biidi ti po yeni; **13** Da ḷa tin baa mi biigma nni, ama ḷan fie ti o biado nui nni. Kelima mi diedma, u paaciamu yeni ti kpiagdi ti a yaali hali ya bina n ki pia gbenma. Ami! **14** I ya dini sugli yaaba n biidi i po, i Báa yua n ye tanpoli mo ba di sugli i po; **15** Ama i

ya ki dini sugli ya niba n biidi i po, i Báa mo kan di sugli i tuonbiadi po. **16** I ya loli bu ñøbu, yin da biidi i pala nani bi muyidanba yeni, bani yaaba yen ḷmidi ki nunga, ke ban waani bi niba ke bi loli bu ñøbu. N maadi i mənbi, bani wani la bi ŋuadi n yeni. **17** Ama a ya loli bu ñøbu, ḷan jøgi a yuli tolade, ki faadi ki ḷanbi a nunga. **18** Ki da waani bi niba ka ke a loli bu ñøbu ama a Báa yua n ye ḷasiili nni. Ke a Báa yua n nua ḷasiili nni ba ḷmiani a a ḷanma. **19** Da dogindi mani ki tinga ne ḷalmani, naani ke ti bonlulugdi yeni i tontontanmənbi ba biani, naani ke a suuda ba kua ki su. **20** Ama yin ya lingi ki dogindi ḷalmani tanpoli naani ke ti lulugdi yeni i tontontanmənbi kan biidi, ke a suuda mo kan kua ki su. **21** Kelima a ḷalmani n̄ ye naani, a pali mo ye lankani i. **22** Bu nunbu n tie u gbanu fidsanga. A nunbu ya ḷani, a gbanu kuli baa yieni; **23** Ama a nunbu ya ki ḷani, a gbanu kuli baa ye li bənbənli nni i. Lanwani i, ya yenyenma n ye a niinni ya tua bənbənli, li ba tua a po biigcianli i! **24** Nilobá kuli kan fidi ki ya tuuni canbáanba bilie po. Kelima o baa nani yendo, ki nan bua o lielo; lani yaa ka wan ya taabi yendo ki nan fali o lielo. I kan fidi ki ya tuuni U Tieno po yeni ḷalmani po. **25** Lani n cedi ke n maadi yi: «Da yagni mani i yama i miali o, yin ba di yaali lani yaa ka i gbanu po ti tialakaadi po. Li miali ki cie mi jiema aa, bii u gbanu n ki cie ti tialakaadi? **26** Diidi mani tanpoli bonyugda: ḷaa buu, ḷaa go yendi mo; ḷaa nan go begindi bonjekaali bá kuli bunbuana nni; Ama i Báa yua n ye tanpoli nan dindi ḷa. I ki pia fuoma ki cie ḷa aa? **27** I siiga nni, ḷma ba fidi o yanyagdi po, ki pugni bá nuukpandunyenli o miali dana po? **28** Ke be n cedike i yagni i yama ti tialakaadi po? Diidi mani u kuanu nni ku muapuugu n tie maama: kuu tuuni kuu go pua gaali mo; **29** ama, n maadi yi ke bá Salomoón yeni o kpiagdi kuli, o nan ki fidi ki nandi yeni bá yengu n̄ bobí maama. **30** U Tieno ya bobindi u kuanu nni muagu yaagu ye dinne ke bi ba fandi ki kuuni gu u fanu nni, li ba ga ledi i, ke o kan bobni yinba ya niba n ki pia dudugdi boncianla. **31** Lanwani i yin da yagni mani i yama, ki tua: “Ti ba di be? Ti ba ŋu be? Ti ba bobí be? **32** Keli ma lani ya bona kuli, bi nilanba n lingi lani. I Báa yua n ye tanpoli bani ke i bua lankuli. **33** Yin dá cindi ki lingi mi teginma yeni U Tieno diema; I ba yuandi ki lani ya bona ki pugni. **34** Da yagni mani i yama saala po; kelima saala ba kubi li yuli. Daali kuli yeni li fala i.

7 Daa jaligi mani uba, k U Tiernu mō kan jaligi. **2** Ki dugni bu te bo jaligi i mō, ti buud daali. yin bigdi maami ki tieni yeni, bi te ba bigni yeni ki ten i mō. **3** Be cedi ka nō o muanu a ninjua ninbinli nni, k ji ki nō o kpadijengu yaali n paani a yali nni. **4** A ba tieni ledi ki maadi a ninjua ki wan ja k a ñani o muani o ninbinli nni, ki nan ki nua a ya kpadijengu. **5** Monafigi, ñan ya kpadijengu ye a ninbinli no, ki fidi nuali ki ñani o muanu a ninjua mō ya ninbinli nni. **6** Da tugdi mani yali n tie U Tieu yaali ki tieni sangbanli, aya tieni yeni bu juni ni; gō da tugdi mani ya laani ki bi tagi yeni wula ki luni i duoli nintuanl ni, i tieni yeni, b bu ñmaa li po. **7** Mia mani, bi ba teni, kpaan maani, i ba la, pua mani li ganli, bi ba luodi i po. **8** Klima: b tieni yua miadi, ki yua kpaani mō laadi, ki luodi yua pua po. **9** I siign nni, ñmaa n bu teni o bigi li tanli, li ya tie k o miagu kpanu? **10** bii waa li ya tie k o miagu o jam mii? **11** Yeni yin bia maami kuli, i bani ya bo jana ki ba teni i bidi, taalm ñaa po i, ki i Diedo ba teni yaali kuli ki bua li ya tie ki miagu i. **12** Yin bua ki bi nibi n ya tiendi yaali kuli i po, i mō n ya tiendi yeni li nibi mō ya po, ti yikodi yeni U Tieu tondi kadaagu n maadi yaali yeni. **13** Kua mani ya diñobu ñidi, klima ya diñobu n yabi sanu caa mi tudmi nni, ki bi niba boncianli nan ñanbi ki togi lan ya sônu. **14** Ama ya diñobu ñidi ya sônu tie makpangbendu sônu, ki yaabi n togi lan kani nan ki yabi. **15** Fangi mani i yula yeni mi tofaama sawalpuuba, bi yi nagni i kani ki tie nani pañoe yeni, ama bi pala nni, ke bi bia nani i fuasangbanli yeni. **16** Bi luana n wangi ban tie yaaba. Bi ba fidi ki lali duudi konkonbu po oo? **17** Li go tie yeni i, tiijanbu kuli ba loni luanjana i tiibiibu mo ñ luanbiidi. **18** Tiijanbu kan fidi ki loni luanbiigu, tiibiibu mo kan fidi ki loni luanjanli. **19** Ya tibu n ki luoni luanjana kuli, bi yi cua bu, ki lu u mu nni. **20** Lanwani ii, bi yi bandi ba bi luana kani i. **21** Li ki tie yua n yi nni “O Diedo, O Diedo” ka ba kua U Tieu Diema nni, kase yaaba n tie n Báa yua n ye ñaljanli nni buama baba. **22** Li daali ya pundi, bi niba boncianla ba maadi nni, “O Diedo, O Diedo”, ti den ki jaani ki miadi a yeli po ki bieli mu cicibiadmu uu? A yeli po ti ki tieni yaalidgu bona aa?” **23** N mo ba kadi ki maadi ba, N ki bani hali bada! Fuadi n kani, ti tuonbiidi daano ne! **24** Lanwani ii, yua n cengi n maama ki go colni li maama baa tie nani ya yanfodaano n maa o diegu ku tangu po yeni. **25** Ki taaga ba nii, ki tieni ku ñinkuagu, ku faagu ñ figi li diegu, ama ku kan baa, kelima bi maa gu ku tangu po i **26** Ama ya nilo n cengi n maama, ki naa colni ma, baa tie nani ya yanluodaano n maa o diegu mi tanbiima po yeni. **27** Ki taaga ba nii, ku ñinkuagu ñ tieni, ku faagu ñ figi, ki pua gu, kun baa ki mumudi yomyomi. **28** Jesu ñ maadi ki gbeni, wan tundi maama den sia bi niba pala. **29** Kelima o den tundi nani yua n pia ti yikodi yeni, kaa tie nani a gbanbanda yeni ka.

8 K JESU ñani li juali po, ki jiidi k o nuwuligu ñød o. **2** K gbadl ba nagni o nuntuanli ki maadi: “yobdaan li ya tie k a bua a bu fidi ki paagi nni”. **3** Ki jesu tandi o nugu ki siigu ki maadi: “n bua, paagi” li yognu mōno k o gbadimi gbeni, k o paagi. **4** Ki jesu yed o: “cuo a ñobu ki da ja oba n gbadi ama gedi ki yaabi n yidi salgi n la ña, k ñan ten o salgi yaali ki Moyiis bo maadi k i gbadli ya paagi wan ten yen, ki ban bandi k a paagi”. **5** Ki jesu kua kafarnawuum dogu nni, k puldi nba ciamo nagni ki band o **6** ki maadi o: “yombdaan n tuonsõnlo yia ki dua deni, ki lebni ki kan fidi ki fii.” **7** ki Jesu maadi o: “n bu gedi ki ban paag o. **8** Ki pulisi nba ciamo ñmiani o “canbaa n ki dagdi yeni ñan kua n deni, maadi lanbonyenli baba, n tuonsõnlo bu paagi. **9** N mō pia canbaa nba ki colinb, ki mō pia pulisi nba yaabi n conln nni. N ya maadi yendo: gedi, wan gedi, ki maadi o lielo mō baa, wan baa, ki maadi o yombo: tieni ne, wan tieni”. **10** Jesu n gbadi o maami ki li ya ki lidi o k o maadi ya bu ñua o ki tua: yeni i mōni n maadi, n kpeli ki la o nulo ne Israel buolu nni k o dug n po nandi. **11** N maadi fa, bi niba boncianla bo ñaa hali puoli yeni nintuali k baa ki kali ki taani ki dini yeni Abraham, Isaaki yeni Sakobi U Tieu deni. **12** Ama sitaani ya ya nibi, b ba te lubi naani k o mu co k kan jundi k bi ñmiani a ñina, k li bubuuli ye. **13** K jesu maadi o jua ne: ya caa k lan tieni nani a dindanli n buali maami. Li yognu k o tuonsõnbig ne paagi. **14** Jesu bo gedi Pial deni, ki la o cuaro k o dua yeni ti gbanantongdi. **15** K o taa o nugu maani o po, k li gbanantongdi yaadi ki ñaagu, k o fii k i suani. **16** O yenjuogu, bi cua yeni yaabi n yia i yian buoli kuli jesu kani, k o bieli i cicinbiadmu o maam palu po, ki paagdi bi yianbi, **17** ki fidi k U Tieu tondo Isayi n maadi yaali lan fidi ki tieni: o tugi ti biidi yeni ti yian buoli kuli. **18** Jesu n ñiidi ki sua k o nuwuligu ñuagu ki yabi, k o puodi bongbanlieli po. **19** K jua ba ne cua ki maadi: canba, n bu ñød a ñan caa naan kuli. **20** Jesu ñmiani o: i luali pia i fali, ki nuami pia ti tiadi; ama o nul bijua ki pia naani k o ba kpagni o yuli. **21** Bi

ŋuankaaba siign yendi maadi: Yonbidaan, cabi k n da gedi ki pii n baá o. **22** Ama ki jesu ŋmian o: ya ŋuan ni ki ŋaa bi tinkpib n ya pii bi kuumi. **23** O guani ki doni o ŋunbiagun, wani yeni o ŋuankaabi. **24** Ban paani k o faalu kpid ki yil o ŋunbiagu, k a ŋunguona bigdi lan cubni o ŋunbiagu, li sua k jesu guandi. **25** O yegnkaabi nagni o kani ki findi o, ki maadi: Yonbidaan, faabi'ti, ti bu mi ŋum bu dii'ti! **26** K o maadi ba: bee n cedi ki jie, i dandanli ki yabi ba waami, lani k o fii ki tandi o faalu yeni li mogli po, ki li kuli suoni. **27** K li yaakilidi bi kuli, o tie ŋmaa i, ki bi buali bi baan ni, k mi ŋuma yeni o faalu kuli colm o? **28** Wan tuadi bongbanlieli po, Gadarenia dogun, k finfanda lie cua o ki gaa o liigi po, k li sōnu bo nul bo ki tɔgi o beba kilima li bo pia i jeje. **29** Ki bi tandi ki maadi: be e n ye tinbi yeni fin siign ni, Daviid bijua, a cua ne ki ŋjan waan'ti fala yooo? **30** I duoli bo k ki fagi yeni ban ye naani, **31** k i cincinbiadmu yeni jaandi ki miadi jesu k o ya bu bel'b wan bel'b k kuan'b ti i duoli ne nni. **32** K o beli'b k kuan'b i duoln, k li duoli san sani ki ban jiidi m ŋunciamu nni ki bi bi kuli. **33** Wan bo yegi yeni yaabi, ki bi sani ki guani o dogun ki waani i cincinbiadmu n bo kubi yaabi yeni n paagi maami. **34** K o nuwuligu ŋani ki ŋua jesu, ban lagu ya yognu, ki bi maadi o, ki wan ŋaa bi dogun ni.

9 K jesu kua o ŋadgu nni ki puodi li mogli, ki lebdi ki kuni o dogu nni. **2** Ki bi cua yeni jua ba ne o kani k o yia, o nugi yen o taana kulki kpe k o dua i lianj po. Ki jesu n la ki bi duu o po boncianli k o maadi l ja: "n biga da jie lba, a biidi piin o". **3** Li yognu k U Tieu kadaagu gbanbanda ba ne ji maali: "yua ne sugdi U Tieu i". **4** Ki jesu bandi bi maalma, ki bual ba: "be cedi ki pia li maalbiidi? **5** Lanbona lie ne siigni, n diidi ya lanbonli maadma paa i, a biidi piini bii fii ki cuoni? **6** N bi waan i, ki yin bandi k o nisaalo bijua pia o paalu i tinga ne po, ki ba fidi ki piini bi niba biidi." Lan ya yognu, k o maadi yua k o nugi yen o taana bo kpe yeni: "fii ki taa a lianj ki ya kuni!" **7** K o fii ki kuni. **8** O nuwuligu n la yeni, k ti jaandi kua ba, ki bi pagi U Tieu yeni wan teni bi niba ya paalu ne. **9** Jesu den ŋani lan kani, ki pendi ki la jua ba ne ki bi yi u Matieogu, k o kaa o tuonli nni, ban paa lonpo naani. Ki jesu yedi o: "ya ŋua nni, k o fii ki ŋod o. **10** Li puoli po ki jesu yeni o ŋuankaaba bi kaa Matieog deni ki je, ki yaaba n bo gaani lonpo yeni bi biidi danba boncianli cua ki kali bi kani. **11** Li bo sua ki farisien nba mo ye lan kani, ban la yeni ki bi

buali o ŋuankaaba: "i canbaa je(di) yeni yaabi ngaani lonpo yeni bi biidi danba, li ŋan nii?" **12** Jesu n gbadi li buali, k o yedi: "yaabi n pia laafia ka kpaani dogda, bi yianma n kpani o. **13** Gedi mani ki kpaani U Tieu maama ne niima nni, lan diani naami ki maadi: "n bua bi niba n ya jie bi lieba ninŋuma, mii bua ki ban ya yid ba salg kaa." Ki jesu ji guani ki yedi lani: "mii cua k min yini bi nimonba ka, ama bi biidi danba." **14** Lani ki San o ŋunwulka ŋuankaaba nagni ki buali jesu: "li tieni ledi k tinba yeni farisien nba pa ki lolgi bu ŋøbu, k a ŋuankaaba nan ki lolgi i?" **15** Jesau ŋmian ba: "yaabi k bi yinba puobianli jaama, ba fidi ki ya kaa yeni li pabonli ya yognu k o puodaan o da ki ye yenba. Lan, bobni mani, klma, o yogu cuoni k o puopaan o calo te kan ya ye yenba, li yognu i, ki bi te ba loli bu ŋøbu. **16** Nul te kan taa cabpanli, ki libi tiadudngu po. O ya tieni, li cabpanli yeni n bi cedi o tiadudngu yeni n padi ki pugni li lonli n yabdi ki cie cincinli yali po. **17** Bi ki tugdi mi daapaam ki ŋmadi yeni mi daakpelima. Lan ya ka mim daapaam ba buoni u manu i, ama bi ba piagi mi daapaam li bagpaanli nni, yeni, li baa ye yeni o manu i. **18** Jesu n yedi ba yeni, ki li nucingli cua ki gbaani o nuntualn ki maadi: "n jafaano da li kpe molanei, a ya cua ki taa a nugu ki maani o po, o ba guani ki fuodi." **19** Ki jesu fii, wan yeni o ŋuankaaba ki ŋod o. **20** Ki li sua ki pua ba, laadi o faadi, ki laa kolgi piiga n bina lie n yeni. Jesu n caa, ki li pua nagni o puoli po ki sii o liadl ŋøgbanli, **21** klima, o bo maali o paln nni k o ya sii ba o liadl k o bi paagi. **22** Ki jesu gbagi, ki lagu k maadi: "n bi puoga, a dindanli paag a", ki li yognu mōno, l pua paagi. **23** Jesu n pundi li nigbengli yua bo yin o yen deni, ki la a yelpieba yen o nuwuligu k bi ŋøgi. **24** K o maadi ba: "ya ŋa mani, i jifanbiga ki kpe ka, o goa i." k li nibi ji cili k laagu. **25** Ban beli ki ŋani li nuwuligu, ki Jesu kua ki cuo i jifanbiga nugu k o fii. **26** Ki li laabaali yadi li dogun kuli **27** Jesu n ŋani li kani ko paani o sōnu ki caa, ki bi juanma bonbilie tandi ki yin o: "David bijua, a kan jie ti yeni mi nunŋumaa?" **28** Jesu n pundi deni, ki bi juanbi yeni nagni o kani, k o buali ba: "i tama k n ba fidi ki nuali nni?" ki bi tuo ki maadi: "iin, ti diedo." **29** Li yogunu ko sii bi ninbina ki maadi ba: "lan tieni ŋani yin maal maami yeni." **30** ki bi ninbina luodi ki bi ji nua. Ki Jesu maadi ba k ban da cedi nul n bandi (gbandi). **31** Ama, ban ŋani ya yogunu, ki bi ji cili ki maadi li laabaali kaana kuli po. **32** Ban ŋan ya yogunu, ki bi cua yeni muug ba jesu kani k a sanpolo ŋua o.

33 K o beli li sanpola, ki muugi ji cili ki maadi. K li ji cuo cila ya nuwuligu n bo ye li kani ki bi ji maadi: "tii kpeli ki la ne, Israel dogun ne. **34** Ki Farisien nba wan nan maadi k o kubbi sitaani ya paalu i, yua n tie a sanpola bado, ki yaandi a sanpola. **35** Jesu bo caa i dogciamu yeni a lon gbana nni, ki tundi bi niba b tantaan diedn ni, ki muandi U Tienu laabaamanli, ki go tebi i yian buoli yeni bi ninbadanba. **36** Jesu bo yi la o nuwuligu mi ninñuma n cuo o, ki dugni bi pala bo wadi, ki bi tie nani ya pei ki pia pekpali yeni. **37** K o maadi o ȳuankaaba: "bu kpaabu yabi ama k a tuonsonla ki yabi. **38** Yeni, mia mani o kpadaani, k wan pugni a tuonsonla o kpaabun ni.

10 K jesu yiin i o ȳodikaabi piiga yeni bonmlie k teni^b u paalu k ban ya bieli a sanpola, k paagdi i kunkodbuoli kuli, yeni b cacagdaami. **2** Jesu n bo sõni u ȳodikaabi piiga n bonmlie yaab yela nne: cincinli yua n tie Simõn, yua k bi yi^lug Piali, yeni o ninjua Andili; Sebede bid, lan tie Saaki yeni o ninjua Sani; **3** Filiipi yeni Batelemi; Tomayeni Matieog yua daa bo gaani lonpo; Alfe bijua Saak, yeni Tade; **4** Simõni yua bo kõni o dogu po; yeni Suuda Iskariot yua bo kuadi Jesu. **5** Piigi n bonmlie yaabi k Jesu bo sõni n yeni k maadibⁱ k: «daa caa mani yaabi n k tie sufi - nba kani, k go daa kua samaliteni -nba dogu n ni. **6** Yaa caa mani Isalaheli buolu n ni nibaa po ban tie nani i pei yaabi bodi yeni **7** I yaa caa yi ya kpaandi k u tienu bali nagi. **8** Yaa paagidi mani b kunkoddanmi, k yiedi b kpienma, k yaa paagdi a gbaada, yaa bieli mani a sanpola k yaandbⁱ n punⁱ ni i k daa kaa, mõn yaa puuni mani k daa gaan bonli. **9** Yin daa kubi wula, k bia ȳuuni ligi baa i bõga n ni **10** Daa kubi mani bogli daa la mani liada lie daa kpaan mani cacaao^g; k go da kubi lanbanli kilema tuonsonli kan luo u jiemia. **11** I yaa pundi yaa dongbanbig n i bii yaa dongbanciangun i, yin buali k la b nimõma deni, k gadi k yaa ye lan kani hali yeni yaa daali k i bu pendi. **12** I yaa kua l deni yi gaali l deni nuba i gaali ȳani. **13** B yaa tie numõma i ñogaalijani n yaa ye yen'm. B yaa tie numõma i ñogaali ñ guan i po. **14** B yaa gaa i, k go k sogi i maama yi ña l deni lani yaa kaa l dogu n i, k pidi pidi i taana u tangungu. **15** Yeni i mõni i maadⁱ u tienu n bo bu b nubi kuli yaa daali, sõdõm yeni Gomõl yaab yaa baa yeni l dogun yaabi. **16** ȳanbi sogi mani; n sõni nani pabidi yeni i yangbanli siiga n ni, yaa sogi mani e wae yeni, yaa tie suoo mani o lanjel yeni. **17** Cuo mani i baa

yen i b nubi, k dugh i b bo gadi yeni t buud yudanm kani. ban cuo i k pua i yeni a naapuna b tantaadiena n i. **18** I yaa po i k b bo gadi b dogdanm kani, yeni b batiebi kani. Yin maadi i mõni n po bani yenaab k tie sufi -nba nung n i. **19** Yaa yogu k b bu gedi yeni yin daa buali yin bo maadi nandi bii yin bo maadi yaali kaa, i kan luo yaali k i bo maadi l yogu mõno. **20** K dugh i yim kaa bo maadi i baa u tienu mõno n bu waani yaali k i bo maadi. **21** O nuli t bo kuadi u ninjua ban kpa'a^{og} bibaa n kuadi u biga, a bila t bo fii k kõni yeni b danmi k cedi ban kpab'i. **22** B kan yaa t bua i maam k dugh n po. Ama yua bo mind hali yeni l jugi u tieni bo fie wani **23** Yaa dogu n i k b waani fala, yin sani k gadi dogu tianu. Yeni i mõni n maad'i i kan waa k gbeni Israheli dogi kuli k u nufosaal bijua k cua. **24** I bani k yua bangi tuonli kan fidi cie o canbaa, o yomo mõ kan fidi cie o yomdaani. **25** Yua bangi tuonli yaa tie mani u canbaa yeni, k o yonmo mõ tie mani o yonmdaano yeni, laa dagidi. B nan yiin o diedaani Besebuul o b ji bo yiin i u deyaaba ledi? **26** Lani daa jie mani l nubi, k dugh i bonl k duagi, k t kan dõgdi, bonl go kan yaa tie haasiili k nuli t kan bandi. **27** N yaa maadi yaali l biigl n i, yin maad'm o yensiin n i. N yaa bulmi k maadi yaali yin maad'm b nib kuli n sogi. **28** Daa jie mani yua bo kpa nuli k nan kan fidi kpa o nanligi. Jie mani u tienu wan bo fidi cedi o nuli nanligi yeni o gbanu kuli n bia u muu n i. (**Geenna g1067**) **29** Baa kuadi nuanbidi bonmlie k gaani i ligi waama ne ii? Ama i siign i baa yendi kan baa tingi n i, k l yaa tie k i baa u tienu buami yaa kaa. **30** Yinn wani u bani i yudi m õno n ðo nandi. **31** Lani daa jie mani bonli, k dugh i cie t nõnbidi kuli. **32** Yua maadi b nubi siign i k u tie n yua, n mõ t bu maadi n baa yua ye tanpoli po nungn i k n ban'o. **33** Ama yua yie k waa tie n yua b nubi siign i, n mõ t b yie^lug n baa yua ye poli po nunj n k mii ban'o. **34** Daa maali mani k baa yeni t mandi kaa b nubi siign i i tingi ne po. N k baa yeni mandi, n baa yeni l kõkonli. **35** N baa k mi paadi i bijabigi yeni u baa i, i bipuoga yeni u naa i, u pua yeni u calnaa i. **36** O nuli nataanu mono n t bo kpandi u nimmando. **37** Yua baa u baa bii u naa k cie n waa dagdi yeni wan to n ȳuado. Yua baa u bijua bii u bisalo k cie n o mõ k dagdi yeni wan to n ȳuado **38** Yua mõ go k tug i dapõnpõnli k ȳodi'n u mõ k dagdi yeni wan to n ȳuado **39** Yua kpaani k wan fie u miali u bu biani u miali. Ama yua lun i u miali k dugh i n po u bu gua k la u miali. **40** Yua gaa'i u gaa mini, yua gaa n mõ gaa yua sõn' n i **41**

Sogni ya baa k nuli gaa'o k dugh i u tie u tienu sogni u bua la u tienu sogni ŋuadi, numoni yaa baa k nuli gaa'o k dugh i u tie numoni, u bu la l numoni ŋuadi. **42** Yinnm n ḥodikaabi, i k tie nugbenga kaa ama yua bu kabi baa ŋisongnmi k teni i siign i yendi k dungn i u tie n ŋuado, n maadi i moni, u kan luo u ŋuadi.

11 Jesu n gbeni o tunda yeni o ŋuankaaba, ko puodi ya longbanbimu sien ki tugni ki muandi U Tieu maama. **2** San bo ye o dansal diegung kigbia ya tuonjana bo tie kuli, k o sɔni o ŋuankaaba k bi bual o: **3** fin n tie yua k ti guu bii ti go da ba guu tian i. **4** Jesu ŋmiani: ya ca mani ki ban waani San yin la yaali yeni yin gbadi yaali: **5** bi juanbi nuni guani ki nuali, i wabbmu fii ki cuoni, a gbada nugi tandi, a tubkpaana cili ki gbia, k bi tikpiib fii t kuldun ki talgnba gbia li laabaamanli. **6** Li pamanli yabi yaabi n duu n po k bi dindanli cie. **7** Ban paani ki ca k jesu cili ki ji maadi San po o niwuligun nni, i gedu ki diidi bee i tinkuoung nn i? li galgunli yua ko faagu migni i? **8** ama i gedu ki ban la ŋmaa i? ya nilo ŋanbi ki lani k li ŋan nni? diidi mani yaabi n la ti tiajandi tie yabi n kua bad diegu. **9** I ji gedu ki ban la bee? U Tieu tondo o? n, i bi jiin n, o cie U Tieu tondo. **10** Kilima li tie yua k li bo diani ki maadi: diidi mani, n bi sɔni n tondo k wan bobni i sɔni ki guudi a cuama. **11** Yeni i mɔni n mkaadi, bi puobi madn kuli, ti da ki la San ya lielo, li tie yeni ti Diedo diema nni i big n tie ci amo k cie bi kuli. **12** Lan cili San yognu ki pan pundi hali molane, ti Diedo diema ti mi tuami, ki bi gbanmandanbi kɔni bi ŋmiali nni. **13** Kilima bi tondikaabi yeni ti yikod kadaagu bo maadi U Tieu maami yo, k San fidi ki yuandi cua. **14** Ki ya baa yin gbadi niimm ni, ban yi yua Elin bo bi cua. **15** Ki yua pia ti tubdi ki ba gbadi, wan gbadi. **16** Ki molane nibi ne, bi naani yeni bi lee? ya bila n kaa bi niba n paa ki tigli naani, k sieni, ki yi bi lieba, **17** ki maadi: ti piebi i naagbaamu (i yelmu), ama i ki jeli (ŋɔni ciagi), k ti yini i kuuyani, i ki mɔni kumɔni (ku bubuuli). **18** Ki dugni, San cua k di, k ki ŋu (ki lolgi o ŋɔbu), k bi yedi ki cicibiadmu ŋuagu. **19** Ki nufosaali bijua cua ki di, ki ŋu, ki bi yedi k o puoli mani ki kandi, ka tie daňuuli, k tie lonpogaala yeni bi bid danbi donli. Ama mi yanfuomi waani o tuona nni yaali ntie bonmɔnli. **20** Li yognu k Jesu cili ki ji fu yeni ya nibi k bi dogin k bi tieni ti paldi boncianli, k bi tɔgu nan ki lebdi. **21** Yubonli a po, koransen! yubonli a po betesayidal ki dugni ya yaalidgu bona tieni i siigni ya bo tieni Tiir

yen Sodom, hali daal o mani bi tugi o kpaliagu yeni mi fantanpiema ki tuuba o. **22** Li ya po i k n maadi: daa jijuog buud daali, Tiir yeri Sodom b la sugli ki cie yi i. **23** Fin, Kafarnawuum, a mali k fin yeri a yabnu kuli a ba si tawlgbɔngu i? N n, a ba jiidi hali o tinkpiigun, ki dugni ya yaalidgu bona tieni a siigni k a k lebdi ne ya bo tieni Sodom i, mani o da sieni ki ye dinla daali. (*Hadès g86*) **24** Li po n cedi k n maadi, k daa jijuogi daali sodom buud baa suu yeri ni. **25** Li yognu k Jesu gaa mi maama ki maadi: n dont a, ti Diedo, poli yeri tinga canbaa', yeri ŋjan wuoni bi yanfuodanbi yeri bi nunfandanbi ya bona ki nan tugi lani ki waani a bila. **26** N, n Baá, n dont a yeri ŋjan bua ki lan ya tie yeri. **27** N Baá ten nni u paalu bonli kuli po, k nul k bani bijua, li ya ki tie Baá yaa ka, k nul ki bani Baá li ya ki tie o bijua yaa ka yeri yua k o bijua waani o **28** Cua mani n kani, yinbi yaabi n cogi, ki tugi k li kpiagi, k min teni mi fuoma. **29** Tugi man n fala ki cengi m maami, ki dugni n tie pasiadaani ki go jiind nba, ki bi la i nalimi fuoma. **30** Ki dugni, n tugli yua k ki kpiagi.

12 Li tie saba daali ki jesu pendi ya kpaabu nni ki i dii beni, ki mi kom cuo o ḥodikaaba, ki bi togidi ki ŋmiani. **2** Ama Falisien nba n la li bona ke bi maadi jesu: diidi a ḥodikaaba ne, bi suani ya tuonli ke ti yiko ki cabi ke lan tieni saba daali. **3** Ama ke jesu ŋmiani: yi k bangi ki gbandi DAfidi yeri o niba n bo tieni yaali ya yeginu ke mi koma cuo'ba aa? **4** Bi bo kua U Tieu jongun nni ki tugi saligi kpanu ke wan yeri o yegini ŋmiani, ke li naa bo cabi ki wan yeri o ḥodikaaba ba yendo n ŋmiani. U Tieu ya po li bontitiedi bo ki tie kuali ka. **5** Yi cogi Moyisi n den diani yaali o ku daagun nni ke bi saligi yidikaaba n yidi saligi laadi daali ke li ki tie biidi. **6** Ama n maadi, n cua yi kani, ke n maami mɔni ke cie i jaandielin yikodi, li ya po ya tunda ke n tieni mɔn i po ki cie yeri yi yanjanba n den waani yaali damiwocil po. **7** Yi bo baa tiani li maama i diani nni;"n bo suni ke mi maadi yeri mi buama ke cie yeri min ya yidi saligi ki wang. Li tie ki bo bani mi maadi yaali niinma nni, i bo kan maadi n ḥodikaaba ke ban tieni yaali ke tie bonbiili ka. **8** N tie o nilo bijua ki pia yiko yeri mi maadi bi niba yaali n tie bi tuorli laadi daali. **9** Ki jesu siedi bi kari ki ban kua bi jaadieciangun nni, **10** ko la nilo ko nugu kpe, ki falisien nba bualo, li cabi ki tin paagi yianmo laadi daali. Bi den maali ki jesu den maadi ki tudi ki ban pun'o i jaligi. **11** Ko ŋmian'ba: yi siigan nni ŋmaa ya

po i yo ko yangi ba baa u buugun nni laadi daali ko ba
ŋaa ke kan ŋano ke wan ŋiindi lien nni? Yi ya po li
bontitiedi buali? Li ya po, o nisalo pia ti kpiagidi ki cie
i yanga, lan li buali ki ban paagi yianmo laadi daali
i? **13** Ki jesu maadi li nilo: tandi a nugu, ko tandi li
yoginu mənō ko nugu paagi. **14** Li yoginu ki Falisien
nba ŋani u jaandieciangun nni, ki ji kpaani ban ba loli
maama ki biani jesu. **15** Jesu den bansdi ki Falisien
nba den kpaani ban bian'o, lani ko tugi o ŋodikaaba ki
fagidi li kani, ke o niwuligu yeni bi yianma yua ko
paagi'ba. **16** Li yoginu mənō ko maadi'ba ke ban da
ŋaa ki nilo n bandi wan tie yua. **17** Wan maadi yeni
ko tieni nani Isayi n bo maadi yaali. **18** Diidi mani n
tuonɔnlo yua ke n lugit'o ki bua'o, wani ki n du o po,
n ba kuan'o mi fuonma, ke wan fidi ki bu yabi n ki
bani U Tieu. **19** Bi kan koni, bii kan tandi lani tie ban
da gbadi bi maama kaana kuli. **20** O baa mani yeni
taliginba, ke nilo yua nagi ba mi kuumi, o ba nualo,
ama ki bi niba ya sanu n tuagi nni. **21** Li ya po yaabi n
ki tie Ifi ba daani 'o. **22** Bi den cua yeni nilo jesu kani
ko tie juamo ki goa tie muugi ki dujgini li daano den
gbie yeni ti fuobiidi, ki jesu paago ko cili ki maadi ki
goa nua. **23** O niwuligu n la li bona ki ya ki lidi ki bi
buali, o ne n kilisiti, dfiidi bijua yua ke ti gu yeni?
24 Falisienba n gbadi li paligu tienu ki bi yedi: o ki
tie U Tieu ka, Belisebuli, ti fuobiidi canba n tieno li
paalu ke wan beli ti fuobiidi. **25** Ama ke jesu bandi bi
maalima ke maadiba: ya buoli n yabi koni yen o niba
caa ke wan biai, ki ya dogu bii ya diegu ke kənkəna
yabidi kuli ba mudi. **26** Li tie yeni ki sitaani ya ba fidi
ki beli o sitaan lieba, li tie ko guani ki koni yeni oba
i. **27** Yaali n tie bonbiadili, sitaani ya tieni ya paalu
ke min beli ti fuobiidi, ki yinbi i ŋodikaaba bi le n
bieli'b bii? **28** Ama n ya bieli sitaani yeni U Tieu ya
fuorjanbi, yen wani u Tieu diema ba i po. **29** N ba
waani yaali ya po k n pia ya paalu n bieli ti fuobiidi,
nilo kan fidi ki kua paaldaano deni ke ko daano ne bo
ki tuodi ki bani o pundima po, o ya tie o dənlı o ba
yendi yeni o den kuli. **30** Yinbi yaabi n bani ki U Tieu
fuorjanma tien'n o paalu ki n bieli ti fuobiidi kuli tie n
yibalinba. **31** I maadi ke li ki tie fuorjanbi paalu po ka
ke n bieli ti fuobiidi, lan n maadi ne: yabi n cagini ki
go sugidi bi lieba ya mia U Tieu bi biidi sugili, o ba di
sugili bi po, ama o kan di sugili yabi n sugidi ki maadi
ti maabiidi o fuorjanbi po. **32** U Tieu ba di sugili yaabi
n kpagini mi maama po, min o nilo bijua, li yoginu, n
maadi ko Tieu kan di sugili yaabi n maadi ti maabiidi

ki sugidi o fuorjanba lan tie molane yeni ya yoginu
dua ki baadi kuli. (**aīon g165**) **33** Tirjangi kuli luoni a luan
ŋanma i, ko tibiigu mo luoni ti luanbiidi, bi bandi i
tirjangi o luana kani, **34** yinbi yabi ntie walaba buolu,
nibiada, li ba tieni ledi yi mali ya maalinma ŋani i?
kelima, yi pali n gbie yeni yaali yi ŋəbu mə maadi lani.
35 O nirjanmo suani a tuonjanma i tinga po ko nibiigu
mə suani o tuonbiidi ki biligi i tinga po. **36** Ki n maadi
ke ti buudi daali, bi niba ba dugini bi maabiidi yaali ke
bi den maadi kuli. **37** I maama po ke bi ba buu'yı, i
maama po ke bi ba biani. **38** Lan ka gbanbanda yeni
Falisienba maadi jesu: canba tien paligu ke tin diidi,
39 ki jesu ŋmianba ki maadi: kangbada yeni conconca
buolu bua ban la u paligu, ama yi kan ji la paligu lan
ŋani Jonasi n bo tieni ya paligu. **40** Nani Jonasi n bo tie
daana ta yeni ŋiadi ta o janciangu tugini, li tie yeni ki
o nilo bijua ba tieni daana ta yeni ŋiadi ta li tinpualin
nni. **41** Ninif niba ba fii ki sedi yen nni U Tieu buudi
daali kelima bi ŋaa bi tuonbiidi kuli ki cengi Jonasi,
məlane n ji cua yi kani ki moni ki cie Jonasi, li ya po
U Tieu ba buu'yı. **42** U Tieu buudi daali yanbangu
puobadi ba fii yeni o yoginu niba ki bian'ba kelima
bi cengi Salomo, ke min nan cie Salomo **43** Fuobiigu
ya ŋani nilo kani o yi gedı naani kuoni ki kpaani ya
daano ko ba ye yen'o, **44** o ya ki la o yi maadi oba, n ba
guani min ŋani naani po, o ya guani o yi la k U Tieu
fuorjanba ki yeni li daano yenma, li daano yenma tie
nani ya diegu ke bi ŋambı ki tingini ki li ŋani. **45** lan
wani o yi gedı ki ban kpaani ti fuobiidi bombi lele ki
pugini o po ban ba ki ya ye lan kani, li daano yinyieu
ba ŋambı ki biagi ki cie cincinli. li nan ba tua yeni ya
niba gbadi mi maama li dajjuogi daali bi po. **46** Jesu n
bo maadi yeni o niwuligu yeni i, ko naa yeni o ninjabi
cua ki sedicincanli, səni nilo ki ban waani jesu ki bi
ye. **47** Ko maado: diidi a naa yeni a ninjabi gu'ŋa, bi
kpaani ban maadi yen'a **48** Ki jesu ŋmian'o ki maadi:
ŋmaa n tie naa i? ŋmaa n tie n ninja i? **49** ko tandi o
nugu o yeginkaaba po ki maadi: diidi mani yaabi n
cengi ne, n naa yeni n ninjab n yeni. **50** Yaabi n tiendi
n baa n bua yaali ban n tie n naa yeni ninjab

13 Lan daali, jesu den ŋani o deni, ke kali, Galile
ŋincianma jaali kunu ke bangiba, **2** Bi niba
boncianla den taani o kani, o den kua ki kali o ŋadigü
nni, ya niba n yabi yeni kuli den ye li jaali po. **3** Jesu
den maadi'ba mi maama boncianla yeni mi kpanjama
ke yediba: "o kpakuolo den ŋani ke ba pagi i bonbuoli.

4 Wan den pagini ya yoginu, li tiani den ba u sankunu, ke ti bonyugidi den cua ki dini yi. **5** I tiani mo den ba tancaga tingin, mi tama n ke yabi naan kani, li den pudi tontoni, nani mi tama n ki yabi yen. **6** Ama u yienu n den paagi li bonbuli kaala den mali ki kuodi, kelima laa den pia jiin moani. **7** I tiani mo den ba i kokoni nni, i kokoni den fii ki dini yi. **8** Bonbuo tiani mo den ba ki tingjana nni, ki den pudi ki loni, i ne den loni, kobiga kobiga, i tian mo piluoba luoba, i ne piitata. **9** Yua n pia atuba ki ba gbadi, wan cengi. **10** Bi ñodikaaba den nagini jesu kani ke den yedo: “be ya po yo ka maadiba mi kpajam. **11** Jesu den guani ki yedi: “bi puni yinba wani n bandi tanpoli dienma nni bondoginkaali, ama laa tie bi ya po ka. **12** Kelima yua n pia bi ba pa o ki pugini wan ya pia boncianla, ama yua n ki pia wani bi gaa o kani ba wan pia yaali. **13** Li tie lani ya po yo ke maadiba mi kpanjam, kelima ba ke bi nua bi kan la liba, ba ki bi cengi mo, bi gbadi liba ki bandila. **14** Bi ya po li tieni ki gbeni, nani Isayi yua n sognini u tienu maama ki yedi: i ba cengi yeni i tuba ke kan gbadi liba, ke nonli yeni i nuni, ke kan liba kuli. **15** Li tie yeni bani ke Isayi masoginkaaba kua ki gbeni, wan den yediba yaali, i ba cengi ama i gbadi liba, i ba nonli ama i kan la liba, kelima bi naa niba pala juagi, bi gnali bi tuba kaa bua gbadi, bi tie yeni ki kaa bua ki njaa bi tuonbiidi ke min nonli'ba ki bua'b bii ki faabi'ba. **16** Li pamanli ye yeni yi, kelima i nuni nua, i tuba mo gba. **17** N waani yi momonni, u tienu maama songinkaaba boncianla, yaabi n tiegi den bua ki la ya bonla ki nua ne, ama baa la, bi den bua ki gbadi yi gba yaali ne ama baa gbadi. **18** Lan wani yi cengi o kpakuoli kpanjama yeni li bundima. **19** Ya yoginu ko nilo cengi tanpoli dienmin maama ki naa gbadi lan bua ki yedi yaali, sitaan cua ki ñani ban buli yaala o pali nni, wani n tie ya bonpagikaala n ba u sankunu. **20** Ya bonbuoli n ba i tancagi tinga nni mo tie yua n cengi mi maama ki gaanma tontoni yeni li pamanli. **21** Ama o kan fidi ki sedi ya yoginu ki mi yepaama cua o kani, bii bi niba ya wan'o fala ñanduna nni, waa pia jiini, se wan gbali ki ba. **22** Yinba i konkonki tinga mo tie yaabi n kpaani ki tua piada, ba kpaagi bontial po se i ligike tie yaali n dagidi bi po, bi sundi u tienu po, ba tiendi u tienu n buali, bi tie nani ya tinga gbie i konkonki yeni. (**aiõn g165**) **23** Ya bonbuoli ba ki tingjanga nni, li tie yaaba n cengi mi maama ki gaa mi gbadima yeni momonni, li tie bani n luoni li bonluonkaali, kobiga kobiga, piiluoba luoba, yeni piitata. **24** Jesu go den

pua'ba kpanjam toma ki yedi; tanpoli dienm naani nani ya nibi nden buli o kuanu nni. **25** Wan den goa ya yoginu, ko yibali den cua buli i naniidi u kuanu nni, ki guani ki kuni. **26** Li bonbulkaali n den pudi ki loni ti muabiandi'ti yaali n tie naniidi yen mo ko den dogidi. **27** O kuadaano, tuonsonba den cua ki yedi'o, canba, njaa den buli bonbuorjanm ka a kuanu nni? Be ya po yo ki naniidi mo nan ji ye lien n? **28** O den guani ki yediba, li tie yibali n soni lan ya tuonli, lani ki bi naacenba ñymiano: a bua tin gedi ki pan ñabi bii? **29** Canba den guan'ba: yen ka, ya jie mani ke yi da te taani ki ñabi i bonbuorjanmi, **30** njaa li kuli n ya kpedi hali li dipeli, lan yoginu n ba yedi a dipela, ban cindi ñabi i naniidi (ti muabiadi) ki loliki sia(ju) ama ki yi taani i dijanmi n bonbualin. **31** Jesu goa den pua'ba mi kpajatianma ki yedi: “tanpoli dienma naani nani ya bonbigu n wa (ñidi) ki cie mi juobinm, ke o nilo den taa ki juu o kuanu n. **32** Lan ya bonbii ñidi bii wa ki cie i bonbii kuli, ama bu ya kpedi ya yoginu bu yen tua ticianbu ki cie o gogdigu naan kani ki ti bonyugidi ba fidi ki cua ki tieni bi tiadi bu beni nni. **33** Jesu go den togidiba kpanjatiali ki yedi: “tanpoli dienma goa tie nani li dabinli yeni, o pua den taa ki muani yeni yiemu taa ki sieni ki li kuli fii (k ñobi) **34** Jesu den bangi li niwuligu ki maadi'ba laa bonli kuli yeni mi makpanjam, waa den maadi yenba ka ki pua kpanjam. **35** Li kuli ne den tie lan kuani u tienu nisongikaaba maam po man tieni, m maadi mi kpanjam, n ba maadi'ba mi kpanjam ki dgidi ya bona n den wuo hali ñanduna cilima yoginu. **36** Jesu nden cabi lan ya niwuligu, o den kua o diegun nni, lan ya yoginu bi ñodikaaba den nangini o kani ki **37** yedi'o: bundi ti po ya naniidi den ye o kuan nni kpanjam, ki jesu ñymianma, yua buli i bonbulijanm tie mini o nisalo bijua. **38** O kuanu mo tie ñanduna, ya bonbuoli ñan mo tie u tienu n die ya niba, aljani nni bila, ti muabiidi tie ya niba n tiendi sitaani n yedi ban tieni yaali. **39** Yibali yua buli i naniidi tie sitaani, li adipela n ba pe i di ya yoginu tie ñanduna juodima. Adipela mo tie malekinba. (**aiõn g165**) **40** Nani ban yi loliki muabiidi ki loliki maama ki ju o mu nni, li ba tie yeni li ñandunli juodima yoginu. (**aiõn g165**) **41** O nisalo bijua ba soni o malekinba ba ñani o diemin ne kuli, yaali tie bonbii kuli yeni yaabi n tiendi mi biadima. **42** Ki luba o mu buogun nni naani kani n bia ke bi ba buudi ki ñymani a ñina. **43** Li yoginu, bi nitieginkaaba (bi nimonba) ba yendi nani o yienu yinyienma yeni bi baa dienma

nni. **44** Tanpolu dienma goa tien nani ya piama n wuo o kuanu yen, ki o nilo laama (piidi) ki go guani ki wuonma, wan gbie yen, ya pamanli po ko den gedi ki ban kuadi wan pia yaali kuli ki guani ki daa u kuanu yen. **45** Tanpoli dienma goa tie nani ya kpenkpendo den kpaani mi lanbima ki li **janji** boncianla. **46** Wan den laanma ki mi daagu n paa maama po, o den gedi ki ban kuadi wan pia yaali kuli ki da. **47** tanpoli dienma go tie nani, ti janbaandi ki bi taa ki lu mi **ñinciamma** nni, bi yi cuo i janbuoli kuli, yaabi n **janji** yen, yaabi n ki **janji**, ti janbaandi ya gbie yen, i jam, bi jankpaanba yi dadi ki **janji** mi **ñinciamma** jali po. **48** Bi yi gandi ya jami **janji** ki tieni ti bauodi nni, ama bi ba lu yaabi n ki **janji** wani. **49** Li ba tua yen **janjunduna** juodima, malekinba ba cua u tienu n ja ti buudi naani kani, ki paadi bi nibiadiba. (aiōn g165) **50** Bi ba lu'ba ya mu n bia nni, naani kani ki bi baa buudi yen, fala ki **janji** bi **ñina**. **51** Naani yi gbadilaa bonla kuli bonjanla a? Bi **janjikaaba** den guano. **52** Nn ti gbadilaa, lani ki jesu den yedi yen, u tienu maama gbanbanda siigan yua n tua tanpoli dienma n **janjikaaba**, baa naani nani ya nilo n pia o dieli ki **ñang** o **jalimankpelo** nni yen wan pia ya **jalman** paano. **53** Ya yoginu ki jesu den maadi'ba lan ya bonli kuli ki gbeni, o den taa o **janjikaaba** ki **ñani** li kani. **54** Wan den pundi Nasaleti o den kua li bali maama bangima dieli nni ki bangi, li den lidi yaabi n den cengi o bangima kuli ki maadi. **55** O naa nilo ki tie nani tinbi yen kaa? O ba laa yanfuonma m o lee? O tieni ledi yo o ki tiendi mi bancianm? Waa tie o kpagikpielo bijua kaa? Maliyama ka tie o naa, Jaka, Josefi, Simono yen, Juda ka tie o waanmu (o ninjaba). **56** o ninsiabi mo kuli taani ki ye yen'ti ti dogun **57** Ya niba n ye li kani den yie kaa tuo ki gaa jesu nani u tie kilisiti, lan wani jeasu pali den biidi yen, ban tie maami po ko yedi'ba, bi kan fali u tienu nisonginka kaan **togi** se o dan dogun nni yen, o diegun nni. **58** Waa den tieni bancianm boncianla laa kaanu, kelima bi pajuaga ya po.

14 Li yoginu Elodi yua den tie Galile dienma bado ki bi maadi jesu maama. **2** O den yedi obadibaanba: ban maadi o nilo yua ya maama yen tie Janbatisi. O fii bi tikpiiba sin siigan ni. Lani n cedi ko fidilki suani o naa paalu, ki tiendi ciila bona boncianli. **3** Diidi yaali ya po n cedi ki Elodi den maali yen, kelima Elodi den taa o walo Filipi denpua Elodiasa ko da ye. **4** Li po Jan den yedo: U Tieu bali maama ki cabi **janji**

tieni laa bonli, li po Elodi den bua wan mangi Elodiasa pali, ki cedi ko sejenba cuo Jan, ki lolo, ki kuan'o li yonbidielin. **5** Ama, Elodi den bua wan kpa Jan ki nan jie o niwuligu maama, kelima o niwuligu den nua ki Jan tie sawali pualo yua maadi U Tieu maama. **6** Elodi madijam daali n den pundi ki Elodiasa bisalo den jel i ciaga li nintaanli canba sin siigin, ki mangi o badi pali. **7** Hali ko den poli, ki niani ko ba pun'o wan miagu yaali kuli. **8** Li ya po o jifaano den kua o naa kani, Elodiasa den buali wan ba mia yaali, o naa den guani ki yedi'ba ban maadi ki a bua Janbatisi yuli, wan den gaa o naa tundi, o den guani ki yedi: teni nni, ne kanba Janbatisi yuli i tadigan nni. **9** O badi pali den biidi li po, ama wan den poli ki niani ko ba tieni wan miagu yaali o niwuligun yaba n kali ki lind'o kuli siigan, o den cabi ki bi ten'o. **10** O den soni ki bi ban jia Jan yuli li yonbidielin. **11** Bi den cuan li yuli ki li kpie li sanlin, ke teni o jafaano. O den gaa ki gedi ki ten'o naa. **12** Jan **janjikaaba** den cua ki taa o kpiemo ke ban pii, ki gedi ki ban waani jesu. **13** Jesu den gbadilaa laa laabaali, o den kua o **ñinbiagun** nni ki fuadi ki gedi Galile **ñincianma** po. Ya yoginu ki bi niba den bandi wan ye naani, bi den **ñani** bi dogin nni ki balin mi **ñincianm** ki cuoni ki **ñod'o**. **14** Jesu den cua mi **ñincianma** kunu bi kani, ya yoginu ko la o niwuligu ki bi ladi k ban caa, mi **ñinñinma** den cuo'o bi po, o den paagi yaaba n yia kuli bi siigan nni. **15** Dajuogu yoginu, o **janjikaaba**, den nagini o kani ki yedo: "tin ye naani ne tie fuali ki o yoginu mo bua gedi, cabi o niwuligu ki ban gedi o dogun nni, ki ban ba li **bonjekaali**." **16** Ama jesu den yuani ki yediba, li ki buali ki ban fii ki gedi ki ba mi jiema, li buali ki yinbi mono n tenbi ki ba je. **17** O **janjikaaba** den yedi'o: ti sieni kpanu bona muu yen, jamilie baba ne, **18** Jesu den yediba: "cuani mani n kani na. Lan wani ki jesu den cedi ki o niwuligu kali ti muadi po, o den ta kpanu bona muu yen, jamilie yen, ki yaadi o nuni tanpoli po ki pagi U Tieu ki pugni ki maadi o **janjikaaba** ki ban bogidi li niwuligu. **19** Li yoginu ki jesu maadi o niwuligu yen, ki ban kali ti muadi po, ko gaa kpaanu jena taa yen, jamilie yen, ki yadi ki di tanpoluki jaandi ki mia o baa, ki maadi ki ban tugti ki bogidiba. **20** Bi kuli den dini ki guo, lani ban den dini ki sieni ya bonjena ki bi den taani tie piiga n babuodilie. **21** Yabi n den dini den tie jabi tuuda muu, bi puobi yen, a bila den ki ye li c òdili nni. **22** Lan yoginu o den cedi ko **janjikaaba** kua o **ñinbiagun** nni ki puodi

ki gaa liigi ki gedi ne po ya jaali hali ko ban cabi o niwuligu ki ban ya kuni. **23** Wan den cabi o niwuligu o den siedi ki doni li juali po ki ban jaandi, u yenjuogu den pundi ko ye li po o beba. **24** Ama o yeni, ñinbiagu den cuoni ki ban pundi mi ñima siiga nni a ñunguona ye o faciangu den fii ki yili o po **25** li den sua ki b cuoni mi ñinciam po, li den tie ñiagu ki caa i sirjafaani ki jesu den cuoni o ñingbanu po ki togidi o ñodikaaba ñinbiagu. **26** ya yoginu ko ñodikaaba la ko cuoni o ñingbanu po ki nagidi bi kani, bi den bani nani ko tie cilingu, o jijiegu den kua'ba ki bi ji yigini yeni ti jawaandi, **27** li yoginu ki jesu yedi'ba: "Cuo mani yi ba, mini da jie mani, **28** pieli den guani ki yedo: "li ya tie fini, cedi min cuoni mi ñima po ki cua a kani. **29** Jesu guani ki ñmiani: "cua na" pieli den ñani u ñinbiagun nni ki ji cuoni o ñingbanu po ki caa jesu kani. **30** Ama ya yoginu ki pieli den jie u faalu yeni a ñinguona, o jiwaanbu den kua'o, ko den cili ki ba mii, ki yigini ñanma ke yedi: yonbidaan gaa nni. **31** lan yoginu jesu den tandi o nugu ki cuo'o, ki yedo: a dandanli wa, be tieni ka tamí ke n ba ñaa'a nni? **32** Jesu yeni pieli n den guani ki kua o ñinbiagun ya yoginu ko faalu sedi. **33** O ñodikaabi kuli den baa ki gbani o nintualin nni ki maadi: I mòn a ko li tie U Tieuñ bijua i. **34** Ya yoginu ki bi den puodi mi ñinciamu, bi den pundi Genesalet ya dogun nni. **35** Lan dogun yabi den bandi jesu, bi den cili ki muandi ya longbana n sieni o laabaamanli ki bi cuoni yeni a yiama ko tebiba. **36** Yaabi n tie a miada den mia ke wan cabi ki ban sii o lietil beba, yaabi n den sii kuli den paagi

15 Farisiani -nba yeni li bali maama bangikaaba tianba bo ñani Jerusalema ki cua Jesu kani ki yed'o: **2** be yaa po ke a ñodikaaba miidi a bi nikpiaba bogda i? kelima b ya bua je kuli b kan nidi bi nii **3** Jesu bo guaniyedi ba be yaa po ke yi miidi u Tieuñ balimaama ki bua ki kubi i ya bogida i? **4** Kelima u Tieuñ yedi: fangi báa yeni a naá, ki go yedi: Yua maadi o náa yeni o baá maabiigu o pundi ban kpa'o. **5** Ama yinba yi yedi. i báa lani yaa ka yi naá: min bo taa yaala ki tod'i a yeni n taa lani ke li tie u Tieuñ yaala **6** Yeni i buoni u Tieuñ maama ki naa kubi i bogida. **7** Yinba pala lie danba Isayi n bo saawalo yua i po bo tie mònñmóni. **8** Bi naa niba dondi n yeni bi ñokuuna i ke b pala fagi yeni nni. **9** Bi jaandi nni fanma fanma kelima bi bangi yaa bangima n tie bi nisaaliba ya maabilikaama babai. **10** Yesu bo yiini u niwuligu ki

yedi ba: **11** cengi mani ki gbadi: laa tie yaala n kua u ñòbu nni kaa jogidi o nisaalo, yaala n ña u ñòbu nni n jogid'o. **12** Lani ke o ñodikaaba yedi'o: A banike Falisiani -nba gbadi a maama ke bi pala biidi i **13** O bo guani ki yedi ba: N báa yua ye tanpoli kaa buli ya tubu bi baa ñabi bu. **14** Cedi ba mani bi tie ya juama n dia a juama i. Juamo ya dadi juamo mo bani bi lie kuli baa ba u buogu nni. **15** Piali bo yedi o: a kan bundi ti po m kpanjama yeni? **16** Yesu bo yedi: yi mo ko yii pia yanfuoma yoo? **17** Yii bani ke yaala n kua u ñòbu nni kuli caa ku tugu nni ki go baa ña kaa. **18** Ama yaala n ña u ñòbu nni n tie yaala n bi yeni li pali nni lani n jogidi o nisaalo. **19** Kelima yanmaalibiadi yeni m kukpama yeni m conconma buoli kuli yeni u subu yeni m siedi faama yeni t sugidi kuli ña li pali nni **20** Lani n tie yaala n jogini o. Ama ki je kaa nii kan jogini nisaalo. **21** Yesu bo ñani lan kani ki gedi Tiri yeni Sidõni dogi nni. **22** Ke ya pua bo tie li kani maabiiga ki tie kaana yua bo cua o kani ki kpaani ki tua: o diedo David bijua gbadi n po m ninñinma ki cicibiasi ye n bisalo nni ki yagini oyama hali ke li bia **23** Yesu náa bo guani yedi o lieba kuli. O ñodikaaba bo nagini o kani ki yedi'o: A kan cabi o kelima o yua ki kpaani ti puoli. **24** Jesu bo guani ki yedi; baa bo sôni nitoba po se Isalaheli buolu po bani yaaba n tie nani ya pee n yaadi ye po **25** Ama o pua yeni bo cua Jesu kani ki gbaani o nintuali nni ki yedi: o diedo todi nni. **26** Jesu bo guani ki yedi'o. Laa tiegi o nilo n taa a bil jiem ki lu a sangbanbila. **27** O pua bo yedi: o pua yeni bo yedi. Ama a sangbanbila je ya jejögidi n baali b danba saajekaanu kani. **28** Jesu bo guani ki yedi'o. O pua a dandanli yabi boncianli lan tieni nani ñan bua maama li yogunu ke o bisalo bo paagi. **29** Yesu bo ñani li kani ki gedi Galile m ñinciamu kunu ki doni ki kali li juá li po. **30** U niwuligu bo cua o kani boncianla. Bi bo cua o kani yeni a diama, a juama, a muula, a tadima yeni yiantobi boncianla. Bi bo cua duani ba Yesu kani ke o paagi ba. **31** Ke u niwuligu bo la ke a muula maadi, ke a tadima paagi, ke a diama cuoni ke a juama mo nuali, bi bo kpiagi Isaraheli Tieuñ. **32** Yesu bo yiini ñodikaaba ki yedi: m ninñima cuo nni bi niba po; baa pia ban baa je yaala. Mii bua min cabi ba ke baa jeni bonla ke u paalu n daa pan podi ba u sanu i. **33** O ñodikaaba bo yedi 'o: t baa la le yaa jiema n baa dagidi ya niwuligu ne kuli li naa fuali nni **34** Yesu bo guani ki yedi ba: yi pia paanu bona ñaa yo? Bi bo guani ki yedi'o: bonalele yeni i janbimu. **35** Ke o cedi ke bi niba

yen'i kuli kali kali tinga nni. **36** O bo taa li paanu yen'i li jami i ki tuondi u Tieu ki ȝymirymidi ki taa teni o ȝodikaaba; ke bi bogidi bi niba yen'i kuli. **37** bi kuli bo dini ki guo kelima Yesu bo tieni u yaalidigu tuonli. Bi bo wodi ya boncaba n sieni ki gbieni bobuociandi lele **38** Yaaba bo dini bo tie jaba tudanaa, laa taani bi puoba yen'i a bila **39** Ban dini ki gbeni ki Yesu bo cabi u niwuligu, ki kua u ȝinbiagu ki gedi Magadani tinga nni.

16 Farisienba bo cua ki dia o ku maadiagu, ki buali o ke wan waani ya maalma tieni tanpoli kasiedi.

2 Ama, ke o jiini ki yedi ba, “ku yenjuogu ya cua, i yi yedi, “Li daali baa ȝani kelima i la ke poli moni” **3** Ku sijaagu, yin yedi, “Ku taafaagu baa cua” kelima poli po moni ki go biigi.” I ba fidi ki waani poli po niima nni, ama, i kan fidi ki mi yema yogu maalma. **4** “Mi biadma yen'i mi concomia nifiima lingi tanpoli maalma, ama bi kan la maalmabakuli kase Jonasi ya maalma.” Ke Jesu siedi ki ja ba. **5** Jesu ȝodkaaba den puodi ki gedi bongbantoli, ki sundi kaa taa kpanu. **6** Jesu den yedi ba, “yin fangi i yula yen'i Farsienba yen'i saduseyenba dabinli” **7** Bi ȝodkaaba den gagbi ȝimiali nni ki tua, “Li tie tin ki taa kpanu yen'i.” **8** Jesu ñ bandi, ki buali ba, “Yinba yaaba ya dudugdi ki yabi ne, be n cedi ke i yedi ke yin ki taa kpanu yen'i yapo i, ke n pua li kpanjama? **9** I ki tiani ki go kpaagi ki gbadu kpanu muuda yen'i niba tuda mu niima nni yen'i yin den duo ya baabuodi ii? **10** bii, kpanu leleda yen'i niba tuda na, yin den duo duo ya baabuodi ñ den doa maama aa? **11** Be n cedi ke yi ki bandi ke min yedi yi maama ki nua kpanu maama? Yin fangi mani i yula yen'i Farsienba yen'i saduseyenba dabinli” **12** Ke bi ji gbadu ke o ki maadi ya dabinli n fiindi kpanu ka, ama o maadi Farisienba yen'i saduseyenba bangima i.

13 Jesu ñundi Sesare, Filipi dogu nni, ke o buali o ȝodkaaba, “Bi niba tua ke o ja bijua tie ȝma i?” **14** Bi tua ke Janbatisi, bi tøba, Eli, Tianba mø, Jeremi, bii bi sawalpuuba nni yendo.” **15** Ke o buali ba, Ke imo te, i yedi ke n tie ȝma i?” **16** Ke Simøn Piari ga mi maama, ki jiini, “A tie Kiristo i, U Tieu yua n fuo Bijua.” **17** Ke Jesu jiini, ki maadi o, “A ye yen'i mi yediganma, Jonasi bijua Simøn, kelima, sôma yen'i gbannandi ka døgdi ki waani a, ama n Bâa yua n ye Tanpoli i. **18** N go ba waani a ke a tie Piari (Tangu), ke li tangu po i ke n ba maa n jaandieg. Bi tinkpiba diema bulñobu kan luodigu yapo. (Hadës g86) **19** N ba mubni a nui nni ȝaljanli bulñobu piemi. ȝan ba loli yaali tinga nni ne, li ba

loli Tanpoli, A ya lodi yaali mo tinga nni ne, li ba lodi Tanpoli. **20** Ke Jesu kpa o ȝodkaaba ki yedi ba yen'i li nunmønli, ke ban da waani nilo ke wani n tie Kiristo. **21** Lanyogu i, ke o ji cili ki maadi o ȝodkaaba, ke o ba gedi Jerusalema, ki la fala boncianla a cancannikpela, salga yidkaaba yudanba yen'i a tidianla nui nni, ke bi ba kpa o, wan faadi li daataali daali. **22** Ke Piari yini o, ki piadi yen'i o, ki funi yen'i o, ki yedi o “O Diedo, ȝan yedi yaali yen'i ñ fagdi yen'i a, lani ñ da tieni a hali bada.” **23** Ama ke Jesu gbagi, ki yedi Piari, “Fuadi n puoli po, Setaani! A tie n tantuudkaali, kelima, a ki maali U Tieu bona po ka, a maali bi nisaalba bona po i. **24** Ke Jesu yedi o ȝodkaaba, Yua n bua wan ya ȝua nni, wan jiini o yuli, ki tugi o daapõnpõnli ki ya ȝua nni. **25** Kelima, yua n lingi ke wan fie o miali, o ba biani li, yua mo n luni o miali mini yapo, o ba la li. **26** Kelima, be jaadi o nisaalo ñ ya pia ȝanduna kuli, ki nan biani omiali? O nisaalo ba fidi ki lebdi ki ga be i, ke li cie o miali i? **27** Kelima, o Nilo Bijua ba guani o Bâa kpiagdi nni, yen'i o malekinba. Ki pa yuakuli o panpaani nani wan sôni maama. **28** N maadi yi i mómöni, bi niba ye i siiga, ki kan leni mi kuuma hali yen'i ban ba la O Nilo Bijua ke o kpendi ki kua o diema nni.

17 Dana luobi puoli po, ki jesu tugi: Jaka, Jan o ninja ki piadi yenbi ki doni li juali ki ba jaandi. **2** O nunga den lebidi ki ji ñili ko tiadi pieni ke cie mi yinyiema. **3** ki li yoginu ki Moyisi yen'i Eli cua bi kani ki pagi yenbi. **4** Piel n la ya yoginu ko gaa mi maama ki yedi jesu: canba li ȝani yen'i tin ya ye ne, a ya bua, n ba maa a po jona taa, jonyenli n ya tie a yaali, lieli Moyisi ya jorli n sieni Eli mo ya yaali. **5** O bo maadi ki ke gbeni ke li ȝunli jidi ki ligini bi kuli ko o nialo maadi li ȝunlin: “o ne tie n bijua yua k n bua'o, wani ke n duu o po, ya cengi mani o maama. **6** O ȝodikaaba n gbadu li maama ki bi ba ki gbaani yen'i bi nuni kuli i tingan **7** nni, ki ti jarjmaandi kua'ba. **8** yoginu ki jesu nagini ki sii'ba ki maadi'ba: fii mani yi da jie **9** Ban bo ji li juali po, ke jesu yedi'ba ki ban da cedi ki nilo n bandi yaali n tieni ne hali ya yoginu ko nul bijua ba fii ki ñaa o tinkpiigun nni. **10** O ȝodikaaba den bualo ki yedi: li tieni ledi ka kadabanda maadi ki tua ki li buali k Eli n kpiabii k cindi ki punti? **11** Ki jesu ȝimiani ki maadi'ba: “li tie moni k U Tieu bo puoni ke Eli n ba cindi ki ba ki bobini yua ba cua mi faabima po. **12** Ama n maadi,”Eli wan cua daal'o ama yinba n den ki

bando, i den cagino ke tiendo yi bua yaali kuli, li tie yen moi ko nilo bijua ba cagini i nugin nni. **13** Yeni ki o ḥjodikaaba bandi ko maadi Janbatisi **14** Ya yoginu ke o ḥjodikaaba bonbitaa yen guani bi liebi yeni o niwuligu kani, ki jua ba ne cua jesu kani ba ki gbani o nungin nni **15** ki maadi: “jie n biga yeni mi ḥn̄inma ki teb’o kelima o baali i tinga ki laadi fala boncianli ki dugini li yianu po, o yogitianu o yi ba o muu nni bii mi ḥn̄inma nni. **16** N den cua yeno a ḥjodikaaba kani ama bi den ki fidi ki ba tebo. **17** Ki jesu yjmiani ki maadi: kangbada buolu, ne yeni be yoinu ki ba gaa mi maama i? nagini man yeno na, **18** Ki jesu tiani ti fuobiidi yeni po, ke bi ḥn̄ani ki ji ḥaogu, ko paagi li yoginu mōno. **19** Lan, ko ḥjodikaaba nagini jesu kani ke piadi ki pagi yeno: li tien ledi ke tinba ki fidi ke beli li fuobiigu? **20** Ki jesu maadi’ba: ki dugini yi dandanli ki yabi U Tieu palu nni, n maadi yeni i mōni, a dandanli ya yabi ki pundi nani mi juobinma yeni a ya maadi li juali ne fii lan kani, o ba cōnlīn a maama. **21** Bonli kan ya paa ki cie’yi. **22** Ya yoginu ki bijodikaaba kuli den taani bi lieba Galile ya tinga nni, ki jesu maadi o ḥjodikaaba: bi ba kuadi o nilo bijua bi niba n daogu. **23** bi ba kpaogu ama dana taa daali o ba yiedi, o ḥjodikaaba n gbadi li maama ki ya ki lidiba boncianli ki bi ji tie suo. **24** Ban pundi kapanahom, ya niba n gaani lonpo li jaandielin nni den gedi ki la Piali ki maado: “yi canba paa lonpo yaa? **25** Ko yjmiani: “nn, o paa, ya yoginu ki piali kua jesu den, ki jesu gaa mi maama yedi ki sua ki Piali da ki yedi bonli: ‘fin ya po Pial, ḥanduna baditieba, bi gaani bi lee lonpo? “B bila bii bi canbi? **26** Piali yjmiani: “bi canbi” ki jesu jiini, li ya tie yeni bi bila ki ye lonpo nni. **27** ama ki fidi ke tin da cog li lonpo gaala, gedi ki lu a janpiemu ki cuo ya jamo ba cindi ki nagini, a ya luodi o ḥnobu a bu la li ligibali, ḥjan tugi li ligibu ki paa min yeni fini kuli ya po lonpo.

18 Lanyognu, ke bi ḥjodkaaba nagni Jesu kani, ki buali o “ḥma n yabi ki cie U Tieu Diema nni?”
2 Ke Jesu yini ki biñdigā o kani, ki seni ga bi siiga, ki yedi, “N maadi yi i mōni, I yaa lebdi ki tua nani biwaaga yeni, i kan baa ya sanu ke i ba kua U Tieu Diema nni **4** Lanwani ii, yua n miini o yuli nani ki biwaaga ne, wani n yabi ki cie U Tieu Diema nni. **5** Yua n ga biwaaga nani kine yeni, n yeli po, o ga n ya cangu i. **6** Ama, yua n cedi ke biwaaga yua n dugi n po nani kine yeni, kua tuonbiadi nni, li bi baa tu o po, ke ban loli li naacianli o tulu nni, ki lu o wan

mii mi ḥn̄incianma nni. **7** Mi yema ya paagi, janjanma ḥanduna po! kelima li buali ke li yogu n pundi, ama, sola li yogu n̄ ba ḥtogni yua ya kani, ki pundi! **8** A nugu bii a taali ya kuandi a mi tudma nni, ḥjan jia ki lu fagma. Li baa tu a po ḥjan kua U Tieu Diema nni yeni taayenli bii nuuendu ki cei yeni ban lu ḥja ya mu n ki pia gbindma buogu nni yeni taana lie bii nugi lie. (*aiōnios g166*) **9** A numbu n ya kuandi a mi tudma nni, ḥjan kpigdi bu, ki lu fagma. Kelima li baa tu a po ḥjan kua U Tieu Diema nni yeni nunfiagu ki cie ba lu ḥja ya mu n ki pia gbindma buogu nni yeni nuni lie kuli. (*Geenna g1067*) **10** Fangi mani i yuli, ki da ḥja a bila ne siiga, bá biyenga nunga n̄ ymudi. Kelima n maadi yi i mōni ke ḥajanli nni, bi malekinba nua N Bāa yua nye U Tieu Diema nni. **11** ke lima, O Nilo Bijua cua ki bua faabi yaali n bodi i. **12** I maalma tie be i? Nilo ya pia yandi yiani, ke yanyenga bodi, o kan ḥja piiyia n yandi yia yaadi n sieni, ki lingi ki yanbodkaaga aa? **13** O ya la ga, N maadi yi i mōmōni, o pali yi mangi li yanga po ki cie piiyia n yandi yia yaadi n ki bodi. **14** Li tie yeni i, I bāa yua n ye ḥjaljanli nni mo ki bua ke a bbila ne nni, bá biyenga n̄ bia. **15** A kpiilo ya biidi a, ḥjan gedi ki waani o o biidi, fini yeni wani siiga, a ba maadi ki paadi a kpiilo i. **16** Ama, o ya ki cengi a, ḥjan la yendo bii bilie ki pugni a po, ban taani a yeni, kasiedinba bilie bii bitaa siiga, mi maama ba ḥmagdi. **17** O ya yie kaa cengi yi, ḥjan gedi yeni li maama li nitaali nni. O ya yie kaa cengi li nitaanli, ḥjan ḥja o wan tua a po nani o nilamo bii o lonpogaalo yeni. **18** I mōmōni, N maadi yi, yin ba loli yaali tinga nni, li ba loli Tanpoli, yin ba lodi yaali tinga nni, li ba lodi Tanpoli. **19** N go maadi yi ke i siiga nni, bilie ya taani jagli ki mia bonli ki tinga nni ne, N Bāa yua n ye Tanpoli ba cedi li bonli n̄ tieni. **20** Kelima, bilie bii bitaa ya taani naani n yeli po, n baa ye bi siiga. **21** Ke Piari nagni ki buali Jesu, “O Diedo, n kpiilo ya biidi nni, n ba mia sugli taalma ḥja i? Hali taalma lele ee?” **22** Ke Jesu jiini o, “N ki yedi taalma lele ka, ama hali piilele taalma lele. **23** Lanwani ii, U Tieu Diema tie nani ya badciamo n den bua tieni li coli ki bandi o naacenba n̄ kubi o piama maama i. **24** Wan cili mi diidma, o sua ke naacenyendo kua li panli nni hali ligdibala tuda piiga. **25** Nani wan den ki pia wan ba tieni maama ki pa yeni, ke canbaa niini ke ban kuadi o wani yeni o pua yeni o bila yeni wai yaali kuli, ki pa o panli. **26** Ke li naaciemo baá ki gbaani o nintuali, ki mia o sugli, “Canbaa, N bani li panli po, ke N ba pa likuli” **27** Nani li naaciemo canbaa n̄ bo tie

niñinpadi daano yeni, ke o ga o sugli, ki cabi o li panli. **28** Ama, li naacimo í ñani ki la o naacenlielo ke o pia o pia o panli kuukobga. Ke o gedi ki cegi o tulu, ki yedi o, “Pa nni n ligi. **29** Ke o naacenlielo baa ki gbaani, ki mia o sugli ki maadi, “Tieni n po juunli, n ba pa ña.” **30** Ama, ke o naaciemo yie, ki cuo o naacenlielo ki gedi ki luoni o li kpaadidieli nni, ke o yaa pani o panli, o kan ña. **31** Bi naacenlieba í la yaali n tieni, ke bi pali sia, ke bi kua ki togdi bi canbaa kaa dgogni o bápu. **32** Ke o naaciemo canbaa yini o, ki yedi o, “N cabi a ñan pia nni ya panli kuli, kelima a mia nni sugli. **33** Nani a naacenlielo í mia ña sugli yeni, fini bi kan fidi ki cabi o oo? **34** O canbaa pali den beni o po, ke o cuo o, ki mubni o a jakonda nui nni ke bi waani o fala hali ke o pani o panli kuli. **35** N Báa yua n ye Tanpoli mo ba tieni yi yeni, li ya tie ke i siiga nilo pali ki siadi o lielo po.

19 Yesu n gbenio maama ke o ñani Galile ki gedi Sude. **2** Bi niba boncianli bo ñua'o ke o gó paagi ba li kani. **3** Falisiani -nba bo ñodi ki bual'o yiko cabi je n ñani o denpua li ya sua ke b cuo biidi ba kuli po? **4** Ke Jesu ñmiani ki yedi: i ki cogi ke yua bo tagi ba ki ciligi bo tagi bojal yeri bonñua. **5** ki gua maadi: Laní yaa po i ke o ja baa ña o báa yeni o naá kani ki gedi wani yeni o denpua n taani ki ya tie gbananyendi. **6** Bi ji kaa tie nibilie ama niyendo. Lan nilo n daa paadi u Tienu n taani yaala. **7** B yedi 'o: Be n cedi ke Moyisi cabike t tieni m yiema tili. **8** Ke o yedi ba: i pala n juagi yeni ya po i ke Moyisi cabi i ke yi yadi yeni i puoba ama ki ciliga li bo tie yeni. **9** n maadi yi: yua beli o denpua ke laa tie conconma po ki taa puotiani tieni u subu ya ja gua taa pua yua ke bi bel'o mo gua tieni conconbu i. **10** Ke o ñodikaaba maadi' o: Li ya tie n yeni opua yeni o ja kani laa ñani yeni nilo n kua pua. **11** Ama ke Yesu maadi ba: Yua kuli kaa baa fidi tui li tundili, ama yaaba baba ke li cabi ke ban gbadi li niima nni. **12** kelima b tobi ye ki mali kaa pia u maalu. ke b tiaba mō bi niba n beli bi t madi. ke niba gó ye ke li tie ke bani mōno n beli bi ba t madi ki dugini u Tienu diema po. Yua ba fidi ki gbadi li tundili ne wan gbadi. **13** Ke bi niba cua yeni a bila ke wan maani o nuugi bi po ki jaani. Ama ke o ñodikaaba bo bieli li niba. **14** Ke Yesu yedi ba: ñaa mani a bila k daa beli ba ke ban cua n kani. Kelima yaaba n naani yeni a bila n die u Tienu diema. **15** ke o maani o nuugi bi po ki siedi li kani. **16** Ke jka ba cua Yesu kani ki maadi;

canbaa n baa tieni ki laa tuadijanli ki báà ya miali ki pia gbenma i. (aiōnios g166) **17** ke Yesu maadi' o: Be cedi ke a buali'n i buali ñanmi i? Bonyenli baba n ye. Ama a ya bua ñan ya miali ki pia gbenma ñan tuo u Tienu ñomaama. **18** Ke o ja yeni maadi 'o: ki laa ñomaama po i? ke Yesu maadi: ñan daa kpa nilo, ñan daa dua yeri nutiani denpua, daa su, daa pua faama nilo ba po, **19** ñan fangi a báa yeni a naá, ñan buadi a lielo nani fini a ba yeni. **20** Ke o ja yeni maadi 'o: n colini lan kuli. n gó baa tieni be i **21** Ke Yesu yedi: a ya bua ñan tua ya nilo k pia biidi, kudi ñan pia yaala kuli ki puni b taladidanba. Yeni a baa báà ñalimani tanpoli. ki ji cua ki ñodi n. **22** O ja yeni n bo gbadi Yesu n maadi yaala kuli ke o siedi ke o pali ki mangi. Kelima o tie yua pia ñaliman bonciala. **23** Ke Yesu maadi o ñodikaaba: i mōnmōni po i yedi yi: li paa yeni o ñalimandaano n kua u Tienu diema nni. **24** n gó maadi yi: li kaa paa u yuoyougu po ke wan kua u pundu bonli nani ama li kan ya tie yeni o ñalimandaano po. **25** O ñodikaaba n bo gbadi lio maama li bo cuo ba yaalidigu. ke bi maadi: ñmaa ji baa fidi báá m fuoma i? **26** Ke Jesu nuali ba ki maadi: Bi niba kani li kan fidi ama u Tienu kani li baa fidi tieni. **27** Ke Pialí jiin'o ki maadi: diidi t ñaa t bona kuli ki ñua ña; t mó baa báà be i? **28** Ke Jesu yedi: Yeni i mōnmōni yinba yaaba n ñodi nni m yenpanma yogu ya yogu ke o nilo bijua baa t kaa li bali kpagili po yeri o yudandi. i mó t baa kaa isaraheli cuga piiga n bona lie yeri nni ki bu li cuga piiga n bona lie. **29** Nilo yua kuli ñaa o deni, o kpiiba, o báá yeni o naá, yeni o bila, bii o tinga n yeli po baa gaa m ñanma taalm kobiga ki gó báà li miali yua k pia gbenma. (aiōnios g166) **30** Ama yaaba n bo tie nikpialla mola ne ji baa juodi ke yaaba n bo juodi n tua kpialia.

20 U Tienu Diema tie nani ya tindaano den yagdi ki ñani ku sijapaapangu, ki puogi bi tuonsónba ke ban gedi ki sóni o daamōngu tiidi kuanu nni. **2** Ban boni ke li dagdi, ke o baa pa ba ligdibali daali nni, ke o sóni ba o kuanu nni. **3** Kudi taa n pugni, ke o go ñani ki gedi ki la tuonsontianba ke bi se ki daaga nni kaa tuuni libakuli. **4** Ke o yedi bi mo, “Gedi mani ki sóni n daamōngu tiidi kuanu nni, N ba pa yi lan buali maama.” Ke bi gedi ki tuuni. **5** Kudi luoba í pugni, ke o go ñani, kudi yia n pugni, ke o go ñani, ki tieni yeri. **6** Kki go guudi ke piiga n kuyengu pugni, ke o go ñani, ki la tianba ke bi se kaa tuuni libakuli. Ke o buali ba “Be n cedi ke i se yentunmunli kaa tuuni libakuli?” **7**

Ke bi yedi o, "Nilobakuli ki puogi ti tuonli." Ke o yedi ba, "I mo n̄ gedi n daamōngu tiidi kuanu nni" 8 Ku yenjuogu yognu, ke o kuandaano yini o ḥalmankubilo, ki yedi o, "Yini bi tuonsɔnba ki pa ba bi daali pani, ki cili yaaba juodi, ki ban juodi yaaba n cili. 9 Piiga n kuyengu n̄ pendī ke bi ga ya tuonsɔnba n̄ nagni wan pa ba dibayenli yerli. 10 Ya tuonsɔnba n cindi li tuonli n̄ nagni, ki maali ke banwani ba ga lan cie dibali, ama bi den li ga yuakuli dibali i. 11 Ban ga bi daali pani, ke bi ji fabni o tindaano kani. 12 Ki maadi, "Yaaba n̄ juodi ki cua ke piiga n kuyengu pendī yeni wan sɔni kuyengu baba i, ama a pani tikuli ke li doa i, tinba yaaba n cindi li tuonli hali ku sijaagu nni, ke u yienu kua ti. 13 Ama, ke o tindaano jiini bi siiga nni, yendo, "N dɔnli, mii tudi ka. Tii boni ki dagdi ke n ba pa yi dibayenli kaa? 14 Ga yaali n tie a yaali, ki ya caa. Mini n bua, ki jagi ke min teni yaaba juodi nani yinba yeni. 15 N̄ ki pia i mɔn̄i yeni min teni min bua yaali yeni n̄ bonceli ii? Bii min teni ti ti bulcindi yeni i ke li kpii i nunbu uu? 16 Lanwani ii, Yaaba n̄ juodi ba cindi, ke yaaba n cindi n̄ juodi. 17 Nani Jesu n̄ den do ki caa Jerusalema yeni, ke o piadi li piiga n bilidiba ki seni ba, ban caa ya yognu, ke o yedi ba, 18 "Diidi mani, ti caa Jerusalema n yeni, bi ba kuadi o Nilo bijua ki mubni o salga yidkaaba yeni a gbanbanda nui nni. 19 Bi ba jia o ti buudi, ki cedi ban kpa o. Bi ba mubni o bi nilanba nui nni, ban laa o, ki sugi o, ki pua o a finfinba, ki kpaa o li dapɔnponli po. Ama, li daataali daali o ba faadi." 20 Ke Sebedenba nagni Jesu kani yeni o bijaba. Ki ŋnuani o nintuali, ki mia o bonli. 21 Ke Jesu buali o, "Amiabu tie be i?" Ke o jiini o, "Cedi n bijaba ne, ban ti kali a diema nni, yendo a jieno po, tiano, a ganu po." 22 Ke Jesu jiini ki maadi, "A ki bani ḥjan miadi yaali. I ba fidi ki ŋnu min bobindi ki ba ŋnu ya bonñukaali nni ii?" ke bi yedi o "Ti ba fidi." 23 Ke o maadi ba, "Li tie mɔn̄i ke i ba ŋnu n bonñukaali nni, ama ki kali n jieno po bii n ganu po wani ii, li ki tie mini ka ba cabi lani, ama li tie n Báa n̄ bobni li kaani yaaba ya po i. 24 ḥodkaaba piiga yaaba n sieni n̄ gbadi lanya maama, ke bi pali biidi li naataanliedba po. 25 Ke Jesu yini ba, ke bi nagni, ke o yedi ba, I bani ke bi nilanba bado n die ba, ke a nigbenga wang yaaba n sieni bi paalu n̄ dagdi maama. 26 Ama, li kan ya tie yeni ka i yasiiga. Ama yua n bua wan tua yua n cie ikuli i siiga, wan tua i naaciemo. 27 Yua mo n bua wan tua liiga yua i siiga, wan tua i naaciemo. 28 Nani o Nilo Bijua n̄ ki cua ke ban ya tuuni o po ka ama wani

ń ya tuuni bi niba po, ki go yidi o miali salga bi niba boncianli po. 29 Ban ñani, ki gedi Jeriko, ke bi niba boncianli ḥodi o. 30 Ke juuanba lie kaa u sankunu. Ban gbadī ke Jesu pendi bi kani, ke bi tandi ki maadi, "O Diedo, Dafidi Bijua, gbadī ti niñima, 31 Ke ku niwulgu funi yeni ba, ki niini ba ke ban suoni, ama, ke bi tandi paama ke li cie kpiam, "O Diedo, Dafidi Bijua gbadī ti niñima." 32 Ke Jesu sedi cenm, ki yini ba ki buali ba, "I bua min tieni i po be i?" 33 Ke bi jiini o, "O Diedo, ti bua ti ninbina n̄ luodi i." 34 Ke ti niñinpadi cuo Jesu, ke o sii bi ninbina. Lanyognu ligā ke bi nuni luodi ke bi ji nua, ki ɣua Jesu

21 Jesu yeni o ḥodkaaba n̄ nagī Jerusalema, ki pundi Betifaje, Olifie tiidi juali gamu, Jesu n̄ sɔni o ḥodkaaba bilie, 2 ki maadi ba: «Gedi mani ki dogbiga yaaga ye i liiga ne; yin ba pundi ya yognu, i ba la ḥunñua ke o luoli, yeni ki ḥunbiga; yin lodi ba ki cua yeni ba na 3 Nilo ya maadi yi bonli, yin jiini o: "O Diedo n bua ba. Lanyognu mɔn̄o, o ba cabi, yin gedi yeni ba." 4 Mɔla, ya bonli ne tieni ke o sawalpualo n̄ den tuodi ki waani yaali n̄ tieni ki dudi 5 Yedi mani Siyɔn bisalo: «Lani n yeni, a bisalo kpendi a kani, ki dingi boncianla, ki jagi o ḥunbo, ḥunbiga, ḥunñua ya biga.» 6 O ḥodkaaba n̄ gedi ki tieni Jesu n̄ waani ba ki ban tieni yaali. 7 Ban guani yeni o ḥunbo yeni ki ḥunbiga, ki ladi bi po bi tialakaadi, ki cedi ke o jagi 8 Ku niwulgu siiga, bi niba boncianla den ladi bi tialakaadi u sanu nni; ke bi tianba padi i tiibensɔŋgi ki ladi u sanu nni. 9 Yaaba n den ye Jesu liiga yeni yaaba n den ɣua o den kpaandi ki maadi: "Osana, Daafiid Bijua! Mi yedjanma yua n kpendi O Diedo yeli po! Osana hali tanpojoma. 10 Wan kua Jerusalema, lan yaa ki lidi yuakuli u dogciamu nni, ke bi ji maadi: One mo tie ɣma i? 11 Ke ku niwulgu tandi ku tua: "O tie Jesu i, o sawalpualo, ke o tie Galile nni Nasareti yua." 12 Jesu n̄ kua U Tieu jaandiegū nni, wan beli ki ñani yaaba n den kuadi yeni yaaba n den daa ku jaandiegū nni kuli, ki tudi ki lu lu yaaba n den cendi i ligi taablinba yeni a kpajekuada kpaga, 13 ki yedi ba: li diani: «"N diegu baa yi jaandiegū" Ama ke yinba wani nan cedi ke gu tua suudjongu.» 14 Ke a juama yeni mu wabmu nagni o kani li jaandiel nni, ke o tebi ba. 15 Bi salga yidkacianba yeni a gbanbanda n̄ la wan tieni ya yaalidgu tuona, ki gbadī ke a bila kpaandi ku jaandiegū nni, ki tua: "Osana Daafiid Bijual!", ke bi pala beni. 16 Ban maadi o: "A gbadī ban maadi yaali

ii? Jesu n̄ jiini ba “Nn, i da ki kpeli ki cogi yaali diani ne ee?”: “A cedi ke a bila yeni ya canpandmu n da jaani mi biima pagi a, ki dondi a.” **17** Ki ñani ki ña ba, ki lie u dogu, ki gedi Betani, ki ban duani li po. **18** Ku sijaagu nni wan den goa ki lebi u dogu po, ke mi koma cuo o. **19** Ke o la bu kankanbu u sankunu, ke o nagni, waa la kankanli se kankanfaadi. K o yedi bu: “luanli n̄ ji da jõni a ya po palb.” Lanyognu m̄ono, ke bu kankanbu yeni kuodi. (**aññ 165**) **20** Bi todkaaba n̄ la lani, lan yaa ki lidi ba, ban maadi: “li tieni ledi i, ke bu kankanbu ne kuodi yenma? **21** Jesu n̄ jiini ba: “N maadi yi i mõni, i ya bi pia ti dudugdi ke tama ki ye, i bi kan tieni min tieni bu kankanbu yaali ne baba ka, ama i ya bi yedi li juali ne: “Figdi li kani ki gedi ban jiidi ki baa mi ñincianma nni.” Li bi ba tieni.” **22** I ya jaandi, ki mia yaali yeni ti dudugdi, i ba baa. **23** Jesu n̄ gedi ku jaadiegu nni ki ban ya tundi; lanyognu, salga yidkaacianba yeni u dogu nni nikpela n̄ cua ki buali o: “Aduu li laa yiko po i ki tie ya bona ne kuli, ñma n cabi li yiko?” **24** Jesu n̄ jiini ba: “N mo ba buali yi i buali, i ya jiini nni i, n mo ba maadi yi ya yiko po ke duu, ki tie lan ya bona.” **25** Jan batisma, li den ñani le i? Tanpoli bii, bi niba kani i? Ama ban juogi bi ñmiali nni, ki taa ya maalma ne; ti ya maadi ke li ñani U Tienu kani, o ba buali ti: “Be n cedi ke i den ki tuo ki ga o maama? **26** Ti ke li ñani bi niba kani mo, ku niwulgu kan tuo ti po; kelima bikuli bani ke o tie sawalpualo i. **27** Lanwani i, ban jiini Jesu: “Tii bani” Jesu mo n̄ guani ki jiini ba: “N mo ka maadi yi ya yiko po ke n tie ya bona ne.” **28** I pia mi laa maalma i? O ja bo ye, ki pia bijaba lie, ki yedi o bijakpelo: “Dinne n biga, ñan gedi ki ban sõni n daamõgu tiidi kuanu nni.” **29** Wan jiini: “Mii caa.” lan yani waamu, wan tuuba, ki lebdi o yama, k gedi, **30** Wan maadi yua n sieni mo yeni, lan ya biga mo n̄ jiini: “Canbáa, n ba gedi. “Ama o naa gedi. **31** Bani bijaba lie yeni, ole po n tieni o báa buama? Ban jiini o: “O bijakpelo” Jesu n̄ maadi ba: “N maadi yi i mõni, lonpo gaala yeni a concona ba ga i liiga U Tienu diema nni. **32** Kelima Jan cua i kani mi teginma sani nni, ama, i naa tuo ki ga o maama. Ama, lompo gaala yeni a concona wani i, tuo ki ga o maama. Ke yinba yaaba n la lankuli, i ki tuuba, ki lebdi i pala ki ga o maama. **33** Cengi mani kpanjantõma. O ja den ye, ki tie diedaano, ki pia ku daamõgu tiidi kuanu, ki ñuu i tiidi ki kagni, ki lindi, ki lugdi ku tantiagu po ku buogu, ban baa to naani, ki ña ku daamõgu, ki maa li pagli, ki pani, ki

ji ga a tuonsõnla ke bi guu lebli. O den fii, ki puodi li kpaali ki gedi dogtianu. **34** U kuanu bona n̄ beni ke ku kpaangu yogu pundi, wan sõni o naacenba bi kuaguudba kani ke ban ga o kuanu biinu na. **35** Bi kuaguudba n̄ cuo bi naacenba, ki pua yendo, ki kpa o lielio, ki jaa o taalo a tana. **36** Wan sõni naacentõba, ke bi yabi ki cie kpiama yaaba, bi kuaguudba tieni bi mo yeni i. **37** Wan ji juodi ki sõni o bijua, ki maadi o yama nni: “Bi ba cõlni n bijua wani.” **38** Ama bi kuaguudba n̄ la o bi cabáa bijua, ban juogi bi ñmiali nni maama ne: “O faadilo n yeni; cua mani tin taani, ki kpa o, ki diedi li faali. **39** Ke bi cuo o, ki dadi ki ñani o ki jondi yeni u kuanu, ki kpa o. **40** Mola o kuadaano ji ya cua, o ji ba tieni bi kuaguudba yeni ledi i? **41** Ke bi jiini: “O ba cedi ya cacagdanba ne n̄ kpe mi cacagkuuma, wan ga tuonsõntianba ban ya guu o kuanu, ki tieni o o kuanu biinu ku kpaangu yogu. **42** Jesu n̄ maadi ba: “I ki kpeli ki cogi i diani nni ii: “A tanmaala n̄ luni ya tanli yeni, lani n tua li tanpuukaali; lankuli ñani O Diedo kani i, ki tie yaalidgu bona ti nunbu nni. **43** Lani n cedi ke n maadi yi: “Bi ba fie U Tienu diema i nui nni, ki teni ya nibuolu n ba fidi ki cedi man loni a luana.” **44** “Yua baá li tanli po ba jendi jendi, li tanli n̄ baá yua ya po mo, o ba yodi yodi i.” **45** Salga yidkaacianba yeni farisienba n̄ gbadu Jesu maakpanjama, ban bandi ke o maadi bani ya maama i. **46** Ban ji ya gbaa ke ban cuo o; ama ki nan jie ku niwulgu, kelima bi den bani ke o tie sawalpualo.

22 Jesu ga m̄ maama, ki pua ya maakpanjanma ne: **2** Ti Diedo diema naani nani ya bado bo tieni o biga janma yeni. **3** O bo sõni o tuonsõnbla k ban gedi ki maadi yaabi k o yinba mi janma yeni ki bi gbeni mi jiema ki ban baa na ki je. Ama bi niba yen naa den bua ban cua. **4** Wan sõni naacentõba, ki yedi ba: “Ban maadi mani ba ke n bobni mi pocaajiemba ki gbeni; n cedi ke bi kpaá n naakpanba yeni n yankpanba, likuli bobni ki gbeni, ji cua mani mi pocaajaanma. **5** Ama baa cengi li pocaali jaanma po, yuakuli den toli wan bua naani, o ne, o kuanu po o tõa mo o kpenkpendu po. **6** Yaaba n sieni n̄ cuo bi naacenba ki pua, ki cagni bi ne, ki kpa bi tianba. **7** O badciamo pali n̄ be, wan sõni o jakonda ban biani a nibiada yeni miana, ki sia bi dogu. **8** Yeni k o maadi o o jietienbla: mi jiema tieni ki gbeni, ama yaabi n ba je ki dagdi yenli. **9** Yeni, gedi mani a sankaditaana nni, ki yini yin la yaabi kuli. **10** A tuonsõnbla ne fii ki gedi a sanjala poki yini ban la yaabi kuli, a nibiada yeni a tadima, talgi nba

kuliyen, o jiediciagu gbie yen bi niba yen kuli. **11** O badciamo n̄ kua ki diidi yaaba n̄ kaa, ki ba di mi jaanjiema, ki la yendo ke waa la o jaantiadi. **12** Wan buali o: “N̄ d̄onli, a tieni ledi i ki kua ne ki naa lani a jaantiadi? Li nilo n̄ ya njmini **13** Lanwani i, o badciamo n̄ maadi o naacenba: Loli mani o nui yen i taana, ki lu o niinpo li biigli nni, li bubuuli yen i n̄injmanli n̄ ye naankani. **14** Kelima, ban yini yaaba yabi, ama ban gagdi ki lugdi yaaba wa ki cie. **15** lanyapo, farisienba n̄ jondi ki juogi bi njmiali nni, ki lingi ban ba tieni maama ki dali ki cuo Jesu o maama po. **16** Ban s̄oni bi naacenba Jesu kani, ke bi yegi yen i Juufinba badciamo, Herodi niba, ban maadi: “Canbáa, ti bani ke a tie momondaano, ki wang U Tieu n̄ bili ya sanu yen i m̄oni, n̄aa jie nilobá kuli, kaa go pia lugdima bi niba siiga. **17** Maadi ti n̄jan pia ya maalma: Yiko cabi ke lan pa lompo Sesaari po bii laa cabi i? **18** Ke Jesu bandi bi biadma po. Bi den guu ke wan maadi ya maama n̄ ba sagni o yen i juufinba bii Roma yikodanba i. Ke o buali ba, yinba mu muyiidmu ne, be n̄ cedi ke i dia nni ku maadiagu ki bua yin cuo nni? **19** “Waani mani nni yin kubi ya dibali ki pa lonpo”. Ke bi nagni o yen i dibali. **20** Jesu n̄ buali ba, “n̄ma ya nannanli yen i n̄ma ya yeli n̄ ye li dibali ne po? **21** Ke bi jiini, “Sesari i” Ke Jesu yedi ba, “Teni mani Sesari yaali n̄ tie Sesari yaali, ki teni U Tieu, yaali n̄ tie U Tieu yaali.” **22** Ban gbadilanya maama, ke li yaalidi ba, ke bi siedi ki ja o. **23** Li daali mono, sadiseyennba, yaaba n̄ maali ke faadma ki ye mi kuuma puoli po, n̄ cua Jesu kani, ki buali o. **24** Canbáa, Moyiisi maadi, ke nilo ya kpe kaa pia biga, o ninjua n̄ taa o pakuali ki mali o kpiemo po puoli n̄juani. **25** To, ti siiga ninjaba lele den ye. o ciamo po n̄ kuani o pua, ki kpe, waa pia biga. Nani wan den ki pia biga yen i, o ninjawaaga n̄ taa o pakuali, **26** Lan tua yen i mo lielo po, ki tuani o taalo, ki ya maa yen i ban biini o lelelo. **27** Lani n̄ pendi, o pua mo n̄ kpe. **28** Mi faadma yogu, n̄ma ba yendi o pua? Kelima bikuli na kuani o. **29** Jesu n̄ jiini ba: “I ye mi tudma nni kelima yii gbia i diani niima nni, i naa go bani U Tieu paaciamu. **30** Kelima mi faadma yogu, jaba ji kan taa puoba, puoba mo kan ji kuni jaba, bi baa tie nani U Tieu malekinba yen i tanpoli po. **31** Yaali n̄ nua mi faadma bi tinkpiba siiga, i ki cogi U Tieu n̄ yedi yaali ii? **32** N̄ tie Abalahama Tieu, Isaka Tieu yen i Jakobo Tieu? U Tieu ki tie bi kpienba ya tieni ka ama bi fuodba ya Tieu i. **33** Lan yaalidi ya niwulgur n̄ bo ye li kani, ki cengi Jesu tunda. **34** Farisienba n̄ gbadilanya

mubni sadiseyenba n̄obu, ban taani ki kali **35** yendo bi siiga, yua n̄ tie yiko banciamo n̄ buali o ya buali ne, ki bua bigni o: **36** “Canbáa, U Tieu maabilkaama nni, mi laa maama n̄ cie mikuli? **37** Jesu n̄ jiini o: “A baa bua O Diedo a Tieu yen i pali kuli, yen i naano kuli yen i maalma kuli. **38** Mani n̄ tie ya maabilkaama n̄ lii ki cie mikuli. **39** Ya maabilkaama n̄ tua, ki naani yen i cincinli yaama n̄ ne: “A baa bua a lielo nani a bá yen i. **40** Yiko yen i sawalpuuba maama kuli maa lani maabilkaaledma yen i po i. **41** Nani farisienba n̄ den taani ki ye yen i, Jesu den buali ba. **42** Ki yedi ba: “I maali be i, Kiristu po? o tie n̄ma ya biga i? Ke bi jiini o: Dafidij bijua i. **43** Ke Jesu maadi ba: “Li ga ledi i ke Dafidij n̄ gbie yen i Forjanma ya yognu, ke o yini o O Diedo, wan maadi ya yognu: **44** O Diedo maadi n̄ Diedo: “Kali n̄ injuu ki guudi hali min ba cedi a yibalinba n̄ tua a taarjmaada?” **45** Dafidij ya yini Kiristu O Diedo, li ba ga ledi wan go ya tie o bijua? **46** Obákuli ki fidi ki jiini o bá lanbonli. Hali yen i li daali, nilobá kuli ki ji buali o buali.

23 Lani ki Jesu maadi yen i nuwuligu yen i o juankaabi ki tua: **2** U Tieu kadabanda nba yen i farisien nba n̄ kubi Moyiisi n̄omaama, **3** ya tie mani ki go colni ban wang i yaali, ama yinbi n̄ da nua ban tiendi yaali, kilima bi maadi ki naa tiendi. **4** Bi tungi bi niba ya tuga n̄ kpiagi, yaali ki ban mono kan tuo ki taa bi nubila ki tugi. **5** Bi tie bi bona kuli ki bi niba n̄ ya n̄obi (nuabi), yen i tila yia ya po ki bi diani U Tieu maama yi gbengi ki cie li liela kuli, ki bi tiadi n̄ogbana pia. **6** Bani n̄ go n̄janbi ki buadi a kinkaan cincina ti wondn ni yen i tintaandienan nni, **7** bi bua k bi ya cua bi niba nni, ban ya fuondiba ki yib canba nba. **8** Ama yinbi, da n̄aa mani ki bi yii canba nba, kilima i pia canba yendi, yua n̄ ye tapoli po. **9** Yin go da yii nul i tinga ne po i baá, kilima i pia baá yendo, yua n̄ ye tapoli po. **10** Da n̄aa mani k bi yii yonbidaan, kilima, yendo baba n̄ tie i yudaano, lani n̄ tie klisto. **11** Yua tie kpel i siign ni ba tua i tuonsonlo, **12** yua n̄ dongi oba, b bu jiini o, ki yua jiindi oba ban doni o. **13** Yubonli i po, yinbi a gbanbanda yen i falisien munafiki danbi ne, kilima i pang i bi niba U Tieu diema nni kuama, yinbi mono, i ki bua ki kua, i go kan n̄aa yaabi n̄ bua ban kua mo, ban kua. **14** Yubonli i po, yinbi a gbanbanda yen i falisien monafiki danba, kilima, i gbendi a pakuana (kpepuol) pianmi, k fani ki jaandi ki nan maadi ti maayuyuodi; li po n̄ cedi ki buudi te baa

bia. **15** Fala tie i yaali yinbi a gbanbanda yeni falisien nba, ki dugni i caa ya longbana n fagn ki kpaani yaabi n bu kua i jaandi. I ya la nuyendi, o biidi go yi pugni ki kuan o o muu diegu. (**Geenna g1067**) **16** Yubonli i po yinbi yaabi n ki no ki mo ji ymagdi i liebi, yinbi n maadi k nuli ya puoni o puoni u jaandidieciangu yeli po li ki biidi, ama nul ya puoni k li tie o jaandidieciangu wula po k k colni li puoni, li kanjaagu. **17** I ki pia yami ba waami, i tie juama paaa, le po n ji yabi ki cie o lieli, wula bii o jandidieciangu yia cedi wula yi yambi U Tieu nugn ni? **18** Yinbi n go maadi ki nul ya poli salgbirbindli po l ki pia maami ama nul ya poli k li tie salgi yaali n maa l binbindli po k ki coln o maami li kan yaaagu. **19** I tie juama paaa, le n cie l lieli i, salgi bii li binbindli yia cedi k salgi yen moni U Tieu nugn ni? **20** Yua puoni bonli, altaro yeli po, o puoni yeni yaali n maa l po kuli. **21** Yua n' puoni bonli k taa u jaandidieciangu yeli, u ta yeni U Tieu yeli, wani U le yeni li jaandidieli. **22** Ki yua n go puoni bonli tapoli po yeli po, wan bandi k o puoni U Tieu kankaanu yeli po i, o taani yeni U Tieu kuli. **23** Yubonli i po yinbi a gbanbanda yeni farisien nba munafiki danbi ne, kilkima i paa..... k yaa yaali n maa, lani n tie k n kuni i maa, sugli yeni ti yandi nni. **24** Yinbi bi juanbi mo u, ki ji b dadi i lieba! Yinbi n yedi ki bua mi yunyambi, ki bi tindi ki yani i naasiigi ki nan sieni o taamo ki nali. **25** Fala tie i yali, yinbi a gbanbanda yeni yalacidanba, kilima i yandib i jeditiadi yeni i nyubona puoli po i, ki yaa yaali n yelien nni, k li gbeyeni ti naayignmi yeni o faagu. **26** Fini farisien juamo ne, cili ki yambi a nyubonli nni yeni a jeditagdgin no, ki li puoli po n mon fidi ki ya yani. **27** Yubonli i po yinbi a gbanbanda yeni farisien yalacidanbi ne, kilima i tie nani ya kakula (kula) k bi yi yambi li puoli po lan bedi ama k li tingi po gbeyeni a kpab bedma yeni i cincibiadmu buoli kuli. **28** I ma tie yeni, cincanli po i naan yen nimonbi yeni ama ki tukdn nan gbie yeni yalaci yeni biid. **29** Yubonli, i po yinba gbanbanda yeni farisienba yalacidanba, kelima, i maa bi sawalpuuba kakula ki yambdi bi nimonba kakula. **30** I maadi: "Ti ya bo ye ti yaajanba yogu, ti bo kan kuani ti nuu yaaba wuli sawalpuuba soma. **31** Lanwani ii, i tuo ki tieni kasiedi ke i tie yaaba n wuli bi sawalpuuba soma bila i. **32** I moko gbie yeni i yaajanba tuonbiadi i. **33** Waalaba, walabiada buolu, i ba fidi ki ciadi ku muboogu yeni li daajuodkaali buudi jiamaa? (**Geenna g1067**) **34** Lanyapo i ke n ba soni i kani bi

sawalpuuba, bi yanfodanba, yeni yiko gbanbanda. I ba kpa bine, ki kpaa tianba li daaponponli po, yaaba n sieni mo, yin pua ba a finfibaa i yikodi cogdiena nni, ki beli ki yani ba i dogu nni. **35** Lan ba baa maama, li tie ke ban wuli ya niteginkaaba soma ki tinga po, ki cili o niteginka Abeli, ki ban juodi Berekia bijua Sakari, yin bo kpa yua ku jaandidiegaa yeni li jaanbinbindli siiga baa maa i yula po i. **36** N maadi yi i momoni, ya bona ne kuli ba tieni ya nifima ne ya yogu i. **37** Jerusalema, Jerusalema, fini yua n kpa bi sawalpuuba, ki lugdi ban soni yaaba i kani a tana! bonmja i ke n bi sugni min taani a bila na ya koomado n yi taani o koobimu o fiabi nni yeni, ama a naa pia li buama. **38** Diidi, a diegu ba tua diegbenli. **39** Kelima N maadi yi, i ji kan la nni, ki cili mola hali yeni yin yedi, "Mi yedinjanma ye yeni yua kpendi o Diedo yeli po."

24 Jesu yani ojaanddiecioangu n ni k paani k caa k u juadi kaabi nagn ni k maad 'o yen'o k waan'o l jaanddiociangu n diena n maa maam **2** k jesu ymianm i n tua i laa a? L kul t bu bedi k duani tingi sa -la -la k baa tan yeni kan sieni k yaa tua l lieli po **3** lani k jesu doni k kali olif tiidi juali po. ku juadikaabi baa k la'og, k bual'o k wan waani ya yogu k l bona bu tieni yeni ya bona bu waani k u baami yeni yanduna juodnmi ji ki fagi. (**aión g165**) **4** k Jesu ymian'mi juo mani i baa k ban daa bondi i. **5** B nubi boncianli t bu baa k ya kubi n yeli k tua k bani tie kristo, b bu bondi b nubi boncianli ban tudi u sanu **6** I baa gbia k u tøbu pua k bia gbia o tobi i Yam n daa ymadi kaa l buali k l kuli ne n tieni yo ama yanduna juodigi daa kaa. **7** U buolu bo yi t fii k koni yeni buol tianu, dogu n fii k koni yeni dogutianu. M kom bu yi t baa a dongbanan i boncianli, a dongbantiana mo tingi n jegi **8** L kuli ne daa tie u madu yianu cilgi. **9** B nubi bu kuad'i ban cuo 'i k waani fala, k kpa'i, yanduna nubi kuli kan yaa bua i maam k dugn i n po. **10** I yogu nubi boncianli bu biani b dandanli, k kuadi b liebi k kan yaa bua b liebi nublu. **11** O faaugu dambi t bo fii k yedi k b tie u tieni sogninba, k bondi b nubi boncianli. **12** T biid boncianli t bo yabdi i tinga ne po, b nubi boncianli buami t bu wadi **13** Ama yua juuni caa yeni l juogi, u tieni bu fie wani **14** B bu muadi u tieni bal laabaamanli yanduna kuli, i buoli kuli n gbadu yo, yanduna nji fidi k juodi. **15** I ya t la o bonbiiugu yua ymadi b nubi yam baa k kua o jaanddieciangu n i nani u tieni sogni Daniali n bo maad maam (yua cogi l lanbonli ne wan gbadu l

niimm) **16** L yogu yaabi ye Suude dogu n i ban sani k kua a juana n i **17** Yua ye o dekanbuag po wan daa kua deni n k u bu tugi u tiadi. **18** Yua ye u kuan po n mo daa tua k u bu lebdi k taa u liadli. **19** L dana n i fala b u gbadu a puotunpunma yeni i canpandimu naa -nba i. **20** Ya jaandi mani k l nantaali daali ñ daa tu yени bôdilua yogu bii Saaba daali. **21** L dana n i b nubi bu cagn i yaa cacagnmi hal k baa ban k la yjanduna n cil ya yogu yeni molane. Nul bia ji kan ban k cagn i l cacagbuolu liemi **22** L bo yaa tie k l dana ba tie yeni k fagdi, nul bo kan ciadi ama u tienu nigandikaabi po i k u bu wadi l dana. **23** Lani nul yaa t maad'i k kristo ye ne lan bii k u ye ne po, yi daa tuo k tie mõni. **24** K dugn i u faaugu dami t bo fii k yedi k bani n tie Kristo, b tianb n yedi k ban tie u tienu sogni -nba i, bt bu tienu o yaalidigu tuona, lyaa bo tie k b bu fidi, ban bôndi u tienu nigannkaabi mono. **25** N tuodi k waani n yeni. **26** Lani, nul yaa t maadi k wan ye i tinkuonj n i yi daa caa, bii ku ye deni po yi daa tuo k l tie mõni. **27** nani u tañigidu i yi ña puoli k gadi nutuali yeni u nufosaalo bijua mo t bo cua yeni **28** l bonkieli n ye naani nanyobil - nba mo tigi lan kani. **29** L cacagnm dana t baa pendi yeni k k u yenu bôndo, o ymaali mo kan ya pieni t ymaabidi bo ña tanpol po k baa baa. ya bona ye tanpol po kuli k pia u paal kul bu sag g ymadji yeni l lieli. **30** L yognui k b bu la l bonli tanpol po yal wangk u nufosaalo bijua baami pundi yjanduna buoli kul ji baa fabn i, b bu la u nufosaalo bijua n n ña t tawalgbandi n i yeni u paacianmu yeni t yudandi yua yabi **31** U bo soni u maleki -nba yeni a naatuna yaali n mo ban taani u nigandikaabi kuli yaab n bo ye puoli, nintuali yaangi yeni yanbangu, yjanduna kaan kuli. **32** Gaa mani l tudli ne o kinkanm kani. Yaa yogu k u to a bendimaana k u faadi cil k bundi, i bani k l kpañili nag. **33** Nani i mo ya t la l bona kuli, yi bandi k u nifosaalo bijua nag i, k u ji ye i diñona n i. **34** Yeni i mõni n maadi l kuli ne b u tieni k sua mola nubi yaabi n ye ne k b tobi daa kpe. **35** pol yeni i tingi b u pendi ama n maam wan kan ban k pendi. **36** Baa nul k bani l daal k baa ya yogu k l bona bu tieni. Maleki - nba ye pol k bani, u tienu bijua mono k bani, n baa u tienu yaa kaa. **37** Nani lan bo tieni nandi nowe yogu yeni l bia t baa tie yeni u nufosaalo bijua baa yogu. **38** Ya dana n pend o k ñinm fidi yili yjanduna kul yeni, b nubi bo di k ñu k kuandi b puobi k puuni b bida b jabi, caa yeni yaa daali k Nowe kua u yadugu n i **39** k yaa'b k b l ye kaa pia uyanbani baa kuli, k ñinm t baa

dinb'i. U nufosaali bijua mo ya baanm t baa tie yeni. **40** jabilie t baa ye u kpaabin i wan taa yedi k yaa tiani **41** puobilie t baa naan i dii wan taa yendi k yaa tiani **42** Lani daa guandi mani, k dugn i i k bani yaa daali k i yonmdaano bu cua. **43** yjambi mani k sogi ne: U diedaano bo ya bani u suud n bo baa ya yogu u bo kan guani, u bo kan yaa u suud n kua u den **44** lani mo baan mani k yaa guu kelima o nufosaali bijua t bo yi yaa maali k u bu yogubaa i. **45** Ya tuonsolo k u canba guun'o u tuonsunliebi, k wan yaa tien'mi t m jiemi ban bua yaa yogu, **46** l tuonsolo yaa sogi, g bia sogi u canbaa maami, k u t kopeni yaa daali g sua k u yjanm k sõni u tuonli l pamanli baa tie l tuonsonlo yaali **47** Yeni i mõni n maad'i u canbaa bu taa u piami kuli k guun wani. **48** Ama l yaa tie ya tuonsolo k pia yaam, k maadi u pal n i k u canbaa daa kan kopeni molane, **49** k ji cuo u lieb k pua, k di k ñu yeni a dañuula u canbaa t bo kopeni wan k guu yaa daali, yeni yaa yogu k waa bani, **51** k ñan'o, k taan'o yeni munafigidanmi naani k b baa buudi k yjmani a ñina.

25 Lanwani tapoli po diema baa naani nani Jafa nba piiga yaaba n den ta bi fidisanmu ki baa cindi o po ja yeni. **2** Bi siiga bobinu den ki tie yandanba, ama bonbimu wani den pia mi yanma. **3** Bi yan pia danba taa bi bi fidisamu baa den tiadi ki taa mi kpama ki kubi. **4** Ama bi yandanba wani dentiadi ki tami kpama. **5** O poja nden waagi, kaapunditonma, mi guama den gulibikuliki bi guani. **6** Gu yøgisiigu ke bi kpaadi kiyigini. O poja pundo. Fi mani tin tuogi o. **7** Bani Jafa nba piga yeni kuliftiki bobini bi fidisanmu. **8** Ke bi yanpiadanba maadi, biyandanba, puni ti mani ti mi kpama kelima ti fidisanmu gbindi. **9** Arna ke bi yandanma maadi, li kan fiditit tieni ti yaa fidisanmu nni yeni yi yaa yumu nni, gadi mani yaaba n kuadi kani ki da yi yali mo. **10** Ban gadi ki baa daa mi kpama, ke o poja pundi, ke bi yandanba kua yeni o li pogalikani, ke bi luoni li ganli. **11** Lan pugini waamu, ke bi pundi ki maadi: «canba, canba, luodi ti po li ganli tinkua.» **13** Ti yapo, yin daa goa mani kelima yii bani li daali ki bualu li yogunu. **14** Li baa tie yenmanani yaa jua n den ca o sanu, ki yini o tuosõnba ki teni ba o piama. **15** O den taa dibalamu kiteni cincirliyu, o lielo ligibalalie, o taalo ligibaliyenlo, o denteni yua kuli yeni o palu n dagidi maama. **16** Yua den gaa ligibalamuu dentaa ki sõni li tuonli ki ba ligibala muu ki pugini. **17** Yua go den gaalibalalie mo den sõni ki

baa ligibalalie ki pugini. **18** Ama o taalo yua den gaa ligibalayenli, den gadi ki pan gbiidi yaa buogun yabi ki ta ocanba ligiki piini. **19** Li den waagi ke canba ti ñani u sanu ki kpeni ki yini bi kuli ki wan diidi yua kuli yaa tuonli n tie maama. **20** Yua n den gaa ligibalamu n nagini o canba kani ki yedi: «Canba n den gaa ligibalamu ki sôni ki baa ligibalamu ki pugini.» **21** O canba n yedi o: «li ñjani, a tie yaa tuonsonlo n moni, a den gaa waamu ki fidi ki kubi. N baa guuni a yaala n yabi. Cua ke yaa ye yeni nni li pamanli n deni.» **22** Yua den gaa ligibalalie n cua ki yedi: «canba, a den teni nni ligibalalie n soni ki baa ligibalalie kipugini. **23** O canba den yedi o, li ñjani a tie yaatuonsônlö n moni, a den gaa waamu ki fidi ki kubi, n baa guuni a yaala n yabi, cua ki yaa ye yeni nni li pamanli n deni. **24** Yua n den gaa ligibaliyenli n mo n cua ki yedi: «canba, n bani ke a tie yaa nilo n paa. A yendi ñjan ki buli nani kani ki wodi ñjan ki lendi naani. **25** N den jie ñjaa ki ta a liganli ki gbidi ki piini, Diidi a liganli n yeni, gaa. **26** O canba den ñmiani o a tie nibiado yo, ñjaa bua fala, a den bani ke n yendi min ki buli naani, ki wodi min kilindi naani **27** a den kan fidi ki ta nlitanli ki gadi ki bili liligideli nni, halimin kpeni i, li bo baa mali n po. **28** Gaa mani o ligitanyenli ki teni mani yua n pia ligitana piiga. **29** kelima yua n pia, bi baa pugini o wan yaa pia ke li yabi ama yua n ki pia baa wan pia yaala wamuu, bi baa gaa. **30** Lu mani o niinpo nani n biigi, li bubuuliyeni fala n baa ye naani. **31** Yaa yogunu ke oja bija baa guanni yeni o kpiagidi yeni o malekinba, o baa kali o badidiema po. **32** I nibuoli kuli baa taani okani wan paadi yua kuli yeni o kaanu nani o yankpaalo n yi paadi i ñoâne yeni o ñoatona maama. **33** O baa bili i ñoâne o jienu, a ñoatona o kaanu. **34** Yeni o badi baa yedi yaaba n ye o jienu po: «kua mani yinba yaaba ke nba yadi mi yedijanma i po, kua mani mi badidiema nni yaama ke nba den bobini i po halì ñanduna n cili yaa yogunu o. **35** kelima mi koma den pianni ki puni nni ti jiedi ke n dini, u ñinñunu den pia nni kipuni nni mi ñinma ke n ñuni. Min den tua caano, i den gaa mni i deni. **36** N den paa cankpalonli, ki den yie nni ti tiadi, min den ki pia laafia mœ, i den dogidi nni, min den ye li yonmidielinni, i den cua ki fuondi nni. **37** Ke bi gua ñmiani o; ti yonmidaano, li laa daali ke ti den laa ñja ke n koma pia ñja ke ti teni a ti jiedike a dini? bi ke o ñinñunu pia ñja ke ti tena mi ñunma ke a ñuni? **38** bii a den tua caano bi yaa daali ti dogu nni ke ti gaa ñjaa? bii ke o ñinñunu pia ñja ke ti

puni a mi ñunma ke a ñunii? **39** bii li laa daali ke a den yia, bii ki ye li yonmideli nni ke ti cua ki fuondi a? **40** ke o bado ñmiani ba, yeni i momoni maadi yua n den tieni bi kpiiba ne siiga baa yua n tie biñidiga tieni mini. **41** Li yaa puoli po u baa gadi ki yedi yaaba n ye u ganu po, fagidimani n kani, yin bia mani i kuli, gadi mani u fantanbuogu nni yagu n den ke n den tuodi ki bobini sitaani yeni o malekinba po. (aiõnios g166) **42** kelima mi koma den cuo nni ke i teni nni ti jiedi ke n dini, o ñinñunu mo den cuo nni, ke i teni mi ñunma ke n ñun. N go den tua caani i dogu nni, ke i gaani, n go den paa cankpalonli, ke i yieni nni, ke n go den yiagi li yonmidielinni, ke i cua ki fuondi nni. **44** Ke bi gua maadi: «ti yonmidaano, li laa yaa daali ke ti den laa ñja ke mi koma pia ñja, bii ñinñunu pia ñja, bii ke a tua caano, bii ke a tua caano, bii ke a paa cankpalonli, bii ke a yia bii ke a ye li yonmideli nni? **45** ke o guani ki ñmianba: N maadi i momoni nni yaala ke de tieni yaaba ne siiga kuli, yua n tie i biga, i den tieni mini. **46** Bi kuli baa gadi mi fantanma buogu nni, yaaba n tiegi n baa yaa miala kan gbeni. (aiõnios g166)

26 jesu den maadi laa maama kuli ki gbeni o den yedi o ñoadikaaba. **2** yi bani ke pa sieni dana lie ke bi baa janbi ki cuo o nisaalo biga ki teni ban joano li dapaoanpoanli po ki teni ban kpa o **3** sala yidikacianba yeni udogu ni kpela den taani Kayifa lojagu nni **4** bi den lagi ki baa cuo jesu ki teni ban kpa o. **5** bi den yedi ke landa tua mi jaanma yoginu ke bi niba n da ti fiini mi yiema. **6** jesu n den ye o gbaado Simoano deni. **7** nani ban den ye mijiemkaanu o pua den cua ki kubi yaa badiga n yi alibate ki gbie yeni tulale ke o daagu pa o den wuli o jesu yuli po. **8** bijoadikaaba n den la lani bi pala den beni ki bi yedi: be yaa po yo ke yi biani yaa tulale n yene. **9** bi bi baa fidi ki kuai li tulale yaa ligin yabi ki pa aluoda. **10** jesu den bandilaa bonla ki yedi be yaa po yo ke yi jaligi yaa pua n tieni? o tieni bonjanle npo. **11** yi baa pia aluoda ke bi ye yeni yoginu kui, ama mini wan ka. **12** wan wuli n po laa tulale yeni otieni la ki baa ñanbi nkumma. **13** n maadi yi moamoani ban baa waani olabaalijamo naankani kuli ñanduna nni bi baa togidi o pua ne n tieni yaala npo. **14** judasa bi piiga n ñoadika liediba siiga yua den gedi bani utienu sala yidi kaaba kani. **15** ki yedi yi baa pa nni be n yaa janbo ki teni yi? bi den yedi o, ligi bidi pii ta. **16** ki cindi laa yoginu o den kpaani wan baa tieni maama ki janbo ki teni ba. **17** li dacincinli

yaa paano n ki pia dabinli daali jesu ηoadikaaba den maadi ki yedi abua tin gedi le ki ban ηanbi a po Paki jiema. 18 o den guani yedi ba gedi mani udogu nni o ne deni ki yedi o, canba yedi daa n yoginu nagini n bua n bua ki di Paki jiema yeni n ηoadikaaba ayaa deni. 19 bi ηoadikaaba den tieni jesu n den yedi ba yaala ki ηanbi Paki jiema. 20 ku dajuagu n cua o den kali usajekaanu kani yeni o ηoadikaaba. 21 ban den di yaa yoginu o den yedi ba imoamoani n waani yi siiga niyendo baa janbi nni 22 li den biidi bi pala ki yagi bi yama, ke bi siiga yua kuli den cindi ki bualo canba li tie mini yo? 23 o den goa ki ηmiani ba yua n taani ki tuuni o nu ku saatiagu nni wani n baa janbi nni. 24 onisaalo biga caa nani lan diani idiani o po maama yeni, ama fala baa ye yeni yua n baa janbi o nisaalo bi li den baa ηani ki cie lan daano po bi yaa den mali o. 25 judasa yua n den baa janbo den yedi o, li tie mini yo jesu den goa ηmiano ayedi aba la. 26 ban den di yaa yoginu jesu den ta paano ki jaandi ki jendi ki tenba o ηoadikaaba ki yedi ga mani ki ηmani li ne n tie n gbanandi. 27 o go den ta ki tadi ñokaaga ki jaandi ki mia utienu ηanbili li po ki teni ba ki yedi yi kuli n ño mani. 28 kelima li ne n tie n soama yaa ma n wuli ti tuonbiidi sugili po. 29 n kan go ño bu duven tibu bonluonkaala daama hali min go baa ti taani yeni ki ñoma bon panma n Ba diema nni. 30 ban den yindi utienu yani bi den ηani ki gedi olife tiidi juali po. 31 lani jesu den yedi ba ku dajuagu nne n baa tua yi po li tingbali bonla nani lan diani maama 32 n baa pua ki kpa o yankpaalo u pekulu mon n yadi ama n yaa ti fii bi bi kpienba siiga n baa ga yi liiga ki gedi Galile po. 33 Pieli den ta mi maama ki yedi o, ba bi kuli yaa sani ki ηaa ja mini wani kan sani ki ηaa ηa. 34 jesu den goa ki ηmiano n yedi a, i moamoani ba dinla ñiagu hali ku kotongu daa mua a baa nia nni taalima ta. 35 Pieli den guano ba li yaa tie min taani ki kpe yena nkan nia ke mii bana yaa ηoadikaaba n sieni moko den yedi yeni. 36 lanyoginu jesu den gedi wan leni o ηoadikaaba yaa kaanu n yi Jetisamane o den yediba kali man ne ke min suagi liiga ki ban jaandi. 37 o den ta Pieli yeni Sebede bijalediba o den cindi ki la ti yanyagiciandi yeni li paboanli o niin nni. 38 lani o den yediba li paboanli cuo nni hali ke naani nani n baa kpe yeni sedi man ne ki yaa jaandi yeni nni ki da guani. 39 o den foagidi yeni ba waamu ki den ba ki labini o nunga po, ki maadi n Ba li yaa baa tuo ηan foagidi ki tadiñokaaga ne n kani ama lan da tua mini

ka n bua maama ama fine n bua maama. 40 o den guani bi ηoadikaaba kani ki sua ke mi guama guli ba o den yedi Pieli yii fidi ki guudi nni ba yoginu waamu? 41 yaa guu mani ki jaandi ke yin da ti kua mi tulinma nni li yan tiali bua ama ti gbanandi nan tadi 42 O go den foagidi yeni ba mi ta liema po ki jaandi ki yedi nBa li yaa tie keli kan tuo ηan foagidi laa tadiñokaaga ke se min ño a yan buama n tieni 43 ogo den guani bi kani ki sua ke bi goa kelima mi guama den gbadib. 44 lani go den ñani bi kani ki foagidi ki ban jaandi mi ta taama ki togidi o ma kpama. 45 jesu den guani οηoadikaaba kani ki sua ki bi baa goa ke o yedi ba yi baa goa ki fuo yo? diidi uyoginu pundi ke bi baa janbi o nisaalo biga ki teno ti tuonbiidi danba nuu nni. 46 fii mani tin fuadi mani ne yua n baa janbi nni nagini. 47 wan den maadi ba yaa yoginu bi piiga niliediba siiga nyua judasa den cua ki yegi yeni yaa niba n yabi, utienu sala yidi kaaba yeni a nikpela n den soani yaaba den taani ki pundi yeno ki kubi igbiani yeni mu jugimu. 48 wan yua n den baa janbi jesu den tuodi ki waan ba yaa banma n tieni ki yedi ba yua ke n baa bibo wani yeni yin cuo o mani. 49 lan yoginu o den cua jesu kani ki yedi n fuonda canba yeni o den bibi o, 50 jesu den guani ki ηiano n danli tieni ηan cua ki bua ki tieni yaala ton toni, lan wani bi den bibi ki cuo jesu nu ki cuo o. 51 diidi yaa niba n den yegi yeni jesu siiga nni niyendo den tandi o nugu ki noadi o juga ki pedi ki jia salayidika ciomo naacemo tubili 52 lani jsu den guani ki yedi o guani ki ηuuni ajuga ki kaanu kelima yua n baa koani yeni mu jugimu baa bodi yeni mujugimu. 53 naani a ki bani ke n baa fidi ki mia n Ba wan soani n po piiga n toa caga lie. 54 ama li yaa tieni yeni idiani baa kua lede nani lan yedi maama idiani nni ke li tie ti ladi li kuli n tieni. 55 jesu den maadi yeni li niba yi cua n kaniki kubi igbiani yeni mujugimu nani yi kpaani o naa yigo yeni n den ye daali kuli utienu diegu nni ki bangi yii den cuo nni. 56 lanbonla kuli ne tieni ke lan kuani utienu nisoaginkaaba n den diani yaala ntieni lani bi ηoadikaaba kuli den ηa o ki sani. 57 yaaba n den cuo jesu yeni den gedi no salayidikaciomo deni naan kani ke utienu maama gban banda yeni anikpela den taani. 58 pieli den ηoa hali puoli po ki ban kua salayikaciomo lojagu nni o den pundi ki kali yeni bi guudi kaaba ki baa le lan baa cuoni maama. 59 sala yidi kacianba yeni anikpela den kpaani ban baa pua jesu po yaa faama ki ba ki kpa o 60 baa den la ban baa fidi ki tabo yeni

yaala ba ke yaaba n den tiendi o po mi siedi faama den ye li kani ki yabi li den baa siedi n ba lie ki bi cua **61** ki yedi o naa joa den yedi n baa fidji ki mudi utienu diegu ki guani ki maagu dana ta. **62** salayidikaciamo den fii ki yedi o, a kan guani maama baa? yaa niba yene tiendi a po be siedi nyeni. **63** jesu den **ŋmimi** salayidi kaciamo yen den fii ki yedi o, n yedi a, **ŋan** waani ti hali utienu yua n fo poa yaa tie kilisiti utienu bijua. **64** jesu den guani ki **ŋmiano** fini a ba yedi la ama n yedi a, ke a baa le ke o nisaalo biga ka utienu jieni ki ñani ki kpendi a tawala nni tanpolo po. **65** lan wani salayidikaciamba yudaano den cuo ki padi o tiadi ki yedi ti go bua siedin ba ki tieni be? yi gbadji ke o sugidi utienu po. **66** yi jagi be bi den guani ki yedi o li pundi wan kpe. **67** bi den sii ti ñinsandi o nunga nni ki pabino yen bi nugi. **68** ki maado ki tua soagini ti po utienu n yedi yaala a yaa tie kilisiti waani yua n pua ja. **69** pieli den kaa niini ku lojagu nni yaa pua n den tuuni li kani den cua ki yedi o, a moko den taa ki ye yeni jesu Galile. **70** ama o den nia biniba kuli nintuali ki yedi mii bani **ŋan** bua ki yedi yaala. **71** o den tagi ki ca bubuli ñoabu po ki baa ña puo toa yua n go tuuni li kani den laa o, ki yedi yaaba n ye li kani ojoa ne moko den taa ki ye yeni jesu Nasaleti yua. **72** o go den nia ki polini ki tua mii bani laa joa. **73** lan yen waamu yaaba n den ye li kani den nagini ki yedi pieli moamoane a moko li tie bi siiga nni yua yo kelima a maama doagidi ki waana. **74** lanwani o den cindi ki polini ki solini o yuli ki yedi mii bani laa joa lan yoginu ku kotongu den buudi **75** pieli den goa ki tiadi jesu n den yedi o, yaala hali ku kotongu daaa mua a baa nia nni taalima ta lani o den ca ki buudi yeni paboanli.

27 U sijaapanpangu ke sala yidikaaba cianba yeni u dogu nni nikpela juogi ke bi baa teni ban kpa Yesu. **2** Bi bo lol'o ki gedi yen'o ki pan ten'o Pilati yua bo tie dogu daano i. **3** Juda yua bo janbi Yesu n bo la ke b jia wani Yesu buudi ki kadi ke b baa kpa'o. O bo mua ke o yaa bi janbi 'o. Ke o taa a kujapiena piitaa yeni ki gedi ban **ŋmiani** sala yidikaaba yudanba yeni bi nikpela. **4** Ki yedi n tieni t tuonbiadi ki kuadi yua naa pia tagili ba kuli. Bi bo guani ki yed'o lani mo naa yua ti li **ŋua** fine **5** O bo luni iligi yen u Tienu diegu nni ki ñani ki gedi ban sadu o bá. **6** sala yidikaab yudaano n bo gandi gandi li ligi yen i yedi. Laa **ŋani** ke laa ligi n kua u Tienu **ŋanmani** kpagu nni. **7** Ban bo juogi b bo taa laa ligi ki daa o tanmaalo kpagu ke

la ya tie b canbáá **8** Lani ya po bi bo yini li kuanu m sôwulikaama kuanu hali yeni dine. **9** Lanwani o saawalipualo Jeremi n bo maadi ya maama n bo tieni. B bi gaa kujala piitaa Isaraheli yaaba n dini u daagu maama n yeni o po. **10** Ki daa o tanmaalo kuanu nani o diedo n bo maadi maama yeni. **11** Yesu bo sedi t buuididaano nintuali nni ke o bual'b'o: a tie jufi-nba bado bii? Ke Yesu guani ki yed'o: fini n yedi yeni. **12** Ama sala yidikaab yudaano yen a nikpela bo jaligi Yesu. O naa bo yedi bonli ba. **13** Lani yogunu Pilati bo yed'o: **ŋaa** gbia ban jalig'a yaala aa? **14** Jesu naa bo **ŋmiani** baa bonli ba. Li yaa po t buudi daano yama bo yaadi. **15** O dogudaano bo maani ka wan luodi yonmyendo yua ke bi niba bua'o i jufi -nba jaama. **16** Lan yogunu o yonbo bo ye ke b yi'o Balabasi. **17** U niwuligu bo taani ke Pilati buali ba; i bua min faabi i po **ŋmaa** i? Balabasi bii Yesu ban yi yua Kirisi. **18** kelima n bo bani ke bi cuo Yesu li nunponbiadili po i li bujiali kani. **19** Wan daa bo kaa o bujiali kani o bo ke o denpuu yini ki maadi'o. Daa kua o naa niteginkaa maama nni kelima ya ñiagu n pundi ne n la fala boncianli t dangidi nni kelima o ya po. **20** Sala yidikaab yudaano yen a nikpela bo tundi bi niba ke ban cedi ban kpa Yesu ki lodi Barnabas. **21** O buujialo bo buali ba: min lodi **ŋmaa** i po? Ke bi bo yigini Barnabas. **22** Pilati bo guani ki buali ba? Tin tieni be Jesu yua ke yi yi'o Kirisi? Bi bo yedi kpa'o. **23** Pilati bo yedi: O tieni baa biadima? Bi go bo tandi ke li paa cie ban jõn'o li daapõnponli po **24** Pilati bo bandi ke o ji kan fidji tieni bonli baa kuli ke u fuugu go pugini ke o taa m ñinma ki nidi bi niba kuli nintuali nni ki yedi: Mii pia tagili ba kuli o naa niteginkaa sôma wulima nni. Li li yinba i. **25** U niwuligu kuli bo guani ki yed'o: o soma n guani baa tinba yeni t bila po **26** Pilati bo lodi b po Barnabas i ki cedi ke b pua yesu a gbana. ki teni o nuu ke ban pan jõn'o li daapõnponli po. **27** Wani o buujialo mintela bo kuani Yesu t buujiali deili nni ki taani bi cagili kuli ki kaa ki lind'o. **28** b B bo landi o tiadi ki bobin'o u kpaliñongu **29** B bo piani o badi fegiliga yen i kunkoni ki yilin'o ki mubini o jieni li kankagili. Ki ji ki gbaandi o nintuali nni ki tua: t fuond'a fini Jufi- nba bado. **30** Ke bi ji siini o po t ñinsandi ki yi taa li kankagili ki pua o yuli **31** Ban bo ñuañuadi'o ki gbeni bi bo bobidi o kpaliba ki guani lani'o o yaa tiadi ki gediki jõn'o li daapõnponli po. **32** Ban bo caa bi bo tuogi Silena dogu nni yua ke b yi'o Simoni ke b tien'i u paalu ke o bugi Yesu daapõnponli. **33** Bi bo pundi

ban yi yaa kaanu Gøligota lani tie t yukuodi kaanu. **34** Ke bi ten'o u daamøngu yeni yaa ñøgu to ke wan ñu. Ama wan bo leni waa bo ñuni. **35** Ban bo kpa'o bi bo taa o tiayiekaadi ki tøni tiatia bøbøgidi. **36** Lani ki ji kaa guu. **37** Bi bo diani ban bo kpa'o yaali ya yuli ki maadi: O ne n tie Jufi-nba Bado. **38** Bi bo kpaa nibiada lie ki taani yen'o. O yendo u jienu po o to o ganu. **39** A sancenda bo sugid'o ki fegini a yula ki tua: **40** fini yua baa mudi u Tieu diegu ki guani maa dana taa, gaa a yuli naanla. A ya tie u Tieu bijua ñjan jiidi li daapønønli po. **41** Sala yidikaaba yudanba yeni li bali maama banda mo bo ñuad'o ki tua: **42** o bo gaa nitøba ki nan ji kan fidi gaa o yuli. O yaa tie Isaraheli buolu yaaba bado mønmøni wan jiidi li daapønønli po mola ne lanwani t baa tuo ki daan'o. **43** Odugi u Tieu po i u Tieu yaa baa o mønmøni wan nan gaa'o mola kelima o bo yedi: «ntie u Tieu bijua yo.» **44** Ban bo taani kpaa'ba yeni ya nubiada mo bo sugid'o. **45** ki cili u yensiicocoli li biigili bo tieni ki tinga nni kuli yaa caa u hali u yenjuogu. **46** Li yenlibidili po Yesu bo yigini ki tiani ki maadi: Eli lamasabataani: Lan tie n Tieu n Tieu ba yaa po ke a ñaa nni. **47** Ya niba n bo ye li kani bi tianba bo gbadi ki yedi: o yi o saawalipualo Eli i. **48** Tontoni b siiga yeni n sani pan taa u ciesuogu ki pagini m ñinmigma nni ki fini li kankagili po ki yugidi ki ten'o ke wan ñu. **49** O lieba bo tua cedi mani t diidi Eli ya baa cua ki ga'o. **50** Yesu go bo tiani ke paa ki cabi o naano ki kpe. **51** Lanyogunu u Tieu diegu nni kpaldøgikaabu bo padi siiga nni ki cili tanpoli ki ban jiini hali tinga nni ki bogidi kaani lie. Ki tinga bo digibi ke a tana yagidi **52** A kakula bo yaadi u Tieu nigagidirjanba yaaba bo kpe siiga boncianli bo fii bi tinkpiba siiga nni **53** Bi bo ñani a kakuli nni Yesu fiima bi tinkpiba siiga nni puoli. bi bo kua u dogagidikoo nni ke bi niba boncianli la laa ba. **54** Miteeli -nba canbáa yeni miteeli nba yaaba bo guu la ke i tinga niginigi yeni yaa bona tieni kuli. ke ti jiwaandi cuo ba ke bi maadi. «li ko baa tie møni ke o ne tie u Tieu bijua. **55** Bi puobi yaaba bo ñødi Jesu Galile ki pan baa guud'o bo se fagima ki nua **56** Lani tie Maali Magdala Maali jaka yeni Josefi naá yeni Zebede bila naá. **57** U yenjuogu ke ja ba tie Aimate yua ke b yi 'o Josefi o mo bo tie Yesu ñødikaa i ke o mo cua. **58** Ki nagini Palati kani ki mia ke wan taa Yesu gbannandi. Ke Pilati cabi ke bi taa Yesu gbannandi ki ten'o. **59** Ke Josefii taa Yesu gbannandi ki pøbini li cincenpienli nni yaala ñjani nni **60** Ki duan'o li kakupanli nni wan bo cedi ke

gbiidi yaala u tantiagu po. **61** Magidala yua Maliyam yeni Maliyam tua bo ye li kani ki kaa ki tiegi li kuli. **62** Lan bo fii ki fa bi bo bobini saaba daali ki gbeni yo. ke sala yidkaaba ciamo yeni falisiani -nba gedi ki la o dogudaano Pilati **63** ki maadi'o. T bua tiad'a ke ki sua o daa fo o bo maadi ke dana taa daali n baa fii bi tinkpiba siiga nni **64** Lani yaa po ñjan cedi ban yaa guu li kakuli hali dana taa daali ke o ñødikaaba n daa cua ki su 'o. ki yedi bi niba ke o fii bi tinkpiba siiga nni laa bøndiyumi ji baa cie li bo kpiali. **65** Pilati bo yedi ba: I minteeli -nba ye taa bi mani ban gedi guudi nani yi bua maama. **66** Ke bi gedi ki bobini ban bo guudi li kakuli maama; ki ñjanbi biini li kakuli ki pøli ki tieni m banma ki sieni soje-nba ke ban yaa guu.

28 Saba jaanma í pendi, li Laadi daacincinli
sijaapanpangu, ke Magdala dogu Maari yeni
Maari tiano gedi ki baa gøndi li kakuli. **2** Bi sua ke
ki tinga migi boncianla, kelima O Diedo maliki ñani
tanpoli, ki jiidi, ki bigdi ku tanpabgu yu bi luoni li
kakuli yeni, ki kali kupo. **3** O den tuudi nani i taañgidi
yen, ke o tialakaadi pieni ki cie ti kunkundi. **4** Ti
jawaanciandi í kua li kakuli guudkaaba ban baa, ki
pabi, ki tua nani kpiema yeni. **5** Ama maleki í ga mi
maama ki maadi bi puoba: “Yinba wani í da jie; kelima
n bani ke i lingi Jesu ban kpaa yua li daapønønli po
yen. **6** O ji ki ye ne; o yiedi o, nani wan den tuodi ki
maadi maama. Cua mani ki diidi wan den dua naani.”
7 Gedi mani tonma ki maadi o ñødkaaba ke o yiedi
bi tinkpiba siiga. Maadi mani ba ke o liidi yi, ki gedi
Galile; Lanpo i ke i baan la o. N maadi yi lani n yени.
8 Bi puoba í ña li kakuli kani yeni ti jawaandi, ama
ke bi pala nan mani boncianla, ki gedi tonma ki ban
waami o ñødkaaba o laabaaljamo. **9** Jesu í tuogi ba u
sanu nni, ki maadi: “N fuondi yi.” Ban nagni ki gbaani
o nintuali, ki cuo o taana. **10** Lanwani i, Jesu í maadi
ba: “Da jie mani; gedi mani ki maadi naataani, ke ban
gedi Galile, ke lankani ke bi ba la nni.” **11** Ban den
paa u sanu ki caa, li kakuli guudkaaba bi tianba den
kua u dogu nni, ki dugni salga yidkaacianba yaali n
tieni kuli **12** Ban taani ki kali yeni u dogu nni nikpelba
ki juogu ki bibni bi guudkaaba i ligi boncianla, **13** Ki
maadi ba: Maadi mani: “O ñødkaaba den cua ku ñiagu
nni ki ludi ti ke ti góa, ke bi suni ki ñani o gbannandi.
14 Li ya tie ke Gufeneeli gbadi, ti ba maadi ki songi o
pali, ki maadi ki fie yi. **15** Bi guudkaaba í ga i ligi, ki
tieni nani ban maadi ba maama, Lani ya maama n
ji yadi Jufinba siiga hali yeni molane. **16** Li piiga n

ŋɔdkaayendo í gedi Galile, Jesu í bi waani ba ya juali po yени. **17** Ban la o, ban baa ki gbaani o nintuali. Ama tianba den ye yeni tama. **18** Jesu í nagni ki maadi ba ne: “bi teni nni Tanpoli yeni ki tinga po paalu kuli. **19** Gedi mani i nibuoli kuli nni ki ban batise ba, Báa yeni Bijua yeni U Tienu Fojanma yeli po, ban tua n ŋɔdkaaba. **20** Yin tundi ba ban colni min waani yi yaali kuli. Lani n yeni, n ye yeni yi daali kuli hali ŋanduna juodma. (aiõn g165)

Marka

1 U tienu bijua Jesu kirisi laabaaljanmo cilma **2** Nani lan diani nandi osawalipualo Isahi tili nni. Ya nau min sóni ya tondo a kani. **3** O tie ya nnilo kpaandi li fuali nni ki maadi ke; ñanbi mani t yonmdaano sani ke lan tua sansiedu. **4** San bo cua ki wuli bi niba m ñima li fuali nni ki wang'i'ba ke ban lebidi bi pala ki ñaa t tuonbiadi. Ke o Tieu n tieni b po sugili bi po. **5** Jude dogu nni yaaaaba yeni Jelisalemi yaaba kuli bo cuoni Jan kani. B bo tuo ki waani bi tuonbiadi ke Jan wuli'ba Jude kpenu nni. **6** Jan bo laa li liadili ke b lugy yeni u yuoyuogu kobidi ki lolli gbanli o ciaga nni. T ñankpandi yeni t siidi n bo tie o jiema. **7** Jan bo waan'ba ki yedi: o tiano go ñua n puoli ki pia u paalu boncianli ki cie n i. Mini k pundi yua ba gbaani ki gbindi o taacaagbani. **8** Mini wani wuli yeni m ñima ama wani baa wul' i yeni fuorjanma i. **9** Lani ya daali ke Jesu bo ñani Gaalile dogu nni Naasaleti nni ki cua Jan kani ki go wul'o Jude kpenu i. **10** Jesu n bo ñani mi ñinma nni yaa yogu o bo la ke tanpoli luodi ke fuorjanma ñani ki naani ki lanjiepienga yeni ke baa jagini o po. **11** Li yogu o nialu bo ñani tanpoli po ki maadi: O ne tie n bijua n pia li pakonli o po boncianla. N taa n buama kuli ki teni ña. **12** Ama fuorjanma bo tudi'o ki gedi yen'o hali i tinkuonga nni. **13** O bo tieni danapiina ke Sitaani bigin'o, o bo ye yeni t muayandi ke maleki-ba ke u Tieu maleki -nba caan'o. **14** Ama ya yogu ke b bo cua Jan batisti Jesu bo cua Gaalile ki wang'i u Tieu laabaajanmo. **15** O bo maadi «u yogu kuli pundi n yeni u Tieu diema mo nagi. Lebidi mani i yama ki tuo u Tieu laabaajanmo. **16** Jesu bo baa Gaalile ñinciamma kani o bo la Siimo yeni o waaalo Andele. B bo lu bi janbuandi m ñinma nni ki kpaami i jami kelimaa b kuli bo tie jankpaanla i. **17** Jesu bo yedi'ba: «cua mani ki ñjodi nni n baa cedi yi ya co bi niba i» **18** Li yogu li yogu b bo ñaa b janbuandi ki ñjodi. **19** Jesu n bo cuoni ki juandi waamu o bo la Zebede bila Saaki yeni o waalo San o ñinbiagu nni ki ñanbidi bi janbuandi. **20** Jesus bo yiin'ba ke bi siedi ñaa b baa Zebede u ñinbiagu nni yeni b tuonsontiadi kuli ki ñua Yesu. **21** Jesu yeni o ñjodikaaba bo pundi Kafarnawomi dogu nni saaba daali ki li jaandieli nni ki bangindi yaaba n ye lienn u Tieu ñomaama. **22** O bangima bo yaalidi'bi, kelimaa o bo bangi yeni yikodi waa bo bangi 'ba nani li bali maama gbanbanda yeni kaa. **23** Ke li sua ja ba ye li kani ke i cicili biadi ñua'o ke

o yigini ki maadi: **24** Nasaleti Yesutinba yeni fini be yaa po i? A cua ke ñan biani 'ti yoo oo? N bani ñan tie yua. A tie u Tieu niñanmo i. **25** ke Yesu gaa t naajadi ke maadi: «suoni mani lan kani ki ñia o nini» **26** li yogunu o ja yeni bo jiidi ki baa ke t tagi biidi yeni bua ña ki yigini ki kpandi o nialu. **27** Li bo yaa lidi ya niba bo ye li kani. Ke bi buali bi lieba ne mo tie be yo oo? I tundi paani ke o tundi yeni yikodi i. O cedi ke a pola mōno cōlni o maama. **28** Lan yognu mōno ke Yesu yeli doni Gaalile dogu nni. **29** Ban ñani jufi -nba tantaandieli nni ya yogu ke Yesu yen Saaki yeni San gedi Siimo nba deni. Ke li sua ke Simo cuado dua yeni u gbannantongu. **30** Li yogu mono ke b maadi wani Yesu li gbanmnabiedi maama. **31** Ke Yesu bo cua ki cuo o nugu ki fiini ki sien'o ke ogbannandi songike o fii ki candi'ba. **32** li yenjuogu bi niba bo taa a yiama kuli yeni yaaba ke a pola ñua'bi ki gedi yen'ba Yesu kani. **33** ke u dogu nni niba kuli taa ki ye u diñobu kani. **34** Ke Yesu paagi yaaba kuli bo yia, ki go beli ki yaani i cicilibiadi. O bo ki cabi i cicilibiadi ke ban maadi mōno ki dugini b bo bani wan tie yua. **35** Yesu yagidi ki fii ki gedi naani ke oba ki ye ki jaan i. **36** Ke Siimo yeni o lieba ñua ki kpaa'o. **37** ki la'o ki maad'o ke bi niba kuli kpaan'o. **38** ke o maad'ba ya cuoni mani tin gedi u kaantianu. I dingbanbinmu nni ke min pan muandi lan po mo, ki dugini lan po n cedi ke n baa. **39** Lani ke Yesu tøgini Gaalile digbana kuli nni ki maadi u Tieu laabaajanmo jufi -nba tantaan diena nni. **40** o gbaado bo cua ki gbaani ki mia ki yedi: A ya bua a ba fidi ki paagi n i. **41** m ninñinma bo cua Yesu ke tandi o nuugu ki sii'o ki yedi: n bua a agbannu n ñanbi. **42** Ke li yogunu o gbaado bo siedi ki sua o gbanu kuli ñanbi. **43** Ke Yesu maadi ke wan tuodi ki siedi li kani ki kpaa'o. **44** ki maadi: cuo a ñobu ki daa cedi oba n gbadu. Ama ñan gedi ki pan waani sala yidikaaba. Ki tien'ba m ñanbima paalu nani moyisi n bo bili maama ke lan tua bi sieda.» **45** ama oja yeni n ñani ya yogu ke o kpaandi li maama kaan kuli. Lan po n bo cedi ke Yesu ji bo kam fidi kua u dogu nni ya yogu ke bi niba bo la'o. O bo yi ye u dogu kuni naan kan ki ñiana k ye.

2 Yesu bo tieni nani dana lie yeni ki guani

Kaparnawomi dogu nni ke bi niba gbadu ke o ye deni. **2** ke bi tigidi ki gbie deni ke finfanm ji t ye baa o diñobu kani. Ke yesu tundi 'ba u Tieu maama. **3** Bi niba bo tugi o yiamo hali ke o Taana kuli kpe. ke bi cua yen'o Yesu kani. **4** Bi niba bo yia i ke b kan fidi

pundi yeni o yiamo Yesu kani Ama bi bo doni Yesu n ya dieli yuli po i ki cibi ki londi ki jiin'o Yesu kan ke dua li ganli po. **5** Yesu n bo la ke bi pia li dandanli yeni ke o bo yedi yua ya gbanu kpe yeni yeni ke: «**n** bijua a bàà a tuonbiadi sugili» **6** Ama li bali gbabanda dianba bo kaa li kani ki maadi bi pala nni ki tua: «**7** Li tieni ledi ke o ne wan maadi nanda i? O sugidi u Tieu i ñymaa ba fidi ki di o nisaalo tuonbiidi sugili li yaa tie u Tieu baba ya kaa. **8** Li yogunu mñono Yesu bo bandi b pala nni n maadi yaala. O bo yedi'ba be yaa po i ke i maali i pala nni n yeni? **9** Lan bona lie nni n diidi ya maama paa i? a bàà a tuonbiadi sugili fii taa a kakalugu ki ya cuoni. **10** Bandi mani ke o nilo bijua pia yiko ki tinga ne po ki baa fidi puni bi niba bi tuonbiadi sugili. O bo yedi o yiamo. **11** Fii ki taa a donduanu bonla k ya kuni. **12** Li yogunu o ja yeni bo fii ki taa o kakaligu ki pan caa. Ke bi niba kuli ji nua'o. Li bo lidi bi niba kuli ke bi ji yigini ki pagi u Tieu ki tua: tin daa kpeli ki la ya borla ne buolu. **13** Yesu bo guani ñani ki gedi m ñinciamma kunu ke u niwuulugu cua o kani ke tundi'ba. **14** Jesu bo cuoni o bo la Alife bijua Levi. O bo kaa lonpo diegu kani ke o maadi'o «ya ñua'n» ke o bo fii ki ñodi Yesu. **15** Li ya puoli po Yesu bo kaa Levi deni ki baa je yeni t tuonbiadi danba yeni lonpo gaala yeni o ñodikaaba. Li kani bi niba bo ñodo ki yabidi **16** U Tieu tili banda yaaba bo tie gbanbanda n bo la ke Yesu jeni yeni a lonpogaala yeni t tuonbiadi danba yeni. Ke bi maadi o ñodikaaba: laabaal ke o dini yeni a lonpogaala yeni t tuonbiadi danba. **17** Yesu bo gbadji ki maadi'ba: yaaba n pia laafia naa bua dogda se yaaba yia. Mii cua bua ya yi bi niijanba kaa, n cua bua ya yi t tuonbiadi danba i. **18** Jan ñodikaaba yeni falisiani -nba bo loli u ñøbu i. Bi niba bo cua Yesu kani, ki yedi'o: Be tieni ke Jan ñodikaaba yeni Falisiani -nba ñodikaaba loli u ñøbu i? Be tieni ke fini yeni a ñodikaaba naa loli? **19** Yesu bo buali 'ba: yua ke bi yiin'o li puokuanli jaanma ba fidi ya kaa konma ya yognu ke o puocaano calo ye b kani i? hali bani baa ye yeni yo lan waagi maama kuli b kan loli ñøbu. **20** Ama adana cuoni ke bi ba ñani o puocaano Calo. Lan dana nni ke b baa loligi u ñøbu. **21** Nilo baa kan taa li cabipanli ki ñjali ki tugini yeni li liadikpeli. A ya tieni n yeni li cabipanli ba dadi ki padi a cabikpeli. a cabipaana n mo tolitolli ki findi. **22** Nilo ba mo ka taa m daakaama ki tieni ñinbobikpeli nni kelima o ya tieni n yeni m daakaama baa mo ki pudi li ñinbobili. m daama yaa n ye li ñinbobili n go

biidi. Ama a ya tieni m daama li ñinbobipanli nni. **23** Li bo tie saaba daali ke Jesu yeni o ñodikaaba pendi u kuanu nni ki dogi i difiandi. **24** Falisiani -nba bo yedi: «Didi mani be tieni ke b tiendi yaala n kua m fuodima daali.» **25** Yesu bo guani ki yedi'ba: «Yii kpeli cogi Davidi n tieni yaala wan bo luo m jiema aa? ke m koma cuo'o wani yeni ya niba bo ye kuli. **26** Li nan bo tieni ledi ke Davidi bo kua u Tieu diegu nni. ki taa sala ke wani yeni o ñodikaaba ñymani. Ama ke li nan bo cabi ke u Tieu sala yidikaa baba i n ñymani li paanu. **27** Yesu bo yedi 'ba: «saaba ye bi niba po i; bi niba kaa ye saaba po. **28** Lani po n cedi ke saaba mñono ye o nisaalo bijua nuugu nni.

3 Yesu bo guani kua jufi -nba tantandieli nni. O ja bo ke o nuugu kpe. **2** Yaaba bo ye li kani bo kpaag'o ki ba diidi Yesu ya baa paagi'o m fuodima daali. Ke ban jalig'o. **3** Yesu bo yedi o ja yua ya nuugu bo kpe yeni: «fii gi sedi t siiga nnni». **4** Lani ke Yesu yedi u niwuligu: «i tuo tin tieni li bonjanla bii u bonbiigu bi niba fuodima daali gi gaa o miali bii ki ñaaa wan bode» ama b bo ñymini suooo. **5** Yesu bo nuali'ba yeni li pabiili kelima b bo fiini b pala ke li juagi. Lani ke Yesu yedi o ja yeni «tandi a nuugu» ke o tandi o nuugu ke Yesu paag'o.» **6** Li yogunu mñono faalisiani -nba taani kali ki ji juogidi ban baa tieni maama ki cuo Yesu ki kpa'o. **7** Li po ke Jesu yeni o ñodikaaba gedi m ñinciamma kunu. U niwuligu boncianla bo ñani Galile ye Jude ki ñua 'o. **8** Jelusalemi dogu, Idume bii juudeni yaa kandima yeni ya diema kpia Tiir yeni sidøn. Li niwulugu bo cuoni Yesi kani kelima bi bo bani wan suani yaali. **9** O yedi o ñodikaaba ke ban kpaani u ñinbiagu ke wan kua, kelima u niwuligu baa mad'o **10** Wan bo paagi bi niba boncianli yeni, yaaba bo ye li kani kuli ki yia ji bo tudi bi lieba ki gba ban si'o. **11** T tagibidi danba ya la'o ya yogunu kuli bi yio gbaani o nitali nni ki ya tandi: «ki tua a tie u Tieu bijua» **12** Ama o bo yi yie ki maadi ke ban daa cedi ban bandi wan tie yua. **13** Yesu bo doni li juali po ki yini wan bua yaaba ke bi cua o kani. **14** O bo lugidi piiga n nibilie ki yin'ba b tondiba. Ke bani n baa fidi ki ya ye yen'o, ke wan suan'ba ke ban ya caa ki wangti u Tieu ñømaama **15** O bo pun'ba u paalu ke ban ya diali k ñangi t tøgbidi. **16** wan bo yini niba piiga n bonbilie yaaba yela nne simoni yua ke o bo pul'o Piali. **17** Saaki yen o yualo San Zebede bijaba. yaaba ke Yesu bo pul'ba. Boaner li niima n tie yua maadi nani i tatandi yeni. **18** Yeni

Andre, Filipa, Bartelemi, Matio, Toma, Jak Alifebijua, Tadide Simo Zeloti. **19** Yeni Juda ISkariyoti yua bo t kuad'o. **20** Lan pugini waamu Jesu yeni o ḡodikaaba bo kuni denpo. Ke o niwulugu gо taani ban ye naani yeni ki yabi ke wani yeni o ḡodikaaba t ki bāà yaama ki baa je. **21** K jesu niba bo gbia ke b maadi ke ban taa'o kelima b bo tua ke o yanma nni n biidi.» **22** U Tienu maama gbanbanda bo ñani Jerusalemi ki cua. b bo yedi «Belisebul yua tie o pola bado ke o kubi o ya paalu i ki bieli o pola» **23** Yesu bo yimi'ba o kani kaalindima ki pua'bi m kpanjama: «Sitaani tieni ledi k guani beli sitaani i? **24** Ya dogu nni ke bi niba go ki kōni yeni bi lieba laa dogu kan fidi ya se ke li ñani. **25** Ya diegu nni ke bi niba go ki kōni b ñmiali nni li diegu kan fidi ya se ke li ñani. **26** Li tie ke sitaani ya guani kōni yeni o bá li waani ke o paqalu bōgidi n yeni, o kan fidi ye se o juodi n yeni. **27** Ama nilo ba kuli kan fidi kua o gbanmandaano deni ki fidi fie o piama. **28** Yesu bo yedi n baa maad'i i mənməni bi niba n tieni ya tuonbiidi bbi bāà sugili b tuonbiadi po, yeni ban sugi u Tienu ya sugidi. **29** Ama yua sugi u Tienu fuorjanba wani kan bāà sugili hali a bada. Ama lan daano kan fidi ya ye hali o hjuodima ki kan tieni tuonbiidi». (**aiōn g165, aiōnios g166**) **30** Yesu bo maadi li kuli ne agbanbanda kelimaa bi bo tua ke o pia o togu biigu. **31** O naá yeni o waamu bo cua ki se cancanli ki sóni o nilo ke wan yiin'o **32** Li sua ke o niwuligu kaa ki lind'o. Oja den yedi a naá yeni a waamu kaa cancanli ki kpaani ja. **33** Yesu bo ñmiam' i ñmaa tie n naá yeni n waamu. **34** Lani ke o bo 35diidi yaaba kaa ki lindo yeni kuli ki yedi: n naá yeni n ninjanba n yeni. **35** Yua pia li dandanli n po ki tiedi n yanbuama lan nilo n tie n njua yeni n nisalo yeni naá.

4 Yesu go bo ye yen'ba m ñinciamma kunu ki bangib'ba.
Ya niwuligu yabi bo kaani kim lind'o. O bo kua ki kali u ñibiagu nni m ñinma po. Uniwuligu kuli bo se li gbangbanli po i. **2** O bo pua m kpanjama ki bangi'ba ya bona n yabi. Ki yed'ba m bangima yogu. **3** cengi mani o kpaalo n bo ñani ki bua yaa buu. **4** Ya yogu ke o buu bonbintiana bo baa u sankunu i. ke o bonyugida bo cua ki dini. **5** bonbintiana mō bo baa a tancagida po naan kani ke tanyoma ki ye. Li bo gbaa pani kelima li kani tandi ki ji. **6** Ama u yienu n bo doni li bo kuodi kelimaa li bo ki pani ki jiini mōno. **7** Ya binbitiana ma bo baa t kunkondi ñaga yeni t kunkondi bo fii luoni ki laa fidi loni puu kuli. **8** Ya bonbitiana bo baa ki

tinjanga yeni bo pani ki kpedi ki loni. bonbitiana bo loni piina ki ya caa ke tiana mo loni piiluob, ke tiani mō loni kobiga. **9** Lani ke Yesu bo maadi: yua daani ki pia atuba ki baa gbadi wan gbadi.» **10** Jesu n bo ye o baba o ḡodikaaba piig n bonbilie yeni bo nagini o kani ki bual'o o kpanjama yeni niima nni **11** O Tienu n puni yinb'ba ke i bandi o diema nni tuonli, ama yaaba ji ye ne kuli li tie min ya puab'ba m kpanjama i. **12** lan yeni b baa nua yeni bi nnuni ama bi kan la puu kuli bi baa gba yeni bi tuba i, yeni ba gbaa yala. Ama bi kan cengi puu kuli. Lani n tie ban da lebidi ki guani u Tienu kanike wan tieni bi po sugili. **13** Yesu bo guani ki yedi'ba: i mō ki bani m kpanjama yeni bundimi yo oo? Li ya tie n yeni i baa tieni ledi ki fidi bandi ya kpanjama sieni i? **14** O kpaalo n pagi ya bonbii tie u Tienu maama i. **15** Bi nitiaiba tie nani ya bonbii baa u sakunu yeni. Bi ya gbadi u Tienu maama ya yogu sitaani yi cua ki li yogu ki ñani li maama kuli b pala nni. **16** Bi nitianba mo tie nani ya bonbii baa a tancagida n yeni bi ya gbadi u Tienu maama ya yogu bi tuo toma toma yeni lipamanli. **17** Ama baa pia jiimoni b pala nn i bi kan fidi juuni sedi u yebiadu ya cua, bii bi niba ya wang'i'ba fala Yesu maama po toma toma se ban lebidi ki baa. **18** Bi nitianba mo tie nani ya bonbii n baa t konkondi nni bani mo tie yaaba n gbadi u Tienu maama i. **19** Ama n yema yanyandi yeni, naimanbuadi, yeni bonbuakaatiana li kuli yi taani ki di o Tienu maama yeni li ji kan fidi sóni tuonli. (**aiōn g165**) **20** Ama tianba mo tie nani ya bonbii n baa ki tinjanga yeni, ban wani tie yaaba tuo u Tienu maama ki tuo ma ki luoni. bi nitianba loni bonbii yenli, piita taa, bitianba piiluoba luoba, b tianbi kobiga kobiga.» **21** Yesu bo guani yedi'ba: oba kan cuoni li fidilisanli ki cibini l bobli nni ki ḡogini li po. Bii ki gubini u gadogu nni. Bi yituani u tuntuankaanu i **22** Kelimaa li ba kuli k ye ki wuoni ke bi kan wuodi. Iba kuli ki ye ki duagi ke b kan dōgidi. **24** O bo yedi'ba: yi cuo i ba yeni yi gbadi ya maama. Yi gaa Tienu maama ki sóni li tuonli maam, i paadi mō gō baa t dō n yeni ke li bonli go pugidi. **25** Lani ya po bi ba pugini yua daani wan ñanbi daani ama yua k daani b baa ñani wan pia yali. **26** Yesu go bo yedi: «U Tienu diema tie nana oo kpaalo n yi buli i bonbii ki tinga yeni. **27** Wan guani yeni wan nua u yienu yeni u ñiagu kuli, ya yogu kuli li bonbulikaala baa pa ki kpedi hali ñanma ke waa bani lan maama **28** Ki tinga n yi cedi i bonbii nm pa. Li cili a kinkaga i ki tuani ti fiandi ki juodi m bonbinma **29** i bonbii ya beni

ya yogu b baa taa o guadgu kelima li yogu pundi. **30** Yesu go bo yedi: t baa nangi u Tienu diema yeni be i. lilaa kpanjama ke ti bo yi pua ke m bundima ye i. **31** U Tienu diema tie nani ya kpintiigu ke b yi'u mutardi yeni bii li baa ñidi ki cie ñanduna bonbii kuli. **32** Ama b ya buli ya yogu li paa t kpedi ki cie u gogidigu tiidi kuli gi go to a bengbenga hali ke a bonyugida baadi tiendi b tedi li po. **33** O bo pua m kpanjama boncianli yaali naani yeni wan pua yaama. ki wangi bi niba o laabaalijanmo nani bani nbaa fidii ki ji gbadi maama **34** O bo maadi yen'ba kaa pua kpanjama. Ama wani yeni o ñjodikaaba yeni bo piadi ki ye b baba i. O yi bundi'ba li kuli. **35** Li daali yenjuogu Yesu bo yedi: tin puodi mani ne po ya boanjali. **36** Lani ke o ñjodikaaba taa'o yeni ya ñinbiagu nni ke bi bo ye. ke bi kuli gedi ki ñjaa u niwulugu li kani. ke bi tøbi mo ñjua'o yeni bi ñinbiadi **37** ke u faabiadigu ti fii fiindi a ñinguona ke u ñinbiagu bua pan gbie. **38** Le sua ke Yesu dua u ñinbiagu puoli po ki ki go. Ke b fiin'o ki yed'o: canbáa ñjaa bani ke ti bua kpe yaa aa? **39** O bo fii ki yie u faagu po yeni li bali ki maadi: «cedi fuugu» ke u faagu yeni m ñinciamma kuli duani suoo. **40** Yesu bo guani yedi'ba: «be cedi ki jie n yen? i ki dugi n po yaa aa» **41** T jiwaandi bo kua'ba boncianli. Ke bi ji maadi yeni bi lieba: O ne wani tie ñjmaa yo ke baa u faagu yeni m ñinciamma kuli tuodi o maama i.

5 B bo pundi Galasenia diema yaaba kpenu jaali kani. **2** Yesu n bo ñani u ñinbiagu nni ya yogu. o tagibiigu n bo ye ya ja nni nbo ñani a kakula po, ki tuog'o. **3** O ja yeni bo li ye a kakula nni oba kuli bo kan fidi lol'o baa yeni i kudi seseli. **4** bi bo kpeli ki kpa kpaa ki loli o taana yeni i kuduseseli. O bo yi fidi ciecie li kuli ki dadi yaadi t kudi nilo ba kuli bo ki fid'o. **5** ya yogu kuli, u yensiinu yeni u ñiagu o bo yi ye a kakula nni lini yaa kaa a juana po ki kuudi kaa suondi. ki jaagi wani o bá ya taana a tana ki duoli **6** Wan bo la Yesu hali fagima. o bo sani ki cua ki gbaani o nintuali nni. **7** ki kpaandi ki maadi: «be n ye mini yeni fini siiga mni, Jesu u Tienu yua ye tanpolu bijua? U Tienu yeli po mia sugili k daa wang'i'n fala. **8** O bo maadi yeni kelima o bo gbadi ke Yesu yedi: fini o tagibiigu ne ña o ja ne mni» **9** Yesu bo bual'o: «a yi ledi?» o bo ñmian'o n yi niwuligu kelima t yabi. **10** O bo mia yesu ke wan daa beli'ba ki ñani'ba u dogu yeni tinga nni. **11** Li bo sua ke i duoli ye li juali kani ki ñjmani ti muadi. **12** Bi bo mia Yesu ki maadi: A ya beli 'ti ñjan

nan cedi tin ñjodi i duoli **13** Yesu bo cabi u sanu ke bani t tagibiidi yeni ñani o ja yen nni ki sani ki pan kua i duoli nni. ke li duoli kuli ñani li juali po ki sani sani ki pan mñinciam nni ki bia b kuli. b bo pundi duoli tuda lie. **14** Yaaba bo kpaa li duoli yeni bo sani ki pan waani li laabaalo a longbana nni yeni li dogu bila kuli nni. Bi niba boncianli bo ñani ki gedi ki pan diidi yaala tieni. **15** Bi bo pundi Jesu kani ki la ya ja bo pia u tagibiigu yeni ke o kaa ki ñjambi lan i tiadi ki kaa ke bonli ki pia'o ke t jiwaandi cuo'ba. **16** Yaaba bo la u tagibiigu n bo ye yua nni; bi bo togidi yaaba cua li kani lan tieni maama ke t tagibiidi ñani oja yeni kani ki kua i duoli nni **17** lan ya po ke bi bo mia Yesu ke wan ña bi tinga nni. **18** Yesu nbo bua kua u ñinbiagu ya yogu, t tagibiidi n bo ye yua yeni nni yeni bo mia ke wan cedi wan yegi yen'ba. **19** Ama Yesu bo ki tuo. Ama li yogu o bo yed'o: «Ya kuni a deni po a buolu po ki pan waanb'ba u Tienu n tieni a po yaala kuli, yeni wan tieni a po ya niimm n gbadima **20** O ja yeni bo gedi ki pan wangi dekapola dogunni Yesu n tieni o po ya tuonjanma yeni ya ciila bonla n yabi maama ke o yaalidigu cuo'ba. **21** Jesu bo guani kua u ñinbiagu ki guani puodi ki gedi ne po ya kpenpuoli jaali kani ya niwuligu n bo taani o kani bo yabi, ke o fii se m ñinciamma kunu. **22** ke juffi-nba tantaandieli nn canbáa yua ke b yi'o Sayiris bo cua pundi Yesu kani ya yogu ki la'o yeni, o bo gbaani o taana kani. **23** Ki miad'o sugili hali boncianla ki yed'o ke o bisalo yia hali ki bua kpe. ke ñjan li cua ki ban maani a nuugu o po ke wan paagi ki ya ye. **24** Yesu n bo yegi ye'o ya niwuligu yabi bo ñjua ki miab'o **25** O pua mo bo ye li kani ke o ñoma ña hali piig n bina lie **26** O bo la fala boncianli yeni ya dogidiena yabi kani, ki biani o piama kuli; ama yeni li kuli li bo tu; li bo li biagidi ki pugidi. **27** o bo gbadi ke b maadi Yesu maama, o bo nagini o puoli u niwuligu nni ki sii o tiadi. **28** Kelima o bo yedi o pali nni n ya fidi sii ba o tiadi baba n baa paagi. **29** Ya yogu ke o bo sii 'o o ñoma yeni kuli bo kama sedi ke o gbanu kuli paagi. **30** li yogunu mñono Yesu bo bandi ke u paalu ñani o niini. O bo ñmagidi ki buali u niwuligu ñjmaa sii n liadili? **31** O ñjodikaaba bo yed'o: a nua u niwuligu n miabi maama ke a nan gua yedi ñjmaa sii'n i? **32** Ama Yesu bo diidi b kaalindima kaa bandi yua tieni lan bonla. **33** O jawaanbu bo cuo o pua yeni ke o digibi kelima o bani yaala n tieni ninni. O bo gedi gbaani Yesu nintuali nni ki waan'o i monmóni kuli. **34** o bo yed'o n bisalo a dandanli n tieni a po yaali n

njani. gedi yeni a yanduama a bâà laafia a yianu po. **35** Wan bo maadi yen'o ya yogu li bali maama bangima yudaani yeni bi niba bo ñani bi deno po, ki tuogi ki yed'o: A bisalo kpe'o be tieni ke a gó mabidi cabáa i? **36** Ama Yesu bo gbadi ban maadi yaalia; o bo yedi li bali maama dieli canbáa: ñjan daa jie daani n n baba **37** O bo tuo ki baa yegi yen'o. li ya tie piali Jaka yeni o waalo Jan **38** Ban bo pundi li bali maama bangima dieli Yesu bo la ya niwuligu n yabi, ke bi tianba buudi ke bi tobi tiendi u fuugu ki tandi yeni u paalu. **39** Wan bo kua u diegu yegi nni o bo yedi'ba: Be tieni ki buudi buudi ki go tiendi tiendi u yaalidigu nanda i? i biga naa kpe kaa o gó yo. **40** o ñuad'o ama o bo ñani bi kuli cancanli ki i biga báa yeni o naá yeni wan bo yegi ya naataani yeni ki kua yen'bi ki biga n dua naan kani **41** Yesu bo cuo ki biga nuu i ki yed'o «talita kumi» li bua yedi ke: i jifanbiga n yedi ña fii. **42** li yogu móno ke i biga fii ki gó cuoni, kelima li jifanbiga bopia piiga n bina lie i. U yaalidigu bi cuo'ba boncianla. **43** Yesu bo ten'ba li lanbonli k ban daa maadi nilo ba kuli. O go bo yed'ba ke ban ten'o li bonjekaali

6 Yesu bo ñani li kani ki guani o maadogu nni. O ñjodikaaba n bo yegi yen'o. **2** M fuodima daali ke o pundi, o bo kua li bali maama bangima dieli nni ki bangi'ba. U Tienu maama niba boncianli bo cengi o maama ke li gó mangi'ba. B bo yedi «o ne mó bâà m yanbanma ne le yo oo? ñmaa n ten'o ya yanfuoma na? «O tieni ledi ki fidi tieni ya banciamma ne yeni o nuugu i? **3** li ki tie o kpagikpielo Miyama bijua, yeni Jaka, Jose, Jude yenyi Simoni kaa tie o waamu uu? O nisiaba gó ye ti sisiiga ne? Ban wani Jesu bo tie b yaa po biidi. **4** Jesu bo maadi yen'i'ba: b kan fali sawalipualo yeli kaantianu se o danba dogu nni. yenyi o niba siiga nni yenyi o deni yaaba kani. **5** Waa bo fidi tiendi banciamtiama, li yaa tie wan maani o nuugu yianbi ba ya po ki paagi 'ba. **6** b gaafaama bo lidi'o li po. Yesu bo caa a dogibila nni ki ban wang'i'ba. **7** Yesu gó bo yini o piiga n niba lie yenyi ki sóni'ba niba lie lie; ki puni'ba u paalu k ban ya paani t tagibiidi **8** O gó bo maad'ba ke ban daa taa bonli ba bi taacenli po. I gbiamu baba ki daa taa jiedi, gi daa taa bögil yenyi ya gbanñadu pia liiga. **9** Ama yi pili yi pia ya caacaadi g da taa liadi yenli baba. **10** O bo yedi'ba «Yi ya cani yua ya deni kuli yi ya ye lankani, hali yi pan siedi laa dogu nni. **11** B yaa tuo ki gaa i candigaa cengi i maama naankani, yin yi ña laa dogu nni ki piini i taajmaada

ke la tieni siedi i po. **12** Bi bo ñani ki pan wang'i buolu faagidi yen ti biidi tienima **13** B bo jaandi ki ñangidi t tagibiidi bi niba boncianla po, ki sógini m kpama yaaba yia po ke b paagidi. **14** O bado Herodi bo gaa li sawalo kelima Jesu yeli bo ñani kaankuli, nitianba bo tua: Janbatisi n guani ki fii bi tinkpiba siiga nni. Lani n cedi ke o pia u paalu ki suani ya yaalidigu bancianma ne. **15** b mo yi nmaadi ke «ke ELI YO» tianba mo n yedi li baa tie yoguba ya saawalipuala nikpela siiga nni yua bii? **16** Ama ya yogu ke Herodi bo cengi o maama o bo yedi: Li baa tie Jan min bo jia yua ya yuli yenyi n fii bii? **17** Li bo sua yogunu ba Herodi bo cuo Jan ki lol'oki luon'o li yonmdieli nni kelima o bo fie o waalo Filipa ya denpua ke o tua o ya pua yenyi po. **18** Jan bo maadi Herodi: laa dagidi yenyi ñjan kuani a waalo denpua. **19** Ama Herodisa pali bo biidi Jan po ke n bua ban kpa'o. Ama o bo kan fidi kpa'o. **20** Wani Herodi bo jie Jan kelima o bani ke o tie ya nilo móni ki tiegi; kaa pia tagili ba kuli, o ya bo gbadi Jan tundi ya yogu o yama bo yi ñmadi. Ama yenyi li kuli o bo yi fidi cuo o ba ki ya ye yenyi li pamanli. **21** Nani Herodi madijaanma daali n bo pundi. Ki cedi ke Herodiasi bâà u sanu ki ba tieni wan bua yaala. Herodi bo tieni t jaanjiedi ke li yabi ki yini a mintielala canbáa - nba, a mintielitötiebi liiga yaaba kuli yenyi Galile dogu nni liig yaaba kuli. **22** Herodiasa bisalo bo kua bi niba yenyi siiga nni ki jeli i ciagi ke li mangi Herodi yenyi jaanma tantaani tieba kuli pala. O bado bo yedi: ñjan bua yaala kuli ñjan mia n baa teni ña. **23** O go bo poli ki yedi: ñjan mia yaala kuli n baa puni ña baa li ya tien dogu mono n baa bögidi ki teni ña. **24** O jifaano bo ñani ki pan buali o naá: a bua min pan mia'o be i? O naá bo maad'o ke Jan batisi yuli. **25** Li yogu ke o jifaano guani hali o bado kani. ki mia'o ki yedi: n bua ñjan tieni Jan batisi yuli ki tadiga nni ki pun'n. **26** O bado pali bo biidi paaa ama nani wan bo poli yenyi bi nitaaantieba n ye yenyi o bo kan fidi yie **27** Lani ke o bado bo sóni minteeeli-nba canbáa yendo ya minteeela n guu kan ke ban cua yenyi Jan yuli na. Yaaba bo guu li yonmdieli kua ki cua jia li yuli **28** b bo kpieni li yuli yenyi ki traditialigu nni ki cua yeli ki teni o jifaano, ke o jifaano mó ji teni o naá. **29** Jan ñjodikaaba n bo gbadi ke li tie yenyi bi bo cua ki taa o gbanñandi ki pan bili o tanlogu nni. **30** Jesu tondiba bo guani ki taani o kani. B bo togidi ban bo tieni yaala yenyi ban bo bangi bi niba yaala kuli. **31** O guani ki yedi'ba tin gedi mani n fanfama po bi niba n k yabi naan ki fuodi. Kelima ya niba bo kuni yenyi yaaba bo

cuoni kuli bo yabidi. b bo k baa fuoma ki baa jiedi. **32** Li po bi bo kua u ñinbiagu nni ki gedi pan ye b baba. **33** Ama ban bo siedi ki caa i dogi nni niba boncianli bo bandi ban caa naani gi siani bi taana po ki baa gbaa pundi yemba. **34** Ban bo ñani u ñinbiagu nni Yesu bo la ke u niwuligu yabi paaa ke m ñiñinma cuo bi po kelima b bo tie nani ya pee k pia pekpaalo yeni. Li yogu o bo cili ki wang'i'ba ya bona yabi. **35** U yienu n bo bua baa o ñjodikaaba bo nagin'o ki yedi: u yogu pendi o ne mo tie fualu nni ñianli k kobi. **36** cabi daa ke ban fidi yadi kua i dogbinmu nni ki baa yaala ke b baa je. **37** O bo ñymia'ba ki yedi ba: Yinba mōno n puni ba liba ban je. B bo maadi'o «a bua tin pan daa kuumukobilie ya paanu gi fidi dini ba? **38** Yesu bo yedi ba: yipia paanu bonjena bona ñaa yo? Gedi mani ki pan diidi? Ban bo bandi yeni b bo yedi: paanu bonjena mu yeni jami lie. **39** O bo yedi ba ke ban cedi bi niba n kali cagili cagili t muasuandi po **40** B bo kali cagili cagili kobiga kobiga yeni piimu mu i. **41** Wani Yesu bo taa paanu bonjemuda yeni jamilie yeni ki yaadi ki diidi tanoli po, ki jaandi u Tieu ki ñymiidi ñymiidi ki teni o ñjodikaaba ban bogidi u niwuligu. O go bo bogidi b kuli i janlied yeni. **42** B kuli bo dini hali ki pan guo. **43** B bo wodi wodi ban ñmani ñmani ki sieni ya paanu yoli yola yeni ya janjena ki gbieni piig nbaabuodilie **44** Yaaba bo ñmani paanu yeni bo tie jaba tudamu. **45** Li yogu Yesu bo fiini o ñjodikaaba ke b kua o ñinbiagu ki ga o liiga ki baa duugi ki gedi ne po ya bønpuoli Betisayi ya dogu po. hali baa ti cabi o niwuligu **46** Ban bo t yadi ki kuini o bo doni lijuali po ki pan bo jaandi. **47** U ñiagu n bo bua baa o ñjodikaaba bo ye u ñinbiagu nni hali m ñinciamma siiga nni. ke Yesu li ye li jaali po o baba. **48** Obo la ke b kudi u n ñinbiagu yeni fala kelima u faagu bo togid ba. Li bo bua pundi i kootonmuai fiindimna, Yesu bo cuoni u ñinbiagu po ki caa b kani ki baa balini ki pendi ba. **49** Ama ban bo la'o ya yogu ke u cuoni u ñingbani po b bo maali ke li tie yigin i ke b yigin **50** Kelima b kuli bo la'o ke i jiejie bo kua'ba. Li yogunu mōno Yesu bo maadi'ba: ki yedi ba: paagi mani i pala mini le ge. daa jie mani. **51** O bo kua ki taani yen ba u ñinbiagu nni ke faalu mo go sedi. Li bo yaalidi'ba hali canyiin. **52** B bo k fidi bangi wan bo taa paanu bonjena mu ki mia u Tieu ki tieni maam, li niima nni kelima b pala bo jøgini. **53** Ban bo dugi m ñinciamma b bo pundi Senssareti ya tinga nni ki go sieni u ñinbiagu **54** Ban ñani u ñinbiagu nni ya yogu bi niba bola'o ki band'o **55** B bo yadi a longbana

nni ki siani taadi a yiama yeni b duanduankaadi, b bo tug'i'ba ki caa yen'ba ban gbadi ke o ye naangkan kuli **56** Wan bo gedi naankani kuli a longbana nni i dogciami nni, b bo yi taani a yiama ki cua yen ba bi niba n bo taandi bi lieba naani; ki ñanbi mia'o ke wan cabi ba ban sii ba o tiadi kun po baba, yaaba kuli bo yi sii bo yi paagi.

7 Farisiani -nba yeni li bali gbanbanda tianbi yaaba n ñani Jerusalemi bo taani ki cua Jesu kani. **2** B bo la bi ñjodikaaba ke bi tianbi dini yeni i nuujøgidi bii kaa nidi. **3** L i bo tie ki faalisiani -nba yeni ban yi yaaba Jufiiba kuli kan dii kaa ñanbi nidi. kelimaa b bo ñua bi danba bogida i. **4** Faalisiani -nba yua bo ñani li taanli ki kpeni o daa bo kan dii se wan gbagi ki m ñinma ki ñanbi ki nidi ki ñanbi o ba ki ñani li kuali. B bo kubi b danba bogida bontiana yaali n yabi, lan tie i tadiñukaamau, a cuana yeni t kudimondi tadimu, Osaadikaanu li kuli ya ñuudima. **5** Faalisiani -nba yeni li bali maama gbanbanda bo buali Jesu: li tieni ledi ke a ñjodikaaba wan ki kubi t nikpela kuana i? ki di yeni i nuujøgina i? **6** Ama Jesu bo guani ki ñymiani ba: Yinba pala lie danba Isayi bo tuodi ki waani ki saaawali yeni ke li tie mōnmoni. Ya niba nye naan ki jigindi nni yeni bu ñøbu baba, ama b pala wani b fagi yeni nni. **7** Baa jaandi nnii yeni mkpiagidi baa kuli bi niinn. B ñaa ki bangi bi nisaliba n diani ya bali maama bangima baba. **8** Yi ñaa u Tieu bali maama ki nan ñua bi nisaliba ya jaama bogida **9** O go bo yedi ba: yi li luni u Tieu maabilikaama canyiin. ki waa ñua yala n tie o bogida. **10** Kelimaa Moyisi bo yedi: cõlini a báa yeni a naáki yedi: fini yua maadi a báa bii a naá maabiigu a ba t kpe li po. **11** Ama yinba wan yedi: ke nilo ya yedi o báa bii o naá ke wan bo bua tod'i'yaala yeni tie ya paabi n dagidi yeni u Tieu i **12** Li po i kan cab'o wan tod i o báa lani yaa kaa o naá. **13** Lanwani yi piini u Tieu maabilikaama yeni i bogida yali ke i suo lienn. i go tiendi ya bona yabi ki naani yeni lani. **14** Jesu go bo yiimi ya niwuligu n bo nagini o kani bo yedi: Yinba kuli n songi mani yeni niinn ki go gbadi. **15** Iba kuli ke ye o nifosaali niin po ki cua o niinn ki jøgin'o. **16** B yanfuodanba n ñanbi gaa yi naa diani biga. Yua pia a tuba ku baa songi wan songi. **17** Ya yogu ke Jesu bo siedi ki kua o deni nni. O ñjodikaaba bo bual'o laa maama bundima. **18** Yesu bo yedi ba. Yinba mo daa pia yanfuonma yo oo? yinba gi nua ke yaala kua kua o nilo niinni kan fidi ki biid'o **19** Kelima yaala kua

bu ñobu nni nan kan jiidi kali o pali nni. ama li baa jiidi o tugu nni ki gedi pan ña o nigidi kaanu. Jesu bo yedi lan bonla ki waani ki jiema baa kuli kan jogini o nilo. **20** o go yedi ba: yaala n ña o nilo nni lani n jogid'o. **21** kelima po nilo pal nni naa ti maalibiidi, lan tie m conconma buolu kuli u subu li nikpali **22** m conconma li ninponbiadili m biadima, i janbi i, m ñalima. yi nanga, t tuonjogidi tiema, t japaadi, gi bua li konli. **23** Lan bombiadili buolu kuli ña o nisaalo nni. ki jogid'o. **24** Wan bo siedi li kani, o go bo gedi ya dogi yi Tyli yeni Sidøni ya timmu nni. O bo cua o candiegu kaa bua nilo baa kuli n bandi ke o ye li kani. ama o bo fidi wuoni. **25** li yogu mono o pua yua ya bisalo ke t tagibiidi bo jua 'o yeni bo gbadi ke b maadi ke o ye. O bo cua ki gbaani Yesu taana po i **26** Li pua bo ñani Fenesi Siiri dogu nni. o bo mia ke Yesu n beli ki ñani t tagibiidi o bisalo nni. **27** o bo yedi'o: tieni suo ki biga n dá di t jiedi o. Kelima laa ñani ban taa ki biga jiema ki luni i sangbanli. **28** Ama o pua yeni bo guani ki jiin'o: ki yedi ya sangbanbila laabi u saajekaanu kani je a saajøga i. **29** K e Yesu yedi'o: kelima ñan maadi ya maama ne po fii ki kuni. ke i cicibiadiga ñani o niinni. **30** O pua yeni bo ñani ki kuni o deni po i. Ke o pan sua ke i cicibidiga yeni ñani o biga niinni ke o dua u duanu po. **31** Yesu bo fii Tiiri Tinga nni ki tøgini Siddoni ki go lindi ki togini Dekapola diema n ki ñani ki pan caa Gaalile ñinciamma po. **32** Bi niba bo cua yeni li tuukpaali o kani ke m maama paa o po. B bo mia ke wan maani o nuugi o po. **33** bo taa'o ki fagidi yen'o o niwuligu ki taa o nuubila ki tuuni o tuba nni ki go taa o ñinsandi ki sii o lanbu po. **34** Lani o bo nuali tanpoli ki fuodi ki jiini ki yedi: «Efata» lani tie pigidi **35** lan yogunu li tuukpali tuba bo kpaadi u lanbu mo n tabidi wan ji ya maadi bonjanla. **36** Yesu bo yedi ba ke ban daa maadi nilo ba lan bonla. Ama ke bi ñanbi kpaandi ke bi niba gbadi wan tieni yaala. **37** Ke bi niba gbadi ke li yaalidi ba hali boncianla ke bi ji tua: o bontienkaala kuli ñani. o cedi ke a tuukpaana gba ki a muula mo maadi.

8 Lani dana nni u niwuligu go bo taani ki yaabi baa bo pia ban baa je yaala. Jesu bo yini o ñodikaaba ki yedi ba: **2** U niwuligu ne bonli pia n po m ninñima, kelima dana taa n yeni ke bi ye yen'n, bi naa go pia ban baa je yaala. **3** N ya baa ñaa ba yeni m koma ke ban yaa kuni, bi baa cuagui u sani nni kelima tianba deni fagi. paaa **4** O ñodikaaba bo ñymia'o ki yedi: T baa

fidi ki baa le ya fuali ne yaa paanu ke u niwuligu nee n di lan dagidi ba. **5** Jesu bo guani bualи ba: paanu bona ñaa yo ke i pia? bi bo guani ñymia'o: paanu bona lele. **6** Bi bo cedi ke u niwuligu kali tinga nni. O bo taa o paanu leleda yeni ki yadi ki tieni u Tienu balga ki jendi jendi ki teni o ñodikaaba ke ban bili bili u niwuligu kani, ke bi bo bili bili u niniwuligu nintuali nni. **7** Janbimu ba mo bo ye waamu ke o go bo tieni u Tienu baliga li mo ya po ki teni o ñodikaaba ke ban bogidi u niwuligu. **8** Bi kuli bo dini ki guo ke bi taani taani ban jeni ki iseni yaala ke li gbie baabuociandi lie. **9** Yesu n bo cabi yaa niba bo pundi jaba tuda na **10** li yogu mono wani yeni o ñodikaaba bo fii kua u ñinbiagu i ki pan gedi hali Dalimanuta ya diema nni. **11** Li ya puoli po Frisiani -nba bo cua ki baa bigin'o. ki maadi t baa ki mia ñan tieni t po ciila yaala wani ke a ñani tanpoli po. **12** Ke Yessu fuodi jiini ki yedi ba: Be tieni ki mola niba kpaani ciila baba i? n maadi i monmoni bi kan tieni ciila ba mola bi niba po **13** Li yogu mono Jesu bo siedi ñaa ba. Ki kua o ñinbiagu yeni ki dugi kigedi ne po kpenupuoli. **14** O ñodikaaba bo sundi kaa kubi paanu. baa bo pia jiema baa kuli u ñinbiagu nni, paanu yenli baba. **15** Yesu bo wuoni ba paanu yeni ki yedi ba: «cuo mani i ba ki lögidi Falisiani -nba yeni Herodi dabili. **16** O ñodikaaba bo maali bi ñymiali nni ki yedi: li tie tin k pia paanu yeni yaa po i. **17** Yesu bo bandi ki yedi ba: be yaa po i ke i maali nani yi ki pia kpanu yaa po i? Yi mo daa bandi lba yoo oo? yi daa gbadi yaa aa? Yi mo ya pala go daa juagi. **18** Yi pia a nubina ki naa nua yo, yi pia a tuba k naa gba yo, nani yi tiani li ba **19** min bo taa paanu bona muu i ki jedi jedi ki bogidi bogi nititudmuudiba yeni, yin bo taani ya bonjena yeni bo gbie baabuodi ñaa i? Bi bo guani yedi: «piigalie» **20** Min go bo taa paanu bona lele ki jendi jendi ki bogidi niba tudana yeni, yi bo taani ya bonjena n sieni baabuodi ñaa i? **21** Yesu bo yedi: yii go li kpaagi kaa bandi hali yeni mola? **22** Ban bo pundi Betasaida. Bi niba bo cua yeni o ja juamo Yesu kani ki mia ke wan sii'o. **23** Yesu bo cuo o juamo yeni o nnuugu ki dia'o ki pan ñan'o u dogu nni. Wan bo sii o nuni ki go maani o nuugi o po ya yogu o bo bual'o: «a nua bonli ba?» **24** O bo ligidi o nibina ki yedi: n nua bi niba ke bi tie nani i tiidi yeni ki cuoni. **25** O bo guani ki maani o nuugi o nini po, ke o ja yeni bo ligidi o nuni ki nuali ñanma, ki ji la ke o nualicanyiin **26** Yesu bo cian'o bi deni po ki yedi'o: ñan daa guani kua u dogu nni. **27** Yesu bo ñani

yen o ñjödikaaba ki pan caa Filipyeni Sesare dogibila nni. Ban bo ye u sanu nni o bo buali ba? Bi yedi ke n tie ñjmaa yo? **28** Bi bo guani yed'o «tianba Janbatisi» tianba «Elia» ke bi tianba mo tua «ke bi saawalipuuba siiga nni yendo n fii» **29** Ama o bo buali bani ke bi mo ji ye ke o tie ñjmaa yo? Piali bo ñmiani: A tie u Tienu n gandi yua i. **30** Yesu bo kpaa ba li lanbonli ki yedi ba; yi cuo yi ba ki daa yedi nilo baa kuli kani min tie yua. **31** Yesu ji bo cili ki wangí ba ke li taladi o nilo bijua n la fala ke a nikpela yeni sala yidikaaba yudanba yeni li bali maama bangi kaaba gbanbanda n yie ki cedi ban kpaa'o. Ama dana taa daali o baa fii bi tinkpiba siiga nni. **32** O bo kadi wani ba canyiin Piali n bo taa'o ki jödi waamu ki fuu yen'o. **33** Ama Yesu bo guani o ñjödikaaba kani. O bo funi yeni Piali ki yedi: «sitaani ña n puoli po» kelima a yaa maalima nan k taa yeni u Tienu ya yaali. Li ti nisaliba ya yaa me. **34** Yesu go bo yini u niwuligu ke bi nagini o kani ki taani yeni o ñjödikaaba ki yedi ba: Yua bua wan ya jua n kuli se li daano ni jjiini o ba. Ki taa n daaponponli ki bugi ki yaa jua ni. **35** Kelima yua n bua wan gaa o miali o baa buon'li. Ama yua mo baa puni o miali mini yeni n laabaalijanmo po o gua baa la 'li. **36** O nilo yua baa ki diedi ñanduna kuli ke o naano nan bodi li baa todii a mo be? **37** O nilo baa fidi puni be yo ki lebidi o miali? **38** Kelima yua jie n fe n po yeni n maama po bii naa niba, yaaba n conbi ki go tie t tuonbiidanba ye n siiga nni. O nilo bijua mo baa jie laa nilo po i fe, o ya t cua yeni o ba kpiagidi; ki ji yegi yeni maleki -nba yaaba n gagidi ñjani hali ya yogu.

9 Yesu go bo yedi ba: Hali n yedi i mõnmõni yiba yaaba yeni kuli. i siiga nni tianbi kan kpe kaa la u Tienu diema cua yeni u paalu **2** dana luoba n bo pundi, Jesu bo taa Piali Jaka yeni Jan wani yeni bani baba ke bi doni li juali yuli po **3** O tiayiekaadi bo pendi payi payi ki ñiligi boncianla hali hali ke nilo baa kuli kan fidi ñuudi lan pendi yeni **4** Eli yeni Myisi bo cili ki ñögidi bi kani ki cili ki maadi yeni Yeni Yesu. **5** Piali bo yedi Yesu: li baa ñjan tin ji ya ye ne. a yaa tuo t baa pua jodi taa; fini yenli Moyisi yenli Eli mo yenli. **6** Piali bo bani wan baa maadi yaali. kelima i jeje bo cuo ba. **7** U tawaligu bo cua ki libibni bi po ke u nialu maadi u tawaligu yeni «o ne n tie n bibuadiga ya cengi mani o» **8** Ya yogu ke o ñjödikaaba bo nualti ki lindo baa bo la ke nuli se se Jesu baba. **9** Ban bo ji li juali po Yesu bo maadi ba ke ban daa waani nilo ba kuli. ban la yaala

hali yeni o nilo bijua n baa t fii bi tinkpiba siiga nni. **10** Bi bo tieni wan yedi yaala ama bi bo nia yeni bi yaaba bi tinkpiba fii n tie yaala. **11** Bi bo buali Yesu? Li tieni ledi ke li bali maama gbanbanda wan naa maadi ke li tie Eli yo n gbaa cua. **12** O bo guani maadi ba lan nan tie yeni ke Eli baa gba cua gi ñjanbi li bonli kuli. Ama li nan tieni ledi ke li diani ke o nilo bijua baa la fala boncianla nani yua k pia kpiagidi yeni? **13** N baa yedi ke Eli cua mono, ama bi sõni o nani lan bo bua maama yeni, nani lan bo diani o po maama yeni. **14** Ban bo guani bi ñjödikalieba kani bi bo la u niwuligu ke bi yabi ki lindi ba ke li bali maama gbanbanda maadi yeni ba. **15** Ya yogu ke u niwuligu kuli bo la Yesu li yoginu li bo yaa lidi ba. ke bi ji siani ki caa o kani ki ji fuond'o **16** Yesu bo buali o ñjödikaaba ban bo pagi ya panpagu. **17** U niwuligu sinsiiga nni yendo bo guani yed'o: N bo cua yeni n biga a kani o pia u tagibiigu ke li mabid'o ke waa fidi maadi. **18** Li ya fii o po li yi gul'o tinga nni. u ñinsankpangpangu n ya ña u ñöbu nni ke o ñmiani a ñina. n bo mia a ñjödikaaba n dli ki ñani ga a niinni ke baa fidi. **19** Jesu bo guani kiyedi ba: yinba yaa niba k pia dandanli yeni; n go baa ye yeni ya caa beyogu i; n go ba bàà sugili yi po caa yeni be daali. cua mani yeni li biga. **20** K e bi cua yen'o Yesu kani. i cicibiadi n bo la Yesu yaa yogu ke bi fuuni i biga lun'o tinga nni ke t ñinsankpangpangu ña u ñöbu nni. **21** Yesu bo buali ki biga báa: u laa yogunu yo ke li bonla cil'o. ke yi biga báa guani ñmian'o hali o bon waama. **22** U yogu tianu li baa lu'o u muu nni yeni m ñinma nni ki ya bua buon'o. Li ya tie ke a baa fidi tieni bonli baa ki faaab'o ti po. ñjam gbadu ti po m ñiñinma ki todi tinba. **23** Yesu bo guani ki yedi: li ya tie ke a baa fidi libonli. Lanbonli tie faala yua pia li dandanli po. **24** Li yogu ki biga baa bo kpaandi ki yedi. N pia li dandanli todi'n ke i dandanli n pugini. **25** Yesu n bo la ke bi niba siani ki taagi bi kani wan tandi yeni u paalu i cici biadi po ki maadi: fini u tagibiigu yua muugi ki wabini ne n yedi ña: ña ki biga ne nni ki daa faa guani o kani hali a bada. **26** U tagibiigu bo yigini ki digibi ki biga hali ñanma ki ñani o niinni ki ña'o. ki biga bo dua ki naani nani yua kpe yeni. Ke u niwuligu siiga nni tianba bo maadi ke o kpe mõno o. **27** Ama Yesu bo cuo o nuugu ki fiin'o ke o jawaalo fii ki se. **28** Yesu n bo kua li dieli nni ya yogu yeni o ñjödikaaba baba, bi bo bual'o yeni u jiejiegu. «Be tieni ke tinba wani naa fidi beli ki ñani naa tagibiiga? **29** O bo ñmiani ba: ya tagibiiga ye ne kan tuo ña ke li yaa tie yeni jaandi yaa kaa. **30** Bi bo

siedi li kani ki tɔgini ki ñani Galile. Yesu nan bo k bua bi niba n bandi ban ye naani **31** Kelima o bo wangí o ñòdikaaba ki yedi ba: bi baa janbi o nilo bijua ki ten'o bi nisaaliba nuugi nni ban kpa'o ama o kuuma dana taa daali o baa fii bi tinkpiba siiga nni. **32** O ñòdikaaba bo k gbadi li maama niima nni. Ama bi bo jie yeni ban bual'o li po. **33** Ban bo pundi ya dogu ke bi yi Kapeenawomi. Yesu n bo ye deni yeni ba o bo buali ba? Yi bo nia bee u sanu nni? **34** Ama bi bo ñmini silbi kelima u sanu nni bi bo nia yeni bi lieba. ke ban bandi yua baa tie liiga yua. **35** Lanwani Yesu bo kali ki yini ban piiga n niba lie yeni ki maadi ba: Yua bua wan tua i liiga yua se wan tuo ke wani n njuodi yi siiga nni ki guani tuo ke o tie bi niba kuli naaciemo. **36** Lanwani o bo taa ki bonñidiga ki sieni bi siiga nni, ki gua taa'o ki ñmabi ki maadi ba: **37** Yua tuo candi a bila ne siigi nni ba yendo kelima n ya yeli po o candi mine. yua n candi ni waa candi mini baba kaa o candi yua n sóni n mo i. **38** Jan bo yedi «canbáa t la ja baa ne ke o beli ki yaandi o sampola a yeli po ke t yie o po kelima waa jua ti. **39** Ama Yesu bo guani ki yed'o. Daa tiedi mani o po kelima nilo baa ki ye ki tieni yaalidigu tuonli n yeli po. ki go guani ki maadi n po maabiigu. **40** ki kóni yeni t kuli tie t yua i. **41** Yua teni yi m ñinma kelima n yeli po kelima i ti Kirisi niba o luo o panpaani. **42** Ama yua ba tuulini ya bidi n daanni nni po ne ke baa yendo tudi u Tieu sónu li baa ñjani ki cie li daano ban lan'o li naali ki lu 'o m ñinciamanni. **43** A nuugu ya cedi ke a tie t tuonbiidi ñjan jia'o. Aya kua u Tieu deni ki pia nuuyendu (**Geenna g1067**). **44** Li baa ñjani a po ki cie yeri ñjan ya pia nuugi lie. ban lu ñja u muubugu nni, ya muu kan gbidi nni. **45** A taali mo ya cedi ke a tie t tuonbiidi ñjan jia'o. (**Geenna g1067**) **46** Yua kua u Tieu deni ki pia taayenli li baa ñjani o po ki cie ñjan ya pia taana lie ban lu ñja u muubuogu nni. **47** A nuubila mo ya tie a po tingbalí bonla ñjan lögidi ba. A ya pia nuubiyenli ki baa kua u Tieu deni li baa ñjani a po ki cie ñjan ya pia nuubila lie ban nan la ñja u muubuogu nni. (**Geenna g1067**) **48** Naani ke a bonfuoda lugí yogu kuli k kan kpe yeri u muu n co naani k kan gbindinni. **49** O muu n baa tògini ki saali bi niba kuli naani nani n yaama yen. **50** M yaama mani ama o ya t luo u manu yi baa taa be yo ki gua mangi ma? Yaa ye mani ye i lieba yeni m yanduanma.

10 Jesu den siedi laa kaanu ki gadi Jude diena nni
Jedena kpenu puoli po; bi niba go den taani o

kani kuli boncianla. O den tundiba nani wani n li maani ki tiendi maama. **2** Falisi niba den cua o kani, bua dia u diagú yeri yaa baali n tie ne: «li cabi ke o ja n ñani o den pua?» **3** Ke o ñmiba. «Moyisi den maadi be li po?» **4** Ke bi yedi: «Moyisi den maadi ke o ja yeri n teni o pua yaa tili waani ke o ñani o ki cabi o.» **5** Li den tie i kangbadima po i Ke Moyisi bili i po laa maama.» **6** Ama n cilima nni yogunu, U Tieu den tagi ja yeri o pua. **7** U Tieu den tagi ja yeri o pua. Li yaa po i, Ke o ja baa ña ki ñja o na yeri o ba ki taani yeri o pua, **8** Ke ban taani ki tua gbannandi yendi, lanwani baa ji tie bilie kaa, bi ji tie yendo. **9** Yeni, U Tieu n taani yaala, nisaalo n daa paadi **10** Ban pundi deni, bi ñòdikaaba den buali o laa maama nima nni. **11** Ke o maadi ba ne: «yua ñani o pua ki go ki taa poto tieni n conconma ki mani laa pua po. **12** O pua mo yaa ñani ki ñia o calo, ki kuni ja to, tieni n conconma i **13** Lanwani bi niba den cuoni yeri o kani ab Yeni li moni n maadi i, **14** u baculi kan ba kua U Tieu diema **15** Lanwani ke o gaa a bila o nuu nni ki maani o nuu bi po ki gaali bi ba ki yadi o yedinjanma bi po. **16** Jesu den yedi o: «Be yaa po i ke a yeri nni mono? Nilo baa kuli ki ñani li yaa tie U T **17** wan den fii ki ba gadi liiga, ke o nilo sani ki cua o kani, ki gbaani o nintuali, ki bualo: «canba mono n baa tieni ledi ki baa ki kua U Tieu diema nni ki baa yaa miadi kan gbeni?» (**aiõnios g166**) **19** A bani U Tieu bali maama: “daa kpaa nilo, daa tiendi mi conconma, daa su, daa pua, i faama a lielo po, daa janmidi a lielo yen taani ki tiendi yaala, ke yaa colini a ba yeri a na. **20** Ke o ja yeri: «canba, n colini li kuli daa tie naciema i.» **21** ke Jesu yedi o: «bonyenli n podi a. Kuadi a piama kuli ki teni li ligi taliginba. Yeni, a baa baa ñjalmani tanpoli po ki ñodi nni.» **22** Ama o pali den wadi yeri li maama ke o siedi ki **23** Jesu den nonli ki diidi o ñòdikaaba: «Li paa o piado po yeri wan laa U Tieu diema» **24** ke li lidi o ñòdikaaba. Ke Jesu go yedi ba! «N bila, U Tieu diema nni kuama paa hali boncianla!» **25** Li paa o ñjalmandaano po ki cie u yodiyuogu n baa kua u kpaliemu bonli nni. **26** ke li liidi bi ñòdikaaba ke bi ji maadi yeri bi lieba. «ñmáa n baa fidí ki baa mi faamima?» **27** Jesu den diidi ba ki yedi: «li paa o nilo po i ama laa paa U Tieu po kelima bonli kuli tie faala U Tieu kani.» **28** Ke Pieri ji cili ki maadi yeri o: «diidi tinba ti ñjaat pia yaala kuli ki ñodi a.» **29** Ke Jesu yedi o: «N maadi yeri i moni yua ñjaat o deni; o ninjabáa; o ninsiabáa; o na nba; o ba nba; o bidi bii o tinga min yeri o labaalijama po. **30** kan

baa baliga mola ne li yaa pan tie li njanduni panli nni yaaka. (aiōn g165, aiōnios g166) 31 Ama yaaba n den liidi, bi tōba baa juodi, ki yaaba n juodi n kua liiga. 32 Ban bo do Jelusalema, Ke Jesu kua liiga ke ti jawaandi kua yaaba n bo ḡoa o puoli. Lanwani Jesu den paadi yeni o piiga n ḡodikaaliediba ki maadi ba yaala n cuoni o po. 33 «Cingi mani tin do Jelusalema ne, bi baa kuadi o nilo biga saligidanba yeni li balimaama danba po ke ban cagini o ki kpaga u 34 Bi baa laa u, ki cidi o po ti ḡansondi o po ki piagi o yeni a gbana ki cedi ban kpaga u ama danataa daali i o ba fii.» 35 Jaka yeni San sebede bila bo nangini ki yedi: «canba, ti bua ḡja. Tieni ti po tin baa mia yaala kuli.» 36 Ke Jesu yedi ba: «i bua min tieni i po be?» 37 Ke bi maadi o: «cabi ti tin taani ki kali yeni a a kpiagidi nni yendo a jienu poo lielo a ganu po.» 38 Ama Jesu den guani ki jiini ba: «i bani yin miadi yaala, i baa fidi ki ū fala baliga ḡninma yaala ke n baa ū, bii i baa fidi ki wuli fala ḡninma yaala ke baa wuli i?» 39 Ke bi maadi o: «ti dagidi yeni tin fidi.» Ke Jesu maadi ba: «Fala bagili ḡninma i baa fidi ki ū ki bia wuli. 40 Ama yaala n tie ki kali nujieno po bii nuganu po, la tie min kaa n teni i, ama li tie yaaba yapo ke lan kani den bogini.» 41 Bi ḡodikaaba piga n gbadi, ke bi pali biidi Jaka yeni san po. 42 Ke Jesu yini bi kuli o kani ki maadi: i bani ke ban nua yaaba ke bi tie i buoli liiga yaaba yeni bi maadi ba, ke o paalu danba mo die ba. 43 Ama i yaa siiga, lan daa tie yeni. Yua n bua wan tua niciamo wan yaa tia i tuonsōnlo. 44 Yua mo bua ki gaa liiga n tua i kuli yaa yonbo. 45 kelima o nisaalo bija ki cua ki bua ban yaa sōni o po ka, ama ki wani mono n yaa suani tianba po, ki go puni o miali ki kpe ki da ki faabi bi niba bonciala.» 46 Jesu yeni u ḡodikaaba pundi Jeliko dogu nni. Ban ba ḡja Jeliko yeni o ḡodikaaba niba boncianla den ḡodi o, Batime bija, den tie juanmo ki ka o sankunu ki miadi. 47 Wan den gbadi ke Nasaleti Jesu kpendi u sani po, ke kpandi ki yigini: «Jesu, Davidi, bijua gbadi n po mi ninñimal!» 48 Niba boncianla den fu yeni o juanmo, ki maadi ke wan suoni. Ama ke o ḡjanmi ki kpaandi ki pugini: «Davidi bijua, gbadi n o mi ninñima.» 49 Jesu den gbagi ki sedi ki yedi ke ban cua yeni o. Ke bi yeni o juanmo yeni ki yedi o, paagi a pali: «Fii ki sedi! o yi ḡja» 50 Ke o taa o liadi cianla ki lunni, ki fii yenma ki cua Jesu kani. 51 Ke Jesu ḡmiani o ke yedi a bua mintieni a po be yo?» ke o juanmo yedi: «canba, n bua min guani ki nonli.» 52 ke Jesu maadi o: «yaa caa, a dandanli paagi a.» Li yogunu mono ke o nonli ki ji ḡjua Jesu.

11 Didi kile ban den nagii Jedesalema; kipundi betifase ya dogu kunga yeni betani, olive ya jualipo, Jesu den sōni o ḡaadikaaba. B ombilie. 2 Ki yediba: «gedimaniya dogbiga nye yiliga na. I ya baa kua lienni ya yogunu, yi baa la ḡjunjapani ki nulo daa jago ki o luo. Yin lodo mani ki cuaniona. 3 Ya nilo n buali yii: be ya po i ki yi tie lani, yini ḡmiano, ti yombedano n pia o buama «O baa cabi yi cuani o n kani» 4 Be den gedi ki ban la ki lijunjapanli yeni ki o luo niipo o bulinaa jabukani yabu n ku yemi li sanjicali. Ki be lodo. 5 Ya niba nn den yelikani be siigini tiabaa nn bualiba: Yi tie be lani ki na lodi lijunjapanli. 6 Ki bi gua ki ḡmiamba nani Jesu n den yedibi maama. Ki bi niba yeni ḡaabka bi gedi. 7 Jesu ḡaadikaliediba guaniyen o ḡumbo o kanikita bi lidigbagida ki tieni ligali ki Jesu jagi o. 8 Bi niba bociaala den taadi bi tiayiekaadi yeni ya kaadi faadikin. Bi den cua i kuani nni ki tedi o sōnōnni. 9 Yaba den ye o liga yeni yaba den ḡja o puoli den kpaadi kiyiniki tua: «Hosana! yombedano ḡjanbili nn ya ye yeni yua nn cuoni a yel po. 10 O tienu ḡjanbili n seligi ya bali ka dini na, tiyaja Dafidi den kpa ya bali nali nn ba ti kpiagidi nali tanpolijama!» 11 Jesu den pundi Jedesalema, ki kua lijandieli nni, ki diidi bolikuli ki gbeni li den sua ki o yeinu bua ki baa, ki o sua giki gedi betani yeni o piganjaadikaliedi. 12 Lan fii fandi ki o nani betani ki gaani, ki n koma cuo o. 13 O den nua yali fagima ki bukankanbu se yeni o faadi, ki o gedi bu kani ki bani ki o ba la liba bu po o, ama wa den la liba kuli bu po ki la tie o faadi, kilima la den tie ya yogunu ki yi baa loni. 14 Ki Jesu maadi bu kankanbu: A ba kuli kango ḡrmani a ya laana ki o ḡaadikaaba gbadi wan yendi yaala. (aiōn g165) 15 Ban den pundi Jedesalema, ki o kua li jandieli-ni ki deli nani yaaba n den kuadi yeni yaaba n den da kuli lienni. Ki tudi ki l ni yaaba lebidi iligii kpagidi yeni a kpjekuada bokalkaala. 16 Wa den ḡjanilo o bakuliyuann denye lijanelinni ki kuadi kuadima kuli. 17 Jesu den tundiba kiyediba kine: «lidiani kiyedi: n diegu kan ya tie ya diegu ki bi yigu o tienu jandi dielii niibuoli kulipo kaa? ama yimba wani, ta ki tieni a Nayiga yuonu kanu.» 18 Bisalayidikaciaba yundamba yen o tienu bali maama tundikaaba n den gbadi lani, bi ji den diidi ban ba tieni maama ki kpao. Kidungini, bi den jie o kilima bi niba bociaala pali den mangi o tunda po. 19 Li dajoboanli, Jesu yeni o ḡaadikaaba den nani o dagu nni. 20 Lan den fi ki fa o tijaagu, bi den pa o sanu nni ki poa ki gaagi yeni bu

kankanbu bi den laa ki bu kankanbu cuodi yeni o jiina kuli. **21** Piel den tiadi Jesu n den yedi yal ki maadi: «Llabi, diba! bu kankanbu yuugu ka solo yeni cuodi.» **22** Jesu den ȳmiala, «ya duu mani o tien po. **23** N waani yi yeni e moani, yua n yedi lijaali ne: Fii ki ban baa minin ciaman nn, ka kubi maalimilie o palinni, ama ki duu wan yedi yala yeni o pali kuli li go ba tua yen n ne, kilima o tien n ba tien nni. **24** Yene da, ki n maadi, yii jandi ki miadi yalikuli, ya dua mani ki yiiba likuli, ki li go baali tie yiyya yala. **25** Yin se ya yogunu ki jaandi, yi ya tiadi ȳa pia n maama yeni nulo kuli ȳa dii sugili o po, ki yi baa ya n ye tanpoli n puniyi mo sugili yituobiadi po. **26** Ama yi ya puni sugili yaaba n biidi po, yi baa yua n ye tanpolimo kan puni sugili yi biidi po. **27** Bi den pundi Jedesalema, Jesu n den goadi li jandidiel nni, bisalayidika aciaba. Bisalayidikaciaba, yeni o tien bali maama tundikaaba, yeni a nikpela, den cua o kani. **28** Ki bualo: li laa bali ya po-i ki a tiendi ya boanla na? ȳme n puni ȳa li bali ka tiendi? **29** Jesu den yedi ba: «n ba buali yi boyenla; yiya ȳmiani nni n moko n ba waani yii ya bali yaapo ki n tiendi laa bonla. **30** Jan n den wuu binba o tien nima yeni o tien den puni o li bali bii. Bi niba den punio? ȳmiani mani. **31** Bi den juogi bi siiga ke yedi: ti yedi, ki o den baali tanpoli, o ba yedi tii. Be ya po i ki yii na den tuo ki ga o maama? **32** Ama ti go yedi, bi niba komi, bi den jie bi niba yaba den tigidi yeni, kilima bi niba kuli den tua ki jan tie yua n songidi o tien maama. **33** Ki bi ȳmiani Jesu ki yedi: «tii bani.» ki Jesu ma maadiba: «n mako n kan wani i yi yua n yua n puni nni laa bali ki n tiendi laa bonla.»

12 Liya puoli Jesu den tundi ba ki pua n kpanjama. Ki maadi: «o nilo den ȳu o damongu tiidi kuanu, ki kpaaki gogidi lindi o k kuanu, ki gbiidi o. Buogu naani kibi ba ȳanbidi o damongu. Ki go maa lidielie ki tienili pagiliki guuni bi niba, ki fii ki gedi o sonu. **2** O yogunu pundi, ki o soani o tuosoanlo yendo bi kuaguba kani kiwan ga o tiidi luana. **3** Ki bi kuaguba cuo ki pua o ki lebino famma. **4** Ki o go soani o lielo ki bi pua o yal ki padi o yuli ki go fiago. **5** Ki o go soani o tiana ki bi cuo ki kpa o. Li ya puolipo bi soani n nacintaba nani bi kpiaba bi pua bi ne ki kpa bi tianba nani ban den kpiatieni cincinli yaba maama. **6** O kuadano go da den sieni ni yendo ki ba saani o, wani den tie o biga yua ki o bua o yali bojanla. Wani n den tie wan juodi ki soani yuo. O den yedi

diidi o tie n biga bi ba conlino. **7** Ama bi kuaguba den juogibi ȳmiali nni ki yedi: One wani n ba diedi li faali cuamani, tin kpao ki diedi li faali. **8** Ki bi cego, ki kpao ki luno o kuanu kunu. **9** Moanla, o koandano mo baa tieni lede yeni o koanu? o baa cua ki deli yanni bi koanguba ki biambi kuli ki ta o koanu ki guuni tiamba. **10** Ida bani ki cogi ya diani n tie na bi? Li tanli yal ki atamaala den luni laa tanli nn tua lidielie tanpuli. **11** Lni ya bonla den nani o tien kani ki ȳani ki dagidi bi niba po. **12** Bi denbigidi ban cuo Jesu ama bi den jie o niyuligu kilima bi baniki o den maadi laa. Maama kilima bani. Lan yaani ban siedi ki ȳao. **13** Lani n pendi bi den soani Jesu kani faliseninba yeni o bado clodo buakaaba bi tianba ki ban diao o maadiagu ki cuo o yeni bi maaman ni. **14** Bi den cua ki yedio: «canbaa ti baniki a tie mamaami daano ȳaa jie nba kuli, ȳaa gagidi o ba kilima bi niba n nua ki o tie maama po, u tundi bi niba o tien. Sanjoandima yeni i moamoani mo. Li pia o sanu ki tin pa lonpo o badieciano sesa? tin pabi, tin da pa i? **15** Ama Jesu n den bani bi yubontuona po yeni ki o maadi: «be yaapoi ki yiibigidini ki bua ki cuo nni? cuanimani lidibalina mi diidi.» **16** Kibi cuani Jesu po dibayenli. Ki maadi ba: «ȳma yeli yeni ȳma ya namangun ye lipo? **17** Ki Jesu maadi: «yim teni mani sesa wan n die yal ki teni o tien mo o tien n die yal.» ki li ya kilidiba yeni wan yedi yaala. **18** Sadisaniba yab den ki tuo bi kpienba yiedimapo, den kua Jesu kani. ki buab: **19** «Camba, Moisi den diani ti po, li ya sua ka ninjua kpe ki ȳa o denpua. Ki o na malo biga, a ba Fiidi ki ta o denpua ki mali o po ti bidi. **20** Jabalele den ye, o nikpelo po den kuani o pua, ki kpe ka mali biga. **21** Ki yua tua o po mota o pua yeni ki mo kpe ka mali biga. Li go den tua yene o talo moyo po. **22** Bani bombalele yeni kuli den tao Ama o ba kuli yakani wa den sieni buolu, o pua yeni mo den kpe. **23** Bi kpieba yiedima, bi kuli ya ti guaniki ba lmiali, ȳma ba diedi o pua? kilima bani jabalele yeni kuli kuano. **24** Jesu den guani ki yediba: «Laatie ipo moamoani ki bi kpieba yiedima po tie yala ki yii tudi, kilima yi bani i diani yedi yala, bi o tien palu n doa maam n m? **25** Kilima, ya yogunu kibiti fii bi kpieba siiga, bi kankuani puoba, bi go kan punibi yuli lipokuali po, ama bi kuli ba ya tie nani malekinba yeni tanpoli diema nni. **26** Ama yala n nua bi kpienba yiedima po, i daa kpa ki cuogi Muiisi tili, naani n togidi o tisogu kani ya maama, o tien n den maadi yeno ki yedo yala: Mini n tie Ablahama

tienu, Isaka tienu, Jakoabo tienu? **27** Wa tie a kpiema tienu ka o tie yaaba foya tienu yo. Yi tudi bon cianla. **28** Lbalimaama tundikaaba yendo den gbadu ban nia yala; o den la ki Jesu jiino hali bojanla. Ki o bualo: «Libalimaama kuli nni, mile n tie li mayuli?» **29** Jesu den goa ki yedo: «Limaayulitie mine, Isalele yaaba ti yombidano o bado o tienu tie yendo. **30** A ba buo a yombidano a tienu yeni apali kuli, yeni a naano kuli, yen a maalima kuli, yen a paalu kuli. **31** Diidi o bonlielo jua n tua nne: Abaa bua a lielo nani fini a ba yeni laa pia kuliya maama n cie libalimaama nni maani. **32** Ki lo maado: «Lijani, camba! a maadi i moni ki o tienu tie yendo tienu ba kuli ki ye kaa tie wani. **33** O nilo n bua wani yeni o pali kuli, yeni o jantial kuli, yen o paalu kuli, ki go bua anisaalilieo nani fini ja bua a yuli maama yen, lani n cie padi ya padijukana yen, ya sala ki bi yiidi kuli.» **34** Jesu n din la ki o giino ya giini n dagidi yeni nn yanfuoma, ki o yedo: «ja fagi yeni o tienu diema.» lani ya po n pendu, nilo jiki tuo ki buali Jesu buali. **35** Jesu n den tundi bi niba o jan diegu nni, o den buali: «Litien nni lede ki sikilibi nnba maadi ki klisiti tie Dafiti bijua? **36** Dafiti wani o ba den gbie yen, o tienu fuonna yua ki yedi: «Yombidano maadi n yombidano, kali nugien po min kedi ja yma a nananda ting po.» **37** Dafidi mono den yii u «o yombidano», yen li ba tieni lede o ga ka n tua Dafidi ya biga? ya nicianba n den taani kuli den gbadu wa maadi yal. **38** Jesu tunda nni, o den wani ki ban fangi bi yula yen, yaaba tundi o tienu maama ki bua ban ya goadi yen, a liadiciama, ki go bua bi niba n ya fuondiba ki kpiagidi ba i daamu nni. **39** Bi go bua ligu kali kali a jandidiena nni yen, janciamma kani kuli. **40** Ki nan janbidi a kpepuona ki fiedi bi diedi ki jandi ya jandi. N faagi ki bua bi niba nn ya nua ba bi ya buudi ba yabiakicie. **41** Jesu den ka o tienu dieli nni ki tuoli iligitadiga ki nua bi niba n kpiedi i ligi maama. A piada den kpiendi i ligita diga nni kuli. **42** O kpepuoluolo mo den cuan ki kpieni suulo lie. **43** Jesu den yini o yaaadikaaba ki yedi ba: «n maadi i monmoni, o kpepuoluodo na puni ki cie yaaba n kpieni i ligi i ligita diga nni kuli.» **44** Kilima bani wani kuli kpieni bi yalimano nni bi ligi bidi, ama wani, yen o luoma kuli o nani wan pia yaala ki baa je kuli, kikpieni.

13 Jesu n den ña o jandiegunni ya yogunu, o yoadikoaba siiga yendo den maadi o: «camba didi a tana na diegu n ñani maama!» ki o maadi: **2** «Jesu den yedi o: A laa ya tanciama naa? bi kon tiña ba tanyenli n sieni ki ya maa lilieli po ki a kuli kan padi ki baa.» **3** Jesu den kali difie tiidi juali po ki tuoli o jandidiega, pieli, jaka, jan yeri ñandili den buali o ya buali na bi bebe kanu. **4** Waani ti laa bonla n ba ti cuaya yogunu? be ya nanangu n ba waani ki laa bonli kuli baa tieni? **5** Lani Jesu den yedi ba: Cuo mani yi yula ki niloba n da ti boundi yi. **6** Biniba boncianlaa baa ti cua n ya yeli p ki yedi: mini n tie kisiti. Ki boandi bi niba boncianla. **7** Yiya tigbadu ki bi maadi o toabu maama ki go togidi yi o toabu laabaalo, yin da yanginni mani yi yama, laa bonla kuli ba tieni ama li da kan cua nn juodima ka. **8** Kilima buolu baa ti fii ki tuogi buolu tianu. Diema mo n fii ki tuogi dietianma, n tindigima baa tieni yi kani boncianla, yen i koncianma mo baa tieni. Laa bonla kuli daa tie nani o maditugukoanu yen. **9** Yin ñambi ki ya ban iiya yulipo ne, bi baa cuo ki gedini yibi bujiaba kani ki cabi ban pua yii a jandiena nni. Bigo baa gedini yi bi dogidamba yen, bi batieba kani nn ya po. **10** Ama bali ki juodima daa cua, li tie tiladi ki o tienu maama n kpa pundi i nibuoli kuli kani. **11** Bi yati cuo ki gedini yi ti buudi damba kani ya yogunu, yin da yangi nni yi yama yenyiyinba maadi yala. Kilima liyogu monlo, o tienu fuorjama ba songi nni yi yin baa maadi yaala. **12** Kpelo yen o waalo siga nni yendo ba cuo o lielo ki cabi ban kpa o, bibaanba ba cuo bi bila ki cabi ban kpa a bila mo ba fii ki sedi bi danba po. **13** Bi niba kuli baa nani yikilima po. Ama yuu n se kilipa kuli bali yen i juodima kuli, baa ba n tindima. **14** Yiya ti laa ki ti cangindi bonla ki li wudi bi niba gbanu ki ye ti kaa bi ye naakan yua n cogini o tienu maama kuli n diidi o yulipo. Ki yaba ye yude kuli sani ki gedii a juana po. **15** Yua n ka o diegu yulipo n da jiidi ki kua deenni ko baa taa liba. **16** Yua n ye o kuanu mo da lebidi ki kun ni o den po ki baan taa o tiaykaadi. **17** Fala baa ye yen, ya puoba n punbi yen, yaaba n da yaaandi a bila laa dana nni. **18** Mia mani o tienu ke laa noama dana nni n tua fawaagu yogunu. **19** Kelema laa dana nni fala baa ye bali boncianla, maama ki li fala. Buolu daa baa tien, halin n cilima o tienu n den tagi yanduna ya yogunu kita pundi hali moala, o buolu kan go tienimo. **20** O Bado o tienu ya bi wadi laadana, niloba kuli kan bi sieni. Ama yen i wan luogidi o buolu

siiga yaaba ya po, o ba wadi laa dana. **21** Laa yogunu, nilo ya yedi yi: Didi o tienu n gandi yua ye ne! bi o ye Nepo yinda pia dandanli o maama po. **22** Kilima tuonanda n yedi ki bi tie o tienu n soniyaaba yeni bi songikaa. Faadanba baa fii ki ya tiendi banma kili tie bonlidikaala hali ke liya baa fidi bi baa boandi o tienu n gandi yaaba. **23** Yin kubimani yi yula! n tuodi ki waaniyi li kulio. **24** Ama laa dana nni fala yeniya pendi, o yienu baa biigi, o ymaalo nno kan go yayieni. **25** A ymabila ba na tanpoli ki boali, tanpoli paali kuli mo baa digibi. **26** Lawanibiba la ke o ja bigua yeti tawaligbandi nni, ki kpendi yeni o paacianu yenu o kpiagidi. **27** Yeni o baa saani o malekinba ḥanduna kuli nni, ban tani wan gandi yaaba ki cili ḥanduna bianu kiya caa hali o guoga. **28** Yin diidi mani o kankanbu kanjaman n waniyi yaala. O bena ya bundi, yibani ke o siagu nagidi. **29** Li go tie yene i yatila laa bona tiendi, yin bandi ki o ja bijua nagini o buliñoabu kani. **30** N wani yi imoamoani ke n naa nifiima kuli kan pendi kelaa bonla kuliki tieni. **31** Tanpoli yeni tinga kuli baa pendi, ama n maama kan pendi ba ya yogu. **32** Ama yaala n tie li daali yeni o yogu, o ba kuli ki bani, baa malekinba mono yaaba nye tanpoli, baa o bijua mono, ama ba bebe bani. **33** Yin ḥanbi ke diidil kiya se kilipa kilima yiibani ya yogunu kilitie. **34** Li naani nani o nilo den bua ke gedi o saNu ki taa o deni ki guuni o tuo. Soanba, ki wani yua kuli yeni o tuoli. Ki cabi yua baa gu nba, n ḥanbi ki ya nua ba. **35** Lanwani yin ḥanbi keyese, kilima yi bani canba n baa kpeni ya yogu, li baa tie ŋiagu, o yoagisigu, kotommuanga, bii sijaagu. **36** O ya ti li pundi ya yogunu kuli, wan dan cua ke yi dua ki goa. **37** Min n maadi yi yaala, n maadi yua kuli, n ya se kilipa.

14 Paki juanma yaama n ki den ymadi yen dabinlin densieni dna lie saloyidikacianba yudanba yen u tienu maama g banbanda den kpaani yaa snu kibbaa jnbi Jesu ki cuo o k kpa o. **2** Bi den maadi yeni bi lieba: «lan tie mi jaanma yogunu, b den jie k biniba n dti fii yeni ku fuugu ki yie li po» **3** Yaa yogunu ke Jesu den ye o gbaado simono deni, ban den di yaa yogunu, o pua den kua ki kubi omuu nni yaa bada ki biyiga alibate ke ki gbie yeni tulate, ke o dunga pa, ke bi yionadinjama. O denjobidi libadiga ki wuli o yuli po. **4** Li den coagi bi tianba ke bi maadi bijnniali nni, ki tua: «be yaa po yo ke o biidi yaa tulale n yena. **5** Bi bibaa fidi ki kuudo yaa ligi n cie dubala kobita ki teni

aluoda» Ke bi funi yeno lipo. **6** Ama Jesu den yedi: «yao mani yeni sua be yaa po yo ke yi biidi opali? o tieni n yaa po bongjanle. **7** Yi pia a luoda yi siiga nni yaa yoginu kul yeni yin bua yaa yoginu kuli yi baa fidi ki tieni ba mijanma, ama mini wani yi kan yaa pianni yaa yoginu kuliyi kan. **8** Wan wani tieni wan ba fidi ki tien yaala a wuli o wuli n gbanandi po kelima n piinma po. **9** Moamoan i maadi yi; ban baa waani o labaalinqamo ḥanduna nni naan kani kuli bi baa tiadi ki togidi o pua nan tieni n po yaala» **10** K sua juda Isakalielo bi piiga nni kediba siiga yua den gedibi sala yidi kacianba kani kelima o den bua ki kuado bi po. **11** Bi salayidi-ka cianba n den gbadu laa maama yaa yoginu, bi pala den mangi ki bi den jagi ban baa puna yaaligi, o den kpaan wan baa ba yaa sanu ki kuado bi po. **12** li dancincinli daali yaa paano n ki den ymadi yeni dabinli, ban yen taki pebiga ki yidi sala paki jaajiemu po den bualo: «abua tin gedi le ki ban bobini a po paki jiema ḥan di.» **13** O den soani o goadi kaaba siiganni bonbi lie, ki yedi ba: «yin gedi u dociannu nni yi baa la o ja ke o bagi linin cuali yin ḥoad man. **14** Wan baan kua yaa diegu nni ḥoad mani ki maadi yeni laa diegu daano, canba buali: «min le yaa diel, ke n ba je paki jiema yeni n ḥaadikaaba. **15** Yeni o ba waani yi li die tual yaali n yabi ki ḥani, yin bobu nni man n po lan kani. **16** bi ḥaadi kaaba den fii kua u dogunni bi den la ke lali bonla kuli tie nani wan den maadi ba maama kebi bobini o po paki jiema. **17** Kuyen juogu n den pundi, o den cuu yeni o piiga n ḥoaka lie diba li kani. **18** ban den taani ki kali mi jiema kaanu ki di, ke Jesu yedi; «i mamoani n waani yi, yi siiga yendo yua n taani ki di l yeni nni baa ḥanbi nni» **19** Bi kuli yaa yama den ymadi yeni bi siiga yua k uli ji den cili ki bualu laa tie mini bi yeni kaa? **20** Jesu den yediba: «li tie yinba bi piiga nni lied ba sija yendo yua taani ki tuuni yeni nni kusatiagunni. **21** Kelima o ni saalo biga baa siedi ḥanduna niinni nani landiani o po diani maama ama li yuboanli baa ye yeni yaa daan o nba ḥanbi o ni saalo biga libi ḥani lan daano bi yaa bimalo.» **22** ban den di yaa yaa yogunu, Jesu den ta paana, ki tieni u tien baliga, ki jenda. Ki tenba ki nnaadi: «yin ga nnan ne, li tie n gbanandi.» **23** o go denta ki tadi nukaaga, ki tieni u tien u baliga ki teniba, kebi kuli na. **24** O den yediba ki ne n tie n saama n kuan o ḥan taado, yaa saama n wulibi niba boncianla. **25** Yeni imaani n luaani yi, n kan go nu palipe duunt hali yaa daali

ke n bao guanu u tienu diema nni. **26** ban den yini ba yanbu ki pendi, b den don o lite tiidi juali po. **27** Jesu den yedi ba: yikidi ba yadi kiŋa nni, kelima li diani nba pua ki kpa o pe kpaalo ti pebidi monyadi. **28** Yeni n yaa ti guani ki fii bi kpienba siiga nni, n baaga yi linga kigedi galile. **29** Pidi den yedo n li yaa tie ba ke n lieba sani mini wani kan sam pipe. **30** Jesu den yedo: «yeni i moani po n maada ba dinla niagu moni yeni o kokolo n ti buudi taalima lie po, a ba nia kejaa bani na taalimata.» **31** ama pieli den yedo: «ba li yaa tie min taani ki kpe yema, n kan tieni lanwani palpe bi kuli den taani ki niani yeni. **32** likani kebi pundi yaa kaanu ke b yi u jetesemane ke Jesu maadi o ɲoadi kaaba kali man ne min gedi ki ban jaandi. **33** b den ta gidi, jaka yeni jan, lani li pa boanli den kuao ke o yama mo yagi. **34** jesu den yediba: «li paboali cuo nni ha li kili naani nani kpe yen. Sedi mani ne kiya jandi.» **35** Jesu den suli ke fuadi bikani, ki ba kilabini tiipo ki jaandi k l yedi li yaa tie kiliba tuo u naayogunu n foagidi o kani. **36** o den yedi: «abba, n ba a fidi bonlikuli liya batuo ɲan foagini n kani ya fala tadinukaaga n tie-na ama lan da tie mini n bua maama ka, ama a yanbuama n tieni.» **37** o denguani ki cua bi kani kisua kebi goa ke oyedi pieli: «simono a goa yo? ɲaa fd fidi ke guudinni ba yogu waamu? **38** Fii moni ki ya jandi, ki yintiba nni tulimani. Lipali bua ama tigbannandi ki pia paalu.» **39** yeni ki o go guani ke lebidi ki ban jaandi kiyedi nani waa bi kpia ki maadiya lanbona. **40** O go den liguani ki sua ke bi goa, klima n guama den ye bi nubina po, lan wani ba ji den fiidi ki ȳmiano liba. **41** yeni o den guani ki cua bi kani bombi ta po ke yendiba: «i da li goa ki fuodi halimoala? Lidagidi! oyogunu pundi, o nisaalo bija ji caa ke ban ban kuado ti biidi damba nugunni. **42** Fii-mani, tin gedimani, diidi yua n ba koadi nni, o nago.» **43** Wan den maadi ya yogunu, ke bi piigani liediba siiga, yendo yua kibi yii wa juda nageni g pundi yeni bi niba bociaala yeni ti jatiadi ijuugimu a lambana lijandieli cambaaba yeni a gbamba nda yeni lijandieli nikpela soani yaba. **44** yua den ba kuaado den wani ba ya banma ke o ba tieni, ki kuaado bi po yua ki sani ki filo ki moadi moadi o tan kpina po «wni yeniyin cuo-mani bonjanla kigedi yeno.» **45** Juda n pundi ya yogu o li puadi ki noanli jesu, ki maadi a tankpina. **46** Laayogunu ke bi nagini ki cuo. **47** U ɲoadikaaba siiga yendo n noadi i juuga ke cua ki nani bi salayidiciaaba siiga yendo ya tuubili. **48** Jesu den yedi ba: «i cua ke

koni yeni nni nani n tie o nayigo yeni, yeniti jatiadi i juugimu a lambana ke la cuo nni? **49** min den ye yeni yii, ke tuundi yii daali kuli o jandieu nni, yii den cua nni. Ama moanla o yogu pundi ki i dianni n den maadi yaala n tien nni.» **50** Lawani yaaba n den yeni jesu kuli n sanni ke ɲao. **51** O jawaalo yendo den yua o wa, ki piini o, gbamnu po bu kpalibu bebe. Ya yogu ki nibi yeni mubino, **52** wan ȳoanliba yeni o kpalibu ki sani yen carkpeloli. **53** Ban ta Jesu ki gediyeno o salayidi kaaciamo kani, nani ki lijandieli cambaaba yen lijandieli nikpela yeni o tienu maama tili gbambanda taani. **54** Pieli den yua hali fagima yeni bi salayidika ciaaban cambaaba diegu kani, o den kali sejennba siga ki nagini omu kilima ti waadi den ye. **55** Lijandieli caabaaba yeni bi nikpe juogi kaaba den lingi ban-ba jaligi yaala Jesu ki fidi ke kpa o. Ama bi naa den la liba kuli o po; **56** Kilima niba bociaala den pua o po mifaama; ama yeni bi faama po kuli laa tua maani. **57** Bi nitianba n fike pua mi ki jaligi Jesu. Ki yedi: **58** «ti den gbadji ki o maadi: "n ba muadi li naa jandieli yaali ki bi maa yeni bi niba nu nuugii danata siiga, n ba guani ke ma ya jandieli ke nisaalo ya nugii ka maali, **59** ba yen la maama po kuli, ba la ban fidi kijaligo yaala ya po? **60** O salayidi ciomo den fii ki sedi bi siiga ke buali Jesu: «ŋa-pia ɲan ba ȳmiani yaala? **61** Ke o ka ki ȳmini suo wa ȳmiani liba. O salayidikaciamo go den bualo yeni ya lanboli n tieni: «a tie kilisiti, u tieni n seligi o bijua yua yo?» **62** Ki Jesu ȳmian: «n tie a ba la o nisalo bijua, ke o ka o paciaabu daano jienu po ya yogunu ki o paalu ȳnani tanpoli po ki jiidi u po nani nani o taawaligbamgou yeni.» **63** Ke o salayidi kaciamo cuo o tiadi ki dadi padi ke yedi: i go bua ki gbadji o laa sieda yo o po? **64** i gbadji wan suugi o tienu maama. I jagi ki tin tieni o be? bi kuli den taani ki yedi lidagidi wan kpe. **65** bine kiili kiya ciidi o po ti nisoandi ki pibinio nunga yeni li cabili, ki pua o yi tanpabi ki maadi yeno: «bundi!» ki sejeba gedi yeno ki pua wa. **66** Lanwaninipieli den ye likani u diegu tiipo, janfanyendo den ye likani ki tuunni bi salayi kaciaaba po n cua o kani. **67** Wan den la pieli ki o se likani ki yie o mu. O den ȳambi ki noanolki, yedo: «a moko den li ye yeni sasaleti, Jesu.» **68** ama ki o nia, ki yedi: «mi bani ȝan bua maadi yaalo.» liyogu o den ȳnani doujagu yeni nni (u kotongu den mua.) **69** Ama lan po moko, yaa jafaano n tuuni likani den la o ki go kili ke maadi yeni yaaba n ye li kani: «o ja ne mo bisiiga yendo! **70** ama o go den nia. Lan den pugini waan mu,

ya niba n den se likani den yedi pieli: maamoni a li tie bisiiga yua yo; kilima a moan ñani galile yo.» **71** Lan wani o den cili ke poligi ki tua: «mibani yin maadi ya jua yeni ya maama.» **72** Laa yogunu u kotogu den mua mi liema. Pieli den guani ki tiadi Jesu n den yedo yaala: «halí ki u kotogu talimilie, a ba nia ki ñaa-bani nni talimata.» o den ñani ke ban buudi.

15 O tija panpangu, li jandieli yeni juki n ba nikpe

juocaaba den tani ki diidi ban jaligi maama ki loma guveneeli kani bi den cabi ki sejenba lolio ki bi jedi yeno pilata kani. **2** Pilata den buali Jesu: a tie jufi ba bado yo? Jesu den gua ñymiano: Fin moano n yedi. **3** Bi salayidikaciaba canba den galigi yesu ki o tien di yaala ki ñani. **4** Pilata n bualo: ñaa pia liba ki ba maadi? agbadì ban jaliga ki maadi ka tien nni ya bobigu kuli. **5** ama Jesu den ki guano maama ba kuli. Pilata n den laa bola kuli, kili ya ki lido. **6** Li den tie bogidili ki binli kuliguveneeli, paki jaama dana siiga bi ba ñani niyendo dasaliga ki ña o. Bi den maani ki ña bi niba n mia ban kin ba ña yua. **7** Ki sua jua ba ye li dansalidieli ki bi yi u banasa yeni o lieba, bi den kpa bi ba niba bocian la ya yagu po ki den fi yie loma guvenneli bali maama. **8** Lan wani ki o niligü nagü nni pilata kani ki mia o ki wan ña niyen do nani ban tie n di maama bi damba bogida po yeni. **9** Pilata den bualiba: yi bi bua mi ña yi po yua ki yi maadi ki o tie yi bado. **10** O den maadi kilima o den bani salayidikaciaba n den bua ban tien no maam a, bi den jaligi di Jesu kilima bi den pia yi nanga o po ki dugi nni niba bociaala den tua o ñoadikaaba. **11** Ama bi salayidikaciaaba den tudi limitingli ki ban maadi pilata ki wan ña banabasa ki kpa Jesu. **12** Pilata go yedi ba: n ya ña yipo banabasa, yi bado yi bua mi tieno be yo? **13** Ban yiginni ki puginni: kpao mani. **14** Laa wani pilata n buali: be ya po? o bidi be yo? ama kibi kpaadi ki yiigi nni hali bojanla kpao mani. **15** Nani pilata n den tuo limitingili n bua maama, o den. ña banabasa, pilata sejenba n pua Jesu a gbana. Laa puolipo, pilata n madi o sejenba ki ban gedi yeno ki kpa o. **16** Ki sejenba ta Jesu ki gedi yeno bi cagiciaali kani ki tan nni bi tuo soanlieba kuli. **17** Sejenba n taanni ki gbeni, ki bi ta liadifogidimoangu ki lan Jesu. Ki bi lugí konkoni ya fogiliga ki yilinno, o yuli po. **18** Ki ji fuodo nani bayi fuodi o bado maama ki ñuado, ti fuonda juf ba bado. **19** Bi den puu ya lanbana n yabi o yulipo ki si o po ti ñoansoandi ki gbandi o nintuali,

nani bi coan nni o yeni. **20** Ban den ñoandi o ki gbeni, ki bi landi o lindi fagidi moangu yali ki bi lan o yeni, ki yuadi ki ta o ya tiadi ki lano ki ñano o dogu nni ki gedi yeno nanni ki bi ba kpali danpoanpoanli po. **21** Ama ya jua bi yi u simono ki o tie silindi ya dogu n yua, ki o ba tie alesaolili yeni lufut ki bi cindo, bi sanu den ña likani ki bi yieno ki wan tugi Jesu dandanpoli. **22** Sejenba den jedi yedi no ya kanu bi yi goligolita. Laa yeli bundima bua ki yedi, ti yu kpabiciudi kani. **23** Bi den bua ki ñumio ya duven n den ñymadi yeni mili ama wa den ñuni. Sejenba ta o tiadi. **24** Ki bi kpa o lidapoanpoanli po, ki ta o tiadi ki toanni titia. **25** Li den tie li dali kudi ta yogunu yeni, ya yoginu ki bi den kpa o lidapoanpoanli po. **26** Ki bi dian nni ki tabi nni yali ya po ki bi den kpa o li dapoanpoanli po. **27** Yi dian ni yeni nima nni den bua ki yedi: Jufi n ba bado, bi go den kpa bi bibiadalie ki pugini o po. **28** Yendo den ye o jieno po ki yendo moan ye ganu po. **29** A sanpeda den sugido ki tibidi biyula. Ki tua: ha! Fini yua n den maadi ka ba fidi ki mudi li jandieli danata daali ña gua maali, a ya ba fidi tie nni tin diidi, **30** Fie a yuli fini moanol ñan o dadu po ki giidi. **31** Bi salayikaciaba yeni u tieno maama gbanbanda moan den sugidi Jesu ke ñoando. O den maadi bi ninba boncianla kani: o den fie ninba boanciaala ya yogunu kili damba den ye fala nni ama ka fidi fie o ya yuli. **32** O den maadi ki ne: n tie kilisiti; mini n tie ya bado ndie Isalele yaaba. Li ya tie ki o maama tie moanmoani, o bi ña li dapoanpoanpo ki jidi! yen wani ti kuli bi ba dani o ni nni bi niliediba yaaba ki bi den kpa o bi siiga moan den sugido. **33** Kudi luoba yogunu li biigili den ba yi tinga kulipo, li den tie yeni hali kuti yiayogunu. **34** Kudi yia po, Jesu den kpaadi ki yiginni ki yedi: eloi, eloi, lamasanbagitani? Lani n bua ki yedi n tieno, n tieno be ya po ka ñani? **35** Ya niba n den ye likani n gbadì laa maama yogunu, «eloi» ban ki ñambi li maama nima nni, bi den yedi: cingi-mani o yi o sawali pualo «elia o!» **36** Bi siiga yendo n sani ki ban ta o ciesiobu ki ñua li damiligilimmi, babini li kankagili juoga ki niindi ki Jesu n ñu. Ki bi maadi tin guudi mani ke le elia ya ba kua ki jiino lidapoanpoanli po! **37** Jesu n yigini yeni pauma, ku fuodi ki giini ki kpe. **38** Lanyogu o kpalibú yaa ba n den juami ki piigi ljetaandidi bunbaba den cili tanpoli ki padi ki jiidi hal tinga. **39** A mintila canba yua n den se li kani n la Jesu kuma, o den yedi maamoani ya ja na go li tie o tieno biga! **40** Bi puoba mo de se foangima ki nua.

Laa puoba siiga maliyema magidela dogu yua, yeni maliyema jaka na o die kpalo yeni jose. **41** Banin den yegi jeni Jesu ki gedi galile todì o tuolinni. **42** Laa daali den tie n libogili jufi n ba fuodima jama o yen juogu n dagidi. **43** Alimate dogu yua Josefi, yua den ye jufinba nikpela cegili kaaba siiga nni. O den gu tanpoli diema pundima. O den ba li papaali ki gedi pilata ki mia o ki wan casi wan ta Jesu gbanandi. **44** Li den lidi pilata yeni Jesu n tuodi ki kpe maama. Ke o yini amintela kobiga n yudano ki buali o gbadì i Jesu kpe na. **45** Wan bandi amintela kobiga yudaano kani ke o kpe ke o cabi JOsefi o gbanandi. **46** Josefi den daa u kpalipiemu ki jiini o li dap onponli po ki bobini o o kpalipienbu yeni ki gadi ki pan duani o yaa kakuli ke bi kpiedi u tangu po ki bindi li tanli ki biini. **47** Magidala Maliyama yeni Maliyama yose na den se ki nua ban duani o naani kani.

16 Mi fuodima daali n den pendi, Madagalapua yuan yi Maliyama den daa Alomata ki cua banmii Jesu gbannandipo. **2** Li den tie li dacincinli sinjaøgu panpangu ke bi den gadi li kakuli. **3** Bi den yedi bi lieba: yma baa pan luodi ti po, yaa tangu n biigi li kakuli? **4** Yaa yogunu ke biyaa gi nonli li kakulipo, ki la nilo ba ke o bindi li kakuli tanciangu. **5** ban den kua li kakuli nn, bi den la o jawaalo ke o lani ti tiapiendi ki ka bi nu jieno po ke u jawaanbu cuoba. **6** O den yedi ba: da jie mani, yi kpaani Jesu Nasaleti yua ke bi kpagu yeni. O fii u, waa ki ye ne. Diidi mani ban den duani o naani. **7** ama yi gadi ke pan yedi O yødikaaba yeni pie li ke o gaa liiga ki gadi Glile. Lani po kebi baa laani nani wan den yedi ba maama. **8** Bi den ñani li kakuli nni, ki sani. Li den lidiba hali ki jegiba bi den ki maadi nilo liba kuli kelima bi den jie hali. **9** (note: The most reliable and earliest manuscripts do not include Mark 16:9-20.) Li dacincinli daali sinjaøgu panpani, wan den fii yaadaali yaa Maliyama ke o den beli ki ñani o niini cilicilibiamu lele yen den kpià ki la o. **10** O pua yen den ban togidi yaaba den yeni o yaa yogunu ki den kpiini ki go buudi o po. **11** Ban den gbadì ke o guani ki suo, ke o pua yen la o, ama bi den ki tuo daani. **12** Lan n den pendi, o den dogidi o ba niba lie kani yeni Manati tiadi ya yogunu ke bi den cuoni ki ñani u dogu nni. **13** Laa niba n den gadi ke pan togidi yaa yødikaaba n sieni, ama bi mo den ki tuo ki daani. **14** Lan den pugini waamu, Jesu den døgidi o ba o yødikaaba piiga n yendo kani yaa yogunu ki den taani kikaa li kpagili

po. O den maadi ba bi dandanli luoma yeni Pajuali, kelima baa den tuo ki daani yaba den yedi ba ke bi laa Jesu ke o fii bi tinkpiiba siiga nni. **15** O gua den yedi ba; Gadi mani ñanduna munli kuli ki yaa wangì O Labaalijanmo. **16** Yua n tuo ki daani, yin wuli U Tieuñima o baa faadi, ama yua n ki tuo daani, bi baa jia o buudi. **17** Yaa yua mani yaa banciama n ba yua yaa ba tuo daani. N yeli nni, bi baa beli ti maalibiidibi baa maadi mi malanma. **18** Bi baa cuo i we yeni bi nuugi, bi go yaa ñunba yøgibugu mo li kan fidi ki tieni ba yaala n bia. Bi yaa maani bi nuugi a yiama po, se ban paagi. **19** Ti yonmidaano n den maadi ba ki gbeni o den yugi ki doni tanpoli po ki pankali U Tieuñi jieno. **20** O yødikaaba den siedi ke pan wangì o labaali kuli yaa yogunu ke ti yonmidaano den suani yeni ba, o den ta bi po i momoni yeni n bangiciama baoncianla den yuuba o maama nni.

Luka

1 Bi niba boncianla jagi ke ban diani, ki togdi ya bontienkaala n tieni ti siiga nni, **2** ti kpaagi yaaba n tie kasiednba leni bi nuni hali micilma, ki tua U Tieu maama tuonsøla. **3** Lan wani, n mo kali, ki jagi, ki buali, ki bandi bonjanla yaali n tieni hali mi cilma, ki ba diani, ki togdi a leni mi kpaagma, fini, n buado leni n nicolnka Teofili. **4** Yeni, a ba bandi ñjan ga ya bangima mæmæni cain. **5** herodi ñ bo tie Jude badciamo ya yogu, salga yidka bo ye, ki yi Sakali, ki tie Abia salga yidkaaba cagli yua. O denpua bo tie Aron puoljuanu, ki yi Elisabeti **6** Bi kuli bo tie nitegnkaaba U Tieu nintuali; bi kuli bo colni U Tieu ñomabona, leni o yobdaano bali maama kuli, kaa pia kpiadma. **7** Bi bo ki pia biga kelima Elisabeti bo tie ñolga, ke bani bilie kuli ji bo podi o. **8** Dayeli, Sakali den yidi salga U Tieu dieli nni, li den tie bi cagli salga yidma yogu i; **9** bi den colni salga yidkaaba danbogda, ki lugdi o ke wan kua salga yidkaanu, ki ñubni li ñubli. **10** Li ñubli salga yidma yognu, ku niwulgu kuli den se niipo, ki jaandi. **11** O diedo maleki den ludi o, ki legdi, ki sedi li ñubli salga binbinli jienu po. **12** Sakali ñ la o, o yama ñ pudi, ti jawaandi ñ cuo o. **13** Ama, maleki ñ maadi o: “Da jie, Sakali, ki dugni, U Tieu gbadji a jaandi. A denpua Elisabeti ba punbi, ki mali a po bonjaga, ñjan yini o Jan. **14** O ba tua a po pamancianli, ke bi niba boncianla ba mangi bi pala o madi po. **15** O ba tua niciamo O Diedo nintuali. O kan ñu daamongu, ki nan buali daapaama. O ba ya gbie leni U Tieu fojanma, ki da ñaani mi biima. **16** Isayeli yaaba boncianla ba guani O Diedo, bi tieni kani. **17** O ba soni o tuonli ki dudi U Tieu nunbu nni leni Elia fuoma leni o paaciamu, ki cedi bibaanba leni bi bila ñ guani ki mangi leni bi yaba, ki todi yaaba n ki tie nicolnkaaba, ban togdi bi nitegnkaaba maalma, ki ji bobni, ki tua ya nibuolu n ye U Tieu po. **18** Sakali ñ buali maleki: “Be n ba teni min bandi? Kelima mini nba n ciandi, ke n denpua mo podi boncianla”. **19** Maleki ñ guani ki jiini o: Mini n tie Gabiyeli, ki ye U Tieu kani, ki tuuni o po. Wani n soni nni ke min caa u tondu, ki pa ña ya laabaalñamo ne. **20** Lanwani, lan ba tieni maama n ne: A ba tua muulo, ki kan fidi ki maadi, hali ki tuoni ya daali ke min puni a ya laabaalñamo ne yogu ba pundi, lan tieni ki dudi. **21** Lan kuli ñ den tie ya yognu, bi niba den guu Sakali, ke li pagi ba leni wan waagi salga binbinli dieli nni. **22** Wan ji den ñani, o ji den kan

fidi ki maadi leni li nitaanli. Bi ji den bandi ke o la bonlegdikaali salga binbinli dieli nni. Wani ji den tua muulo, ki ji maadi leni o nui. **23** Wan gbeni o salga yidma dana, ke o guani, ki kuni o denpo. **24** Lan tieni danaba, o denpua Elisabeti ñ punbi, ki tieni ñmaali mu, ki ye deni, kaa ña. O den maadi o pali nni, **25** “Ne tie O Diedo tuonli i. O diidi nni leni mi yanbuama, ki piini yaali n den tie n po fee, bi niba kuli siiga. **26** ñmaali luoba ñ pendii, Elisabeti tugpunbdi puoli, U Tieu ñ soni maleki Gabyeli Galile dociamu nni, ke bi yi li dogu Nasareti. **27** Jifaano kani, ke o tie ja cikpenga, ke bi yi o Josefi, ke o tie o badciamo, Davidi puoljuanu. Li jifaano den yi Maari. **28** Maleki ñ kua o kani, ki yedi o: “Mangi a pali, fini yua ke U Tieu cabi a o ñanbili; O Diedo ye leni a.” **29** Mari yama ñ yagi boncianla, li maama po; wan buali o pali nni lan ya fuodi niima nni. **30** Maleki ñ maadi o: Da jie, Maari, kelima U Tieu n cabi a o ñanbili. **31** Yaali n ba tieni n ne: Li kan kandi dana, a ba punbi, ki mali bonjaga, ki yini o Jesu. **32** O ba tua niciamo, ban yini o “Tanpojoma Tieu Bijua” O Diedo U Tieu ba teni o o yaja, o badciamo Dafidi badkpagli. **33** O ba diedi ya buolu n ñani Jakobo kani hali ya yogu n ki pia juodma. (aiõn g165) **34** Maari ñ maadi maleki, li ba tieni ledi, kelima n tie powandiali i, n ki bani ja? **35** Maleki ñ guani ki jiini o, “U Tieu fojanma ba jiidi a po, ke Tanpojoma Tieu paaciamu ñ fibni a leni o junjungu. Lan ya po i, ke bi ba yini ñjan ba mali ya biga U Tieu Biga. **36** Diidi, a kpiilo Elisabeti mo punbi, ki guu bonjaga yeni wan ciandi maama kuli, ke bi tua ke o ji kan baa biga; o ji ye o ñmaaluobidi n yени. **37** Kelima U Tieu ki pia wan gbali yaala. **38** Maari ñ maadi: “N tie O Diedo tuonsølo i, ñjan yedi nni yaala ñ tieni ki dudi nani lan buali maama. Ke maleki ñani ki ña o. **39** Li ki waagi ke Maari fii, ki ñmaa tonma, ki gedji Jude juana dociamu nni. **40** Ki kua Sakali deni, ki fuondi Elisabeti. **41** Wan gbadji Maari fuondi ya yognu, ke o biga yugi ki ciidi o tugu nni, ke Elisabeti gbie leni U Tieu fojanma. **42** Ke o fiimi u nialu, ki kpaandi, ki yedi: “A baa mi yedjanma bi puoba kuli siiga, ke a tugu nni biga mo gbie leni mi yedjanma. **43** Be n teni ke n dagdi yeni li seli, ke O Diedo naa cua n kani ki bua la nni. **44** Kelima diidi min gbadji ke a fuondi nni ya yognu, ke n biga jeli leni li pamanli n tugu nni. **45** U yenienñamu (mi yedjhama) ye leni fini yua n dugi ke U Tieu ñ soni a po ya tondu ba tieni ki dudi” **46** Lan yognu, Ke Maari yedi: “N naano yiini O

Diedo kpiagdi. **47** Ke n yantiali mangdi li pali, O Diedo U Tieu, n candaano po. **48** Kelima o tuo ki tibni ki diidi mini talga, o tuonsənlo. Lan ya po, lan fii lan faa, leni yogu kuli, bi ba yini nni o cabjandaano. **49** Kelima U Tieu, U Paaciamu daano tieni n po yaali n yabi. **50** O ḷanma ba tandi nifiima ñ tuu nifiima yaaba n colni o po. **51** O tandi o nuu leni u paaciamu, ki yadi yaaba ya pala n gbie leni ti japaadi! **52** O tudi ki jiini bi paadanba bi badkpaga po. ki nan duoni talganba. **53** O gbieni a konkonba leni a bonnjana, ki nan deli ki yaani bi ḷalmandanba i nuukuomi. **54** Nn, O puni Isayeli, mi todma o pakənli kuli po, ki waani o ḷanma ya nibuolu n tie o tuonsənba po. **55** (Nani wan bo niani ti yajanba) Abalahama leni o puoljuani hali ya yogu n ki pia gbenma. (aiōn g165) **56** Maari kali leni Elisabeti nani ymaali taa yeni, ki guani ki kuni o denpo **57** Elisabeti madi ji bo nagi n yeni, ke o mali bonjaga. **58** O kuantalieba leni o kpiiba den bandi O Diedo ñ tieni o po ya ḷanbli. ki tieni u badu leni o, ki waani bi pamanli ñ dagdi maama. **59** O madi ñ pendi daaniili daali, ban cua ki ba kuani ki canpandga ku kənciąagu. Bi den bua ban yini ki biga "Sakali" nani o báa ñ'yí maama, **60** ama ke o naá jiini ki maadi, "N N, O baa yi Jan i." **61** Ama ke bi maadi o, "Nilo ki ye i diegu nni ki gaani lan ya yeli" **62** Lan wani, ke bi buali bibáa mi muulma nni, wan bua yini ki biga maama. **63** O báa ñ buali, ban teni o ki kpagdiankaaga (walga), wan diani ya lanbona ne, "O yeli tie Jan." Lan tua bi kuli ya po pagili. **64** Lan yognu ligá, o ñəbu ñ mubdi, o lanbu ñ tabdi. Wan ji ya maadi, ki kpiagdi U Tieu. **65** Ti jawaandi den cuo yaaba n den gaami ki lindi ba. Li laabaali den yadi i kaani kuli, Jude juana dogi nni. **66** Yaaba n den gbadí li maama den maadi: "Ya biga ne ba tua be?" kelima U Tieu den ye leni o. **67** Sakali ki biga báa den gbie leni U Tieu forjanma, ke o pua sawali, ki yedi: **68** Dondi mani O Diedo, Isayeli tieni, kelima, o todi o buolu, ki faabi u. **69** Ti ya po, o candaano yua n gbie leni u paaciamu mali o tuonsənlo, o badciamo Dafidi puoljuani siiga. **70** Wan den sóni o sawalpuuba yaaba n gbie leni U Tieu forjanma, ke bi niani ti yajanba yaala hali mi cilma, tieni ki dudi. (aiōn g165) **71** Ke o ba faabi ti ti yibalinba nui nni, leni ti nantieba gbanmanu kani. **72** O tie bonli kuli ke li wangí o ḷancianma ti yajanba po, ki goa ki tiadi o ñənianu. **73** Wan den niani ti yaja, Abalahama yaali tieni ki dudi. **74** O poli ke o ya fie ti ti yibalinba nui nni, o ba cabi ti ki nunmanga, tin ya

jaandi o kaa jie **75** Ki tuuni o tuona, ki tie o buoljamu, ki tie nitegnkaaba o nintuali daali kuli ti yenyienu nni. **76** Nn, Ke fini, ki biñidga, bi ba yini a Tanpojoma sawalpualo, kelima, a ba ga sanliga, ki cuoni U Tieu nintuali, ki bobni o sanu **77** Ki teni o buolu ñ bandi ke U Tieu puni u mi faabma, ki tieni u tuonbiidi po sugli. **78** Kelima ti tieni gbie leni ti niñinpadi leni mi ḷanma. Lanyapo, ku yenpudkaagu ba ña tanpoli, ki yendi ti po. **79** Ki yendi yaaba kuli n ye li biigli nni leni mi kuuma junjungu nni, ki pegdi ti taajmaadi mi yanduanma (li yanjaali) sanu po **80** Ki biga den yabdi, ke o yantiali mo paagdi ki pugdi. O den ti juodi ki ye ki tinkuonga nni i, hali yeni ya yogu ke o ti legdi ki waani o yuli Isayeli buolu po.

2 1 yogu romi badcianmo Ogusto bo diani k pua sawali o diema nni niba kuli cədili. o cincinli cədili bo tieni ya yogu ke kirius bo tie badcianmo i siri diema n ni. **2** u cincinli cədili bo tieni ya yogu ke kirius bo tie badcianmo i siri diema nni. **3** yua kuli bo ye gedi ban cədi wan ñani ya dogu n nni. **4** yeni k josefi bo ñani nasareti k doni galile ki təgn nni jude, k pudi betelemi, david dogu, o bo tie David cugli yua i. **5** Josefi bo gedi lan kani wan yeni o cikpenga Maari ku pia o tugu. k b pan cədi. **6** Ban den ye betelemi i k maari t gbaani t maadi. **7** maari den mali bojaga o cincinmadí ki pin'o i kplaldí k duan'o ti yandi jeditiagu nni kelima bi canba dieli nni yiali den ki ye. **8** I kuanni bo kuu li kani ke a yankpaala dua ki guu bi yandi. **9** K u tienu maleki yendi cua bi kan ku tienu yudandi jiidi b po ke ti jiwaanndi cuo ba. **10** Maleki maadi ba. i daa pia mani jeje n bua pua'yí sawalmanli yu baa tie yua kul pamancianli. **11** ba fie ti mali dinla David dogu nni wan tie o candaano. **12** Ti bo band'o maama nne i ba la i canpandiga k o dua ti yandi jeditiogu nni ki piini i kpaldi. **13** Ke li yogunu mənə ki bi la u tienu meleki nba k bi cua ki pugini i yua bo ye yeni po ki bi ji yiini ki dondi u tienu. **14** U Tieu yeli n yabdi tanpolu po, o pamangu n ya ye i tinga po nne yeni u nubuakaab po **15** Ban yin ki gbeni ya yognu k u tienu meleki nba lebidi tanpolu po ka yankpala mə boe yeni bi lieba. ti gedi manni Betelemi dogun nni yaal k diidi yaala cua, u Tieu n waani ti yaali. **16** K bi kagini ki gedi l yognu tonma k la yeni i mənə Maari yeni Josefi yeni ki bipanga yua mali k b taa'ga k duan'ga ti yandi jeditiagu nni. **17** A yankpaala n gedi ki la'o, ki guani ki togdi yua kuli u Tieu meleki n den baa pua labaal maam e canpandigi yen po. **18**

Yaba n den songi a yankpaala labaal kuli li de lidiba.

19 Ke maari yi guani ki tiadi o pal nni yala tieni kuli
yeni ya maama madi kul. **20** A yankpaala den guani ki
lebdi bi yankpaamuagu po i k yin k dondi u tienu yen
ban de songi yaala ki go la yaala. U tienu meleki n den
maad yaala den tie mōni. **21** Jesus n den mali l daaniin
po k l tie ki ban gedi kond'o, ki bi kond'o ki pun o yel
Jesus. Lan yeli k u tienu meleki bo lugdi u po. **22** Lan
bo buali maam moyisi yikotili nni. L yognu ya pudi l
tie taladi ki ban kuani ki canpandiga u konciagu. Lan
yognu n pendi ke bi taa Jesus ki gedi yen'o jerusalem
ke pan waan'o u Tienu. **23** dianni u tienu yikotili nni,
ki cincinbiga kuli k o tie bonjaga tie u tienu yuu i. **24**
B bo ye ba ki tieni u Tienu balga yen kpajiemulie i
nanni lan bo bual maam u Tienu yikotili nni. **25** Ja
bo ye Jerusalem dogu nni k u yeli tie Simeyon. O bu
tie yua tiegi k go tie ya nulo tuagi u Tienu sōnu. O
den ye ki daani Israel fiema ki fonjanba ye yen o. **26**
tienu forjanba de døgd'o k u kan kpe gaa la mesi u
Tienu tondo. **27** Tienu forjanba n jiidi u po wan gedi
l jaandiel nni ki sua ke Jesus danba cua yen o, k ba
tieni a bogda nannu simeyon yikotili nni lan bo buali
maam. **28** Simeyon ga ki biga o nugi nni ki ji yiin i
ki dondi u Tienu. **29** tienu ji ja a tuonsõlo wan ya
caa yeni laafia. a colni a ñoniannu. **30** Nunbu la o
candaano ka sōn'o. **31** Ki a pun'o li papaa ki ke wan
todi ñanduna. U Tienu meleki. **32** tie muuyiema i ki ba
yendi ñanduna. wan baa tie Isaraheli yudandi. **33** Yen
o naa bo ye pamangou Simeyon n maad yaala Jesus
po. **34** Simeyon yedi m yejanma b po ki madi marri.
Nan ya bani ke biga ne ye Isaraheli buolu kuli yaa
po i. L bo fidi yaa tie ti po bibaaga bii m yedonma
yu ki bi niba ba kpagi. **35** mola yaala den duagi bi
niba maalima bo døgdi fin wani l baa ti tie nani b taa
jugi ke muu pundi a pali yen. **36** Tienu tondo mo bo
ye l kani ke tie puaki k u yeli tie. Ani k u tie Faniai
biga ki tie Aser cugl yua. O bo tie puocianmo i. ko
bina lile po n bo yeni wan kuni o ja. **37** ti. ki ti kali ti
pakuadi ke ye o baba ki pan pundi piniini yen bina
naa. O ña jandieli nni ki suani u tienu tuonli ki jaani
ki go loligi o ñoba yieni yen ñiagu. **38** li puocianmo
mo pundi lan yogunu; ki yin k dondi u Tienu k maadi
yaba kokul den guu Jerusalemi fiema o janjanbiigu
nni. **39** Tieni k gbeni nani u Tienu ñomaam n den
buali maama. ki maari yeni Josefi go lebidi Galile k
kun Nasareti b dogu nni. **40** Jesus ji kpedi tonm tonma
ki o yanfuonma caa liiga k u go tie u Tienu nulo. **41**

Kuli Jesus baa yeni o naa bo yi tun ki caa Jerusalemi
paki jaanmi. **42** yognu ki Jesus den pia piiga n bina lie
ko ji yi ñodi o baa yeni o naa ban gedi Jerusalemi paki
jaanmi nani lan den bual maama. **43** jaanmi n den
gbeni ya yognu o baa yeni o naa den go cuo u sani k ji
kuni ama k Jesus wani ñindi Jerusalemi kelima bi den
kpaan'o kaa la'o. **44** b tieni m maalma ko baa yegi yeni
o lieba yaaba ki bi den taani ki cua yen. ki bi mo cuo l
celi nani da yeli yeni. K b cil k kpaan'o o kpiiba yeni
o bankaaba siiga. **45** Ama baa den la'o ki b go lebdi
Jerusalemi k bu kpaan'o. **46** L dataa dali ki bi la'o l
jaandieli nni ku kaa l balo maama banda siiga nni k
songi ba k go buali ba i buali. **47** Yaaba bo song'o kuli
den ye panmangu yeni wan pia ya nunfanbu o maama
go jiima po. **48** L den pia o danba o yaalidigu yeni wan
kaa naani. O naa den bual'o n biga be ced kaa sōn ti
lani. Mi yeni a baa den ye ti jawaandi nni k kpaan'ja
kaan kuli. **49** K Jesus den jiin ba. Be po i ki den kpaani
n. I ki bani ki ba sōn n baa tuona a. **50** Ama bi den k
gbadi o maama yeni niinma nni. **51** K Jesus den cua
ki ñodi ba ki bi lebdi bi kuli Nasareti. O den coln o
danba. K u naa den ta yal den tieni kuli k bili o pal
nni. **52** Jesus den find tonma ko yantiali mo go caa
liiga o Tienu yen b niba den bua'o boncianla

3 Tiberi badciamo n dini li bali, li piiga n bina mu
po, Ponsi Piilaati den tie Suude bado, ke Herodi
tie Gaalile bado, ke o ninjua Fiilipi tie Iture yeni
Traconiiti bado, Lisaniasi tie Abilen bado. **2** Hani yeni
Kayifii n den tie bi Salyidcianba. Laa binli i ke U Tienu
bo maadi leni Sakari bijua Jan mi fanpienma nni. **3**
Jan bo gedi Surdan fuanli nni kuli. O bo yii bi niba ke
ban cua ke ban wuli ba U Tienu ñima, ke lan waani ke
bi lebdi bi yama ke U Tienu dini sugli bi tuonbiadi
po. **4** Yeni ke U Tienu Sawalpualo Esayi n bo diani
yaala o tili nni tieni yeni mōni: Bi gbia o nulo nialu ke
o kpaandi mi fanpienma ki tua: Bobni man o sani,
5 Baalødga kuli ba piini, Juali kuli yeni gbangbanli
kuli ba sali, Ti sangolndi ba sondi, Ti sanbuodi kuli ñ
sali, **6** Ke bi niba kuli ba lá U Tienu ñalbalgo. **7** Jan bo
maadi ya niwulgu n bo cuoni ki bua ke wan wuli ba U
Tienu ñima ki: A waalaba buoli! ñjma tundi yi ke yi
sani U Tienu mutuoli yaali n cuoni? **8** Waani man i
tuona nni ke i lebdi i yenyienu. Da kubi man i pala
nni ke: «Ti tie Abraham yaabilal» kelima, diidi man a
tana ne: N maadi yi ke U Tienu ba fidi ki cedi ke ñan
kpandi Abraham bila. **9** Tin faami! Bi bobni li yali ki

ba cua ki guli i tiidi: Ya tubu kuli ki loni luanjanli bi ba cua bu ki juu bu u muu. **10** Lani ke ku niwulgubuali o: Ti ba tieni ledi? **11** ke o ȳmiani ba: li ya tie ke yua pia liada lie, wan teni yua ki pia, liadyenli. Yua pia ti jiedi mo, wan bögdi ki teni yua ki pia. **12** A patendgaala (lonpogaala) mo bo cua ke wan wuli ba U Tieuñima. Bi bo buali Jan: ... Canbaa, ti ba tieni ledi? **13** ... ke o ȳmiani ba, Da gaa man ti patendi (lonpo) ke ti cie Gobna n seni maama. **14** Sijenba mo den buali o: ... Ke tinba i, ti mo ba tieni ledi? ... O den ȳmiani ba, da fie man obá ligi, ki gó da fani ku faagu obá po: I pali ñ ya mani i ȳmaapani po. **15** Bi niba den ye li dandanli nni paaa, ki ji den buali bi bá nni, bii Jan n baa tie O Candaano. **16** Ke Jan ȳmiani bi kuli: ... Min wan wuu yi mi ñima nni. Ama o nulo ba cua, ki pia u paalu ki cie nni. Mii dagdi yeni min lodi o taacagbanu. Wani, o ba wuli yi mi Forjanma yeni U Tieuñimu nni. **17** O kubi o dilendyetinga, ki ba lendi o dii, ki wodi i dinjami ki kuodi o bønbuali nni. Ku fengu wani, o ba lu gu ya muu n kan baa jundi (gbeni) nni. **18** Jan gó ñanbi ki puuni bi niba U Tieuñomaama n buali maama, muandi ba laabamanli. **19** Ama, o bo jalgi o bado Herodi yeni wan kuani Herodiati, o ninjawaalo denpua, ki gó tieni ya tuonbiadi n yabi. **20** Herodi gó bo cuo Jan ki luoni o dansalgi ki pugni o tuonbiadi po. **21** Bi niba kuli cua ke Jan n wuli ba U Tieuñima. Ke Jan wuli Jesu mo U Tieuñima. Ama, ya yogu ke Jesu den jaandi, ke Tanpoli po luodi. **22** Ke Mi Fojanma jiidi o po, ki naani nani li lanjeli yeni, ke nialu bá ñani tanpoli po ki maadi: ... A tie n bibuadga. N pali mani a po boncianla. **23** Ya yogu ke Jesu bo cili o tuonli, o den pia bina piita i. Nani bi niba n bo maali (maadi) ke tie Sosefi bijua yeni, o yaajanba yela nne: Eli, **24** ke Eli mali Matati, ke Matati mali Levi, ke Levi mo mali Melki, ke Melki mali Yannayi, ke Yannayi mo gó mali Sosefi, **25** ke Sosefi mali Matatiasi, ke Matatiasi mo mali Amosi, ke Amosi mali Nahumi, ke Nahumi mali Esli, ke Esli mali Naggayi, **26** ke Naggayi mali Maati, ke Maati mali Matatiasi, ke Matatiasi mali Semeyin, ke Semeyin mo mali Yode, ke Yode mo mali Yoda, **27** ke Yoda mali Yuanani, ke Yuanani mali Resa, ke Resa mali Sorobabeeli, ke Sorobabeeli mali Ceyaltieli, ke Ceyaltieli mali Neri, **28** ke Neri mali Melki, ke Melki mali Adi, ke Adi mo mali Kosami, ke Kosami Elmadam, ke Elmadam mali Eri, **29** ke Eri mali Jesu, ke Jesu mali Elieseri, ke Elieseri mali Yorimi, ke Yorimi mali Matati, ke Matati mali Levi, **30**

ke Levi mali Simeyon, ke Simeyon mali Suda, ke Suda mali Sosefi, ke Sosefi mali Yonami, ke Yonami mo mali Eliakimi, **31** ke Eliakimi mo gó mali Meleya, ke Meleya mali Mena, ke Mena mali Matata, ke Matata mali Natan, ke Natan mali Dafiidi, **32** ke Dafiidi mali Isayi, ke Isayi mali Obeedi, ke Obeedi mali Boosi, ke Boosi mali Salmon, ke Salmon mali Nasøn, **33** ke Nasøn mo mali Aminadabi, ke Aminadabi mo gó mali Admin, ke Admin mali Arni, ke Arni mali Hetsirøn, ke Hetsirøn mali Pereti, ke Pereti mali Suda, **34** ke Suda mali Sakobi, ke Sakobi mali Isaki, ke Isaki mali Abrahami, ke Abrahami mali Tera, ke tera mali Nayori, **35** Ke Nayori mali Serugi, Serugi mali Reyu, ke Reyu mali Pelegi, ke Pelegi mali heberi, ke Heberi mali Cila, **36** ke Cila mali Kayinami, ke Kayinami mali Arfaksadi, ke Arfaksadi mali Semi, ke Semi mali Nowe, ke Nowe mali Lemeki, **37** Lemeki mali Matusalemi, ke Matusalemi mali Henoki, ke Henoki mali Yeredi, ke Yeredi mali Maleleeli, ke Maleleeli mali Kenami, **38** ke Kenami mali Enoki, ke Enoki mali Seti, ke Seti mali Adam, wani yua tie ya cincinnulo ke U Tieuñbo cindi ki tagi o.

4 Jesus den gbie yeni m tagjanmi, k u den ñani jurdeni bønga nni k l tagjanba tod'o k u gedi u fanfanpiegun nni. **2** Naani ke sitaani bign'o dan piina. U den ki dii l ba l dana. L yogu n pend i k m kom cu'o. **3** Sitaani maadi Jesus: I ya tie ka tie u tieni biga, cab k l tanli n kpandi m jiem. **4** Jesus ȳmian'o l diani u tieni kaddaaog nni k nul k fo m jiem po baba ka **5** den duon'o pol. K waan'o u tieni diema yala n tie g tinga ne k maad'o. **6** ba tena ya paalu baa tie u tieni diema piäm kul yaal ntie l ñandul kaan k dugin l kul den ye n nugun yo k bua ten mi bua yua. **7** wani a ya tuo ki gbaani n mintuali ni l kul baa tie a yaal i. **8** Guani ki maad'o: ya dondi a yonmdaano u Tieuñ. Wan badba i ka b pug'o. **9** gedi yen'o hal Jerusalemi k duon'o u jaanddiegu tanpolu k maad'o: a ya tie u Tieuñ bijua yugi k ña a ba m fanfanma nni k dugin i l diani: **10** k u bu cabi meleki nba ban yaa guu ña. **11** l guan. b bu ña yeri b nugi k tanli kan gbebi ba tanyeli. **12** K Jesus ȳmia i: I gó diani. A kan niini k bigni o yonmdaano u Tieuñ. **13** Ya yognu k sitaan den gbeni o bignma kuli k u sani k fagdi k ban bo bil ya yognu pudi. **14** Jesus bo ye yeri fuorjanba paalui k lebdi Galile ko yeli doni diema kuli nni. **15** K tundi u tieni ñomaama a jaandiena nni k b niba dont'd'o. **16** K

gedi nasareti dogu nni ban bo yub 'o naani k kua l jaandieli saba daali. nani wan bo tug g tie maama. k fii k bo cogi tienu ñōmaama tili. **17** K bi waan'o u tienu tondo isai tili wan pōbidi l tili ko la naan kani k b diani k: **18** M yomdano fomnjanb ye n po kelima u lugdn ki sōgni kpajyanba k bo muadi o ñōmaama i cacagi danba k gō paagi yaaba pala biidi k yaaba tie juanma n nuali, k fie b cacagdama. **19** k gō muadi u tienu ñanba binl **20** K u pōbini l tili k teni o naacenba k gedi kali. U jaanddiieogu nni k a nubina kuli fid o po. **21** Dinne mōno u bu cili yimn yaa song'o yeni kani u tienu tondo ñōmaama tie mōni. **22** yaab den song'o kul lden cuo'b u yaalidigu. K b tōb maadi ki waa tie Josefi bijua kaa? **23** k jesus maadi bi: n bani ki bo puan i m makpanjama dogda dogd a ba ama e bia bomaadi maad'ti ñan tienii yaala kaperinahumin dogu nni. ñan gō tieni n yeni a dogun i k ti diidi. **24** K jesus pugn ama e mōni baa bani k pagi u tienu tuonsōnlo u dogu nni. **25** E mōni ke maadi yi a pakuana den yabi boncianli Isaraheli dogu nni Eli yogu. lan ya yogu i ke taagi bo ba binataa yen bögidima. k m koncianma ba u dogu kuli nni. **26** ama den sōn'o ba pakua yedi kani k cedi b den t sōn'o yendi kani k u den ye Sarepta Sidon dogun nni, a i. **27** A gbaada den ye ki yabi Isaraheli dogu nni u tienu tuonsōnlo Eli yogu. Ama ki baa bo paagi baa yedi. B bo paagi Sirija i ku yeli tie Naamani **28** I yaabi den songi Jesus k ye l jaandieli n k kuli pala den biidi **29** b nubi kuli den fii k tudu Jesus k ñan'o hali l juali po l jaandieli n maa naan yeni k bi tud'o k lu'o tinga nni **30** Jesus n den ñan b siiga nni k paani k caa Jesus den tieni i tundi yeni u tebigu Kafarnahumi. **31** Den gedi Kaperinahomi galile dogu nni ki tieni i tundi ba u tiemu ñōmaama po saba daali. **32** Yaaba den songi pala den mangi boncianli kelima u den yeni yikodi. **33** O ja den ye l jaandieli nni ki t tagbiid yeni mu cicibiadi den cedi k o yign i yen paalu **34** O a bua tien 'ti be ne, a cua k ñan bianti yaa? U tienu nunjanmo tondo. **35** Ama k Jesus tiani yeni pabieli k maadi suon i k ña o ja ne gbanu nni. k t cicibiid yeni fuun'o k lun'o tinga b niba siiga k waa janbi ama k ñani u po. **36** k l yogu k ti jawaandi kua b niba, k b maadi b lieba. Lan ñōmaam tue be i k pia u paalu yen yikodi k yi beli i cicibiadi ban saa ña i! **37** ke Jesus yeli doni kaankul a dongbana nni. **38** Jesus n den ñani l jaandieli kan u den gedi Simo deni k sua k Simo juado ye yeni u gbanantogu, k b buali k b mia Jesus k wan tieni l bonli k paa'o **39** k Jesus tibn i o po k cedi ko

yugbaagu ñani u po. k o fii l yogu k cil suani u tienu tuona. **40** O yienu n den baa ya yogu yaaba den pia b yianba b den po, b den ba yenmi Jesus kani k u yi e nui yua kul po wan paagi. **41** I cicibiadi den ña boncianli b ssiga nni, k yigini. A tie u tienu bijua i. Ama k Jesus yi tiani ban gō suono kelima b den bandi k u tie Kristo. **42** Lden fandi ya yogu k Jesus ñani o deni k gedi u fanfanpiegu nni. k b niba cil k kpaan; o ban t la'o k gedi o kani kaa ji bua ko seedi ñaab'a. **43** Ama k u maadi bi: l tie taladi min min muandi u tienu labanjanli dogban tiana nni. Kelima lan yaa po i k u tienu sōn n i. **44** k ji tundi u tienu labamanli Jude jaandiel nni.

5 Dayenli, ke Jesu bo ye Senesareti kpenkunu, ke ku niwulgu bo gobi ki lindi o, ki cengi U Tieu maama. **2** Ke o lá ñinbiadi lie u kpenkunu. A jankpaanla bo jiidi ki ñanbdi bi jankpaantiadi. **3** ñinbiayengu den tie Simōn yaagu. Jesu den kua lienni ki maadi o, ke wan fagdi waama yeni u kpenkunu, ama o den ye gu niinni ki tundi ku niwulgu. **4** Wan tundi ki gbeni, ke o maadi Simōn: ... Sudi waama, ki jiidi naani n ñua, fini yeni a lieba n lu i jankpaantiadi. **5** ... Ke Simōn ñmiani o, Canbaa, ti sōni ñiamungu ti ki cuo lbá, ama, ñan buali ke min lu yeni, n ba lu. **6** Bi lu ki cuo i jami boncianla ke bi jankpaantiadi ji bo bua padi mōno. **7** Li yogu ke bi yini bi lieba ku ñinbiagu po ke ban baa ki todiba. Ban baa ke bi cuo ki gbeni bi ñinbiadi, hali ke ti bua mii kelima ku kpiagu po. **8** Simōn Pieri n la lani, ke jiidi ki gbaani Jesu taana po ki maadi: ... N diedo, fagdi n kan ne, kelima n tie tuonbiadaano. **9** Li yogu ke i jewaani kua ba yeni ban la ya ciila. **10** Li gō bo tieni yeni Simōn tuonsōnlieba, Saak yeni San, Sebede bila. Li yogu ke Jesu maadi Simōn: ... Da jie! Lan cili mōlane, a ji baa taandi bi niba n po. **11** Ban kpeni yeni bi jankpaantiadi, bi ñaa ti kuli ki ji ñua Jesu. **12** Daatoli, ke Jesu den ye dogu bá nni, ke jua bá ti baa ke mi kpaadma kubi o. Wan lá Jesu, ke o gbaani o nintualu nni, ki jaandi ki maandi: ... N Diedo, a ya bua, a ba fidi ki paagi nni. **13** Ke Jesu tandi o nugu, ki sii o ki maadi: ... Nn, n bua, paagi. Li yogu mōno, ke mi gbaadma siedi ki ñaa o. **14** Ke o kpaani o, ki maadi «ke wan da maadi nulo yaali n baa o» Ama, ke o maadi o ke wan gedi o dandanciamo kani ki ji bili o paabu li jaanddiebinbindli po nani Moyisi n den maadi maama yeni. Li ji baa nani sieda i i po. **15** Jesu laabaali ji den yadi kaanakuli. Ku niwulgu ji den ñua ki bua bi

yiani n gbeni. **16** Ama, o den gedi naani n kuoni ki ba jaandi. **17** Daayerli, ke Jesu den tundi U Tienu laabamanli, Farisieninba yeni Yikotundkaaba den kaa ki cengi. Bi den ñani Gaalile, Sude yeni Jerusalemi dingbankonkogi nni. Ti Yonbdaano paalu den ye yeni Jesu ke o paagdi bi yianba. **18** Nibbá ti baa yeni bi yiamo ke o taana kuli kpe. Bi den kpaani ke ban kua yeni o Jesu kani. **19** Ama, bi den ki fidi kelima ku niwulgu po. Li yogu ke bi doni ki cibi li dieli poli po ki jiini bi yiamo ki lianga po, ku niwulgu siiga Jesu kani **20** Wan lá ke bi jaba yeni pia li dandanli o niinni, ke Jesu yedi: «N dönlí, a tuonbiadi piini o». **21** Yikodanba yeni Farisieninba ji buali ki maadi: ... O ja ne tie ñjma i ki maadi ti majøgndi? ñjma ba fidi ki piini ti biidi, li ya ki tie U Tienu bábá yaa ka? **22** Ama, Jesu den bani bi maalma, ki maadi ba: «Be ya po n cedi ke i pia li maalma? **23** Be n tie faala? Maadi: «A tuonbiadi piini» bii «fii ki ya cuoni?» **24** Li ñjani! I ba bandi ke o nulo biga pía yiko ki tinga ne po yeni wan piini ti tuonbiadi. Ke o ji maadi o tuomo: ... N cabi: Fii, taa a lianga ki ya kuni. **25** Li yogu ku niwulgu nni, ke o ja yenii fii ki taa o lianga ki kuni ki dondi U Tienu. **26** Yaaba n den ye li kani kuli ke ti jawaandi cuo ba. Ke bi ji dondi U Tienu ki maadi: ... Ti lá dinne tin ki kpeli ki lá yaala! **27** Li puoli po, ke Jesu den pendi ki lá Patendi (Lonpo) Gaalo ke bi yii o, Lefi, ke o kaa o tuonli nni. Ke o yini o, ki maadi o: ... Ya jua nni! **28** Ke o ja yenii fii ki ñjaa li kuli ki ñjua Jesu. **29** Lefi bobni mi jaanma o denpo ki bua gaa Jesu. Bi niba boncianla den dini yeni Jesu, bi siiga a patendi gaala den ye. **30** Farisieninba yeni Yikotundkaaba den ye bi bá ki yini Jesu Kpaaga. ... Be n tieni ke i ba di yenii a patendi gaala, ya febddanba ne? **31** Ke Jesu ñjmani ba: ... Yaaba n pia laafia ki bua dogda, bi yianba n bua o. **32** Yaaba n tiegi po ka ke n cua, ama n cua ke min lebdi ti tuonbiadi danba yama. **33** Bi tøba den buali o: ... Jan ñjodkaaba yeni Farisieninba wani yen loli bu ñnobu ki ya jaandi, ama Jesu ñjodkaaba wani yen di ki ñu i. **34** ... Ke Jesu ñjmani ba, i lá aa, li paa yeni o puodaano dönlinba n loli ñnobu ke o puodaano dá ye yenii ba. **35** O yogu cuoni, ke o ba siedi ki ñjaa ba, li yogu bi ba loli ñnobu. **36** Ki pua ba mi makpanjama ne: ... Nulo n da taa li cabpanli, ki libi li cabkpeli po. Lan yaa ka bi bua biidi li cabpanli. Ban jia ya cabli n mō n ki ñani ki libi li cabkpeli. **37** Li tie yenii mo, nulo kan piagi mi daakaama a cuapkela nni, lan yaa ka mi daama ba fidi ki cedi ñjan pudi pudi, mi daama

n wuli, a cuana mō biidi o. **38** Li buali, ke n ñ piagi mi daapaanma a cuapaana nni. **39** Mómóni, ti ya ñuni mi daakpelma, ti ji ki bua mi daapaanma; ti ji maadi: Mi bonkpelma n mani.

6 Saaba daali, ke Jesu pendi i dii kpaabu nni, ke o ñjodkaaba togdi i dii ki ñjmani. **2** Farisieninba buali ba: Be ya po i ke i tie yaala n kua saaba daali? **3** Jesu gaa mi maama ki ñjmani ba: I ki cogi yaala n diani ya yogu mi koma bo cuo Daviid yeni o ñjodkaaba a? **4** O kua ku jaanddiegu nni ki taa U Tienu lalaagu ki ñjmani, ki teni o ñjodkaaba ke bi mo ñjmani. Ama ke li nan bo ki cabi ke ban ñjmani, bi salyidkaaba bábá yaa ka. **5** Ke Jesu pugni ki maadi: O nufosaalo bijua n tie saaba canbaa. **6** Saaba daatoli ke Jesu kua ku jaanddiegu nni ki tundi U Tienu maama. Nulo bá bo ye ke o nujieni kpe. **7** Bi yikodanba yeni Farisieninba bo kpaani ke ban cuo Jesu. Bi bo kpaagi o ke ban diidi ki lia o ba tebi a yiamma saaba daali i: **8** Ama, Jesu n bo bani bi maalma yeni, ke o maadi o yiamo: ... Fii ki sedi asalasiiga! Ke o fii ki sedi. **9** Ke Jesu maadi yaaba n sieni: N pia ibuali ki ba buali yi: Li bo dagdi ke tin tieni li bonjanli bii ke ku bonbiigu i saaba daali i? Li dagdi ke tin fie o nulo miali bii tin ñjaa wan kpe i? **10** Ke o ligdi o ninbina bi po ki maadi li naaciemo: Tandi a nugul ke o tandi. Ke li nugul paagi” **11** Bi yikodanba yeni Farisieninba pala bo beni paaa, ke bi ji maadi bi ñjimali nni ban ba taani ki tieni Jesu maama. **12** Lan daali, ke Jesu gó fuadi ki doni li juali po ki ba jaandi. Ke o jaandi U Tienu ku ñiamungu kuli. **13** Lan ti fandi ya yogu, ke o yiini o ñjodkaaba, ki lugdi bi siiga piiga n bonblie ki yini ba o ñjodkaaba. **14** Simón yua ke o bo yini o Pieri, o ninjua Andre, Jaak, Jan, Fiilipi, Batelimi, **15** Matiog, Toma, Saaki, Alfe bijua, Simón yua pali kóni u dogu po. **16** Jude, Jaaki bijua, yeni Juda Iskariyoti yua n ti ba juodi ki kuadi o. **17** Jesu n bo ñani li juali po ki jiidi yenii ba, ke o sedi li gbangbanli po. o ñjodkaaba boncianla bo ye li kani, bi niba boncianla mō bo ye ki ñani Jude kuli nni, yeni Jerisalemi yeni Tiri dingbana nni yeni Sidón dogu nni. **18** Bi kuli bo baa ke ban cengi o, ki wan gó paagi ba. Yaaba ke asanpola bo mabi ba mō bo paagi. **19** Yua bo kpaani ke wan sii o kelima ke u paalu bo ña o gbanu nni ki paagdi i yianbi buoli kuli. **20** jesu bo gbägi ki diidi o ñjodkaaba ki maadi ba: Li pamanli tie yinba yaaba n tie talgnba yaali kelima yinba n ti baa ye U Tienu Diema nni. **21** Li pamanli tie yinba yaaba ke mi koma

pia yi molane yaali, kelima i ti ba guo. li pamanli tie yinba yaaba n buudi molane kelima i ti baa laa i. **22** Bi niba ya ki baa yi, ki bieli yi, ki sugdi yi, ki biidi i yela kelima o nufosaalo bijua po, li pamanli baa tie i yaali. **23** Li bona ya ti baa yi, yin ya kpanbi leni li pamanli kelima i nuadi ti baa yabi U Tieu deni. Bi yaajanba mo bo tieni U Tieu tondkaaba yeni. **24** Ama, yinba a piada, li ti baa bia i po kelima i lá nuadi o. **25** Yinba yaaba n guo molane, li ti baa bia i po kelima mi koma ti ba cuo yi. Yinba yaaba n laa molane, li ti baa bia i po kelima i ti ba cagni, ki ya ye li pabɔ̄ncianla nni. **26** Yinba yaaba ke bi niba kuli pagi yi, li ti baa bia i po kelima bi yaajanba mo bo tie yeni leni ku faagu Tieu tondkaaba. **27** Yinba yaaba n cengi nni ne kuli, n bua maadi yaala ne: Ya bua man i nannanda, ya tie man mi yanma yaaba n ki baa yi po; **28** ya jaandi man ki ya miadi mi yedjanma n jiidi yaaba n polgi bu ñobu po. Ya jaandi man yaaba n cagni po ya po. **29** Nulo ya pabi a tankpinyenli ñan teni o tankpintli mo. Nulo ya taa a liadbige ñan cabi o a liadgbengli mo. **30** Yua mia ña ñan teni o. Yua taa a bonla mo ñan da buali o li po. **31** Ya tie man i lieba yin bua ke ban ya tie i po yaala. **32** I ya bua yaaba n bua yi bábá, i maali ke i ba lá ya paabu n ñani i? Bi tuonbiaddanba mo bua bi dñolinba. **33** I tie mi ñanma yaaba n mo tie yi mi ñanma, i go ti ba baa ti laa nuadi i? Bi tuonbiaddanba mono ki tie mi ñanma a? **34** I ya kpendi man ki daani ke bi ba guani ki ñmiani yi, i ga ba lá ti bulcindi i? Bi tuonbiaddanba mo kpendi bi tuonbiaddanlieba ke ban guani ki ñmiani ba. **35** Ama yinba, yin ya bua man i nannanda ki tie ba mi ñanma, ya kpendi man ki da daani ke ban guani ki ñmiani yi. I ya tie yeni i nuadi ti baa yabi, i ti baa tie O Bado U Tieu bila kelima u ñanbdi yaaba n ki tie mi ñanma yeni bi tondanba. **36** I báa gbie yeni mi ñanma. Mo ya tie man yeni. **37** Da bu a lieba, bi kan bu a mo, da biandi a lieba, bi kan biani a mo. Ya di man sugli i lieba po, U Tieu ba di sugli i mo ya po. **38** Ya todii man i lieba U Tieu mo ba todii yi. U den bibni ya golungu n yabi ki ñagi ñagi ke li gbie ki yadi ki wulgi n po, kelima yin bigni maama ki puuni i lieba, U Tieu mo ti ba bigni yeni ki teni yi. **39** O pua ba mi makpanjama ki maadi ba: O juamo ba fidi ki dadi o juanlielo? Ban bonblie kan baa ku buogu nni? **40** Tuonbanglo ki cie o canbáá. Ama ya tuonbanglo n ñanbi ki bangi ki gbeni, o baa tien nani o canbáá yeni. **41** Be n cedi ke a nua ya muanu n ye a ninjua ninbili nni, ama ki nan ki nua ya

dajenli n ye a ya ninbinli nni? **42** A ba tieni ledi ki maadi a ninjua: «N ninjua tieni suo ke min ñani u muanu yu n ye a ninbinli nni? ñalacidaano! Dá pandi ya daagu n ye a ninbinli nni o, ki ñanbi ki nuali ki fidi ki ñani u muanu yu ye a ninjua ninbinli nni. **43** Ki tinjanga kan loni ti luanbiidi. Tibigu mo kan loni luanjana. Bi bani tibu kuli yeni bu luana i. **44** Bi ki puadi kankana konkontibu po, bi go ki puadi cancanba konkonbøngu po. **45** O numøn o pia ya bonjana o pali nni, o ñangi lani. O nubiigu n mo pia yaala o pali nni, o mo ñangi lani, kelima o nufosaalo pali nni n gbie yaala o ñangi lani. **46** be n cedi ke i yii nni "Yonbdaano, Yonbidaano!" ki nan ki tie min maadi yaala? **47** N bua waani yi yua cuoni n kani ki cengi n maama, ki go tie man buali maama, yenyienu n naani yeni yaala. **48** O tie nani ya nulo maa ku diegu. o gbiidi ke li ñuagi ki pan nandi ku tantiagu ki bili li fiagli. Ku bøngu ya gbie ki yadi, mi ñima yi yili li diegu, ki nan kan ki gulí gu kelima bi maa gu ke ku paa. **49** Ama yua cengi n maama kaa tie man buali maama o tie nani yua maa ku diegu ti tandi po kaa bili li fiagli. Ke ku bøngu ya gbie ki yadi, ke mi ñima yili li diegu, ku ba wobi ki baa li yogu mønki kpandi ku langbengu.

7 Wan maadi ku niwulgu wan pia ya maama, Jesu kua Kapernaumi. **2** Sijenba canbáá bo pia o tuonsønlo, ke o yia, ki ji mi kuuma po. **3** Wan gbadì ke bi maadi Jesu maama, sije canbáá sóni o kani nani Suifi yikodanba ña yeni, ke bi gedi ki fabni o kani ke wan cua ki paagi o tuonsønlo. **4** Bi cua ki lá Jesu ki mia o sugli boncianla ... Bi maadi o, o ja ne dagdi yeni ñan ñanbi o po. **5** Kelima, o bua ti buolu. Wani n maa ti po ti jaanddiegu. **6** Lani, ke Jesu yegi leni ba ki caa. Li ji bo ki fagi leni deni, ke sijebengli yeni sóni o dñolinba ke ban maadi o. Ti Yonbdaano, da mabndi a bá, kelima n ki dagdi leni min gaa n denpo. **7** Lan ya po n cedi, ke li bo ki dagdi yeni min cua n bá ki lá ña. Ama, maadi lanbonyenla ke n tuonsønlo n paagi. **8** Kelima, min móno tie sije yua n juadi, ama n pia bi naacenba n yikodi po, leni min sóni yendo: "Gedi", o baa caa i, n maadi too: "Cua", o baa cuoni i. N ya n tuonsønlo: "Tieni ne", o baa tie i. **9** Jesu n gbadì li maama, ke li lidi o, ama ki mangi o. Ke o gbagi ki maadi ya niwulgu n jua o: "Mømoni po, Israyeeli nni ne kuli, n ki baa lá ya nulo ke o pia ya dudugdi ne." **10** Sije yeni tondkaaba lebdi deni ki sua ke o tuonsønlo paagi o. **11** Li kani ke Jesu kua Nayini dogu nni. O ñødkaaba leni ku niwulgu boncianla ciandi o. **12** Wan

cili ki kua u docamu nni, ki cendi ku niwulgu ke bi pii li pakuali biyendga. Bi dogtieba boncianla bo jua a kopiila. **13** T yonndaano lá li pakuali ke mi ninñima cuo o, ke o maadi: ... Da buudi man! **14** Ke o nagni ki kulianga ki maani o nugu ki po, ke yaaba n tugi sedi.... Ke Jesu yedi, o naaciemo, n cabi a fii. **15** Ke mi kuuma fii ki kali ki maadi. Ke Jesu ñmiani o o naá. **16** Ke bi niba kuli jie, ki ji dondi U Tienu ki maadi: U Tienu cua ki bua fie u niba. Ki gó pugni: U Tienu cua ki tebi o kpiemo! **17** Ya lanbona ke bi maadi Jesu po ne bo yadi Suude leni li dogkuni kuli. **18** Jan ñødkaaba maadi o yaala n den tieni kuli, ke bi siiga, ke o yini bonbilie. **19** ki sóni ba ti Yonndaano kan ke ban buali o: ... Fini n den cuoni bii, tin gó dá guudi tao i? **20** Ke li danba sedi o nungi nni ki maadi o: ... Jan-Baptisti n sóni ti. Yaala ke bo bua buali a nne: "Fini n den cuoni bii, tin dá guudi Tondtão i?" **21** Ya yogu ke o pundi li kani Jesu bo paagi ni niba boncianla, i yianbuolbuoli kuli, ki paagi yaaba n den gbie leni mu cicibiadmu, ki nualti a juama boncianla. **22** Ke Jesu maadi ba: Guani man Jan kani ki dugni o yin lá yaala: Bi juanba nõnli, a waba cuoni, a gbaada paagi, a tubkpaaana gbadi, ke bi kpienba yiedi, ke talginba gaa li pamanli. **23** Pamanli lenli yua luni o dudugdi kelima n ya po. **24** Jan tondkaaba den lebdi yo, ke Jesu ji maadi leni ku niwulgu Jan po. ... I gedì ki lá be mi tinfanma nni? U faalu n liebi ya ñinmuagu ne. **25** I gedì ki lá ñma i? Yua bobti ti tiadñjandi? Yaaba n bibi ti tiadgbengdi ki ye u manu nni kua bi badcianba diedi nni. **26** Ama i ji gedì ki lá ñma i? U Tienu tondo? N maadi yi, o cie U Tienu tondo mōno. **27** Kelima, o ya po i ke li diani: N ba sóni n Tondo a nunga nni, wan bobni a sanu. **28** N maadi pua n mali yua kuli, ama yua n yabi ki cie Jan ki ye, yua n wa U Tienu diema nni n yabi ki cie o. **29** ... Ya niba n den cengi o kuli leni a lonpogaala den dugi U Tienu po mōmōni, ki tuo ki Jan n wulbi a U Tienu ñima. **30** Ama Farisieninba leni U Tienu bali maama tundkaaba yie ke o kan wulbi ba U Tienu ñima, bi luni U Tienu buama. **31** N ba nangi molane niba leni be? Bi naami leni be? **32** Bi tie nani ya bila n kaa ki daaga nni, ki yii bi lieba ki tua: «Ti piebi yipo mu yelmu, ke yii jeli ki ciaga! Ya yogu ke ti go yiini mi kuuma yani, yi gó ki buudi! **33** Lani, Jan-Baptisti cua, kaa ñmiani kpanu, kaa ñuni ku daamõngu. Yi maadi be i? "O pia cicibigu o niinni. **34** O nulo bijua cua ki di ki ñu, ki i yigni: "O ja ne maalma tie wan di ki ñu i, o tie a lonpogaala leni ti tuonsõnbiaddanba dõnlinba."

35 Ama, U Tienu yanfuoma cua yaaba n tua ma po i. **36** Farisieni den yini Jesu ke wan je. Ke Jesu gedi ki kali ki di. **37** Ke puoconconli bá cua, ke yua kuli o u dogu nni, ke o ye ku yenyeibiigu nni. Nani, wan bo gbandi ke Jesu cua Farisieni deni ki di yeni, ke o taa o tulaali konkonga. **38** Ki cua ki sedi o puoli po, kpiani o taana. Ki buudi ke o ninsiidi pan milgi Jesu taana; ke o taa o yudi ki fiadi fiadi, ki balgi Jesu taana po, ki tiendi tulaali. **39** Farisieni yua bo yini o yeni n lá lani, ke o maadi: O ja ne ya bo tie U Tienu tondo yeni mōni, o bo ba bandi o pua yua siigi o ne n ye ya yenyienbiigu nni. **40** Jesu doni o nialu ki maadi: ... Simon n pia maama bá ki bua maadi ja. ... Ke Farisieni ñmiani o: Nn, Canbáá, maadi. **41** ... Niblie n bo dini li panli bi pandaano kani. Nuyendo den ba pa dibala kobiimu, yua tua mō n pa dibala piimu. **42** Nani ban bonblie kuli, obá n bo ki pia ki ba pa li panli yeni, ke o pandaano cabi ba ke ban da pa. A ya po, ban boblie siiga ñma n ba ñanbi ki bua o pandaano? **43** Simón ñmiani: ... N maali ke yua ya panli n ñanbi ki yabi. ... Jesu maadi o ke o jiini li po n yeni. **44** Ki gbagi ki diidi o pua yeni ki gó maadi: ... A lá o pua ne i? To, min cua a deni, ñaa teni nni mi ñima ke n ba ñuudi n taana; ama, wan taa o ninsiidi ki ñuudi n taana, ki fiadi a leni o yudi. **45** A ki lóni nni ki waani nni a buama, ama, wani, hali min kua ne, o li longi n taana i. **46** A ki sõgi n yuli po tulaali, ama wani, o wuli n taana po tulaali. **47** Lan ya po, n maadi a: O tuonbiadi kuli piini, li po n cedi ke o waani nni o buama kuli. Yua ke bi dini sugli o po waama nne, wangí o buama waama nne i! **48** Ki ji maadi o pua: ... A tuonbiadi kuli piini. **49** Wan n den yini yaaba ki pugni o po ji maadi bi bá nni: "O ja ne tie ñma i ki piindi bi niba tuonbiadi?" **50** Ama, ke Jesu maadi o pua: ... Kelima, a dugi n po, a baa mi faabma; ya caa leni li pamanli.

8 Lan den pugini waami, ke jesu gedi a longbanani yen i dogiciamani, k muadi U Tienu maama. **2** O Den ye yen o ñuankaaba piig n bonbilie, yen bi puobi yaaba kuli den bieli t cicibianda ke gó paagidi bi yiama: Mari, Magidala pua yua ko den paagu k cicibiada lele den kub bo. **3** Sann, chuza denpua, chuza den tie Herod tuonsõnli, Suzann yeni o lieba kuli den todì jesu yeni o ñuankaaba yeni bi ñyalimanu **4** O nuwuligu den ñan a longbana nni k cua o kani, k jesu pua ba ya maa kpanjama ne: **5** O kpakpaalo den ñani, ke bi pagi o bonbi, wan den pagi yeni, ke mi

bonbima baa o sankuni, k bi ymaadi, ke ti bonyugiti dini. **6** Tianli baa a tana ni ke pani ke kpe, kelima i tinga den kuoni. **7** Li tianli mo baa ti konkondi ke pani, ama ti konkondi fii ki luoni li po. **8** Ke li liela baa i tinganga po, ke pani ke loni a luana. Jesu pugini ke maadi: ... yua pia a tuba ke cengi, wan cengi **9** O yuandikaaba bual'o l maa kpanjama niima ni. **10** Ko maadi ba: yinba la li yumanli gbia U Tienu diema yasiili, ama lieba po li tie maa kpanjama. Bi pia i nuni, ama bi naa nua; bi cengi, bi naa gbia. **11** Diidi mani li maa kpanjama niima ni: U Tienu maama, **12** "o sankuni" tie yaaba cengi mi maama, ama sitaan n cua ke kua bi pala ni ke bel'o, wan da daani li maama po ke la mi faabma. **13** A tana po tie: yaabi n cengi mi maam, ke tuo yenli pamanli, ama ke kan ya lan kpa jiina bi po. Bigili yogunu, wan sundi li kuli po. **14** "Mi bonbima yaali baa ti konkondi" wangidi, yaaba cengi mi maama, ama ke ya mi maalima, mi piama yenli yandunli bona n cedi wan da loni luana. **15** "Mi bonbima yaali baa i tinnjanga ni"maadi ti, ya niba n cengi U Tienu maama ke biligidi bi pala ni ke suani yenli li tuonli, ke puni li juunli ke loni a luana. **16** ... Bi ki congí fidili ki cubidi bobili ni bii k wuondi gadogu yagima nni, bi yi tuani naani ke bi niba ya kua, ban la mi yinyema. **17** Yaali wuo molane kuli, te bi juodi ke ña mi yinyema nni yen ya bonli n tie yasiili, te ba dogidi li daa gbengili daali. **18** ñanbi mani ki diidi i yula po, yin cengi maama, kelima, yua pia bi ba pugini wani; ama yua pia, ban gaa wan daani ke pia yaali. **19** Jesu naa yen o yuandikaaba cua ki lagu, ama bi bo ki fidi nagin'o ki dugini o nuwuligu po. **20** Ke bi maad'o: a naa yen a yuandikaaba ye cincanli ki kpaan'a. **21** ... N naa yen n yuandikaab tie yaaba n cengi U Tienu maama, ki go tugidi k suani li tuonli lan buali maama. **22** Daa yenli k jesu den kua o ñin biaguni wan i yenli o yødkaaba. Yeni ko maadi ba: ... tin puodi mani bongbantianli po. K bi tugi o ñin-gbanu. **23** Ban bo puodi ya yogunu, k jesu guandi. Ko faaciangu kphil k fidi o ñinbonguni. Mi ñima den bua cubini o ñinbiagu. Li ji den paa bi po. **24** K jesu yødkaaba den nagini ki yigini ki fiin'o: canbaa, canbaa mi ñima bu di ti naa. Ko findi k gaa mi jama o faalu yen a ñinguona po, k li kuli sedi suoo. **25** Li puoli po ko maadi o yødkaaba: ... i dindanli ye le e? ti jawandi yenli o yaalidigu den kua ba, k bi maadi bi ymialini: O ne tie yma i? diidi mani: o pia ti yikodi o faalu yenli a ñinguona po, k bi colini o. **26** B ji bo kua Gerasa doguni, li bo ye Galile nuntuali.

27 Ya yogunu k jesu bo tugi o taali ki ymaa i tinga po, o doguni o nulo yua k ti cicibiadi bo kub'o yeni, bo sani ki cend'o. O den ki yie tiadi ki go ki kpendi deni, ama o den yi dua a kakula nni. **28** Ya yogunu ko la jesu, ko baa ki gbaani o taana po ki yigini yeni o paalu kuli. ... A bua be n po, jesu, U Tienu badicamo biga? N miad'a sugili, da wangidini fala. **29** O bo maadi yeni kelima jesu bo cedi k ti cicibiadi kuli siedi ki yagu. Yeni ban bo yi lol'o yeni i kudiseseli a taana yeni o nugi, o bo yi cie li kuli, ti cicibiadi n tug'o ke kua yen'o li fuali nni. **30** Jesu bual'o: ... A yeli i? ... ymian'o: ti yabi. Kelima ti fuobiidi boncianli den yuagu. **31** Li fuobiidi den miadi jesu sugili k wan da kuan ba naani tie fala kangbediguni. (*Abyssos g12*) **32** Li den sua ki duoli boncianli den kobi li kani k bi kpaab li juali po. K ti cicibiadi ne mia jesu sugili, k wan cabi ba, k ban gedi ki kua li duoli nni. Ko cabi ba. **33** K bi ñaa li ja, ki ji kua li duoli nni. Ki li duoli ñani li juali, k san sani ki baa mi ñima nni kpe. **34** A duogula n la yeni, ki bi sani k gedi ki pagi o dogu nni, yen i dogbanbimu nni **35** K bi niba ñia, k caa ki diidi yaali bo tieni. Bi bo pundi jesu kani, k la o ja yua k ti fuobiidi bo siedi kani yeni, ko kaa jesu taana po. O den la ti tiadi, ki li ba kuli ji k kub, o. Ti jawandi den kua ba. **36** Yaabi bo la ya bona n bo tieni kuli lan kani, ki bi dugini maama ki ti fuobiidi yaadi k ñaa li ja, ko ji la mi faabima. **37** Gerase dogu niba kuli, ti jawandi bo kua ba boncianli. K bi maadi jesu k wan ña bi dogu nni. Ko guani k kua o ñinbiagu nni k lebidi **38** Ko ja yua ti fuobiidi bo ñan o kani yeni, buali jesu k wan cian'o, ama jesu bo bel'o, k maad'o: kuni a deni k pan waan ba, yaali ko tieni tieni a po. **39** Ko kuni ki pagi yaali n tieni ne kuli. **40** Wan den guani galile, bi niba boncianli den gagu kelima bi den gu o baama. **41** Li yogunu ja ba cua jesu kani ko yeli tie jayiris, o den tie o jandieguni canbaa. Ko baa k gbaani jesu taana po ki miagu sugili k wan cua o deni. **42** O bonpuoyenga ko pia nani piiga yen bina lie yeni, k den mo yeni mi kuuma. K jesu fii k gedi o kani, ko nuwuligu tudi k mo ban nagini jesu kani. **43** Li kani pua ba den ye ki wuuli o faadi kli k koligidi, hali piiga yeni bina lie. O bo biani o ligi kuli dogida deni, ama o bo ki fidi ki tebi o ba. **44** Ko nagini jesu puoli po ki sii o liadili, ki li yogunu mõno, ko faadi sedi. **45** K jesu bual: ... yma n sii nni? Nani bi kuli n bo tieni mi niama, k Pial maadi: ... canbaa, tin diidi mani, o nuwuligu limi ki maba. **46** Ama kop ymian'o: ... o nulo sii nni, kelima mi tuama o paalu ñani o gbano nni. **47**

Wan bo la li kuli k li k tie wuolin bonli, ko pua nagini, ki jegili, ki baa ki gbaani jesu taana po k cili ki dugidi yaali ya po ko siigu yeni wan paag'o maama toma. **48** K jesu maadi li pua: ... n bipuoga, a paagi ki dugini a dindanli yabi n po. Ya caa k laafia n cian'a **49** O da den k maadi ki gbeni, ko nulo ñan li jandidiel i nni canbaa deni, k maad'o: a jafaanu kpe o, ji da mabi canbaa. **50** Jesu den gbadi li maama, ko maadi Sayiris: ... da jie, ya duu n po baba, a jafaano ba paagi. **51** Wan pundi deni, o ki cabi ki nulo ba kua, lan ñani: Pial, San, Sak yeni i biga náa yeni o baà. **52** Kaana kuli den tie: bubuuli yeni i fanfabini. K Jesu maadi: da buudi mani, o ki kpe ka, ama o guandi. **53** Bi niba den ñuadi laagu ki ban nani ko kpe i. **54** Yeni k jesu cuo i bonpuo biga nugu, k maadi yeni o paalu: ... n biga fii! **55** O den guani ki fuodi, k fii, k jesu maadi: k ban ten'o mi jiema wan je. **56** K li yaa ki lidi o dama. Jesu den kpaaba tiadiba, k ban da ña bi niba n bandi yaala n tieni.

9 jesu bo taan o kpaaga piig n bonblie, k ten'b o paalu yen t yiko k ban bel t fuobiid(staan) k go paagi b yiama. **2** L puol po ko són'b k ban kpaandi o laabamanli i tinga kul po, k teb i yian buol kul. **3** Oden cegli ba: i da tugdi man lba k l nua i cerli po: lan tie lanbanli, bogli, ligii k bual jiedi po. da kpaani man ya tiadi ki ba lebdi. **4** Bi ya gaa yi ya diegun, yin ya ye hali ya daali ki ba siedi lan kani. **5** Nulo ya ki gaa yi naan kani, yin ña lan kani k pidi lan ya doguni tanbiimi yaali n tabi i taana, lani baa tie yaali wang'i buama b po. **6** Yeni ko kpaaga fii k ged. B den togdi a longbana nni. kaana kuli, b den maadi U Tieu maama k go tebi bi yiama. **7** O badciamo Herodi bo tie lan ya dogu nni yikodaano, wan bo gbadi ke tiama maadi ke sua: "San batir" n yied bi tinkpiiba siign, **8** bi tøba ya po "Eli n guani", bi tøba mø gøga ya po "I tie U Tieu tondi siigni yendi guani". **9** Ama k Herodi jiin; ... San? Min mono n cabi k bi jagdi o yul. To, o daano tie ñjmaa i k bi maadi o po ya yaalidgu bona ne kul? O bo kpaani ke bua wan band'o **10** Aposoronba bo guani ke dugni jesu ban bo tieni yaal kul. k Jesu tugi ba k piad waam, l bo ke fagi yen ya dogu k bi yi Bedsayida. **11** ama bi nibi n bandi ban ye naani, k bi fii k yua. Yesu gaaba k cili k maadi ba o laabamanli, k tebi yaaba n bo yia k suni k ban paagba. **12** O dajuogu n nagi ya yognu ko yieni cil m baama, k aposoronba piiga n bonba lie nagni jesu kan maadi yen'o: cabi k ban ged ya longbana kob yen ne, k baa o duankaanu yen l bonjekaali (mi jiema)

klma tin ye naan tie fualin ni. **13** Ama k jesu maadi o kpaaga: yinbi mono n tenba m jiem ke ban je. Ama ko kpaaga ñmian'o, tin pia yaal k cie kpanu bona mu yen i jami bona lie. k t ji bu tien ledi ba m jiem ya nib ne kul po i? **14** klma b tie nibi tuda mu i. Jesu maadi o kpaaga: tien man cagli kul nibi piimu k cedi ban kali. **15** B colni o maama k kaani b kuli. **16** K jesu tugi kpano bona mu yen i jami bona lie, k yaadi k diidi pol po k jaandi k yadi m yediranba, l puol po ko jend jendi, ko kpaaga tugi k bogdiba k ban di. **17** K bi kuli dini k l sieni baabuodi piig n bona lie. **18** Dayenli k jesu piadi k ba jaandi, o den ye yen o kpaaga, k jesu bualiba... b nibi ne mali k n tie ñjmaa i? **19** K b jiin'o Tøba ya po a tie San-batiir, tøba mø ya po Eli, tøba mø gøgi maadi k U Tieu tondi ya yognu po yendi n guani k yiedi b tinkpiiba siign. **20** K Jesu buali ba, i ya po, i tama k n tie ñjmaa i? Piel gaa m maama k jiin: a tie Jesu, U Tieu n són yua bijua. **21** da ña man nulo n gbandi. **22** K Jesu pugni k maadi: l bual ko nulo bijua n la fala boncianli ko doguni yikodam yen l gbanbanda n cuon, k kpani, k min yiedi danata daal. **23** Yeni Jesu maadi yeni bi kuli, ya daano bua k wan ñjodni, l bual k wan yie o ba, k tugi o dapõnponli, daal n tu daali k ñjodni. **24** Yen i mòn, yua bua kuogi o miali, o ba buonga toma, ama, yua ya buoni o miali k dogni min ya po, wani ba la ya miali k pia gbema. **25** Nulo ya tugi li ñandunli bona kuli k li cie U Tieu, k nan ba kpe, o pia m laa ñuadi? **26** Nulo ya jien i fee k go jie m maama mø i fee, o nulo bijua mø ya guanu daali o ba la n baa yudand yen o ninjama kuli. **27** Yen i mòn, i siigni b niba boncianli kan kpe k k la U Tieu diema **28** Dana niini puoli po, k Jesu tugi Piel, San, yen Sak, k bi doni li juali k ba jaandi. **29** Ban jaandi ya yognu, ko nunga lebdi, ko tiadi ji pien k cie ti kunkundi. **30** K b niba bonba lie pagi yen'o: Moyiisi yen Eli. **31** k se k ñili k maadi yeni Jesu n ba kpe nanda Serusalem ni **32** Piel yen o lieba guandi ama k b fii k la Jesu se yen b niba bonba lie k ñili. **33** Li niba n se ya yognu Jesu kani, k Piel maadi: ... canba, l ñjan k tin ya ye ne. T bi maa jona taa i. Yenli n ya tie a yaal, o lielo Moyiisi yaal, o taalo mø Eli yaal. Yen lan ya kuli, piel ji bo k bani wan maadi yaal. **34** O maadi k da k juodi mòn, k li tieni nani l ñunli yeni k jiidi k libini bi po, ti jiwaandi kua jesu ñuankaaba. **35** K bi gbadi o niali k li maadi li ñunli nni k sua: ... o ne tien n biga yua k n buaga k lugdo, yin ya cengi man o. **36** Ban gbadi l nialo, k bi ji diidi k la jesu se obebe. Ama bi ñuankaabi den muubi bi ñona

k ki maadi oba kuli ban la yaali. **37** Lan den fandi k jesu ñani li juali po k jiidi, k bi niba boncianli ñuagu k kpaani k ban diidi o. **38** O nuwuligu siigni, bi gbadi ja ba ko yedi: canbaa, ñan didi n bijua npo. O tie n bonjayenyenga. **39** K cicibiadiga (fuobiidi) n fii o po, ko yigni k baali, ko siini ñinsankpinkpongu, ki jegli, ki ji nani mi kuuma. **40** N maadi a ñuankaaba k ban beli li cicibiadiga k bi gbali. **41** K jesu tandi k maadi: be cedi ki dindanli padi yeni yinbi kangbada buolu, u laa yogunu ki ba gbadi niimn ni. Yeni ko maadi li ja: cua yeni a biga na. **42** I biga n cuoni ya yogunu, k li cicibiadiga cedi ki biga baa k jegli. K jesu maadi yeni mi tuama li cicibiadiga po ko sani k ñani. Ko paagi li biga k tug'o k teni o baà. **43** K li yaagilidi bi kuli yeni U Tieu buama. Bi niba kuli pali den mani jesu palidi yeni o bulicidi po; ko maadi o ñuankaabi: **44** ñanbi mani ke luod i tuba k ya tiani mi baa yedi yaali ne: bi niba ba kuadi o ja bijua, bi nisaaba nuu nni. **45** Ama bi ñuankaaba bo ki gbia, li maakpanjami bo duagiba. Ti jawaandi po, ke bi bo ke buali jesu ke ba bandi niima nni. **46** Bi den kpaani ke ban bandi yua n tie ci amo bi siigani, mi niama ji fii. **47** Jesu bo bandi ban maliti yaali bi palti nni, ko tugi i biga ke sen'o. **48** ke maadi ba: "yua gaa i naa biga n ya yeli po, o gaa min mño'i, yua ya gaa min mo, o gaa yua son nni, kilima yua jiin o ba ke kpandi biga, bi ba kpiagidi wani wan to ci amo. **49** San gaa m maama ke yedi: canbaà t la o nulo ko deli mu cicinbiadimu a yeli nni, ama ti delo ke wan da fandi ke tieni li liema, kilima o ki ñua ñan. **50** Ke jesu maadi, da deli mano, kilima ya nulo ki tie a nando i, lani ya nulo tie a donli. **51** Ya yogunu ke jesu bo jagi ke ba lebidi kuni o baa kani, ko fii kua Serusalem nni. **52** O bo sóni o tondiba bonbi lie k bi kua liiga Samali longbanbigi nni ke kpaani li dieli. **53** Ama ke Samali niba yie ke bel'o li dieli, ke dugini jesu bo maami ke caa Serusalema. **54** O tondiba n la ke li tie yeni, ke Sak yen San tandi ke maadi: ... canbaa, a bua ke tin cedi ko mu n ña poli ke biani b kuli fami ke ban tua fantama. **55** Ama ke jesu gbagi ke gaa ti jadi ke maadiba, i ke ban ki gbie yen fuojanbi, ki maadi ya maabiidi ne? O nulo bijua ke cua ke wan biani li ñandunli ka, ama ke wan faabi bi niba ke tenbi ya miali k pia gbema. **56** ke bi siedi lan ya kani ke gedi longbantianu. **57** Ban bo paani o sanu, ke ja ba cendi ke maadi jesu: ... N baa ñua ña ñan caa naani kuli. **58** K jesu ñmiani l ja: 'I lualu pia i fali, ti bonyugiti pia ti tiadi, ama o nulo bijua ke pia wan ba duani naani. **59** K jesu maadi o

tian o: ya ñuan! ... canbaa cabi ke min piini n baa o! **60** k jesu ñmiani: "cedi bi tinkpiba n piini bi tinkpiba!" ama fini, gedi ke kpaandi U Tieu maama kaana kuli **61** Ke o tiano mō go maadi jesu. U Tieu n ba ñodi ja, ama, cedi ke min gedi ke cabi n denpo. **62** ke jesu ñmiani o: "ya daano ko yen naakuuli ke bia gbagidi ke diidi puoli, ke dagidi yen wan kua U Tieu deni.

10 Li puoli po, ke O Diedo go lugdi o ñödkaaba piilele, ki sóni ba bilie lie ke ban liidi o u dogu po leni ya dongbana ke wani o bá bi ba gedi. **2** Ki maadi ba, "u bontaadu yogu pundi. ku kpaangu yabi ama a tuonsonla ki yabi. Tin mia O Diedo yua n die u kuanu, wan sóni a tuonsonla o kuanu nni. **3** Ya caa mani. N suani yi nani mu pabimu yeni i yangbanli siiga. **4** yin da taa ligbögli, ki da kubi sancenbögli ki buali taacaadi, ki go da biandi yaama i fuondi po u sanu nni. **5** Ke yin ba kua ya diegu nni kuli, yin cindi ki yedi, "Mi yanduanma ñ ya ye ku diegu ne nni". **6** Mi yanduanma nilo ya ye li diegu nni, i yanduanma baa ye leni o, li ya ki tie yeni, mi ba guani i po. **7** Yin ya ye lan ya diegu nni, ki di ki go ñu ban puni yaala, kelima o tuonsonlo dagdini o ñmapani. Yin da ña diegu ki tuadi diegu. **8** Yin kua ya dogu nni kuli, ke bi ga i cangu, yin di ban candi yi yaala, **9** ki paagdi yaaba n tie bi yiama. Yin yedi ba, "U Tieu diema nag i kani". **10** Ama, yin ba kua ya dogu nni ke baa ga i cangu, yin ña ki cendi bi sanjala po, ki yedi, **11** "Ti pidi i dogu ne ya taatama n tabi ti taana, ki guani ki yadi i po, ke lan tua tiadma i po! Ama yin ya bani yaali ne, "U Tieu diema nagini. **12** N maadi yi ke ti buudi daali, Sodoma buudi baa pia sugli ki cie lan ya dogu. **13** korasen, sola! Betsahida, sola! Ya yenmaaltuona n tieni i siiga ne ya bo tieni Tiiri leni Sidoni dogi nni, li dogi niba bo ba tuo ki lebdi bi pala hali ke li dá fagi, ki la ti yubontiadi, ki pugi bi bá mi fatanpienma. **14** Ama, ti buudi yogu, Tiiri leni Sidoni yaala baa pia sugli ki cie yinba. **15** Ke fini, Kapenawuma, a maali ke a ba duoni a yuli ñjaljanli nni bii? N n bi ba jiini a hali ku tinkpibuogu nni. **(Hadës g86)** **16** Yua n cengi yi, o cengi mini i, yua n ki ga i maama ki ga mini ya maama i, yua n yie n maama yie yua n sóni nni maama i. **17** Li tondiba piilele den guani leni li pamanli, ki maadi O Diedo, "Ti Diedo, bá' mu cicibidmu mño colni ti maama a yeli po." **18** K jesu maadi ba, "N den nua Setaani ke o ñani ñjaljanli nni ki baa. **19** Cengi mani, N puni yi ti yikodi, ke yin ya ñmaadi i wee leni i nami leni yibali

paaciamu po kuli, lan ba baa maama kuli, liba kuli kan fidi ki tieni yi yaala n bia. **20** Ama, yeni lankului, yin da mangdi i pala ke mu cicibiadmu colni i maama baba po ka, ama yi pala ñ yanbi ki ya mani kelime i yela diani yanjanli nni” **21** Lanyognu liga, ke o pali mangi boncianli U Tieno fojanma po, ke o yedi, “N dondi a, Báa, Tanpoli yini ki tinga Diedo, kelima a dogni lanya bona bi yanfodanba leni bi nunfandanba po, ki nan dogdi a yaaba n ki pia yama nani mu bifidmu yeri po. Nn, Báa, kelima, li den yodi a yanjagnjanli bonjanla.” **22** N Baaa duu n po ki, kubni nni a bona kuli, ke obá kuli ki ban Bijua ñ tie yua, lan ñani Báa baba, obá mo ki bani báa ñ tie yua li nan ya ki tie Bijua yaa ka, yeni Bijua ñ bua yua ki ba dogdi o po. **23** Ki guani ki gbogi o yodkaaba po, ki maadi ba yasiili nni. “Mi yedjanma yaaba n laadi yin laadi yaala.” **24** N maadi yi, sawalpuuba bonianla yeri bi badcianba den suni ke ban la yin laadi yaala, ki nan ki la ja, ke ban gbadji yin gbia yaala, ki nan ki gbadji ja. **25** Diiidi mani, jufinba yoko tundkaaba yendo ñ ffi, ki bua bigni Jesu, ki maadi, “Canbáa, N ba tieni ledi i, ki baa ya miali n ki pia gbenma? (aiōnios g166) **26** Jesu ñ buali o, “Be diani yiko tili nni? A cogi be li tili nni?” **27** Wan jiini ki maadi, “A baa bua O Diedo, a Tieno leni a pali kuli, leni a naano kuli, leni a paalu kuli, leni a yantiali kuli, ki go ya bua a nisaalilie nani abá yeri.” **28** Jesu ñ maadi o, “A jiini bonjanla. Ya tie yeni, a baa ye ki fo. **29** Ama o tundka yeri den bua wan kuni obá i moni, ki buali Jesu, “Yma n tie lielo?” **30** Ke Jesu jiini, “Nilo den ñani Jerusalema ki caa Jeriko, ki cendi bi sanjiaba, ke bi fie o tiadi kuli, ki pua ki janbi o, ke o nagni mi kuuma. **31** Li sua ke salga yidka kubi li sanu, ki ji, wan la o ja yeni, ke o jadi ki logdi o, ki ban caa. **32** Lan go tieni yeni, Levi yua mo ñ ya pendi, o mo ñ la o, wan jadi, ki balni, ki pendi. **33** Ama, Samari yua n den caa u sanu, ki pudi o kani, Wan la o, o pali ñ sia yeni ti niñinpadi. **34** Wan nagni, ki fiadi fiadi o nala, ki tieni mi kpama leni ku daamongu. Ki jagni o o ya yunbo po, ki ciani o ban gaani bi canba naani, ke bi kubi o lan buali maama. **35** Lan fandi, ke o ñani ligi lie ki tieni o canguulo, ki maadi, “yan yanbi ki kubi lan buali maama. ligi ya podi, ke a pugni yii kuli, N ya guani, N ba pa ja. **36** Bani bonbataa siiga yeni, a maali ke ole n tie o ja yua baa bi sanjiaba sanu nni yeni nisaalilie? **37** O tundka ñ maadi, “Yua n gbadji o niñima yeni n tie o nisaalilie.” Jesu ñ maadi o, “Ya caa ki mo n ya tiendi yeni” **38** Ban paani u sanu ki caa, ke bi kua

dogbiga bá ke li kani pua, ke bi yi o Marita biali o, ki mia ke wan tuo ki cani o deni. **39** O den pia o ninsalo ke o yi Maari. Ke o kali Jesu taana kani, ki cengi o maama. **40** Ama ke Marita gbaa leni a tuona, ki bua tieni mi bonjiema, wan nagni ki maadi Jesu, “O Diedo, yaa la ke n waalo ñoli mini baba yeri a tuona aa? Lanwani, maadi o wan todi nni.” **41** Ama ke O Diedo jiini, ki maadi o “Marita, Marita a yagni a yama bona boncianli po, **42** Ama bonyenli baba n tie bonmonli, Mari lugdi yaali n ñani ki cie, bi kan fidi ki fie la.”

11 Daa yenli ki jesu den jaandi ki gbeni, ko yodikaaba siigni yendo bual’o: ti Diedo, bangi ti i jaandi nani San n bangi o yodikaabi maama yeri. **2** O den ymian ba: i ya baa jaandi, yin maadi ne: n baà yua ye aljandini, a diema pundi. **3** Teni ti daali mi yentunjiema. **4** tieni sugli ti biidi po kuli nani tin tiendi sugli ti lieba po teni. K ya gu ti yeni li bigli yogunu. **5** K o pugni ki maadi: li tie nani ya nulo pia o donli ko baa o yogsiigu ki miagu: “kpentin kpano bona taa. **6** Kelima n donli ba ñani u sani k ba ki can nni, ama n nan k pia ba li bonjekaali ko ba je. **7** Li ya sua k o donli ye jiin’o: “cedi k nfuodi, ki da mabi ni, n ganli luo, n k bidi mo duan’o. N kan fidi ki fii ki ten’o **8** n maadi, ba o ya kan fii ki ten’o ki li tie o donlugu po, o bi fii ki dugni li conli po ki ten’o. **9** Yeni k n maadi: mia mani, bi ba puni; kpaan mani, i bu la; pua mani li ganli, bi ba luodi yin kua. **10** Kelima, bi tieni yua miadi, ki yua kpaani laadi, ki bi luodi li ganli yua kuogi po. **11** Cegdi nba ye i siigni, yma ya po n kpeli ke teni o biga o waa ya yogunu k o buali o jamo? **12** Bii, o ya buali jenli po wan ten’o o namo? **13** Yinba bi biid dama, i ya bani yin teni i bidi a bonjama, taalm ja i ki ti Diedo bi temi fuoyjanma yaabi n bual’o kuli? **14** Daa yenli, ki jesu deli i cicibiadiga ja ba kani k o tie muuga. Li cicibiadiga n ñani li ja kani, k o ji cili maadi, ki li yaa ki lidi bi niba. **15** K boncialji cili ke maadi: ... ne tie Belisebuul paalu po i, mu cicibiadimu canbaa, k o tugi ki bieli li cicibiadimu. **16** B tiama, ban den bua ban piugu ku diagü, ki bi bual’o ki wan tieni mi bama bii paligu k li ñani polu po ki ban diidi. **17** Ama nani wan bo bani bi maalima k o jiin ba: o töbu n pua ya dogu, a diena yi baali, ki li ymadili ye. **18** I maal k n bieli mu cicibiadimu besebeuul yeli po. Li ya tie yeni, mi bogidma bo ba tieni sitaani diema nni. O diema bo ba bia fanma. **19** Lan ni, li ya tie k n bieli mu cicibiadimu belsebuul yeli po, yma nan tieni i niba o

paalu ki bi paagdi bi yiama. Li po n cedi k bi tie i po buud dama **20** Ama, li ya tie U Tienu paalu po k bieli mu cicibiadimu, U Tienu diema pundi i kani. **21** Ya nulo pia mi tuama ki go pia ti tōb tiadi ki gu o deni, o ḷalimano kuli ye li wuoli nni. **22** Ama yua ya paa ki cie ya kōni yen'o, o yi fie o tōb tiadi kuli yen o ḷalimano ki bōgdi **23** ya nulo ki tie n yua, tie n yibalo, k yua ki taagi yen nni, yadi yaali k n taan nni. **24** Ya yogunu k bi deli cicinbiadiga, o yi sani ki ban kua li fuali nni, ki kpaani naan kani ko ba fuodi, ama o ya ki la naani k o ba kua, o yi yedi o ba nni: nba guani naani k n bo ñani. **25** O yi guani ki sua ki bi tingni lan ya kaano ki ḷanbi. **26** Li ya tieni yeni, o yi guani ki gedi ki ban kpaani o lieba bonbi lele, k bi bia ki ciegu k pugni o po, ban ji ya ye. Li nulo yinyieni ji ḷanbi ki pa k cie cincinli. **27** Yayogunu k o maadi yeni, k o pua ba yigni bi niba nni: pamanli ya pua mal'a ki ḷaan'a o biili **28** K Jesu ḷymian o: li pamanli ḷanbi ki ye yaabi n cengi m maama ki go cōln ni li kuli. **29** Bi niba bo baadi ki pugdi, k o maadi: ti yogu ne niba tie nibiidi, bi o paligu po, ama bi ji kan la paligu ke li ya tie Jonas n bo tieni yaali ka. **30** Nani Jonas n bo tie bama Ninif nib po yen, o nulo bijua mo baa tie mōlane niba ne po bama i. **31** Daajijuogu daali, o yanbangu puo bado, bu fii ki kōniyenli li yogunu niba, kelima o ba li ḷandunli ni ki bua cengi Salumo tundli yaali gbie yen mi yanfuoma. Ama bonli nan ye ne cie salumo. **32** Li daajijuogu daali, Ninif niba bu fii ki kōni yeni bi yogu yab. Kelima bi ya damiwoncili ki cengi jonas maama. Ama k bonli ye ki cie Jonas ne kanba. **33** Nul kan cuoni fidili ki wuon i ldigni ni bii ki cunbni bobli. N n, bi yi tuani naani ki ya niba n kua gu diegu nni, n la mi yinyenma. **34** A nuni tie nani fidili yenki yendi a gbanu. A nuni ya ye laafia nni, a gbanu kuli ye mi yinyenma nni, ama a nuni ya ki pia laafia, a gbanu kuli ye li bonli nni. **35** Tien suo ki ḷanbi ki diidi, ke a fidili n da cua yeni bonbonli a po. **36** A gbanu kuli ya ye mi yinyenma nni, ki ba bōgdimā ki ye bonbonli nni, l baa tie a po nani li fidili n tien a mi yinyenma. **37** Ban bo maadi ya yogunu yen, ki farisien ba yinjesu k wan ba ki je o deni. Ki jesu kua li ja deni, ki cili ki ba je, **38** ke farisien bandi k o cili ki je, k ki ḷuudi o nug. k li ya k lid'o. **39** K jesu jiin k maadi: yinb farisien nba, i yi ḷanbi ki wuli, ki caadi, ama ki pala nni gbie yen o naayidbu yen mi biadima. **40** Yinbi, i ki bani k yua tagi niin po, wan tagi deni moa? **41** Teni mani U Tien yaali ye i pala nni kuli k o bu ḷanbi. **42** Ama yubonli i po, farisien nba, i di jodi

boncianli bonli kuli nni, k k bua ki maadi i mōmōni, k go sundi U Tienu buama po. Yin bo baa tien yaali, k da ḷa li ba kuli yen. **43** Yubonli i po, farisien nba, kelima i maan a kankaan cincina ti jandiedi nni. I bua ki ban fuondi bi niba n yabi naani. **44** Yubonli i po, i naani yen ya kula ki naani yeni bonli, k bi tōgdi bii k cuoni li po k jeje k ye. **45** Wan maadi yeni, ki yiko tudka gaa ti jadi ki bual'o: ... canbaa, a maadi k ḷan sugd ti bi. **46** Jesu maadi: yubonli a po fin yiko daan'o ne. I tungi bi niba ya tuga kpiagi, ama, yinba mōnō ki bua yin sii ba i nugi li ba kuli ya po. **47** Yubonli i po, kelima i t iendi ti bontitagdi ki nangi U Tienu tondi yaaba ki yajaanb bo kpaab. **48** I wangy yeni mōnō i yaajaanba n bo soni ya tuonbiidi kuli: bi kpa U Tienu tondi, ki moa maa bi kula. **49** Li ya po k U Tienu, o yanfuoma nni bo maadi: "n te bi soni ntandi yeni n ḷodikaaba; i ba kpa tiama, ki cagni yaaba n sieni". **50** Li po n cedi ke ti yogunu yaaba te bi pa, U Tienu tondi yaaba ki bi kpabi kuli hali li ḷandunli cilima. **51** Ki cili Abel kuuma, ki pan gedi Zakali kuuma li jaandi binbindli po. N maadi, ti yogunu yaaba, te kan fidi ki buu bi buudi ki gbeni. **52** Yubonli i po, yinba yiko tundikaaba, i tugi mi banma k li cie bonli kuli. L k tie ki kan la U Tienu baba ka, ama i bi pani bi niba boncianli, ki bi kan fidi ki kua. **53** Jesu n bo ñani gu diegu nni, ki yiko gbanbanda yen farisien nba ji tudi o, ki bual'o i buali boncianli. **54** Bi ji den kpaani wan baa jiini yaali, lan cua yeni kōnli.

12 Ya yogu ke ku niwulgu den taani ki pundi a tuda, ke bi niba ji ḷymadi bi lieba, ke o cili ki dā maadi leni o ḷodkaaba, "Fangi mani i yuli leni farisienba nobli, bani yaaba n pia mi muyima. **2** Ama bonlibá ki ye ki duagi, ki kan dōgdi, bonli ki ye ki wuo, ke bi kan bandi. **3** Lanwani i, yin maadi yaali li biigli nni, bi ba gbadli li mi yenyenma nni, ke yin sobi ki maadi yaali li dieli nni, ke a gana luo, bi ba kpaandi la li dieli binbinli po. **4** N donlinba, n yedi yi, da jie mani yaaba n ba kpa ti gbannandi, ki ji kan fidi ki tieni libá kuli ki pugni. **5** Ama, n ba tuodi ki waani yi yin ba ya jie yua. Yin jie yua kpa, ki go pia ya paalu n ba lu ja ku mubuogu nni. Nn, n maadi yi, jie mani o. (**Geenna g1067**) **6** bi ki kuadi nuanmu mu mu ka kuumu lie e? Leni lani kuli, U Tienu nunga nni, bi kan sundi mu siiga nni bá yenga po. **7** Ama yinba wani, bá i yudi, bi codi ki bani ti dugli. Da jie mani pu, i pia muyuli ki cie ya nuankuli n yabi. **8** N yedi yi, ya nilo kuli n tuo ke o bani nni, bi niba siiga, o 'Ja Bijua' mo ba

tuo ke n bani o U Tieu malekinba kani. **9** Ama yua nia bi niiba siiga ke waa tie n yua, bi ba sundi o po U Tieu malekinba kani. **10** Yua n maadi mabiadma o 'Ja Bijua' po, ba baa sugli, ama yua n maadi ki sugi U Tieu Forjanma, o kan baa sugli. **11** Bi ya dia yi, ki caa leni yi ti jaandiedi nni, ti buudi danba kani leni yikodanba kani ti buudi po, yin da yagi i yama leni yin ba maadi yaala ki fie i yuli, bii yin ba yedi yaala. **12** Kelima lanyognu liga, U Tieu Forjanma ba tundi yin ba yedi yaala. **13** Ke niyendo yedi o ku niwulgusiiga "Canbaa, maadi n kpelo wan bogdi ti báa n sieni ti ya faali, ki teni nni. **14** Jesu n̄ yedi o, "O ja, ñma n kaani nni ke min ya tie i buudidaano bii i ke min tua i k̄onpaadilo li faali bogdima po? **15** Ki yedi ba, "Fangi mani yibá lini mi ñalmanbuacianma, kelima nilo miali ki ñua o ñalmani yabmu ka. **16** Lani ke Jesu pua ba ya kpanjama ne, "Piado bá den koni ki baa boncianla, **17** ke o kali, ki jagi, ki yedi o pali nni, "N ji ba tieni ledi i, kelima mii ji pia kaanu ki ba bili n kpaandi ne kuli? **18** ki yedi, "Min ba tieni maama n ne. N ba mumudi n bunbuana, ki guani ki ma yia n tiani, ki bili lien nni n bondikaali leni n bonpiakaali kuli. **19** Lani, n ji ba pagi n yuli "Mini, min bili ya piama kandi, ki ba tuoni nni ya bina n yabi. Ya kaa, ki fuo, ki di, ki ñu, ki mangdi a pali. **20** Ama, ke U Tieu yedi o "O yanluodaano ne, dinne ñiagu liga i, ke n ba ñani a naano, ki ja a. ñan bili yaali kuli ba tua ñma ya yaali i? **21** Li tie nani yua n taagi mi piama o yuli po, ki nan ki pia pu U Tieu kani." **22** Jesu yedi o ñjokkaaba, "lanwani i, yin da buali i miali po, yin ba di yaali bii, i gbanu po, li bonlakaali po **23** Kelima, li miali gie ti jiedi, ke u gbanu mo cie ti tialakaadi. **24** Diidi mani a bonyugda, baa buu, baa yendi, baa pia bilkaanu, baa pia bonbuana, ama U Tieu nan dingi a. yinba, i pia mayuli ki cie ti bonyugditi! **25** I siiga, ñma ba fidi ki fagni o miali bá a dana waamu? **26** I ya ya bani ke i kan fidi ki tieni yaali n waa ki cie ne, be ya po i ke i maali yaali n sieni kuli po o? **27** Diidi mani ti puudi n̄ tie maama, tii tuuni, tii pia gaalu mo, ama bá o badciamo Salomon leni o kpiagdi, waa pundi bi siiga bá yengu n̄ bobí maama. **28** U Tieu ya bobindi u kuanu nni muadi yeni, tini yaadi ye dinne ke bi ba faa ki taa ti, ki kuuni u fanu nni, ki cuoni umu, li ki pia tama ke o ba bobni yi mo, oo yinba yaaba ya dudugdi n ki pia fuoma! **29** Da buali mani yin ba di yaali leni yin ba ñu yaali po, ki go da yagni i yama. **30** Kelima ñanduna dogi kuli lingi lanya bona i, ke i Báa moko bani ke i bua li bona.

31 Ama yin lingi mani o diema, i ba baa lanya bona ki pugni **32** Da jie mani ba waamu, kelima i Báa pali mani ke wan puni yi o diema. **33** Kuadi mani i piam, ki puni a luoda li ligi. ñali mani i po ya ligbøgli n kan cadi, ñaljanli nni ya ñalmani yaali n ki pia gbenma. **34** Kelima a ñalmani n̄ ye naami, a pali mo ye lankani i. **35** Nagni mani i liadfagda u gbanñagdu, i fidsanmu n̄ ya tundi ki co; **36** Yin ya tie nani ya niba n guu bi canbáa n̄ ba ña mi pocajaama po, ki kpeni yeni, o ya pua li ganli ya yognu, ban kagni ki luodi o po. **37** Ya tuonsónba, ke bi canbáa ba pundi ki sua ke bi dá nua, bani baa mi yedjanma n yeni. I momoni, n maadi yi, o ba ñagni o gaaligu u gbanñagdu, ki cedi ban kali u jedikaanu, wan tieni ba mi jiema ban je. **38** Canbáa ya pundi yøgsigu bii sinjaafaani, ki sua ke bi cegni ki guu o, lan ya tuonsónba baa mi yedjanma n yeni. **39** Ama, min ba pugni yaali n ne, yin ya bani ke o diedaano ya bi bani ya yognu ke o suuro ba kua o deni ki suu o, o bi kan ja ban kua o deni ki su o, **40** Yin egni iba, ki ya guu kelimaa i ki bani O Ja bijua n̄ ba guaniya yognu. **41** Pieri n̄ buali: «O Diedo, a pua lan ya kpanjama tinbababa ya po bii, li tie yuakuli ya po i?» **42** O Diedo n̄ yedi: «O laa tuonsónlo i, ke o canbáa ba guuni ke wan ya diidi o tuonsónlieba tuona, ki puuni ba bi daali jiema lan buali ya yognu, **43** o canbáa ya kpeni ki sua ke o tuuni lan buali maama, lanya tuonsónlo baa mi yedjanma n yeni. **44** I momoni n maadi yi, canbáa ba taa o piama kuli ki piani lanya tonsónlo. **45** Ama li tuonsónlo ya maadi o pali nni: «N canbáa kpenma dá ba fagdi», ki ji cili ki pua o tuonsónlieba, bi jaba yeni bi puoba kuli, ki go cili ki di ki go ñu wan bua maama, ke mi daama ga o. **46** O ya tie yeni, o canbáa ba ti ludi ki kpeni wan ki guu o ya yognu, ki cedi ban pua ki duoli o kaani kuli, ki beli ki ñani o, ki kuani o bi tuonsobiadba danba siiga nni. **47** Nani li tuosónlo n̄ den bani o canbáa n̄ bili o ya tuonli yeni i, ki nan ki sóni lan buali maama yeni i, o canbáa ba cedi ban pua o ya lanbana n yabi. **48** Ama, ya tuonsónlo n ki tuodi ki bani, ki sóni ya tuonli n buali ke lan dadi o tubli ii, bi ba pua o lanbana waaamu. Ban teni yua ke li yabi, bi ba buali o yaali n yabi. Ban piani yua yaali n cie, bi ba buali o yaali n cie. **49** «N cua ki tinga po ke min sia mu i. N sogni ke li mu ji co i. **50** N pia mi ñinwulma, ke bi ba wuli nni. I ki bani min bua tonma maama, ke li kuli n̄ tieni ki tii. **51** I tama ke n cua ki tinga po yeni mi yanduanma yo oo? N n! I momoni, n maadi yi, n cua yeni mi paadma i. **52** Kelimaa, lan

cili molane, dieyengu nni, niba mu ba paadi, niba lie í kóni yeni niba taa; niba taa mo í kóni yeni niba lie. **53** Bi ba paadi bibáá í kóni yeni o bijaba, a bila mo í kóni yeni bibáá. Binaá ba kóni yeni o bisiaba, a bisala mo í kóni yeni binaá. Calnaá ba kóni yeni o biyuaga, ki biyuaga í kóni yeni calnaá.» **54** Jesu go den maadi ku niwulgu yaali ne: «I ya la taayinbonu puoli, i yi maadi: “Ki taaga ba nii!” Lan go tieni yeni. **55** Mi faawaama ya fii nintuali, i yi maadi: “Ku wulgu ba tieni!” Lan go tua yeni. **56** Yinba i muyiidmu ne! I fidi ki diidi ki tinga maalma yeni tanpoli maalma, ki bandi a bona. Li nan tieni ledi i, ke yi ki fidi ki bandi U tieni n’ bobindi yaali mólane? **57** Li tieni ledi i, ke yi kan fidi ki tuodi ki cegni yaali n tiegi i po mólane? **58** A ya caa ti buudi yeni a yibali, ñan mōndi ki mangi yeni o u sanu nni, wan da ti cedi ti buudi yudanba í buu ki cuo a, ban mubnii a bi paatieba nui nni, ban luoni a li kpaadidieli nni. **59** N maadi a, a kan ña li kpaadidieli nni, kaa pani a pana kuli ki gbeni.»

13 Bi nub yab n den ye li kan den mad yesu, li yogunu gog yal n den cua galileb yaab ki pilat den kpab ki tan ye sagl. **20** njab: Edaan ki lan galile nub n tie bid danb ki cie yaa galile n sien nni, kelma wan kpab yeni? **3** kai, n maad e, e yaa lebd e yeyieni, e kul ba kpe nan ban yene. **4** lan yaă ka, a piga n nuniida yab ki silo diegu baa kpaab yen, e daan ki ban n tien ti bid ki cie galile yaabaa? **5** Kai n yed yi, ki yi moko yaa lebd yi Yam yi kul baa bod yene. **6** Lan, yesu den pua n naa kpanjam ki yed: O jaa den ñuu o kankanbu o dumontiibu kuan nni. O den cua ki ling a kankana waa laa. **7** Lan wan o den yed o kuanguulo: diid bina taa kin cuon ki ling o kankanbu ne po a kankana, mii laad. Ped o be yaa po k o kub n fanfam fanm fanm? **8** O kuan guulo den ñian o k yed: canbaa ced wan bind dun gog. n baa gbiidk lind o k tien o t yan biind. **9** daal ba ya bin n ñua oba lo yaalan ñjan ped o. **10** Dan yenl n fuodm daal, yesu den tund b nub li daal maam bangm diel nni. **11** o pua den ye lienni k pia t tag bid, yal n den ced k o yia hal piig n bena niin, k o tiib, k gunb k kan fid k yaal k sed. **12** Yesu den laao, k maad an yed: o pua ne, a paag a yianun po. **13** O den maam o po o nugil. lanyogunu leg, o pua yen den yaab k sed, k kpiagd o tieni. **14** Ama li bal maam bangm tiel camba pal b den biid yesu n paag o nulo m fuodm daal. **15** Yom daan den guan k yed o: yinb palalie danb, li naan m fuodm daal

yi siign yua kul k yi lod o nua, lan yaa ka o yunbo ki ñan o li yandiel nni k banñun o? **16** O pua yua n tie abalaham yabl k staan lol o hal piig n bena niin, laa pund min faab o n fuodm daalii? **17** Wan den maad yaa yogunu, efe den cuo o nanda kul. ama onuwunlgu pal den mang yen wan tund yaa banm kel pia t kpiagd kul. **18** Yesu go den yed: o tieni diem naan yen be? n ba nangm yen be? **19** O tie nan ya tub ya bobim n wa k cie e tiid kul, k o nulo bulo o kuanu nni, k o pud k kped k tua tub. A bonyugda den ted t ted di o bena po. **20** O go den yed: Nba mang o tieni diem yen be? **21** O naan yen ya dabinl k o pua taa tien bignm taan, k sien hal k li kul ga. **22** Yesu den suag liig, ki muand e dog ciam yen a dogibla nni, ban ca jelusalem. **23** O nulo den yed o: ti yomdano lan wan ya nulb n ba ciad kaa yab? Yesu den guan ki yed yab n ye li kan. **24** Moand man ki kua yaa buluñoabu n miab kan, kelma n tuod ki wan yi ki bi nub boncianl ba te moa ban kua li kan ki nan kan fid. **25** O diedaano ya fi ki luon o duñuabu, ki bi tua: canba luod ti po. O ba guan ki yed yi: Mii ban yin ñan naan. **26** lan wan yi ba guan ki yed o: tiTi den din ki ba ñun a go den ban g ti e dog san nni moko. **27** O go ba guan ki yed yi: N yed yi, mii ban yi ñan naan, fuad nan n kan, yinb yab n tiend ti biad. **28** Lan yogunu yi ya la abalaham, isaak jakob yen bi sawalpuab kulki bi ye otien diem nni, ki yinb wan ba ya ye niinpo, yi ba ya buud ki cegn yi ñina. **29** bi nub ba ti ña nintual, yen puol po, nugaru yen nujieni po ki taan ki kal o tieni diem o sa dikanu kan. **30** diid, bi tianb yab n tie puol yab moala, ba tua liig yab mo ba tua puol yab. **31** lan yogunu fadisieninba bi tab den cua o kan ki yed o: ñia ne kelma hedod bua ki kpang **32** Oden guan ki yed ba yed ban, yed man li ñaago, ki n diel ki nand ti tag biad bi nub niinni, ki go paabd bi nub din ne yen saala, li dataal daal n ba soan ki juod **33** li tie doole min suag liig din yen ya daal n ñua, kelma laa dagd sawalpualo n kpe ki laa tie jedusalem. **34** jedusalem, jedusalem, fini yua kpa bi sawalpuab, ki luud o tieni n soan a kan yab a tana, tualmi ña ke n den bua ki gogd taani a nuba n kan nani o kokolo n li wuug o koobila o fiabi nni maam, ama yii den tuo. **35** Lan yaa ka, yi diegu baattua dingbengu. N maad yi, yi kan go lan hal yin ba yed ya yogunu: O tiejanm nu n ba yad o yed yab, n cuon wan ti yomdan yel nni.

14 U Tieni fuodma daali, ke Farisieninba yudanba siiga yendo den yini Jesu o denpo, ke ban je: **2**

Yaaba n den cua ki ba je, den kpaagi Jesu. Yiamo bá mo den kaa o nintuali po, ke o gbanu kuli tie a məla bábá. **3** Jesu den maadi yeni U Tienu bali maama tundkaaba yeni yikodanba tundkaaba yeni Farisieninba. Ki buali ba: Li cabi ke ban paagi o yiamo saaba daali bii laa cabi i? **4** Bi ki ȳmiani o lbá. Lan wn ii, ke Jesu cuo o yimo, ki paagi o, ki maadi o, ke wan ya kuni o denpo. **5** Lani ke o go buali ba: ... I siiga ȳma i ke li ya tie o biga lan yaa ka o nua n baa li caali nni ke o kan tuodi ki ñani o? **6** Baa den fidi ki ȳmiani o lala maama po lbá. **7** Wan den bandi ke yaaba n cua mi jaanma kuli den lingi ke ban kali liiga kankaani po, ke o pua ba mi makpanjama ne: **8** Li ya tie ke o nulo yini u puokuanu jaanma, da gedi ki kali liiga. Li ba fidi tuu ke o yini o nulo ke cie ȳa, **9** ke wan yua yini yi kuli ba cua ki maadi ȳa: “Fii ki teni o ne u kankaanu, a ji fii yeni i fee i ki gedi ki pan kali puoli. **10** Ama, bi ya yini a mi jaanma, ȳan gedi ki kali puoli po. Yua yini a yeni ya ti cua, o ba maadi: “N dənli, ti bobni u kankaanjanu a po, cua ki kali liiga!” Li baa tie a po ti yudandi i yaaba ke bi yini ba yeni kuli nunga nni. **11** Lan wan ii, yua doni o bá bi ba jiini o, ke yua jiini o bá bi ba doni o. **12** Ke Jesu maadi yua n yini o: A ya bobni mi jaanma u yensiinu lan yaa ka ku yen yenjuogu, ȳan da yini a dənlinba, a ninjanba, a naataani lan yaa ka a kuantaalieba yaaba n tie bi ȳalmandanba, kelima, bi məti ba yini a ki ȳmiani ȳa li ȳanma. **13** Ama, a ya bobni mi jaanma, ȳan yini a luoda, a juama, a tuoma, talginba. **14** Lan wan ii U Tienu ba ȳanbi a po kelima ban wan kan fifi ki ȳmiani a ȳanma. U Tienu ba guani ki ȳmiani a ȳanma ya yogu ke o ba fiini bi kpienjanba. **15** Yaaba n den ye mi jaanma kani siiga yendo n den gbadilaa maama, ke o maadi Jesu: Li pamanli ye yeni yua n ba baa ki je U Tienu diema nni. **16** Jesu den go maadi o: O nulo den jagi ke o tieni mi jaancianma, ki yini bi niba boncianla. **17** Mi jiema yogu n nundi, o den səni o naaciemo ke wan gedi ki maadi wan yini yaaba: Cua man na kelima li bonla kuli ȳanbi ki gbeni o. **18** Ama bikuli yendo yendo den mia sugli nani bi taani ñobu yeni. O nikpialo den yedi o naaciemo: N daa u kuanu, kali min gedi ki pan lá u, ȳan pan mia n po sugli. **19** One məden yedi: N daa naakpakuoda piiga, n caa ki bua pan biigi a, ȳan pan mia o sugli n po. **20** Təa momko den yedi: N dá kuani o pocaano molane, lan ya po n kan fidi ki gedi. **21** O naaciemo den lebdi ki guani o canbáa kani, ki waani o li kuli. Lani, o diedaano yeni pali den beni, ke o yedi o

naaciemo: Kua u dogu siiga nni yeni i sani nni tontoni ki cua yeni a luoda, a tadma, a juama yeni a waba na. **22** Lan tien waamu, o naaciemo den guani ki yedi: Canbáa n tieni ȳan bo puogi nni yaala, u kaanu go sieni. **23** Lani ke Canbáa den go yedi o, ke wan ña u dogu nni ki diidi a sanbila nni yeni a naga balinma ki tigdi bi niba, ke ban cua na n diegu n gbie. **24** N yedi ke min den kpia ki yini yaaba yeni, bi siia bá yendo kan leni n jaanjiema. **25** Ku niwulgu den yegi yeni Jesu u sanciamu nni. O jigdi ki yedi ba. **26** Yua cua n kani ki bua ki ȳodi nni yaa yie o báa, yeni o naá, yeni o pua, yeni o bila, o kpeliba, yeni o waamu, bá o yuceli mə, o kan tua n ȳodka. **27** Yua n ki bugi o dapənpənli ki ȳua nni kan fidi ki ya tie n ȳodka. **28** Yi siiga nni ȳma baa bua maa li diecianli ki dá kan kali ki bandi wan ba biani yaala, ki lia o ya pia ya ligi n ba dagdi wan gbeni. **29** O ya ki tieni yeni, ki pu li tanpuuli ki naa fidi ki juodi, yaaba n ba pendi li kani kuli baa ȳuadi o, ki yedi. **30** O ja ne cili li diemaali ki naa fidi ki juodi. **31** Bii o laa badciamo n baa ye ki bua ki tuogi bu təbu yeni o badciantoo, ki nan pia bi tötieba tuda piiga, nani o dá kan kali ki biigi o ya ba fidi ki tuogi bu təbu yeni yua n cuoni o kani ki pia tötieba tuda piilie? **32** O ya sua ke o kan fidi, o ba səni o tondiba hali ke o yibali dá ye fagma, ki mia o wan waani o wan bua yaala ban mangi yeni bi lieba. **33** Li tie yeni i siiga, yua n ki luni wan pia yaala kuli, kan tua n ȳodka. **34** Mi yaama mani, ama mi ya ti luo mi manu, bi ba taa be ki go mangi ma? **35** Maa pia mayuli ban pagi ma u kuanu nni, maa pia ban taa ma ki kali leni ti baadi man ti tua dulma, hali ban lu ma bábá. yua n pia a tuba ki ba gbadilaa wan gbadilaa.

15 Lani, ke a lonpo gaala leni ya tuonbiiddanba n sieni den kpendi Jesu kani, ki cengi o maama. **2** Ke farisieninba leni ti yikodi tundkaaba ji bulni bulni, ki tua “O nilo ne gaani ti biidi danba hali ki di leni ba.” **3** Ke Jesu pua ba ya makpanjama ne, ki maadi ba **4** “O laa nilo i siiga nni n baa pia pee kobga, ki biani payendo, ki kan ȳa piiyia n pee yia yeni, ku muagu nni, ki guani ki kpaani ya pia n bodi hali ki ban la o. **5** O ya la o, o ba bugi o o buapiadi po, ki mangi o pali boncianla.” **6** O ya pundi denpo, ba yini o dənlinba leni o kuantalieba ki maadi ba, “Mangi mani i pala leni nni, kelima n la n pia yua bi bodi. **7** Lanyapo, N yedi yi, ke li pamanli baa ye tanpoli kelima biiddanyendo lebdi o pali ki cie nitieginkaaba piiyia n biyia yaaba n

ki buali pali lebdima. **8** Bii, o laa pua n baa pia dibala piiga, ki biani dibayenli, ki kan cuoni ki fidsanga, ki tigni li dieli ki fiidi bonjanla hali ki ban la li? **9** O ya la la, o ba yini o dɔnlinba leni o kuantalieba, ki maadi ba, “Mangi mani i pala leni nni, kelima n la n dibali yaali bi bodi.” **10** N yedi yi, biiddanyendo ya lebdi o pali, li tie pamancianli i, U Tienu malekinba po.” **11** Ke Jesu maadi, “Nilo den pia bijaba lie, **12** o bonwaalo po den yedi o báa, “N Báa, bogdi n faali biinu ki teni nni molane” Ke o bogdi ba o piama. **13** Lan tieni dana waamu, ke o waalo po baani o bonkubkaali ki gedi hali ya dogu n fagi, lan dogu po i, ke o biidi o ligi, ki daa yaali n ki tie o po bonbuakaali mōno, ki biidi o ligi mi bibiadyema nni. **14** Wan dini o ligi ki gbeni, mi konbiadma í baa li dogu nni, mi koma í gbadí o. **15** Ke o gedi ki mia li tuonli li dogtielo bá kani, ke o kaani o o kuanu nni ke wan ya guu i duoli. **16** O den ya baa ti duojiedi, o den ba di leni li pamanli, ama obá nan den ki puni o sanu. **17** Ama ki bonjaga yeni yama í den guani, ke o maadi o pali nni, “N báa pia naacenba bija i, ke bi di ke jiema ki muani ba, ke mini nan ba kpe leni mi koma nekanba! **18** “N ba siedi ne, ki guani ki kuni n báa po, ki ban maadi o, “N Báa, n biidi U Tienu po leni a nunga nni. **19** N ji ki dagdi min ya tie a biga, ga nni min tua a naacenba nni yendo. **20** Ke ki bonjaga yeni siedi ki kuni o báa po. Wan dá den paa hali fagma, o báa den la o, ke ti niñipadi cuo o, ke o sani ki wobi o, ki muadi o tankpina po. **21** Ke ki biga maadi o, “N Báa, n biidi U Tienu po leni a nunga nni. N ji ki dagdi ñan yini nni a biga. **22** Bibáa í maadi o naacenba, “Cua mani leni liadjyanli, ki lani o, ki pilini o li nubiñinli leni ti taacaadi. **23** Diidi mani natonbikpanbili, ki kpa, ke tin tieni mi jaanma, ki mangi ti pala. **24** Kelima, n biga den kpe, ki ji pia li miali, o den bodi, ke n guani ki la o. Ke bi ji cili mi jaanma. **25** Li sua ke o kpelo bi ye u kuanu po. Wan kpendi, ki nagi deni, ke o gbadí ki ciaga yani leni ku jeligu. **26** Wan yini naacenyendo ki buali lanya bona niima nni. **27** O naaciemo í maadi o, “A waalo n kpeni, ke a báa kpaá li nakpanbili ki tieni mi jaanma kelima o guani ki kpeni leni laafia.” **28** ki bikpelga pali í be, wan yie ke o kan kua deni, o báa í ña ki baagi o. **29** Ama o kpelo í jiini ki maadi o báa, “Diidi, bina ña n yeni, ke n tuuni a po a tuona, n nan ki kpeli ki tudi a nunga nni, Ama a nan ki kpeli ki puni nni bá ñotonpanli, ke min tieni mi jaanma leni n dɔnlinba, **30** Ama A bijua yua n biidi a ñalmani yeni a poconcona

í kpeni, ke a nan kpaá o po naatonkpanbili. **31** O báa í maadi o, “N bijua, fini li ye leni nni daali kuli, ke min die yaali kuli tie a yaali i. **32** Ama, li bi dagdi leni tin tieni mi jaanma, ki mangi ti pala, kelima a waalo ne den kpe, ki ji pia li miali mola, O den bodi ke ti guani ki la o.

16 Ke Jesu go maadi o ñodkaaba, “piado bá den ye, ki pia o ñjalankublo, ke bi ti cua ki tuali o ke o ñjalankublo yeni biandi o piama. **2** ke o piado yini o ki maadi o “Be n teni ke min gbia apo ya maama ki ñani? Tieni nni a ñjalankubli colí, kelima a ji kan ya tie n ñjalankublo.” **3** K o ñjalankublo maadi o pali nni “N ji ba tie ni ledi i, n cab áá í ji bua beli nni li tuonli ne? N ji ki pia paalu ki ko, ke n ya miadi mo, li pia i fee **4** N bani min ba tieni yaala ke bi ya beli nni n ligkubli tuonli mi ba cani ya niba í tuo ki ga n cangu” **5** Yeni, ke o yini o canbaa pandanba yendo yendo, ki buali yua n kpia ki cua “A pia n canbaa panli yiña i? **6** Ke o maadi, mi kpama golindi kobga.” K o maadi o, “Ga a pantili ki kali tonma ki diani golindi piimu **7** Ke o ñjalankublo buali tiano, “ke fini mo, a pia n canbaa panli yiña i? Ke o mo maadi “Mi ñalkaama kpaliapiadi kobga” Ke o maadi o “Ga a pantili ki diani kpapiadi piiniin **8** Canbaa den pagi ya ñjalankublo n den ki tiegi yeni kelima o den tieni bu nunfanbu. Kelima ñanduna ne bila fani yeni bi lieba ki cie mi yenyenma nni ya bila (**aión g165**) **9** N maadi yi, Taa mani i ñanduna janbi ñalmani ki kpaani danlinba, li ya ti gben, yin baa yaaba n ba ga i cangu naani ke li ki pia gbenma. (**aiónios g166**) **10** Yua n tiegi yaala n wa nni, ba ya tiegi yaala n yabi nni mo. Ke yua n ki tiegi yaala n wa nni kan ya tiegi yaala n yabi nni mo. **11** A ya ki fidi ki kubi i janbi ñalmani, ñma ba dugi apo, ki piani a o ñalmani yaali n mōni i? **12** Bi ya ki dugi a po ñan kubi nitøba ligi, maama, ñma ba teni a a ligceli? **13** Naaciemo bá kan fidi ki ya pia canbaanba bilie. Kelima, o ba fidi ki ya nani yendo ki nan bua o lielo, lan yaa ka wan colni canbaa kpialo ki nan fali canbaalielo. A kan fidi ki ya ñua U Tienu leni ñalmani **14** Farisienba í gbadí li maama yeni, ke bi ji ñuadi o. **15** Ke o maadi ba. “I ba maadi ki baa i mōni, bi niba kani, ama U Tienu bani i pala. Bi niba í nua yaali ke li tie kpiagdi yeni, U Tienu wani ya nunga nni ke li tie cancagni i. **16** Yikodi maama yeni bi sawalpuaba n den kubi, ki ñmagdi u dogu yo hali ke Janbatisi ti cua. Lan cili lanyogu, bi wangí U Tienu diema laabaaljamo,

nilo kuli tiendi ania ki kpaani wan kua lien nni **17** Ama tanpoli leni ki tinga pendima ki paa ki cie li bali maama nni lanbyenli ñ bodi ki kan tieni. **18** Ya nilo n ñani o denpua ki kuani potiano conbi, yua n kuani ya pua n ñani o calo kani mo conbi. **19** Cengi mani, ñalmandaano bá den ye ki la ti tiakpiagdi, ki di ti jiemandi, ki ye u yeniyenjamu nni daali kuli, ke o pali mani boncianla o piama po. **20** O luodo mo den ye, ke bi yi o Lasari, ke o dua o piado bulñajabu kani, ki pia a nala o gbanu po kuli. **21** O den suni ke wan baa ya jiejogdi n baali o piado jedikaanu, bá i sangbanli den lagdi o nala i. **22** Ke o luodo tikpe, ke malekinba tugi o, ki duoni o Abalahama kani. O piado mo ñ kpe, ban pii o, **23** Wan den ye o mubuogu nni ki laadi fala, ki ti yaadi ki diidi, ki la Abalahama hali fagma ke o wobi Lasari ki tabni o pali. (**Hadēs g86**) **24** Ke o yigni paama ki maadi, “Ti Báp Abalahama, diidi nni leni mi niñima, ki sóni Lasari wan tuu mi ñima leni o nubili, ki maani n lanbu po, bun sõngi, kelima n ye leni mi cacagma i ku mubuogu nni. **25** Ama ke Abalahama maadi “N biga ya tiani ke a yeniyenu nni, a den baa yaala n ñjani boncianla a po ke Lasari mo den laadi fala boncianla. Ama molane, o ji ye ne, u yeniyenjamu nni, ke a mo falaciamu nni **26** Li ya ñani lankani i, buociangu ye siiga nni, ki paadi tinba yen yinba, ke nilo kan fidi ki ña ti kani ki gedi i kani, obá mo kan fidi ki ña i kani ki cua ti kani. **27** O ñalmandaano ñ maadi “N Báp Abalahama, mia sugli ki sóni o n báp diegu nni. **28** Kelima n pía naataanjaba mu, wan tuodi ki tiadi ba. N jie ke bi mo ñ da ti pundi ya falacimu nni ke n ye ne. **29** Ama ke Abalahama maadi, “Bi pia Moyiisi leni bi sawalpuuba maama; ban cengi mani “ **30** O piado ñ guani ki maadi, “li kan tuo, ti Báp Abalahama, ama nilo ya ñani bi kpienba kani, ki gedi ki maadi ba, bi ba lebdi bi yama” **31** Ama ke Abalahama maadi, “Bi ya ki cengi Moyiisi leni bi sawalpuuba maama, bá nilo ya yiedi bi tinkpiba siiga, bi kan cengi o.”

17 Jesus maadi o ñodikaaba: L kan fidi b nibaa n ya ye k kan tieni biidi. Ama yubonli yua tulmi o lielo. **21** bo baa tu l daano po yen wan la l naatanli k ya kagi u ñibougu nni yen wan bo t bidi ne siiga yendi **3** lani wan yi cuo i baa a kpiilo ya tieni biidi, go taa'o u ya lebdi, ñan mia sugli o po. **4** O ya tuo ku tieni t biidi daaln i taalmi m lile, k cua k maadi ña ñan mia u po sugili u po. **5** B tondikaaba maadi u tieni: Pugni ti dudugdii **6** U tieni n go maadi bi l ya den tie ki pia t dudugdii, ba k l waa k cie m jonbima yeni, i den bo

fidi k niini o tibu nne: “k ye figdi a jiina i tinga ne nni k gad pan sedi m ñiciama nni” wan coln i. **7** L ya tie ki siiga yendi pia o tuonsølo k u ko u kpaabu bii ku kpaat yandi. i ya la'o ku ñani u kuannu po, k kopeni, i bo tuo yedi, “cua kali k je e” **8** I kan maadi k wan tieni m dajojiem, k wan lebdi u tiadi k nagni m jiema ki yaa je k gbeni k go ñuni k gbeni yo o mo cua je k bia ñuu. **9** Canbaa bo jaandi u tuonsølo kelima u cedi ku tieni wan bua yaal i l kan yaa tie yeni. **10** yeni i mo ya kani. ya yogu ki sóni ban buali yaal kuli. yin yi maadi: timm tie ya tuonsøma k ñjua ñjmaapani ama t sóni ti tuonli. **11** Ya yogu ku den bua gedi Jerualemi, Jesus den cuoni Samari yeni Galile kpaal l po i **12** wan ti kua dogu baan ne nni, k kpaada piig tuog'o; k sdi fagnma **13** k baln i Jesus yeni paama: Jesus t canbaa jie ti m ninñima! **14** k Jesus la ba ki madibi: gedi mani k la salgi yidikaaba! ban caa ya yognu k bi paagi. **15** k b siiga yedi n bandi ku paagi, wan guani k ya yini k dondi u tieni yeni paama **16** k baa gbaani Jesus taana kan tibni u yuli k tuu i tingi k tieni Jesus balgi, k n nulo nan botie samariteni. **17** k Jesus maadi: B tie bani bonm piiga k paagi bonm yiani yabi sieni wan ye le i? **18** Nul to ji ki ye k l tie k o caani guani k dondi u tieni? **19** k maadi Samariteni jua yeni go fii kelima a pia ti dudugdi n po, a ciadi. **20** K farisieni nba bual'o be daali k u tieni diema baa cua i? K Jesus ñmiiianba: U tieni diema k baadi. Utieni diema ya bo cua nul kaa nua'o. **21** b kan maadi cua mani u ye nebii o ye ne po. Yin ñanbi k ya tiani. U tieni diema ye i siiga nni. **22** Guani k maadi o ñodikaaba: Oyogu t bo cua ki baa niani k yi ya yени u nulo bijua l ya tie baa daayeli i kan fid. **23** Ama b bo ti maadi “Kristo ye ne” yi daa caa, i daa jegli **24** I tañigidi yi pudi kaanyedi tawaligbandi nni k cil ki fandii kaan yenu ki ya ya caa tiali po. L ti baa ti tie yeni u nul bijua daali. **25** L buali k wan guo fala paaa yo ti ye yogu ne niba n yie'o **26** Ya daali k o nulo bijua bo guan i, a bona bo tieni nani Noe: **27** B niba den di, k ñiu, k kuandio b puobi k bia puu'bí, hal yeni ya daali k Noe kua o ñibiagu. I yogu k u togu ji biidi ki kpa bi kuli. **28** yaali mo go bo cua Loti yogu n yeni: b niba den di k ñu k daa, k kuadi, k ñuundi, k maa. **29** Ama ya daali k Loti ñani Sodome k taciangra yeni i tatintandi yeni i tañigdi baa k kpa b kuli. **30** Lbaa ti tie yeni ya daali ko nulo bijua bo legidi. **31** L Daaali ya pundi nul ya ye ldepil po bii k se deni po wan daa jidi k tugd o bona yali k u ña. L bia baa tie yeni, yua ya ye kuaan po wan daa kopeni u deni. **32** Gua

tiadi mani yaali baa Loti denpua 33 Yua kpaani k wan fie o miali u ba bia ama yua luni u miali bo lamfiema 34 Ldaali ñiaøgu, n maadi, nibi lie bo duani gadogu yedi po, yeli bo cua ama tianli n ñindi 35 Puoblle bo taani k bindi u naakpiagu: yeli n bo cua k tianli ñindi. 36 nibi lie den baa ye o kuaan po yendi n kpeni tó n ñindi. 37 K Jesus ñødikaaba bual'o: Lboli bo ti tieni le kani ti yudaano? K u jiin'bi: n kuum nti baa ye naani lan kani k nanyobli nba bu taani.

18 Ki fiddi ki waani ki jaandi tie bonmonli, k tin ya jaandi ki da wadi ti pala, jesu pua o ñødikaaba mi maa kpanjama: 20 dogu nni den pia buud daano ba, ko k jie U Tieu k go cengi nulo. 3 K li dogu nni go bo pia pakuali pokuuli ba ko tundi ki yua'gu k wan kun'o i moni o yibali kani. 4 Ti buudi daan'o ne bo ki ceng'o hali k li pan waagi. Ama ko ji te kali ki maal ki sua: "yeni i moni k n ki jie U Tieu, k tie lieba mi bua yaali. 5 Li paakuali ne mabi nni boncianli, n bi jia o buudi k wan yaa nni mi fuodi. 6 U Tieu pugini maadi: cengi mani, o buudi daano, faagu daano ne, n maadi yaali. 7 Ki li ya tie yeni, i ki bani ku Tieu ba koni o bid po, yaabi ko lugdi ba k bi dongi bi niali o po, yieno yen ñiagu, ko kan todi ba? 8 Min n maadi ti ko bi kón bi po, ya tie ko nulo bija ya te guani, o go bi la li dindanli i tinga ne po. 9 O go den pua ya maa kpanjam ne ke li nua yaab n yi bi ba nimoma, ki nan ji nundi bi lieba: 10 Nib lie bo gedi o jandieu nni ki bi jaandi: yendi bo tie farisien ko lielo tie lonpo gaalo. 11 Farisien bo se ki jaandi o pali nni: U Tieu, n tiend'a balgi yen min ki kpiini, k k pua faagu, k k conmi nani nlieba yeni, nan o lonpo gaalo ne yeni. 12 N co u ñobu taalm lie dana lele siiggin ni, n tien taal piiga po mu yáimanu talgi nba. 13 O lonpo gaalo ne wani bo se fagma ki taabi, k kan tuo ki yaadi ba o yuli tapoli po. Ama, o bo fabini o pali ni ke maadi: n Tieu diidi yen mi nuñima kelima n tie biidi daano 14 N maadi, U Tieu tuo ki gaali o lonpo daano ki cie farisien. Kelima, yua dongi o ba, bi bu jiin'o, yua jiindi o ba, bi baa dongi wani. 15 B niba bo baadi yeni bi bidi jesu kani, k wan yadi mi yedirjanma bi po. Ama ko ñødikaabi bieli ba. 16 K jesu yinba ki maadi ba: yin cedi mani ban cua n kani, da bieli'b mani, kelima yaabi n yeni U Tieu deni tie nani ban yeni. 17 I moni po n maadi: yua k ga u Tieu diema nani i biga ne yeni, o kan bangi kua U Tieu diema nni. 18 Yeni k Kpaagl ba tieni i buali: ... canbaa mòn, mi baa tieni ledi k la ya miali ki pia gbema? (aiónios g166) 19 K jesu

ñmiani o: be cedi ka yin nni canbaa mòn nni? Nul ki moni li ya ki U Tieu baba yaa ka. 20 A bani U Tieu ñomaama: a kan commi, a kan kpa nulo, akan su, ñan cedi janmi buudi, ki cõlini a náa yeni a baà. 21 Ki li ja ñmiani: n cõlini lio kuli k da tie biga. 22 Yeni jesu maadi: a go da sieni bonyenli: kuadi ñan pia yaali kuli, k tugi li ligi kuli ki bøgdi talgi nba, li puoli po ñan ya ñuan nni. 23 Wan gbadì yeni ko pali kuli wadi kelima li ja bo tie yáiman daani 24 Jesu den la ko pali wadi ko maadi: li pa boncianli yen yáiman daano n kua U Tieu diema nni 25 li ki pa ku yuoyougu n kua kpalipimu bonli, k cie yen yáiman daano n kua U Tieu diema n 26 Ki bi niba yen kuli taani ki buali: ñmaa nan b la li maa kan gbedigu? 27 K jesu ñmian o: yaali n pa bi niba po, k pa U Tieu po 28 Yeni k Pieri buali: k tinba i? ti ña tin pia yaali kuli k yua ña 29 K jesu maadi ba: ... i mon po n maadi ki yua ña o deni, o pua, o ninjaba, o bidi, o naataani kuli k dugni U Tieu diema po. 30 O bu la ti ñuadi yaali n yabi, molane yen ya dana baadi, ya miali ki pia gbema. (aión g165, aiónios g166) 31 Jesu bo tugi o ñødikaaba piig n bonbilie k piadi yenba ki maadi ba: diidi mani, t do Serusalem n yen, ko Tieu tondi n bo dian yaali o nulo bijua po kuli ji bu tieni. 32 Bi bu cuogu ki mubin'o yaabi ki bani U Tieu nuguni, ban laagu, k sugd'o, k sii ti ñosondi o po. 33 Bi ba puagu, ki kpaagu. Dana ta daali o bu yiedi 34 O ñødikaaba bo ki gbadì li maama niima nni, kelima li pa bi po yen ban gbadì li maama. Bi ji bo ki bani jesu n bua maadi yaali li po 35 Jesu n bo nagi seriko, o juamo bo kaa o sankuni ki miadi. 36 Wan gbadì li ñøgli o sanu po, ko buali yaali tieni. 37 Ki bi ñmian'o ki jesu n pedi. 38 Yeni ko cili ki yigni yeni o paalu: ... jesu, Dafiid bijua, diidn yen nunbaagu. 39 Yaabi bo ye liiga bo maad'o, k wan suoni, ama ko ñanbi k yigni: Dafiid bijua diidn yen nunbaagu. 40 Ki jesu cedi k bi ba yen'o o kani, wan pundi ya yogunu, ki jesu bual'o: 41 A bua k min tieni be k ten'a i? ko juamo ñmian'o: n diedo, cedi ki mi nuali. 42 A bu fidi ki nuali, kelima a dindanli paag'a. 43 L yogunu ko nuali, ki ji nua jesu ki dondi U Tieu. Ban la yaali n tieni ne, ko nuwuligu kuli mo ji dondi U Tieu.

19 Jesus bo pendì Jerico dogu nni. 2 Lsua juu baa ne mo ye l dogu nni yi'u Saase ku tie ñanman daano k dungan o tie lonpo gaala canbaa i. 3 Wan gbadì k Jesus pa k pendì. 4 K u sani. K ga liiga k pan doni tibu bá ne po k b yi u Sikomar k wan la Jesus k dungan o tie

jinjega i. **5** Jesus n pundi l kan ya yognu, k u yaad la'o bu tibu po k maad'o: **6** Saase jiidi tonma dinne n bo cani a deni. K u jiidi tonma ki ga'o yen pamanli. **7** B niba n gbadi yeni k b ji bulnbulni k diidi wan caa bua cani o nubiigu **8** Ama k Saase sedi k maadi k o bögdi o jalmani ki teni b cacagidama. K l gó ya sua k u den kubi nuli panli o bua guani ki ñmiani l daano tabual m taa. **9** L yogu k Jesus k u la m fiema o deni yeni k dugni o mo tie Abrahami yabili. **10** K dugni o nifossalo bijua baa k wan guan k kopeni k bia faabi yaaaaba den bodi **11** B niba n bo songi Jesus tundi yeni k sua k u paa k nagidi Jerusalemi. B nubi ji maal k u bua kaani u tienu diema n yeni. **12** L yogu k u maadi k jua baa ne n den tie nigbengli g fii gedi dogbanbanfagli k pan di labaali k guani k kopeni. **13** K kopeni k kubi o dogu. k yiini o naaceb bonn piig g bögdiba wula dibala k yua kul ní mónd k lan nob. **14** Wan gedi ku dogni yaaba diani l tili k ten'o k maad'o k bi bo'a bi dogu nni. **15** Ku yedi ba ku kan kopeni, wan pan dini l bal k kopeni wan ji yiin u naaceb k yua kul nagni ki waani wan so maama yeni e ligi yeni. **16** Cincin yua n baa k nagni k maadi: canbaa ñjan den teni i ligi yal yeni mi so k dibala piig pugni l po. **17** U canbaa ní maad: n faa n naaciemo a tie tuosonli. A bo gaa dingbana piig canbaandi. **18** To n mo cua k maadi canbaa n mo sóni yeni i ligi yeni k baa dibala k pugni l po. **19** U canba n maad'o a bo gaa dingbana mu canbaandi. **20** Tiani n mo cua yua juodi k maadi canba n den taa a ligi yeni k pobni k begini n tiadi nni. **21** N den jie ñja ka tie canbabiadi. k taa min k bil naani k bia yendi min k bul naani **22** K u canbaa maad'o: a tie naacenbiadi a bani k tie canbabiado i k taa min k bili yaala k gó yend min k bul naani. **23** A den bo kan taa n ligi k billi banki i n ya ti kopeni ya daal mi ga yeni t ñuadi. **24** K maad yaaba den ye likan k ban fie o liyendiga yeni k ten i yua pia pia bona piig **25** K b niba maad canba wo nan pia bona piiga! **26** K canbaa maad ki b bo pugni yua pia i ama yua k pia ban bia fie wan pia yaali yeni. **27** K maad k ban baa yeni o yibala yaab den yedi k u kan yendi'b yeni k kpa ba o nintual nni. **28** Jesus n maad ki gbeni k u taa o niba yaab yua'o k ye liiga k b doni Jerusalemi. **29** Ban nagdi Betefaje yeni Betani k k fag yeni olife jua kan, k u sóni o naacenb bonmilie k madi ba **30** Gadi mani o dogu yala n ye i liiga po ne i bo i ñunbiga k nil ku luol yin lod'o na. **31** Nul ya buali yaali n cedi ki lodo yin maad k u yonmdaano n bua **32** Ban sóni yaaba gedi ki guani k li tie nani Jesus n bo maad maama. **33** Ban bo

lodi o ñuumo ya yogu k b bondanb buali ba k be ced k lod o ñuumo i? **34** K b maad'b ku yomdaano n bua. **35** K bi guani yen'o Jesus kani k bmaani bi tiadi i ñunbiga po k jagni Jesus **36** Wan pend ya yognu b nib bo yi land b tiadi k bil o sani po. **37** Ban bo ñani Olifie jual po k ji k nagdi Jerusalemi ku ñodikaaba kul ji yiini k dondi u tienu yen ban bo la ya yaaligu kuli. **38** K tua m yediñamma n ya ya o bado yua cuon u tienu yel po t yomdaano, laafia n ya ye tanpol po k ti kpiagidi n ya kaan kul **39** L yogu k falisian nba yab bo ye b niba nni maad Jesus: maad a ñodikaaba ki ban suoni **40** K Jesus k baa b ya suoni, a tana n baa yiini k dondi u tienu. **41** Wan pundi Jerusalemi dogu nni k u gbel k caani l bubuuli k maadi **42** K maadi a ya bo ban k diine daali ne tie a yomdaano daali ama keto l duagi ninbina po i. **43** A danaa cuoni a po k kan ya ñjan, k a yibalaa ti bu kaalida kaana kul k pib a k luon a kaan kuli. **44** B bu biani fin yeni a dogo niba kul pil pil k kan sieni baa dikpiyenli k l se, k dugn i a den k bandi a Tieu can'a ya daal i. **45** Jesus kua ou jaanddiegu nni k beli a kpinkpenda k maad'b: **46** Ldiani k maadi k den baa tie jaanddiegu, k yinma tug k l to a noyiga cend kaanu. **47** Jesus bo tundi b niba daal kul u jaanddiegu niin po i. Ama k b tondanb ye yeni yikodanba kpaani k ban kpa'o **48** Ama b bo bani ban bu didal maama k dugn i yua kuli bo songi o maama

20 Dayenli, ke jesu den tundi bi niba ku jaanddiegu cancanli ki muandi ba li laabamanli, ke ku jaanddiegu liiga yaaba cua yeni bi yikodanba yeni u dogu yudanba, 2 ke bi buali Jesu ya buali ne: ... Maadi ti, a kubi ñmaya yiko ki tuuni, lan yaa ka, ñma n teni li yiko? **3** Jesu maadi: ... N mo pia i buali ke bi buali yi, ñmiani man nni: **4** Jan den kubi ñmaya yiko i, ki wuu bi niba U Tieu ñima? Li den tie U Tieu yiko bii bi niba yiko i? **5** Ke bi ji buni bulni bi siiga: Ti ya maadi: "Ke U Tieu yiko" o ba buali ti: "Be cedi ke i den ki dugi o po"? **6** Ama ti ya ñmiani: "Ke bi niba", ku niwulgu ne ba luudi ti a tana ki kpa ti, kelima bi niba ne kuli dugi ke Jan bo tie U Tieu tondo i. **7** Ke bi maadi ke bi ki bani Jan n bo kubi yua yiko ki tuuni. **8** ... Jesu ñmiani ba, ke o mo ki bani wan kubi yua ya yiko ki tuuni. **9** Ke o pua bi niba ya makpanjama ne: ... Ja bá den yuu ku damõngu diidi, ki ggni bi niba ki gedi naani n fagi ki ba waagi. **10** Mi cuama yogu ke o sóni o tuonsonlo, ke wan gedi ki gaa bu kpaabu ligi, ke kpaguula pua ki beli o, baa teni o lbá. **11** Ke o bondaano gó sóni

tuonsontolo. Ke bi gø pua o, ki beli o, baa teni o lbá. 12 Canbáá gø sóni tuonsontolo bonbta po. Ke bi pua ki duoli o mø ki beli o. 13 Ke o kpadaano maadi: N tieni ledi? N ba sóni n biga yaaga ke n yanbi ki bua ga. Bi ba fidi ki colni wani. 14 A tuonsónla n lá ga ya yogu, ke bi juogi bi ymiali nni, ki maadi: "Yua n ti ba di li faali n yeni. Tin kpa o man, ki diedi li faali." 15 Ke bi cuo o ki fili o, ki ñani o bu kpaabu nni, ki kpa o. O kpadaano ba tieni a tuonsónla yeni ledi? 16 O ba gedii ki biani a tuonsónla yeni, ki taa bu kpaabu ki guuni nitøba. Li maama po ke bi maadi: "U Tieni n wuoni mani". 17 Ke Jesu nñönlí ba suoo ki maadi: "I gbia U Tieni lanbona yia diani li tili nni ne ledi? Ya tanli ke a tanmaala bo yie ki luni yeni, laa tanli n ti guani ki tua ku diegu fiagli tanjali. 18 Yua n li baa li tanli po, o ba kóni kóni. Li tanli ya baa yua ya po mø, li nandi o i yomi yomi. 19 Ke U Tieni maama tundkaaba yeni bi salyidkacianba bandi ke li makpanjama nua bani, ke bi ji lingi ke ban cuo Jesu li yogu mono, ki jie bi niba. 20 Li po ke bi kpaagi Jesu, ki sóni bi niba ke bi yini bi bá nimønba. Bi bo ba lá i jalgi Jesu maama nni. Yeni, bi bo ba fidi ki cuo o, ki kubni o Romi bado yiko yiko yeni o yudandi nni. 21 Lani ke bi niba yeni ji nagni o: ... Canbáá, ti bani ke a maadi i momoni, ki gø tundi bi niba lan buali maama. A ki jie bi yikodanba, ama a wangí bi niba U Tieni sanu yeni mñni. 22 To, maadi ti, li buali ke tin ya pa Sesari ti patendi (lonpo) bii laa cabi i? 23 Jesu bani bi janbi maama, ki ymiani ba: 24 ... Waani nni man bu lugbu dibayenli! yma ya nannangu yeni yma ya yeli n ye li po? ... Ke bi niba jiini ke Sesari. 25 ... To! ke o maadi ba, teni man Sesari yaala n tie Sesari yaali, ki teni U Tieni yaala n tie U Tieni yaala. 26 Bi bo ki fidi ki jalgi Jesu o maama nni bi niba siiga. Ke o ymiani bo lidi ba, ke bi bo luo ban ba maadi yaala. 27 Sadusehannba, ban yaaba n bo ki tuo ke bi kpienba ti ba fii ku kaagu nni, bi siiga ke bi töba nagni Jesu, ki buali o ya buali ne: 28 ... Canbáá, Moyisi diani nni o bo diani yiko ne ki teni ti: Li ya tie ke o nulo kuani o pua, ki kpe ki ki pia biga, o ninjua ñ taa o pakualti ki mali o a bila. 29 To, jablile n den ye ki tie kpiiba, o ciamo po kuani o pua, ki kpe kaa pia biga. 30 Bilie po yua yeni bita po yua yeni yaaba n sieni taa li pua, 31 Ke bi kuli kpe kaa pia biga" 32 O pua yeni mø ti yuandi ki kpe. 33 To, bi kpienba n ba fii ya daali ku kaagu nni, yma n ji ba diedi o pua i? kelima bi kuli kuani o. 34 Jesu ymiani ba: ... Tin dá ye ya ñanduna ne nni, bi jaba kuandi bi puoba ki bi

puoba kuni bi jaba. (aiõn g165) 35 Ama yaaba ke U Tieni diidi ki sua ke bi yanbi ki dagdi yeni ban fii ku kaagu nni ki kua li ñandunpanli nni wan kan kuani bi puoba ki gø kan kuni bi jaba. (aiõn g165) 36 Bi kan fidi ki kpe, kelima bi baa tie nani Menekinba yeni, ki tie U Tieni bila, kelima bi ba fii ki kpienba siiga. 37 Ke bi kpibna n fii ku kaagu nni, Moyisi mñno, bo diani li ya yogu ke o lá ku tuntuugu co u muu: Lan wan ii, o yeli n tie yonbdaano Abrahami Tieni, Isaaki Tieni yeni Jakobi Tieni. 38 Ama, U Tieni ki tie bi kpienba Tieni ka, ama fuodba Tieni; lan wan ii, o ya po, li tie momoni ke yaajanba ta yeni fo. 39 Li po, a yikobanda gaa mi maama ki maadi: ... Canbáá, a yanbi ki ymiani li po. 40 Kelima, bi ji bo jie yeni ban buali i buali. 41 Ke Jesu mø ji buali ba: ... Li tieni ledi ke bi maadi ke O Tondo ba ña Dafidiya yabilo siiga? 42 Kelima Dafidi mñno maadi I Yani tili nni: Yonbdaano maadi n Yonbdaano: Cua ki kali n jieni, 43 Ya caa yeni ya yogu ke n ba cedi a yibalinba ñ tua a taanjmaakaanu. 44 Dafidi yini U Tieni Tondo ke o Yonbdaano: Li ba tieni ledi i o tondo yeni n ya tie o yaabili. 45 Ke ku niwulgu den cengi o, ke omaadi o yødkaaba: 46 ... Diidi U Tieni yikobanda yaaba n bua a bogda tiada lama, ki yanbi ki bua ku niwulgu nni, ti jaanddiedi nni yeni ti wondi nni ban ya kaa liiga. 47 Bi fiedi a pakuana ligi i, ki nan yen sedi ki jaandi lan waagi nani bi tie bi nimønba yeni. Bi ya tubymaglu n ti baa bia.

21 Jesu nñönlí ya ñalmandanba n kpieni i ligi ku jaanaddiegu nni, 2 ke o lá pakuatalgi mø ke o cua ki kpieni i ligi dibala lie. 3 Lani, ke o maadi: ... Momoni po, n maadi yi, pakuatagi ne n kpieni ya ligi yabi ki cie yua kuli, 4 kelima bi kuli ne kpieni ban ki bua yi i. Ama, wan gbegdi o piama kuli i, ki kpieni. 5 Bi töba den maadi ku jaanddiegu po: "Tinba n den maa gu leni a tanjana, ki teni i ligi ke bi maa gu. Lani n tie bonjancianla" Jesu maadi ba: 6 U yogu cuoni na, yin nua yaala ne kuli ba bolni; tanli bá ti kan ya maa li lieli po. 7 ... Lani, ke bi bo buali o, Canbáá, u laa yogu i ke li bona ba tieni? Be n ti ba waani ti, ke li bona ba tieni i? 8 Jesu maadi ba: ... Yin faami, yin da cedi ban kuani yi mi tudma nni. Kelima, boncianla ba cua n yeli po, ki maadi: "Mini n tie O Tondo!" lan yaa ka: "U yogu pundi ol!" Yin da cegi ba! 9 Yi ya ti gbadi ke töbu pua, ke a kóenkona kóni, yin da jie. Kelima li bona kuli dá ba cindi ki cua yo ñanduna gbenma n fidi ki cua. 10 Lani ke o gó bo maadi: ... U dogu ti ba fii ki pua

dogtou bu təbu. Diema mə n fii ki pua dietōma bu təbu. **11** Ki tinga ti ba migi i dogi nni; mi koma leni i yiani ba baa i dogi nni; ya bona n pia ti jawaandi leni ku yaalidgu ba tieni tanpoli po. **12** Yeni li kuli ne n ti fidi ki tieni, bi ba cuo yi ki waani yi fala, ki gedi leni yi ki teni suifinba jaanddiedi yikodanba kani ke ban luoni yi dansalgi. n ya bi ba gedi yi bi badba kani leni leni dogdanba kani. **13** Li bona ti ba cua yi, ke yin kuni i məmənī n po. **14** Lan wan ii, yin ya pia ti dudugdi paaa: Yinb ka ba koni yibá po. **15** Ama, mini puni mi mabanma yi maadi ki paadi i yibalinba, ki gə puni ya yanfuoma ke obá kan fidi yi. **16** Yi danba, yi ninjanba, yi kpiiba leni yi dənlinba mono ba cedi ban cuo yi, ki kpa bitəba i siiga. **17** Obá ti kan ya bua i nublu kelima n ya po. **18** Ama, i yuli po bá yuyengu kan bia. **19** I ya pia li mindli, i ba baa U Tienu ḡalbalgo. **20** ... Ya yogu ke i ba lá yibalinba sijenba ke bi kaalindi Jerusalemi, yin ya bani o mudma nagi. **21** Lan wan ii, Jude dotieba n̄ sani ki do a juana nni, yaaba n y Jerusalemi dogu nni n̄ bobni tonma ki ū. Yaaba ye i kuani nni n̄ da kopeni u dogu nni! **22** Kelima, li dana tie U Tienu mutuoli dana yia nni ke i diani n yedi yaala ba tieni. **23** Li dana nni, fala ba gbadi a potunpunba leni bi pomadinba! Kelima U Tienu mutuoli ba lagi li niba po. **24** Bi ba kpa li dogu nni niba leni li kadmanli lan yaa ka ki taa bitəba ki puodi leni ba i doglami po, ki bi nilanba yaaba ki bani U Tienu n̄ diedi Jerusalemi ya caa leni ya yogu ke bi paalu po ba pendi. **25** ... Ku yaalidgu bona ba tieni u yienu nni, o ḡmaalo nni leni a ḡmaabila nni. Ki tinga po, li mogli ba do leni ti jadi, bi niba n jie ki tadi. **26** Ti jawaandi ba kpa bi niba gbanu, bi ya maali ya yubənlı n ba cua ḡanduna munli po. Kelima yaala n ye tanpoli po kuli ki pia paalu ba jegi. **27** Lani, ke bi ba lá O nusaalo bijua ke o ye ti tawalgbandi nni ki cuoni leni o paacianu leni ti yudandi. **28** Ya yogu ke li bona cindi ki tiendi, yin yaadi i yuli, ki ya pia li juunli kelima i faabu dana ji ki fagi. **29** Ke o pugni ya manannangū ne: ... Diidi man bu kankanbu, lan yaa ka titəbu. **30** Ti ya lá ke bu puugu cindi ki pudi, ti nani ke ku siagu nagi. **31** Yeni mə i, i ya lá ke li bona ti tiendi, yin bandi nani ke U Tienu diema nagi. **32** Məmənī po, n maadi lan kuli ne ba tieni ke molane niba yaaba n ye ne, ke nitəba da ki kpe. **33** Ki tinga leni tanpoli ba pendi, ama n ūbona ki pia pendma. **34** Cuo man yibá, da taa man yi yula kuni mi jiema leni mi daama, ki go da cagni yibá ḡanduna ne yeniyenu po. Lan yaa ka li daagbengli ba cua ki cii yi. **35** Kelima, li ba baa nani

ku jabaangu yeni ḡanduna niba kuli po. **36** Yin da gó man, ki ya jaandi yogu kuli ke U Tienu n puni yi u paalu ke yin fidi ki ū ya yubonli n cuoni nni, ki sedi o nufosaalo bijua nunga nni. **37** Jesu bo taa o yentuna kuli tundi bi niba ku jaanddiegu nni; ku ūnagu wan gedi ki duani Oliifi tidi juali po. **38** Ku sijaapanpangu kuli, bi bo yen tigdi ku jaanddiegu nni ki ya cengi o

22 Tin den ye k l sieni nani dan ja yenyi yenyi “kpanu yaali ki pia dabina jaam” jaam yaali k b tua paki yenyi. **2** K salikiyikaaba canbaa nba yenyi b yikodamba pkaani ya sani k ban kpa Jesus. Ama bi den jie k ūnoglì bo tieni. **3** Yeni k sitaani kua Juda pal nni k b ji yi'o ikariyoti piiga bolie siiga yenyi yedyi. **4** Juda den gedi k la salikiyidkaab canbaa yenyi u jaanddiegu nni nikpelo k ban taan ūnoglì k ban ban bo tieni maama k kuadi Jesus k b niba n daa bandi. **5** K bi kuli pali mangi k b cuo ki ban ten'o i ligi. **6** k u tuo l yogu mənō k ji kpaanii ya sani k u bo kuadi Jesus k niba n daa bandi. **7** Kpanu yaali k pia dabina jaami daali yua k nil kul bo b kpa paki pebiga n pundi **8** K Jesus sənī Sani yenyi Piaali ki maadi ba. gedi manni k tien man ti paki jiem. **9** k b guani bual'o a bua ti tieni l jiem le kani? **10** E ya pan bua kua o dogu nni i bo tuogi o nul k o tug l ūncualı. Yi ūd'o hali wan pan b kua ya deni. **11** Yin bo maadi yenyi o diedaani maama mne: “Canbaa ye ki ti bual ja: k i laa dieli nni k bu je paki jaanjiema yenyi o ūdikaaba.” **12** Yeni o bo waani o dietuadugu po ya u dieciangu k ūnb lien nni ki bo bobni. **13** k b gedi, k la yaal kuli k l tie nani Jesus n bo maadi maama K bobn nni paki jaama jiem. **14** O yogu n pund: k Jesus ji kali k bo di yenyi o ūdikaabi. **15** K u maadi ba: N den ūnabi bua min jaani yenyi paki jaam yo k fidi ki la fala. **16** N maadi n ji kan bani ki di yenyi ya caa yenyi ya daal k li t bu la l niima u tieni diema nni. **17** ku taa u soma ki jaan k maadi ga mani k bogdi i ḡmiali nni **18** Kelima n maadi, n ji kan bani ūnu u daməngu ne yaa caa yenyi ya yogu k u tieni b u kani o bali k gbeni. **19** K gə tugi kpanu mə k tieni u Tienu balkk jendi jendi k teni u naaceb k maadi bi: ne tie m gbannandi k taa teni ya tie mani yenyi k ya tiani m po **20** Ban dini ki gbeni ya yogu ku gə taa u soma ki k madi: ne tieu tieni b niba donlpaaŋu soma k bu wuli i po. **21** Ama yua bu kuadi n i ye nekama k kaa yenyi ti **22** Mənī o nifosaalo bijua ji caa i nani u Tienu n bo cabi maama, ama fala i yua kuadi ye po. **23** K Jesus ūdikaab ji buali b ḡmiali nni k b siiga ne ḡmaa bo fidi k tiel'i. **24** K Jesus ūdikaab ji

polidi yeni b lieba yua baa tie liiga yua. **25** K jesus maadi: u dogu batieba n paa b niiba k yabi tuuni yiko tuonli mō k bi yib'i b "yanbtieba". **26** Yi daa maadi yeni. Ama yua b tō diedo i siiga n tō biga, k yua baa die mō n tō tuonsōnli o liebi kani **27** I ya kani yjmaa die? Yua kaa di bii yua tuuni? i ya po yua kaa di kaa? Mi yua ye i siiga nne n tie nani o tuonsōnli. **28** I den ye yeni n momōni m bigma kul yogu **29** nani n baa n den teni m diema n mō teni, **30** I ji ba yi di k gō ūn m diema nni, k bia kali l bal kpagili po ki ya diedi Isaraheli buoli piga n bomlie. **31** Siimo Siimo cuo a ba: sitaan bua wan kuani i guudiga nni k tindi, nani ban yi ledi i dīk k ūnani u fegu yeni. **32** Ama n jaani a po k yjan daa luo dudugidi ka mō ya daali ka bo guani yjan mo paagi a kpiiba pala. **33** N yomdaano m maadi ja l ya tie ba m kua danalgi bii ki kpe n tuo **34** K jjesus jiin pieri m maadi ja i mōni dinla mōno k sua k o kokol daa buudi a nia bomtaa po ki yaa ban n i. **35** Min sōni k ligi k ye, k bogli k ye k tacaagu k ye i bonli pōdi i **36** Mōda i ya pia ligi yi taa, iya pia bogli yi go taa, i yaa pia jugpiega yi kuadi l lidatl k daa. **37** Kelima yaali bo diani u tienu ūnomaam tili nni, l tie k lan tiensi i. l bu diani maama ne i. B den taa'o a nubiada siiga. k ban bo maadi yali ji tiensi. Mōni ban bo diani yaali n po n ji bo tiensi. **38** k b maad t yomdaano jugpiemu lie ye. K ymian bi, l dagdi. **39** Ko ūnani k toli Olife juali po nan wan yi tun g tie maama k u yōdikaaba yōd'o **40** Wan ya yogu k u maadi ya jaan mani k daa kua bbida nni bigili nni. **41** K u siedi k fagidi k pan cie k gbaami o duna po k jaan **42** N baa fuadi n kani ya fala ne. ama lan da tie n ya buama, lan tiensi nan yjan bua maama. **43** K u tienu meleki ūnan tanpol po k ten'o u paalu **44** K l pawadli kua 'o k u jaandi bonjanla, ka tuntonjena ti cieni o po nani sōm yeni k baal tinga nni. **45** l puol po ko fii ki nagni o yōdkabi kani k sua k b go k o pal biidi. **46** ku maadi bi: be cedi ki guandi? fii mani ki ya jaani k da ba l bignli nni. **47** Jesus da den k jaan k gben, k u nuwugu pundi kJesus yōdkaab piig n bonmlie yeni siiga yedi ye liig k b yi'u juda yeni ye b liiga wan nangni Jesus wan muadi u tankpili **48** wan maad'o: Tankpinnmuadli kaa bu kuadi o nul bijua. **49** Jesus yōdkaab n bo no yaal bo cua yeni k b bual'o t yomdaano t mō nodi ti jugpiemi k cua bii? **50** k l yogu b siiga yendi cua k jia salkiyidkaa kul canba tuonsōnlo jieni tubli. **51** jesus maadi ba: "yāabi mani" k guani sii o tuonsōnlo ye tubli k l paagi. **52** K Jesus maadi salgi yidkaab canba yeni o jaandiegū nni sije nba yeni

o dogu n nikpela ban yaab bo bua ban cuo'o; "n tie bibiadli ya ki cuon i k kubi i jugpiemu yeni i gbiam? **53** n den ye yeni daal kuli o jaandiegū nni k nul k cuo ni; ama mōda ji tie i yiognu k l bunbōnli ji tie u paalu". **54** K b cuo'o k gedi yen'o hal salki yidkaab kul canbaa kan. K Piali ye hal puoli k jua **55** B den cuon i o muu o lujoga nni k i nib taani ki kaa k pōl mō ye b siiga ni. **56** K tuonsōcaano baa ne den la'o ko kaa o muyiegu kan k diid'o k maadi: "u ne den yi ye yen'o" **57** K Piali nia k maadi: Mi k ban'o. **58** k gō sudi yamu k tiani gō la Piali k maadi l tie moni a mo yi ye yen'o ku madi mi ki ye yen'o. **59** k go tieni nan kudi yengu yeni nutiani n maadi: mōni u ne mōden ye yen'o u go tie Galile yu i **60** k Pial maadi yeni paama min ki bani yjan bua maadi yaala. L yogu g sua k u da maadi k gbeni ku kotogu buudi. **61** K ti yomdaano ji gbegi g nuali Piali k Pial ji tiadi wan den maado yaali. K sua ku kotogu daa buudi a bo nia ka k ban n i **62** K o ūnani cancanli k buudi nisipiedi. **63** Yaab den guu Jesus den laa'o k bia puag'o. **64** K pibn i o nuga k bual'o: a de ye ka tie u tienu tondo kaa maadi yua pua ja. **65** K ji sugd'o sugbuoli kuli **66** Lan den fandi k u dogu nikpela yeni salki yidkaab canba nba yen a gbanbanda bo tani ki ba yen i Jesus b buudi dam kani **67** K b cil i buali: "A ya tie kristu yjan maadi ti. K jesus yōmia'bi: N ya jiin i kan ya pia n po dandanli, **68** K ya buali i buali ki kan jiin i. **69** Ama mōda o nul bijua b kali o baa yua tie diedo jienu po. **70** K b kul ji yigini a tie u tienu bijua yool'ko jiim'a yima n ye k tie u tienu bijua. **71** k yabi ye ting po ji yigni, i go bua la kasieda i. T songi u ūnoba nni mōlane.

23 O nuwuligu kuli den fii ki gedi yeni jesu gufeneeli Pilat kani. **2** Bi ji den kpaani ki ban jalg'o: ... ti la o nulo ne k o baadi yeni li yōmadli ti niba siign. O deli ki ban da pa o badiciamo cesa lonpo, ki go sua k o tie U Tienu n gandi yua, o bado. **3** Lani ki Pilat bual'o: ... a tie Suf nba bado yaa? ... K jesu jiin: fini yedi. **4** K Pilat maadi o jaandiegū nikpela: n ki la ya tagili n dagdi yeni k tin kpa o ja ne. **5** Ama ki bi kuli niini maadi: o cili hali Galile yo, k togni Sude ki ji pundi ne. **6** Pilat n gbadu ki bi yini Galile, k o buali ki bua bandi o ya bo ūnan Galile. **7** Wan den bandi k o tie Erod diema yua, k o cedi ki bi gedi yen'o. Laa dana kuli Erodi den ye Serusalem nni. **8** Erodi pali den mangi yeni wan la jesu, kelima li waagi k o den kpaani ki wan bandi o, kelima o den gbadu ki bi maadi o maama. O den sundi ki wan la ya paligu k o tie. **9** O

den tieni buali boncianli, ama jesu den ki jiini lba. **10** L yogunu k o jaandiegu nikpela yen yiko tundikaaba se ki maadi yeni paama kaa jie. **11** Yeni ki Erodi den taani yeni o mintielinba ki fali'o, bi den lan'o li badliedli. Erodi den cedi ki bi guani yen'o Pilat kani. **12** Laa ya yogunu, li kənli den ye Erodi yen Pilat siiga, lan ya daali, ki bi guani ki mangi. **13** Pilat den yin liiga yabi, a nikpela yen bi niba. O den maadi ba: **14** I baa yeni o nulo ne k o wangti buolu mi tudma sanu. Ama, n bual'o i kuli siiga, n la tagli ba yaali ki maadi ne kuli o po. **15** Erodi mə gə ki la lba o po ki dugni, o cedi k bi guani yen'o. O nulo ki biid pu kuli k li dagdi yeni wan kpe. **16** N cedi ban pua'o, ki ya'o. **17** [Mi pendima jaanma kuli, a yi luodi dansalyenga.] **18** Ki bi niba yen kuli tandi maadi: ... kpa man'o, ki luodi Barabasa! **19** Bi den luoni Barabasa kelima o den baadi yeni li ȳmadli o dogun i, k go kpa o nulo. **20** Ama Pilat den kpaani wan ya jesu k o buali bi niba **21** yabi se ki yigni yeni: ban kpaa o, ban kpaa o. **22** K o guani ki bual o, o tien be ki li dagdi yen ban kpaa o? N k la tagiliba k li dagdi yeni ban kpaa o, n bi cedi ban pua o, k ya o. **23** Yeni, ki bi kuli tandi ki sua k ban kpaa o, ban kpaa o, ki bi tantandi biid Pilat pali boncianli **24** Pilat ji den te juodi ki cabi, ki tieni bi buama. **25** Pilat den cedi ki bi luodi o nikpal Barabasa, ki tugi yesu ki ten ba ban kpaa yua. **26** Ban bo caa yen o, ki bi cendi Simo siren ja, k o ȳnani o kpaabu po, k bi niin o ki wan taani jesu ki wan bugi o daponponli. **27** Bi niba boncianli bo ȳua o. Ki bi puobi fabni ki buudi o po. **28** K o gbagi ki maadi ba: ... jerusalem puoba, da buudi mani n po, ya mua mani i yula po yeni i bila. **29** Kelima a dana baadi, k tie pamanli ya puoba ki pia bid, k tie ȳolmi, k kpelii ki ȳaani biga po. **30** Li yogunu bi ba maadi a juaciama: "baa mani ti po", ki go maadi a juabila "legni mani po." **31** Kelima bi ya tiendi dasongu mama ne, bi ji ba tieni dakuogu ledi? **32** Bi bo ba yeni bibiadmu lie, k bo bi taani k kpaa ba yen o. **33** Ban bo pundi ya kaano, ki bi yi li: "yukpabgu", bi kpaa jesu li daponponli po, wan yeni i bibiadmu lie yeni, yendi o ganga po, o lielo o jienu po. **34** Jesu bo jaandi: ... n baà, tieni sugli bi po, kelima bi ki bani ban tiendi yaali. A minteela den tōni o tiadi, titia, ki bogdi bogdi. **35** O nuwuligu den se ki nua li kuli. k cedi o dogu yudanba den ȳuadi k sua: ... wan ka den fabi bi niba, wan ji fabi oba, o ki yedi k o tie U Tienu n lugdi yua kaa! **36** A minteela mo den se ki la o. B den nagni ki ten o, li damilma, **37** ki maadi: . a ya bani k a tie suifinba bado, fabi a yuli! **38** Bi den

diani ki tabni o yuli po k sua: "o ne tie Suifinba bado." **39** I bibiadmu siiga, o yendi den sugdi jesu ki maadi a ki tie U Tienu tondo kaa? (U Tienu n lugdi yua) **40** O lielo den ȳmian o: . a ki jie U Tienu? **41** tinba wan dagdi yenli: ti pa, ti biid panli, ama, o nulo ne ki pia tagiliba kuli. **42** K o pugni ki maadi: ... jesu, ya tiani n po, ya yogunu k a do a baa kani **43** Ki jesu maadi o: ... yen i mōni, dine mōno, a baa ye yen n aljada n, **44** Li den tie yensiinu nni, k u dogu kuli gaa ki bondi, li bonbonli den waagi nani kudi ta yeni. **45** O Yienu ji dee nua, k o jaandiegu cabciangu padi siiga nni. **46** Yeni ki jesu yigni: ... n baa, n kubndi n naano a nugu nni. Wan maadi ki gbeni k o kpe. **47** Rom minteelkpelii n la li kuli k o dondi U Tienu k maadi: ... yeni i mōni, o ja ne bo tie U Tienu biga. **48** Ban den la yaali n tieni kuli, o nuwuligu den lebdi ki kuni ki pua bi pala po. **49** Jesu donlinba yen bi pua yaabi n den ȳua jesu hali Galile den se fagma ki diidi li kuli. **50** Ja ba den ye ki bi yi u Sosef, o bo tie suifinba taanli yua, o den ki pia tagiliba kuli, **51** o den ki cengi bii ki tie Suifinba n suani yaali kuli. O den maani ki caa Arimate yen Sude dogun ki gu U Tienu baama. **52** O den gedi ki mia Pilat jesu gban(o kpiemo). **53** Wan den jiin o li daponponli po, k o finfin o a caba, ki duan o li kuli nni. Naani k ba baa ki pi kpiemo daan. **54** Li den tie ȳaljuma, ki sua k saba da ki cindi. **55** Bi puoba yaabi den ȳua jesu hali Galile, bo ciani Sosef, bi den diidi li kuli, ki la ban pi jesu maama. **56** Li puoli po ki lebdi ki kumi, ki pan bobni, ya kpanma nulu mani yeni tolali. Bi den gu Saba daali nani yiko n buali maama.

24 Laadi daacincinli ku sijanpanpangu, ke bi puoba bobni ya tulali nuulu n mani, ki gedini li kakuli kani. **2** Ki diidi ki sua ke ya tangu n bi luoni li kakuli bulñøbu bindi ki ya u tanfalu ke u yaa. **3** ke bi kua li kuli nni, ama baa la O Diedo Jesu, gbannandi. **4** Ban ji ye see, kaa bani ban ba maali yaala, jaba lie ñ ludi ba, ki sedi bi kani, ki la ya tiadi n ñilgi **5** Keti jiwaandi cuo bi puoba yen kuli K b kul tibni a ke ji maad K be n cedi ke i kpaani yua yaab n suo siign? **6** O ji ki ye ne; o yiedi o ya tiani wan den maadi yaal ya yogu ke o den ye Galile **7** Li buali ke nilo biga n'kua tbiid danba nu i nn, k ban kpaa'o ke wan fidli ki yiedi dana taa daali. **8** ke bi ji tiadi Jesu maama. **9** Ke bi ȳnani li kuli; kani ki sani ki ban b waani bi piiga n yendo **10** Li den tie Mari magdala, Jaan, Mari, Jak naa potoba den pugdi ki waani o ȳødkaaba **11** Ama, bi den ki ga li puoba

maama, kelma li puoba maama den ki pia ma yul **12** Lan yog'nu Piar sani ki gedi li kuli kani ki duandi ki sua ke kadinga bili liba. Ke li lidi o bon cianla yen yaala n tieni. **13** Li daali, ke yegni bilie ged ya dogu ke bi yi Emaus piiga n kilo lie, sedusalema dogu nni. **14** Bi den kali ki diidi yaala n tieni kuli **15** Ban cili ki boe, ki buali bi siiga nni yaala n tieni, ke Jesu nagni bi kani, ki yegi yeni ba. **16** Ama, bi nuni den kan fidi ki la o, ki bandi **17** Jesu ñ maadi ba, yinba bilie ne cuoni ki maadi be ya maama i? Ban sedi yeni li pabonli **18** Bi siiga nni, yua ke bi yi Keleyopasi ñ jiini o, “Fini a baba n ye Jerusalema ne, kaa bani ya bona n tieni nekanba a dana ne?” **19** Jesu ñ buali o “Be ya bona” ban jiini o “Li bona nua Nasleti yua, Jesu, yua n den tie ya sawalpualo n pia u paaciamu, U Tieu kani leni bi niba kani, o tuona nni leni o maama nni. **20** Ke salga yidkaaba yudanba leni ti yikodi cuo o ki cabi ke ban buu, ki cuo o, ki kpa o, ki kpaa o li daaponponli po. **21** Ama ti bi daani ke wani n bi ba faabi Isayeli. Nn, Lani baba ka, li bona ñ tieni dantaali n yeni. **22** Ama, yaali n pugdi, ti cagli nni ya puoba n gedi li kakuli po ku sirjapanpangu n kuani ti ku yaalidgu **23** Ban ki la ti gbannandi, ke bi guani ki maadi ke malekinba dögdi bi kani, ki maadi ke o pia li miali **24** Ya jaba n bi ye leni ti gedi li kakuli po, ki sua ke li tie nani bi puoba ñ maadi maama yeni. Ama bi ki la o.” **25** Jesu ñ yedi ba “hain, bi yanluodanba yaaba ya pala n ki kagi leni mi dugi o sawalpualo ñ yedi yaala ya po **26** Li den ki buali ke kirisiti ñ la fala, lan ya bona po ka ki fidi ki kua o kpiagdi nni i? **27** Ki cili hali Moyiisi, ki tuadi bi sawalpuaba, ki sogni ba ya bona n nua wani o bá i diani nni kuli. **28** Ban den nagi ban caa ya dogbiga nni, ke Jesu tieni nani o bua suagi liiga yeni. **29** Ke bi niidi o ki maadi o “Cani ti kelima li ji ñmani yenjuogu i, li daali juodi n yeni.” Ke Jesu kua ki ye leni ba. **30** Wan kali yeni ba, ki bua ki bua di, ke o taa kpanu, ki yadi mi yedjanma li po, ki ñmiidi, ki teni ba. **31** lanyogu ke bi nuni ji luodi, ke bi bandi o, ke o bodi bi nunga nni. **32** Ke bi ji maadi bi ñmiali nni, “Wan bi maadi leni ti u sanu nni, ki luodi ti nuni i diani po yeni, ti pala bi ki co nami u mu yeni ka aa?” **33** lanyogu, ke bi fii, ki gedi Jerusalema ki la ke piiga n yendo yeni ke bi taani, ki ye leni bi lieba, **34** ki maadi, “O Diedo fii bi tinkpiba siiga, məməni liga. O dögdi o yuli ki waani Siimon “ **35** lanyogu ke bi tondkaliedba dugni ba yaali n tieni u sanu nni ban bo yegi, yeni Jesu ñ waani o bá maama, wan ñmiidi kpanu ya yognu

ke bi bandi o. **36** Ban den maadi li bona maama ya yognu, ke Jesu wani liga legdi ki sedi bi siiga nni, ki maadi ba, “Mi yanduanma ñ ya ye leni yi. **37** Ama, bi yama ñ ñmadi, ti jawaandi ñ kua ba, ke li tie nani bi la fanfandgu yeni. **38** Jesu ñ yedi ba “la tieni ledi i ke i yama ñmadi? Be ya po i ke i buali i pala nni? **39** Diidi mani n nui leni n taana, li tie mini ligi i. Sii mani nni ki diidi. Kelima ciciiga ki pia nandi ki buali kpaba nani yin la ke mini pia maama. **40** Wan maadi yeni, ke o waani o nui leni o taana **41** Ban dá den tie yaaba n ki pia dudugdi yeni, ke li pamanli ñmadi yeni tama, bi den ki daani, Jesu ñ maadi ba, “yii pia jiema bá aa?” **42** Ban teni o janjaadjenli. **43** Jesu ñ ga, ki ñmani bi nunga nni. **44** Ki yedi ba, “Min den ye leni yi n den maadi yi ke ban diani yaali Moyiisi yikodi maama leni bi sawalpuaba maama leni pisoma nni kuli buali ke lan tieni ki dudi i.” **45** Ki ji pibdi bi yama, ke li buali ke ban cengi i diani. **46** Ki maadi ba, “Yeni ke li diani ke li buali ke Kirisiti ñ la fala, ki kpe, ki yiedi bi tinkpiba siiga li daataali daali **47** Ke o yeli po, bi ba kpaandi o laabaalijamo, ki cili Jerusalema, ki gedi i nibuoli kuli po, ke ban lebdi bi pala ki baa bi tuonbiidi sugli. **48** Yinba n tie kasiedinba lanya bona po. **49** Diidi mani, n səni n Báa ññianu i po. Ama, yin guudi u dogu nni, hali ya daali ke u paalu ba ña tanpoli ki jiidi i po. **50** Ke Jesu ñani ba ki gedi leni ba hali naani n nagni Betaani. Ke o duoni o nui, ki yadi mi yedjanma bi po. **51** Wan den yadi mi yedjanma bi po ya yognu, ke o siedi bi kani, ke bi duoni o tanpoli. **52** Lani ke bi dondi o, ki guani ki lebdi Jerusalema leni li pamancianli. **53** Bi ji den li ye li jaandieli nni ki kpiagdi U Tieu yeli

Jan

1 U cilyogu, mi maam n bo ye, mi maama bo ye yeri
U Tieu, mi maama bo tie U Tieu **2** Mi bo ye u
cilyogu yeri U Tieu. **3** Bi tieni bonli kuli yeri mani
i. Ke ban tieni yaali kuli, liba ki tieni ke maa ye. **4**
Li miali bo ye mani nni i, ke li miali bo tie bi niba
yenyenma **5** Mi yenyenma yendi li bɔnbɔnli nni, ke
li bɔnbɔnli ki tuo ki ga ma. **6** Ke U Tieu sɔni nilo,
o tondo, ke bi yi o Jan. **7** Ke o cua, ki tua kasiedi ki
ba kadi ki maadi mi yenyenma nni, ke yua kuli ñ
fidi ki dugi o maama po **8** O bo ki tie mi yenyenma,
ama o dɔgdi ke wan saa i mɔni mi yenyenma po **9** Li
yenyenma bo tie yenyenmɔnma, ki cua ñanduna nni,
ki yendi bi niba kuli po. **10** Mi bo ye ñanduna nni,
mani n tagi ñanduna, ama ñanduna ki bandi ma **11**
Mi bo cua mi yaaba siiga, ama mi yaaba naa bo tuo
ki ga ma. **12** Ama, yaaba n ga ma po yeri yaaba n
dugi mi po, mi cabi ba u paalu ke ban tua U Tieu
bila **13** Bi mali ke li naa tie mi sɔma po, li naa go tie ti
gbannandi buama po ki nan buali o nisaalo buama po;
ama U tieu po. **14** Ke mi maama tua nisaalo, ki cua ki
ye ti siiga, ki gbie yeri li ñanbli yeri i mɔmɔni; ke ti
la, ki ñuadi o kpiagdi, ya kpiagdi n tie ki bonjayenga
yua n ñani Ba po ya kpiagdi. **15** Jan saa i mɔni o po, ki
kpaandi, ki maadi: N maadi o ya maama i, ki tua "Yua
n ñua n puoli po, bo liidi nni, kelima o bo ye ke n dá ki
ye. **16** O ñanbli yeri o ñalmani yaali n ki pia gbenma
po, o cabi ti li ñanbili yeri mi yedjanma, **17** Kelima
Moyiis den teni yiko, ke li ñanbli yeri i mɔmɔni ñani
Jesu kiristo kani i **18** Nilobá kuli ki kpeli ki la U Tieu;
Ki bonjayenga yua n ye leni Ba, wani n cedi k bi bandi
o. **19** Jan kasiedi n ne: Jufnba bo sɔni Jerusalema salga
yidkaaba yeri yiko gbanbanda, ke bi cua ki buali o:
"Fini, a tie ñma i?" **20** Ke o kadi ki yedi, kaa nia; o bo
yedi ba ke wani ka tie Kiristu. **21** Ke bi buali o: Li nan
ga ledi i? A tie Eli yo oo? Ke o yedi: mii tie o. Atie
sawalpualo yo oo? Ke o jiini: N n. **22** Lanwani i, ban
maadi o: A tie ñma i? A ba yedi be a yeceli po? lan todii
ti tin caa yaaba sɔni ti u tondu **23** Wan maadi: mini n
tie yua ya nialu n kpaandi ki tinkuonga nni ki tua:
"Naadi mani, ki sali O Diedo sanu, nani o sawalpualo
Esayi ñ yedi maama." **24** Farisiensiba ñ sɔni ya tonda
ñ buali o: **25** Be n cedi ke a batise bi niba, ki naa tie
Kiristo, kaa tie Eli, ki naa go tie sawalpualo? **26** Jan ñ
jiini ba: «Mini, N batise yeri mi ñima. Ama ti siiga nni,
nilo ye, ke i ki bani o, ke o ba cua n puoli po **27** N ki

dagdi yeri min lodi o taacaarjui.» **28** Ya bona ne kuli
den tieni Betani dogu nni, Jurden kpenjaali po, naani
ke Jan bo batise bi niba. **29** Lan fandi, wan la Jesu, ke o
kpendi o kani, wan maadi: Diidi mani, U Tieu pabiga
n yua n piindi ñanduna biidi. **30** N maadi wani
ya maama i, ki tua: «Nilo ñua n puoli po, ki nan lii
nni, kelima o den ye ke n dá ki ye. **31** N den ki bani o,
ama li tie ke lan tua bonwaankaali Isayeli po, ke n
cua ki batise yeri mi ñima. **32** Jan tieni ya kasiedi ne,
ki waani: «N la ke mi fojanma ñani tanpoli nani ki
kpajiega yeri, ki jiidi ki sedi o po. **33** N den ki bani o;
ama yua sɔni nni ke n batise yeri mi ñima yeri, wani
n maadi nni: «Jan ba la mi fojanma ke mi jiidi ki sedi
yua ya po yeri, wani n batise yeri U tieu Fojanma.»
34 Ke n la, ki tieni kasiedi, ki waani, ke wani n tie U
Tieu Bijua. **35** Lan fandi, ke Jan go ye likani yeri o
ñjokkaaba bilie, **36** wan la Jesu ke o pendi, ke o maadi:
«Diidi mani U Tieu Pebiga n yeri.» **37** Li ñjokkaliedba
ñ gbadi Jan maama, ban ñodi Jesu. **38** Jesu ñ gbagi
ki la ke bi ñua o, wan maadi ba: «I kpaani be? Ban
jiini o: Rabbi (li niima nni tie Canbáa - o tundka - A
ye le i? **39** Cua mani, ki diidi. Ban ñodi, ki la wan ye
naani, ki tundi yeri o lan daali. Li den tie nani kudi
piiga po yeri. **40** Siimɔn ninjua Andere den tie yaaba
n gbadi Jan maama, ki ñodi Jesu yeri siiga nni, yendo.
41 Wani n kpia ki cendi o ninjua Siimɔn, ki maadi o:
«Ti la Mesí» (lani n tie Kiristu) **42** Ki ciani o Jesu kani,
Jesu ñ nualo o, ke o maadi: «A tie Siimɔn i, Jonas bijua;
bi ji ba yini a Sefas (li niima nni n tie Tangu) **43** Lan
fandi ke Jesu bua gedi Galile, ki la Filip, ki maadi o:
Ya ñua nni. **44** Filip bo tie Betsayida yua i, Andere
yeri Pieri dogu. **45** Filip ñ cendi Natanayel, ki maadi o:
«Ti la Moyiis ñ diani yua ya po yiko tili nni, ke bi
sawalpuuba maadi o maama yeri, Josef bijua, Jesu,
Nasaret yua.» **46** Natanayel ñ yedi o: «Bonjanli ba fidi
ki ña Nasareti dogu nni ii? Filip ñ jiini o: Cua ki diidi.
47 Jesu ñ la ke Natanayel kpendi o kani, wan maadi o
po ya maama ne: Diidi mani, o ne tie Isarayeli yua i
cain, laa pia tudma! **48** Natanayel ñ buali o: A bandi
nni le i? Jesu ñ jiini o: «Hali ke Filip dá ki yini a ñan bi
ye bu kankanbu kani, n bi la ña.» **49** Natanayel ñ jiini
ki yedi o: Rabbi, a tie U Tieu bijua i, a tie Isarayeli
Badciamo i. **50** Jesu ñ guani ki jiini o: «Min maadi a ke
n la ña bu kankanbu ñiali n cedi ke a dugi; a ba la ya
bona n yabi ki cie ne. **51** Ki maadi o: «I mɔmɔni, n
maadi yi, u yogu kpendi, ke i ba la ke tanpoli luodi ke
U Tieu malekinba do ki go ji o nisaalo Bijua po.»

2 Dana taa í pendi, ke li pocaaal tieni Kana dogu nni, Galile diema nni. Jesu naá den ye li kani, **2** Bi den yini Jesu yeni o ñjödkaaba mo li pocaaajaanma po. **3** Ku daamongu í ti pödi, Jesu naá í maadi: “Bi ji ki pia daamongu. **4** Jesu í jiini o: «Pua, be n ye mini yeni fini siiga? N yognu dá ki pundi.» **5** O naá í maadi o tuosonba: “O ya maadi yaali kuli, yin tieni.” **6** Li sua ke cunbobciandi luoba ye li kani ki tie tana yaadi, ke yengu kuli ba fidi ki ga boba lie bii a taa ñíima, bi den sieni ti juufinba ñíncuoma bogda po i. **7** Jesu í maadi ba: «Gbieni mani ti cunbobdi ne yeni mi ñíima.» Ban luuni mi ñíima ki gbieni ti hali i ñiomiani. **8** To, kabi mani ki gedi ki teni mi pocaaajiem yudaano. Ban kabi ki gedi ki teni mi jiema yudaano. **9** Mi pocaaajiam yudaano n' leni ya ñíima n kpandi mi daama, ki nan ki bani man ñani naani, ama ke Jesu tuosonba yaaba n luuni mi ñíima yeni wani nan bani, wan yini o pocaoano calo. **10** Ki maadi o: “Yua n bobni mi jaanma kuli yen cili ki ñani ya daama n mani, o canba ya ñuni ki guo, wan ji ñani ya daama n ki ñanbi ki mani. Fini wani nan guuni mi daamanma hali yeni mólane. **11** Lani n tie Jesu í cili ki tieni ya yaalidgu bonli Kana, Galile diema nni. Lani n dögdi ki waani Jesu yudandi, ke o ñjödkaaba tuo ki dugi o po. **12** Lani í pendi, ke o jiidi, ki gedi Kapernawuma yeni o naá, o ninjaba yeni o ñjödkaaba, ke bi tieni li kani a dana waamu. **13** Juufinba paki jaanma den nagi, ke Jesu guani ki doni ki gedi Jerusalema. **14** Ki gedi ku jaandieg u nni, ki la ke yaaba n cendi i ligi yeni a yankpenkpenda kaa lienni, ki kuadi i nee, i pee yeni i kpaajiemu. **15** Ke o taa baabu, ki gbabi ke bu tua finfbili, ke o pua ki beli ki ñani ba ku jaandieg u nni, ki ñani ti yandi, ki tudi ki yayadi bi lglebdiba ligi, ki tudi ki luluni bi kaga yeni bi taablinba. **16** Ki maadi a kpajekuada: «Ñani mani ne kuli ki fuadi, da cedi mani n Báa diegu í kpandi kpenkpandidieg. **17** O ñjödkaaba í tiadi ke li diani ki waani: “A diegu yankuatuonli siagi n pali boncianla.” **18** Juufinba í ga mi maama ki buali o: “A ba waani li laa yaalidgu bonli i, ki tuadi nanda? **19** Jesu í guani ki jiini ba: «Pua ki mudi mani ku jaandieg u ne, dana taa baba ba dagdi min guani ki maa ki fiini gu. **20** Juufinba í maadi: “Ti tieni piina n bina luoba i, ki maa ki juodi ku jaandieg u ne; ke fini wani tua ke aba guani ki fiini gu dana taa baba! **21** Ama o den maadi o gbannandi ya jaandieli i. **22** Lani n cedi, wan yiedi bi tinkpiba siiga nni, o ñjödkaaba tiadi ke o den maadi li maama, lani n den cedi ke bi dugi i diani po yeni Jesu í den maadi

ya maama kuli po. **23** Jesu í den ye Jerusalema Paki jaanma dana nni, bi niba boncianla den la o yaalidgu tuona, ki tuo ki dugi o yeli po. **24** Ama Jesu wani den ki dugi bi po kelima o den bani bikuli. **25** O den ki bua ke bi tieni kasiedi nilobá po kuli kelima wani o bá den bani yaali n ye o nisaalo nni.

3 Ama o nilo den ye Farisienba siiga nni, ke bi yii o Nikodema, ke o tie Juufinba bado, **20** den cua Jesu kani ku ñiagu, ki maadi o: “Rabbi (Canbáa), ti bani ke a tie banciamo i, ki ñani U Tieu kani; kelima obá kuli kan fidi ki tieni ñan tie ya yaalidgu bona ne li ya ki tie ke U Tieu ye yeni o. **3** Jesu í jiini o: «I momóni, i momóni, n maadi a, nilo ya ki guani ki mali ki pandi o bá, o kan la U Tieu diema. **4** Nikodema í buali: “O nilo ba tieni ledi i, ki guani ki mali, ki nan kpelgi o? O ba fidi ki guani ki kua o naá tugu nni ki go mali ii? **5** Jesu í jiini o: «I momóni, i momóni, n maadi a, nilo ya ki mali yeni mi ñíima yeni mi fojanma, o kan kua U Tieu diema nni. **6** Ti gbannandi í mali yaali tie gbannandi, Mi Fojanma í mali yaali mo tie Fojanma. **7** Lan da lidi a ke n maadi a: «Li buali ke ñan guani ki mali, ki pandi a bá.» **8** U faalu figi un bua naani i, ke a gbia u fuugu, ama a nan ki bani un ñani naani, ki caa naani. Li go tie yeni i, ya nilo ke mi fojanma mali o. **9** Nikodema í buali o: “Li ba tieni ledi i? **10** Jesu í jiini o: «A tie Israyeli banciamo i, ki nan ki bani ya bona ne ee? **11** «I momóni, i momóni, n maadi a, ti maadi tin bani yaali, ki tiendi kasiedi ki kadi ki maadi tin la yaali; ke yinba wani nan ki tuo ki ga ti kasiedi maama. **12** N ya maadi tinga n ne maama ke maa pia o po dudugdi, a ba tieni ledi i, ki ya dugi min ba maadi a tanpoli bona po? **13** Nilo bá kuli ki doni tanpoli, li nan ya ki tie yua n ñanu tanpoli ki jiidi yaa ka, O nisaalo Bijua yua n ye tanpoli. **14** Nani Moyiis í den fiini ki sieni o waa ki tinkuonga nni yeni, li buali ke ban fiini ki sieni o nisaalo Bijua mo yeni i, **15** lan fidi ke yua n dugi o po í baa ya miali n ki pia gbenma. (aiōnios g166) **16** Kelima U Tieu buadi ñanduna hali ki teni o bijayendga, lan fidi ke yua n dugi o po wan da kpe ka, ama wan baa ya miali n ki pia gbenma (aiōnios g166) **17** Yin ya bani ke U Tieu ki sori o Bijua ñanduna nni ke wan jia ti buudi yeri ñanduna ka, ama ke o po, ñanduna í baa mi faabma. **18** Yua n dugi o po, bi ji kan jia o buudi; ama yua n ki dugi o po, bi tuodi ki jia o buudi o, kelima o nan ki tuo ki dugi U Tieu bijayenyenga yeli po. **19** Lanya

buudi tie be i, mi yenyenma cua ñanduna nni, ke bi niba faadi li bønbønli ki cie mi yenyenma, kelima bi tuona den tie tuonbiadi. **20** Kelima yua n tie ti biidi ki bua yenyenma maama, o kan gedi mi yenyenma nni, kelima mi ba pibdi ki waani o tuonbiidi. **21** Ama yua n tuuni yeni i mõni lingi mi yenyenma í ye naana, keli ma mi ba pibdi ki waani ke o tuona dagdi yeni U Tieu n bili maama. **22** Lani í pendì, Jesu den yegi yeni o ñødkaaba ki gedi Jude tinga nni. O ji den ye li kani yeni o ñødkaaba ki batise bi niba. **23** Jan mo den ye Enõn, ki batise bi niba, kelima mi ñima den yabi li kani, ke bi niba mo kpendi boncianla ki bua wan batise ba. **24** Lanyogu Jan dá den ki kua dansalga (li kpaadidieli nni) **25** Li sua ke Jan ñødkaaba den gagì yeni Juufi yendo, ke li nua mu cicibiadmu beliga jaandi po. **26** Ke bi cua ki la Jan ki maadi o: Rabbi, ñan den ye yeni yua Juurden kpenpuoli yeni, ñan den tieni kasiedi yua ya po yeni, o mo ji batise bi niba, ke bi kuli ji caa o ya kani i. **27** Jan í jiini ba: "Nilo kan fidì ki baa yaali n kandi ban puni o yaali tanpoli. **28** Yinba mono tie n kasiedinba, ke n maadi: "N ki tie Kiristu, ama bi sõni nni o liiga i." **29** Yua n yeni o pocaano tie o calo i; ama o calo dñenli yua n kuu ba, ki cengì o poja maama pali mani boncianla yeni wan cengì o ja nialu: lanya pamanli tie n mo ya pamanli i, ki tie bonjancianli. **30** Li buali ke wani í ya kpèdi ki pugdi, ke mini wadi. **31** Yua n ñani tanpoli yabi ki cie bonli kuli; yua n tie ki tinga yua li tie tinga yua i, o maadi nani ki tinga yua yeni i. Yua n ñani tanpoli n cie bi niba kuli. **32** O tiedi kasiedi, ki kadi ki maadi wan la yaali yeni wan gbadi yaali, ama obá kuli naa cengì o kasiedi maama. **33** Yua n tuo ki ga o kaseidi maama kadi ki maadi, ki waani ke U Tieu tiegi, ki tie momondaano. **34** Kelima U Tieu í sõni yua maadi U Tieu maama, kelima U Tieu í teni o ya fojanma ki pia biginma. **35** Båa bua Bijua, ki mubni bonli kuli o nui nni. **36** Yua dugi Bijua po baa pia ya miali n ki pia gbenma; yua n ki dugi Bijua po kan la miali, ama U Tieu pabienli n baa maa o yuli po. (aiõnios g166)

4 Farisien nba n gbadi ki ti yonbidaano laadi bi niba
ki wuilibi U Tieu ñima ki cie San. **21** mõni Jesu ka
bi wuilibi, o juantieba n bi wuilibi, **3** ko ñani Jude ki
guani ki lebdi Galile. **4** Li den tie mabilik wan tøgní
Samari, **5** k o caa ki te pundi Samari dogbigi ba ki bi
yiil Sisaari, lii bo fagi yeni Jakobi n den teni o bijua
Sosiaf ya tingi yeni kani. **6** Ki jakobi caali bo ye li kani,

ki Jesu cuon cuoni ki te cõgi, ki ji kaa li caali kani, li den tie nani kudi lie yeni. **7** Ki Samari pua ba cua ki bua luuni mi ñima ki ñu. **8** Kilima o yegni den gedi o dogun, ki bua lingi li bonjekaali. **9** Ki Samari dogun pua ne maadi o: ledi ki fin Juufi buali min Samari pua mi ñima po i? kilima juufi nba yeni Samari yabi bo ki mani. **10** Ki Jesu guani ki ñymiani o: a ya bani U Tieu paabi, ki bani yua n miadi mi ñima ki bua ñu ne, fini mõno bo bi miagu mi ñima, ki wan ten a mi ñimjanbi. **11** K ol pua ne maadi, ti yonbidaano ñaa pia bonli ki bi luuni, ki li caalio mõ go ñua, a bua la le i li ñunjanbi? **12** fin n cie ti baa jakobi yua n den teni ti li caali? li caali ki wani yeni o bila yeni o bonkobdi kuli ñu. **13** Ki Jesu ñymiani o: ya nibi kuli ñuni mi ñimi ne, o ñuñuni go ba cuobi. **14** Ama yua n ñu ya ñima k n ba teni, ñuñuni kan bamgi cuogu, k min ba teni ya ñima baa tie o po nani ñunbungi yeni ya mialiki pia gbemi ñima bundi lien nni. (aiõn g165, aiõnios g166) **15** O pua yeni n maadi o: ti yonbidaano ten nni li ñima, ki ñuñuuun n ji da baa ki cuon, ki min ji da baa cua ne ki luuni mi ñuma. **16** Ki Jesu maadi o, ki wan gedi ki pan yiini o calo n cua na. **17** O pua yeni jiini, mii pia ja. Ki Jesu yedi o, a maadi mõni ki ñaa pia ja i. **18** Kilima, a pia jabi mui, ki ñan go ye yeni yua mòlane mõ ki tie a calo ka. A li yedi i mõni. **19** O pua yeni jiini, ti Diedo, n bani k a tie U Tieu tondu i. **20** Ti baa nba den dondi U Tieu li juali ne po i; ki yinbi ji yedi ki jerusalem n pia naan kani ki baa dondi U Tieu. **21** Ki Jesu ñymiani o pua yeni, ñanbi ki cengì n maami, o yogu baadi ki ji te kan gedi li juali po ki buali jerusalem ka, ki bua dondi ti diedo (baa U Tieu). **22** Yinbi wani dondi yin ki bani yua i, ki tinbi dondi tin bani yua, kilima gaapo ñani juufi nba kani. **23** Ama o yogu cuoni, li yogu pundi mõno, yaabi n dondi ti baa U Tieu yeni bi pali, i mõmõni nni, kilima ti baa U Tieu kpaani yaabi n baa pug o i. **24** U Tieu tie fuojanbi ki ya dondo yeni i mõmõni. **25** K o pua yeni maad o: N bani k U Tieu tondu bi cua (yua ki bi yigu krisu) o ti ya cua, o bi waani a bona kuli. **26** Jesu n maad o: min mono, min yua maadi yen a ne. **27** Li yognu ki jesu yegni guani, ki li yaakilidib yeni ban lagu k o pagi yeni Samari pua. Ama oba naa tuo ki buali wan kpaani bii wan pagi yen o yaali ya po. **28** Ko pua yeni ji ñaa o cuali, ki lebdi o dogun ki pan maadi bi niba. **29** Cua mani ki diidi ya ja n maadi n min sõni yaali kuli, wan ka baa tie krisui? **30** Ki bi nibi ñani o dogun ki cua jesu kani. **31** Ki li yognu, k o yegni balimo k wan di, ki tua Rabi ya

di. 32 Ama ki Jesu maadi ba: min pia ya jiem ki ba je
yeni, i ki ban li. 33 K o yegni ji maadi bi ñmiali nni: ki
nul n baa ten o mi jiema k o jen biii? 34 Ki jesu yedi
bi: n jiedi tie ki min sôni yua n sôni nni n bua yaali, ki
sôni o tuona kuli ki juodi. 35 Yi maadi ki bontutugu
yogu sieni ñmaali na kaa i? Diidi mani, n maadi; yaadi
mani ki diidi o kpaabi, li ji pieni fuaa, o bonyendi yogu
pundo. 36 Yua pedi i dii, wan ga o paagu, o ji taandi li
bona ki ñjuundi ya miali ki pia gbemi bualin, ki lan fidî
ki yua den buli yeni yua n pedi n ya ye li pamanli nni.
(aiōnios g166) 37 Kilima ban maadi yaali tie i moni, yua
buli ye oba i, ki yua pedi mo ye oba. 38 N suani ki yin
gedi ki pedi ya kpaabu ki dee koni; bi tobi n den koni
li kpaabu ki la fala, ki yinbi ji bi je bi fala ñuadi. 39
Samari dogu n nibi boncianli bi tuo jesu, kilima o pua
yeni bi bi maadiba: o maadn min baa suani yaali kuli n
yeniyenu n. 40 Samari yaabi cua ki la jesu, ki bi balimo
ki wan cua k ya ye yenbi, k o tieni bi kani daa lie. 41 Ki
bi niba boncianli duu o po, ki dugni o maami po. 42 Ki
bi maadi o pua yeni: laa tie ki ñjan yedi ti yaali ka cedi
ki ti du o po; tinbi mñno den tuodi gbadî yeni i moni k
wan n tie ñjanduna gaapo. 43 Li dana lie n pendi, ki
jesu ñani li dogun ni ki gedi Gaalile. 44 Kilima wan
mñno bi maadi k U Tieuñ tondikaabi kan la li çoligu bi
dogun yaabi kani. 45 Wan pundi Gaalile, k li dogun
yaabi ñjambi ki gaagu, ki bi den la wan den tieni yaali
Jerusalem m jaam yogu, k li ma bi mo den gedi k b di
li jaami. 46 K o guani ki lebdi Kaana, Gaalile dogun ni,
naani k o bi cedi k mi ñim kpandi o damõngu. L sua ki
yiko daano ba ye Kafarnawum k o bigi yia. 47 Wan
gbadi ki jesu ñani Jude ki cua Gaalile, k o nagni o
kani ki miagu sugli ki wan mñndi ki jiidi Kafarnawum
k tebi o bijua, li sua ki li bigi nuud mi kuumo. 48 Ki
jesu maadi o: i ya la ti palidi yeni yaalidigu bona, i
kan baa ki duu n po. 49 K li yiko daano maadi o: ti
yonbidaano cua tin gedi ki sua ki bigi da ki kpe. 50 Ki
jesu maadi o: ya kuni, a bijua paag o. K o gaa jesu n
yedi o ya laabaali ki ji kuni. 51 O den paa o san po i, k
o tuonsõnla tuog o ki maad o, a bijua paago. 52 K o
bualib ya yognu po k o won paagi, ki bi maadi o: k
wonli kudlele yognu k o gbanu won sõngi 53 K bi baa
tiadi k li yognu k jesu won maad o k o bigi paag o. Li
daali ki wani yeni o deni yaabi kuani bi dindanli jesu
nni. 54 Ki jesu ñan Jude ki guani Gaalile guani ki tieni
yaalidigu bona taalm lie po.

5 Lani ñ pendî, Juufinba den pia mi jaanma, ke
jesu gedi Jerusalema. 2 Jeruselema yeni, den pia
ñunpindbuogu ke ku yi Jesu danba maama nni,
Betesda, ke gu kuu yeni li paloli bulñøbu, ki pia ciadi
mu. 3 bi yianba bonciala den dua li ciadi nni kuli: a
juama, a diama, mu wabmu, yeni ti gbannankpiendi
danba, ke bi kaa ki guu mi ñima lengdima; 4 Kelima li
den pia ya yognu ke maleki den yi jiidi ki gbidi mi
ñima; yua den kpia ki jiidi mi ñima ñ gbidi ya yognu,
o den yi paagi; hali wan yia ya yianu kuli. 5 O yiamo
den ye likani, ki yiagi hali piitaa n bina niin n yeni. 6
Jesu ñ la o ke o dua, ki bandi ke wan yiagi li waagi, ke
o buali o: «A bua ñjan paagi ii?» 7 O yiamo ñ ñmiani
o «N Diedo, n ki pia yua n ba todî nni min jiidi ku
ñinbuogu nni mi ñima ñ lengdi ya yognu. N ya nagni,
n ba sua ke nitiano kpia ki jiidi ki ñja nni. 8 Jesu den
yedi o: «Fii ki taa a duakaagu ki ya cuoni.» 9 Lanyognu
liga, o yiamo ñ paagi, wan taa o duankaagu ki ya
cuoni. 10 Li den tie mi fuodma daali i, Juufinba ñ buali
yua n paagi yeni; «Dinne tie fuodma daali, li ki buali
ke ñjan taa a duankaagu. 11 Wan guan ki ñmiani ba:
“Yua n paagi nni maadi nni ke min taa n duankaagu
ki ya cuoni.” 12 Ban buali o: «Ñma yedi a ke ñjan taa a
duankaagu ki ya cuoni?» 13 Ama yua n den paagi den
ki bani yua n paagi o; kelima Jusu den kua ku nilgu
nni ke waa ji bandi o. 14 Lan pugni waamu ke Jesu
guani ki cendi o li jaandieli nni, ki maadi o: Mola, a
paagi; ji da tieni tuonbiadi ke yaali n cie a yianu ne
ñji da cuo ñja. 15 Yua n paagi yeni ñ gedi ki maadi
Juufinba ke Jesu n paagi o. 16 Lani n cedi ke Juufinba
den ñjua Jesu yeni mi yibalma, kelima o tieni lan ya
bona mi fuodma daali. 17 Ama ke Jesu guani ki ñmiani
ba: «N báa li tuuni hali yeni molane, N mo tuuni i. 18
Lanyapo, ke Juufinba ji den lingi ke ban biani o miali,
kelima li ki tie wan ki çolni mi fuodma daali baba ka,
ama ke o yi U Tieuñ o báacelo, ki sengi o yuli U Tieuñ
sensieu. 19 Lanwani i, Jesu ñ guani ki ga mi maama,
ki yedi ba: «I mñmoni, i mñmoni, n maadi yi, Bijua
kan fidî ki tieni libá kuli o yuli po, o tiendi wan nua
ke Båa tiendi yaali i; ke Båa ñ tiendi yaali, Bijua mo
tieni lani i, paadma bá kuli ki ye. 20 Kelima Båa bua
Bijua, ki wangí o wan tiendi yaali kuli; o go ba waani o
ya bona n cie yin nua yaali ne, lan yaa ki lidi yi. 21
Kelima, nani Båa ñ yiedi bi kpienba, ki puuni li miali
yeni, Bijua mo puuni wan bua yua li miali. 22 Båa ki
jiagi nilo buudi, ama o cabi Bijua i, li buujiali kuli.
23 Li tieni yeni, ke yuakuli ñ kpiagi Bijua yeli nani

ban kpiagdi B  a yeli maama. Yua n ki kpiagdi Bijua yeli, o ki kpiagdi B  a yua n s  ni o. **24** «I m  m  n  i, i m  m  n  i, n maadi yi, yua n cengi n maama, ki dugi yua n s  ni nni po, pia ya miali n kan gbeni. Bi kan jia o ya buudi, ama o   n  ni mi kuuma nni, ki kua li miali nni. (**ai  nios g166**) **25** «I momoni, i momoni, n maadi yi, u yogu kpendi, u pundi mono, ke bi kpienba baa gbia U Tieu Bijua nialu; yaaba n ba gbadi lan ya nialu baa fo. **26** kelima nani B  a n kubi li miali o niinni yeni, Bijua mo kubi li miali o niinni yeni i, o cedi ke Bijua mo pia li miali o niinni yeni i. **27** O puni o yikodi, ke wan ya jiagi ti buudi, kelima o tie o nisaalo bijua i. **28** Li bona n da lidi yi ka. Kelima u yogu kpendi, ke yaaba n ye a kakula nni ba gbadi o maama ki   n   bi kakula nni. **29** Yaaba n tieni mi   yanma ba yiedi ki ya pia li miali, ama yaaba n tieni ti tuonbiadi ba yiedi ban jia bi buudi. **30** N kan fidi ki tieni lib  a kuli n yuli po; nani min gbia maama yeni, n jiagi ti buudi ke li tiegi, kelima n ki lingi n ya yanbuama ka, ama yua n s  ni nni ya yanbuama. **31** Mini n ya tieni kasiedi n yuceli po, n kasiedi ki tie moni. **32** Nitiano ye, ki tiendi kasiedi n po, n bani ke wan tiendi ya kasiedi n po tie m  m  n  i. **33** I s  ni bi niba Jan po ke o tieni kasiedi i m  m  n  i po. **34** Mini ya po, nisaalo ka ba tieni kasiedi n po, ama n maadi lani ke yin baa mi faabma i. **35** Jan den tie ya fidsanga n co, ki tuudi, ke i den bua yin mangi i pala yeni o yenyenma waamu. **36** Min wani, n pia ya kasiedi n yabi ki cie Jan kasiedi; kelima, B  a n bili nni ke min s  ni ya tuona, min tuuni ya tuona mono tiendi kasiedi n po ke B  a n s  ni nni. **37** Ke wani B  a yua n s  ni nni mono tieni kasiedi n po; i ki kpeli ki gbadi o nialu, i ki kpeli ki la o nunga. **38** O maama ki ye i niinni, kelima i ki dugi wan s  ni yua ya po. **39** I cogi ki kpaaigi i diani nni, kelima i tama ke yini n ba puni yi ya miali n kan gbeni; yini n tiendi kasiedi n po. (**ai  nios g166**) **40** I nan ki bua yin   j  di nni ki baa li miali. **41** N yudandi ki   n  ni bi niba kani ka **42** Ama n bani ke i ki kubi U Tieu buama i niinni. **43** N jiidi ki cua n B  a yeli po i, ke i ki ga n cangu; tiano ya cua o yeceli po, i nan ba ga o. **44** I nan ba tieni ledi i, ki dugi n po, yinba yaaba lingi ti yudandi i lieba kani, ki nan ki lingi ya yudandi n   n  ni U Tieu baba ya kani. **45** Da maali mani ke min ba jalgi yi B  a kani; yua n ba jalgi yi tie Moyiisi, wani ya po i, ke i pia li dandanli. **46** Kelima i ya bi daani Moyiisi nni, i bi baa dugi n po mo; kelima o diani ki maadi n ya maama i. **47** Ama i ya

ki pia dandanli o diani po, li ba ga ledi, yin ya pia li
dandanli n maama po?

6 Lani n pendi, ke Jesu gedi Galile ñincianma jaalieli

ke bi go yi li Tiberiyadi. 2 ku niwulgu den njua o boncianla kelima bi den la wan tieni ya yaalidgu bona bi yianba po. 3 Jesu n̄ do li juali po, ki ban kali yeni o ḥjodkaaba. 4 Li den sua ke Paaki, juufinba jaanma nagi. 5 Jesu n̄ yaadi li yuli, kil a ke bi niba boncianla kpendi o kani, ke o maadi Filipi: «Ti ba da le i kpanu ya niba ne kuli n̄ baa ki di? 6 O den maadi yeni, ki bua wan bigni o i, kelima o den bani wan ba tieni maama. 7 Filipi n̄ jiini o, “Ti ya daá bá dibala kobilie kpanu, li kan dagdi bá juakuli n̄ baa bonjenga jenga. 8 O ḥjodkaaba siiga nni, yendo, Siimōn Pieri ninjua n̄ maadi o: 9 “Naacenyendo ye ne ki pia kpanu amu yeni jami lie; lani ba fidi ki tieni be yeni ya nicianba ne? 10 Jesu n̄ maadi: «Cedi mani ban kali. Likani den pia ku muagu boncianla. Bi den ki luo niba tuda mu, ban cedi ban kali. 11 Jesu n̄ ga kpanu, ki yadi yedjanma li po ki go tieni yeni i jami mo ya po, ki cedi ban bogdi ba, yuakuli n̄ ga wan bua maama. 12 Ban ḥjmani ki guo, ke Jesu maadi o ḥjodkaaba ke ban duo ban ḥjmani ki sieni yaali ki da ya llibá n̄ bia. 13 O ḥjodkaaba n̄ duo ban ḥjmani a kpanu muuda ki sieni ya bonjena, ki gbieni baabuodi piiga n tilie. 14 Li niba n̄ la ke Jesu n̄ tieni ya yaalidgu tuonli, ban maadi: “One n tie yeni i moni ya sawalpualo n bo ba cua ḥjanduna ne.” 15 Jesu n̄ bandi ke bi ba cua ki cuo o ki dini o li balcianli, ke o yaadi bi kani, ki kua li juali nni wani obaba. 16 Ku jenjuogu n̄ pundi, ke o ḥjodkaaba jiidi mi n̄incianma jaali po. 17 ki kua ku ḥjadgu ki ba puodi li mögli, ki gedi Kaperinawuma. Ku ñiagu den bii, ke Jesu da ki guani bi kani. 18 U faaciangu n̄ fii, ki fiini a ñinguona. 19 ban kudi ku ḥjadgu ki fagdi waamu, ban la Jesu ke o cuoni u ñingbanu po, ki nagdi bikani, ban jie. 20 Ama ke Jesu maadi ba: «Mini i, da jie mani!» 21 Bi den bua bantaa o ku ḥjadgu nni, ama ke ku toli ban caa naapo 22 Ya niwulgu n den se li mögli kunga den bani ke ḥadyengu baba n ye, ama Jesu nan den ki kua li ḥjadgu nni yeni o ḥjodkaaba, bi den gedi bi baba i. 23 Lan den fandi ke ḥadtandi den ñani Tiberiyadi ki cua naani ke Jesu den yadi mi yedjanma kpanu yeni i jami po ki teni ba ke bi ḥjmani yeni, 24 Li niba n̄ diidi ki sua ke Jesu yeni o ḥjodkaaba, obá kuli ki ye li kani, ke bi kua ti ḥjaditi, ki gedi Kapernawuma ki baan lingi Jesu. 25 Ban puodi li mögli, ki la o nepo ya jaali, ke bi buali o:

“Rabbi, be yognu i ke a cua ne?” 26 Ke Jesu jiini ba: «i məmənī, i məmənī, n maadi yi, i lingi nni li nan ki tie min tieni ya yaalidgu bona ke i la ka, ama yin den baa kpanu ki ȳmani ki guo yeni i. 27 Ya tuuni mani ki da lingi ya jiema n ba dudi ka ama yin ya lingi ya jiema n kan dudi, ki baa tundi ki ye hali ya miali n ki pia gbenma. O nisaalo Bijua n ba teni yi lanya jiema; kelima wani ya po i, ke Báa U Tieu jaa o tanpon ki tieni mi banma. (aiōnios g166) 28 Ban buali o: “Ti ba tieni ledi i, ki soni U Tieu tuonli? 29 Jesu n̄ jiini ba: «U Tieu tuonli tie ke yin ya dugi wan sōni yua ya po i.» 30 Ban buali o: “A ba tieni o laa yaalidgu bonli i, tin ki bandi, ki dugi a po? A ba tieni be i? 31 Ti yaajanba bo dini maani, ki tinkuonga nni, nani lan diani maama: “Ke o teni ba ki tinga kpanu ke bi ȳmani.” 32 Jesu n̄ maadi ba: «i məmənī, i məmənī, n maadi yi, Moyiis ka bo teni yi tanpoli kpanu; ama n Báa tieni yi tanpoli kpanu mənli. 33 Kelima U Tieu kpanu tie ya kpanu n̄ nani tanpoli ki jiidi, ki tieni ȳanduna li miali. 34 Ban maadi o: “Ti Diedo, ya tundi ki puuni ti lan ya kpanu.” 35 Jesu n̄ maadi ba: «Mini n tie li miali kpanu. Yua n cua n kani, koma ji kan cuo o, yua n dugi n po mo, ūnūnūnū ji kan cuo o. 36 Ama n maadi yi, i la nni, ama i naa dugi n po. 37 N Báa n̄ teni nni yaaba kuli ba cua n kani, yua n cua n kani mo, n kan ūnī o niinpo. 38 Kelima n ūnī tanoli ki jiidi ke min tieni yaali n ki tie n yanbuama ka ama yua n sōni nni ya yanbuama i. 39 To yua n sōni nni yanbuama tie ke min da buoni wan teni nni yaali libá kuli, ama ke min guani ki yiedi la li daajuodídaali. 40 N Báa buama tie ke yua n la Bijua, ki dugi o po n̄ baa ya miali n ki pia gbenma, ke n go ba yiedi o li daajuodídaali. (aiōnios g166) 41 Juufinba den bulni bulni bi ȳmiali nni, kelima o maadi ke o tie ya kpanu n̄ ūnī tanpoli ki jiidi. 42 Ki maadi: “One ki tie Jesu ka aa? waa tie Josefi bijua kaa? tin bani yua ya naá yeni o báa kaa? Li ba ga ledi i, wan maadi: “N ūnī tanpoli ki jiidi?” 43 Jesu n̄ jiini ba: «Da bulni mani i ȳmiali nni. 44 Obá kuli kan fidi ki cua n kani, li nan yaa tie n Báa yua n sōni yaa ka dadi o; n go ba yiedi o li daajuodíkaali. 45 Li diani bi sawalpuuba tili nni: “Bi ba tundi bi kuli, ki waani ba U Tieu n̄ tie yau. Lanwani i, yua n gbadí Báa maama, ki ga o tundli ba cua n kani. 46 Li bua waani ke obá kuli ki la Báa, li nan yaa tie yua n ūnī U tieni kani yaa ka; wan wani i, la Báa. 47 I məmənī, i məmənī, n maadi yi, yua n dugi n po ba ba ya miali n ki pia gbenma. (aiōnios g166) 48 Mini n tie li miali kpanu. 49 I yaajanba den dini

maana ki tinkuonga nni, ama bi nan den kpe. 50 Ne tie ya kpanu n ūnī tanpoli ki jiidi, yua n ȳmani lan ya kpanu ji kan kpe. 51 N tie ya kpanu n pia li miali, ki ūnī tanpoli ki jiidi. Yua n ȳmani lan ya kpanu, o baa tundi ki pia ya miali n ki pia gbenma; ke min ba teni a kpanu tie n gbannandi, ke n ba teni ȳanduna kuli miali po. (aiōnios g165) 52 Wan maadi lani i, ke juufinba ji gagi bi ȳmiali nni, ki maadi: O ba ga ledi i, ki teni ti o gbannandi tin ȳmani ii? 53 Jesu n̄ maadi ba: «I məmənī, i məmənī, n maadi yi; i ya ki ȳmani o nisaalo Bijua gbannandi, ki go ki ūnī o sōma, i kan ya pia miali i niinni. 54 Yua n ȳmani n gbannandi ki go ūnī n sōma baa bia ya miali n ki pia gbenma, n go ba yiedi o li daajuodíkaali. (aiōnios g166) 55 Kelima n gbannandi tie jiemondi ke n sōma mo tie bonñukaali. 56 Yua n ȳmani n gbannandi ki go ūnī n sōma baa ye n niinni, ke n mo ye o niinni. 57 Nani Báa yua n fo n̄ sōni nni yeni, ke wani Báa po i, ke n pia li miali, lanwani i, yua n ȳmani nni mo baa pia li miali n ya po. 58 Ne tie ya kpanu n ūnī tanpoli ki jiidi. li ki tie nana i yaajanba n̄ bo ȳmani maana, ki nan kpe yeni ka: yua n ȳmani ya kpanu ne ba baa ya miali n ki pia gbenma. (aiōnios g165) 59 Jesu den maadi la ya bona ti jaandiedi nni ki wangí Kapernawuma yaaba. 60 Jesu ȳðkaaba siiga nni, boncianli den gbadí ya maama ne ki maadi: “Ya maama ne paa mi gbadma; ȳma ba fidi ki cengi ya maama ne? 61 Jesu den bandi ke o ȳðkaaba sobni ki maadi o ya maama po i, ke o buali ba: «Ya maama ne jiendi yi bii? 62 I ji ya la ke o nusaalo Bijua, ke o guni ki doni wan den kpia ki ye naani te? ... 63 Mi Forjanma n puuni li miali; ti gbannandi ki pia fuoma. Min maadi yi ya maama tie fuoma yeni miali. 64 Ama i siiga nni, bi tianba ye ki ji pia dudugdi. Kelima Jesu den bani hali mi cilma yaaba n den ki dugi o po yeni yua n ba te janbi. 65 Ki go pugni: «Lani ya po i, ke n maadi yi ke obá kuli kan fidi ki cua n kani, li nan yaa tie ke Báa n puni o li paabu. 66 Ki cili lanyognu, o ȳðkaaba boncianla den fuadi ki ja o, kaa ji yegdi yeni o. 67 Jesu n̄ buali o piiga n ȳðkaaledba: «Ke yinba i, i kan sani ki ja nni ii? 68 Siimon Pieri n̄ jiini o: “Ti Diedo, ti ba sani ki ȳodi ȳma i? Fini n pia ya miali n ki pia gbenma maama. (aiōnios g166) 69 Ti dugi a po ki go bandi ke fini n tie Kiristu, U Tieu nigagdinamo. 70 Jesu n̄ jiini ba: «Mini ka lugdi yi yinba piiga n biliediba aa? I siiga nni, yendo tie cicibiadga i. 71 O den maadi Siimon bijua, Juda Isikariyoti i; kelima wani n den ba janbi o,

ki teni yibalinba, wani yua den tie piiga n biliedba
yeni nni, yendo.

7 Li po n pendi, k jesu gedi Galile, o bo ki waagi Jude.

Jufi nba bado bo kpaani k ban kpagu **2**. Jufi nba jaam yaali ki yii jondi jaami bo nagi. **3** Lani ki jesu ninjab maad o, ña ne ki gedi Suude. K a ñuantieba n fidi la a tuona yaali k a suani. **4** Nilo k wuo wan suani ya tuonli: a ya suani lan tuonli kuli, mõndi ñanduna nib kuli n band a. **5** O ninjabo ki pia o po li dandanli.

6 Jesu maadi ba: n yogu da ki pundi ñama yinbi wan ya yogu peli yogkuli. **7** Ñanduna kan fidi ki kuad i, min, o kuadn, ki dugnii n tie o sieda yua n wang o k o tuona ki ñani. **8** Do mani, yinbi, li jaam po, min wani da kan do ki dugnii n yogu da ki pundi. **9** Wan maadi ba k gben, k o ñindi Galile **10** O ninjab n doni mi jaam po, li puoli po k o ñod li wuolin k bi niba k lagu. **11** Mi jaam yogu, k jufinba kpaan o ki maadi: o ye leee? **12** O niwuligun nni bi maadi o po ki tua: o tie nimoni (ñantaadi daani), bi tianbi mo ya po: n n, o bõndi bi niba(o tiendi ti belbõndi). **13** Bi nibi den jie yeni ban maadi jesu po jufinba gbadu. **14** Mi jaam ji mangi ki kua siinga yo ki jesu kua o jandiegua nni ki cili ki cogni U Tienu maama. **15** Ki li ya k lidi jufinba k bi maadi: o tieni ledi ki bani mi cogma ki nan ki kua o cogu(kalaatu). **16** K Jesu ñmianba: n yikod k tie n yali ka, ama yua n sõn nni yali **17** Yua bua tie o buam, o b bandi ki lia n yikod ñaa U Tienu kani bii n palu po. **18** Yua maadi o yuli po, kpaani o ñuadi baba i, ama, yua kpaani yua n sõn o ya ñuadi, tie yua mõni k k bua jõdi ki maadi i mõmoni o ba nni. **19** Moyiis den ki teni li yikodi? Ama siign nul ki colnil li yikod. Be ya po i ki kpaani ki yin kpa nni? **20** K o niwuligu guani ji jiin o: ti cicibiadu yua a. Bi le n kpaani ki ban kpa a ni?

21 K i Jesu yediba: tuonyenli baba k n tieni ki li yaa ki lidi i kuli ne. **22** Moyiis bo teni yin ba colni, l bo ki ñani Moyiis kan ka, li bo cili yajaanba kani ki ti kõndi bo cili, k a kõndi saaba daali **23** Nil ya gaa ti kõndi saaba daali k nan colni Moyiis yikodi, be ya po i ki kõn yen n k paagi o yiamo saaba daali? **24** Da bu mani yeni lugdm ama ya bu mani yeni i mõmoni **25** Jerusalema yaaba siiga, b tianba ñ yedi, "Ban lingi yua ki bua kpa ka ne ee?" **26** Didi, wani n maadi wan bua maama yeni, ke bi nan ki maadi o libakuli. Daalinba yikodanba ki bani ke wani n tie Kiristo, bii laa tie yeni ii? **27** Ama ti bani li nilo ñani naankani wani." **28** Ke Jesu tandi ku jaandiegua nni, ki tundi, ki tua, "I bani

nni, ki go bani min ñani naani. N ki cua n yuli po ka, Yua n sõni nni yeni tie o mõmõndaano i, ki bani o. **29** N bani o, kelima n nani o kani i, wani n sõni nni. **30** Bi den bigni ke ban cuo o, ama, obakuli den ki maani o nuu o po, kelima, o yogu dá den ki pundi. **31** Ama ku niwulgu nni, boncianli den tuo ki dugi o po, ki tua, "Kiristo ña ba ti cua ya yogu, o ba fidi ki tieni yaali n cie ya bancianma yeni ya yaalidgu n tie ne ee?" **32** Farisienba den gbadu ke ku niwulgu sobni ki maadi li Jesu maama, ke salga yidkaaba yeni Farisienba sõni a jakõnda yudanba, ke ban cuo o. **33** Ke Jesu yedi, "N dá ye yeni yi u you waamu, ki ba ti yuandi ki guani yua n sõni nni po. **34** I ba lingi nni, ama, i kan la nni; min caa naani, i kan fidi ki cua likani." **35** Ke juufinba ji maadi bi ñmiali nni, Ya nilo ne caa le i, ke ti ba lingi o kikan la oo? O baa gedi yaaba n yadi ki kua bi nilanba siiga ki ban ya tundi ba bii? **36** Wan maadi ya maama ne mo tie be i, 'I ba lingi nni, i kan la nni; min caa naankani, i kan fidi ki pundi likani!'" **37** Mi jaanma damiidi ligi i, li daacianli daali, Jesu den tandi, ki maadi, ki tua, "U ñuuñuuunu ya pia yua, wan cua n kani ki ñu. **38** Nani i diani nni, lan yedi yaali maama, "Yua n dugi n po, li miali kpenu ñima ba puubi o niinni. **39** O den maadi Forjanma maama, yaama ke yaaba n dugi o po ba baa; bi dá ki puuni Forjanma, kelima, Jesu dá ki la o kpiagdi. **40** Ku niwulgu nni, nitianba ñ gbadu lanya maama, ke bi yedi, "O li tie sawalpualo i yeni i mõni." **41** Ke nitianba yedi, "Kiristo n yeni." Ama ke nitianba mo yedi, "Kiristo ñani Galile yo oo? **42** I diani nni, bi ki yedi ke Kiristo ba ña Dafidi cugli nni ka aa, ki tie Betehema, Dafidi dongbanli nni ka aa?" **43** Lanwani ii, ke mi paadma tieni bi siiga nni o po. **44** Nitianba den bua ban cuo o, ama obakuli den i maani o nuu o po. **45** Ke sejenba yudanba guani ki la salga yidkaaba yeni farisienba, ke bi buali ba, "Li tieni ledi i, ke yii guani yeni o?" **46** Ke sejenba yudanba jiini, "Tii kpeli ki la ya nilo n maadi nani wani yeni." **47** Ke farisienba buali ba, "i mo bodi n yeni ii?" **48** Yikodanba bii farisien bi ye lienni, ki tuo ki dugi o po oo? **49** Ama ya niwulgu n ki bani yiko ne, sola bi po." **50** Nikodema, (ya farisien n den tuodi ki dugi o po) yedi ba, **51** Ti yiko cabi ke ban jia milo ti buudi kaa cengi o ki bandi wan tieni yaali ii? **52** Ke bi jiini, ki yedi o, "A mo ñani Galile yua yo oo? Kpaagi i diani nni, ki lia sawalpualo ya ye, ki ñani Galile," **53** Bi den yadi ke yuakuli kuni o denpo.

8 Jesu den gedi olifi tiidi juali po. **2** Ku sijsaapanpangu nni, ke o go guani ku jaandiegú nni, ke bi niba kuli cua o kani, ke o tundi ba. **3** Yiko gbanbanda yeni farisienba ñ cua yeni ya pua ke bi ludi o, ke o conbi. **4** Ban seni o pua yeni, bi niba kuli siiga, ki maadi Jusu: “Canbáá, ti ludi o pua ne ke o conbi, ke ti cuo o. **5** Moyisi yedi o yiko tili nni ke li dagdi ke ban lugdi ya puoba n tieni yeni a tana: ke fini mo, a yedi be? **6** Bi den maadi yeni, ki bua ban bigni o, ki fidi ki jalgi o. Ama Jesu den tibni, ki dangi yeni o nubili tinga nni. **7** Ban den li njua ki buali o yemi i, ke o yaadi ki sedi, ki yedi ba: «I siiga, yua n ki pia tuonbiadi í kpia ki lugdi o li tanli. **8** Ki guani ki tibni, ki dangi tinga nni. **9** Ban gbadí Jesu maama, bi yantiali den jalgi ba, ban ji ya yadi yendo yendo, ki cili bi nikpelo ki ban yadi ki gbeni; Jesu ji den ye o baba i, yeni o pua, ke o se wan bi se naani. **10** Jesu í yaadi ki sedi, o ji ki la bá niyendo, kase o pua yeni baba, wan buali o: «Pua, yaaba n bi jalgi a yeni ye le i? Obá ki buni ki cuo ja, aa? **11** O den jiini: “N Diedo, obá kuli.” Jesu í maadi o: «N mo ki buni ki cuo ja; ya caa, ki ji da sóni tuonbiadi.» **12** Jesu go den maadi bi niba, ki yedi: «Mini n tie ñanduna yenyenma; yua n njua nni kan cuoni biiglì nni, ama o ba baa li miali yenyenma. **13** Lanyapo, farisienba ñ yedi o: “A tiendi kasiedi a yuceli po; a kasiedi ki tie kasiedi mño. **14** Jesu den guani ki jiini ba: «Bá n n ya tiendi n yuli po kasiedi, n kasiedi tie mómóni, kelima n bani min ñani naani ki caa naani; ama yinba ki bani min ñani naani, ki buali min caa naani. **15** Yinba jiagi ti buudi yeni ti gbannandi maalma i; mini nan ki jiagi nilobá buudi. **16** N ya jia buudi mo, n bujiali tiegi, kelima mii ye n baba, ama Báá yua n sóni nni, ye yeni nni. **17** Bi diani i yiko tili nni, ke niba lie kasiedi tie mómóni; **18** N tiendi n po kasiedi, ke n Báá yua n sóni nni mo tiendi n po kasiedi. **19** Ban buali o: “A báá ye le? Jesu í jiini: «I ki bani nni ki buali n Báá. I ya bi bani nni, i bi baa bani n Báá mo. **20** Jesu den maadi lanya maama, ki tundi ba ku jaandiegú nni, ban den bilgi naani bi ñalmani, ama obá naa den cuo o, kelima o yognu daa den pundi. **21** Jesu go den yedi ba: «N caa n yeni, i ba lingi nni, i ba kpe i tuonbiadi nni, i kan fidi ki cua min caa naani. **22** Lanyapo, juufinba í maadi: “O bua kpa o bá yo oo, nani wan yedi: «I kan fidi ki cua min caa naani?” **23** Wan maadi ba: «I tie tinga yaaba i, mini tie tanpoli yua i. yinba tie ñanduna ne yaaba i, mini ki tie ñanduna ne yua ka. **24** Lanyapo i ke n maadi yi ke i ba kpe yeni i tuonbiadi;

kelima i ya ki dugi min tie yua po, i ba kpe yeni i tuonbiadi. **25** Ban buali o: “A tie ñjma i? “Jesu í jiini ba: «Min yedi yaama hali mi cilma yeni.» **26** N pia a bona boncianli ki ba maadi i po, ki go jia ti buudi yeni yi li po. ama yua n sóni nni tie mómónaano, ke min maadi ya maama ñanduna nni ne tie min gbadí o kani ya maama i.” **27** Bi naa den gbadí ke o maadi Báá (U Tieu) ya maama i. **28** Lanwani i, Jesu í maadi ba: «I ya ti fiini ki seni o nisaalo Bijua, lanyognu i ba bandi min tie yua, ke n ki tie libá kuli n yuceli po, ama n maadi ki dugni n Báá ñ tundi nni maama i.” **29** Yua n sóni nni ye yeni nni; waa ja nni n baba, kelima yognu kuli, n tie yaali n mani o po. **30** Nani Jesu í den maadi lan ya maama yeni, bi niba boncianla den dugi o po. **31** Wan yedi Juufinba yaaba n den dugi o po yeni: «I ya tuo ki njua n maama, i tie n ñjokaaba yeni i móni; **32** I ba bandi i mómóni, i mómóni í faabi yi. **33** Bi den guani ki jiini o: “Ti tie Abalahama puoljuani i, hali tin ye, ti naa tua nilo yonbi; li ba ga ledi ñjan maadi ke ti bi ba faabi ti?” **34** Jesu í guani ki jiini ba: «I mómóni, i mómóni n maadi yi ya nilo n tiendi ti tuonbiadi kuli tie ti tuonbiadi yonbo **35** I bani ke yonbo ki tie yua n baa tundi ki ye ku diegu nni ka; ama ku diegu nni bijua wani tie ku diegu nni yua i, hali yognu kuli. (aión g165) **36** Lanwani i, Bijua ya faabi yi, i ba baa mi fuoma (i ba yali i bá) yeni i moni. **37** N bani ke i tie Abalahama puoli ñuani; ama i lingi ke yin kpa nni kelima min maadi ya maama naa kua i pala nni. **38** N maadi min la yaali n Báá kani i; ama yinba tie yin gbadí yaali i mo ya báá kani i. **39** Ban jiini o: “Ti báá tie Abalahama.” Jesu í yedi ba: «I ya bi tie Abalahama bila, i bi baa tuuni Abalahama tuona i.» **40** Mólane, i lingi ke yin kpa nni, mini yua n maadi yi i móni, ke n gbadí U Tieu kani i, Abalahama naa den tieni yeni. **41** I tuuni i báá tuona i. Ban jiini o: “Tii tie conconbila ka; ti pia báá yendo i, U Tieu.” **42** Jesu í maadi ba: «U Tieu ya bi tie i Báá, i bi baa bua nni, kelima n ñani U Tieu kani i, ki cua; n ki cua n yuceli po ka, ama wani n sóni nni.» **43** Li tieni ledi i, ke i ki gbía n maama? Kelima i kan fidi ki cengi n maama. **44** I báá n tie setaani, ke i lingi ke yin tieni i báá yanbuama. O tie nikpaló hali mi cilma, o naa njua i mómóni sanu, kelima i mómóni ki ye o niinni. O ya pua mi tofaama, o maadi yeni o yantiali; kelima o tie tofaadaano, ki go tie mi tofaama báá. **45** Nani min maadi i mómóni yeni, i naa dugi n po. **46** I siiga nni, ñjma ba fidi ki waani n tuonbiadi? To. n ya maadi i mómóni i, be nan cedi ke i

ki dugi n po? **47** Yua n ñani U Tieu kani, cengi U Tieu maama. I ki cengi, kelima i ki ñani U Tieu kani ka. **48** Juufinba í jiini ki maadi o: “Tii pia i moni yeni tin maadi ke a tie Samari yua aa, ke ki cicibiadga yua ña aa?” **49** Jesu í jiini: «Cicibiadga ki yua mini; min kpiagdi n Báa yeli, ke yinba nan fanbdi nni. **50** N ki lingi n yuli po kpiagdi ka, yua n ye ki lingi n kpiagdi, wani n go jiagi ti buudi. **51** I mómóni, i mómóni, n maadi yi, yua n yua n maama, o kan kpe palbu. (aión g165) **52** Juufinba í maadi o: “Móla wani i, ti ji bandi ke ki cicibiadga yua ña. Abalahama kpe, bi sawalpuaba mo kpe, ke fini nan yedi ke yua ga a maama kan kpe palbu. (aión g165) **53** A cie ti báa Abalahama yua n kpe yo oo? Bi sawalpuaba moko kpe. A tama ke a tie ñma i? **54** Jesu í jiini: «N ya kpiagdi n yuli, n yudandi tie fanma. N Báa n kpiagdi nni, yin maadi yua ke o tie i tienu yeni, **55** ama ke i nan ki bani o. Min wani bani o; n ya bi maadi ke n ki bani o, n bi baa tie nani yinba, tofaadaano. Ama n bani o, ki kubi o maama. **56** I báa Abalahama den mangi o pali yeni wan ba la n daali dogdima; o la li, ke li tua o po pamancianli. **57** Juufinba í maadi o: “A dá ki pundi bina piium, ki nan la Abalahama bii! **58** Jesu í maadi ba: «I mómóni, i mómóni, n maadi yi, hali ke Abalahama daa bo ye, n bo ye. **59** Lanya maama po, bi den taa a tana ki ba lugdi o; ama Jesu den wuoni ki ñani ku jaandiegú nni.

9 Jesu b pa o sónu po, ki te la jua ba k o tie juamo hali ya yognu ki bi mal o. **2** K o yegntieba bual o: Rabi, o jua ne biidi be, bii o danbi n biidi, ki bi mal o ko tie juamo o? **3** Jesu guani ki ñmian bi: laa tie ki wani bii o danbi biid ka, ama U Tieu n bua waani o buama maami o po. **4** Li buali ki lan tieni, ya yognu ki li faa kuli, yua suani ya tuona; gu ñiagu ya cua, nul kan fidi ki sóni tuonli ba kuli. **5** Hali ya yognu k n ye li ñandunli nni, n tie yinyiemi li ñandunli nni. **6** Wan yedi yeni, k o sii ti ñosondi tingi, ki buuni ti tandi yeni o ñosondi, ki ji taa li tandi ki faani o juamo ninbina. **7** Ki ji maadi o; ya caa ki ban faadi Silowe(ya yeli niima tie sónja) ñincili. k o gadi ki pan wuli ki nuali. **8** O lieba yeni yaabi den yi ban o, ko miadi yeni ji maadi: yua den yi kaa ki miadiyeni kaa a? **9** Tianbi den yedi: wani. Bi tóba mó den maadi ki wan ka, ki bi naani. Ki wani oba ji den yedi: “min ni” **10** Ki bi ji bual o: a tieni ledi k a ninbina nualii? **11** K o guani ki ñmiani: ya ja ki bi yii u jesu yeni n den buuni ti tandi ki faani n ninbina ki go maadi ni, k min gedi ki ban faadi Silowe

ñincinli nni ki gó wuli, k n gedi ki pan wuli, ki ji nuali. **12** Ki bi bual o: li ja ye lee? k o guani ki maadi ba: mii bani. **13** Ki bi taa o ja yeni, ki gedi yeni o faalsien kani. **14** Jesu n bo buuni ti tandi ki faani o juamo nungi ko ji nuali ya daali bo tie saaba daali. **15** Lani ya po n cedi ki farisien nba buali o wan tieni maama ki te guani ki nuali o, k o yedi ba: o buuni ti tandi waami ki faani n nungi po, k n ji faadi, ki nuali. **16** Ke Farisiénba tianba yedi, “Ya nilo ne ki ñani U Tieu kani ka, kelima, waa colni mi fuodma daali.” Ke tianba yedi, “Li ba ga ledi i, tuonbiadi daano í tieni ya yaalidgu bona aa?” Ke mi paadma tieni bi siiga, **17** Ke bi go buali ojuamo, “A yedi be i, o ja ne po, nani wan luoodi a nuni yeni?” Ke o juamo yedi, “O tie sawalpualo i.” **18** Juufinba dá bo ki li tuo ke o ja ne den tie juamo i, ke o cedi ke o ñoanli, ki cedi ke bi yini o danba, ke bi cua ki sua ke o nua. **19** Ke bi buali o danba, “One tie i biga ke i mali o ke o tie juamo oo? Li nan ga ledi i, ke o ji nua molane?” **20** Ke o danba jiini ba, “Ti bani ke ti biga i, ke o mali, ki tie juamo. **21** Li tieni ledi, ke o ji nua molane, ti ki bani lani i, ti go ki bani yua luodi o nuni. Buali o mani, o ji ki tie biga ka, o ba fidi ki maadi obá.” **22** O danba den maadi yeni, kelima, bi jie jufinba i. Kelima, Jufinba juogi ki jagi ke yua ba tuo ke o tie Jesu, bi ba deli ki ñani o bi jaandiegú nni i. **23** Lanyapo i ke o danba yedi “O tie cegdinka i, buali o mani.” **24** Ke bi yini yua n den tie juamo, ki yedi o, “ñan jaandi ki kpiagi U Tieu, Ti bani ke ya ja ne tie tuonbiadi daano i.” **25** Ke o ja ne jiini, “N ki bani o ya tie nibiado. Min bani yaali n tie ke N den tie juamo, ki ji nua molane,” **26** ke bi buali o, “O tieni a be i? O tieni ledi i, ki luodi a nuni?” **27** Ke o jiini, “N waani yi, ke yii bua yin cengi nni! Be n cedi ke i go bua gbadi be i? Bii i mó bua yin tua o ñóðkaaba i, bii laa tie yeni ii? **28** ke bi sugi o, ki yedi o, “Fini n tie o ñóðka, tinba wani tie Moyisi ñóðkaaba i. **29** Ti bani ke U Tieu maadi yeni Moyisi, ama ti ki bani yuane í ñani naankani. **30** Ke o ja yeni jiini, ki yedi ba, “Li pia yaalidgu ke yii bani wan ñani naana, ama, ke o nan luodi n nuni. **31** Ti bani ke U Tieu ki cengi biidi daano, ama, yua n cengi o maama, ki tie o buama, o cengi o ya maama i. **32** Hali ñanduna cilma, tii kpeli ki gbadi ke bi luodi yua n mali ki tie juamo nuni. (aión g165) **33** Li nilo ya bi ki ñani U Tieu kani, o bi kan fidi ki tieni libakuli. **34** Ke bi jiini ki yedi o, “A den li mali ti tuonbiadi nni i, ki ji bua ñan tundi ti ii?” Ki deli ki ñani o. **35** Jesu í gbadi ke bi deli ki ñani o bi jaandieli nni, ke o cendi o,

ki buali o, "A daani O Nilo Bijua nni ii?" **36** Ke o jiini, ki yedi, O Diedo, o tie ḥjma i, ke N ba dugi o po?" **37** Jesu n̄ maadi o, "A la o, wani n̄ maadi yeni a ne." **38** Ke oja ne maadi, "O Diedo, N̄ daani", ki gbaani ki pugi o. **39** Jesu n̄ maadi, "N̄ cua ti buudi jama po i, ke yaaba n̄ tie juama n̄ noanli, ke yaaba n̄ yedi ke bi nua n̄ juami." **40** Ke Farisienba yaaba n̄ den ye likani, gbadli maama, ki buali o, "Timo tie juama yo oo?" **41** Jesu n̄ yedi ba, "I ya bi tie juama, i bi kan ya pia biidibakuli, ama, i yedi mola, 'Ti nua,' lanwani ii, i bii ye ti biidi nni i."

10 moni n̄ maadi ke yua bua kua l̄ yandeli n̄ i kaa togn i diñobi kaa k nan yugi guoli, o tie suudi, o tie bibiadgi **2** yua togni l̄ yandeli diñobi k kua n̄ tie yankpaalo. **3** yua yi guu o diñob yi luodi l̄ ganli, wan kua i pei n̄ gbadli o lantogu. yaaba n̄ tie u yii wan yiimi yangi kuli k taa o yeli k ña yemi niin po. U ya ñan yeni b kuli niin po, wan gaa liigi ban yaa ḥjua o puoli po. kelima b bani o lantogu **5** B kan tuo ḥjodi caani. b bo sani mono k fagdi o kani k dugni baa bani o lantogu. **6** Jesu bo pua'b l̄ makpanjama i ama b nan bo gbadli l̄ niimn i **7** Jesu bo guani k maadi lani «yeni i moni n̄ maad'i mi tie l̄ yandeli diñobi **8** yaabi kpia baa yeni kuli tie suuda yeni bibiadnm̄i ama i pei naa sogi b maama. **9** Mi tie o diñobi yua kua n̄ kani kuli, u faabi u ba n̄ yeni. u baa fidi k ya kua k go ña k laadi u jiema k di **10** Suudi wan baadi k wan su i, k kodi k go biidi; mini wan baa k ban baa l̄ miali yeni i moni k go yaa ye t mandi n̄ i. **11** Min tie u yankpaamoni. U yankpaamoni taa u miali k lu i u pei po i. **12** ama ya nukpalo k tie yankpaali, kaa die yandi, ya la k o yangbanli baadi, u bo ñoli i pei k sani u yangbanli n̄ baa kua i pei siign i k yaam bi **13** u yi sani k dungn i u tuuni i ligi po i. i pei k tie bonli u kani. **14** Min tie yankpaamoni n̄ bani i pei k pei mo go ban'n̄i **15** Nani n̄ baa n̄ ban'n̄i k mo go bani n̄ baa yeni, n̄ bo luni n̄ miali k fie n̄ pei **16** n̄ go pia pe t̄obi k baa tie n̄ yandeli n̄ i yaabi l̄ waani k min kpaa b ban moyi, b mo bo sogi m̄ maam k ban kuli n̄ ji taani k yaaa tie yandeyendu n̄ pei k yaa pia yankpaa yendi. **17** N̄ baa buam n̄ i k u lugd'n̄, n̄ bo lu n̄ mial k go guani k gaa l̄ miali **18** Nul kaa bo fie n̄ mial, n̄ yantiali k bo lu n̄ mial, n̄ go pia yiko yua k bo fid fidi guan k gaa l̄ miali. n̄ baa n̄ maadi k min tuni yaali n̄ yeni. **19** Jesu n̄ maadi yeni k l̄ cua yeni u ñoniagu sufi n̄ baa yudamba siiga n̄ i. **20** B siiga n̄ i boncianli bo yedi k pola n̄ ḥjua'ug, k u tie gaadi. k be yaa po i k sogi u maam i? **21** K b t̄obi yedi k a pola n̄ ḥjua yua k maadi nandi ne kaa,

k sanpol bo fidi cedi juama n̄ nuaal ii? **22** Sufi n̄ ba bo dini jaama yua k b yi guani tiadi o jaanddeciangu ḥjanma po yeni l̄ bo tie o fawaapiegu yognu i **23** k Jesu ye o jaanddeciangu n̄ i, Salomoni ciagu n̄ i. k cuoni k caa k go k lebi. **24** K jufi n̄ ba yudama gobi k kaalind'o k bual'o yaa caa yeni be yaa daali k go bo cedi tin maal mlele i a po i? A yaa tie kristo nan kadi maadi 'ti **25** K Jesu ḥjmiam 'i «m̄ maadi no k i k tuo? M tuuni o yaalidigu tuona yaali n̄ baa yeli po, l̄ wang'i min tie yua. **26** Ama yim k tuo k l̄ tie moni kelima i k tie n̄ yandel n̄ pei. **27** N̄ pei gbia n̄ lantogu: n̄ banm' i k b mo go ban'n̄ **28**; N tenm'i yaa miali k pia gbenma; b kan baa kpe, nul bia kan fidi ñanb'i n̄ nuugi n̄ i. (**aiōn g165, aiōnios g166**) **29** N̄ baa n̄ tugi'bi k teni 'n̄, u cie bonli kuli o baa kan fidi fie bonli n̄ baa nuugi n̄ i **30** Min yeni n̄ baa taani k tie tuyendu i **31** K sufi n̄ baa yudanma go gandi a tanaa k bo jaa'og. **32** Lani k Jesu maadb'i «n̄ tuuni a tuonjanma boncianli yeni n̄ baa paalu k i la, lan yaa po k i go bua jaan 'n̄ a tanaa. **33** K sufi -n̄ba yudanma ḥjmian'o: t k bua jaa 'a a tanaa tuonjanli baa po kaa, ama k dugn i ḥjan sugi u tienu ya po i. A tie nufosaali k nan ji yiin i a ba u tienu. **34** K jesu maadi: la k diani i ñomaama yikotili nn̄ i k maadi k i tie i tieni? **35** l̄ yaa tie k yiko tili n̄ i k b yiin i tieni yim yaabi k u tienu ñomaam no'i. yua kuli bani k u tienu tili k pia piimmi. **36** yua k u baa yidi i yenjanm̄ k s̄on'o ḥjanduna n̄ i k yedi k sugi u tienu! kilema n̄ maadi k tie u tienu bijua. **37** Nyaa tuni n̄ baa n̄ yedi k min tuni yaali yi daa gaa n̄ maam. **38** Ama n̄ yaa tuni n̄ baa tuona, ki k gaa n̄ maam mono yin nan tuo k l̄ tuona ñani u kani, k fidi bandi k n̄ baa ye ye'n̄ k mo ye n̄ baa n̄ **39** K sufi n̄ baa yudanma go ji kpaani k ban cuo'og ku febi k yaadi. **40** K jesu guani k lebdi suurdeni kpenu puol po naani k sani bon cindi wuuli b nibi yeni k ji ye lan po. **41** K b nubi boncianli ji baadi u kani k tua Sani bo k tuni baa tuonyeli k l̄ tie yaalidgu bonli. Ama wan bo yedi o ja ne po yaal kuli bo tie moni. **42** Lan kani k nubi boncianli tuo k gaa Jesu.

11 Jua ba bo ye Betani, k bi yigu Lasaar, li longbanli bo tie Maari yeni o ninsalo Mart dogu i. **2** Lan Maari n̄ bo jogi i tolaali Jesu ki go tugi o yudi ki fiali jesu taana, o ninjua n̄ bo yia k yi Lasaar. **3** O ninsiabi bo s̄oni ki ban waani jesu k o d̄onli buado naa paa. **4** Jesu n̄ gbadli li maami k o jiini: o yianu naa tie mi kuumi yaali ka, ama, ti Diedo diema nni, ki fidi, k o nul bijua n̄ la ti yudandi. **5** Yeni lan ya kuli, Jesu bo

buadi Marti yeni o ninsalo yeni Lasaar. **6** Ya yognu k o gbadí ki Lasaar gbanu ki dagdi, o gó da bo ki luo ki tieni daana lie naani k o bo ye yeni. **7** Yeni k o maadi o yegnkaabi, tin lebdi mani Jude. **8** K o yegnkaabi maadi o: canba, molane k sufi nba bo kpaani ban ja ña a tana, k a gó yedi k tin lebdi Jude il. **9** Ki Jesu ýmiani: t ki pia piiga n kudi lie ka yienu nni i? nul ya cuoni yienu, k o maadi bonli ki dugni o nua ñanduna ne yinyiemi. **10** Ama, nul ya cuoni bonbonli nni, o maadi ki dugni o ki yegi yeni yinyiemi ba kuli. **11** Wan pua bi li maakpanjami ki gbeni, k o maadi: Lasaar, ti dønli, guandi, ama n ba find o. **12** K o yegnkaabi maadi o: yonbidaan, o ya guandi, o bi paagi. **13** Jesu bo bua yedi ba k o kpe i, ama k ban maal k o maadi guamønbi. **14** Yeni ki Jesu maadi a sala siigni: Lasaar kpe o. **15** I ya po, k fidí k yin tuo yeni i moni, li tie n po pamanli yeni min bo ki ye. Ama tin gedi mani o den po. **16** Be ya po i k Toma, yua bo tami k yesu yiedi bo maadi o liebi, tin ñjodi mani ki mó kpe yeno. **17** Jesu den pundi ki sua ki Lasaar kpe o ki bedi hali dana naa. **18** Nani Betani n bo ki fagi yeni Serusalemi yeni, **19** Sufi nba boncianli bo gadi ki bua tieni Marti yeni Mari i kuufuondi. **20** Lan ya yognu ki Marti gbadí ki jesu pundi, k o hedi o liigi bo, l bo sua ki Mari kaa o bulñøbu nni. **21** Marti maadi Jesu: yonbidaan a ya bo ye ne, n ninjua bo kan kpe. **22** Ama, yeni lan ya kuli, n bani k a ya buali yaali ti Diedo, ti Diedo ba teni a. **23** Jesu ýmiani o: a ninjua bu yiedi. **24** N bani, Marti ýmianio, o bu yiedi li daajijuogi daali. **25** Jesu maadi: min tie o yiedo, ki tie li miali. Yua pia liandanli ki duu n po bu la li miali, ba o ya kpe; **26** yua fuo ki dug n po, kan bangi ki kpe. A dug li po i? (*aión g165*) **27** Ke o maadi o: Nn, yonbidaano, n bani ke a tie Kiristo, U Tienu bijua, yua ba cua li ñandunli nni. **28** Wan yedi lani, ke o siedi ki gedi ki ban yini o ninsalo Maari suoo. Ki yedi o, “Canbáa cua, ki yi a.” **29** Wan gbadí lani, ke o kudi ki fii, ki gedi o kani. **30** Li yognu, ke Jesu da ki pundi u dogu nni, ki da li ye Marta í tuogi o naankani yeni. **31** Juufinba yaaba n bi ye yeni o li dieli nni, ki baagi o yeni í la ke o kudi ki fii, ki ñani yeni, ke bi ñodi o, ki maali ke o caa li kakuli kani ki baa buudi i. **32** Maari í cua Jesu í ye naani, ki la o, ke o baa ki gbaani o taana po, ki yedi o, “O Diedo, a ya bi ye ne i, n ninjua bi kan kpe.” **33** Jesu í la ke Maari buudi ke juufinba mo buudi, ke mi maalma kua o, ke o yama ýmadi; **34** Ke o maadi, “I piini o le i?, ke bi maadi o, “O Diedo, cua na ki diidi.” **35** Jesu bo buudi. **36** Ke juufinba yedi, “Diidi mani wan den bua

Lasaari maama!” **37** Ama ke nitianba maadi, “Ya nilo n luodi yua n mali juamo yeni, bi kan fidi ki cedi o nilo í da kpe ee?” **38** Ke li bonli kua Jesu, ke o gbanu dá li ñoa, ke o gedi li kuli kani. Li den tie tanfalu i, ke ku tangu bii bu bulñøbu. **39** Ke Marta, o kpiemo ninsalo yedi Jesu, O Diedo, ya yognu ne o nuugi o, tin pii o, dana na n yeni. **40** Ke Jesu yedi o, “N ki yedi a ke a ya dugi n po, a ba la U Tienu kpiagdi ii?” **41** Ke bi bidi ku tangu, Ke Jesu yaadi ki diidi poli, ki yedi, “N Báa, N tiendi a balga yeni ñan cengi n maama. **42** N bani ke a li cengi n maama yogu kuli, ama, li tie ku niwulgu yugu n taani ki lindi nni ne penio i ke n maadi yeni, ke ban la ki dugi ke fini n sóni nni.” **43** Wan yedi lani, ke o tandi ki maadi, “Lasaari, Fii ki ña na!” **44** Ke o kpiemo fii, ki ñani; ke o nui yeni o taana fiini a caba, ke li cabli bobni o nunga. Ke Jesu yedi ba, “findi findi mani o, ki ña wan ya caa.” **45** Lani ke juufinba boncianli yaaba n bo cua Maari kani, ki la Jesu í bo tieni yaali, ji bo dugi o po. **46** Ama, nitianba guani ki lebdi farisienba kani, ki togdi ba Jesu í tieni yaali. **47** Lanyapo i ke salga yidkaaba yudanba yeni farisienba taani yikodanba tantaanli, ki yedi, “Ti ba tieni ledi i? O nilo ne tiendi yaalidgu bona boncianla **48** Ti ya ña o yeni, ke o tie wan bua yaali, bi niba kuli baa dugi o po i; Roma yaaba ba cua ki fie ti tinfanma yeni ti dogtieba i.” **49** Ama, ke nilo ye bi siiga ki yi Kayifa, ki tie lanyognu salga yidkaaba yudaano, yedi ba, “Yi ki bani libakuli. **50** I ki bani ke niyendo ya kpe bi dogtieba kuli po, li baa tu yeni ban buoni u dogu kui ii. **51** Ama, wani obá ka bo maadi li maama. Wan den tie salga yidkaaba yudaano yeni, bi den pua o sawali ke Jesu ba kpe ki fie bi niba miali. **52** Li ki tie bi dogtieba baba po ka, ama, o kuuma ba cedi U Tienu bila yaaba n yayadi ñanduna nni yeni í guani ki taani kaanyendu. **53** Lanwani ii, li daali ligi i, ke bi cili ki bobindi ban ba tieni maama, ki kpa Jesu. **54** Lanyapo i ke Jesu ji den ki wangí o yuli jufinba nitaanli nni, ama, o den fuadi ki gedi ku tinpiengu po, ya dogu nni ke bi yi Efrayimi. O ji den ye lanpo i, yeni o ñodkaaba. **55** Juufinba pendima jaanma ji den nagdi, ki juufinba boncianla den ña dogtiani, ki do ki caa Jerusalema, ki ba ñuudi ki ñanbi bi yula. **56** Bi den nua Jesu, ki maadi bi ýmiali nni, ban den ye ku jaandiegú nni ya yognu, “I maalma tie be i? Ke o kan cua mi jaanma?” **57** Ke salga yidkaaba yudanba yeni Farisienba teni bu ñobu, ke nilo ya la Jesu naani, wan tuali ba, ban cuo o.

12 Pak (Mi Pendma) jaamna í sieni dana luoba, Jesu
ní pundi Betani, Lasaar í bo ye naani ke o yiedi o
bi tinkpiba siiga yeni. **2** Ban tieni o mi daajuojiema li
kani Marta den den tieni ba mi jiema ke Lasar kaa
yeni o u jedikaanu. **3** Maari í taa tolaade konkonli yaal
ya nuulu n mani ke li dunga yabi, ki wuli Jesu taana
po, ki gbaani ki fiadi fiadi yeni o yudi; Tolaade nuulu
í ga ki yendi ku diegu. **4** O ñjodkaaba siiga yendi,
Siimor bijua Suuda Isikariyot, yua n ba ti janbi o í
maadi: **5** Be n cedi ke ti kan bi kuadi li tolaade ki ga
ligi dibala kobi taa ki todi a luoda a? **6** O den ki maadi
yeni ke wan juogi a luoda ka, ama, o den tie suudo i;
wan den kubi bi ligbøgli yeni, o den su ki jobdi ban
kpiendi ya ligi yin tua o ligceli. **7** Ama ke Jesu maadi:
ña wan ya kubi li tulaade, ki guuni n kupiima daali.
8 I ye yeni a luoda daali kuli; ama i kan ya tundi ki
ye yeni nni. **9** Bi niba boncianli í gbadi ke Jesu ye
Betani ban cua, laa tie Jesu baba po ka ke bi cua, ama
bi go den bua ban la Lasaar, Jesu í den yiedi yua bi
tinkpiba siiga yeni. **10** Salga yidkaaba cianba í kali ki
jagi ke ban kpa Lasaar mo. **11** Kelima jufnba boncianli
den yiedi ba Lasaar yiedma po, ki ji yua ki dugi Jesu
po. **12** Lan fandi, ke bi niba boncianli yaaba n cua mi
jaanma gbadi ke bi maadi ke Jesu caa Jerusalem, **13**
Ban padi ti kaadbensøngdi (ti biadi) ki tuogi o, ki ya
yigni: "Osana" Ti kpiagdi U Tieno yeli, mi yedjanma
yua n cua O Diedo yeli po, Israyeli Badciamo! **14** Jesu
den baa ñunbiga, ki lagi nani lan bo diani maama, **15** Ji
da jie Siyon bisalo; diidi, a badciamo kpendi, ki lagi ki
ñunsiaga. **16** O ñjodkaaba dá den ki gbadi li bona niima
nni; ama Jesu í baa ti kpiagdi, ke bi ji tiadi ke li bona
den diani o ya po i, Ke li den tie ke ban tieni yeni i, o
po, lan tieni ki dudi. **17** Yaaba n den ye yeni o ya daali
ke o den yini Lasaar li kakuli nni, ki yiedi o bi tinkpiba
siiga yeni, den saagi i mõni, ki tiendi o po kasiedi.
18 Ku niwulgu den tuogi o, kelima bi den gbadi ke o
tieni lan ya yaalidgu bona. **19** Ke farisienba ji maadi bi
ñjimali nni: I la ke i ji kan fidi libá kuli, i gbalí o; diidi
mani, ñanduna niba kuli ñodi o. **20** Greknba siiga nni
yaaba n den doni, ki cua ki ba pugi U Tieno mi jaanma
yogu, **21** Ke bi maadi Filiip, Betsayida, Galile diema
nni yua, ki yedi yeni mi niidma: Canbáa, ti bua la Jesu.
22 Filiip í gedì ki maadi Andre bani bilie í maadi Jesu.
23 Jesu í jiini ba: «U yogu pundi ke o nisaalo bijua í
baa ti kpiagdi. **24** «I momõni i momõni, n maadi yi,
dibima ya baá tinga nni, kaa kpe, mi baa ye mi baba i;
ama mi ya kpe, mi ba loni boncianla.» **25** Yua n bua o

miali ba biani li, ke yua n luni li ñanduna ne nni baa
tundi ki kubi li hali ya yogu n ki pia gbenma. **(aiōnios**
g166) **26** Yua n tuuni n tuonli, ba ya yua nni i; n ya ye
naani n tuonsønlo mo baa ye lankani i. Yua n tuuni n
tuonli, Báa ba selini o. **27** Molane n yama ji ñmadì. N
ba maadi be? ... Ba, faabi nni ya yognu ne ... Ama lani
ya po i ke n pundi hali ya yognu ne. **28** Báa, kpiagi a
yeli! Ke nialu ñani tanpoli ki maadi: N kpiagi li, ki go
ba kpiagi li. **29** Ya niwulgu n bi ye likani, ki gbadi,
maadi ke li tie taatantandi. Ke tianba yedi ke maleki
n maadi yeni o **30** Ke Jesu maadi: Mini ya po ka ke i
gbadi ya nialu ne, yinba ya po i. **31** Mølane, ke bi jiagi
ñanduna ne buudi; Mølane, bi ba tudi ki ñani ñanduna
ne naabiigki niipo. **32** Mini, bi ya fiini nni, ki tinga ne
po, ki duoni nni, n ba dadi bi niba kuli n kani. **33** O
den maadi yeni ki wangí wan ba kpe maama i. **34** Ku
niwulgu í maadi: Ti gbadi ke yiko maadi ke Kiristo
wani baa tundi ki ye hali ya yogu n ki pia gbenma; li
ga ledi i, ke fini wani nan yedi ke: «Li buali ke ban fiini
ki duoni o nisaalo bijua? ñjma n tie li nisaalo bijua?
(aiōn g165) **35** Jesu í maadi ba: «Mi yenyenma dá ba tieni
u yogu waamu i siiga. Ya cuoni mani ke mi yenyenma
dá ye i po, ke li bønbønli í da ti ludi yi. Yua n cuoni
bønbønli nni ki bani wan caa naani. **36** Mi yenyenma
ní dá ye yi po yeni, yin ya dugi mani mi yenyenma po,
ki fidi ki ya tie mi yenyenma bila.» Jesu í yedi lan ya
bona, wan fuadi fagma, ki ban wuoni kaatiani. **37** Hali
yeni wan tieni ya yaalidgu bona boncianla bi nunbu
nni, bi den ki dugi o po **38** Ki fidi ke o sawalpualo
Esayi ñomaama í tieni ki dudi: «O Diedo, ñjma gbadi
tin tuodi ki waani ya tunda? O Diedo nuu nan dogdi
ñjma ya po i?» **39** Yaali n pugdi, bi den kan fidi ki ya
dugi kelima Esayi go maadi: **40** «O juani bi ninbina; ki
juagi bi pala ke ban da fidi ki ya nua yeni bi ninbina ki
da gbadi yeni bi pala; ke ban da lebdi bi pala, min
tebi ba. **41** Esayi maadi lan ya bona ya yogu ke o la o
kpiagdi, ki maadi o maama **42** Ama, bá bi badtieba
siiga boncianla den dugi o po, ama Farisienba po, bi
den kan kadi ki maadi ke ban da ti beli ba ki ñani ba
yiko bangma diena nni. **43** Kelima bi den bua ban ya
dondi bi niba ki cie yeni ban ya dondi U Tieno. **44** Ki
nan sua ke Jesu bo kpaandi ki maadi: «Yua dugi n po
ki dugi mini ya po ka ama yua n sõni nni ya po i. **45**
Ke yua n nua nni nua yua n sõni nni. **46** N cua nani
yenyenma yeni ñanduna nni ke yua n dugi n po n da
ye bønbønli nni. **47** Nilo ya gbadi n maama, kaa taa ma
ki bili o pali nni, mini ka ba jia o buudi; kelima mii cua

ki ba jia ḷanduna buudi ka ama ke min faabi ḷanduna i. **48** Yua n yie nni kaa ga n maama pia yua n ba jia o buudi; min yaadi ki maadi ya maama, mani n ba jia o buudi li daajuodkaali. **49** Kelima, mii maadi n yeli po ka ama Báa yua n sóni nni ya yeli po; wani o bá tuodi ki waani nni min ba maadi yaala yeni min ba pua ya sawali. **50** N go bani ke o yikodi maama tie ya miali n ki pia gbenma. Lan ya po i ke min maadi ya bona kuli, n maadi nani Báa ñ maadi nni maama i. (aiōnios g166)

13 Ke paki jaanma daa ki pundi, Jesu den bani ke o yogu pundi ke o baa guani o ba po yeri yaa buanma ke o pia o niba po yeri li juodima. **2** Mɔla Sitaani kua Suda Isikariyoti Simo bijua yua baa kuadi Jesu. **3** Jesu den bani ke o ba mubini o bonli kuli ke wan mo den baa U Tienu po i ke gó den baa guani o kani. **4** Wan jeni ki gbeni, o landi o liadili ki taa li cabili ki bugi. **5** ki nuudi o ḷuadikaaba taana ki fiadi yeri li cabli yia ke o bugi yeri. **6** Wan pundi Simo pieri kani, ke o maadi o: «Yonmidaano, a bua ḷuudi n taana yaaa?» **7** ke Jesu ḷymiani o: «I kan gbadi min tieni yaala ne niima nni, yoguba yaa kaa.» **8** Pieri madi o: «A kan ḷuudi n taana paliba.» ke Jesu yedi o: N yaa ki ḷuudi a taana, a ki pia n kani libakuli.» (aiōn g165) **9** Simōn Pieri maadi o: «yonmidaano, daa ḷuudi n taani o baba ka, ḷuudi n yuli yeri n nui mɔ» **10** Jesu ḷymiani o: «Yudi ki ḷuudi a taana ji kpaani ban ḷuudi o ki pugini kaa wan fidiki ḷyanbi ke yaa ḷani, yi yan, ama yi kuli kaa» **11** Jesu den bani yua bi kudi o, laa po n cedike oden maadi: «yi kuli kaa ḷani» **12** Jesu n ḷuudi bi taana ki gbeni, ki gadi ki kali yeri o tiadi, ki maadi ba: «yi bani min tieni yaala? **13** I yin yonmidaano yen canbaa. **14** Li yaa sua min canba yeri yonmidaano n ḷuudi i taana, i mɔ n yaa ḷuudi i lieba taana. **15** kelima binbiiguchen teni ike lan fidi ke mɔ n yaa tie nani min tieni yeri. **16** I moni yeri i moni, n maadi i: tuonsɔnlo ki cie o canba; yeri mɔ ke o tandi o kicie yua sóni o. **17** I yaa bani lan ki colni a, baliga tie i yaa le. **18** N ki maadi i kuli kaa, kelima n pia min gandi yaaba i. **19** N maadi ki sua ke li bona daa ki tieni ke yin fidi ki bandi min tie yua. **20** I moni po i moni po n maadi; yua n gaani ga n tondo yua n gaani ga yua sóni nni. **21** Jesu bo maadi li maami kelima li ḷymadiyaama lani ke o maadi: «I mon po i moni n maadi, i siga nni yendo baa kuadi nni. **22** O ḷuantiba ji dennua bi lieba ki buali bi ḷymiali nni wan maadi yua. **23** wan den bua yua den dua opo. **24** Ke Simōn Pieri sɔbi sɔbi o tubili nni ki yedi o «Jesu maadi ḷmai i?» **25** ke o nangini Jesu kani

ki buoli o, «Yonmidaano, ḷmai?» **26** Li yogunu ke Jesu yedi o: «Min ba teni yua kpanu» ki taa ki teni Juda, Simōn Kanati biga. **27** kpanu po n pendi, ke sitaani kua o; ke Jesu yedi o «Ἐγαν δικαιοῦσθαι τὸν Ιησοῦν τον μαρτυροῦντα τὸν Ιησοῦν» Bi tɔba de maali ke Suda n kubi i ligkpogu yeri ke Jesu den maadi o, «Daa mi janma tiadi» Bi tɔba maalima den tie ke u baa baa libaa ki teni talga nba i yedi» **28** Suda n gaa kpanu, ke o ñani toni ki sua ke li bondi o. **29** Suda n ñani ke Jesu yedi: «Mola o nilo bija laa ti yudandi, ke U Tienu mo laa ti yudandi. **30** U Tienu yaa laa ti yudandi ki dugini o bija po, wani U Tienu mo waani u yudandi u bija nni. **31** N biidi n jikan yaa ye yeri lan waagi. I baa kpaani n. N ji maadi i moni nani min den maadi Sufa nba yudamba yaala. I kan fidi ki cua min caa naani. **32** N bu teni lanbonpanli; yaa bua mani i lieba nani min den ba i maama yeri. **33** Li po bi niba bu bandi ki tieni ḷuadikaaba, ke li yaa tie ki pia mi buama i lieba po. **34** Ke Simōn Pieri yedi o: «N yonmidaano, a caa le i?» ke Jesu yedi o: «A kan fidi ḷodi min caa naani, yogu baa yaa kaa» **35** ke Pieri ḷymiani o: «N yonmidaano be n cedi ke n kan fidi ki ḷodi a mola ne? Li yaa buali ke min kpe a po, n ye. **36** ke Jesu ḷymiani o: «A baa kpe n po? I moni yeri i moni min maadi a; a ba nia taalimataa kaa ki bani nni ke kokolo daa ki buudi.

14 Ke Jesu yedi: Daa ḷymadi mani yanmaka, i ya dugi u tienu po yin ya dugi n mɔ po. **2** N baa deni pia li yiali boncianla, li ya bo ki tie moni n bo kan yedi kin b gadi k ban cegni li yiali i po. **3** K guani ki tugi ki lan fidi mini nye naani, i mɔ n ya ye li kani. **4** bani ya sónu ki n caa. **5** Ki Toma yed'o; “yomdaano, tiki bani ḷani caa naani; ledi ki ti bu bandi u sanu?” **6** ki Jesu yed'o: “N tie u sónu, i moni, limiali, nulo kan fidi ki baa baa kani kiki tɔgini n kani. **7** I ya ban nn, i bani n Baa mɔ, mola mɔ i band'o ki goa la'o. **8** Ke Filipi yed'o: “Yomdaano, waant'i Baa, ki lan dagidi ti “. **9** Ke Jesu yed'o: Filipi, min waagi yeri maama yeri ki a goa sua ki a ki bandin nni? **10** Da maali mani ke n ye n Baa nni ke n Baa mɔ ye n nni ka? Mi maama yua ke n maadi ne ki tie mi buana ka, ama Baa yua yenni yeri'n sua o tuona. **11** Daa mani nni ke n ye Baa nni, ke Baa mɔ ye nni, bii ya du mani n po kitogini; n tuona po. **12** I moni yeri'i moni, n maadi, yua du n po, b tieni ya tuona n gbengi ki cie min tie yaali nne kelima n caa n Baa po. **13** yaali kuliki bu mia n yeli po, n bu tieni

kilan fidi binuba n bandi ke tienu bijuan o biju nn. **14** I ya mian nni yaali kuli n yeli po, n bu tieni. **15** I ya buan ni, yin colni n lanbona. **16** N bu mia Baa, ki wan te ni todikaa bieno, yua baa tundi ki ye yeni, (*aiōn g165*) **17** mi tagima yeni i mōni. ḷanduna kan fidi gao kelima o ki nua'o, k goa ki ban'o. **18** N kan ḷaai i baba kaa, n t b guan ni. **19** Li ya suli waamu, ḷanduna niba ji kani la'n. Ama yimba wani bu la'n, kelima min baa fo yeni, i mo baa fo. **20** Li daali ke i bu bandi ke i ye n Baam, ki yen nni, ki mo ye i nni. **21** Yua tuo ke goa mi maama ki colni, wani n baa'n. N Baa baa baa li daano, ki n mo buali daano. N bu legdi ki waano min tie yua. **22** Lani ke suda bual'o (li ki tie Suda Iskariyoti kaa?). Be ya po i ke a bu legidi ki waani a baa, timba n la'a, ke a nan ji kan waani a baa ḷanduna yaba? **23** Ke Jesu guani ki ymian'o: Yua baa'n, u baa kubi mi maama. N Baa baa baa'n. Min yeni n Baa u kani ke yaa yen'o. **24** yua ki baa'n, u kani kubi mi maama. Min yedi yaali ne ki tien yuli po maama ka. N Baa yua sōn'nni yaali. **25** N yed'i li kuli ne ka daa ye yeni. **26** M tag yama yua tie i todika, ke n Baa baa sōno n yeli po n t an bu waami bonlikuli niimn. **27** N bu cabi yin ya ye laafia. N ki tieni nani ḷanduna yaabi n tieni yeni kaa. Daa ḷmadi mani i yama, da jie mani pu. **28** N tua i gbaadi min maad'i kin caa yeni ama ki goa bu guan nni i kanaa? li ya bosua ki buanni, min yedi ki n caa n Baa kani, i bo baa ye li pamanlinni kelima n Baa yabi ki cie nni. **29** N tuad'i ki yedi mōlane kili bona daa k tieni, ki li ya t tieni yin tuo ki gaa yeni i mōni **30** N ji kan maadi maacianma yeni yi kelima, ḷanduna ne yikodaano ba pundi, waa pia paalu n po, **31** Ama, ki fidi ḷanduna í bandi ke n baa Baa, n tieni nani Baa í bili ke min tieni maama i. Cedi mani tin fii ki siedi ne."

15 Mini n tie ku daamōngu tiimōnbu, ke n Baa tie o kuandaano. **2** O pedi ya benli n tuugi yeni nni, kaa luoni kuli, ki gbadi ki ḷanbdi ya benli n luoni, lan fidi ki ḷanbi ki loni. **3** I ji ki pia jōgindi kelima min maadi yi ya maama po. **4** Ya ye mani yeni nni ke n mo ye yeni yi. Nani benli baba í kan fidi ki loni, kaa tuugi yeni tibu, lanwani ii, i mo kan fidi ki loni, kase ke i ye yeni nni. **5** Mini n tie ku daamōgu tibu ke i tie a bema. Yua n ye yeni nni, ke n mo ye yeni o o ba loni boncianla, kelima N yaa ye, i kan fidi ki tieni libakuli. **6** nilo yaa ye yeni nni, bi baa lu o nani li benli yeni, wan kuodi, bi baa gandi a bema, ke lu o muu nni, ḷan cuo. **7** I ya ye yeni nni, ke n maama mo ye yeni yi, mia

mani yin bua yaali kuli yi ba laa. **8** I ya luoni boncianla n Baa ba baa ti kpiagidi lan waani ke i tie n ḷodikaaba. **9** Nani ti Baa n buadi nni maama nmo buadi yi. Ya ye mani n buama nni. **10** I ya kubi n maabilkaama, yi ba ye n buama nni nani min kubi n Baa maabilkaama, ki ye o buama nni yeni i. **11** N Maadi yi ya bona ne kuli, ke n pamanli n ya ye i niinni, ke i pamanli í gbie ki dudi. **12** N maabilkaama tie, ke yin ya bua i lieba nani min bua yi maama yeni. **13** Nilo ki pia buacianma ki cie ke wan lu a miali o dōnlinba po. **14** I ya tie a bona nani min bili yi maama, i baa tie n dōnlinba. **15** N ji kan ya yi yi n naacenba, kelima o naaciemo ki bani o canbáa í tie yaali. N yini yi n dōnlinba kelima, min gbadí yaali n Baa kani, n cedi ke i bandi. **16** Yinba ka lugdi nni, ama mini n lugdi yi, ki sōni yi, ke, ke yin gedi ki loni a luana, ke li luana í ya bii ye. Ke yin ba mia yaali kuli n Baa kani, n yeli po, o ba teni yi. **17** Min bili ke yin ya tiendi ya bona tie, ke yin ya bua i lieba. **18** ḷanduna ya nani yi, yin ya bani ke bi tuodi ki nandi mini yo, ki fidi ki nandi yi. **19** I ya bi tie ḷanduna yaaba, ḷanduna bi ba buadi lanbuali maama. Ama yin ki tie ḷanduna yaaba yeni, ke mini n lugdi yi ḷanduna nni yeni, lanyapo i ke ḷanduna nani yi. **20** Ya tiani mani min maadi yi ya maama, 'Naaciemo ki cie o canbaa.' Bi ya waani nni fala, bi ba waani imo fala; bi ya colni n maama, bi ba colni i yaama mo. **21** Bi ba tieni yi lanya bona kuli, n ya yeli po, kelima baa bani yua n sōni nni. **22** N ya bo ki cua ki maadi ba, bi bo kan ya pia biidi, ama, mōlane, bi ji kan baa sugli bi biidi po. **23** Yua n nani nni, nani n Baa mo i. **24** N yaa bo sōni ya tuona ke obakuli kan fidi ki sōni bi siiga, bi kan ya bo pia biidi, ama mōla, bi la likuli, ki nandi mini yeni n Baa kuli. **25** Bi tieni yeni, ke yaali n diani bi yikodi nni í tieni ki dudi i, 'Bi nani nni fanfanma i.'

26 O candaano, min ba sōni yua wan ña Baa kani, wani n tie ya mōmōni Fojanma yaama n ña Baa kani ya cua, o ba tieni kasiedi n po. **27** I mo tiendi kasiedi n po, kelima i bo ye yeni nni hali mi cilma.

niini nni ba yendo ki buali nni a caa le? 6 yi pala gbie
yenli pabiidili kelima n waani la. 7 li sieni waamu n
baa yedi imomoni: "li baa ñani yi po yenli mini gedi,
kelima n yaa gedi oTodika kan cua yi kani ama n yaa
gedi n baa suano yi kani. 8 yua n ba fiali ti nunsidi
yenli yaa cua yaa yoginu li baa tie yaalidigu ñanduna
yaaba po. ti tuonbiadi po, mi teginma po, yenli ti buudi
po, 9 yaala n tie ti buudi po, kelima bi ki daani nni, 10
yaala ntie miteginma po, kelima n ca Ba po ki kaa
go laadi nni 11 yaala n tie tibuudi po kelima n jia
ñanduna bado ti buudi. 12 n pia mi maama boncianla
ki bua ki maadi yi, ama yi kan fidi ki gbadima moala
ne. 13 yaa yoginu ki moamoani fuama yua baa cua o
baa ñmagidi yi imoamoani bonla kuli nni. kelima o
kan yaa maadi oyuli po maama ama wan gbadu yaali
kuli o baa yedi yi libona kul; i ki go waani yi yaa bona
n baa cua. 14 o ba kpiagi n yeli kelima o ba ta yaa
bonla ki n pia yenli kuli ki yaa wangi yi. 15 nBa n pia
yaala kuli tie n yaale. n yedi ki fuorjanma baa cua ki
ga lin bonla kuli ke lan yaa tie n yali ke o wangi yi. 16
li yaa pugini waamu, yi kan la nni, li go yaa pugini
waamu yi ba la nni. 17 o ñjodikaaba tianba den yedi
bilieba, wan yedi ti yaala yenli tie be. li yaa pugini
waamu yi kan la nni li go yaa pugini waamu yi baa
la nni kelima n ca nBa po? 18 lanwani bi den yedi
omaadi be yaa maame ki yedi li pugini waamu? tinba
ki bani wan maadi yaala. 19 Jesu den nua ki bi pia i
buali ki bua bualo. ke o yediba yi bua buali nni min
yedi yaala, li yaa pugini waamu yi kan la nni li yaa go
pugini waamu yi ba la ni? 20 i moamoani yenli moani
n maadi yi. yi buudi ki go fabini ama ñanduna wani
yaa po li baa tie pamanle yi baa laadi li paboanli ama
yi paboanli baa lebidi ki tua pamanli bonla. 21 li tie
nani yaa pua n ye fala nni omadi yoginu yaa pundi
ama wan laa yaa fala yenli o mali yaa yoginu o kan go
tiadi o fala yenli po. yenli wan mali ki bipanga ñanduna
nni. 22 yinba mo yi pala boandi ñanduna po ama yi ba
guani ki la nni yi pala mo baa ye li pamanli nni, nilo
ba kan fidi ki fie laa pamanli. 23 laa daali yi kan buali
nni buali ba kuli imoamoani yedi li yaa tie yi mia n Ba
yaala kuli n yeli nni tieni la. 24 hali lan yoginu yi daa
mia li ba kuli nyeli nni, mia mani yi baa ba ke yi pala
n mangi. 25 n maadi yi lan kuli yenli mikpanjama ama
uyogu cuoni n kan maadi yenli mi kpanjama ama n
baa maadi yenli cain hali ki li yieni nani n Ba n waani
maama. 26 Li daali yi ba mia yaali kuli n yeli po, mii
yedi ke n ba jaandi ti Ba yi po; 27 Kelima Ba wan bua'i

kelima yi bua nni. kelima i daani k n ñani Ba kani ki
cua. 28 N ñani Ba po ki cua ñanduna n ni; ke go ba ña
ñanduna nni ki guani n Ba po. 29 Bi ñjodikaaba den
maadi: mola a maadi ke li yendi ti po, naa go maadi k
li pia galima. 30 Mola ti bandi ka bani bonli kuli ke
ñaa go bua buali ba kuli lan bonli po, ti daan ke a ñan
UTienku kani ki cua. 31 Jesu de guani ki yediba: i daan
mola? 32 Diidi o yoginu pundi, nn li pundi ki gbeni
mo ko, i ba yayadi ki kuni yua kuli o den po, i ba ñaa n
ni n bebe ama mii ye n bebe kelima Ba ye yen nni. 33
N maadi laa bonla ki yi fidi ki ba mi yanduanma n ya
po. Li ñandunli nni, i ba pia a maba ama yin paagi yi
ba: n paadi li ñandunli.

17 jesu n den maadi lan bonli kuli yaa puoli po, o
den yaadi ki noanli tanpoli ki yedi: «NBA uyoginu
pundi kpiagi ABijua ki Abiga mo n kpiaga 2 ki kuli tie
nani ñjan puni nni li bali bini saaliba kuli po maama
ke min pa ñjan puni nni yaaba kulu yaa miali n kan
gbeni. (aiōnios g166) 3 yaa miali n kan gbeni tie ke ban
bandi fini yua bebe yua tie UTienku moamoani, yeni
ñjan soani yua Jesu kilisiti (aiōnios g166) 4 n kpiagi a,
ki tingi po, n gbeni ñjan den puogi nni yaa tuonli. 5
moala n Ba ke min fidi ki ba yaa kpiagidi ke n den
cindi ki pia hali ke ñanduna daa tagi. 6 n teni ke ñjan
den ñani yaaba ñanduna nni ki puni nni yeni bandi
Ayeli, bi den tie a yaa yaaba ke a den puni nni ba
bi kubi amaama. 7 bi bandi moala ke ñjan puni nni
yaala kuli ñani akani. n teni ba amaama yaama ke a
teni nni, bi gaama ki daani ke bani ki ñani a yaa kani
ki cua, ke fini mo n den soani nni. 9 n miadi a, ñjan
puni nni yaaba po, laa tie ñanduna yaaba po ka ke n
miadi a, kelima bine tie ayaa yaaba. 10 yaala kuli n ye
niini nni ye amo yaa niin nni, ñjan pia yaala kuli mo
tie nyaa yaale n pali mani li po. 11 mini kan yaa ye
ñanduna niini nni, ama, bani wani baa ye ñanduna
nni kelima n kpendi a kani, Ba yua n gagidi ki ñani,
kubi ba Ayeli po. yaa yeli ke a puni nni ke ban tua
yendo. nani mini yenli fini, n tie yendo maama 12 Min
den yenba ya yoginu, n den kubiba ñjan den pun nni
ya yeli yenli, den kubiba ba ki bi siigin nni yendo ki
bodi, li ya ki tie ya biga ba bodi yaa ka, ke lan gbieni
i diani n den maadi yaali. 13 Mola n kpendi a kani,
ama n den yedi lani, yali ki da ye yenba, ki min fidi ki
paa'ba n pamanli kuli. 14 N pun'bi a maama, ñanduna
niba nanba kelima bi tie ñanduna yaabi. Nani n mo n
go ki tie ñaqnduna yua maama 15 Mii miadi'ja ki ña

ñanba ḷanduna ne ka, ama ki ḷan kubiba yibalo kani. **16** Nani min ki tie ḷanduna yua maami, ba mo kɔ ki tie ḷanduna yaabi yen. **17** Gagidi ki ḷanbibia i mɔmɔni nni kelima a maama tie mɔmɔni. **18** Nani ḷan den sɔni nni ḷanduna ne maama, n mo ko suani'ba yeni. **19** N gagidi(n kuogi) n yuli kelima bi ya po, ke ban mo ko n gagidi bi ba i mɔmɔni nni. **20** M ii jaandi ban beba ya po ka, ama yeni yaabi kuli ba te tuo ki daani nni kelima bi ya maama po. **21** Ki bi kuli n fidi ki tua yendo nani fin n baa n ye n nni maama, ke n mo ye a n nni. N miadi'ya ki ban mo ko n ya ye ti n nni, ke ḷanduna yaaba n gaa ki fini n suan nni **22** N punba ḷan den pun nni ya kpiagidi, ki ban fidi ki tua yendo nani fin yeni mini n tie yendo maam. **23** Min ya ye bi ni nni, ka ye n ni nni, ki ban fidi ki tua yendo i moni. ke li ḷandunli n bandi ka den sɔn nni ka bua'ba ya buanma buolu kan bua nni. **24** N baa, ḷan pun nni yaabi yeni, n bua ban ya ye min ye naani kani. ki ban fidi ki ya nua n kpiagidi yaali ka den pun nni. Kelima a den bua nni hali ki ḷanduna da ke ye. **25** Baa yua tiegi, ḷanduna ki bani'na, ama min wani n ban'na yeni yaabi kuli n bani ka sɔn nni. **26** N cedi ki bi bandi a yeli, n go baa tiendi yeni ki ḷan pia n po ya buanma n ya mi nni, ki min ya ye bi ni nni.

18 Li puoli po ki jesu guani ki lebidi sedlon naani ko bo kuo o goligun nni yeni o ḷodikaaba. **2** Jiida yua bo ba kuado, bo bani lan kani, kelima jesu den m, aani ki kua lan kani yeni o ḷodikaaba. **3** Jiida bo yeggi yeni, sijenba yeni bi canba nba yabi den kpa bi niba ki pugini Falisien nba, ke bi kubi a fida, togisi nba yeni ti tondaadi. **4** Nani jesu n bani ya bona ba tieni yeni ko nagini ki maadi: yi kpaani ḷmaa i? **5** Ki bi ḷmiani: Nasalete jesu, ki jesu yedi'ba: min n ye" jida yua bo kuadi jesu bo ye sejem nba. **6** ko ḷmian'ba "mini n yeni" ki bi kuli lebidi ki ba puoli po tinga nni. **7** ko pugini ki buali'ba: "i kpaani ḷmaa i?" ki bi ḷmiani: Nasaleti jesu" **8** Ki jesu ḷmianbibia: "n tuodi ki maadi ki mini, lani, yi cabi yaabi ne ki ban ya caa, li ya tieen ki kpaani mini. **9** Ne kuli den tieni ki lan fidi o maama n sɔni li tuonli. gaa ten nni ya niba, ba yendo ki bia bi siiga nni. **10** Lani ki simo piali ñani o jugi o tuagun ki cua ki jia o dindacianmo tuonsɔnlo tubili jienu po, Bi bo yi li tuonɔnlo Malkist. **11** Lani ki jesu maadi piali: "guani ki ḷuuni a jugi o tuagun nni, n ki dagidi yeni min la n ba n ten nni ya fala ya?" **12** Lani ki Jifnba liiga yabi yeni sijem nba cuo jesu ki

lol'o. **13** Bi bo gadi yeno Ann yua bo tie Kaifi cuado kani, li binli kaifi den tie yua kpa bi niba. **14** Li den tie ki wan n den yedi jufnba ki li ba ḷani ke nido n kpe bi niba kuli po. **15** Simɔno piali den yua jesu, yeni ḷodika tianu. O den tie ya ḷodika ko padicanmo bado bano, o den kua yeni jesu o padicianmo bado lojagu nni, **16** Ama Simɔno piali den se niin ni buliñøbu kani. Lani ke ya ḷodika ke ko badicianmo yudaano den ñani ke maadi yeni ya pua den gu o buliñøbu teni piali kua. **17** Lan wani ya pua n den gu o buliñøbu yeni den yedi piali: "naani a mo goa tie o jua ne ḷodika kaa?" ko guani ki yedi: "mii tie'o". **18** Bi puobi yabi den gu den taani ki se ki yel o mu li kani, bi den ta ti daadi ki cuon o mu ki yel kelima ti wadi den ye. Pial mo kɔ den ye yenza ki se ki yel yen bani. **19** O kopadianmo yudaano den buali jesu yaali n tie o ḷodikaabi po yeni o banginma po. **20** Jesu den ḷmiano: "den maadi asala nni ke laa tie wuolin nni ka. N den bangi daali kuli li balimaama bangima diena nni yeni li jaandielin nni jufinba yen taagi naan kani. Mii den maadi wuolin nni. **21** Be ya po i ki buali nni lan ya buali i? Yi buali yaabi n gbadu n maama". **22** Jesu n den yedi lan ya bonla i, mintiel yudaano yendo yua n den se yeni den pua'o ". Bi ḷmiandi yeni o padicianmo?" **23** Ke jesu den guani ki ḷmiano: "li ya tie ki maadi ki tudi, ḷan waan nni yaali n tie bonbiili, ama li ya tie ke n maadi ki cuobi, be ya po kan puan nni?" **24** Anna den cedi ki bi gedi yeni jesu o padicianmo bado Kaifa kani. **25** Piali den ye li kani ki yeli o mu, lani ki bi bualo: "a mo ko ki tie bi ḷodikaaba siigin ne yua kaa?" Ko nia ki yedi: "laki tie yeni." **26** O kopadianba bado naciemo siigin ni yendo, yua n den tie ninja yeni piali n den jia yua ya tubili yeni den yedi: "mii bo la'ña o gogidigu yen'o?" **27** Piali goa den nia ki pugini ki li yoginu ko kotogu buudi. **28** Bi den gedi yeni jesu Kaifa deni o bujia kaanu. Li tie o sijapanpangu, bani bi ba kan den kua o bujia kaanu kani ki ban da jøgini bi ba ki ban fidi ki je Paki jiema. **29** Lani ke Pilat den ñani ki den buali'ba; 'o jua ne maam tie bee ki kub'o?" **30** Bi den guani ki ñian'o: "o naa jua yaa bo den nibiado ti kan bi cuo'o." **31** Pilat den ḷmianba: "ta'o mani yinbi yanba ki juagu ti buudi ke ḷodi nani li balimaama n tie maama." Bi den yedi Pilata: "ti balimaami ki cabi tin cuo nilo ki jua o buudi ki cuo ki kpagu." **32** Bi den yedi yeni ke jesu maayedikaanma n kua, nani wan den waani ko ba kpe ya kuumi.' **33** Lani ki Pilati den guani ki kua o bujia kaano kani, ki den yini jesu ki bualo:

"fin n tie jufinba badicanmo? **34** Jesu den Ȉmian'o: "a buali laa bualo a yuceli po bii li tie ki ban mia'na ki Ȉjan buali yeni?" **35** Pilata den bualo: "n mo tie jufi yo" A buolu yaaba yeni bikopadicianma n cuo'na ki cua ten nni. A tieni bee? **36** Jesu den guani ki Ȉmiano: "n dienma ki tie Ȉanduna ne yaali ka, li ya bo tie yeni n naacenba bo ban koni ki gaa nni jufinba kani. Momoni n dienma ki tie Ȉanduna ne yaanma ka." Pilata den bualo: «lanwani a tie badiciamo yo?» o den guano fini aba yedi ke n tie badiciamo li tie lani yaa po yo ke n cua ki mali: "li ya sanu nni k n cua Ȉanduna nni ke min fidi ki tieni sieda i momoni po, ki yaabi kuli n tie i momon yaaba n cengi n nialo." **38** Pilata den yed'o: "be n tie i momon?" wan den yedi lani, o den Ȉnani ki gedi jufinba kani: "ki yedi, mii la o ja n tieni yaali ki li bia. **39** Kelima li tie bogidili ke Ȉjan luodi dansaligi yendo ke ten'ti Pak jaanm ne. Lan wani yi nan bua ke min faabi yi po jufinba bado bii?" **40** Ke bi go taandi ki maadi: "laa tie lan jua, ama Banabasa" Ke sua banabasa den tie nikpaloo.

19 lanwani Pilata den ta Jesu ki teni Sojenba ki bi pua o agbana. **2** Sojenba den ta i konkoni ki pianiki le li tie nani OBado fogilga yeni ki yilini Jesu yuli po, ki go lano gaali moangu. **3** bi den cuoni o kani ki tua ti fuonda fini jufinba Bado, bi go den pabino. **4** li yaa po, Pilata den guani ki Ȉnano ku niwuligu kani ki yedi ba yi laa n baa guani yi nilo yeni yi baa bandi ke mii la ke o, pia tagili ba kuli. **5** Jesu den cua bi kani ki yili i konkoni fogiliga ki go la ku gaali moangu, Pilata den yedi ba noanli mani o joa nna" **6** bi salayidka cianba yu danba yeni Aminteela yudanba n den la Jesu bi den tiani kpaa ki tabino lidapoanpoanli kpaa ki tabino li da poanpoanli po kelima mini wan ki la wan tieni yaa biidi yaala n pundi ban cuo o. **7** Jufinba den guani ki yedi o, tin wai pia li bali maama ye ma laa balimaama mo yaa po, ki li bili li pundi wan kpe, kelimao yedi ke o tie UTieu bijua. **8** Pilata n den gbadi lan bonla ku je jiegu den pugini. **9** o den guani ki kua u bujia kaakaanu kani, li yoginu Jesu naa den Ȉmiano maama ba kuli. **10** lane kei Pilata guani ki bualo a kan Ȉmiani nni li ba bii? yaa bani ke n pia yaa bali ki fidi ki gaa naa bi ki teni ban kpa ki tabina? **11** ki Jesu den guani ki Ȉmiano yaa pia bali ba n po li yaa den tie ke li cabi tanpoli po. li tie lani yaa po yo ke yua n cuo nni ki tena tieni ti tuonbiadi gi cie na. **12** wan den guani ki Ȉmiano laa maama po, Pilata

den kpaani wan naa o, ama Jufinba den tiani tiani ki yedi o, li yaa tie ke naa onilo na yaa tie Sesa doanli" **13** Pila n den gbadi laa maama o den Ȉnani Jesu niin po u bujakaanu kani ki kali o kpali po ban yii yaa kaanu Pave, ama Ebilu nni bi yi u Gabata **14** li den tie ya daali ki bi baa bogini mi faabima jaanma daali, ki bua ki pundi kudi piiiga yoginu Pilata den yediba diidi mani yi bado yeni" **15** ki bi tiani hali foagima foagima, kpaa ki tabino, Pilata den yedi ba: yinba yi ba n kpaa ki tabi yi bado? bi kopadicianba canbaan ba den guani ki Ȉmiano tinba wani naa pia badi tiano se Sesa yaa ka **16** lanwani Pilata den cabiba ke ban ban kpaa ki tabino li dapoanpoanli po. **17** lane ki bi taa Jesu ki Ȉnano cancanli ki bugino li dapoanpoanli ki teli ban yi naani (crame) Ebilu maama nni ki yi goligota. **18** bi den kpaa ki tabino lidapoanpoanli po, yeni nibilie yendo o jienu o tiano mo o ganu po. **19** Pilata mo den diani idiani ki tabini li dapoanpoanli po ki yedi one n tie Nasaledi, jsu Jufinba bado. **20** yaa Jufinba n den pendi ki cogi idiani yeni bi den yabi kelima ban den kpaa ki tabini jesu lidapoanpoanli po naankani ki den foagi yeni udogu nni, bi den diani li diani Ebilu, Laten, yeri Gileki. **21** bi kopadicianba yudanba yeni Jufinba den yedi Pilata, da diani ki jufinba bado ka ama Ȉjan diani o den yedi mini n tie jufinba bado. **22** pilata den guani ki Ȉmiani ba mini n diani yaala n diani lane. **23** Aminteela n den kpaa ki tabini Jesu lidapoanpoanli po, bi den ta o tiadi ki boagidi kaani na, ke toatielo kuli ga kaan yendu, yeni o gaaligu yaagu n tie cabiyenli ki lugii yeni igaali otanpolo yemi gu tinga kuli. **24** li Ȉnamu po Aminteela den yedi bi lieba tin da padigu ama tin toa tiatia ki bandi yua n baa di. li kuli tieni ki baa gbienni yi diani n den maadi yaala kuli, bi boagidi n tiadi bi Ȉmiali nni ki toani tiatia nliadiciangu po. **25** Bi toatieba den tini lan bonla kuli, Jesu na Maliyama yeni o naa waali kilopa yua nden tie pua Maliyama yeni Magidala yua maliyama laa puoba den se Jesu dapoanpoanli kani. **26** yaa yoginu ke Jesu den la ona yeni wan bua yaa nooadika ke o, se yeno o den yedi opua na noanli abijua nna. **27** o den yedi orjoadika yeni noanli anaa, li yoginu o nooadika yeni den ta ki kuno o denpo. **28** li puoli po jesu den bandi ki libonla kuli tieni ki dudi moala nani idiani n den yedi yaala Jesu den yedi ba n bua ki Ȉnu. **29** o Ȉnin bogu den se ki gbie yeni mi Ȉninmiligima ki nagi li kani bi den ta uecietuogu tuuni ku lanba foagidigu ki Ȉnua min Ȉninmiligima nni ki duoni o Ȉnoabu kani ke wan Ȉnu. **30**

jesu n den leni mi ñinmiligima o den yedi li gbeni o den tibini o yuli ki cabi o naano ki kpe. **31** li den tie li bogidili daali ki baa fandi mi fuodima daali ki Jufinba ki den bua ki bi tinkpiba n yaa kpaa ki taabi adapoanoana po mi fuodima daali yaala n moani bi po, jufinba den gedi ki ban mia Pilata ke ban kuakua ban kpaa ki tabini yaaba adapoanoana po taana ki ban kpe ban jiini bi gbanandi. **32** A minteela den cua ki pua ki koani cincili yua, taana ki tuani o lielo mo yaa taana bani yaaba nden kpaa ki taani yeni Jesu **33** ban den pundi jesu kani bi den sua ke o kpe ki li waagi baa den koani o yaa taana. **34** li yeginu minteeli yendo den coagi jesu logili li kpaanli mi soama yeni mi ñima den ñana li kani. **35** yua n den la yeni n wangi sieda o sieda yeni tie moamoani ki ban fidji mo daano. **36** lan bonla kuli den cua ki diani n den yedi yaala kuli n tieni ki dudi o kpabili ba yenli kan kua. **37** idiani tiami go yedi bi baa la ban den mu yua yaa logili. **38** lan bonla kuli n den pendi Josefi yua n den tie Alimate dogu nilo ki tie Jesu yoadika ja siili nni ama ki nan jie jufinba den gedi ki mia Pilata wan punba ban taa Jesu gbanandi Pilata den cabo Josefi den cua ki ta o gbanandi. **39** Nikodemus yua n den cua Jesu kani ku ñiagu mo den cua Josefi kani ki kubi mili tulale badiga ki li ñmagidi yeni Alowe ki li kpiagu baa yaa tie nani kobiga. **40** ban den ta Jesu gbanandi ki yieno mi kuuma tiadi ki ñanbi ki fino nani Jufinba bogida n den buali maama bi ku piili po. **41** ban den kpaa ki tabino naani ku gogidigu den kuu li kani li gogidigu den pia li ka kuli yaali n daa piini kpiemo. **42** kelma lan de tie jufinba bogidili daali ki li ka kuonli mo den koabi li kani bi denta bi den ta Jesu ki duano lien nni.

20 Laadi o dacincinli daali o sijapanpangu ki sua ki li da biigi, Maliyama Makidala yua den gedi li kakuli po, bi den la ki li tanli biid li kakuli ñobu kani. **2** Yeni ke bi san ki gedi Simo piali po yeni ya ñodika ki jesu buo'o yeni, o den yediba: "bi ñani ti yonbidaano li kuli nni, ti bani ban bil'o naani. **3** Piali yeni o ñodika lielo den ñani ki gedi li kakuli po. **4** Bi kuli den taani ki sani, ama ko ñodika lielo den siani ki cie Pial ke kpia ki9 pundi li kakuli kani. **5** O den guani ki diidi lien nni, o den la kadinga ki li bili tingin, ama waa den kua lien nni. **6** Simo piali den yuandi ki cua o puoli, o den kua li kakulin nni. ko la kadinga ki li bili tii po. **7** Yeni ya cabili n den fini o yuli, laa ya cabili ki den ta yeni kadinga ama li den pobi ki

bili kaan tianu. **8** Yeni ko ñodika lielo mo den kua, wan yua n den kpia ki pundi li kakuli kani. O den la ki daan. **9** Kelima hali yeni ti ye ya yeginu baa den ba ki bandi i diani n yedi yaali jesu po ko ba fii bi tikpiiba siigin. **10** Bi ñodikaaba den guani bi diedi po. **11** Lan ya yeginu, Maliyama se niin ni li kakuli kani ki buudi; wan den buudi ya yeginu, o den tibini ki diidi li kakulin nni. **12** Ko la Meleki bonbilie ke bi la ti tiapiendi ki ka, yendo li yuli po o lielo mɔ a taana po naani ki jesu gbannandi den dua. **13** Bi den yedo: "o pua, bee ntieni ka buudi i?" Ko ñmian'ba: "kelima bi ñani bi yonbidaano, mii bani ban bilo naani. **14** Wan den yedi la ya bonla, ko ñmagidi ki la jesu ko se li kani, ama waa den bani ki li tie jesu. **15** Jesu den yedo: "o pua be cedi ka buudi? a kpaani be?" O den mali ki li tie o gogidigu daano, lani ko yedo: "canba li ya tie ki fini n ta'o, wan nni naani ka duan'o min gedi ki tug'o." **16** Jesu ñmian'o: "maliyama "ko ñmagidi ki maad'o Eblu maama nni ki yedi: "Adabbuni" li niinmin tie "canba" **17** Jesu maadi: "da si nni kelima n da ki doni n ba po, ama gedi n ninjaba po ki ban yedi'ba ke n ba do ki gedi n ba po yeni yua n tie yi mo ya ba. N baa leni imo ya baa. **18** Magidala Maliyama den cua ki waani ko la o yonbidaan, ki wani nyedo la ya lanbona. **19** Li daali yenjuogu i, li daacincinli laado nni, ya yeginu ka buliñona kuli den luo bi ñodikaaba n den ye naani kani kelima bi den jie jufinba, jesu den cua ki sedi bi siigan nni ki yedi'ba: "mi yanduanma n ya ye yeni" **20** wan den yedi laa bonla, o den waani ba o niiyeni ologili yaa yeginu ke o ñodikaaba den la ti yonbidaano bi pala den mangi. **21** Jesu go den yediba: "mi yanduanma n yaa ye yeni yi, nani n Ba n sɔni yeni n moko suani yeni. **22** Jesu n maadi ba ki gbeni kwe o piebi po ki maadi ba, gaali mani fuojanma. **23** yaa daano kuli ki baa di sugili o biidi po o biidi ba biini, yaa daano mo ke kan di sugili o biidi po biidi mo kan piini. **24** ke Jesu go pugini ki maadi "ke mi yanduanma n yaa ye yeni yi, nani nBa n sɔni nni n moko suani yene." **25** Jesu n maadi ki gbeni, kee o piebi bi po kimaadiba gaali mani fuojanma, yaa daano ke yi baa di sugili o biidi po o biidi baa piini ya daano mo ke kan di sugili o biidi po o biidi mo kan piini. **26** dana nii puoli po oñodikaaba den ye deni nni ke Toma ye yeni ba: li yeginu ke agana kuli lo, ke Jesu ba ki sedi bi siiga nni ki maadi: "mi yanduanma n yaa ye yeni yi." **27** ki pugini ki maadi Toma nagini yeni a nubili, ki diidi n nii, ki nagini yeni anubili ki sii n logili, da tamí

nnpo ya daani nni.” **28** Toma den ymiano ki maadi: “n yonbidaano tie n Tieu”. **29** ke Jesu maado kelima alaa nni ki daani nni, li pamanli ye yeni yaaba daani kki laa nni. **30** ke Jesu go tieni mi banma boncianla ojodikaaba siiga yaa banma n ki diani yaa tili ne niini nni. **31** ama li bona den diani ke yin fidi ki tuo ke Jesu tie Kilisiti, UTieu Bijua, yeni yi daani yi baa pia li miali o yaa yeli po.

21 Lani ní pendi, Jesu go legdi ki waani o bá o
yodkaaba Tiberiyad mögli kunga. Wan den waani o bá maama n ne. **2** Siimon Pieri, Toma, ban yi yua Didim Natanayel, Galile nni Kaana yua, Sebede bijaba yeni Jesu yodkaaba bilie den taani ki ye **3** Siimon Pieri ní maadi ba: “N ba gedi u jankpaanu.” Ban yedi o: “Ti mo ba yegi yeni a ki gedi.” Ban ní ki kua ku yadgu. Li daali, niamungu baa cuo pu. **4** Lan fandi, ke Jesu ye gbangbanli li jaali po; ama ke bi yodkaaba ki bani ke li tie wani Jesu i. **5** Jesu ní maadi ba: «A bila, i ki pia bonjekaali i? Ban jiini o: “n n” **6** Wan maadi ba: «Lu mani i taalu ku yadgu jieno po, i ba cuo.» Ban lu nani wan maadi maama, ki ji gbali mi dadima, kelima i jami den yabdi. **7** Jesu ní den yanbi ki bua ya yodkaa ní maadi Pieri: O Diedo il! Siimon Pieri ní bandi ke li tie O Diedo, wan la o liadli, ki nagni gbanñagdigu, kelima o den ye benbili i. ki baa mi níima nni **8** Ya yodkaaba n sieni ní nagni yeni ku yadgu, ki dadi u taalu ke u gbie yeni i jami, kelima bani yeni li gbangbanli ji den tie nani nuukpanduna kobilie yeni. **9** Ban níani ki doni gbangbanli, ke bi la ke a mukuanco, ke i jami ye o mu nni yeni kpanu. **10** Jesu ní yedi ba: «Cua mani yeni yin cuo ya jami waamu na **11** Siimon Pieri ní kua ku yadgu nni, ki dadi ki duoni u taalu gbangbanli ke u gbie yeni kobga n piimu n jangbenga taa. Bá yeni i jami ní yabi maama kuli, u taalu naa den padi. **12** Jesu ní maadi ba: «Cua mani, ya di mani» Bá yodkaayendo ki paani o pali ki buali: “A tie yma i? “Ki nan bani ke li tie O Diedo i. **13** Jesu ní nagni, ki taa kpanu, ki teni ba; ki go teni ba i jami mo. **14** Li ji den tie mi taama n yeni, ke Jesu dögdi o yodkaaba kani, ki waani o bá hali wan yiedi bi tinkpiba siiga. **15** Ban dini ki gbeni, Jesu ní buali Siimon Pieri: «Jonaas bijua Siimon, a bua nni ki cie bi ne i? Wan jiini o: “Nn n Diedo, a bani ke n bua yaa. “Jesu ní yedi o: «Ya kpaa n pebidi.» **16** Wan go yedi o mi liema: Jonaas bijua Siimon, a bua nni i? Pieri ní go jiini o: “Nn n Diedo, a bani ke n bua yaa.” Jesu ní yedi o: «Ya kpaa n pañoe.» **17** Wan go buali o mi

taama: Jonaas bijua Siimon, a bua nni i? Lan biidi Pieri pali yeni wan buali o taalma taa: “Abua nni i? Wan jiini o: “N Diedo, a bani bonli kuli, a bani ke n bua yaa. Jesu ní yedi o: «Ya kpaa n pañoe, » **18** «N maadi a i momoni, yan dá den tie naaciemo, a den yen nagni a bá, u gbanñagdu, ki gedi yan bua naani. A ya ti ciandi, a ba ti tandi a nui, nitiano ní nagni a, ki gedi yeni a, yan ki bua ke a gedi naani.» **19** Jesu den maadi lani, ki bua wan waani Pieri ní ba ti kpe ya kuubuolu i, ki kpiagi U Tieu. Wan maadi yeni ki gbeni, ke o yedi o: «Ya yua nni, » **20** Pieri ní gbogi, ki sua ke Jesu ní bua ya yodkaa yeni, mi yenjojiema di yogu, yua n den kpagni ki buali Jesu: “yma ba (kuadi) janbi a?” yeni ke o yua ba; **21** Wan la o, wan buali Jesu: “N Diedo, one mo te, o ba juodi ledi i?” **22** Jesu ní yedi o: «N ya bua wan ya ye hali mi ba guani, li nan la yaa le? Fini ní ya yua nni. **23** Lanyapo, laabaali den yadi li naataanli nni ke lanya yodkaa wani kan kpe. Ama Jesu den ki maadi ke o kan kpe ka; ama: “N ya bua wan ya ye hali mi ba guani te, li la yaa le i? **24** Lan ya yodkaa n tie kasiedi ki wangyi li bona po ne, o diani li bona. Ti bani ke o kasiedi tie momoni, **25** Jesu go tieni bontola boncianla. Li ya bi tie ke ti ba diani likuli, n ki tama ke yanduna kuli ba dagdi ki ga lan ya diani kuli.

Jesu Tondiba Tuona

1 Teofili li cincintili yua ke diani maadi yesu n cindi
ki tieni yeni wan tundi yaala; **2** Hali yeni ya daali k
o bo doni poli pon **3** Li puoli po yo k o bo teni wan bo
lugidi yaaba a tuonsənba k o bo legidi bi nungi po
o fala puolo po fuojanba paalu. Dana piina o tundi
legidi bi nungi nni ki maadi u Tieu diema maama. **4**
B den ya cendi liebi o den yi yedi'b ki ban da fagidi
yeni Jerusalemi ama ki nan da guudi baa puoni u,
nani wan bo maadi «i gbadi n maama ke» **5** San bo
wuuli hali yeni dinne yeni mi ñinma i ama yinba ba
ti wuli yeni fuojanba li dana kan fagidi» **6** Ban bo
taani ya yogu ke bi bual'o: «badiciamo li yognu i ke a
ba sieni Israheli diema aa?» **7** K o maadi'b'i «laa tie
yin'bi ka bi bandi li yogu bii li tinbuali yua ke u Tieu
baa cuo yeni u paaceli. **8** Ama i ba gaà u paaciamu ya
yogu ke fuonjanma ti ba cua yim n ba tua mini yeni
Jerusalemi sieda siedanba, Jude yeni sanmaali kuli
dugu nni yeni ki tinga n pan juodi naankani kuli. **9**
Yagu ke Jesu bo maadi'b'i li bona kuli ki gbeni nani
wan bo nua tanpoli yeni, k o doni k u tawalibanguu
baa ki legini bi nunbina. **10** Ban go bo da nua tanpoli
ya yogu, ki nibilie nagini bi kani ki lani tiapiena. **11** Bi
bo maadi: «Yimi galile yaaba be cedi ki se lan kani ki
nua tanpoli» **12** Lani ki bi bo guani Jerusalemi Olife
juali po yua kobi yeni Jerusalemi nani ban cuoni ya
banli Sabbat daali. **13** Ban bo pundi ke bi doni gu
dietuagu po, ban bo tundi ki ye naani. li bo tie Piaali,
San, Saaki, Andili, Filipi, Tuoma, Baatelemi, Maatio,
Saaki Alife bijua, Siimo o jakagidiga, yeni Jude Saaki
bijua. **14** B bo taani tie nani nuyendo yeni ki taani
jaani, yeni bi puobi, Maali Jesu naà yeni o waali. **15**
Li dani k Piaali bo fii o naataani siiga nni, bi bo tie
nani 120, maadi. **16** N naataani li bo tie buama yaali
k u Tieu maama n tieni ki tii, nani fuojanma n bo
yedi Daavidi ñoba nni Juda po, yua bo waani jesu ke
b cuo, o. **17** Kelima o bo tie ti yua ke go bo baadi ti
ñuadi li yaalidugu po. **18** Dinne li nulo daa u kuanu
yeni obiadma paadi, lan kani k o jiidi baa ke li yuli
liidi, k o gbanandi yodi k o tugu nni bona kuli yadi. **19**
Jerusalemi niba kuli bo janbi bani li bonli ke b ji puni
li kuanu li yeli bi danba maama nni "Hakeldama",
li niima n tie mi sôma kuanu. **20** Lan cedi ki li diani
pisoma tila nni,"yaa mani k o kuanu n kpandi pabonli
ke nulo n daa kua li kani. ke nutiani n gaa u yudandi
sienu. **21** Li tie buami yaali ke bi niba yaabi bo ciani ti

o badiciamo Jesu n bo ye ya yoguti siiga nni **22** Lan
cili San ñinwulima ya caa ya daali k o bo ñani ti siiga
nni yaabi bo tua siedanba o yiedima po yeni timi. **23**
Ke bi tieni nibalie liiga, Josefi ke yi'o Barsabas, k go
yi'o Justus yeni Maatiasi. **24** B bo jaandi ki maadi «fini
o badiciamo yua bani yua kuli yantugu ñan waani
ti nibalie ne ñan lugidi yua. **25** Ke wan gaa li yiali u
yaalidigu yeni u tienu tuonli ke Juda kan colini ki nan
ñodi u sancelu. **26** Ke bi toni tia tia ki lugidi Maatiasi k
b ji bo cod'o ki pugni tuonsənba piigi n yendi yeni po.

2 Pantekoti daali ñ pundi, bi kuli dentaani ki
kaanyendu i. **2** Bi ti ludi ki gbadi ke fuugu ñani
tanpoli ki nani faaciangu yeni, ki gbie ban bi ye ya
dieli nni yeni kuli. **3** Ban la ke i landi tie nani mu
yeni ki dogdi bi po, ki bogdi bogdi ki maani yuakuli
po. **4** Bikuli ñ gbie yeni mi fojanma, ki ji cili ki ya
maadi mi maalanma nani fojanma ñ puni ba ke ban
maadi maama. **5** Layognu, Juufinba yaaba daani U
Tieu nni den ñani ñanduna dogi nni kuli, ki cua ki
dá ye Jerusalema. **6** Ban gbadi ku fuugu, ban taani
ki sani ki cua, lan lidi ba yeni yuakuli ñ gbia ke bi
maadi o danba maama nni. **7** Bi den ye ku yaalidgu
yeni li pamancianli nni; bi den maadi: "Ti ya ba maadi
i moni, bani yaaba n maadi ne kuli ki tie Galile yaaba
ka aa? **8** Li nan tieni ledi i, ke ti gbia bi maama yuakuli
danba maama nni? **9** Persi yaaba, Medesi yaaba yeni
Elamiti yaaba yeni yaaba n kua Mesopotami, Jude
diema nni, yeni Kapadosi, Pon yeni Asi, **10** Friji yeni
Panfili, Ejipti nni yeni Libi dogi yia n ye Sireni po,
yeni ya canba n ñani Roma ki cua, **11** Juufinba yeni
Proselitinba, Kretan yeni Arabi yaaba, ti den gbia
ke bi maadi ti danba maama nni U Tieu paaciamu
tuonli" **12** Bi den ye li pamancianli nni kaa bani ban
ba tieni yaali kuli; bi den maadi bi ñmiali nni: "Ne mo
ya niima nni nan ji tie be i?" **13** Ama bi tianba den
ñuadi ba ki maadi, "Bikuli ñuni mi daamonaanma
i ke li ga ba." **14** Ama Pieri den fii wani yeni li piiga n
yendo, ki duoni u nialu, ki yedi ba, "Jude niba yeni
yinba yaaba n kua Jrusalema nni, li ñjani yin bandi
yaali ne yin ñanbi ki cengi n lanbona. **15** Kelima, ya
niba ne ki ñuni daama ki guo nani yin maali maama
ka, kelima ti dá ye sijaagu, kudi taa yognu i. **16** Li tie
o sawalpualo Joweli ñ den waani ya maama i: **17** "A
daajuodidana ya pundi," U Tieu ñ yedi yaali n ne, "N
ba yadi n fojanma gbannandi kuli po. I bijaba yeni i
bisiaba ba tua sawapuuba, i naacenba yeni i jifanba ba

la mi dögdimä, i nikpelba n̄ ya laadi a bona ti dangdi nni. **18** Li baa tie yen i, n tuonsönbä, bi puoba yen i bia jaba po li dana nni N ba yadi n fojanma bi po, ban ya pua sawali. **19** N ba cedi yaalidgu bona n̄ tieni tanpoli po, ki tieni li pagli maalma ki tinga po, mi sōma, u mu yen i muñii walgu. **20** U yienu ba kpandi bōnbōnli, o ñmaalo n̄ kpandi sōma ki sua ya daacianli ke i ba la ki bandi O Diedo guanma pundi. **21** Li ba tieni ke yua n jaandi U Tieu O Diedo yeli po ba baa mi faabma. **22** Israyeli yaaba, cengi mani ya lanbona ne: Nasareti Jesu, U Tieu n̄ tieni yua ya po kasiedi i kuli ya nunbu nni yaali n nua o yaalidgu tuonjama, U Tieu n̄ cedi ke o tieni ya bancianma yen i ya maalma ke ikuli bani, **23** Nani U tieni n̄ bobni maama, ke li yua o bancianma, bi kuadi o, ki cuo o ki mubni yaaba n fali yiko nui nni, ke bi kpaa o li daapõnpõli po, ki kpa o. **24** U Tieu yiedi o, ki faabi o yen i mi kuuma fala, kelima, li bo ki buali ke wan ya ye mi kuuma nuu nni. **25** Kelima Dafidi yedi yaali ne o po: “N den tundi ki nua O Diedo ke o ye n liiga, kelima o ye n nuujienu po ke mii ji pia begma. **26** Lanwani ii, n ye li pamancianli nni, ki mangidi n pali yen i n lanbu. Yaali n pugdi, n gbannandi baa ye li dandanli nni. **27** Kelima a kan ñöli ki ja n naano bi kpienba diema nni, a go kan ja a niñamo gbannandi n̄ bedi. (**Hadës g86**) **28** A dögdi li mi yema sani, ki waani nni, a ba cedi min gbie yen i a yema. **29** N kpiiba, n ba maadi yen i li dandanli nni ti yaaja Dafidi maama: o den kpe, ke bi pii o, ke o kakuli ye ti siiga nni hali yen i molane. **30** Nani wan den tie sawalpualo, ki bani ke U Tieu bo loli yni o ku dönligu, ki niani o ke o ba cedi o puolijuani nni, yendo n̄ kali o badigbandi po yen i. **31** o bo tuodi ki bandi, ki maadi Jesu yiedma po, “Bi den ki ñöli ki ja o bi kpienba tinga nni, ke o gbannandi mo ki bandi bedma. (**Hadës g86**) **32** Lan ya Jesu, U Tieu duoni o yeli, tikuli tie li kesiedinba. **33** Ama, nani wan doni, ki kali U Tieu jieren yen i, o baa Bää n̄ den niani o ya fojanma, o yadi lan ya fojanma i ti po ke i la ki go gbad i ne. **34** Kelima, Dafidi naa den doni tanpoli, ama, o den maadi, “O Diedo yedi N Diedo, «Kali n jieni, **35** hali min ba cedi a yibalinba n̄ tua taajmaakaanu» **36** Lanyapo i, ke li buali ke Israyeli diegu kuli n̄ bandi yen i mōni ke yin kpaa ya Jesu li daapõnpõli po yen i, U Tieu cedi ke o tua Diedo yen i Kiristi» **37** Ban gbad i lanya maama, ki mi sia bi pala, ke bi buali Pieri yen i ya tondba n sieni, “Ti kpiiba, ti ji ba tieni ledi i?” **38** Ke Pieri guani ki jiini ba, “Yuakuli n̄ biidi o pali o

tuonbiadi po, ki tieni mi ñinwulma bogdili Jesu Kiristi yeli po, ke wan di sugli o biidi po, i ba baa U Tieu Fojanma paabu, **39** Kelima li nonianu tie yinba yen i bila yaama i yen i yaaba n ye fagma, hali ban yabi maama kuli, ke U Tieu ba yini.” **40** O den maadi mi maama boncianla, ki kadi ki waani ba, ki paani bi pala; O den maadi ne, “Yin fangi j yula yen i ya nifiima n kua mi tudma nni ne. **41** Lanwani ii, bi den tuo ki ga o maama, ke bi tieni ba mi ñinwulma bogdili, ke li daali móno, yaaba n den pugni bi ñødkaaba po den kiluo niba tuda taa. **42** Bi den tugni bi tuona ki tundi yaali n tie mi yenjødma, ki bogdi kpanu bi ñmiali nni, ki tie bi jaandi. **43** Ti jawaandi n̄ cuo naano kuli, ku yaalidgu yen i mi bancianma maalma boncianla n̄ tieni bi ñødkaaba dandanli po. **44** Yaaba n den tie dugkaaba kuli den taani ki ye kaanyendu, ke ban den pia yaali kuli den tie tantaanbona i. **45** Bi den kuadi bi piama yen i bi bonkubkaali ki bogi bi ñmiali nni, yuakuli yen i wan dagdi yen i yaali. **46** Li den tie yen i daali n̄ tuu daali bi den ye li jaandieli nni, ki taa payianyendu, ki ñmieri kpanu, ki bogi bi ñmiali nni, ki taandi ki di yen i li pamanli yen i li pali yumiinli, **47** Bi den pugu U Tieu, ke bi niba taa bi po, ki selni ba. Daali n̄ tuu daali, O Diedo den pugdi bi po yaaba n den baa mi faabma.

3 Yeni ke Pieri yen i Jan den caa ku jaandieg nni, i jaandi yogu, nani kudi yia yogu yen i **2** Bi den yi maani ki tugi nilo, ke bi mali o ke o tie wabo ki caa ki kaandi o ku jaandieg bulñocianbu, ban yi yaabu bu bulñøyanbu yen i kani, ke o miadi yaaba n pendi ki kua ku jaandieg nni. **3** Wan la Pieri yen i Jan ke bi pendi ki kua ku jaandieg nni, ke o mia ba li todli **4** Pieri n̄ sedi ki nuali o tiii, wani yen i Jan, ki yedi o: «Diidi ti». **5** O wabo n̄ nuali ba, ki ya daani ke o ba baa paabu bi kani i. **6** Pieri n̄ maadi: «N ki pia wula ki buali ligi, ama min pia yaali, n ba teni a. Nasleti Jesu Kiristi yeli po, cuoni!» **7** Pieri n̄ cuo o nuujienu, ki yogi ki fiini o, lannyognu móno, o taana n̄ todli, o taagbina n̄ paagi. **8** Yugyenma, o wabo n̄ fii, ki ya cuoni, ki kua ku jaandieg nni, wani yen i Pieri yen i Jan, ke o cuoni, ki yugi, ki dondi U Tieu. **9** Bi niba kuli n̄ la o ke o cuoni ki dondi U Tieu. **10** Ban bandi ke li tie ya nilo n yi miadi ku jaandieg bulñøyanbu kani yen i j; ku yaalidgu yen i li pamancianli n̄ cuo ba yen i yaali n tieni o ne. **11** Nani wanden li ye yen i Pieri yen i Jan yen i ii, bi niba kuli den sani ki nagni ba

Salomōn ciagu nni yeni li li pamancianli **12** Pieri n̄ la kunilgu, wan buali ba: «Isarayeli niba, be n cedi ke i pala mani boncianla? Be n cedi ke i cini i nuni ti po nani tinba mōno ya paalu bii ti papienli po i, ke o nilo ne cuoni yenii? **13** Abrahama, Isaka T yeni Jakobo Tieu, ti yaajanba Tieu n kpiagi o tuonsonlo Jesu yeli, yin den nia ke yii bani yua Pilati nintuali, wan den jagi ke wan faabi o ya yognu yeni. **14** I den yie o niijamo yua n tie nitieginka maama, ki cedi ke bi luodi ki ja o nikpalo. **15** I cedike bi kpaá li miali naabiiga, U Tieu n̄ yiedi (faadi) yua bi kpienba siiga ke tinba n tie li kasiedinba. **16** Mōlane, yaaba n daani o yeli po - yin nua ya nilo, ki go bani o ne - lanya yeli n paagi o. Wan pia ya dandanli Jesu nni n cedi ke o paagi cain ikuli ya nunbu nni. **17** N kpiiba, n bani ke yii bani i, ki sōni yanbəntuonli i nani i yikodanba yeni. **18** Ama, U Tieu n̄ cedi ke o sawalpuuba kuli pua ya sawali, ke li buali ke o wan lugdi ya bibuadga n̄ la fala yeni, tieni ki tii. **19** Lanwani ii, yin biidi i pala i tuonbiadi po, ki lebdi ki yōđi u sanjamu, i biidi n̄ piini, ti Diedo yema n̄ cua yeni li pasōngli jamaano; **20** wan yuandi ki sōni wan lugdi ya Kiristi i po, Jesu. **21** O tie yua ke tanpojoma ba ga hali yeni ya yogu ke U Tieu n̄ tuodi ki cedi ke o sawalpuuanjanba yaadi ki waani ya bona kuli n ba tieni ki dudi. (aiōn g165) **22** Moyiisi maadi lani n yени: “O Diedo U Tieu lugdi ki dōđdi sawalpualo nani mini yeni i kpiiba siiga. Yin cengi wan ba maadi yi yaali kuli. **23** Li ya sua ke niloba ki cengi li sawalpualo maama, bi ba biani (bolini) o cain bi niba siiga.” **24** Nn, bi sawalpuuba kuli yaaba n pendi, ki maadi li maama, ki cili hali Samiali yeni yaaba n yuandi o puoli po kuli waani lanya dana. **25** I tie bi sawalpuuba yeni ya ñonianu ke U Tieu loli yeni ti yaajanba bila i, nani wan yedi Abrahama maama: “Ki tinga po dansani kuli ba baa mi yedđanma a ya puoljuani po.” **26** U Tieu n̄ duoni o tuonsonlo, o dá cindi ki sōni o i siiga nni i, ke wan fidi ki yadi mi yedđanma yaaba n ba lebdi bi yama, ki ja bi tuonbiadi sanu ki yōđi u sanjamu»

4 Pieri yeni jan n̄ da den maadi yeni bi niba, bi kodipadianba yeni, U Tieu diegu gudikaaba yudaano yeni sadisa yaaba den cua li kani. **2** B pala den beni kelima Pieri yeni Jan den bangi bi niba ki wangi ba ke bi tinkpiba baa fii kelima Jesu den fii bi tinkpiba siiga nni. **3** Bi den cuo bad ki kuani ba li kpaadidieli nni hali ke li pan fandi kelima li den tie yenuogu jigi. **4** Yeni moko, yaaba n den cengi bi

maama siiga boncianla den daani Jesu, ke bicoli den bua pundi niba tudamuu. **5** Lan den fandi, jufinba yudaano yeni a nikpela yeni li balmaama bangkaaba den taani Jerusalema. **6** Bi kodipadianba bado Ana yeni kayifa yeni Jan yeni Alesanda yeni yaaba n sieni ki tie bi kopadicianba yudaano kuli. **7** Bi den cedi ke Pieri yeni Jan sedi bi siiga, ke bi buali ba: «U laa paalu ya po, bi yōme yeli nni ke i tieni yeni?» **8** Lani U Tieu fuoma yua n gbieni pieri ke o den yedi ba: **9** «yinba bi paatiebera yeni isayele nikpela, i buali dinne ya tuonjanli n tieni ya wabo ne po yeni lan gaa maama ke o paagi. **10** To, Yinba yaaba n ye kuli yeni Isayele yaaba yaaba n sieni kuli, yin bandi ke li tie Nasareti yua Jesu Krisiti yeli po, yin den jōni yua li daponponli po, ke U Tieu ffini o bi tinkpiiba siiga, ke yaa ja n tie na paagi cain ki se i nutual. **11** Jesu tie: yaa tanli ke i den luni, ke nan tie tanmaala. Lani n tua li tanpuuli tanjali. **12** Mi faabma ki ye nito kuli kani kelima yetđli kuli ki ye yanduna mni tin baa faabi kelima yaali yapo taladi». **13** Bi cancannikpela yeni n den laa Pieri yeni Jan n pia yaa paapali, bi den pagi ba kelima bi banni ke bi tie taliginba kaa kua cogu. Bi den bandi ke bi tie yaaba n den ki ye yeni Jesu. **14** Ban den nua ke ya ja n paagi yeni se Pieri yeni Jan kani, baa den fidi ymiani ba libakuli. **15** Bi den cedi ke bi ñani bi cancannikpeliba taanli nni, ke bi juogi. Bi den yedi: **16** Ti baa tieni bi naa jaba lede? kelima Jerusalema yaaba kuli bani ke bi tieni mi bancianma, ti moko nan kan fidi ki nia. **17** Ama ki fidi ke laa maama n daa yadi bi niba siiga, tin fuu yeni ba ki yie bipo ke ban da go maadi oba kuli laa yeli nni». **18** Lani, bi den gó ki yini ba ki yie bipo cain ke ban da gó maadi ki bangi bi niba Jesu yeli nni. **19** Pieri yeni Jan den gua ki yedi ba: «Biigi mani ki lie li ya tiegi U Tieu po ke tin tuo i ya maama ki cedi wani U Tieu yaama. **20** Kelima ti kan fidi ke kan yedi tin la ke go gbadu yaala». **21** Bi cancannikpeliba bia den funi yeni ba ki yuandi ki ja ba. Baa den laa ban baa cuo ba yaali yapo, kelima bi niba kuli den kpiagdi U Tieu kelima yaala n den tieni po. **22** Kelima ban den tieni ya ja po mi bancianma ke o paagi den kpeligi ki cie bina piinaa. **23** Pieri yeni Jan n den ñani, bi den gadi bi lieba po ki pan wani ba bi kopadicianba yudanba yeni bi nikpelba n yedi ba yaala kuli. **24** Ban den gbadu lani, bi den taani yanyenma ki jandi ki mia U Tieu ki yedi: «Ti Diedo, fini n den tagi tapoli, ki tinga, mi ñincianma yeni yaala n ye mi niimm kuli. **25**

A den maadi ke U Tienu fuoma yua cedi ke ti yaja Dafidi a naaciemo sogni a maama ki yedi: «be n cedi ke bi nilanba fii ki tiendi o fuugu? ke i nibuoli mo pia laa yantiabiada? **26** ki tinga badiba kuli fii ki sedi. Bi badijaba mo taani ki tuu ñoyenbu ki fii ki sedi O Diedo yeni wan gandi yua po. **27** Mõmõni o bado Elodo gufeneri Ponisa Pilata den taani yanyenma yeni yaaba n kaa tie Isabele yaaba kuli u naa dogu nni ki juogi ban baa tieni maama ki cuo fini U Tieni ya nacengagdijamo Jesu, ñjan gandi yua. **28** Ban den taani yeni, bi den tieni ñjan tuodi ki bili yaala kelima a paciamu yeni a yanjagili po. **29** Mõla o Diedo, cengi ban funi leni timaama, ki paagi tinba a naacenba tin yaa wangia maama yeni li pamanli. **30** Tandi a nuu ke tin ya taagi a naacengagdijamo Jesu yeli ki paagdi bi niba sinankeeninba yeni mi bancianma». **31** Ban den jaandi yeni, ban taani naakan den digdi. Bi den gbie yeni u Tienu fuoma yua ki bi wangia U Tienu maama yeni li papaali. **32** Yaaba n den daani kuli den pia yenjenma yeni yanjagidiyenli. Oba kuli naa den yeni ke wan pia yaala tie wani baba n baa die yaala, nilo kuli den tuo ke o piama tua o lieba kuli yaala. **33** Jesu tondibila den tieni siedi wani o Diedo Jesu fiima bi tinkpiba siiga po yeni u paaciamu. U Tieni sela mo den ye yeni bikuli. **34** Bii siiga luodo ki den ye kelima yaaba n den pia i kuani ki kpendinni li ligi **35** ki biliti Jesu tondiba taana kani. Bi den yen ñandi lienni ki bogdi ki tendi yua kuli nani o luoma n tie maama. **36** Josefi, Jesu tondiba n den ciliyua yaa yeli Barnabasa, lani n tie yua pagidi bi niba pala. O den tie Lefiti buolu yua ki ñani Sipila diema nni. **37** O moko den pia u kuanu, ki kuadi ki cua yeni li ligi ki bili Jesu tondiba taana kani.

5 Ama niyendo, ban yi yua Ananiasa yeni den ye. Oja
yeni den kuadi o kpaabu, **2** ki juogi yeni o pua ki kubi i ligi bogdima. O den cua yeni yaala n sieni ki bili Jesu tondiba taana kani. **3** Ama ke Piali madi: “be cedi ke a ñja sitaan k o kua a pali ki gbie k a pan pua fuonjanma faama i ki ñuuni u kpaabu ligi bogdnma? **4** Lan bo ki kuadi, li bo li ki tie a kpacelu kaa? lan bo ti kuadi l go bo li ki tie a yaala kaa? A tieni led i ki ti maali li bonla a pali nni. A ki pua niba kaa faama a pua u Tienu i faama.” **5** Anananiasi n gbadi li maam wan cie ki gbaani ki fuodi ki jiini. **6** Ke ti jiwaandi cuo yaaba kuli bo gbadi lan bonla. ke bi jawaaba kadigi o ki bo piini. **7** Kudi puoli po k o denpua pundi kaa bani

yaala bi tieni. **8** Piali ka maadi o: «maadi n li ya tie ki kuadi u kpaabu ne nani yin waani i ligi maama.» K o jiini: «li ligi n yeni» **9** Ke Piali maadi o: «i tieni led i ki taani bigni o yonmdaano tagnmi i. Yaaba n pii a calo n yeni.» **10** Ko baa li yogu ki jiini, ke bi jawaaba guani sua o kpe o. **11** Ke ti jiwaanciandi cuo yaaba ye li jaandieli kuli yeni yaaba bo gbadli bonla. **12** Ti bonminandi yeni u yaalidgu bo tieni u niwulgu siiga nni bi tuonsõnba nui po. Bi bo tani ye Salomon jaanli kani. **13** Ama ke ba yendo boo pia papaali yeni wan taani bi po ke bi niba nan bo bua bi maama. **14** Bi niba yaaba bo pia li dandanli ti yonmdaano nni bo pugdi bi jaba yeni bi puoba. **15** Bi bo yi cendi yeni a yiama u sanu po i ki duani ba ti gadogdi yeni i diduani po i, ki fidi yaala ke Piali ya ti pendi ya yogu u junjungu n fidiki legini bi tianba. **16** Niba boncianli yaaba bo ña Jerusalemi kaalindnma mo bo baadi yeni a yiama yeni yaaba ke i cicibiadi kubi ba ke bi paagdi. **17** Ama k o yikacianmo fii ya niba kuli bo ye yeni o siiga nni (ki tie Sadusiani jaandi niba); bi bo ye yeni pabonli. **18** Ke bi cuo bi tuonsõnba ki kuani ba gobna dansalg dieli nni ki luoni ba. **19** Ama u ñuagu u Tienu meleki bo ki luodi li ganli ki ñani ba ki maadi ba: **20** «Pan sedi mani li jaandieli nni ki waani bi niba li miali maama» **21** Ban bo gbadli lani ki fii ki kua li jaandieli nni gu sijaagu nni ki tundi bi niba. Ama k oyikacianmo cua yeni yaaba bo ye yeni o ki yini mi taankalima ki sõni ke bi gedi ñani bi tuonsõnba dansalgi. **22** Ama ya soje gbenga bo gedi boo la ba dansaldieli nni, ke bi guani maadi ne: **23** «Ti la k u dansaldieli luoi kpakpab ke sojenba yaaba guu se u bulñobu nni; Ama tin luodi ya yogu tii obo deni nni.» **24** Li jaandieli nni soje cianma yeni o yidkacianmo n gbadi yeni ke li cuo ba i jeje yeni yaala ba fidi ki cua li puoli po. **25** Ke o nulo cua ki maadi ba: «ya niba ki luomi dansalgi ye li jaandieli nni ki tundi u nuwulgu.» **26** Ke o sojecianmo yeni sojenba gedi ki guani yenba suoo kaa tieni ba paalu bonli, kelima bi bo jie ke bi niba bo lugdi ba a tana. **27** Ban guani yenba bi sieni ba bi cegkaaba kani ke o yidkacianmo buali ba **28** ke maadi: «ti kuani ke yi daa tieni i tundi o nulo ne yeli po ke i nan tieni li tundi ki gbieni Jerusalemi kuli ke li ja sõma ba wuli po. **29** Piali yeni o tuonsõnba bo ñmia ba ki yedi ti bi cõlni u Tienu ya maama ki cie bi niba maama. **30** Ti yaja nba Tienu fiini Jesu bi tinkpiiba siiga nni yua ke i bo cõni o bu tibu po ki kpaa o. **31** U Tienu duoni wani ki kaani o u nuuienu ke wan tua o bado bijua

ti candaano, ki daa tua Isaraheli yaaba biidi ki go mia sugli b biidi po. **32** Ti tie iesd nba li bona po yeni fuojanma go yua ke u Tieu puni tinba yaaba n colni o.» **33** Bi ceglkaaba n bo gbadi bi pala bo biidi ke bi bua ban kpaa bi tuonsonba **34** Ama falisiani yua ke bi bo yi o Galmali ki tie bil maama bangika kuli siiga nni yua pia ti kpiagidi ke bi colni o bi niba kani bo yi ñani Yesu tuonsonba lan nii po lan waaagi. **35** Lani k o bo uansi yedi «Yinba Isaraheli yaaba yeni yi bua ki tieni bi niba yaala ne. **36** Kelima Todasi bo fii ki sedi yognu bá ki u niwulgu bo ñjodi o ki pundi nani niba kobina bi bo kpaa'og ke yaaba bo yua'o sani ki yadi. **37** Li puoli Juda Galile mo bo fii li cödli yogu ki dadi niba waamu. K o kpe ke yaaba bo yua o kuli sani ki yadi. **38** Møla n ji maadi yi fagdi mani ke ja ba suoo li ya tie ke li tuadnma ñani bi niba kani li kan tuo. **39** Ama li ñani u Tieu ya kani yinkan fidi paadi ba yi ti bo bandi mono ki koni yeni u Tieu i.» Ke bi gbadi niinma nni. **40** Li puoli po ke yi nni bi tuonsonba ki puabi ba, ki kuami ba ke ban da faa maadi Yesu maama ke ñaaa ba ke bi kuni. **41** Bi bo ñani i nikpeli tundi kani kani ke bi pala mangi yeni u Tieu n bua ke bani í la fala o ya yeli o. **42** Faadima fandi kuli u Tieu tuonsonba bo yi cua li jaadieli nni yeni bi niba deni ke wangki Yesu tie u Tieu n gandi yua i.

6 Laa dana siiga Jesu ñjodikaaba bo pugdi pugdi, k Heleniti jufinba bo fii k yie Ebliba yaaba po, pakuano bo ki laadi mi jiema. **2** Jesu tuonsonba piiga n bonmilie yeni bo yini bi ñjodikaaba ki yedi bi: «laa dagdi ti ñja u Tieu maama ke ya bogdi mi yema. **3** N naataani lugdi mani i siiga nni niba lele yaaba pia ti kpiagdi ki go gbie yeni mi yanfuonma ke ti ba fidi ki teni ba li tuonli. **4** tima wani ti ba guani ki tugni ki ya jaandi yeni u Tieu ñomaama.» **5** Bi laabaalo bo mangi yaaba n bo taani kuli po. Yeni ke b bo lugdi Etieni o ja yua gbi yeni tu dugdi yeni mi yanfuonma, yeni Filipi, Prokori, Nikanori, Timon, Parmenasi, yeni Nikola yua lebidi bi niba pala Antiosi. **6** Yaaba gaa u tieni ñomaama bo kua yeni li niba jesu ñjodikaaba kani ke bi jaani ki go maani i nui b po. **7** Yeni u Tieu maama bo yadi kaan kuli ke bi ñjodikaaba bo pugni Jerusalemi diema nni. **8** Etieni bo gbie yeni ñalbaligi yeni u paaciamu ki tiendi mi banciamu boncianla ke li pia mi yaalidma bi niba siiga nni. **9** Ama ya niba n bo tie Sinagog nni yaaba ke b yi bi Sirenian yeni Alesandrian nba yaaba pia mi yaama yeni Silisi yeni

Azi bo fii. Li niba bo pagi yeni Etieni. **10** Ama b bo kan fidi ki sedi Etieni nunga nni yua gbie yeni u Tieu paalu ki maadi mi yanfuomaama. **11** Li puoli po ke b wuoni lebidi b niba pala ke bi maadi: «ti gbadi ke Etieni ñani a ñobona ki sugi u Tieu yeni Myiisi. **12** ke suadi b niba, a nikpela yeni a gbandianla ke b cendi Etieni ki cuo o ki gedi yeni o b ceglikaaba kani. **13** B bo baa yenui faagu siedanba ke b maadi: «O ja ne li maadi ki sugdi u kaannjanmo ne yeni yikodi. **14** Kelima ti gbadi k yedi ke naazareti jesu ba mudi u kaannjanmo ne k go lebdi balmaama tunda. **15** Ke ya niba kuli bo kali i celi tema bo cini a nubina o po i ki la k o nunga tie nani meleki yeni.

7 Salga yikaaba ciamo ñ maadi: «ya bona ne tie mñmmoni yoo?» **2** Etieni ñ jiini n kpiiba yeni n båanba cengi mani nni: Ti yudandi Tieu n døgdi ti yaya Abrahama wan den ye Mosopotami karan den yedi o. **3** ki ja a dogu yeni a kpiiba, ki gedi min ba waani ja naani» **4** Lawani o den ñani Kalide yaaba dogu, ki gedi ki kali kaaran. O båa n den kpe k o ñani lan kani, ki gedi ki kali yi ji ye ya dogu nni mølane. **5** O den k puni o o tifancelu; ba naani k e o ba ñmaa o taali. Ama o den niano (ya yogu ke Abalahama da den k pia biga) ke o cabi lan ya dogu wun tua o dogu celu wani yeni o puoli juani o kuuma puoli. **6** U Tieu den yedi o yaali ne, ke o puoli juani bo kali doglamu nni nani bina ba, li dogu niba ba cedi ban tua yonbi hali bina kobina (400) **7** Mini n ba jioa ti buudi yeni ya nibuolu n cuo ba ti yonbdi yeni. U Tieu n yedi yaali n yeni, lani ya pendu, bi ba ña li dogu ki ya pugi nni lan kani.» **8** O den teni Habrahami ti kondi ke ti tie dønlilolma bi siiga nni. Yeni ke Abrhami bo tua Isaka båa ki kondi o li daaniidaali; isaka ka mó tua Jakobo båa, Jakobo mó n tua piiga nbilalie yaaba n ba tua piiga n buoli lie nikpeliba cuga. **9** A cuga n i kpeliba bo nani Josefi ki cuo'o ki kaadi o ke bi gedi yeni o Ejipti, ama u Tieu bo ye yeni o **10** O bo nanli o ki faabi o o fala kuli nni ki puni o li yanbili yeni mi yanfuoma ki sua ke Farawoni n tie Ejipti Badciamo, ke Farwoni dini o o kpaagli yua n todi o u dogu kubma nni. **11** Li yogu kmi koma yeni mi cacagma baa Ejipti yeni kaana dogi nni. Ti yaajanba, ji bo ki pia bonjekaali. **12** Ama jakobo n gbadi ke i fee(ñalkama) ye Ejipti, ke o cindi ki soni ti yajanba ke bi gedi ki baa. **13** Mi gediliema ke Josefi waani o yuli o kpiiba (naataani), ki cedi ke farawoni bandi Josefi diegu yaaba. **14** Josefi n nagini o yuatieveba

ke ban maadi o báa wan tugi u diegu nni yaaba kuli í cua Ejipti dogu nni. Bi kuli bo taani niba piilele n niba mu **15** Lan tieni maama ke Jakobo jiidi ki kali Ejipti dogu nni n yeni. Lan tieni a bina waamu ke o kpe wan yeni ti báanba. **16** Ke b tugi o gbanandi ki gedi ki pii Sisama, Abrahama n bo cödi i ligi ki daa ya kakuli Hamori bijaba kani. **17** UTienu n bo ñani Abrahama yaali nni bo pundiya yogu, Jakobo buolu n bo poli ki yabdi ki pugni Ejipti dogunni **18** Hali ke badciantiano ti kali Ejipti Farawon gbandi po. wani nan bo k bani Josefi. **19** Lan ya badciamo n bo bändi ti buolu yaaba, ki kuani ba mi cacagma nni hali ke b lu bi. **20** Lan yognu i ke Moyiisi mali o bo ñjani u Tienu nunga nni, ke bi ñjani o o báa diegu nni ñmaali taa **21** Ban luni Moyiisi k o badciamo jifaano gandi o, ki wubi o nani o bimadiga yeni. **22** Moyiisi kua u cogu ki ga Ejipti tunda yeni u nunfanbu kuli. Obo pia u paaciamu o maama nni yeni o tuada nni. **23** Wan pundi bina piina ke o jagi ke wan gedi ki fuondi o kpiiba Isarayeli yaaba. **24** Wan la ke b kubi Isarayeli nulo ki cagni ke Moyiisi nanli o, ki tuu li panli, ki kpaa Ejipti yua. **25** O bo maali k u Tienu bo tøgn i nuu po i ki faabi ba, ama bi nan boo gbadi yeni. **26** Lan fii fandi, ke o cua ki sua ke Isarayeli yaaba kóni. Wan bigni ke ba taani ba ki paadi li konli; ki maadi: canbanba mia mani sugli, i tie kpiiba i. li kpiili ye i siigs nni be cedi ki manbiidi i lieba yama nanda? **27** Ama yua n mabni o lielo yeni n gaa o po ti jadi ki yedi “ñja dini ña li bali ki puni a u sanu ke ñjan jia ti buudi? **28** A buajan kpaa n nani ñjan won kpaa Ejipti juu maama yo oo? **29** Moyiisi n gbadì yeni, wan sani ki gedi u cangu Mandian dogu nni wan mali naani bila lie **30** Wan pendi bina piina, meneki n dögdi o po ki tinkuoga Sinayi juali p0, k u tutuugu yugu n ye siiga nni. co u muu pienu **31** Moyiisi n la u mu, lan nan lidi o yeni lan ya dögdim; wan nagni ki bua diidi wan gbadi u diedo nialu, k u maadi ne: **32** N tie a yajanba tienu, Abalahami, Isaka yeni Jakobo Tienu i. Ti jawaandi í cuo Myiisi, o gbanu í ñja wan bo baa ya papaali k o ba tibni ki diidi yua maadi. **33** Odiedo n' yedi o “pidi a taacaadi kelima ñjan ye naani ne tie tinjanga i. **34** Mönmöni, n la n buolu í laadi ya fala Ejipti dogu nni. N gbadi ke bi buudi, ki fabni, ke jiidi ke mi faabi ba. Mølane ne gedi mini n sóni a Ejipti dogu nni, ya caa. **35** Ban bo yie ya Moyiisi maama, ki bualo o: “ñma dini a bado bii buudi yudaano yeni?” wani k u Tienu sóni nani bado yeni candaano. U Tienu cedi ke meleki nuu dögdi o po u

tutuugu nni. **36** Moyiisi n bo ñani ba Ejipti dogu nni. O bo tieni yaalidigu **37** Wani li moyiisi n maadi Isaraheli yaaba “u Tienu lugdi ki dögdi i po o sawalopualo i kpiibasiiga nni sawalipualo nani mini yeni.” **38** Lan ya nilo n bo ye li nitaali siiga ki tinkuoga nni yua bo yua bo maadi sinayi juali po yeni. Ya nilo bo ye yeni ti báanba ya nilo n ga li miali maama ke wan sogni ti **39** Lan ya nilo i ke ti yajanba yie kaa colni. Bi yie o maama, ke bi pala guani ki kua Ejipti tuona nni. **40** Lan yognu b bo maadi haron “tagi ti po ya tagbuoli ke ti baa ñjua ki pugi. Ama ya Moyiisi n ñani ti Ejipti dogu nni, yeni tii bani lan tieni maama. **41** Lanwani i b bo tugi naabiga ki pugi ki po, ki padi b pada, ke bi pali mani bi nui bontagikaali po **42** Ama k u tienu lebdi bi yama ki cedi ke bi pugi tanpoli ñmabidi ñmabidi nani lan diani maama bi sawalipuuba tili nni yeni ki tinkuoga po nni “Isaraheli diegu, bina piina n yeni ki tinkuoga nni i puni nni i yankodike e ki padi n po a pada aa? **43** I tuo ki pugi Moloki u tienu yeni Renfan tienu ñmabiga. yi go tagi ya bulo ki pugi yeni yia po, n ba cedi ban cuo yi ti yobdi, ki gedi yeni yi hali Babilonipendma. **44** UTienu mabilkaama kpagu po ti yaajaba la kasiedi ki tinkuoga nni nani u tienu n bo maadi o bali maama yeni Moyiisi maama yeni ke o cedi lan dögdi o po nani wan bo la maamasina yi juali po yeni **45** Lan ya felijongu i ke ti yajanba tugi bi cenli nni, ki yegi yeni Jesue ki cua. lani i tieni ban pundi ya tinga po ki sua u Tienu bo beli yaaba bo cindi ki kaa ki po ke ti yaajanba daa ki pundi yogo (daali) **46** Wani yua baa u Tienu ñanbili ki bo jagi ke ban maa dieli Jakobo Tienu po. **47** Ama saalomon n maa u Tienu po diegu **48** Ama u Tienu naa kua ya dieli nni ke bi niba nui maa; nani o swalipualo í yedi maama **49** Tanpoli po ntie n badikpagli ke ki tinga tie n taajmakaanu. ke u laa diegu ke i ba fidì ki maa n po? o diedo maama n yeni. mi ba kali le i ki fuodi i? **50** n ya nuu ka tagi lan ya bona kuli i? **51** Nisaalo fini yua ya tulu se bontantanli ke i pala yeni i tuba ki pia maalima ba kuli ku kónciagu po ki sedi ki pani mi fuojanma u sanu; I li tie nani i yaajanba í tieni maama yeni i **52** O laa o sawalipualo i, ke i yaajanba ki waani fala, ki cagni o? Bi bo kpaa ya sawalipualo bo liidi ki cua ki sua ki yua tie nitieginka daa pundi; mølane yinba n mò kuadi o ki nikpaloo po. **53** yinba yaaba í ga malekinba í bili ya mabilikaama, ki naa taa ma ki bili i yula nnieni. **54** Saliga yidkaaba nitaali í gbadi lan ya maama ke mi duolo bi pala, ke bi

ŋmani a ñina Etieni po. **55** Nani wani n bo gbie yeni mi fuorjanma yeni, k o yaadi ki nua tanpoli cenmm, ki la u Tieu yudandi ke Jesu se uTieu nujieno po. **56** Etieni n yedi: «diidi mani, n la ke tanpoli luodi, k o ja bijua se u Tieu nujieno po. **57** Ama li nantaali ñ taami ki yigni o po, ki pii bi niba ki sani ki wolo o. **58** Ki pua ki peli ki ñani o bi dogu nni, ki lugdi o tana: yaaba ñ bo kasiedinba bo bili tialakaadi naaciemo bá kani, ke b yii o Soli. **59** Ban bo lu Etieni a tana ya yogu, o jaadi o Tieu ki maadi: «O diedo Jesu gaa mi fuoma» **60** Ki baa ki gbaani, ki yignio paama ki maadi: «daa tugni ya biidi ne (tuobiadi) ne bi ya yula po. Wan yedi lani ki gbeni ke o jiidi.»

8 Landaali bi niba den cili ki wang Krisiti n yini yaaba, yaaba n ye Jerusalema o falabiado. Jesu tondiba yaaka, yaaba n sieni kuli den yayadi Jude diema nni. **2** Yaa niba n den fangi U Tieu den piini Etiena ki mua opo i kumoe boncianla. **3** Solo den moandi ki baa bolini Krisiti n yini yaaba. O den kua ti diedi nni ki co bi jaba yeni bi puoba kuli, ki kuandi ba li kpaadieli nni. **4** Yaaba n den yayadi yeni, den caa i kaani boncianla ki wang U Tieu Laabaaljamo. **5** Filipiden jiidi ki gadi ya dogu n ye Samali diema nni ki wang laa niba U Tieu n Gandi yua maama fuuli. **6** Bi niba n den gbadi Filipi n yedi yaala ki laa wan tieni ya bancanma, bi den cengi o maama bonjanla. **7** I cicibadiimi den tangi ki ña ban ye yaaba ya niinni. Yaaba ya gbanandi n ffaani yeni a waba boncianla moko den paagi. **8** Li pamanli den tieni boncianla laa dogu nni. **9** Li den sua ke o nilo ye u dogu yeni niinni ke li waagi, ki yi Simono. O den tiendi ti belbondi ke li paki Samali yaaba, ki jigini o yuli ke o tie niciamo. **10** Bi niba kuli, a bila yeni a nikpela, den ga o maama boncianla ki tua: «One n tie U Tieu paalu, ban yi yu u paaciamu». **11** Bi den cengi o maama kelima wan n tiendi ya belbondi den paki ba hali ke li waagi. **12** Ama Flipi n den wang ba U Tieu diema Laabaaljamo yeni Jesu Krisiti yeli, bi den daani o maama ke o wali ba U Tieu ñinma, bani bi jaba yeni bi puoba kuli. **13** Simono wani oba den daani Filipi ki nua wan tiendi ya sinankeenba yeni ya bancianma ke li paki o. **14** Jesu tondiba yaaba n sieni Jurusalema n den gbadi ke Samali yaaba ga U Tieu maama, bi den sóni bikani Pieri yeli Jan. **15** Ban den pundi likani, bi den jaandi yaaba n daani po ke ban baa U Tieu Fuoma yua. **16** U Tieu Fuoma yua daa den jiidi bi siiga oba kuli po. Bi

da den wali o Diedo Jesu Krisiti yeli nni baba. **17** Lane Pieri yeli Jan den maani bipo bi nui ke bi baa U Tieu Fuoma yua. **18** Simono n den laa ke bi baa U Tieu Fuoma yua kelima bi tondiba maani bipo bi nui, o den cuani bipo i ligi ki yedi: **19** «Pa mani mini moko laa paalu, ke min maani n nui yua ya po, wan baa U Tieu Fuoma yua.» **20** Pieri den yedi o: «Fini yeli a ligi kuli n bodi, kelima a tama ke a baa pa i ligi ki baa U Tieu paalu. **21** jaa pia biinu yeli ñjantaadoba kuli li naa tuondi nni, kelima a pali naa tiegi U Tieu nintuali. **22** Lani ya po ñjan biidi a pali a yanjagibidli po ki ja li ki mia o Diedo li ya baa tuo wan pa ñja sugli ñjan pia ya yanmaalma po. **23** kelima n den nua ke li nunponbiadli gbie n niinni, ti tuonbiadi go lola a mo.» **24** Simono den gua ki yedi: «mia n po mani o Diedo ke yin yedi yaala kuli n da cua n kani.» **25** Pieri yeli Jan n den tiendi siedi o Diedo ki go wani o maama b den go Jerusalema ki wang Samali dogi boncianla nni, o laabaaljamo. **26** O diedo maleki den maadi yeni filipi ki yedi o: «Fii ki gadi u ganu po, ki pundi ya sónu n ñáni Jerusalema po ki caa Gaza po. Ki ñjodi ya sónu n pöndi mi fanpiema yeni nni.» **27** Filipi den fii ki gadi. Li den sua ke Etiopi diema nilo yua n tie molga, Kadasi Etiopi pobado, yua n ki o ligkublo, den gadi Jerusalema ki ban kpiagi U Tieu. **28** Wan den lebdi ke baa guani o denpo, o den ka i taami tolgu nni ki cogi o Sawalpualo Isayi tili. **29** U tieni Fuoma den yedi Filipi: «Gadi ki nagni ya tantolgu ne ki yegi yeni gu.» **30** Filipi den sani ki nagni gu ki gbadi ke Etiopi yua cogi o Sawalpualo Esayi tili nni. O den buali o: «A ga ñjan cogi yaala n bua ki yedi yaala bi?» **31** O den gua ki yedi o: «N baa gaa ledi ki bandi, nitó yaa bundi npo i?» Lani, o den mia Filipi wan do ki kali yeni o u tantolgu nni ban yegi. **32** Wan den cogi iDiani nni naankani n den maadi ya maama ne: «B den dia o nani o pia yeli ki caa yeni o u yankodikaanu po. Nani i pabiga n ñjmimi yua n mögidi o kobidi kani maama. Waa den yaadi o ñøbu. **33** Bi den miidi o, ki jia opo ya buudi n ki tiegi. ñjma baa fidi ki togdi o buolu maama? Kelima bi ñani o miali ñjanduna nni.» **34** I moliga den yedi Filipi: «N bua ñjan wani nni, Sawaalpualo maadi ñjma ya maama i? O maadi o yuli maama bi nitó yaama yo? **35** Filipi den cili yeli laa dianu ki wani o Jesu laabaaljamo. **36** Ban den ñjua b sani keli suagi liiga, B den pundi mi ñinma kani. I moliga den yedi: «Diidi mi ñinma nna. Be n yie npo ke min da wali?» **37** Filipi den gua ki yedi o: «A ya daani yeli a pali kuli, li baa

fidi.» Ke i mõliga den gua ki yedi: «N daani ke Jesu Krisiti tie U Tienu Bijua.» **38** O den wani yua n gobdi u tantolgu wan sieni gu. Filipi yeni i mõliga den jiidi ki kua mi ñima nni ke o wali o. **39** Ban den ñani mi ñima nni, o Diedo Fuoma den taa Filipi ke ki mõliga den suagi liiga yeni o sancenli ke o pali mani. **40** Filipi den sua ke o ye Asota dogu nni. O den ñani Asota ki caa Sesale, ki wangí o Laabaaljamo wan tagini ya dogi kuli hali ki pan pundi.

9 Ama Soli bo li k ña ki dieli o yonmdaano ñjodikaaba ki wangí bi fala, ki gedi a sala yikaciamo deni **20** den yi gedi ki gaa ya tila cabi o ke wan gedi jufinba jaandidõngu nni Damasi. O ya la b siiga yua, jaba bii puobi wan loli'bi ki kuani yemi Jerusalemi. **3** Soli n bo pa u sanu po ki nagdi Damasi dogu ke mi yiema ti cua ki kaani ki lindi o; **4** k o baa tinga nni ke gbadi u nialu ke li maad o: «Soli Soli be be cedi k a yonbidi n?» **5** ke Soli jiini o «A tie ñma i n yonmdaano?» k o yonmdaano guani jiini o; n tie jesu yua ke wangí o fala i; **6** «Ama fii ki kua u dogu nni b ba maadi ña yaali k a ba tieni yaala.» **7** Ke yaaba bo paa u sanu yeni Sloi ji se ki ñjmini; b gbadi u nialu ki naa la nulo. **8** Sol bo fii, wan yaadi ki bo nuali o bo kan fidi la lba. ke b cuo u nuu ki dadibi o ki gedi yeni o hali Damasi. **9** K o tieni daa taa kaa nuali o bo ki ñuni ki go ki jeni. **10** Jesu ñjodika bo ye Damasi ke b yi o Ananias. Oyonmdaano bo maadi yeni o mi dögdimma nni: «Ananias.» Ke o maadi «mini yen i n yonmdaano» **11** Ke o yonmdaano maadi o: «Fii ki gedi u sanu po yua ke b yi u jieni, juda deni, buali ya nulo ñani Tarsi, yua ke b yi o Soli kelima o jaani. **12** K o la mi dögdimma nni o nulo ke b yi o Ananias k o kua ki mani o nui o po ki fidi wan nuali.» **13** Ama ke Ananias jiini: «yonmdaano n gbadi ke bi niba maadi o ja ne po, Wan waani a nijanma fala maama Jerusalemi. **14** O bo pia ti yikodi a yedikaciamma kani ke fidi ki cuo nulo yua jaandi a yeli po». **15** Ama o yonmdaano maadi o: «gedi o tie tuonsõtiagu ke n lugdi o ke wan waani n yeli Isaraheli badciamma yeni b bila yaaba k dugi n po; **16** N ba waani o wan ba gaa fala kuli maama ki n yeli po» **17** Yeni ke Ananias gedi ki kua o deni. ki tani i nui o po, ki maadi: «n naataanu Soli, o yonmdaano yua legdi a nunga po u sanu po ñjan bo baadi, n sõni n ki ñjan fidi ki nuali ke fuojanma n gbie a nni.» **18** Li yogu ke li tie nani ti nipuudi yeni ki ñani o nubina nni ki baa k o go nuali. **19** K o ji dini ki baa mi tuama. O bo ye yeni Damasi ñjodikaaba ki tieni dana. **20** Li yognu ko ji wangí a jaadiena nni ki maadi

k o tie u Tienu bijua i. **21** Yaaba bo gbadi kuli bo ye u yaalidgu nni ki maadi: «waa tie ya nulo bo biidi yaaba kuli bo jaandi Jesu yeli kaa? O bo kua ne ke pan cuo b ñjodikaaba ki gedi yemba bi salyidikacianba kani.» **22** Ama Soli bo baa o paaciamu ke li pugdi, ke yagi jufinba yaaba bo ye Damasi yama ki wangí ke u Tienu bijua tie Jesu Kristi. **23** Lan tieni dana ke jufi nba jougi ki bo kpaa o. **24** Ama k o bandi bi juogli. B bo suli a gana kuli yieni yeni ñiagu i ki fidi ban ñani o miali. **25** Ama ke ñiayengu ke bi ñani o li guoli u baabuogu nni. **26** Wan bo pundi Jerusalemi, Soli bo bigni ke wan ñjodi b ñjodkaaba, ama b kuli bo jie o kaa bani k o tie o ñjodika i. **27** Ama ke Barnabasi taa o ki yeni o b tuonsõnba kani. Ki dugdi bi Soli n bo la ti yonmdaano nandi u sanu po. ke o yonmdaano maadi o yeni wan bo wani nandi jesu yeli po. **28** Ke o tuogi bi ki sua k o bo kua Jerusalemi ki go ki ña i. O bo maadi yeni i mõnmõni ti yonmdaano jesu po. **29** Ki go pagi yeni jufi Greki nba; ama ban wani bo tundi kpaani ke ban ñani o miali. **30** O naataani n gbadi ban taa o ki gedi yeni o Sesare ki pedi yeni o hali Tarsi. **31** Yeni ke u jaandidõngu bo ye ye mi yalma nni Jude dogu kuli nni, Galile yeni Samari, bo fii ki sedi ti yonmdaano jijiegú nni yeni fuojanma paalu pugnma nni kristi yaaba bo pugdi k yabi. **32** Lan ji legdi ke Piaali bo waa diema kuli nni, o bo gedi yaaba gaa u Tienu maama kani hali Lide. **33** Li kani k bo la ja bá ne ke b yi o Ene ko bo wabi ki duani bina nii o gadugu po. **34** Piaali k a maadi o: «Ene, Jesu kristi paagdi ña. Fii ki ñjanbi a gadogu» li yogu k o fii. **35** Yeni ke Lidi yeni Sarõn yaaba bo la o ki lebdi bi pala ki ke ti yonmdaano kristi nni **36** Jope nni bo pia ñjoka bá ke bi yi o Tabita, li niima n tie «Dorka» li pua bo gbie i a tuadiranma po i ki tie suglidaano bi cacagidanba po. **37** ke li bo ti tuu k o yia ki kpe; ban bo wuli o bi bo duani o u dietuadigu po i. **38** Nani Lidi n bo kõbi yeni Jope ke bi ñjodikaaba bandi ke piaali ye li kani, ke bi sõni nibalie ke ban baani o: «cua yени tinba molane» **39** ke Piaali fii ke bi gedi. Ban bo pundi bi bo doni yeni o u dietuadugu po i. Ke a pakuan kuli ji se o kani ki buudi, ki wangí o ya tiadi ke Dorkasi bo ñjali wan bo ye yenba. **40** Ke Piaali cedi ke bi ñani bi niba kuli deni nni k o baa ki gbaani ki jaani; ki gbagi ki diidi mi kuuma ki maadi: «Tabita, fii» Wan ñubidi o nubina, wan la Piaali wan fii ki kali. **41** Piaali ka tandi o u nuu ki fiini seni o. Wan yini a pakuan yeni yesu ñjodikaaba ya yogu bi sua o suo. **42** Lan maama bo yadi Jope dogu kuli nni ke bi niba boncianli tuo ki daani

yonmdaano nni. **43** Li bo tuu ki Piaali bo waagi Jope ja bá ne kani ke bi yi o Simo k o tie gbanjabilo.

10 O ja den ye Sesale dogu nni ke b yi o Koneya. O den tie Itali minteeela kobiga yudaano. **2** O ja yeni den yua U Tienu ki fangi o, wani yeni u diegu nni yaaba kuli. O den todii Jufinba boncianli ki gua jaandi U Tienu yogu kuli. **3** Dayenli, u sinjaogu kudiyiani yogu, ke u laa U Tieni maleki kua o kani ki yedi o: «Koneya.» **4** O den norli maleki ke ti jawaandi cuo o ke o yedi o: «N Daano, a yedi be.» Maleki den gua ki yedi o: «A jaandi yeni a ḥyanma a luoda po pundi U Tienu kani ke waa sundi lipo. **5** Mola ḥyan sóni bi jaba ban gadi Jafa ki ban yini Simono, ban gua yeni yua Pieri, wan cua a kani. **6** O cani o jabdo Simono, yua yaa diegu n baali mi ḥninciana.» **7** Maleki n den ḥnani o kani, o den yini o naacenba siiga niba lie, yeni yaa mintela n gugu siiga yendo ke o mo jaandi ki tie o naciemo. **8** Kornela n maadi ba yaala n bo tieni kuli, ki sóni ba Jafa dogu nni. **9** Lan den fii ki faa u sinjaogu kudi luoba gogu, bi jaba yeni den ye u són nni ki nagdi Jafa, Pieri mo den doni u diegu yuli po ki baa jaandi. **10** Mi komi den cuo o ke o bua je. Ban den ḥyanbdii mi jiema ya yogu, ke o laa o dögdi. **11** O den laa ke tanpoli luodi, ke yaa bonla n tie nani bu kpalcianbu yeni ḥnani tanpoli po ke bi muubi bu ḥñokunaadi kuli ki jiinhalii tingi po, **12** ke ki tinga yandi buoli kuli yeni bonbalinkaana buoli kuli yeni bonyugdi buoli kuli ye bu kpalcianbu yeni niinni. **13** U nialu den yedi o: «Pieri, fii ki kpa ki ḥymani.» **14** Pieri den yedi: «O Diedo, n kan tieni lani, kelima n daa ḥymani yaala n tie kuali yeni yaala n ḥjogni baa yenma.» **15** U nialu yeni gua den maadi mi liema ki yedi o: «U Tienu ya yedi ke yaala n ḥjani ḥjan da nua la ke li ḥjogni.» **16** Liden tieni yeni taalma taa. Lan yogu li den go ki doni tanpoli. **17** Pieri n da den mali ki bua ke ban bandi Simono diegu n ye naakani, ki sedi bu bulñojabu kani. **18** Bi den kpaani ki buali Simono ban gua yi yua Pieri ya cani lankane. **19** Laa yogu, Pieri n da bungi li dögildi yeni n bua yedi yaala, U Tienu Fuoma den yedi o: «Cengi, niba taa cua ki lingi a. **20** Fii ki jiidi, ki yegi yeni ba ki da bangi liba, kelima mini n sóni ba.» **21** Pieri den jiidi, ki yedi bi jaba yeni: «Mini n tie yin lingi yua. Be cuani yi ne?» **22** Bi den yedi o: «A minteeela kobiga yudaano Koneya n sóni ti a kani. O tie nitieginka ki gua fangi U Tienu. Jufinba nibuolu yaaba kuli tieni opo ya siedi n ḥjani. U Tienu sóni maleki o kani ki

waani ke o wan gbadii ḥjan baa yedi yaala.» **23** Pieri den kuani ba li dieli nni ki ga bi cangu. Lan den fii ki fa o den fii ki yegi yeni ba. Bi kpiiba yaaba n ye Jafa siiga bi tianba den ciani o. **24** Li dalieli daali b den pundi Sesale. Li sua ke Koneya den yini o kpiiba yeni o buakaaba ke b taani ki cua. **25** Pieri n den kua ya yogu, Koneya den tuogi o ki bialo ki gbaani o taana kani. **26** Pieri den fiini o ki yedi o: «Fii n moko tie nisaalo.» **27** Pieri yeni Koneya n den boe ki kua o dieli nni, Pieri den laa k b niba taani boncianla. **28** Oden yedi ba: «I bani k li kua ke Jufi ḥtaani yeni onilamo, yaaka ki kua o dieli nni. Ama U Tienu dögdi npo ke min da gua nua oba kuli ke o ḥjogni U Tienu po. **29** Lan n cedi ke yin den sóni ke b yini nni ya yogu, n den fii ki cua ka bangi liba. Lanwani n buali yi, be ya po ke yi sóni ki yini nni?» **30** Koneya den gua ki yedi: «Dinne dana taa, li yenlebidli yogu, n den ye n dieli nni ki jaandi. Lanyogu ya ja n laa ya tiadi n ḥniligi den dögdi o yuli n kani ki yedi nni: **31** «Koneya, U Tienu gbadii a jaandi ki gua tiani todma a luoda po. **32** ḥjan sóni Jafa po, ban ban yini Simono ban gua yi yua Pieri. O cani o jabido Simono, yua yaa diegu n kuu yeni mi ḥnincianma. **33** Lanyogu n den sóni ke ban yini a. A ḥyanbi yeni ḥjan cua. Møla tikuli ye U Tienu nituali ki bua ki gbadii wani o Diedo n yedi yaala kuli.» **34** Pieri den yaadi ki yedi: «mømøni n bandi møla ke U Tienu ki gagdi b niba yeni b lieba. **35** Yua n fangi o ki tiendi yaala n ḥjani, wan tie nibuolu kuli, o ba fidi ki cua o kani. **36** U Tienu den sóni u tondu Isalele yaaba po ki waani ba mi yanduanma Laabaalñamo, kelima Jesu Krisiti ya po, wani yua n tie b niba kuli Diedo. **37** Yi bani ke Jan den wangii b niba ban lebdi b yama ke wan wuli ba U Tienu ḥima. Yi gua bani yaala n den cili ki tieni laa yogu Galile nni ki yuadi ki tieni Jude kuli nni. **38** U Tienu den cedi ke U Tienu Fuoma yua jiidi Nsaleti yua Jsu po ki gbie o niinni maama, ki puni o u paalu. Yi gua bani ke o den caa i kaani kuli ki ḥyanbdii b niba po, ki faabdi Sutaani n den miabi yaaba kuli ki paagdi ba kelima U Tienu den ye yeni o. **39** Ti tie siedinba wan den tieniyaala Jufinba diema nni yeni Jerusalema nni kuli. B den jonio u dagu po ki kpa u. **40** Ama li dataali daali U Tienu den fiini o b tin kpiiba siiga ki cedi ke o dögdi o yuli t po. **41** Waa den dögdi o yuli Jufinba kuli po ka, kali U Tienu n den tuodi ki gandi ya siedinba po, tinba yaaba n den taani ki di ki gua ḥnu yeni o wan den fii b tinkpiiba siiga ya yogu. **42** Wani Jesu ḥ den puogi ti ke tin ya wangii b

niba o Laabaaljamo, ki ya tiendi siedi ke U Tienu dini wani Jesu li bai ke wan ya tie o bujialo ya niba n fo yeni b tinkpiiba kuli po. **43** B sawalpuuba kuli maadi o maama ki yedi ke yua n tuo ki daani o kuli baa baa sugli o tuonbiadi po kelima o yaa yeli po.» **44** Pieri n da den maadi yaa yogu, U Tienu Fuoma yua den jiidi yaaba n cengi o maama kuli po. **45** Li den paki yaaba n den daani ki tie Jufinba ki yegi leni Pieri kuli, ban laa ke U Tienu puni b nilaba o paalu yua ñ tie U Tienu Fuoma yua, ke o jiidi bipo. **46** B den bandi ke U Tienu puni ba o paalu yeni kelima b dengba ke b maadi mi malanma ki kpiagdi U Tienu. **47** Lani Pieri den yedi: «Ya niba n tie na baa U Tienu Fuoma yua nani ti moko n den baa maama. ñyme baa fidì ki yie bipo ke tin da woli ba?» **48** Oden teni li ñøbonli ke ban woli ba Jesu Krisiti yeli nni. B den mia o wan sedi yeni ba danaba.

11 Jesu tuonsønba yeni i nataani yaaba bo ye Jude bo gbadi ke yabi ki dugi Jesu po mœ gaa uTienu ñømaama. **2** Piaali n bo doni Jerusalemi a kœnjakpela bo kpag'o ki maadi: **3** «a taani kali yeni a jola ki dini» **4** Ama ke Piaali waani li maama tuago tuago. O bo maadi **5** «N bo jaani Jope dogu nni ki la u dögidugukí li naani u kpalibú ki ñani tanpoli po kaana kuli po. Li bo ji k tuoli nni **6** ke n ñuadil 'li ki diid'li ki la ti muayandi, a bonbalikaana yeni tanpoli po bonyugida» **7** Ke n gbadi u lantøgu ke li maadi'n: Piaali fii ki kpa ki ñmani!» ke n jii: **8** N badiciamo n yie jøgndi yeni bonbiidi k baa kua n ñøbu nni» **9** Ama k u lantøgu yeni guani maadi tanpoli po. U Tienu n yedi ki yaali k tie jøgndi daa taal'li lan tua jøgndi» **10** L i bo tieni taalmi taa ki guani lebidi tanpoli po. **11** Nibataa n bo se n deni ti bo kua naani, b bo ñani Sesare i ke b sœnbi n kani. **12** Mi tagima maadi n ke n yegi yemi ki gedi ke paadinma n daa ye. A naataambila bonlie yen mini n bo taani gedi k kua o ja yeni deni **13** O bo maadi ti wan la u tienu meneki k o se o deni ki maadi: «Sœni bi niba Jope ki baa yeni Siimo yua ke b go yi'o Piaali. **14** O ba teni ña sawali yali ba gaa ña fini yeni a diegu. **15** N bo cili ki maadi'b ya yogu ke fuonjanma bo jiidi b po nani lan bo jiidi ti po ciligi yeni. **16** N bo tiadi'i u tienu ñømaama yua yedi k: «San bo wuli yeri mi ñinma yimi ba wuli yeri fuonjanma i. **17** L i ya tie k u Tienu teb'bi u paabu nani timi yaabi dugi Jesu Krisiti nni n baa tie ñjma ki yie u Tienu po i. **18** Ban bgadi li bona b bo ñmini ki ji dondi u Tienu ki maadi «u Tienu n ña yaabi ki dugi o po biidi ke ban

baa li miali» **19** Yaaba ke ti yonmdi po ke bo beli'b Jerusalemi lan bo cili yeni Etiani kuumi b bo gedi Fenesi Cipili yeni Antiosi. B bo maadi jufinba baba i u Tienu ñømaama. **20** Ama b siiga nni b tianbi yaabi bo ñani Cipili yeni Sireni baa Antiosi ki waani Grekinba u Tienu ñømaama. **21** U Tienu nuu bo ye yemi ke bi niba boncianli la li dandanli ki ji dugi u Tienu po. **22** Laabaal yua bo nua'b bo baa b tuba nni Jerusalemi jaandidøgu kani, ke b sœni Barnabasi hali Antiosi. **23** Wan bo pundi o bo la u Tienu ñyanbidi, o pali bo mani k o paani b pala kuli ki kuni u Tienu. **24** Kelima o bo tie ya nulo ke fuonjanma ti dugidi ye yen'o i k niba boncianli bo taani o tienu po. **25** Ke Barna basi gedi Tarisi ki pan ba kpaani Soli. **26** Wan bo pan la'oo bo gedi yen'o hali Antiosi. Binmuli ke b taani b lieba u jaadidøngu kani ki tundi b niba boncianli, Antiosi ke b cili ki yii'b Jesu ñødikaaba. **27** Li yogo bi tondikaaba bo ñani Jerusalemi ki jiidi Antiosi **28** B siiga nni yedi bo ye ke b yi'o Agabusi k o fii yeni o tagmni ki maadi ke mi koma ba cua ñanduna nni boncianli. Ke li bo ti cua Klodi yogu i. **29** Ke Jesu ñødikaaba cuo ke b bo todì b naataani yaaba ye Jude **30** B bo tieni li todli b bo sœni Barnabasi yensioli yeni i ligi ki teni b nikpela.

12 Lan yogu o baddciamo Herodi bo cuo u Tienu niba ke wangí ba fala. **2** O kpaa Saaki San nijua yeni ki jugsiega i. **3** Wan bo la ke li mangi Jufinba wan cedi ban cuo Piali mœ. Li bo tie jaama dan nni, ya jaama ke bi ñmani kpanu yaali ki dabinli. **4** Wan bo cuo o, o bo kuani o ti yonmdi dieli nni o bo puogi sojenba caga na ke guudi o. O bo bua pagi jaama po n pendi yo wan sieni o bi niba siiga nni ki buni o. **5** Piali bo luo li yonmdieli nni ama u Tienuniba taanli bi jaandi o po. **6** Ya daali ke Herodi maali wan ba tieni o maama, Piali bo dua sojenba bonmlie siiga nni ki goa. ki luagi i kudisiseli ke soje bonlis se u bulñøbu po ki guu li yonmdieli. **7** U Tienu maleki bo kua ki sedi li yonmdieli ke mi yenyenma yendi, k o pua piali ki fiini o ke maadi: «fii tonma» ke i kudisiseli ñani o nugu nni ki baa. **8** Ke maleki maadi o; «la a tiadi ki taa a taacaadi» ke Piali tieni. k o guani maadi o: La a gbadli ke ñødi. **9** Ke Piali ñødi maleki ki ñani. O ba bani ke maleki n tie yaala tie mœni. o bo maali ke li tie dangdi **10** Ya yognu ke bi pendi cincinli ya guudika yeri liolo kani; bi ji bo pundi u bulñøbu kani yaali tieni yeri ti kudi ki caa u dogu nni. ke li luodi li bá bi nunga nni, ke bi jiidi u sanu po ke maleki ji ña Paili. **11** Piali n bo ti guani o kani ya yogu k o maadi:

«N nuake yen i mənməni ke u tienu səni omaleki k o baa ñani n Herodi nui nni yen i jufunba n bo guu yaala.» 12 Wan bo tieni li, o bo gedi Mali deni, San yua ke bi bo yi o Marki naá. Yaaba bo pia li dandanli bo taani li kani ki jaani. 13 Wan bo pua li ganli ya yognu o jifaano bá ke bi yi o Rodi n cua ke ba luodi 14 Wan bandi Piali nialu ya yognu o pali mangi k o sundi kaa luodi li ganli ki sani ki pan maadi yaaba ye deni nni ke Piali u bulñebujabu kani. 15 Bi bo yedi o: «a gaadi yoo» Ama ke go maadi ke li tie mənməni. Ke bi maadi: «o maleki i» 16 Ama ke Piali go li tun ki pua li ganli ya yognu ke bi ti luodi li ganli ke bi la' o ke li yaalidi ba. 17 Ke Piali ka waani u nuu ke ban ya ñmini ke maadi ba u Tienu n tieni maama ki ñani o ti yonbidi dieli nni. Ke o maad: «waani mani li bona Saaki yen i naataani.» Lan puoli po yo k o gedi u kaantianu. 18 Lan bo fandi ya yogu u yangmadigu bo ye soje nba siiga nni kelima baa bo bani yaala tieni Piali. 19 Herodi n bo kpaani o kaa la'o, buali sojenba, ki cabi ke ban kpaa'o. K o jiidi jude Sesare nni ki ye li kani. 20 Horodi pali bo beni Tiri yen i Sidoni niba po. ke bi tani cua o kani. Ki waani Blasi o badciamo baanlo ke wan todi ba ban donli yen i bado kelima bi jiema kuli bo ñia lan bado ya dogu. 21 Herodi bo bili dayenli ki lani o badtiadi ki kali o bali kalikanu po, o bo maadi ki maadi ba mi maama. 22 ke bi niwulguyigni: ne tie u Tienu nialu laa tie nulo yaali ka!» 23 Li yognu k o yonmdaano meleki cua ki pua 'o kelima o bo k teni u Tienu ti kpiagidi. Asidibila n bo pundi o po ke kpaa o. 24 Ama u Tienu maama bo yadbidi ki pugni. 25 Barnabasi yen i Soli bo gbeni bi tuonli Jerusalemi. Bi bo ñani li po ki tugi San yua ke biyi o Marc.

13 Krisiti nitaanly yaaba n ye Antiosa siiga den pia bi sawalpuuba yen i bangikaaba. Bi yela den tie Banabasa, Simeyono ke b gua yi u o nijeli yen i silena yua Lusiyusa yen i Manayema yua k bi bo taani ki wubi o yen i Herodi yen i Suoli. 2 Ban bo loli u ñobu ki jaandi ya yogu, U Tieni fuorjanma ñ yedi: «Tugi mani Barnabasa yen i Sawuli ki piari ki seni ba bibá, ban ya tuuni min yini ba ya tuonli po.» 3 Lane, ban gua den loli u ñobu ki jaandi ki mia U Tienu, b den maani b nui bi jaba yen i po ki cabi ba ke bi gadi. 4 U Tienu Fuoma yua den səni Barnabasa yen i Solo yen i ke bi gadi Selusi dogu nni ki kua ku ñinbiagu nni ki duodi ki gadi Sipila kpendigili po. 5 Ban den pundi Salamina dogu nni, b den muandi U Tienu

maama li balmaama bangma diena nni, Jufinba n den taagi naakani. Jan marika den tie b todka. 6 Ban den gogodgi ke pan puodi li kpendigli yen i nni kuli hali ke pan pundi Pafoso dogu nni. Lankani, b den laa o lingdi o yua n tie Jufi ke b yi o Bali Jesu yua n tie o Sawolpuadaano. 7 O den ye gufeneeli ban yi yua Sejiyusa Polusa kani. Gufeneeli yen i den tie yanfodaano. O den yini Barnabasa yen Solo kelima o bua gbadi U Tienu maama. 8 O lingdo yen i ban gua yi yua E limasa den yie bipo ki muandi ke Gufeneeli n da tuo li dandanli. 9 Lane Solo, Ban gua yi yua Polo k u gbie yen i U Tienu Fuorjanma diidi o nangdi ki maadi o: 10 «Fini Satana big, a gbie yen i u nunfanma yen i mi biadma, a tie məmənmaado kuli ya yibali, a kan ya ki da ñmaadi ti Diedo səni nni? 11 Molane diidi, o Diedo nu ma a po n yen i, a bu juani molane mono ki ji kan ya nua hali lan waagi. Li ñunli yen i li bənbənli n jiidi Elymas po, wan juani ki ji kpaani yua n ba ñmagidi o. 12 Lan yogu canba Sergusa n la yaala tieni yen i, wan dugi U Tienu po g dugni u gbadi U Tienu maama ke li ya ki lidi o. 13 Paul yen i o yeblea n ñia halpaphos n ñinma po ki pan puodi Perisi dogu nni lan tie Panphylie ya diema. Ama Jan wan n ñaaba ki lebdi Jerusalema. 14 Paul yen i lieba ñani Perisi ke ban pundi Antiosa, Pisidi diema nni. Lan kani ban kua u jaandiogu nni SSba dualgi kaali. 15 Ban cogi U Tienu bali yen i a Sawalpuala maama ki gbeni ya yogu, u jaandieogu nni canba n cua ki maadi ba: «N ninjaba, li ya sua ke i pia maama yaala ñ bu paani bi niba pala yin maadi.» 16 Poli ñ fii ki doni u nu ki maadi: «Yim yaaba ñ tie Israyeli yaaba yim yaaba ñ dondi U Tienu kuli n cengi ne: 17 U Tienu bo lugdi Israyeli buolu ki cedi k b poli Egipti dogu nni yen i u paalu po ke ti ñanmi li dogu, 18 ki juuni yen i ba mi fanpiema nni ke li bua pundi bina piinaa. 19 Lani ya puoli, o den buoni nilanbuoli lele kanana diema nni ki puni o nibuolu ke o diedi bi diema. 20 Lani ya bina kuli cuali den bua pundi bina kobina n bina piimu. La ya puoli, U Tienu den lugdi a bujiala hali ke pan pundi o Sawalpuolo Samuel Yogu. 21 Lani ya yogu ke u ñøngni yaaba mia k b bua u bad, ke U Tienu teni ba Kis bijua Solo ke u tie Binjamini ya cugln yua ke u kali li kpaali po bina piina. 22 ke U Tienu bo fini o k go kaani Davidi k u tie b bado. Li bo tie wan Davidi po i ke U Tienu bo tuodi ki maadi: «N la Davidi, Esayi bijua, ke u tie n pali nni big ke u tie min bua yaali kuli.» 23 Wan ya yajanguni i ke Jesu malí nani U Tienu

n̄ bo puoni maama yeni. 24 Li cili ya yogu ke Jan bo cili ki tundi b niba yaala n tie ti biidi gbiandma ke Jesu daa cua. 25 Jan n s̄oni u tuonli ki gbeni ya yogu, ke o buali ba: «I mali ke n tie ȳma i? N ki tie wani ka ama n puoli po, o nulo baadi ke n ki dagdi min lodi o tacagbani. 26 N ninjaba, Abrahama ya buona yen yaaba n ye siigi nni ki dandi U Tieno ne, b teni ti u paabu ya Laabaamanli. 27 Kelima yaaba n kua Jerusalema yeni b yudaano kuli ki bandi o, b bo tieni ki yedi yaala ke b cogi nni a jaandiena nni ki go jaligi o. 28 Yeni ban bo li ki la yaala ke b baa jalgo kuli, ama mia pilati ke wan kpagu. 29 Ban pan tieni ki dugi yaala n bo li diani kuli, k b jiini o li daponponli po, g jiidi ki piigu li kakuli nni. 30 Ama yeni lani kuli, U Tieno yiedi o b kpienma siiga nni. 31 Yaaba n bo ñani Galile yeni ki doni Jerusalema, laa u dana ȳa kuli wan yiedi. Ban n ji tie siedanba b niba nungi nni. 32 Tim wani, ti ji baadi yeni ya Laabaamanli ke o bo puoni ti yajanba.

33 U Tieno colni u puoni tim yaaba n tie b bidi yen po, ki yiedi Jesu bi kpienma siiga nni. Lani n cedi ke li Diani i biayeli tili nni dianjali a lie po ki maadi: «A tie n biga dinla, min n ji tie a ba.» 34 Wan gua yiedi o b kpiemra siiga nni ke u gbanu n da bedi yen i ke u ji maadi: «N ba teni Davidi yedjanma yaala n ȳani. 35 Lan yapo n cedi ke li gua den diani biayeli kadatioungu kani ki yedi«A kan cedi a nurjamo n bedi.» 36 Kelima Davidi n bo s̄oni U Tieno buama ki gbeni, o den kpe ke bi pii u o ba kani, ke u bedi. 37 Ama U Tieno ñ bo yiedi yua wan bo ki bedi. 38 Lan wan yin bandi n ninjaba ke li t̄ogni li jua kani k b muandi ti biidi piima. 39 Lan t̄ogni u kani yeni, yua n dugi kuli ji tie yua n tiegi bonli kuli nni, yaala ke li bu kan fidi ki tieni yeni Moyisi yikodi kadaaøgu. 40 Lan wan yin yanmi ki diidi i yula po, ke a Sawalpuala n yedi yaala yeni n daa tieni ki dudi. 41 «Diidi mani, yim yaaba n nundi lan yagidi, yin bia, kelima n suani yeni dana le, ya tuonli ke b a nulo ya yedi ke li kan tuo ke li tie momoni.» 42 Paul yeni Barnabasa n maadi ke b gbeni ke ji kuni i, b niba n miaba sugli ki maadi ba, ke ban guani ya Saaba daali n yua ki gua tieni i tundi. 43 Li tintaanli po n gbeni u jaandieli nni, b niba boncianli n naagi Pol yen Barnabasa kani, ban yanmi ke paani b pala ke maadi ba ke ban yanmi ki kuba U Tieno yjalibalga. 44 Saaba daali yal ji den tuani i, b niba boncianli ji den naagni ki cengi U Tieno Laabaali. 45 Jufinba wan n ji la ke nuwulugi tigdi yeni, ban ji fii ki yedi ki naagni ke ji maadi ti mabiidi Pol n tundi yaala yeni po, ke go

sugidi o. 46 Ama pol yeni Barnabasa n yanmi ki maadi ba: «Ke li nan bu buali bani n kpia ki gbadi U Tieno maama t la ki yie, ke gua diidi ki sua ke li ki dagdi yeni ya midn kan ban k gbeni eni, m̄lawani, t ba ȳmagdi b canma po i. (aiōnios g166) 47 ki dugi U Tieno bo maadi t niini nni: «N sieno ke yan ya tie yaaba k bani U Tieno ya yinyenma, k gadi yeni u faabu hali ki tinga jugo.» 48 Yaaba n ki ban U Tieno n gbadi li maama ya yogu, k b pala mangi, k ji tieni U Tieno maama baliga. Boncianli yaaba n bo dagdi yeni ban kua U Tieno diema nni kuli daan ki dugi li maama po. (aiōnios g166) 49 U Tieno ñomaama ji den yadi li dingbana kuli nni. 50 Ama Jufinba bɔndi b jaba yeni b puoba yaaba n bo tie numənkuli, k b fii ki siedi Pol yen Barnabasa po tud ki ñam b dogu nni. 51 Ama ke Pol yeni Barnabasa piidi piidi b dogu nni tanbiimi n taana po. Lan yo ki gadi Icone dogu nni. 52 ke b ȳødkaaba pala ji bo mani k b gbie yeni U Tieno Fuorjanma.

14 O bo pundi ikone ke Poli yeni Barnabasi taani kua jufinba n bangi u Tieno maama naani ki maadi k jufi Greki boncianla gaa bi maama. 2 Ama Jufinba yaaba bo k pia kangbadma tagma nani bi nilanba yeni, bo fiini u tonu bi nijanba po i. 3 Poli yeni Barnabasi bo waagi ki li kani, ki maadi yeni li papaa li Tieno paalu po, ki tiendi sieda o yanbili tondo Jesu kristi nni. bi bo tien li ke ti bonninnadi yeni u yaaligdu n yaa tie Poli yeni Barnabasi nuu po i. 4 Ama i dogi boncianla niba bo paadi; Tianba bo ye jufinba po bi t̄oba mo u Tieno tuonsønba po. 5 Ya yognu ke yaaba bo jaandi yeni jufinba bo juogi yeni bi yudanba ke ban pua Poli yeni Barnabasi ki lugdi ba a tana ki kpaa bi. 6 Poli yeni Barnabasi n bo bandi li bonla bi bo sani kua Listri yeni Derbe yeni ya dogi kpia. 7 lan kani ke bi bo wangí o labajanmo. 8 Listri dogu nni ja bá bo ye ki malí ki tie wabi kaa bo bani cuoni. 9 Li ja bo cengi Poli k o maadi. Ke Poli maani o nubina o po ki nuali sua o pia ti dugidi yeni wan paagi. 10 lani k o maadi o yeni paama: «fii a sedi a taana po» k o ja yugi ki cuoni. 11 U nuwulgu n bo la Poli ntieni yaala ke bi doni i niali ki maadi Liakonian maama nni: «i tieni jiidi ti po nani bi naba yeni. 12 ke bi bo yini Barnabasi «zesi» Poli «merikiri», kelima bi bo tie mamaadi jala i. 13 Zesi yika yua k o jaandidieli bo ye u dogu bulñøbu kani bo cua yeni i nee yeni u diñøbu caba wani yeni u nuwulgu bo bua ban yidi salaa i. 14 Ama bi tuonsønba Poli yeni Barnabasi n gbadi lani bi bo padi bi tiadi ki

peli kua u nuwulgu ki yigni **15** ki maadi «bi jaba be n cedi ki tie lani.» ti mō nufosaalba i nani yenba yeri mi buama nai yenba. Ti cua yeri o labajanmo yali ke yin cedi ti bonyuodi tienme ki uTieu yua fuo po ki tagi ki tinga yeri tanpoli, mi nñiciama yeri yaala ye leni kuli. **16** Ya yogu po o bo cabi ke dongbali kuli ncuoni u sanu nni. **17** Ba yeri wan ki ja ki tie kasieda wan tie yua ki tie mi ñanma, ki tieni yi tanpoli taaga yeri a kpañijana ki je ki li pamanli nni. **18** Yeri lan maama kuli Poli yeri Barnabasi fidi cedi ke baa tieni bi salaa. **19** Antiosi yeri Ikonji Jufi tianba bo baa ki maadi u nuwulgu ke gbadu niima nni. kee bi lugdi poli a tana ki fili o ki ñani o u dogu nni, ki maali k o kpe i. **20** Ama u Tieu ñodikaaba n bo kaani lidi o ya yogu, k o fii ki kua u dogu nni. Ya daali ñodi k o gedi Derbe yeri Barnabasi. **21** Ban bo tundi u Tieu ñomaama ke bi ñodikaaba ti ñani li dogu nni ke bi guani Listri, Ikonji yeri Antiosi. **22** Bi bo cogdi yeri ya pugdi bi ñodikaaba tagnm ki go paandi bi pala ke ban ya ye ti dudugdi nni ki maadi. «ti bo la fala boncianla yo ki fidi kua u tieni diema nni» **23** Ban bo kaani a nikpela a jaandiena caga nni, li puoli po ke bi jaani ki loli bu ñobu, bi bo taa ba ki piano u Tieu i ban dugi yua nni. **24** ke bi puodi Pisidi ki pundi Panfili. **25** Bi bo muandi u tieni laabaali Atali. **26** ki ñani lan kani ke bi cuo Antiosi sanu naani kani k u Tieu ñanbidi bo ye yenba ke ban sani bi tuona ki tii. **27** Ban bo pundi Antiosi bi bo yini a jaandien nni caga yaaba kuli, ki togdi ba ya bona kuli ku Tieu bo tieni yenba yaala kuli yeri wan bo findi bi nilanba dandanli nandi. **28** Bi bo ye yeri bi ñodikaaba ke li waagi.

15 nitianba bo ñani jude ki jiidi ki tundu i naataani ki maadi: «a yaa kondi nani lan buali maama Moyisi bal tili nni a kan baa gaa po.» **2** Poli yeri Barnabasi n bo cendi ba ke ki tieni li buoli yenba, i naataani bo bo cuo ke yeri Barnabasi n do bi tuonsomba yeri a nikpela kani Jerualemi a ki kali li laabaalo po. **3** Nani ban bo tie li jaandielu tondi yeri ban togni Fenisi yeri ki wangui bi nilanba ke ban tuo ki gaa Jesu maama. Bi bo cua yeri li pamanli i naataani kuli po. **4** ban pundi Jerusalemi li jaandielu nni tuonsomba, yeri li nikpela n gaa ba ban togdi ba u Tieu n tieni yaali kuli yenba. **5** Lan yognu nitianba bo ye Falisiani nba cagli nni ke mo bo tuo gaa, bo fii ki maadi: «Li bo ñani ki dagdi ke ti kondi ba ki cedi ban ya ñua moyisi bali maama» (moyisi yikodi maama) **6**

Bi tuonsomba yeri li jaandielu nikpela bo taani kali ki ba diidi li maama po. **7** Bi bo dadi li maama po ki li waagi Piaali n fii ki sedi ki maadi bi. «I bani k u tieni bo tieni mi lugdima i siiga nni li waagi boncianla, ke n ñobu po bi lanba n gbadu u Tieu laabajanmo ki go tuo ki dugi n po. **8** Ke u Tieu bani yua kuli ya yantugu, tieni ba kasieda ki tem ba mi fuorjanma nani wan tieni ti po maama. **9** Yeri ke waa tieni paadnma tinba yeri bani siiga nni ki juudi bi pala li dandanli nni. **10** Mola be ya po i ke i kpaani u Tieu mi maama ki taadi ya tuga kpiagi ki bua ki tuni bi ñodikaaba ya tuga ke ti baa, mōno bo ki fidi tugi? **11** Ama ti pia li dandanli ke ti ba baa gaa po ti yonmdaano Jesu ñanbidi po nani bani yeri. **12** Ku nuwulugu kuli ñymini ki gba Poli yeri Barnabasi ke b maadi u Tieu n bo teni ke bi tieni ya bonninandi yeri ya yaalidma bi nilanba siig nni. **13** Ban bo maadi ki gbeni, Saaki bo gaa mi maama ki maadi: «n naataani songi mani n maama. **14** Simo bo togdi lan bo tieni maama k u Tieu todii yeri o ñanbidi ke bi nilanba n mō fidi ki lugdi bi siiga bi niba ban doni o yeli. **15** O sawalipualo laabaalo taani yeri lan bo dianiki yedi yaala. **16** Lan bona puoli po yo ke n ba ti guani ki go sieni Davidi diegu yugu n bo ba. Nba ñmagdigui ki ñambi siegu. **17** Yeri ya niba sieni ba kpaani o yonmdaano, yeri ya nilanba gaa o yeli. **18** Oyonmdaano yua bo tieni a bona ke bi bandi ti ya yogu nni n maadi yaala n yeni. (aión g165) **19** Lan cedi ke n maalima tie ke ti kan ya ñymadi bi nilanba yaaba ya pala ñmagdi u Tieu po. **20** Ama ti diani ba ke ban da jogni bi ba yeri i buli jiema, ki cuo bi ba yeri mi cunconma buali kuli k go daa di mi sōma. **21** Ya bina bo pendi, bi niba bo dogu kuli nni ki cogi moyisi balmaama ki go wangui u Tieu laabaalo a jaandiena nni saba daali. **22** Li bo naani li ñani bi ñodikaaba yeri u jaadidongu nikpela po, yeri u jaadidongu po ke ban lugdi Jude yua ke b yi o Barsabasi yeri Slasi, u jaadidongu yudanba, ki sōni ba Atiosi yeri Poli yeri Barnabasi. **23** Bi bo diani nanda i: «bi tuonsomba, a nikpela yeri i naataani, n diani i naataani yaba tie nilanba Antiosi, Siri yeri Slasi, ti fuondi i. **24** Ti gbadu ke bi niba ñani ti siiga nni ki gedi i kani ke ti naa puni ba sanu, ki ñymadi i yama yeri bi tunda. **25** Li bo baa ñani ti kuli po ke yi cabi ti ti lugdi bi niba ki sōni ba i kani bani Barnasi yeri Poli, **26** Yaaba bo taa bi miali ki cabi ti yonmdaano Jesu Kristi po. **27** Ti go sōni Jude yeri Silasi ke bi ba maadi yi a bona. **28** Lani li ñani ki dagdi fuorjanma

po yeni tinba mō ya po ke ti daa tuni bonli ke laa ḷjani. **29** Lani n tie ki kubi i yula yeni n padjiema yi go daa ḷjmani mi sōma yeni ya bona ke bi padi i buli, yi kubi iyula yeni mi cumconma bualı kuli. i ya kubi i yula yeni lani bona li baa ḷjani i po. n cabdi i n yeni.» **30** Lani ke bi guani sōni ba, ban bo pundi Antiosi ki taani u niwulgu ki teni ba li tili. **31** Ban bo cogi li ya yogu ke bi la li papaali. **32** Judeyeni Slasi bo mō bo tie sawalpuali ki fiidi i naataani yeni u Tieuñ ñōmaama ki go paagi bi pala. **33** Ban bo tieni dana li po i naataani bo guani teni ba li lanbonmanli ke bi mo ñ guani kuni yeni laafia ki pan teni yaaba sōni ba. **34** Li bo mani Silasi po ke wan ya ye. **35** Ama Poli yeni Barnabasi bo ye Antiosi yeni nitianba bioncianli bi bo wangı ki go tundi ti yonmdaano ñōmaama. **36** Lan tieni dana ke Poli maadi Barnabasi: «ti guani i diidi inaataani ya dogi nni ke ti waani ti yonmdaano ñōmaama ki diidi ban ye maama.» **37** Barnabasi bo bua wan gedi yeni San yua ke bi yi o Maarki. **38** Ama ke Poli diidi sua ke laa dagdi yeni wan gedi. Wani ji bo ḷjaa ba hali Panfili dogu nni kaa ji bo todı ba bi tuonli nni. **39** Ke mi paadma tieni bi siiga nni ke bi yadi lieba. Ke Barnabai taaa Marrki ke bi ji bo gedi Cipri. **40** Ama Poli bo lugdi Sllasi ke wan yegi yeni o, ke o naataantieba mia ke ti yonmdaano ḷjanbidi n ya ye yeni owan caa naan kani. **41** O bo puodi ki gedi Siri yeni Silisi ki paagidi li jaandieli yaaba pa.

16 Pöli ñ pundi Derbi yeni Listri mo, ki sua ke Jesu ḷjodka ke bi yi o Timote, ke o ye likani, Juufipua yua n daani U Tieuñ nni ya bijua, ke o báa tie Gresi yua. **2** Ya kpiiba n den ye Listri yeni Ikonı den tieni o po kasiedi ḷjamo **3** Pöli den bua wan yegi yeni o ki gedi u sanu; lanwani ii, ke o ga o ki kuani o ku ciagu, kelima Juufinba den ye li dogi nni, ki bani ke o báa tie Gresi yua. **4** Ban den caa ya dogi nni kuli, bi den caagu u tondu ti jaandiedi nni ke ban cōlni Jesu ḷjodkaaba yeni Jerusalema nikpelba ñ den diani ki bili ya yikodi. **5** U Tieuñ nitaanli dudugdi den pugni, ki go yabdi ki pugdi daali kuli. **6** Pöli yeni o yegni den ṭagni ki ḷjani Friji yeni Galatia diema nni, ki sua ke forjanma den kuani ba ke ban da gedi Asi diema nni ki kpaandi, ki tundi mi maama. **7** Ban nagi Misia, ban bigni ke ban gedi Bitinia nni, ama Jesu forjanma den ki puni ba u sanu. **8** Ban pendi ki balni Misia, ki jiidi Truasi dogu nni. **9** Li bonlegdikaali ñ legdi Pöli po ku ḷniagu nni: Maseduani juu den se likani,

ki yi o ki tua: “Cua Maseduani ki todi ti.” **10** Li bonli ñ legdi Pöli po, ke ti jagi li yogu ke ti bobni ki fii ki gedi Maseduani kelima U Tieuñ yi ti ke ti tundi ki waani o laabaaljamo bi ya po i. **11** Tin fii Truasi, ti taa u sansieru ki gedi Samotrası, li daalieli tin pundi Neyapoli. **12** Tin ḷjani li kani, ti gedi Filipi yu n tien Maseduani ya dociamu, ki tie ya dogu n yabi ki cie, li diema nni ki den ḷja Roma bali, tin kali li kani dana bá. **13** Saba (mi fuodma daali ñ pundi, tin ḷja ki fagdi yeni bu bulñocianbu, ki gedi bōngu bá kani naani ke ti maali ke tin kadi jaandieli (jaandi yaali). Ti den kali ki maadi yeni ya puoba n taani ki cua likani. **14** Bi siiga nni ban yi ya pua Lidia, ke o tie Tiyatira pua, ki pugi U tieuñ den cengi ti. O Diedo ñ luodi o pali ke wan ya fiini Pöli ñ maadi ya maama. **15** Ban tieni o mi ñinwulma bogdili, ki yadi mi yedjanma o diegu po, ke o mia ti ki yedi, «I ya diidi ki sua ke n duu U Tieuñ po, yin cua n deni, ki ya ye.» Ke ti tuo o maama. **16** Li sua ke ti caa i jaandi, pua ke o bu ti baadi ñ cendi ti. O den kuandi o yonbdanba ḷjalmani li baabuli po. **17** li pua den ḷja tinba yeni Pöli ki kpaandi ki tua, “Ya niba ne ti Mi tanpojoma Tieuñ tuonsónba i, bi tundi ki wangı yi mi faabma sanu i.” **18** O tieni yeni ke laa luo dana bá. Ama Pöli pali ñ beni o po, wan gbagi ki yedi ki cicibiadga, “N maadi a Jesu Kiristi yeli po, ña o niinni” Ke ki ḷjani ki yaadi ki ḷja o. **19** O canbāanba ñ la ke bi ḷjalmani dandanli bodi, ke bi cuo Pöli yeni Silasi ki gedi yeni ba bi paatieba kani. **20** Ban kuani ba ti buudi yudaano kani, ki maadi, “Ya niba ne kuandi li ḷmadli ti dogu nni. Bi tie Juufinba i, **21** Bi tundi ya bona ke Roma yikodi ki tuo ke lan ga bii lan cōlni.” **22** Bi dogtieba den taani ki fii, ki yie Pöli yeni Silasi po, ke ti buudi danba biidi bi pala, ki landi bi tiadi, ki papadi, ki cabi bu ñobu ke ban pua ba a gbana. **23** Ban pua ba ki gbeni, ki cuo ba ki ban luoni li kpaadidieli nni, ki puogi li kpaadidieli guudka ke wanya guu bonjanla. **24** Wan gbadi ban bili o ya tuonli, ke o kuani ba liiga po kpaadidieli nni ki pilni bi taana i kudseseli. **25** ku yōgsiigu ñ yōgdi, ke Pöli yeni Silasi yiini i yani ki dondi U Tieuñ, ki jaandi, ke ya kpaada n sieni cengi ba. **26** Li ludli nni, mi tindigbima ñ tieni, ki migi li kpaadidieli fiagli, lanyognu, a bulñona kuli ñ luodi, yuakuli ya kudseseli ñ cie ki baa. **27** Li kpaadidieli guudka ñ findi mi guama nni ki sua ke a gana kuli yaa, wan nōdi o jugsiega ke o ba muu ki kpa o yuli, kelima o bi tama ke a kpaada kuli sani ki ciadi i. **28** Ama Pöli ñ tiani paama ki maadi, “Da tieni a yuli bonbiigu keli

maa tikuli ye nekanba i. **29** Li kpaadidieli guudka den mia ke bi yendi u kaanu, ke o sani ki kua ki digbi yени ti jawaandi ki baa ki gbaani Poli yeni Silasi nintuali. **30** ki ñani ba, ki maadi “N Diedi n ba tieni ledi i ki baa mi faabma?” **31** Ban jiini o “Ya duu O Diedo Jesu Kiristi po, a ba baa mi faabma fini yени a dansanu kuli.” **32** Ban maadi o O Diedo maama, wani yени odiegue nni yaaba. **33** Lanyognu, li kpaadidieli guudka ñ taa ba li ñiagu mono, ki gedi yени ba o deni, ki yuudi yuudi bi nala, wani yени o deni yaaba kuli ñ tuo ban tieni ba mi ñinwulma bogdili yenma. **34** Wan kuani Poli yени Silasi o dieli nni, ki seni ba mi jiema, wani yени o diegu nni yaaba kuli pala ñ mangi yени wan tuo ki ga U Tieu maama. **35** Lan fandi, ti buudi yudanba ñ səni u tondu ban maadi li kpaadidieli guudka ke wan luodi ki ja bi niba yени ban ña. **36** O guudka ñ caa Poli u tondu, ki maadi, “Ti buudi danba səni u tondu ke ban maadi nni min luodi ki ja yi yin ña: məlane, i ba fidi ki ja yени mi yanduanma. **37** Ama Poli ñ maadi ba, “Bi pua ti asala siiga, ki naa buni ti, yени tin tie Roma yaaba kuli - ki luoni ti li kpaadidieli nni. Bi jibua ban luodiki ja ti li wuoli nni bii? N, n! Ban cua bibá ki luodi ti” **38** O guudka ñ caa ti buudi yudanba u tondu, ban gbadi ke Poli yeni Silasi tie Roma yaaba, ti jawaandi ñ cuo ba. **39** Ti buudi yudanba ñ cua ki mia ba sugli, ki luodi ki ñani ba, ki maadi ba ke ban ña ki fagdi yени bi dogu. **40** Poli yeni Silasi ñ ña li kpaadidieli nni ki cua Lidia deni. Poli yeni Silasi ñ la bi kpiiba, ban paani bi pala, ki fidi ki ja li dogu nni.

17 Ban bo təgəni pendi Afipoli yeni Apoloni ya dogu nni ban pundi teslonika ya dogu nni Jufinba bo pia li jaandieli. **2** Nani Poli n bo limaani ki tiendi maama, o bo kua taani yenba mi fuodma dan taa nni, o bo maadi yenba yaala tie i diani bundma. **3** Poli bo pəbdi li tili ki cogi ki yanbi wan ba ke li tie buama yaala ke Kristi la fala ke go fii bi tinkpiiba kani. o bo yedi: «Jesu yua ke n yedi n tie Krisit» **4** Jufinba siiga nni bi tianba bo tuo ki taani Poli yeni Silasa po. yени greki nba yени bi puoba yaaba tie gmadkaaba yени u niwulgu. **5** Ama Jufinba yaaba n pia kangbadima yени ki nanga bo a nibiada ki daaga po, ki taani o niwulgu ki fiini ti fuudi u dogu nni. Bi bo gedi ki pigni Jason ki bua cuo Poli ki gedi yени o o niwulgu nni. **6** Ama Ban boo la'og, bi bo fili Jason yени o kpiiba i ki caa yenba u dogu nni bujiala kani ki yigni: «Ya niba n gmadi u dogu mo pundi ne kanba» **7** Joson bo n ga ya

niba o deni po bo yiedi sesari bali maama ki yedi: ke baditiano ye ki yi Jesu. **8** o niwulgu yenu u dogu banda n gbadi li maam li bo yagi bi yama. **9** Bi bo ti pani Josoi yени o lieba po ke bi ñani ba ki ja. **10** Li daali ñiagu ke bi taa Poli yeni silasi ki gedi yenba Bele ban bo pundi bi bo kua Jufinba bangima dieli nni. **11** Ya Jufinba bo ye lan dogu nni bo tie nimənba ki cie Tesalonik nba bi bo kuani bi yama yени i mənəmən u Tieu maama bangima nni ki yanbi diidi daali kuli u Tieu maama diani n maadi yaala ya tie mənəmən. **12** Lan bo cedi ke bi siiga nni bi niba bo dugi, yени Greki nba puoba yени bi jaba yaaba. **13** Ama Tesaloni Jufi nba n bo gbadi ke Poli maadi u Tieu maama Bere ke bi gedi ki gua fiini o nuwulgu. **14** Li yognu ke Poli kpiiba gba ki səni o mi ñinciam po; Ama ke Silasi yени Timote wani ye lan kani. **15** Yaaba bo ciani Poli bo gedi yени o hali Ateni. Ban bo ja o lan kani ke bi maadi ba Silasi yени Timote po ke wan tuodi cua bi kani. **16** Poli n bo guu ba Ateni o təgnma bo yagi kelima o dogu yени kuli bi gbie yени i buli **17** Yeni ke poli kua li jaandieli nni ki maadi yени Jufi nba yени ya niba bo jaani u Tieu. yени yaaaba ko bo laadi ba daali kuli bi niba tantaankaanu kani. **18** Ama Epikiriani yени Stihisiani nba gbabanda bo kpagi'o. ke bi tianbi yedi: «o maciandaano bua maadi be i?» ke bi tianba tua ke: «li naani o kelima o bo wang ba yesu yени mi bi tinkpienba findnma. **19** Ke bi taa Poli ki gedi yени o Aleopasa kani ke yedi: a ba fidi ki wani ti ke gbadi yan bangi ya bangiciama yени? **20** Kelima a maadi a boncana ti tuba nni, lan ya po ke ti bua bandi yan maadi ya bonla yени niima nni.» **21** Ama Atenasa dogtieba yени ya canba n bo ye li kani biani bi yaama ki ya cengi aboncana. **22** Lani ke Poli bo fii ki sedi Alopaja ntituali nni li yedi: «yinba Ateni yaaba n la ki kuni i yama i jaandi. **23** Kelima min təgəni i dogi nni naan kuli n la yi tagi tagi yaala ki dondi ki la yi ban jaan naani ke bi diani: Ya Tieu ke yi bani yi». Lanwani i jaani mi yanbənəma nni min yei yi yaala n yени. **24** U Tieu yua tagi yan duna yени ya bona ye len nni kuli ki tie tampoli yени ki tinga kuli yomdaano yekaanu kan ya tie bi niba n taa bi nugi ki maa ya bonla ki yi jaandieli ka. **25** Waa luo bonli ba kuli ki bua bi nisaalo nugu n səni o po, kelima wan mono n teni bi niba li miali yени mi fuoma yени yaali ye kuli. **26** UTieu bo tagi jayedo baba i k o mali ya niba yени ya mabuoli ye ki tinga ne kuli po. O bo tuodi ki bili bi po u siagu yognu yени i yeyienkaani bianu. **27** Bi niba bo baa kpaani u Tieu i. Ki yanbi kpaani o ki la 'o. kelima

waa fagi yeni ti. **28** Ama wani ya po i ke ti cuoni ki fuo, yeni ti yema kuli, Yeni ke yi ssiga nni o lonpualo yedi. ti mo tie o ya yaabila i. **29** Lan ya po nani ti tie uTieu bila yeni li buali, tin daa maali nani wani u Tieu naani nani wula yeni. bii ligi lan yaa ka tanli yua ke o kpekpieloo kpiedi ke li tie o nisaalo maalma. **30** Ti bi ki bani puu ya yognu k u Tieu bo codi ti biidi, ama mola u Tieu wangi bi niba kaana kuli ke ban lebdi bi yama. **31** UTieu bili ya daali ki go gandi o nitegika k o ba bu yanduna i mōnmōni. U Tieu bo teni lan nilo i mōnmōni bignma k o fii bin tinkpiba siiga nni. **32** Atanasi yaaba n bo gbadi ke Poli maadi bi tinkpienba fiima yeni bi tianba bo ūnuadi o ama ke bi tōba mō bo yedi: «ti daa ba faa cengi o maama datoli.» **33** Li po n pendi ke Poli yaadi ki yaa ba. **34** ke nitōba cua bi kani ki dugi li maama po yeni Denis, Aheropajiti, pua bá ke bi bo yi o Damaris yeni bi tōba.

18 Lanya bona ñ pendì, Pöli ñ a Ateni, ki gedi Korenti.

Korenti. **2** Likani, wan cendi Juufi ke bi yi o Akila, ke bi mali o Ponti, ke o dá ñani Itali ki pundi, wani yeni o denpua Prisila, kelima Kulodi den ñani bu li ñbonli ke Juufinba kuli ke ban ña Roma dogu nni. Pöli ñ tuogi ba. **3** Kelima bi den taa kpenkpendtuonli i, wan kali yeni ba ban ya tuuni, kelima bi den caandi ti jondi i ki kuadi. **4** Pöli den wangi mi maama li jaandieli nni mi fuodma daali. O den maadi ke Grekinba yeni Juufinba tuo ki ga o maama. **5** Ama Silasi yeni Timote ñ ñani Maseduani, ki jiidi ki cua, Forjanma ñ niini Pöli wan kadi ki waani yeni i mōni ke Jesu n tie Kiristi. **6** Juufinba ñ yie, ki sugdi o, Pöli ñ yogi o tialakaadi bi po, ki maadi ba, “I sōma ñ guani ki wuli i yucela po; Mini naa pia tagliba kuli. Lan cili molane ki ji ya caa, n ba gedi bi nilanba kani i” **7** Ke o ñani lankani, ki gedi Titius Justusi, ya ja n pugi U Tieu deni. O deni den ki fagi yeni li jaandieli, **8** Krispus, li jaandieli yudaano den taani ki daani O Diedo nni wani yeni yaaba n ye o deni kuli; ke Korenti niba yaaba n gbadi li maama kuli den tuo ki duu U Kiristi nni yeni mi ñinwulma bogdili. **9** Ke O Diedo legdi Pöli po ti dangdi nni ku ñiagu ki maadi, “Da jie, ama ya maadi ki da ñmini. **10** Kelima, N ye yeni a, ke obakuli kan bigni ke wan tieni a yaali n bia, kelima n pia bi niba ke bi yabi u dociamu ne nni” **11** Pöli den tieni li kani binli yeni bina luoba, ki tundi ba, ki wangí ba U Tieu maama. **12** Ama Galio ñ tua Asihaya gufeneri, Juufinba ñ fini ki nanga Pöli po, ki gedi yeni o ti buudi danba kani, **13** ki maadi,

“Ya nilo ne bōndi bi niba ke bi pugi U Tieu, ama ti yikodi naa cabi yeni” **14** Lanyognu, Pöli ñ ya bua ga mi maama, Galio ñ maadi Juufinba, “Yinba, Juufinba, li ya bi tie jodi bii tuonbiadi maama, li bi baa pia u sanu ke min maadi yeni yi. **15** Ama nani lan tie lanbona yeni yela maama yeni i maabilkacema yeni ii, yinba mōno ñ yanbi ma i ñmiali nni. N ki bua lan ya maama buudi daano.” **16** Galio ñ beli ba ki ñani ba ti buudi diegu nni. **17** Lanwani ii, bikuli ñ taani ki cuo Sosteni, yua den tie li jaandieli yudaano, puapua o ti buudi diegu cancanli. Ama Galio nan den ki songi ban tie yaali. **18** Pöli den waagi li kani waamu yeni o kpiiba, ki ti fii ki cabi ba ku kua ku ñinbiagu ki gedi Siri wani yeni Prisila yeni Akila. Wan ba fii li ñinbiayaali kani, o den cedi ke bi kuo o Sankreya dogu nni kelima o den niani U Tieu ke o baa ñua Nasaleti ñomaama i. **19** Ban pundi Efesa, Pöli ñ cabi Prisila yeni Akila lankani, ki gedi obá li jaandieli nni ki ban ya tundi Juufinba. **20** Bi den mia ke wan kali bi kani waamu, wan yie. **21** O den cabi ba, ki yedi ba, “N ba guani i kani li ya tie U Tieu buama.” ki fii Efesa. **22** Pöli ñ pundi Sesare, wan do, ki fuondi Jerusalema Kiristi nitaanli, ki ñani lankani, ki jiidi ki gedi Antiyosi. **23** Wan kali likani waamu, wan fii likani ki toli Galatia yeni Prijia diema nni ki ya paandi Kiristi ñodkaaba kuli. **24** Juufi ja, ke bi yi o Apolosi ke bi mali o Aleksandri ñ cua Efesa. O den bani mi maama, ki go paa mi dianma nni. **25** Bi den kuani o O Diedo maama tundma cogu. O yantiali den tiegi yeni U Tieu maama, o den maadi ki go maali ki li tuagi yeni Jesu maama. Ama o den bani Jan ñinwulma bogdili baba i. **26** Apolosi den fuoni o yama, ki maadi li jaandieli nni. Ama Prisila yeni Akila ñ cengi o maama, ban piadi yeni o ki yanbi ki waani o O Diedo sanu. **27** Wan den bua wan pendi ki gedi Acihayia, o kpiiba den paani o pali, ki diani li tili, ki teni Acihayia Kiristi ñodkaaba ki waani ba ke ban ga o cangu. Wan pundi likani, o den todì U Tieu yanblí ñ cedi ke yaaba duu Jesu po. **28** Apolosi den yaadi Juufinba asala siiga nni, ki nia yeni ba, ki taadi i diani banma ki wangí ba ke Jesu n tie Kiristi.

19 Li sua ke Apolo ñ bo ye Korenti, Pöli den tōgní ya dogi n ye a juana nni kuli, ki ban pundi Efesi dogciamu nni, ki kadi yeni Jesu ñodkaaba siiga tianba.

2 Pöli ñ yedi ba: «Yin dugi U Tieu po yeni, i baa mi Forjanma aa?» Ban ñmiani o: «N n, tii gbadi ke bi maadi Forjanma maama mōno» **3** Pöli ñ buali ba: «To

bi nan tieni yi mi ñinwulma bogdili yeni be i?» Ban jiini: "O Ninwulka Jan yaama" 4 Lanwani ii, Pöli íjiini ba: «Jan den tieni ti tuonbiadi sugli ya ñinwulma bogdili i. O den waani bi niba ke ban ya daani yua n ba ñodi o puoli wani n tie Jesu.» 5 Bi niba ígbadi lan ya maama, ke bi tuo ki ga mi ñinwulma bogdili O Diedo Jesu yeli po. 6 Pöli ímaani o nui bi po, ke Forjanma jiidi bi po, ke bi ji maadi mi maalanma nni ki pua sawali. 7 Bi den tie nani jaba piiga n bilie i. 8 Pöli den kua yikodi tundma dieli nni, ki maadi yeni li papaali, nani ñmaali taa yeni, ki tie ania ke ban gbadil U Tienu diema niima nni. 9 Ama, Juufinba bi tianba den juagi bi pala kaa tuo ki colni Jesu sanjødma, ki go maadi ki biidi Jesu yeli asala siiga. Lanyapo, Pöli den yaadi ki ja ba, ki taa bi ñodkaaba, ki piadi ki ban tundi ba daali kuli Tiranusi cogdieli nni. 10 Pöli den li kubi yeni i hali bina lie, ke yaaba ye Asi kuli, Juufinba yeni Gilekinba kuli, gbadil O Diedo maama. 11 U Tienu den tie Yaalidgu tuada yeni Pöli nui, 12 Lanyapo, ya yianba den fidi ki sii Pöli ninfiancabl bii o tiayiekaagu den yi baa laafia, mu cicibiadmu mo den íki ñaani yiantianba mo. 13 Ama Juufinba, ñantaadi danba mo den ye li diema nni, ki bieli ki ñangi mu cicibiadmu mun ye yaaba niimm O Diedo Jesu yeli po. Bi den yi yedi: "Jesu, Pöli íwangi yua ya maama yeli po, n yedi yi yeni li niinli ke yin ña ki ja bi niba ne" 14 Yaaba n den tiendi lani den tie Juufi salga yidkacianba siiga yendo, ke bi yii o Sefa ya bijalelediba i. 15 Cicibadyenga íjiini ba "N bani Jesu, N go bani Pöli mo; Ke yinba mo tie bile i? 16 Ki cicibiadga yaaga n ye o nilo nni yeni íbibi ñantaadi tofaadanba, kiloli ba ki puapua ki duoli ba ban ña li dieli nni ki sani mubili yeni ti yiadi. 17 Ya niba n ye Efesi kuli, Juufinba yeni gilekinba ígbadi li maama, ki bandi. Ti jawaandi íkua ba, ban kpiagi O Diedo Jesu yeli. 18 Yaaba n den daani Jesu nni mo den nagdi ki wangti ban tieni ya tuonbiadi, ki miadi sugli ti po 19 Bi ñogdanba yeni ti bulbondi danba den cua yeni bi tila ke bi juu ke a buodi u mu nni asala siiga. Li tila kuli dunga den pundi ligdibala tuda piimu 20 Lanyapo, O Diedo maama den yadi i kaankuli yeni u paaciamu. 21 Pöli ísoni o tuonli ki gbeni Efesi dogu nni, Forjanma den kuani li jagli ke wan togni Maseduani yeni Acihayipo, ki gedi Jerusalema; O den maadi "Min kali nekanba yeni, li buali ke min pundi Roma po mo." 22 Pöli den soni o todkaaba bilie Maseduani, lani n tie Timote yeni Erasitusi yaaba n den tie o naacenba. Ama wani

obá go den tieni Asi diema nni waamu. 23 Lanyognu, bi den fiini mi janjancianma Efesi dogu nni, ki mi nua Jesu sanjødma. 24 Wula maano den ye ki yii Demetriyusi, o den duadi Diyana jaandieli bonnanana ki kuandi o tuonsónba po li baali boncianla 25 Lanwani ii, o den yini li tuonsónba yeni ya maaba sieni, ki taani ba ki yedi ba, "Canbáanba, i kuli bani ke ku maagu ne tuonli kuandi ti li baali boncianla. 26 I la ki go gbadil, li ki tie Efesi ne baba ka ama Asi nni kuli, ke ban yii yua Pöli bändi ki lebdi bi niba maalma ke bi ñodi o. O yedi ba ke ban tagi ya buli yeni i nui ki tie tienu. 27 Li ba fidi bi niba ífali ti kpenkpendu tuonli ne; lani baba ka, bi go ba fidi ki fanbi ti pobulo Diyana yua n dagdi yeni ti kpiagdi yeni budiel. Wani yua ke Asi kuli yeni ñanduna kuli bugi ba buoni o kpiagdi." 28 Ban gbadil lanya maama, ke bi fii yeni li pabienli ki yigni ki tua "Efesi yaaba Diyana ye yeni ti kpiagdi" 29 Ke li ñymadli tieni u dogu nni kuli, ke bi niba taani ku kua u badu guagu nni, ki cuo pöli yegni yaaba n den ñani Maseduani ki cua, Gayusi yeni Arisitarkusi. 30 Pöli den bua kua ku niwulgu siiga, ama bi ñodkaaba den pani o. 31 Asi diema nni yikodanba yaaba n den tie dönlinba den soni u tondu ki waani o ke wanda kua ku guagu nni. 32 Bi niba den yigni ki maadi maayenma, ke tianba mo maatoma, kelima bi den ye ti yanyagdi nni ke bi siiga boncianli ki bani ban taani yaali ya po. 33 Juufinba ídadi Aleksandro ki ñani bi niba siiga, ki seni o liiga Aleksandro ícili ki ya gangi o nui, ki bua wan waani li nitaanli li bonli niima nni. 34 Ama, ban bandi ke o tie Juufi, ban taani ki tandi ki maadi maayenma lan waagi kudilie ki tua, "Efesi yaaba Artemisa ye yeni ti kpiagdi." 35 yiko tuonsónlo ímøndi ki jiini ku niwulgu yama, ke o maadi, "Yinba Efesi yaaba, o laa nilo n ye ne, kaa bani ke Efesi dogciamu n tie ti pobulciamo Diyana budiel guudka, ya nannanli n ñani tanpoli ki baa? 36 Yinbani ke lanya bonli ki pia niama yeni ii, i ba dingi i yama ki da jegibi ki soni tuonkaadi. 37 Kelima yin cua yeni ya niba ti buudi ne ki tie jaandieli suuda, baa go tie yaaba n fanbi tin jaandi ya bulo mo. 38 Lanwani ii, Demetriyuusi yeni bi maaba yaaba n ye yeni o ya pia tagli yeni nilobá, ti buudi diena ye, ke ti buudi yudanba mo ye; bi ba fidi ki jia bi maama yeni biyaba. 39 Ama i ya pia maatoma li buali li maama jiama ícolni li nitaali sanu i. 40 Kelima, lanyapo, bi ba fidi ki galgi ti ke ti yie yiko i ki fiini li ñymadli dinne ki naa bani yaali ya po, ti go kan fidi ki waani li niima nni

mo. **41** Wan maadi lanya maama ki gbeni, ke o cabi li nitaanli.

20 Ku fuugu po ñ pendi, Pöli ñ sönü ki yini bi ñjodkaaba, ki paani bi pala, ki ji cabi ba, ki fii ki gedi Maseduani. **2** Wan pendi li diema nni, o den maadi n yabi, ki paani bi pala, ke o cua Gresi. **3** Wan tieni li dogu nni ñmaali taa, Juufinba ñ tidi loli ki sedi o po yeni i janbi, lan sua ke o bua kua ku ñinbiagu ki gedi Siri, wan jagi, ki guani ki lebdi Maseduani. **4** Yaaba n den ba ciani o Asi po n tie, Sopateri, Piirusi bijua, ke o ñani Bere; Aristarki yeni Sekondi, ke bikuli ñani Tesaloniki ki tie dugikaaba; Gaayusi, ke o ñani Derbi, Timote, Ticiki yeni Trofimi, ke bi tie Asi yaaba. **5** Ama lanya niba den ga ti liiga ki ba guudi ti Trowa. **6** Ya kpanu n ki pia dibinli daana ñ pendi, ke Ti kua ku ñinbiagu Filipi, ki tieni dana mu, ki pundi bi kani Trowa, ki kali likani dana lele. **7** Laadi daacincinli daali, tin taanni ki bua ñymiidi kpanu, Pöli ñ maadi yeni bi dugikaaba. O den bobni ki bua li ya fiifandi, wan fii i, lanwani ii, o den maadi ke ku yøgsiigu ti yøgdi. **8** Mu fidsanmu den yabi poli dieli nni, tin den taani naana. **9** O naaciemo den kaa li takobonli kani ke bi yi o Etikusi, mi guama den paadi o. Nani Pöli ñ den maadi boncianli yeni ii, li naaciemo mi guama ñ paadi li naaciemo, wan lagdi li dietuaditali po ki baa ki kpe **10** Ama Pöli ñ jiidi, ki duani ki labni o po, ki wobi o. K yedi, "Da wadi mani i pala ka, kelima o fo." **11** Wan guani ki do, ki ñymiidi kpanu, ki ñymani. Wan maadi yeni ba ki pugni hali i sinjafaani, wan cabi ki fii. **12** Ban guani yeni o naaciemo ke o suo, lan songi bi pala. **13** Tinba wani den kua ku ñinbiagu, ki ga Pöli liiga, ki gedi Aso, tin den ba guudi naani ki taa Pöli ku ñinbiagu nni. Wani mñno den bua yeni i, kelima, o dá den jagi ke wan tøgni u sanu i. **14** Wan cendi ti Aso yeni, ke ti kuani o ku ñinbiagu ki gedi Mitileni. **15** Tin fii lankani, ti tieni dayenli i, ki pundi Cihiyø kpendegli kani, li daalieli ke ti pundi Smo kpendegli, li daataali daali, tin pundi Miletii dogu nni. **16** Nani Pöli ñ den jagi ke wan tøgni Efesa po, o den ki bua wan biani mi yaama Asi diema nni, kelima o den peli ki bua o ya ba fidi, wan pundi Jrusalema pantekoti daali i. **17** Wan pundi Miletii, Wan soni bi niba Efesa, ban yini o po Kiristi nitaanli nikpelba. **18** Ban pundi o kani, wan maadi ba, "Yinba mñno bani ibá ke hali min ñmaa n taali Asi ne, min ye maama yeni yi yognu kuli. **19** N li ñjua ki tuuni U Tieu tuonli yeni li pali nni yumiinli,

yeni ti ninsiidi yeni Juufinba ñ lolí ki sedi n po yeri ya janbi kuli. **20** Yinba mñno bani ke mii døgní yi libakuli ke li nua yaali n tie bonmñli i po, yeri min tundi yi maama asala siiga, ki go caa i dansani nni maama. **21** I bani min tuodi ki waani Juufinba yeri gilekinba ke ban biidi bi pala bi tuonbiadi po, ki lebdi bi yama ki ñjodi U Tieu, ki dugi ti Diedo Jesu po. **22** Molane, Forjanma tigi nni, ki caa yeri nni Jerusalema, n naa bani yaali n ba tieni nni lanpo, **23** Ama Forjanma tuodi ki waani nni ke i kudseseli yeri falaciamu guu nni. **24** Ama mii tama ke n miali tie bonmñli n po, ki ba pani nni min dudi n ñonma banlu yaali n pia n po mayuli po, lani n tie ke min sönü O Diedo ñ puogi nni ya tuonli, ki tieni kasiedi U Tieu ñjanbli laabaaljamo po. **25** Diidi mani molane, n bani ke yinba yaaba ya siiga ke n kpaandi ki waani U Tieu diema laabaali ne, i kan la n nunga jiga. **26** Kelima n kadi ki maadi yi i mñni dinne, ke mii pia tagliba kuli ke li nua nisaaloba kuli sôma. **27** Kelima, min waani yi U Tieu yanbuama, mii døgní yi libakuli. **28** Lanwani ii, yin fangi i yula ki cegni ibá, ki guudi U Tieu Forjanma ñ guuni ya yankulu ke yin ya tie yankpaaba/ gobdikaaba. Yin ya faami, yin gobdi ya yognu U Tieu nitaanli, wan baa yaaba ki taani o kani yeri o sôcema. **29** N bani ke n ya fii, ki siedi ki ñja yi, yaaba n tie nani i fuasangbanbiadi yeri ba kua i siiga, ki kan taa ki cabi u yankulu. **30** N bani ke bi niba ba kua i siiga, ki bondi yi yeri bi nufantunda ke yin tua ñjodkaaba. **31** Lanwani ii, yin sedi taajalalie, ki guudi. Yin ya tiani ke bina taa n yeri, ke n tundi yi yieren yeri ñiagü kaa cedi. **32** Molane, n mubni yi U Tieu yeri o ñjanbli ñomaama nui nni, yaama n ba fidi ki cedi yin paagi ki cie, ki go baa u biinu wan bili ya ñjalmani o nigagdijanba po. **33** N naa kuani n yama niloba kuli ligi bii o wula lanyaaka o tialakaadi nni. **34** Yinba mñno bani ke n ya nui ne kuani n yuli po buama yeri yaaba n ye yeri nni ya buama i. **35** Lan tie yaali kuli, n tieni nannanli ki waani yi yin ba todii a tadma maama yeri i tuona, yeri yin baa tiani O Diedo Jesu ñ yedi ya maama, wan yaadi kiyedi yaama obá: «Mi yedjanma ye ñjan teni po ki cie ñjan ga.» **36** Wan maadi yeri, ki gbeni i, ke o gbaani ki jaandi yeri bikuli. **37** Bikuli den buudi boncianla, ki cuo Pöli tulu nni ki wobi o. **38** Bikuli den ye yeri li pabonli kelima ban den gbadii ke o maadi ke bi kan ji guani ki la o nunga, lani ñ pendi i, ke bi ciani o ku ñibiagu kani.

21 Tin cabi ba ki fii, ki kua ku ñinbiagu, ti taa sansiedu ki gedi Kosi dogu nni, lan fiifandi, ke ti pundi Rodesi dogu nni, ki pendi lankani ki pundi Patara. **2** Ti den la ñinbiagu ke ku caa fenesi po, ke ti kua gu. **3** Tin den nagi Cihipri kpendedgli, ti den balni ki ña li ti ganu po, ki toli Siri po, ki gedi ki sedi Tiiri, ke bi tugdi ku ñinbiagu tuga. **4** Ti den la jesu ñodkaaba, ki tieni lankani dana lele. Fojanma den fandi ba ke bi waani Pöli ke wan da gedi Erusalema. **5** Ti cangu ñ den juodi likani, ke ti cabi ba, ki tugni ti sanu, ke bani yeni bi puoba yeni bi bila piadi ti hali ki ñani ti u dogu nni. Ke ti gbaani ki jaandi u ñinkunu. **6** Ti den cabi ba ki kua ku ñinbiagu, ke bi guaniki kuni bi denpo. **7** Tin den pendi Tiri, tiden suagi ki gedi Pitolemayisi. Lankani, ti den fuondi tikpiiba, ki juadi yeni ba dayenli. **8** Lan fiifandi, ke ti fii ki gedi Sesare, ki kua Filipi yua n tie ban den gandi ya nileledba o laabaaljamo tundma po yen yendo deni, ki ye yeni o **9** Li nilo den pia bonpola taa, ke bi tie powandina, ki pua sawali. **10** Tin tieni likani dana waamu, sawalpualo bá den ñani Jude, ki jiidi ki cua, ke bi yii o Agabus, **11** O den nagni tikani ki taa Pöli gbanñagdu, ki loli o ya taana yeni o nui, ki yedi ne: “Fojanma ñ yedi yaali n ne, ‘Maama ne i, ke Juufinba ba loli yua yeni ya gbanñagdu ne, ki mubni o bi nilanba nui nni.’” **12** Tin gbadu lan ya maama, tinba yeni ya niba n ye likani kuli ñ taani ki maadi Pöli ke wan da gedi Jerusalema. **13** Ke Pöli jiini, “Be yapo i, ke i buudi ki yagni n yama? Kelima, N bobni ki gbeni o, Li ki tie ke ban loli nni baba ka, ama ki go ke Jerusalema nni, O Diedo Jesu yeli po” **14** Nani Pöli ñ den ki bua ke o cengi ti cegli yeni i, ti ji den ki ñua ki niidi o, ti den yedi, “O Diedo yanbuama ñ tieni lan buali maama” **15** Lanya dana ñ pendi, ke ti baani ti tuga ki doni ki gedi Jerusalema. **16** Bi ñodkaaba den ñani Sesare, ki ñodi ti lipo. Bi den yegi yeni nilo ke bi yii o Minasön, ke o tie Cihipri yua, ki den tie ñodkaa, tin baa ye yeni yua. **17** Tin pundi Jerusalema, ti kpiiba den ga ti cangu yeni li pamanli. **18** Lan fiifandi, ke Pöli gedi yeni ti Jaka kani, Kiristi nitaanli nikpelba kuli den ye likani. **19** Wan fuondi ba ki gbeni, ke o dugni ba U Tieu n tieni yaali kuli bi nilanba siiga o tuonli sanu po. **20** Ban gbadu lani, ke bi dondi U Tieu, ki maadi o, “Ti kpiilo, a la ya niba n tuo ki dugi Jesu po Juufinba siiga ki luo tuda tuda. Bi kuli sedi taajala lie i, ki baa colni li bali yikodi. **21** Be maadi ba a maama, ke a tundi Juufinba yaaba n ye bi nilanba siigi, ki waani ba ke ban ña Moyiisi maama, ke ban da

kondi bi bila, ki go da ñua bi yaajanba bogda mo. **22** Ti ji ba tieni ledi i? Li naa pia tama ke bi kan gbadu ke a cuu ne. **23** Lanwani ii, ñyan tieni tin ba waani a yaali. Niba na ye ne ki niani U Tieu bi ñonianu. **24** Taa li niba, fini yeni bani ñ wuli ki ñani li kuali, ñyan pa bipo, ban kuo bi yudi. Lanwani ii, bi niba ba bandi ke ban maadi a po ya maama kuli tie tofaama. Bi ba bandi ke fini moko ñua li bali yikodi. **25** Ama yaali n nua bi nilanba yaaba tuo ki ga Jesu samþodma po, ti diani ba li tisõnkaali, ki waani ba ke ban cuo bi yula yani i buli padjiema, yeni mi sôma, yeni mu yansôdkamu nandi yeni mi conconma.” **26** Ke Pöli taa li niba, ke li fiifandi ke o wuli yeni ba, ki ñani li kuali yeni ba, ki kua ku jaandiegu nni ki waani ban ba tieni ya dana yeni yukuli ñ ba padi ya padli bi ñyanbma po. **27** Ban den bili ya daneleeda ñ nagi gbenma, ke Juufinba ñani Asi ki, ki la Pöli ku jaandiegu nni, ke bi maadi ki fiini bi niba pala, ki cuo Pöli. **28** Bi den tandi ki tua “Israyeli niba, todii mani ti. Ya nilo n kpaagi ki tundi bi niba i kaankuli ya bona n ki colni ti buolu, ti yikodi yeni tin kua naani ne. Lani baba ka; o go kuani bi nilanba ti jaandiegu nni, ki jogni lanya kaangaggidjanmonu.” **29** Kelima bi den kpia ki la ke wani yeni Efesi yua Trofima, ke bi yegi u dogu nni, ke bi maali ke o den kuani o ku jaandiegu nni i. **30** Li ñögli den tieni u dogu nni kuli, ke bi niba sani ki taani, ki cuo Pöli. Bi den dadi ki ñani ku jaandiegu nni, ki luoni a bulñona kuli. **31** Ban jagi ke ban kpa o, ke li maama kua sejenba yudaano tubli nni ke Jerusalema kuli ye li ñymadli nni i. **32** Lanyognu ke o taa sejenba ki sani ki jiidi ki pundi li ñögli kani. Bi niba ñ sejenba yeni bi yudaano ke bi ña Pöli yeni ti puadi. **33** Ke sejenba yudaano nagnii ki cedi ke bi cuo Pöli, ki cedi ke bi loli o yeni i kudseseli. Ke o buali wan tie yua yeni wan tieni yaali. **34** Bi niba den tandi ki maadi maayenma, ke tianba mo maadi maatoma. Nani seje yudaano ñ kan den fidi ki maadi libakuli kelima ku fuugu po yeni, o den cedi ke bi gedi yeni Pöli li kpaadidiepaali nni. **35** Ban den pundi a ñymadaa kani i, bi den tugi Pöli kelima bi niba jadi den yabdi. **36** Kelima ku niwulgu den ñua puoli ki yigni ki tua, “Ban gbeni o maama!” **37** Ban den bua kuani Pöli li kpaadidiepaali nni ya yognu, ke o maadi seje yudaano, “N ba fidi ki maadi bonli i?” Seje yudaano ñ buali o, “A maadi Gileki maama? **38** Lanwani ñaa tie Ejipti jua yua n den fiini mi janjanma ki kuani jakonda tuda na mi fanpienma nni ka aa? **39** Pöli ñ yedi, “N tie Juufi, ki ñani Tarsi dociamu, Silisi diema nni. N tie

dogcianmōnu dotielo i. N mia ke ḷjan cabi nni u sanu min maadi yeni ku niwulgu. **40** Seje yudaano í cabi o u sanu, ke Pōli sedi a ḷmaada po ki duoni o nuu, ki gaani ki toli ku nilgu. Bi kuli í suoni silbi, ke maadi ba Ebrewu maama nni ki yedi,

22 «N ninjaba yenii n baanba, cengi mani min pia ya maama ki bua ki maadi yi, ke yin ga ma». **20** niwulgu n den gbadi ke Pōli maadi Hebilu maabuolu nni, bikuli den suoni Silibi. Poli den yedi: **3** «N tie Jufi ki mali taasa Cilisi ya yogu ama den kua Gamali cogu o naa dogu nni. O den bangi ti yaajanba maama cain, n den kuani yama kuli U Tieu po nani i kuli n bua wan maama dinne. **4** N den wangi yaaba n ḷjua laa fala paa, n den loli b jaba yeni b puoba kuli ki kuani ba li yonmideli nni. **5** Ba sala yidikaaba cianba yeni b ni kpe juogi kaaba ba fidji ki tieni siedi ke ban den teni li tili ke min gadi Damasa ke pan teni ti ninjaba yaaba tie Jufinba min den gadi naa po ke loli yaaba n ḷjøa o sɔnu ki cuani ba Jelusaema ki ban pua ba. **6** Li den bua ki pundi naani o yie sinu yeni mini den pa u Sɔnu ki caa Damasa nni den nagi. La yo o yen ciangu den ñiliti ki ñiani tanpoli po ki ba Lidini. **7** N den jiidi ba tinga ki gbadi o nialu ka li maadi Solo Laabaali ki wangí fala. **8** N den gua buali o a tie ḷmaya yonbidaano i? o den ḷmiani nni Jesu Nasaleti yua ki wangí fala. **9** Min yen yaaba n den yegi bi den la n yenyenma ama bi den gbadi yua maadi yeni min ya nialu. **10** N den yed: N ba tieni lede n yonbidaano? N yonbidaano den yedi: Fii ki pundi Damasa, lan kani bi ba wani a ḷja ba tieni yala kuli. **11** N den nua kelima yenyenma ciangu n yen n po, n yegi lieba n den dadi nni ki pundi Damasa. **12** Lan kani ke n den bandi bari yi yua Ananiasa, oja yen tie nimono U Tieu bali maama po, ya Jufinba ye Damasa kuli tiedi o po sieda ḷjaamo. **13** Wan Ananiasa den cua min ye naani, ki nagi ni kani ke yedi: N ninjua Solo, ḷjøli, li yogu ki la o. **14** O den yedi: ti ya yaaba ke U Tieu lugdi ba ka bani o yama buama ki ya tiegi, ki gu wan ba maadi ya maama o ya ḷjøbu nni. **15** A ba tua o siedi b niba yaşa nintuali nni ḷjan laa yaala yeni ḷjan badi yaala yeni ḷja gbadi galoo. **16** Møla a kaa gu be? Fii ki ñiani a biidi, kelima bi jaandi Jesu ya yeli po. **17** Min den guani Jerusalema, ya yogu ki den ye li jaandielii nni ki jandi U Tieu, li den cua n po nani ba yenii. **18** N den u yonbidaano ki yedi: Fii ki ñaaa Jerusalema tonma tonma kelima bi kan gua ḷjaaba ban tieni a po ya siedi kuli. **19** N den yedi: «N yonbidaano, ban mølo

ba ki cuo yaaba n den ḷjua a ki kuani ba a yonbi diena nni, ki kpa tianba a jaandienaa nni. **20** N den tie sieda yi po ya daali k b den wuli Etina sɔnma, n den taa yi yapo mɔmɔni, k guudi yaaba n den ye tiadi.» **21** Ama n yonbidaano den yedi: «Ti ki gadi kelima n nua ke n ya gadi hali fagma bi nilanba yapo.» **22** O niwulgu den ḷmimi ke maadi ki den pundi hali li kani ke bi ji yigniki yedi: «kpa mani ya nibuolu nan ki nano yenii ki tingi, kelima la ḷja ya nilo na ya pia li miali. **23** ya yogu ki bi tandi kin landi li liada ki yadi ti tandi, **24** a mintiela yudaano den cua kua yenii o paalu ki cuo Pōli. O den serii o niwulgu kuli ki bualii Pōli n tieni yaala bi ya nintuali nni, ki bandi yaala n tieni ki bi taandi ya tantaani buoli na. **25** Ya yogu ke bi loli Pōli i baabi i, o den yedi a mintiela kobga yudaano yua n den se o kani: «Li cabi ke yin pua ya nilo n tie Loma ki daa buni yenii o?» **26** A mintiela kobga yudaano n gbadi yenii, o den gadi a mintiela yudaanciamo kani ke yedi: «a mo la ke tin tieni lede? kelima o nilo yenii tie Loma yua cain.» **27** A mintiela ciamo den gadi ki yedi: «bi maadi a ya linani Loma cain» Pōli den ḷmimi. **28** A mintiela ciamo den guani ke yedi o «Li en tie faala ka ki tua Loma yua cain ama yen ya liigi kpiagi.» **29** Lan yogu yaaba den puo wan Pōli den siedi, ti ja waandi den cuo li mintiela yudaano kelima waa gbadi ki Pōli tie Loma yua yi cain ke den lolo yi baabi yenii. **30** Li daa taa daali, a mintiela yudaano den bua ki bandi i mɔmɔni yaala ya po ke Jufinba kɔni yenii Pōli, o den lodi yi baabi Pōli nungi nni, ki yiini li jandieli yudanba yenii bi nikpela ki taani ba. O den jiini Pōli ki sieni o bi kuli ya siiga nni.

23 Poli den nuali salga yidkaaba taancianli, ki maadi, “N kpiiba n den ye U Tieu nintuali yenii li yantianjanli hali yenii ya daali ne.” **2** Salga yidkaciamo Ananiasi n yedi yaaba n den se o kani ke ban pua o ñøbu po. **3** Pōli í maadi o, “U Tieu ba pua a mo, diidi mani li guonpienli ne. A kaa ki bua maami a nuu li bali maama po ki bu n ya buudi yo oo, ki nan kandi yiko po ki cabi ke ban pua nni.” **4** Yaaba n den se o kani í maadi, “A ba sugi U Tieu salga yidciamo yenii yo oo?” **5** Pōli í maadi, “N kpiiba, n bi ki bani ke o tie salga yidciamo. Kelima li diani, A kan maadi maabiigu a dogu yikodaano po.” **6** Pōli í bandi ke li nitaanli nni, cagyenli tie Farisienba ke li caglieli tie Saduseyenba, wan doni o nialu ki tandi ki maadi li ni taanli nni, “N kpiiba, N tie Farisien, ki tie Farisien bijua. Min daani

mi yiedma bi kpienba siiga nni po i, ke bi bua jia nni ti buudi ne.” 7 Wan yedi lani, mi niama ñ fii Farisienba yeni Saduseyenba siiga, mi paadma ñ tieni ku nilgu siiga. 8 Kelima Saduseyenba yedi ke faadma ki ya, maleki ki ye ki buali fojanma, ama Farisienba wani bani ke likuli ne ye ki tie mõni. 9 Lanyapo, ban fiimi ku fuugu, ki ya sugdi biyaba. Farisienba gbanbanda bi tianba ñ fii ki cili ku ñoniagu, ki yedi, “Ti nan ki la ya nilo ne ñ pia ya tagli. ñma bani maleki bii Fojanma yaa maadi yeni o?” 10 Ku ñoniagu ñ fii ki pugni, o sejeciamo ñ jie ke bi ba ti pua ki papadi Poli, wan sõni u tondu, ke o sejenba ñ jiidi ki fie o li nitaanli nui nni yeni u paalu ki cua ki kuani o li kpaadidieli liiga po diepaali nni. 11 Ku ñiagu ñ bii, O Diedo ñ cua ki sedi o kani, ki yedi, “Da jie, kelima nani ñan maadi ki tieni n po kasiedi Jerusalema yeni, a go ba tieni li kasiedi Roma nni mo.” 12 Lan fandi, Juufinba siiga, bi tianba ñ poli, ki niani ke bi kan di libakuli bi go kan ñu libakuli hali yeni ban ba kpa Poli. 13 Yaaba n den taani ki jagi li janbi ñololma den ki luo niba piina. 14 Ban gedi salga yidkaciamo yeni a nikpela kani ki maadi, “Ti poli ki niani ke ti kan di ti go kan ñu libakuli hali yeni tin ba kpa Poli. 15 Lanwani ii, ñan cedi ban maadi o sejeciamo ke ban jiini o i kani na, yin ñanbi ki kpaagi o maama nni. Tinba wani tuodi ki bobni o po, ki ba kpa o ke bi dá ki pundi yeni o i kani. 16 Ama, Poli ninsalo bijua ñ gbadi ke bi loli ki sedi ki ba guudi ki kpa o, wan kua li kpaadidielpaali nni, ki tualti Poli. 17 Poli ñ yini seje kobgo ciamo ki maadi o, “Taa o naaciemo ne, ki ciani o o sejeciamo kani, kelima o pia maama ki bua maadi o.” 18 Lanwani ii, seje kobga yudaano ñ taa o naaciemo ki ciani o o sejeciamo kani, ki maadi, “Poli yini nni, ke n kua o kani, ke o maadi nni ke min ciani o naciemo ne a kani. O pia maama ki bua maadi a.” 19 O sejeciamo ñ cuo o naaciemo nuu, ki piadi yeni o, ki buali o, “A pia be ya maama i ki bua maadi nni?” 20 O naaciemo ñ maadi, “Juufinba taani ki loli ki ba mia ñan cedi ban won jiini Poli bi nitaanli nni, nani bi bua ñanbi ki kpaagi o maama nni yeni. 21 Ama, ñan da cengi bi maama, kelima, bi ki luo niba piina, ki poli, ki niani ke bi kan di, bi go kan ñu libakuli hali yeni ban ba kpa Poli. Bi bobni ki gbeni o, bi ji guu ñan ba jagi ki cuo yaali i.” 22 O sejeciamo ñ cabi o naaciemo wan ña, ki nan tuodi ki kpaa o, ki maadi, “Da cedi niloba kuli ñ bandi ñan maadi nni yaali ne”. 23 Ke o yini seje kobga cianba bilie, ki myedi ba, “Yin bobni sejenba

kobilie yaaba n ba gedi Sesare, yeni tanpuala piilele, yeni bi kpandanba kobilie. I ba fii ku ñiagu, kudi taa yognu, ki gedi Sesare. 24 O go den yedi ba ke ban bobni ti yanjagkaadi, Poli ñ ba jagi yaadi, ki taa o mi yanduanma nni, ki gedi ki mubni o gobna Feliksi nuu nni. 25 Ke o diani ya tili ne: “Kolodi Lisiasi n diani ya tili ne, gobna ciamo Feliksi po, N fuondi a. 27 O ja ne, Juufinba n cuo o, ki bobni ke ban kpa o, ke n gbadi ke o tie Roma yua i, ke n ñodi ba yeni sejenba, ki fie o bi nuu nni. 28 N den lingi min bandi ban jalgi o yaali ya po, ke n cedi ke bi jiini o bi nitaanli nni. 29 Bi waani nni ke bi jalgi o ya maama n nua bi bali maama i, ama ke waa pia ya tagli n buali kuuma bii ban luoni o. 30 N go gbadi ke bi loli ki sedi o po yeni i janbi, lani n cedi ke n kagni ki taa o ki sõni ke ban cua yeni o a kani, ki yedi yaaba n jalgi o ke ban bobni yaali n tie o tagli kuli, ki cua ki waani ke ye ki gbia. Ya gaani n cabdi.” 31 Sejenba ñ colni o tondu. Bi den taa Poli ki gedi yeni o Antipatri ku ñiagu yeni. 32 Lan fiifandi, sejenba boncianli den cedi ke a tanpuala n ciani o, ke bani bibá guani ki lebdi li kpaadidieli po. 33 A tanpuala ñ pundi Sesare, ki teni gobna li tisõnkaali, bi go den taa Poli ki waani o. 34 Gobna ñ cogi li tili, o buali Poli wan tie ya diema yua. Ki bandi ke o tie Silisia yua i. 35 Wan maadi, Yaaba n kpaani ke ban bu a buudi ya pundi, n ba cengi a maama kuli ki gbeni. O den cedi ke bi kubi o Herodi badidieciangu nni.

24 Dana mu bo pendi ke salayidkaaba cianmo Ananasi yeni bi nikpejuogikaaba, yeni mi mabanma liiga yua, yua ke bi yi o Tetule lan niba n bo ciani Poli o dogdaano kani kelima bi bi pia yenba ti buudi. 2 Ya yognu ke Poli bo sedi o dogdaano nituali nni, Omabando Tetule bo cili mi maama ke bua wan jaligi o ki yedi: «o dogdaano ya ñalbalgi po i ke ti kuli ye yeni mi yanduanma yeni a maaljama mo ya po i ke ti dogu kuli lebdi ki ñanbi 3 Li tie ñalbalgi boncianli a po ti pala nni yeni ñan tieni yaala kuli; ti jaandi ña hali boncianla Felisi. 4 ki fidi, min da biandi a yaama, n ba mia a ñan cengi nni bonjanla yeni mi yanfuomama. 5 Kelima ti diidi ki sua ke o ja ne tie ya nibiado n ba fidi ki fiini ñanduna nni juufinba pala ki cedi ban fiini mi yiema. O tie Nasareti jaantieba liiga yua i. 6 O jagi ki ba fanbi ku jaandiegú i ke ti cuo o. 7 Ama, Lisia o seje ciamo mõndi ki fie o ti nui nni yeni u paalu, ki gedi yeni o. 8 A ya buali poli li maama po, a ba gbadi i mõmoni tin jalgi o yaali ya po.

9 Ke juufinba todì ki jalgi Pöli ki yedi ke ke ban jalgi o yaali ya po tie momoni i. **10** Ama gobna n' teni Pöli mi maama ke wan maadi, Pöli n' jini, "N gbadì ke a tie ti buudi yudaano u dogu ne li tieni bina, ke n pali mani yeni mi ba yaadi mini nba, ki waani i momoni. **11** A ba fidi ki kpaagi ki bandi ke piiga n dana lie n yeni, mi gedi Jerusalema ki ba pugi U Tieu. **12** Ban la nni ku jaandiegú nni, n ki bo gagi yeni nilo, n bi ki fiindi bi niba pala yiko cogdieli kani yeni u dogu nni. **13** Bi kan fidi ki teni kasiedi ban jalgi nni yaali ya po. **14** Ama n tuo a nintuali nni ke ban yi yaali jaanbuofanu yeni, n li nua mani i ki pugi ti yaajanba Tieu, N dugi ki go colni yaali n ye yiko tili nni yeni sawalpuuba n' diani yaali kuli. **15** N pia li dandanli U Tieu nni nani ya niba ne yeni, ke mi faadma ba tieni bi nitieginkaaba yeni bi nibiadba po kuli. **16** Lanyaapo i ke n tie ania ke min ya pia ya yantianjanli n ki pia tagli U Tieu yeni bi niba po. **17** Li tieni bina ke mii ye ne, n cua yeni li todli n dogu yaaba po yeni i ligi bu paabu po. **18** Min tieni lani, juufinba yaaba n nani Asi den la nni ku jaandiegú nni ke n tie mi wulinjanbima bogda, laa den tie niwulgu nni bii ymadli n ye naani. **19** Bi niba ne ya pia maamaba, bi ji ba fidi ki nagni a nintuali ki waani ban jalgi nni yaali ya po. **20** Lanyaaka li niba ba fidi ki waani juufinba yiko danba nintuali ban la yaali n po ke laa tiegi. **21** Li nan yaa tie min den ye bi siiga nni ki tandi ki maadi yaama ke yuakuli gbadì yaa ka, "Bi kpienba faadma po ya buudi ke bi bua jia nni a nintuali nni dinne." **22** Feliksi yua n den bani li maama fuuli den yedi ke juufinba n' juuni, ki yedi, "Komanda Lisia ya nani Jerusalema ki kpeni, n ba jia i buudi." **23** ki puogi seje kobga yudaano ke wan ya guu Pöli bonjanla, libakuli n' da podi o, ki da ja o nitaanli nni bá niyendo n' da cua o kani yeni bonli ke o bua todì o. **24** Lan tieni danaba, Feliksi den guani pöli kani yeni o denpua Drusila, ke o tie juufi, ki cedi ke bi yini Pöli ke o ba cengi o yaali n tie ti dudugdi Jesu Kiristo nni. **25** Ama nani Pöli n' den kubi mi maama mi teginma po, mi yanduanma po yeni ya buudi n ba juodi ki cua po yeni, ti jawaandi den cuo Feliksi, ke o yedi: «Dá guani ki lebdi o, ama n ya baa u sanu ya yogu, n ba sóni ki yini a.» **26** Lan yognu goga, o den daani ke pöli ba suu o i ligi, lanyaapo, ke o den suani ki yi o ki boe yeni o. **27** Ama bina lie n' pendi, ke Pörsiwusi Festusi ga Feliksi ki tua gobna, Ama nani Feliksi den bua juufinba ninmanga yeni, ke o cedi ke Pöli li luo li kpaadidieli nni.

25 Festusi n' pundi diema nni, lan tieni dana taa, wan ná Cesare, ki gedi Jerusalema. **2** juufi salga yidciamo yeni bi yikodanba n' cua o kani ki waani o ke bi pia mi maama yeni Pöli, ki bua ban jia ti buudi yeni o. ki mōndi ki niidi Festusi ke wan cengi bi maama. **3** Bi den mia o u sanu ke wan tuo ban janbi Pöli; ke wan cedi ban taa o ki gedi yeni o Jerusalema, yeni bi ba fidi ki kpa o u sanu po. **4** Ama Festusi den ymiani ba ke Pöli tie kpaadli i ki ye Sesare kpaadidieli nni, ke wani moko ba gani lipo. **5** Ke lanwani ii, yaaba n bua ba fidi ki yodi o ban gedi lipo. Ke li ya tie ke bi pia jalgi bá Pöli po, bi ba fidi ki waani o tagli. **6** Festusi ki tieni likani ke li pendi dana niin bii piiga, ki fii ki jiidi kigedi Sesare, wan pundi ke li fandi, ke o kali ti buudi diegu nni, ki cedi ke bi taa Pöli ki cua yeni o **7** Pöli n' pundi, Jerusalema Juufinba yaaba n ye likani n' jalgi o boncianla, ki waani wan pia yatagli ama ke kasiedi naa ye. **8** Pöli n' maadi ki fie o yuli ki yedi, "N naa tieni yaali n bia Juufinba yiko po, bii ku jaandiegú po lanyaaka Sesari po." **9** Ama Festusi den bua wan mangi Juufinba pali, ki buali Pöli, "A ba fidi ki do ki gedi Jerusalema ban buu a maama ne lipo n nintuali?" **10** Pöli n' yedi, "N ye o badciamo Sesari buudieli kani, ki guu ke ban buu nni lankani i. Mii pia tagli bakuli Juufinba po nani fini aba n' bani maama bonjanla. **11** Ama li ya tie ke n tudi, bá ki tieni yaali ke li buali n kuuma, N naa jie min kpe. Ama ban jalgi nni yaali ya po ya ki tuagi sanu, nilo bakuli kan taa nni ki mubni bi nuu nni. N suagi n buudi Sesari po i." **12** Festusi den kali ki juogi yeni o juogikaaba li maama po, ki jiini Pöli, ki yedi, "A yedi ke a suagi a buudi Sesari kani, bi ba buu a lankani i!" **13** Lan tieni dana waamu, ke o bado Agripa yeni Berenisi cua Sesare ki bua cani Festusi. **14** Ban tieni dana waamu, ke Festusi taa Pöli maama ki waani o bado, ki maadi, "Feliksi den cedi ke bi taa niloba ki cua yeni o ne ke o tie kpaadli. **15** Min den gedi Jerusalema, Juufinba salga yidkaaba yeni bi cancannikpelba den jalgi li nilo boncianla, ki mia ke ban buu ki cuo o, ki kpa o **16** Ke n mo jiini ba ke laa puni sanu ke Roma yaaba n' taa nilo ki mubni o o yibala nui nni ke baa buni o ki puni o u sanu ke o ba maadi ki fie o yuli ti buudi kani. **17** Ama ban taani ki cua ne, mii giudi dana, li fiifandi ke n cedi ke bi taa o ki cua yeni o ti buudi kaanu. **18** Ban den fii ki jalgi o, ki waani wan pia ya tagli kuli, maamónma bakuli naa den ye. **19** Ban nia ya maama po tie bi jaandi sanu maama i, yeni niloba ke bi yii o

Jesu, ke o den kpe, ama ke Pöli wani nan yedi ke o fo. **20** Mii den bani min ba kpaagi lanya maama maama, ke n buali o o ya ba tuo ki gedi Jerusalema ban buu o maama lanpo. **21** Ama Pöli í den yedi ke o baa ye li kpaadidieli nni, ke o suagi o maama o badciamo Sesari buudi kaanu, n den yedi o ke wan ya ye likani ki guu hali min ba taa o ki sóni o Sesari kani. **22** Agripa den yedi Festusi, “N moko bua min cengi li nilo maama.” Festusi í jiini o “cedi saala” “Aba cengi o maama.” **23** Lanwani ii, lan fandi, Agripa yení Berenisi den bobí bi tiakpiagdi ki cua ti buudi kaanu yení sejenba yení u dogu yikodanba. Festusi den cedi ke bi taa Pöli ki cua yení o bikani. **24** Festusi den yedi, “O Bado Agripa yení yinba ya nikpiaga n ye yení ti ne, I la ya nilo ne ee; Jerusalema Juufinba yení nekanba yaaba la nni ki yigni ki tua ke waa dagdi wan go ya pia miali. **25** N diidi ki sua ke waa tieni yaali n dagdi yení mi kuuma; ama wani mōno í suagi o maama O Badciamo kani yení, n ba taa o ki mubni o o badciamo nui nni. **26** Ama mii bani min ba diani yaali cima li tisónkaali nni, ki teni o badciamo, lani n cedi ke n cedi ke bi cua yení o i kani o bado Agripa, ke yan todí nni min fidí ki diani yaali n tiegi li maama po **27** Kelima laa tuagi sanu ke min sóni kpaadli kaa diani ki waani ban jalgi o ya maama po fuuli.

26 Lanwani ii, Agripa den yedi Pöli, “Maadi ki fie a yuli.” Ke Pöli duoni o nuu, ki saa i mōni ki yedi. **20** badciamo Agripa, n ye li pamanli nni yení min ga mi maama a nintualí ki ba maadi ki fie n yuli juufinba yaaba n jalgi nni nuui nni; **3** Kelima a tie bancianma daano yaali n nua juufinba yema yení bi bogda po. Lanyapo i ke n mia yan ke yan pa juunli ki cengi nni. **4** Ti ya ba maadi i mōni, juufinba kuli bani min ye maama hali n jawaama nni n dogu nni yení Jerusalema po. **5** Bi bani nni hali mi cilma, ki ba tuo ki saa i mōni ke n den colni farisenba yema, ya jaanbuolu n colni mi teginma sanu. **6** Mōlane n ji se ne ke bi jiagi nni ti buudi kelima n lingi ya ñonianu ke U Tieu den nianti ti yaajanba **7** Kelima li tie ya ñonianu ke ti piiga n cuglieda den pugi U Tieu yení ti colindi yieni yení ñiagu ki daani ke ban baa i. O badciamo Agripa, li dandanli po i, ke juufinba jalgi mni. **8** Beyapo i ke i siiga nni bá niyendo ki maali ke U Tieu ba fidí ki faadi bi tinkpiba. **9** Yoguba, n den maali ke mi tieni bona boncianli ki kóni yení yaaba n taagi Nasareti Jesu yeli. **10** N tieni li bona Jerusalema dogu nni. Salga

yidkaaba ciomo í den puni nni ya yiko po cedi ke n luoni bi dugikaaba boncianli a kpaadidiena nni, n den solgi ban den kpa yaaba. **11** N den ymalgi bi tuba yognu kuli ti yikodi codiena nni ki niidi ba ke bi sugdi U Tieu. N den fiindi n pabienli bi po, ki wangí ba falaciamo bá i doglami nni mōno. **12** Min den tuuni lanya tuona, n den caa Damasi ke li tie salga yidkaaba ciomo yikodi sanu nni; **13** O badciamo, li sanu po, u yensiinu, n den ya yenma n ñilgi ki tuudi ki cie u yienu, ke mi ñani ñaljanli nni ki yendi ki lindi mini yení n yegni. **14** Ti kuli í lagdi ki baá, n den gbadí ke u nialu maadi yení nni ebrewu maama nni, “Soli, Soli, be n cedi ki a wangí nni ya falaciamo ne? li paa a po yení yan taa a taali ki pua li bonmuukaali.” **15** Ke n buali “A tie yma i, O Diedo? Ke o diedo jiini N tie Jesu, yan falgi yua i. **16** Mōla, fii ki sedi a taana po; lanyapo i ke n dögdi a po, ki lugdi a ke yan tua n tuonsonlo yení n kasiedi yaali nua yan bani nni mōlane yaali ya po yení min ba yuandi ki waani a ya bona; **17** N go ba faabi a min suani a ya dogtieba yení ya nilanba siiga nui nni. **18** Ke yan luodi bi nuni, ki ñani ba li biigli yení Setaani paaciamu nui nni, ki ymagdi ba mi yenma yení U Tieu po, ke ban fidí ki baa U Tieu sugli bi tuonbiadi po, ki di min gagdi ki yanbi yaaba faali kelima ban pia ya dudugdi n po. **19** O badciamo Agripa, lanwani ii, n ki fali ñaljanli nni bonlakaali; **20** Ama, cincinli, Damasa yaaba po, ki tuani Jerusalema po, yení Jude dogu nni yaaba kuli yení bi bi nilanba po, n teni ba u tondu ke ban biidi bi pala bi tuonbiadi po, ki lebdi bi togu, ki guani U Tieu kani ki ya tuuni ya tuonjana n dagdi yení ti tuonbiadi sugli. **21** Lanyapo i ke jufinba cuo nni ku jaandiegú nni ki bigni ke ban kpa nni. **22** Hali yení mōla kuli, U Tieu todí nni, kelima n se ki saagi i mōni bi niba kuli yení a nigbenga siiga ke yii nua bontoli kase bi sawalpuaba yení Moyisi í waani ke yaali n ba tieni ke laa pia tama; **23** Ke li buali ke Kirito í la fala, ki tua yua n ba kpia ki faadi bi tinkpiba siiga, ki fii ki kpaandi ki waani jufinba buolu yení bi nilanba mi yenma.” **24** Pöli í maadi o momonsaali ki dudi, ke Festusi tandi ki yedi, “Pöli a tie gaado i, a bancianma n cedi ke a gaadi.” **25** Ama ke pöli maadi, “O nicolinka Festusi, mii tie gaado ka, ama n paani n pali i, ki ñani i momoni lanbona ki maadi yení li yumiinli **26** Kelima o badciamo bani lanya bona kuli po, lani n cedi ke n fuoni n yama ki maadi o, kelima n bani ke bonli ki ye li maama po ki duagi o; kelima libakuli ki tieeni wuoli

nni. 27 O badciamo Agripa, a dugi bi sawalpuaba po oo? N bani ke a dugi bi po” 28 Agripa n̄ maadi p̄oli, “A bua li y pugni waamu n̄jan maadi kuani n̄ yama min tuo ki tua Kiritu ȳodka yo oo? 29 P̄oli n̄ yedi, “N jaandi ki miadi U Tieu ke lan tie mola ne yo oo, lan ba waagi yo oo, lan da tie fini baba ka ama yaaba cengi n̄ maama dinne ne n̄ tua nani mini yeni, ama lan da tie li kpadidieli kudseseli ya po ka.” 30 Ke o badciamo fii, ke gobna yeni Bernisi yeni yaaba n̄ bo taani ki kaa yeni ba kuli fii; 31 ban n̄ani ku dieciangu nni ke bi maadi yeni bi lieba ki tua, “Ya nilo ne ki tieni ya bonli n̄ pundi kuuma bii cuoma.” 32 Agripa n̄ yedi Festusi, “Bi bi ba fidi ki luodi o nilo ne ki ja o li ya bi ki tie ke o pendi yeni mi maama Sesaari kani.”

27 Ban jagi ke ti ba kua ku n̄inbiagu ki gedi Itali, ke bi taa Poli yeni ya kpaada n̄ sieni ki mubn̄i Ogusti sejenba kobga yudaano nui nni, ke bi yii o Juliwusi. 2 Ti den kua ya n̄inbiagu n̄ n̄ani Adramiti ki ba balni Asi n̄inkunu, yeni ke ti den kua mi n̄incianma nni. Aristarki, Maseduani diema nni Tesaloniki juaden yegi yeni ti. 3 Lan fiifandi, ti den sedi Sidon dociamu nni, lankani, Juliwusi den kubi Poli yeni mi yanduanma, hali ki cabi o ke o gedi ki ban ga o kpiiba cangu. 4 Tin n̄ani lankani, ti den suagi liiga mi n̄incianma nni ki sedi Cihipri kpendegli kani, naani n̄ legni ti yeni u faalu, kelima u faalu den togdi ti. 5 tin pendi ki nagi Sisili yeni Panfili n̄inkunu, ke ti sedi Miira, Lusi diema nni. 6 Lankani i ke sejenba kobga yudaano la n̄inbiagu ke ku n̄ani Aleksandri ki caa Itali, Ke o kuani ti ku niinni. 7 Tin fii ki cuoni waamu waamu nani dana bá, ki m̄ondi ki pundi Kinidi, u faalu ki tuo ke tin tin cuoni, lanwani ii, ti den kpibi u sanu ki toli ki balni Kreti n̄inkunu naami n̄ liegi ki toli Salmóni. 8 Ti den cuoni yeni fala ki balni u n̄inkunu hali ki ban pundi kaanu bá ke bi yii Feri Hafensi ki u kuu yeni Laseya dociamu. 9 Ti den sedi likani ke li waagi waamu, kelima Juufinba n̄ololma mo den pendi o, li cenli ti sanu po ji den bia, lanyapo, Poli den tuodi ki waani ba, 10 ki maadi, “N̄ yegni, N la ke tin bua fii ya sanu ne baa pia mi janjanma, ti go ba biani a bona boncianli, laa tie a tuga yeni ku n̄inbiagu baba ka, ama, ti miana mo.” 11 Ama sejenba kobga yudaano den cengi o n̄inbiakudlo yeni o bondaano maama i, o den ki cengi Poli maama. 12 Kelima li den ki yjani ku faawaagu n̄ cua ki naa ti li n̄imbiayaali kani a ninbiakudla boncianla den cegli ba ke ban fii likani, biya ba m̄ondi ki pundi Foniksi, ku fawaagu

í naa ba lanpo. Foniksi tie Kreti n̄inbiayaali ki ye yaanga nintuali yeni yanbangu nintuali sanu po. 13 Yanbangu faalu n̄ cili ki figi suo suo, bi den bani ke ban bua maama n̄ yeni, ke bi yugdi ti kudkpiagdi, ki fii, ki balni Kreti n̄inkunu, kaa fagi yeni li jaali. 14 Ama lan yani waamu, ku faaciangu yu n̄ figi yeni u paalu ke bi yii u Erakilən n̄uani li kpendegli po, ki figi boncianla. 15 Ku n̄inbiagu den ki fidi ki ba tuogi ku faaciangu; nani kun den ki tuo pegdima yeni ii, bi ji den ja ke ku faaciangu tugi ku n̄inbiagu ki caa yeni gu kun bua naani. 16 Ti den tōgni ki balni naani ke Kawuda kpendegli legni ti; ti den la fala paaa ki ti fidi ki seni ki n̄inbiabigu yaaga n̄ ba faabi ti. 17 Ban fidi ki yugdi ki n̄inbiabiga ki kuani, ke bi taa u baabu, ki lolí ki tabni ku n̄inbiaciangu. Bi den jie ke ku n̄inbiagu n̄ da ti gedi ki tuoni Sirti tambiibenli, lanwani ii, bi den gbabi ki jiini a n̄inbiacaba ki ji ja ke ku faagu tudi ku n̄inbiagu. 18 Ku taafaagu den figi ki pua ti hali boncianla, lanwani ii, bi den cili ki n̄angi ku n̄inbiagu tuga ki lu mi n̄ima nni. 19 Li daataali daali ku n̄inbiagu tuonsõnba den taa bi tuonsõntiadi ki luni mi n̄ima nni. 20 Nani lan den tieni dana ke u yienu yeni a ȳmaabilä den ki n̄ani, ke ku taafaagu mo pua ti yeni, ti naa ji den daani ke ti ba baa faabma bakuli. 21 Ban den tieni lanya dana kaa dini liba yeni, ke Poli sedi ku n̄inbiagu tuonsõnba siiga ki yedi ba, “N̄ yegni, i den ya cengi n̄ gadi, i den kan fii ki cua Kreti tin kua ya janjanma nni ke ti ye ne yeni tin biani yaali ne kuli. 22 N̄ ji tigni yi ke yin paani i pala, kelima ti siiga nni nilo ji kan biani o miali, li ya ki tie ku n̄inbiagu yaagu n̄ ba bia yaa ka. 23 Kelima, ku n̄iagu nni, min colni yua ya sanjodma ki go pugi ya tienu maleki won legdi n̄ po. 24 Ki yedi nni, ‘Da jie Poli, a ba pundi Sesari nintuali, go diidi, U Tieu ȳancianma po, o guuni a yaaba n̄ yegi yeni a ne ke obakuli kan biani o miali. 25 Lanwani ii, yin paanii pala kelima n̄ bani ke li ba tieni wan waani nni maama i. 26 Ama ti ba gedi ki tuoni kpendegli jaali i.’ 27 Tin pundi piiga n̄ n̄iataagu, ke ti li kubi ti sanu Adriatiki n̄incianma po yeni, ku yogsiiugu, a n̄inbiakudla tama ke ti nagdi gbangbanli i. 28 Ban bigni mi n̄ima n̄uamu, ki la miada piina (m 40); lan gedi waamu ban biigi ki la miada piitaa (m 30) 29 Bi den jie ke ti ba tuoni tangbaagu i, lani n̄ den cedi ke bi jiini ku n̄inbiagu kugkpiaga na, ki ji jaandi ke lan fandi tonma. 30 A n̄inbiakudla den bua ban ña ki ja ku n̄inbiagu, ki jiini mi faabma n̄inbiabiga mi n̄ima nni, ki ji tie nani bi bua jiini liiga ya kudkpiagdi yeni,

31 Ama Poli den yedi seje yudaano yeni sejenba, “Bi niba ne yaa ye ku ñinbiagu nni, i kan baa faabma.” **32** Lanwani ii, sejenba den jia ki ñinbiabiga baabi ki ña ke ki gedi fagma. **33** Lan cili ki fandi, ke Poli paani bi pala ke ban la mi jiema ki di. O den maadi, “Dinne tie li piiga n danaali n yeni ke i guu kaa di liba kuli; jiema ki kua i ñobu nni. **34** Lanwani ii, n paandi i pala ke yin kali ki bogdi mi jiema ki taani ki di, kelima li ba todii yin baa mi faabma. I siiga bá niyendo kan biani o yudi bá yuyengu.” **35** Wan maadi lani, ke o taa kpanu, ki jaandi U Tienu bi kuli ya nunbu nni. Ki ñymiidi kpanu, ki cili ki ñjmani. **36** Ke bikuli la li papaali ki dini. **37** Ti den tie niba 276 ku ñinbiagu nni. **38** Ban dini ki guo, ke bi luni ban tugi ya ñalkaama (kpanu tiibima) mi ñima nni, ki bua ban yuagi ku ñinbiagu. **39** Lan den fandi i, bi den ki bandi ban nanli ya tinga, Ama bi den la ñinlaagu ke ku jaali tie tanbiibenli. Bi den maali ke ban gedi ki sieni ku ñinbiagu lankani i. **40** Bi den jia ti kudkipiagdi ki ña ke ti mii mi ñima nni, layognu ke bi pøbdi ki duoni a ñinbiacaba ke u faalu pieni ku ñinbiagu ki gedi yeni gu li jaali po. **41** Bi den sedi faali lie ñ cendi naani i, ke ku ñinbiagu gedi ki feli ku tanbiingu nni. Liiga den feli ki cedi ke ku ñinbiagu se kaanyendu kaa migni. Ama a ñinguona den pua paama, ki mudi ku ñinbiagu puoli. **42** Sejenba den jagi ke ban kpa a kpaada, ban da ti dugi ki ciadi. **43** Ama sejeyudaano den bua wan faabi Poli, lani n den cedi ke o yie bi jagli. O den yedi ke yaaba n ba fidi ki dugi mi ñima ñ dugi ki pundi li jaali po. **44** Ya niba n sieni den ñodi bi tiaba i a taaba po yaaba n sieni ban baa yaali ku ñinbiagu nni, ke li ba todii ban dugi ki pundi li jaali. Li den tieni yeni i, ke tikuli baa mi faabma ki pundi li jaali (ki tinga) po.

28 Tin den ciadi, ke bi gedi yeni ti li jaali po, ke ti bandi ke li kpendedgli yii Malti. **2** Bi dogtieba den ki ga ti cangu baba ka, ama bi den cuoni u mu ti po kelima ki taaga yeni ti waadi po. **3** Ama Poli ñ baani ti baadi ki tieni u mu nni, ke ku muwalgu tuogi li waalabli ke li finfini o nuu. **4** Bi dogtieba ñ la ke li waalabli juani Poli nuu, ke bi ji maadi bi ñjimali nni k tua. “Ya nilo ne baa tie nikpalio i, ke sani ki ciadi mi ñima nni, ama yeni wan ciadi mi ñima nni kuli, U Tienu teginma naa tuo ke wan ya pia miali.” **5** Ama, o den yogi ki luni o waa o mu nni, ke bonliba ki tieni o. **6** Bi den guu ke u yukonu ñ cedi wan møli, bii wan ti cii ki baa ki kpe i. Ama ban den li kpaagi o ke li

waagi ke liba kuli ki pia o, bi den lebdi bi maalma ki yedi ke o baa tie bulo i. **7** Mi tinfanma den ye kaa fagi yeni likani, ki tie li kpendedgli yudaano ke o yii Pubiliyusi ya tinga. O den ga ti cangu bonjanla hali dana taa. **8** Li sua ke u yukonu yeni ki canbuonga cuo Pubiliyusi báa. Poli ñ gedi o kani, ki jaandi, ki maani o nui o po, ki tebi o. **9** Lani ñ pendi, ya niba n den yia li kpendedgli po kuli den cua Poli kani ke o jaandi ke bi paagi. **10** Bi dogtieba mo den colni ti, ki tieni ti li seli. Tin den bobindi ki bua fii ki cabi ba, bi den teni ti yaali n tie ti bonbuakaana. **11** Lan tieni ñjmaali taa, ke ti kua ya ñinbiagu n den ye li kpendedgli kani ku faawaagu yognu, Aleksandri ñinbiagu ke “A bulileba” nannanli ya ku po **12** Lan pendi, ti den sedi Sirakusi, ki tieni dana taa. **13** Tin ñani likani, ti fii ki gedi Rejiyo dociamu nni. Tin tieni dayenli, ke ku faagu ñani yanbangu ki luodi, dana lie siiga ke ti pundi Pusolesi dociamu nni. **14** Likani, ti den kadi yeni ti kpiiba ke bi ga ti cangu dana lele. Ti den kubi yeni i ki ban pundi Roma. **15** Lankani ke ti kpiiba den gbadu ti maama, ki tuogi ti hali ke ti da ye Apiwu daaga nni yeni A Candietada kani. Poli ñ la ti kpiiba, ke o jaandi U Tienu ki ba li papaali. **16** Tin pundi Roma, bi den cabi Poli ke o ye o baba i wani yeni seje yua n guu o. **17** Lan tieni dana taa ke Poli yini Juufinba yudanba ki taani. Ban pundi, ke o maadi ba, “N kpiiba, bake mii tieni tudma bakuli, ke mi nua ti buolu, bii ti bogda bii ti jaajanba, bi cuo nni nani kpaadli yeni Jerusalema, ki mubni nni Roma yaaba nui nni. **18** Ban den buali nni ibuali, bi den jagi ke ban cabi nni, kelima, baa den la min tieni yaali ke li dagdi yeni mi kuuma cuonu. **19** Ama Juufinba ñ den yie bi maama, li den tua n po taladi ke mi suagi n maama o badciamo Sesari kani, Li naa tie ke n pia jalgi bakuli n buolu po. **20** Kelima min suagi ti buudi ne yeni i, ke n mia ke min kuli yeni yi, ki maadi yi min pia ya maama. Kelima Israyeli dandanli po ke n ye yeni i kudseseli ne.” **21** Ke bi yedi o, “Ti ki kpeliki ga tisønkaali, ke li ñani Jude, ki maadi a maama, ti kpiiba siiga nni mo obakuli ki kpelii togdi a maama ki maadi a po bonbiigu. **22** Ama ti bua tin cengi fini aba kani i, ñjan pia ya maalma u jaanbuolu yeni po, kelima ti bani ke i kaani kuli, baa pia maaljanma bakuli li jaanbuolu po.” **23** Ban bili o ya daali, bi niba boncianla den cua o kani, wan ye naani. Ke o waani ba o maama, ki tieni kasiedi, ki waani U Tienu diema. O den cili sijaagu hali yeni ku yenjuogu, ki taa sani lie kuli ki ba lebdi bi yama,

ban tuo ki ga ke Jesu maama tie maamɔnma, yini n tie Moysi yiko tili yeni bi sawalpuaba maama. **24** Bi niba bi siiga den tuo ke wan maadi ya maama tie mɔmɔni, ama bi tianba den ki dugi o maama po. **25** Nani bi maama ñ den ki cendi yeni, bi den yadi ki kuni ya yogu ke Pɔli maadi ba ya lanbona ne, “Mi Forjanma den pia i mɔni man kadi ki waani i yaajanba o sawalpualo Esayi maama nni. **26** O den yedi, 'Gedi ya nibuolu ne kani, ki maadi ba, “I cengi yeni i tuba, i naa gbia; ki nua yeni i nuni, ama i naa gbia niima nni. **27** Kelima ya nibuolu ne pali tadi ki juagi, baa gbia bonjanli yeni bi tuba, ki ɣubni bi nuni. Bi jie ke ban la yeni bi nuni, ki gbadi yeni bi tuba, ki go gbadi niima nni yeni bi pali, ki da ti lebdi bi pala, min tebi ba.” **28** “Lanwani ii, yin ya bani ke bi sɔni ki waani bi nilanba U Tienu ɣanbli, ke bi tuo ki ba cengi, ki ba ga li.” **29** Wan maadi lan ya maama, ke bi yadi, ki gagi bi ɣmiali nni boncianla. **30** Pɔli den tieni binmuna lie i wan den haya ya diegu nni, ki gaani yaaba n caa o kani kuli. **31** O den wangí U Tienu Diema maama, ki go tundi ba yaali n nua O Diedo Jesu Kiristi po yeni li papaali. Nilobakuli den ki pani o o tuona po.

Roma Yaaba

1 Mini Pöli, Jesu Kiristu tuonsənlo, ke bi yini nni ke min tua ya tondo ke o gagdi ki baa wangi U Tienu laabaaljamo, **2** U Tienu bo tuodi ki niani, ki cedi ke bi sawalpuuba diani a tiljama dianjami nni, ke li ba tua yeni, **3** Ke li nua o Bijua yua n mali, ki tie Dafiidi puoljuanu, yaa tie ti gbannandi po. **4** Ke li dögdi yeni U Tienu Forjanma paaciamu, ki waani ke o tie U Tienu Bijua ki dugni o iedma bi kpienba siiga, wani yua n tie Jesu Kiristu, T Diedo. **5** Wani ya po ke ti baa li ḥanbli, ki tua o tondba ki ba cedi o yeli po bi nilanba ñ tuo ki ya cōlni, ki go dugi o po. **6** Yinba yaaba ke Jesu Kiristu yini ne, i mo ye li nibuoli siiga nni. **7** N diani li tili ne yinba yaaba n ye Roma, ki tie U Tienu buakaaba, ke o gagdi ki yini yi ke yin tua nijanba: U Tienu ti Bāa yeni ti Diedo Jesu Kiristu ñ puni yi li ḥanbli yeni mi yanduanma! **8** N dá ba tieni U Tienu balga Jesu Kiristu yeli po yinba ya po, kelima ḥanduna kuli bani i dudugdi ñ caa ki se naani. **9** U Tienu, min tuuni yua ya po, ke li nua o Bijua laabaaljamo, tie n kasiedi, ke n maadi i maama daali kuli kaa cedi. **10** N miadi n jaandi nni kaa cedi, ke li ya tie o yanbuama po, min baa u sanu yeni li pamanli ki cua yiani. **11** Kelima n bua min la yi, ki bögdi yeni yi U Tienu Forjanma paabu, yin fidi ki ya se taajala lie ke li paa. **12** Lani yaa ka, n ya cua i siiga, ti kuli ñ taani ki baa li papaali kelima yinba yeni mini ñ taani ki pia ya dandanli po. **13** N naataani, mii bua min wuoni yi ke n yen kali, ki jagi ke min cua i kani, ki la yi, ki cie ya luana n ye i siiga yeni ya nibuoli n sieni; ama hali yeni mōla kuli, n dá ki ba sanu. **14** Li tie n po panli i, ke min gedì ki la Girekinba yeni bi yanbōndanba, ki gedì ki la a gbanbanda yeni yaaba n ki kua cogu kuli. **15** Lanyapo, li tie n po buamənma i, ke min kpaandi ki waani yinba yaaba n ye Roma po, o laabaaljamo. **16** Kelima mii ji jie fee yeni min waani o laabaaljamo: li tie U Tienu paaciamu faabma i, yua n daani kulipo; ki cili juufinba ki tuadi Gilekinba **17** Li laabaaljamo n dögdi ki wangí U Tienu teginma yaama n jua li dandanli, ki go tie li dandanli po, nani lan diani maama: "O niteginka baa fo o dandanli po. **18** U tienu panbienli ñani tanpoli ki ddögdi, ki yie bi niba tuonbiadi kuli po yeni yaali n ki tuagi i mōmōni sanu po bani yaaba n cedi ke bi tuonbiadi dogni i mōmōni. **19** Kelima lan buali ke ban ya bani U Tienu po yaali ki duagi ba bá waamu; U Tienu wani o bá n waani ba. **20** Lanyapo, U Tienu

ñandi yaadi n ki pia bianu, O paaciamu yuu n ki pia gbenma yeni o yenye ma a kangbadima po n cedi ke U Tienu pali biidi yaa daali ke o jiagi ti biidi. **21** Kelima, ban bandi U Tienu, bi naa kpiagi o nani o tie U Tienu; baa tieni o balga yeni o tuonjama; ama bi maalbiidi biani ba ke bi luoni bi pala ki ki kua li biigl nni. **22** Bi tie ti japaadi ki maali ke bi tie yanfodanba i, ki na tie gaada. **23** Bi lebdi U Tienu yua n ki pia juodma yudandi ki nan jua ya bonnannandi tie o nisaalo yua n ba kpe, lani yaa ka ti bonyugditi, ti yandi yeni a bonbalinkaana. **24** Lani ya po i ke U Tienu tulni ba ti tuonjögindi po, ke ban ya tiendi bi pala ñ faadi yaali; ke bi ji tie bi ḥmiali nni, yaali n pia i fee, hali ki biidi bi gbanu. **25** Bani yaaba n lebdi ki ja U Tienu mōmōni, ki nan jua mi tofaama, bani yaaba n kpiagdi U Tienu tagma ki nan ja wani o tagdo yua dagdi yeni ya kpiagdi n ki pia gbenma. Ami! **(aiōn g165)** **26** Lanyapo i, ke U Tienu tulni ba ke bi faadi ti tuonjögindi yeni i fee tuona: Kelima bi puoba ja U Tienu ñ tagi ba yaali ya po ki ḥodi ti cançagindi tuona. **27** Bi jaba moko, lani n yeni, bi ja ban tagi o pua yaali ya po, ki fiindi bi gbanu, ki jua b jalieba ki cagni bi yula ki fiagdi bi bá. Bi ba baa bi gaadyema ñ dagdi yeni ya pani. **28** Nani ban den ki maali ke ban bandi U Tienu yeni, U Tienu mo ḥmagdi ba bi pala ñ bua ya tuonjögindi po i, ke ban ya tie ya bona n ki pia mayuli. **29** Bi pala gbie yeni yaali n ki tiegì kuli, mi biadma, mi ḥaanma, bu nunfanbiadbu, ki nanga, mi kuukpama, li kónkónli, mi niama, ku tugtongu, **30** Bi tie dokpala, jonjondanba, yenyiekaaba, japaadanba, maciandanba, tuonbiididanba, danyiekaaba yeni yanluodianba. **31** Bi tie yanpiidanba, ḥanwaadanba, bi yama ki siadi bi nisaallielo po, baa pia niñingbadma mo. **32** Bá ke bi bani U Tienu buudi po, ki bani ke yaaba n tie lan ya bona dagdi yeni mi kuuma; baa tie li bona baba ka, ama bi go taa yaaba n tie li bona po, ki go puuni ba i mōni.

2 Yeni ke fini yua jiagi a lieba buudi ke a mo yaa tieni li bona ke bi baa jaliga kelima fini n buu ki go tiendi ti biidi. **2** Ama ti bani ke u Tienu biidi jiama nua yaaba n jiindi i moni po. **3** Ama fini yua jaligi a lieba, ke nan tie li bona a maali ke a bu ñaa ti buudi nni i? **4** Bii a yini U Tienu bua cianla, o sugli yeni o pasɔngili kuli fanmi a? **5** Kelima maa a kangbadima po n cedi ke U Tienu pali biidi yaa daali ke o jiagi ti biidi.

6 Wan yua bigindi yua kuli yeni o tuona, **7** ki caa liiga ki kpaani U Tienu kpiagili yeni yaa miali n kan gbeni. (aiōnios g166) **8** Ama bi japidanba yeni kanmaadi mōni nba, a kangbada yeni bi mutuodanba, **9** yaalidigu yeni li ḥmadili bu cua yaa nalinga n tieni bonbiilikuli po, cincinli Sufinba yeni yaaba n ki tie Sufinba. **10** Ama li pamanli yeni ti ḥandi n yaa ye yaaba n tiendi yaala n ḥjani, cincinli Sufinba yeni yaaba ki tie ba, **11** kelima U Tienu ki pia bogili. **12** Li yapo yaaba ke yikodi baa cuo ba yeni yaaba n yie ti yikodi kuli kpe le nni. **13** Kelima yaaba n cindi ti yikodi kaa tie yaaba n mōni U Tienu po, ama yaaba n suani yeni laa. **14** Kelima yaaba n ki bani U Tienu yaa kpagi ti yikodi, bi tieni li po yeni kelima ban mōno bu tua yikodi i. **15** Li po, wangi yiko tuona yanjangili tie sieda, **16** maalima wangi yaa daali ke U Tienu baa bu bi niba ki tōgini Jesu Krisiti labaamanli po. **17** A yaa yii sufa, a ye ti yikodi ki kpanmi yeni U Tienu, **18** ki bani o buama yeni li bona yia ke yikodi bo cabi, **19** A yaa tie a juama yeni li bonbonli nni ḥmagidi ka, **20** ki yendi bi yanbondanba, ki tundi bi toba, daa maali ke a mi banma yeni i mōni kaa. **21** Li yaa tie ke a tundi bi niba, be n cedi ke a ki tundi a baa i? A tundiki ban daa su, a ki suu? **22** Fini yua tundi ke ban daa conmi a ki conmi i? Fini yua yie a pada a ki su ti jandie nni i? **23** A wangi a baa ke U Tienu teni fini o maama ke go ji kuandi o i fe kelima a ki colni nni o maama. **24** Kelima bi nundi U Tienu ki dugini a yaa po i nani lan diani yeni. **25** Ti kondi ḥjani li ya sua ke a colini ti yikodi, li ya sua ke a yie, a kondi bu tua fanma i. **26** Li yaa sua ke jelo colini yikodi, o gua tie jeli yaa? **27** Jeli yaa colni nni yikodi, o ki pia mabili nani fini yua bani o ki yie yeni? **28** Li yapo sufa mōno tie yua lebdi o pali, li ki tie o gbanandi po kaa. **29** kelima ti kondi tie li pali nni, i diani po kaa. O nilo donda ki ḥjaa o kani kaa, U Tienu kani.

3 Roma yaaba pia be ke li cie ya nibuoli n sieni, ku kōnciagu ḥnuadi tie be? **2** Lan tieni maama kuli, li mōni boncianla kelima, U Tienu kpia ki mubni bani i, o ḥomaama. **3** Be ya po i! Bi siiga nni, tianba yaa dugi, bi yeniyema ba fidi ki buoni U Tienu n niani ba yaala i? **4** Lani waa ye! bá bi niba kuli ya tie tonandanba, U Tienu wani li tie momondaano i, nani lan diani maama yeni: «KI fidi ban bandi a maama nni ke a tiegi, a ya buni yeni bi niba mo, ḥjan paadi ba.» **5** Ti biadma ya ḥdgdi U Tienu teginma, ti ba maadi be? U Tienu ya waani o pabienli ti biadma po, waa ji tiegi ii?

(N maadi nani bi nisaalba n maali maama i) **6** yeni ka! U Tienu ya ki tiegi o ba bu ḥanduna ledi i? **7** N tofaama ya ḥdgdi U Tienu mōmōni, ki waani o kpiagdi, li ba ga ledi i, ban bu nni nani n tie biidi daano yeni i? **8** Nani nitianba n tabi ku tuotabgu ki tua ke ti maadi maama: «Be n cedi ke ti kan ya tiendi mi biadma, man yuandi ki cua yeni li bonjanli?» U Tienu ba bu, ki cuo ba lan buali maama. **9** Lanwani i, i maali ke ti tie nimōnba yo oo? kalam! Kelima ti bontitiedi waani ke tikuli Jufinba yeni ya nibuoli n sieni kuli ti tuonbiadi n yendi ti. **10** Nani lan diani maama: «Niteginka ji ki ye bá niyendo.» **11** nilobá kuli ki pia yanfuoma. obá ki lingi U Tienu, bikuli bodi, bikuli tua yanpiidanba; **12** Bá niyendo ki ye, ki tiendi yaali n ḥjani, bá niyendo. **13** Bi kodgu tie kakuyaanli. Bi kubi bi lanbu ki pua mi tofaama, bi ḥnɔgbana gbie yeni ti waalobdi. **14** Bi ḥnɔna gbie yeni ti solindi yeni ku tugtongu. **15** Bi taana yua mi sōma wulma po. **16** U ḥjanbiidi yeni li yubonli n ye bi sanu po. **17** Bani ki bani mi yanduanma sanu; **18** Bi numi ki bani U Tienu fangli. **19** To mōla, ti bani ke yiko n bili ya ḥomaama, o bili ma yaaba n colni li yiko po i, ke yuakuli n fidi ki mubni o ḥnobu, ke ḥanduna kuli n bandi o biidi U Tienu nintuali. **20** Kelima, obá kuli kan fidi ki maadi ki faabi o bá U Tienu nintuali ki dugni o colni yiko n bili yaali. Kelima yiko n cedi ke o nilo bandi ti biidi. **21** Ama, mōlane, yiko baba ka; U Tienu go ḥdgdi o mōmōni ke bi bandi, ke yiko yeni bi sawalpuaba tieni kasiedi. **22** U Tienu saa i mōmōni yaaba n dugi Jesu Kiritu po ki pia li dandanli. Paadma bá kuli ji ki ye. **23** Kelima yuakuli tieni ti tuonbiidi kaa ji dagdi yeni U Tienu kpiagdi. **24** Ama U Tienu ḥjanbl po, ke bi faabi ba Jesu Kiritu daafaabma sanu po. **25** Kelima U Tienu bo tuodi ki lugdi wani Jesu Kristu, ke o ba tua ti candandi yaaba n dugi o sōma po, ki fidi ki waani o teginma, kelima, yogu bá, o bo ja kaa buni ki cuo bi niba bi tuonbiadi po, ke wan waani o juunli. **26** ki waani o teginma mōlane, ke bi niba n bandi ke o teginma po, o ba faabi yua n dugi Jesu Kiritu po. **27** Be ya po i, ke o nisaalo baa kpiagdi o yuli? Laa tuo. Ti laa yikodi i? A tuojana yikodi bii? N n, ti dudugdi yikodi po. **28** Kelima ti maali ke o nisaalo ba mi faabima ti dudugdi po i, ama yiko colindi tuona po ka. **29** Bii U Tienu tie Jufinba tieni baba i? Waa tie bi nilanba mo ya tienu yo oo? Nn o tie bi nilanba mo ya tienu. **30** Kelima tienyendu baba n ye, ki ba faabi yaaba n kua ku kōnciagu yeni yaaba n ki kua ku

könciagu. 31 Ti ji fanbi yiko, ki yua ti dudugdi yoo? Kalam! Ti dögdi ki waani yiko n pia ya mayuli i.

4 ti baa yedi ledde ti yaaja Abalahanma po o den ba laa panpaani ti gba nandi po? 2 li yaa den tie k Abalahanma tuonjanma po ki den yia o o ni moano n den baa fidi ki kpiagi wani o ba, ama utienu yaa nin tuali ka 3 lani yaa po ki diani yedi? Abalahanma den daani utienu keli po teni ke o yino nitieginka. 4 moala po yua n soani li tuonli baa ba o panpaani o kanbaa ki yaa nua ke li tie paabu ka ama ke li tie panpaani. 5 li tie yene yua n ki soani tuonli ki nan daani yua n tiendi mi teginma po o biidi daano po ba coadi o mo yaa dandanli ki li tiegi 6 yene ke Dafidi mo gaali ki yjalibaliga ye yaa nilo ke utienu n ki coadi yua yaa teginma kelima o tuona po ki nan yedi, 7 li pamanli ye yeni yaaba n ba sugili bi bi biadima po yeni utienu n piini yaaba yaa tuonbiidi, 8 li panmanli ye yeni ti yonbidaano n kan go tiadi yua yaa tuonbidi pon 9 nani laa pamanli baa tie yaaba n kua ku koanciagu bebe yaa po yo? kelima li yedi k Abalahama den daani utienu ke utienu nualo ke o tie nitieginka 10 o den tie lede ke o den nuali o teginma? yaa yoginu ke Abalahama den kua ku koanciagu bi ke o daa den kua gu? yaa yoginu ke o daa den kua ama ki tie jelo. 11 Abalahama den ba ku koanciagu nannanli ke li tie li dandanli teginma pengu, yaa yoginu ba ke daa tie jelo ki wan tua ba yaaba n daani kuli po ke wan nuali bi mo ki nunmanga ki bi tiegi 12 ki wanga yaaba n tie junga yaa ba ki laa tie ti coanli bebe kaa, ama ke li tie yaaba n cuoni li dandanli nni yaa tana, nani ti baa Abalahama yaa dandanli yeni, hali ke o daa den kua o koanciagu. 13 Li naa tie li bali maama yaapo ka ke u Tieu den niani Abalahama yeni o puoli yuani kuli ko ba cabi ban diedi yanduna. Ama ki li tie li dandanli teginma po. 14 li yaa tie li bali maama yaa kubima ke ti baa tie o faajielo lanwaani li dandanli tie fanfanma u ñoanianu mamo baa bodi 15 kelima li balimaama baa cuani UTieu pabienli ama li bali maama yaa ye naani libali maama miidima moko ki ye. 16 li yaa po ki yaaba n ba ba onñoanianu ba kelima li dandanli yeni o yanbili po, ke lan tindi yaaba n tie Abalahama puolijuani ba yaaba n ki da tie yaaba n tuo li bali maama bebe ka ama yaaba n pia abalahama yaa dandanli (yua n tie ti kuli yaa ba) 17 nani lan diani maama n cabi ki tua yi nibuoli yeni mi diecianma kuli yaa ba ki go tie yaaba n daani utienu kuli yaa ba yua n

tiendi li miali yaaba n kpe, ki go cedi yaa bonla n ki ye n tua yaaba n ye. 18 yeni yaa maama n den ye o po kuli Abalahama dandanli utienu nni kili pia wan guu yaala yeni wan baa tua mi diecianma kuli yaa ba nani wan den yedi o, maama, li kuli baa tua o yaa puoli yuani nni. 19 Abalahama dandanli ki den jiidi ba ke o den pia bina kobiga, ke o gbanandi tadi yeni o pua Sala bina den pendi ti madi. 20 ama o den kpiagidi utienu ki daano ke o baa tieni opo o ñoaniani kuli o ki den tie pajuagili daano. 21 o den yanbi ki daani ki go bani cain ke utienu n niano yaa ñoaniani kuli o baa tieni la. 22 li yaa po utienu den yanbi opo ke o tie yua n tiegi. 23 laa tie Abalahama bebe yaa po ka, ama o den diani ki bua wan yanbi li kuli. 24 utienu den guani ki diani ke li tie ti moko yaa po wan baa nuali yaaba ke ti tiegi tinba yaaba n daani ti yonbi daano jesu kilisiti yua nden fii bi tinkpiba siiga nni. 25 naan kani ke o den gaa ti tuon biidi ki kpe, ki gua ki fiini ti ke ti tiegi.

5 Tin dugi Jesu po n cedike ti laa u faabu, kiguani ki mangi yeni UTieu. 2 o yjalibaliga po n cedi ke ti dugi o po yeni, ti mo pia ti fiuadi o kani. 3 Tin ji yaa mangidi ti pali fala nni ki nan bandi ke fala n baadi yeniania. 4 Ania n baadi yenili dandanli. 5 Li dandanli mo kan bondi nilo kelima U Tieu fuorjanmi nteni U Tieu buama ti pala nni. 6 K i dugini, yaa yogunu ke ti daa bo pia paalu, Krisiti bo kpe yaaba n bo yeti biidi nni po. 7 Yaa yogunu ke nilo ba kpenli o monkundaano po; laa kandi u bo kpenli numono po i. 8 Ama U Tieu wan n tie o buama kelima Jesu bo kpe ti po, yaa yogunu ke tidaa bo tie biididanba i. 9 Mola po u soma n cedike ti ji tie monkundanba yeni i, tijibaa ciadi yeni U Tieu mutuoli. 10 ke dugini, yaa yogunu pendi, ti bu tie u yibala i, ke jiti guani ki mangi yeni U Tieu ki togini u biga kuuma nni po, ke o miali n fie ti. 11 Laa ki gbeni, tin mangi ti pala ki tieu U Tieu baligi, ti Diedo Jesu Krisiti po, yua n cedi ki ti guani ki kangi yeni U Tieu. 12 Nani ti biidi n togini nifosaalo yendo po ki kuani b niba kuli ti biidi nni ke li baa yendi bi kuuma yeni, ke yua n ji biidi kuli wan kpe. 13 kelima halin lan ciliti yikodi yogunu i ke ti biidi kua dulña nni. 14 Ama mi kuuma cili hali Adama yogunu ke pan pundi Moyisi yogunu, ki gadi liiga yaaba n bobidi ki naa naani Adama yua n bo baadi. 15 Faala paabi ki naani nani ti biidi yaala. Niyendo yaa biidi po n cedi ke boncianla bo kpe, Jesu Krisiti yjalibaliga

yeniu paabu jiidi niba boncianla po. **16** O nuyendo yua n biidi n baa yen yaala ki taa yenu paabu. ke nuyendo biidi puolu po mo cedi ke ti buudi baa yeni kutubrjmaali, ke faala paabu yali baa yeni ti monkundi mo ti biidi boncianla puoli lipo. **17** Niyendo baba yaa biidi yo baa yeni mi kuuma, boncianla mo baa gaa ḷalibaliga bonciala yeni ti monkundi fala paabu JesuKrisito baba kani. **18** Lan wani, nani niyendo baba yaa biidi n cedi ke yuakuli n kpaadi biidaano lani g̃ cedi ke niyendo monkuntuonli po mo cedi ke u paabu teni li mialibi niba kuli. **19** Nani niyendo kan colini po n cedi ke yuakulijitie biididaano, to, niyendo mo yaa colini po ba cedi nilo kuli n kpandi monkundaano. **20** To ti yikodi mo nan baa ke ti biidi n ḷanmi ki yabidi i. Ama t biidi n yabi naani, ḷalibaliga ḷam ki gbie la kani. **21** Lan kuli ne tieni, nani ti biidi n ba yeni n kuumi n yeni, ḷalibaliga n ṭogini ti monkundi lan baa yeni yaa miali n ki pia gbema ti Diodo Jesu Krisiti kani. (aiōnios g166)

6 Ti baa yedi be? Tin ki ye ti tuonbiadi nni ke U Tieu ḷanbili ye ti po ki pugidi? **2** Kelima; tim yaaba n kpe ti tuonbiadi po, li baa gaa ledi i tin g̃ yaa fuo ti tuonbiadi nni? **3** I bani yaa yogunu ke bi den wuli i U Tieu ḷinma Jesu Krisiti nni, ke o kuuma po i ke i den wuli i? **4** Lanwani, tin den wuli yeni, bi dentaani ki piini ti yeni o o kuuma nni lan fidi ke o baa n baa ti kpiagidi, li tie u paalu n den teni ke Krisiti fii bi tinkpiiba siiga maama, ti moko baa yaa ye yeni li miapanli yeni. **5** Kelima ti den taani ki yeni o, ti go baa yiedi yeni o. **6** Ti bani ke tin den tie yaa niba kpiama, ke ti ji ki tie bani ka kelima bi den taami kipiini ti yeni Jesu lan fidi ke tin gbannandi yia pia ti tuonbiadi n bodi ke tin daa ji daa tie ti tuonbiadi yonbi. **7** Kelima yua n kpe fuodi yeni ti tuonbiadi. **8** Li yaa tie ke den kpe yeni Krisiti, ti go baa yaa daani ke ti baa ye ki suo yeni o. **9** Ti bani ke Jesu den fii bi kpienba siiga, o kan go kpe kelima mi kuuma ji kipia paalu o po. **10** Wan den kpe yaa kuuma, li den tie ti tuonbiadi yapo ke o den kpe yenma li kuli po, ama mola wan gua ye ki suo, o suo U Tieu yapo i. **11** Li tie yenma i mo yaa kani, ke yogunu baa, i den kpe ti tuonbiadi po, ama mola, i suo yeni U Tieu, Krisiti yapo. **12** Lani yapo, yin daa tuo mani ke ti tuonbiadi n yendi i gbannandi yaala n baa kpe, yin daa tuo mani ke yaa tiendi i gbannandi bonbuakala yaala kuli. **13** Daa taa mani i gbannandi ki tua ḷongidi tuonsontiadi

ama yin taa mani i ba ki teni U Tieu yua n suo nani yin kpe ke i gbannandi tua yaa tuonsontiadi n dagidi U Tieu po yeni. **14** Daa cabi mani ti tuonbiadi n paadi i kelima yiko ji kaa die i U Tieu ḷanbili n ji die i. **15** Ti baa ye be? ti baa tiendi ti tuonbiadi kelima yiko paalu ji die ti; ama o ḷanbilia po? **16** Lanwani i bani ke yin tua yua yaa nacenba, i baa yaa colini o, i tie yua ke i colini o yeni yaa tuonsonba? **17** Ama U Tieu yaa ḷanbili po kelima i den tie ti tuonbiadi yaa yonbi, ama i tuo ki colini yeni i pali yaa tunda ke bi den teni i. **18** Bi den ḷani i ti tuonbiadi nni kuli ke i jitua mi teginma yaa yonbi. **19** N maadi nani i gbannandi n ki pia paalu yeni, li tie yeni ke i taa i gbannandi ki cabiki tua ti ḷongidi yeni ti tuonbiadi yaa yonbi, yeni wani cabi mani i gbannandi n tua teginma yaa ma ḷanmi i yaa yonbi. **20** kelima yaa yogunu ke i den tie ti tuonbiadi yaa yonbi i, i baga den ki ye yeni buudi. **21** Li loni i po be? ke li yaa tie fe baba? kelima li ḷuadi kuli tie mi kuuma i. **22** Mola yin ḷani ti biidi nni, i tua U Tieu yaa yonbi, i ji pia mi tegiganma, yaa miali n kan gbeni. (aiōnios g166) **23** kelima ti biidi paabu ti mi kuuma i ama U Tieu ḷanbili tie yaa miali n kan gbeni ti yonmidaano Jesu Krisiti nni. (aiōnios g166)

7 I ki bani, kelima, n maadi yeni yaaba n bani yiko, ki yiko suani o tuonli hali ki li fagi, o nisaalo yenma nni. **2** L tie nani yiko n yi cabi o pua wan kuni o ja yeni, ama li sua nani k o ja kpe, o ji ki ye yeni yiko tili. Ya yiko kadagu n den taandi wani yeni o ja yeni ji ki suani. **3** O ja da ya ye ki pia li miali, k o siedi ki kuni ja tiano, o tie conconli; ama o ja ya kpe, yiko ji pia nu o po, o ya kuni ja tiano, o ji ki tie conconli. **4** N naataani, li tie yeni i mo ya po, yaali n tie yiko po wani, i kpe li kuum n o, ki dugni yinba yeni klistu n bo taani ti gbannandi yeni, i ji pia i diedo, yua n yiedi bi tinkpiiba siigni, ki tin mo n ji fidi ki ya suani a tuona U Tieu po yeni. **5** Yen i moni, tin mon da den ye m kuuma gbannadn yeni, li yiko den kuandi ti ya maalbiidi n den caa yen ti m kuuma po. **6** Ama mola, ti ji ḷani yiko mabl n o, k dugni ti den kpe yeni yaali n den kubi ti dansaligi. Ti ji bu fidi ki soni yen U Tieu yeni m maalpanma yaali ki suo yonma ymagd ti, ki ji cedi m maalkpelima. **7** Ti ji ba yedi be? Yiko tie bonbiili yaa? N n, ya yogunu k n bandi ti biidi ki dugni mi ḷomaama po i. Tii den bani nunponli li bo ya ki tie ḷomaama nni ka. Ki da pia nunponli a lielo po. **8** Ti biid ji la o sanu k n ji pia li nunponli ḷanduna ne bona po kuli. **9** Yayogunu, ki da den bani yiko, n fo,

ama min ji te gbadi mi ñømaama yayogunu, ki ti biidi yendi n yinyienku k n ji kpe. **10** mi ñømaama bo tie ki lan baa yeni li miali, ama ki min ya po, li ba mi kuuma. **11** Ki dugni, ti biidi la o sanu lan kani, ki tugi m ñømaama ki bøndn nni k n kpe li ñømaama po. **12** Yiko ji pia jongdi ba, ama m ñømaama ki pia tagiliba. **13** Yeni ki yaali n den ñjani yen ji ba yen mi kuuma? N n, lan ka. ti biidi n ba yenli. Ti biidi wuoni li bonjanli ki baadi yen mi kuuma. Li tie yeni ki ti biidi wan yeni, i moni wan tie yaali ki mi ñømaama mo ji cedi ki ti biidi ji ñjani ki yabdi ki pendi. **14** Ti bani ki yiko ñani U Tieu kani, ama min wani tie ya nulo ki bi kuabi ki ñan nni ti biidi nni ki ti biidi ji ña nni. **15** Ki dugni min ji bani min suani yaali. N suani min bua yaali ka, ama n suani min ki bua min sóni yaali. **16** Li tuo k n sóni min bo ki bua sóni yaali. N bani ki li ki ñjani. **17** Lan wani min mono ka suani lan, ya biidi n kubi n yeni, n cedi kin suani lan ya tuonli. **18** N bani k n ki ñjani, n bua li bonjanli tiema, ama ki li nan pa yen ni. **19** N bua k min ya tie li bonjanli k nan kan fidi ki tieni, ama ti biidi yaali k, n k bua yeni, n nan tiendi lani. **20** K n ya suani yaali k n bo ki bua min sóni, min kan sónli ama ya biidi ye yen nni suani nni tuonli. **21** N ji te la ki yaali ne n ye yen nni: n ya bua sóni bonjanli, n ji te yi juodi yeri bonbiili. **22** N bua ya yiko n ñan U Tieu kani. **23** Ama n gó lieli ye yen n. N Yam n tuo ya yiko yen, ki cedi k n tie nani dansaligi yen, ki coln ti biidi yiko. **24** N tie cicagdaani paaa. ñjma n bu fabn nni. Ki ñani n gbannandi yaali bua wan kuan n mi kuuma nni. **25** U Tieu n ga balgi. Wani baba n bu fidi k fabn nni ti yombidaano jesu klistu po kelima, n pali nni, n ñua u Tieu yiko, qamaq n gbannad'n, n ñua ti biidi yiko.

8 Lanwani i, molane, buu-cuoma bá kuli ji ki ye yaaba n fo Jesu Kiristu nni po. **2** Ki dugni U Tieu Forjanma yaama puuni li miali Jesu Kiristu nni, yikodi faabi nni yeri ti biidi yeri mi kuuma yikodi. **3** Kelima, yiko ní gbali yaali, ke li ñani ti gbannandi tadingu po, U Tieu wani fidi ki tieni. O soni o bijacelo ya gbannandi nni n naani yeri ti biidi gbannandi yeri, ki buni ki cuo ti tuonbiadi li gbannandi nni. **4** O tieni yeri ke yiko ní waani ti mi tegimma sanu ki dudi ti po, tinba yaaba n cuoni, kaa ñua ti gbannandi ka ama U Tieu Forjanma. **5** Yaaba fo ti gbannandi po fiini ti gbannandi buama ya po i; yaaba n fo mi forjanma po mo fiini mi forjanma buama po i. **6** Kelima, ti gbannandi buacianma tie

kuuma i, mi forjanma buacianma mo tie li miali yeri mi yanduanma. **7** Kelima ti gbannandi buacianma tie U Tieu po yibalma i, kelima maa ñua U Tieu yiko, mi kan fidi ki coln yiko. **8** Yaaba n fo ti gbannandi po kan fidi ki tua U Tieu buakaaba. **9** Yinba ya po, U Tieu Forjanma ya ye i niinni, yii fo ti gbannandi po ka, ama mi forjanma po i. Nilo ya ki pia Kiristu forjanma o niinni, waa tie Kiristu yua. **10** Kiristu ya ye yeri yi, Ti gbannandi ya kpe ti tuonbiadi po, mi forjanma baa ye yeri yi, ki tie miali mi tegimma po. **11** Yua n yiedi Jesu bi kpienba (tinkpiba) siiga forjanma ya ye yeri yi, wani yua n yiedi Jesu bi kpienba siiga ba guani ki teni i gbannankpiendi li miali kelima o forjanma yaama ye yeri yi ya po. **12** Lawani i, n naataani, ti ji ki pia panli ti gbannandi po ki baa lingi ti gbannandi buama ka. **13** Kelima i ya fo ti gbannandi ní bua maama, i ba kpe; ama i ya yie ti biidi, ki kpaa i gbannandi mi forjanma paalu po, i baa pia li miali. **14** Kelima U Tieu forjanma ní gobdi yaaba tie U Tieu ya bila i. **15** I nan ki ga yonbdi fuoma ka ki go baa jie; ama i baa ti wubdi ya forjanma i, mani ya po i, ke ti yigni ki tua: Abba, Báa! **16** U Tieu forjanma mi bá tieni kasiedi, ki waani ti yantiali ke ti tie U Tieu bila. **17** Lanwani i, ti ya tie o bila, ti go tie o faadila i: U Tieu faadila, ki ba bøgdi li faali yeri Kieistu, li ya tie ke ti tuo yeri i moni ki ga fala yeri o, ti ba baa ti kpiagdi yeri o. **18** N maali ke molane ya fala kan fidi ki bogni yeri saala ya kpiagdi n ba døgdi ti po. **19** Mi yentagma mo se ki guu yeri li dandancianli U Tieu bila døgdimma. **20** Mi tagma den tua yuoung bonli ke li naa ñua mani ya buama ka ama o tagdo yaama. **21** Ama li dandanli den ye, ke dayenli, mi mo ba faabi mi bá yeri ti tuonbiadi yonbdi, ki taani yeri U Tieu bila ki baa mi faabma ti kpiagdi nni. **22** Ama ti bani ke hali yeri dinne, mi tagma kuli duni yeri fala ki gbaa yeri ti madi. **23** Li ki tie mani baba ka, ama ti mo, tinba yaaba n baa U Tieu forjanma nani paakpiabu yeri, ti mo duni yeri fala, ki guu ke wan wubi ti ki daa ki faabi ti gbannandi. **24** Kelima ti dandanli po i, ke ti baa mi faabma. Ama, ñjan nua ya dandanli ji ki tie dandanli; ñjan nua yaali, a go baa daani li ii? **25** Ama ti ya daani tin ki nua yaali, ti se taajala lie i, ki guu. **26** Lan tie maama n yeri, mi forjanma mo go todii ti, ti tadingu nni, kelima ti jaandi nni, tii bani yaali n dagdi ti po, ki ba mia. Ama mi forjanma mini mi bá gbaa, ki duni, ki miadi tipo. **27** Ke yua fiidi, ki bani yaali n ye ti pala nni bani mi forjanma maalma, kelima U Tieu po i, ke

mi miadi bi niteginkaaba po. **28** Tin bani yaali n tie ke, yaaba n jua U Tienu po yeni wan tuodi ki lagi ki yini yaaba, o taani bonli kuli ki yanbdi bi po. **29** Kelima wan den tuodi ki bani yaaba, o den tuodi bobni ba ke bi tie o Bijua nannanli, ke o Bijua ñ ya tie bijakpelo o waamu siiga. **30** Wan tuodi ki lagi ki bobni yaaba, bani i, ke o go yini. Wan yini yaaba, o go faabi ba, wan faabi yaaba, o go puni ba ti kpiagdi. **31** Ti nan ba maadi be i, lan ya bona po? U Tienu ya taa ti po ñjma ba yie ti po? **32** Wani yua n ki den tuo ki ga o Bijua fala nni, ama, o den mubni o bi niba nui nni, ke o kpe tikuli ya po, li ba ga ledi i, ke o kan go teni ti bonli kuli o ya po? **33** ñjma ba fidi ki jalgi U Tienu ñ gandi yaaba? U Tienu n bu, ki faabdi. **34** ñjma ba fidi ki bu ki cuo ba? Kiristu n kpe ti po, hali ke o yedi o, ke o kaa U Tienu jienu po ti yudandi nni, wani n tie ti candaano, ki miadi ti po. **35** ñjma ba fidi ki paadi ti yeni Kiristu buama? pupuagdi bii, yanyagdi bii, falabiadma bii, mi koma bii, bi ya fie ti tiadi ki ja ti mubila bii, ti jawaanciandi bii, ki jugpienga i? **36** Nani lan diani maama” «A ya po i, ke bi kpa ti hali yentunmunli, ke bi nua ti nani ba caa yeni ya pee o yankodikaanu yeni.» **37** Ama, yeni lankuli, yua n buadi ti cedi ke ti paadi yeni ti yudandi. **38** Kelima n pia li dandanli ke mi kuuma lanyaaka li miali, bii malekinba, lanyaaka ti yonbdi, bii molane bona bii ya yogu n jua ya bona, **39** Lanyaaka Upaaciamu bii li bonli ñ kpedi maama kuli bii lan ñua maama kuli, lanyaaka tagma bákuli kan fidi ki paadi ti yeni U Tienu Buama, wan dogdi yaama Ti Diedo Jesu Kiristu nni.

9 N maadi momoni Krisiti nni, mini ki pua faama U Tienu fuoma wangi nni ke n ki pia faama. **2** N ye yeri ti yanyagiciandi yeri li pabonli yogunkul. **3** kelima n bi baa bua ban solini nni ki paadi nni yeri Krisiti, n kpiiba yapo, yaaba n kpi yeri ti gbannandi nni yaa ñamu po. **4** Bani Isalele buolu buudi yaaba, U Tienu den cedi ke bi tua bimonmu, ki dogidi bi po o kpiagidi, ki kuani i yantaadi yeri ba, ki tieni ba o bali maama, ki dogidi bi po ban baa jaandi o maama, ki niani ba o ñoniagu. **5** Bi tie ti yaja nba puoli juani, Krisiti moko den mali li yaa buolu nni ti gbannandi po. Wani yua n die bonla kuli. U Tienu n pagidi halii yaa yogunu kuli, Amina (**aiõn 9165**) **6** Mii bua yedi ke U Tienu ñonianu kipia mayuli ka. Kelima yaaban mali ki tie Isalele puoli juani, bi kuli ka tie Isalele buolu yaaba momoni. **7** Laa go tie Abrahama puoli juani

kuli ka tie o bi monmu. Ama li yedi: «Isaka puolijuani n baa tie a buolu» **8** Li bua yedi ke laa tie yaaba mali nani bi nisaaliba kuli n maa maama n ba tie U Tienu bila. Ama yaaba n mali nani wani U Tienu n bili u ñonianu maama n tie o buolu momoni. **9** U Tienu n bu niani yaa ñonianu n tie ne: «Binli, tin ye yaa yogunu ne yaa pundi, n baa guani ki cua, sala ba maali i bonjaga.» **10** Ama lani baba ka, Rebeka yeni Isaaka den taani bi yaaba ki mali a sanpola bilie. **11** Li bilieda daa den ke cua li ñandunli nni, ki buali ban tieni ti tuonbiadi lani yaa kaa a tuonjanma ke U Tienu den gandi ba ke lan togini bi tuona po, ama li den ñani U Tienu yua yi wanbunga yua kani. **12** U Tienu den yedi Rebeka: «jan baa kpaa ki mali yua baa tuo ke daa tie nacenbiga.» **13** Li ba tieni nani lan diani maama: «N den bua Jakobo ki nani Esyu» **14** Lanwani, ti baa yedi be? U Tienu ki tiegi ba? yeni ka. **15** U Tienu den yedi Musa: «N baa gbia mi ninñinma min bua yua yapo. N go baa li palisiadili min buayua yapo. **16** Lanwani, laa ñani yua bua naani kani kaa, bii o momdilipo ka, ama li ñani U Tienu niñingbadima po. **17** kelima li diani ki yedi Farawon: «N yeni a ke a tua o badiciamo yaala yapo tie ke n bua min dogini n paalu kelima a yapo, ki go cedi n yeli n pundi ñanduna kuli nni kelima a yapo. **18** Lanwani U Tienu gbia mi niñima wan bua yua yapo ki go juadi li paliwan bua yua ya pali. **19** Yendo bu guani ke yedi nni: Be yapo ke U Tienu fu yeri ti? kelima ñjma n baa fidi ki yie o yanbuama? **20** Fini o nisaalo, a tie ñjma ke baa nia yeri U Tienu? U tiagu baa tuo yedi o tiamalo ke: «Be yapo ke a maa n nni nanda? **21** o tiamalo ki pia li bali yeri wan ñani yogikonyenli nni ki maa yaa tiagu n ba tuuni li tuonli monli, ki ñani laa yogikonyenli nni ki maa yaa tiagu n kan tuuni tuon monli. **22** Ti ji baa maadi be, U Tienu bua wan waani o pabienli ke dogidi u paalu ama ke nan cuo o ba bontiala ke yaabu ke dagidi, o mutuoli **23** kelima u bua wan dogi o kpiagidi n yabi maama yaa niba n tie nani wan den gbadu yaa tiadi po n ninñima wan den tuodi ke gandi yaaba ke ban taani yeri o o kpiagidi nni. **24** Lanwani wa yini ti Sufinba siiga baba ka, ama o yini ti yaaba n ki tie Sufinba moko siiga. **25** Nani wan yedi o sawalipualo Ose tili maama: «N baa yeri yaa nibuoli n ki tie n buolu niba, ke go yini yaa buoli ki mii bua baa min bua yaaba» **26** Li baa tieni yeri bi po nani kani ke yedi ba: «yii tie n buolu» Lankani bi yini ba: «U Tienu yua suo bijaba» **27** O sawalipualo Esayi den kpaandi ki maadi Isayeli ki yedi:

«Isirayeli buolu yaa tie nani n ñincianma tanbini yeni, yaaba n baa tindi baa tie waamu. **28** kelima O Diedo ba tieni ki juodi i tinga nni wan den yedi yaala ke li kan waagi» **29** Li baa tie nani Esayi n kpia maama ki yedi: Li miali Diedo u paciamu kuli daani o yua den cedi ke ti ti siiga nitianba sieni, ti buolu den baa bodi tn tua nani Sodomi yeni Gomori yaaba yeni. **30** Lanwani ti baa yedi ledi? Yaa nibuoli n ki tie Isirayeli yaaba ki den lingi n tegimma laa n tegimma bi dandanli po. **31** Ama Isirayeli buolu yaaba den lingi n tegimmakelima li bali maama kubima po naa den baa. **32** Be yaapo ke baa den laa n tegimma? Baa den lingi ki baa kelima li dandanli yapo. Lanwani bi den tuudi li tantuudikaala. **33** Nan lan diani maama: «diidi ke laa, n bili siyoa juali kani yaa tanli n baa cedi bi niba n baa, Ama yua n dugi o po kuli, o kan laa i fe baa yaa daali n cuoni.»

10 N naataani, n pali nni buama yeni min miadi U Tieu yaali n jaandi nni tie ke ban baa u faabu. **2** N tiendi bi po kasiedi yeni bi yankuali U Tieu tuona po, ama bi nan ki pia li tuonbanma. **3** Ban ki bani U Tieu tegimma sanu, ki nan lingi ke ban bili bi yuli po tegimma sanu yeni, bi ki colni U Tieu tegimma sanu. **4** Kelima Kiristu n tieni ki dudi yiko, ke lan tua faabma bi dugkaaba kuli po. **5** Lani n cedi ke Moyiisi waani yiko n̄ bili ya tegimma niima nni: “Ya nilo n colni lan ya tegimma baa pia limiali li tegimma po.” **6** Ama ya tegimma n ñani ti dudugdi kani n̄ maadi maama n ne: “Da maadi a pali nni: “ñma ba do tanpoli? Lani n ba cedi Kiristu n̄ ña tanpoli ki jiidi. **7** Lani yaa ka: “ñma ba jiidi ki kpientinga nni? “lani n ba cedi Kiristu n̄ fii lankani ki yiedi bi tinkpiba siiga. (*Abyssos g12*) **8** Mi maama yeni nan maadi be i? Mi maama ye, ki kuu a kani, ki ye a ñobu nni yeri a pali nni. Ti dudugdi ya maama n yeri, tin wangi yaama. **9** A ya yaadi a ñobu, ki tuo, ki ga ke Jesu n tie O Diedo, ki dugi a pali nni ke U Tieu yiedi o bi kpienba siiga, a ba baa u faabu. **10** Kelima a ya dugi yeri a pali kuli, a ba baa mi tegimma, a ya yaadi a ñobu ki maadi bi niba siiga ke a tuo ki ga, a ba baa li ñanbli. **11** Nani i diani n̄ maadi maama: “Yua n dugi o po, o kan di fee, **12** Lanwani i, paadma bá kuli ki ye Juufinba yeri bi nilanba siiga, kelima bi kuli pia Diedyendo i, ke o yedjama ki pia banlu yaaba n jaandi ki miadi o po. **13** Kelima yua n jaandi O Diedo yeli po ba baa mi faabma. **14** Bi ba tieni ledi i, ki jaani ki mia ban ki daani yua ya yeli po? Bi ba tieni ledi i, ki dugi ban ki cengi yua ya maama po? Bi ba

tieni ledi ki cengi o maama, nilo yaa ye ki ba waani ba? **15** Li ba tieni ledi i, bi tundkaaba n̄ ya ye, bi yaa sóni ba? Nani lan diani maama: “Diidi mani bi cenli n̄ ñjani maama, bani yaaba n wangi mi yanduanma, bani yaaba n wangi a laabaaljama! **16** Ama, bikuli ka tuo ki ga o laabaaljamo. Esayi tuodi ki maadi: “O Diedo, ñjma nan tuo ki gbadi a tonda maama? **17** Ti dudugdi ña o nilo n̄ gbadi yaali kani i. Ban gbia yaali mo nan ña Kiristu maama kani i. **18** Lani n cedi ke n buali: “Baa gbadi ti tondu uu? Bi li gbadi, kelima li diani: “Bi nialu gedi kaankuli, ki kagni ki lindi ki tinga, bi maama mo yadi ñanduna nni tinbanli kuli.” **19** Ama min buali yaali da aa: “Isirayeli yaaba ki den bani bii? Moyiisi den kpia ki maadi: “N ba cedi yaaba n ki dagdi yeri buolu n̄ ñuni yi li mutuoli lan tua i po ponponli, n ba cedi ya buolu n ki pia banma n̄ fiini i pala. **20** Esayi go paani o pali, ki maadi: “Yaaba n den ki lingi nni yeri, bani n la nni. N døgdi ki waani n bá yaaba n den ki pia n buama po.” **21** Ama o maadi Isirayeli yaaba po ne: “N tiani n nui yentunmunli ki bua mangi yeri yaaba n fiindi mi yeniyema yeri a tubkangbada buolu.

11 Lanwani i, n ji buali ne: “U Tieu ji luni o buolu yo oo? yeri kal! Kelima n mo tie Isirayeli yua, ki tie Abalahama puoljuanu, ki tie Benjamini cuuli nni yua. **2** U Tieu ki ñøli ya buolu ke o den tuodi ki bani hali ke li fagi. I ki bani i diani n̄ maadi Eli po ya maama aa? wan den fabni maama U tienu kani Isayeli yaaba po, ki tua: **3** “O Diedo, bi kpaá a sawalpuuba, ki tudi ki luni a jaanbinbinda; mini baba n sieni ke bi go lingi ke ban biani n miali. **4** Ama U Tieu guani ki jiini o be i? O jiini ki yedi: “N guuni n yuli po niba tuda lele, yaaba n dá ki gbaani ki pugi o bulo Baali. **5** Li go tie yeri i, mólane, nitianba sieni, ban gandi yaaba U Tieu ñabalgo po. **6** Ama li ya tie li ñanbli po, lani naa yua a tuona; lanyaaka li nan ji ki tie ñanbli yeri i móni. Li ya tie ke li yua tuana mo, li ji ki tie ñanbli, lanyaaka li tuona ji ki tie tuona. **7** Lankuli wangi be i? Isirayeli yaaba ki baa ban den lingi yaali, ama U Tieu ñanbli po, ban gandi yaaba baa la. yaaba n sieni ki tie pajuaga danba wani ki baa pu. **8** Nani i diani n̄ yedi maama: “U Tieu teni ba mi yanpiyema, bi pia i nuni ki naa nua, ki pia a tuba ki naa gbia, hali yeri mola kuli. **9** Dafifiid moko yedi: “Bi jedikaanu n̄ tua bi po diagu, ki tua taalu bii tingbali, ban pa ki baa bi tuonbiadi po sugli. **10** Bi nuni n̄ bøndi, ban ji da nua,

bi ciamu n̄ p̄oli, ki buani bi jumu, ban ya tiibi yognu kuli. **11** N̄ ji bualı da: “Bi tuudma ji tua bi tingbali yo oo? yeni ka! Ama bi tingbali cedi ke bi nilanba baa mi faabma, ke li tua bi po ponponli, ki fiini bi pala. **12** To, bi tingbali ya tua ȳanduna po ȳalmani, ke bi p̄odma mo cedi ke bi nilanba baa ȳalmani, bikuli ya lebdi bi pala, lanya ȳalmani ka baa cie ee? **13** N̄ maadi yinba i, bi nilanba: Min tie tondo bi nilanba siiga n̄ ne, n̄ jaandi U Tienu n̄ tuonli po. **14** Li ya bi ba tuo, min fiini n̄ naataani pala, ki kuani ba li ponponli, ki faabi tianba. **15** Kelima U Tienu ya luni o buolu, ke ȳanduna guani ki mangi yeni o, bi ya guani ki ȳodi bi Diedo, li kan tua miali ka bi tinkpiba siiga aa? **16** Bi yedi ke a bonkpiala ya ȳani, ki dagdi U Tienu po, li tie ke ku kpaangu kuli mo ȳani, ki dagdi U Tienu po i. A jiina ya kpaas, ki dagdi U Tienu po, li tie ke a bena mo dagdi ki ȳani U Tienu po i. **17** Bi ya cua ki ȳani bentiana, ke fini tilialbu benu, ke a tugni, ki baadi bu tiiyuukaabu sinma li beni kaanu, **18** jan da kpiadi a yuli i beni yeni yeli po ka. A ya kpiagdi a yuli, ȳan ya bani ke fini ka tugi a jiina; ama a jiina n̄ tugi a. **19** A ba maadi: “Bi cua ki ȳani i beni, ke n̄ mo fidi ki tugni. **20** Li tie momoni ke ya beni n̄ ki pia dandanli i, ke bi cua ki ȳani; ke fini a tuugi kelima a dandanli po i. ȳan ji da pia japaadi, ama ȳan ya jie. **21** Kelima U Tienu ya ki tuo ki ȳa bu tiiyuukaabu beni, o kan di sugli fini bu tilialbu beni mo ya po. **22** Lanwani i, ȳan colni U Tienu ȳanbli, yeni o maba. A maba yaaba n̄ tudi ki yie o maama po; ȳanbli fini yua n̄ tiegi po. lanyaaka o ba cua ki ȳani o mo. **23** Bani yaaba n̄ tudi mo, bi ya ki tundi ki ye mi tudma nni, ki lebdi bi pala, o ba guani ki tugni bi mo, kelima U Tienu paaciamu po, o ba fidi ki guani ki tugni bi mo. **24** Fini yua den ȳani bu tiiyuukaabu, ke a naa tuodi ki tie bu, bani yaaba n̄ den ȳani bu tiiyuukaabu kani n̄ ji kan guani ki tugni yeni bi tiibolu uu? **25** Kelima, n̄ naataani, n̄ ki bua ke ya yaalidgu bonli ne duagi yi, ki ba cedi yin yini i yula yanfodanba; Li tie ke Isirayeli yaaba bi tianba juagi bi pala, ki baá mi tudma nni, hali ke bi nilanba kuli baa ki kua, ki baa U Tienu ȳanbli. **26** Lani n̄ cedi ke Isirayeli yaaba kuli ba baa mi faabma nani lan diani maama: “O candaano ba ū Siyōn, ki cua ki ȳani ti tuonbiadi Isirayeli yaaba pali nni.” **27** N̄ ya piini bi tuonbiadi, lani n̄ ba tua n̄ ȳonianu yeni ba. **28** Yaali n̄ nua o laabaaljamo po, bi tie yibalimba kelima yinba bi nilanba ya po; ama yaali n̄ nua ban gandi yaaba li ȳanbli po, bi tie U Tienu n̄ bua yaaba

kelima bi yaajanba po. **29** Kelima U Tienu yiinu yeni o paabu ki pia lebdima. **30** Nani yognubá, i den ki tuo ki ȳua U Tienu n̄ bili ya sanu, ke bi tudma po, ke i baa U Tienu niñingbadma yeni, **31** Bi mo tudi U Tienu sanu, ke yin baa ya niñingbadma po yeni ya po, bi mo n̄ baa mi niñingbadma. **32** Kelima U Tienu luoni bi niba kuli mi ti tuonbiadi nni, ke wan fidi ki gbadibikuli niñima. (**eleesē g1653**) **33** kesaa, U Tienu ȳalmani yeni o yanfuoma yeni o bamma yabi ki go ȳua! ȳma ba fidi ki kpaagi o yanjaga? ȳma ba fidi ki bandi o sanbila? **34** ȳma kpaagi ki bandi U Tienu maalma? bii ȳma n̄ ba fidi ki tua o ceglikä? **35** ȳma kpia ki teni U Tienu bonli ki ji guu ke wan ȳmiani o? **36** Bonli kuli ȳani U Tienu kani i, wani n̄ die likuli, likuli ye o ya po i. Wani n̄ yeni ti kpiagdi yeni ti yudandi li bina yeni li bina! Ami! (**aiōn g165**)

12 N̄ naataani, n̄ mia yi ki go paandi i pala ke yin diidi U Tienu niñingbadma po, ki yidi i gbannandi ya salga fuo, ki ȳani, ki mani U Tienu po. Lani n̄ ba todi yin fidi ki kpiagi o bonjanla. **2** Da ȳua mani mōlane jamaano ka. Yin lebdi i pala, ki pandi i yantiali, ki fidi ki bandi U Tienu buama, yeni yaali tuagi, ki mani, ki ȳani cain. (**aiōn g165**) **3** U Tienu n̄ puni nni ya ȳanbli po, n̄ miadi i siiga nni yuakuli, ke obá n̄ da dongi o yuli, ki maali ke o cie o lieba, ama, yuakuli n̄ maali yeni mi yanfuoma, ki dagni U Tienu n̄ seni o dudugdi naani. **4** Kelima nani tin pia i gbannanbuoli, ke ti taani ki tie ti gbanu yeni, li gbannandi kuli naa taa taa tuona. **5** Lanwani, tinba yaaba n̄ yabi, ti taani ki tie gbannanyendu i, Kiristu nni. **6** Nani tin pia yuakuli yeni o yenpaabu, ke bu ȳua wan baa ya ȳanbli yeni i, yua n̄ pia sawali paabu, wan ya wangí ke li ȳua o dudugdi n̄ dagdi maama. **7** Yua n̄ pia tuonli paabu, wan ya tuuni. Li ya tie tundma paabu, wan ya tundi. **8** Yua n̄ pia ya paabu n̄ paagdi bi niba pala, wan ya paagdi bi pala; yua pia li todli paabu, wan ya todi yeni ti bulcindi. Yua ya paabu tie mi gobdima, wan ya gobdi yeni li yankuali. Yua n̄ pia ti niñinpadi baabu, wan ya tuuni yeni li pamanli. **9** Mi buama n̄ lögdi mi muyima. Yin ya jie ti biidi. Yin ȳanbli ki mubni yaali ȳani nuujadlie. **10** Yaali n̄ nua i naataani buama, i pala n̄ ya siadi i lieba po; yaali nua ti bulcindi, yin colni i yaba. **11** I gbanu n̄ ya saagi yeni li tuonli, ki nan ȳa i kpadje. Yin ya tiegi U Tienu tuona nni, ki tuuni U Tienu po. **12** I pala n̄ ya mani li dandanli po. Fala yogu, yin tieni li juunli ki ya jaandi yognu kuli. **13** Yin ya

todi bi niteginkaaba bi buama banlu, ki ya bobindi bi canba po ku canmangu. **14** Yin yadi mi yedjanma yaaba n wangi yi fala po, yadi mani mi yedjanma bi po, ki da solini. **15** Yin mangi i pala yeni yaaba n mangdi bi pala, ki buudi yeni yaaba n buudi. **16** Yin ya pia maalyenma i lieba po. Yin da pia japaadi maalma, ama li yumiinli maalma. Da yini mani i bá ke i tie yanfodanba. **17** Yua tieni yi biadma, yin da ymiani o biadma. Yin lingi yaali n ḥjani bi niba kuli po. **18** Li ya tie ke li maa i ya po i, ke i ba fidī, yin tieni ania ki ya ye yeni bi niba kuli mi yanduanma nni. **19** N buakaaba, da tuu mani panli i bá, yin guudi U Tienu pabienli cuama; kelima li diani: «Li pantuuli tie n yaali, mini n ba tuu mi biadma panli, O Diedo n maadi.» **20** Ama, koma ya pia a yibaliya, ḥjan puni o mi jiema, ḥnuñunu n ya pia o, ḥjan puni o mi ḥnima; kelima a ya tieni yeni, mukuantona i, ke a tugni o. **21** Da ḥja ti biidi n̄ paadi ḥja, ama ḥjan tieni mi ḥjanma, lan paadi yaali bia.

13 Nilo kuli n yaa colni yikodanba, kelima yiko ki ye ke ki ḥnani U Tienu kani kaa. Yaa yikodanba n ye kuli, U Tienu n kaani ba. **2** Lani, yua n yie bi yikodanba yie U Tienu n sieni ke o bona n baa yaa suani maama, ke U Tienu mutuoli baa jiidi o po. **3** kelima yikodanba ki ye ke ban yaa mabindi ḥjanma ka, ama ti biidi. Da jie mani bi ka. I ya ḥjanbidi, bi baa pagi i. **4** kelima U Tienu tuonsonba ye i po i. Ama i yaa tie biidi, yaa bani mani ke bi baa ḥmagi i tuba. **5** Li yaa po i ke ti coldi bo baa tie yeni yanjagili i, ama mabiili ka. **6** Li po, yaa paa mani i panpani kelima bi yikodanba tie U Tienu tuonsonba i ki fiini bi tuona nni. **7** Paa mani yua kuli yin baa paagu yaala: paa mani o lonpo gaali o lonpo, i panpani daano mo o panpani, colni mani yua dagidi yin colni o, ki selini yua dagidi yin selini o. **8** Daa pia mani nilo baa yaa panli li yaa ki tie ke yin yaa bua i lieba baba yaaka. Kelima yua bua o lielo tiendi yikodi n bua yaala kuli. **9** Yeni, a kan conmi, a kan kpaa nilo, a kan suu, ḥjan daa bua a lielo bonla yeni yaali n sieni kuli taani ki tie bonyenla: «A baa bua a lielo nani a baa yeni.» **10** Mi buanma ki duolidi o baa, li po n ke mi buanma tie mala. **11** Lanwani, i bandi ke u yogu ba ke yin findi kelima ti fiema nagi ki cie yaa yogunu ke ti den gaa o. **12** U yøgisiigu pendi o ke u ti sijaagu mo nagi o, tin ḥja mani li bonbonli nni tuona kuli ki taa mi yinma jakontiadi **13** Yin yaa suani a papientuona nani lan bualti ke tin yaa suani u yensiigu nni yeni. Tin ḥja mani li jiedicianli yeni li dañucianli, a concana

tuona yeni ti jøgindi tuona, a konkona yeni i nanga. **14** Tugi mani ti yonmidaano Jesu Kirisiti ke wan tua i jakontiadi ke yin laa ki ji daa kpaani ke yin sóni i yanma n kua yaa tuonbiidi nni kuli.

14 Ga mani yua ntadi ti dudugdi nni cangu, ki da teni o tagli yemi i maakpaga. **2** O nilo ye, ke o dududi po, ke o di bonli kuli, yua tadi wani ii, di kpinfoadi yeni luana baba i, **3** Yua n di bonli kuli n̄ da nundi yua n ki di bonli kuli, ke yua n ki di bonli kuli mo n̄ da jalgi yua n di bonli kuli. Kelima U Tienu tuo o tuada. **4** A tie ḥjma i ki ba jalgi nitiani yonbo? O ya se ee, o ya baá aa, li tie o canbáa maamam i. Ama o baa se, kelima U Tienu ba pugni o u paalu ki cedi wan ya se. **5** Poyenpo, nilo baa maali, ke o cie o lielolo. Potžli po, tiano mo n maali ke bikuli daa i. Yuakuli n̄ bili o yuli nni ke o maalma tiegi. **6** Yua n kpaagi li daali, kpaagi li O Diedo po i; ke yua n di mo, o di O Diedo po i, kelima o tiendi U Tienu balga. Yua n ki dini, cuo o yuli kaa dini O Diedo po i, o mo tiendi U Tienu balga. **7** Kelima, obakuli ki kubi o miali o yuceli po. **8** Kelima ti fo, ti fo O Diedo po i; ti ya kpe mo, tikpe O Diedo po i. Lanwani ii, tin fo oo, tin kpe ee, ti tie O Diedo yaaba i. **9** Kelima, lanyapo i ke Kiristo bo kpe, ki go fo, ke wan ya tie bi kpienba yeni yaaba fo kuli Diedo. **10** Ama, fini, be n cedi ke a nundi a kpiilo? Ke fini mo, be n cedi ke a nundi a kpiilo? Kelima bi ba jia tikuli buudi U Tienu kalkaanu. **11** Kelima, li diani, “N fo” O Diedo n yedi lani, “Mini ya po, dunli kuli ba gbaani, lanbu kuli n̄ yaadi ki kpiagi U Tienu yeli.” **12** Yeni, ke yuakuli ba togdi o yuli po U Tienu nintuali o tuada. **13** Lanwani ii, tin da jalgi ti lieba, ama, tin jagi ki cuo, ke nilo kan tua o lielo po tantuudkaali bii diagu o naataano po. **14** N bani, ke n pali go paa Jesu po, ke libakuli ki jøgni li yuli po. Kase yua maali ke bonli kuli tie jøgindi o po. **15** Mi jiema po, a ya ba yagi a kpiilo yama, lanwani ii, ḥja ji cuoni mibuama sanu po ka. Da cedi mani ti jiedi po, Kiristo n̄ kpe yua yapo n̄ bia. **16** Lanwani ii, yin da cedi i tuadjama n̄ tua tuatiigu. **17** Kelima, U Tienu Diema ki tie jiedi yeni bonñukaama ya maama ka, ama, li tie mi teginma, mi yanduanma, yeni li pamanli mi Fonjanma nni. **18** Lanwani ii, yua n tuuni Kiristo po, ki tuagi lanya sanu, U Tienu ba tuo o yema, bi niba mo n̄ pagi o tuada. **19** Lanwani ii, tin ya ḥja mi buama sanu yeni yaali n ba ḥjanbi yuakuli. **20** Da biidi U Tienu tuorli ti jiedi po. Tin ya bani ke bonlikuli ḥjani, ama, li jøgni yua n

ba di, ki tua tantuudkaali o lieba po i. **21** Li ḷjani ke nilo í da ḷjmani nandi, ki da ñiu daama mo, yeri ya bonli n ba cedi a kpiilo yama í ña a niinni. **22** ḷjan pia ya dudugdi, tin ya ye fini yeri U Tieu siiga. Mi yedinjanma baa ye yeri yua n ki jalgi o yuli wan jagi ki cuo yaali ya po. **23** Yua ya yama n lengidi, ke o dini, o ba taa i tagli, kelima laa ñani ti dudugdi kani ka. To yaali n ki tie dudugdi maama mo, tie tuonbiadi i.

15 Mølane, tinba yaaba n pia u paalu í gbadi a tadma tadingu niima nni, ki da dongi ti yuli. **2** Ti siig, yuakuli í ya tie ti yaali n ḷjani, ki mangi o lielo pali, klan pugni o dudugdi. **3** Kelima bá Kiristo bo ki dongi o yuli. O bo li tie nani lan diani maama yeri, yaaba n den sugdi a sugdi guani n yuli po.” **4** Kelima, ban bo diani ya diani kuli tie tinba ya tundma po i, ke a i diani í wangí ya juunli yeri yin paandi ti pala maama, tin fidi ki baa li dandanli. **5** N miadi ke li juunli yeri mi baagima Tieu n í cedi yuakuli í taa yantiayenli o lielo po nani Jesu Kiristo yeri. **6** Ke tin fidi ki taani yantiayenli yeri ñøyenbu, ki fidi ki kpiagi ti Diedo Jesu Kiristo Báa yeri O Tieu. **7** Lanwani ii, yin ya gaani i lieba cangu nani Kiristo í ga i cangu maama ke wan kpiagi U Tieu yeli. **8** Kelima, n yedi ke Kiristo yua ku konciagu naciemo ki waani U Tieu momoni, ke lan dogdi ki waani wan tieni yeri i yaajanba ya ñonianu. **9** Yeri bi nilanba ke ban tieni U Tieu balga, o niñingbadma po. Nani lan diani maama, “Lanyognu n kpiagi a yeli bi nilanba siiga, ki yiini k dondi a yeli.” **10** Li go diani, “Mangi mani i pala, bi nilanba, yinba yeri i dogtieba.” **11** Ki go diani, “Dondi mani O Diedo, yinba bi nilanba kuli; bi dogtieba kuli í dondi o.” **12** Isayi go yedi, “Li benpaali ba pudi Jese cugli nni, ki ffi, ki diedi bi nilanba. Bi nilanba ba baa li dandanli o po.” **13** Mølane, N miadi ke U Tieu dandanli í gbeni yi yeri ti dudugdi pamanli yeri mi yanduanma, ke yin ya gbie yeri li dandanli Mi Fonjanma paalu po. **14** N kpiiba, mini mōno pali paa i po, N pali paa i po, kelima yinba mōno gbie yeri ti ḷjandi, ki gbie yeri banmabuoli kuli. N pali go paa i po kelima, i ba fidi ki ya tigi i lieba. **15** N go dangi yi ya tisonkaali ne yeri li pamancianli, ki bua min tiadi yi, kelima U tieu ní puni nni ya paabu po. **16** Li paabu tie ke n ba tua Jesu Kiristo n ba sóni ya naaciemo bi nilanba siiga. Ke min tua salga yidka, ki waani ba U Tieu laabaaljamo. N ba tieni lani, lan todi, bi nilanba paabu í tua ya paabu n ḷjani ki gbie yeri mi Fonjanma. **17** N pamancianli tie

ke min kpiagi Jesu Kiristo yeli yeri U Tieu n tieni ya bona kuli. **18** Kelima mii pia papaali ki ba yedi libakuli kase Kiristo í sóni ya tuonli n po, ki ba cedi bi nilanba í la yaalidgu yeri u paaciamu tuona, ki cōlni. **19** Mi Fonjanma paaciamu po min cili Jerusalema yeri li tinkundogi, ki ban pundi hali iliri, min fidi ki yadi ki waani Kiristo laabaaljamo. **20** Lanya sanu nni i, ke n payianu den tie ke min yadi, ki waanu o laabaaljamo, ama, li ki tie ban bani Kiristo yeli naankani ka, li tieni ke min da ti gedi ki maa nitiano í bili ya fiagli po i. **21** Nani lan diani maama: “Yaaba n ki kpeli ki baa li maalma o maama po, ba bandi o,” ke yaaba n ki kpeli ki gbadi mo ba gbadi niima nni. **22** Lanya po i, ke li pani nni ke mi cua i kani. **23** Ama, mølane, N ji ki pia kaanu, ki ba kali ya tinbuali ne, li ki luo bina ke N lingi ke min pundi i kani. **24** Lanwani ii, N ya caa, Esipañi, n ba jadi i kani, yin ciani nni, li waagi ke n jiki baa i yegnu. **25** Molane, N caa Jerusalema, ki bua sóni bi dogkaaba po. **26** Kelima, li baatje pamancianli i, Maseduani yeri Acihaya yaaba po, ke ban teni bu paabu, ki todi talginba, Jerusalema dugkaaba siiga. **27** Nn, li den tie bi po pamancianli i, yende, bi tie bi pandanba i. Kelima, bi nilanba ya baa bi yepaabu, li tie ke bimo í baa bikani ḷjanduna bona i. **28** Lanwani ii, N ya sóni lanya tuonli ki gbeni, ki diidi ki sua ke min taani ya paabu kuli kua bi nui nni, N ya caa Esipañi, N ba tøgni i kani. **29** N bani ke min ba pundi i kani, li ba sua ke i kuli gbie yeri Kiristo yedinjanma i. **30** N kpiiba, Molane, ti Diedo Jesu Kiristo yeli po, yeri Fonjanma buama po, N tigi yi, ki paandi i pala, ke yin mua ti jadi yin jaandi ki miadi U Tieu ya yognu kuli, ki todi nni. **31** Yin ya jaandi ki miadi ke Jude yaaba yaaba n ki cōlni yeri í ña nni, min fuodi, ke Jerusalema dugkaaba pali í mangi n tuonli po. **32** Ya jaandi mani, ki mia ke U Tieu buama po, ke min pundi i kani yeri li pamanli, ki taani yeri yi ki baa mi fuoma. **33** N miadi ke Mi yanduanma Tieu ní ya ye yeri ikuli. Ami

16 n fuondi n ninsalo yua n tie sancle jaandiegú nni tuonsoanlo **2** ke yin ga o ti yonbidaano yeli po maama ndagidi binigagidi ḷjamba po yaala n buali yin todo kuli, kelima wani o ba den tua todika yaa nbi n yabi po yeri min yaa po kuli. **3** fuondi mani Pilisila yeri Akilasa n tuonsoalieba ti yonbidaano Jesu Kilisi yeli po. **4** bani n den luni bi miana ki fie min polo yaa miali min bebe ka tiendi ba baliga ama yeri li jaandie yaba kuli **5** fuondi yaa jaandiegú nye bi deni, fuondi mani Epayineti n doanli moano, o tie kilisiti po

bon kpiali Asi yaa dogu nni. **6** fuondi mani maliyama yua n soani li tuonpaali yi po. **7** fuondi mani An dienikusi, yeni Juniasi, n baa n ba yeni n yonbi lieba bi tie utienu tonda siiga ni moanba yaaba n kpa kicili uTienu tuonli yeni min. **8** fuondi n danli ANpilia ti yonbi daano yeli nni. **9** fuondi n tuonsoalielo yudiben kilisiti nni yeni Sitasine n danli moano **10** fuondi mani Apilasa wan yua n se ke li pa kilisiti nni yeni, Asitibolo deni yaaba. **11** fuondi mani ti kpiilo Elodiana, fuondi mani Narsise den po yaaba yaaba n ye ti yonbi daano kuli. **12** fuondi mani Trifeni yeni Trifoni yaaba n soani tuonpaali ti yonbi daano po, fuondi Pilisila wan yua n soani boncianla ti yonbidaano po. **13** fuondi rufu yua ke yonbidaan lugido yeni o na yua n tie ti kuli yaa na, **14** fuondi Asyinkilita Fileseno, hermesi, Patroba Hermasi, yeni ti jaba yaaba n ye yeno. **15** fuondi mani Filologi, yeni Julie Merde yeni o nisalo Olynpe yeni o nigagidi ḷjanba yaaba n ye yeni ba. **16** yin yaaa binini mani yi yaba ki fuodi ba. li jaandieli yaaba kuli fuondi yi, **17** moala ncegili yi yin foagimani yeniyaaba ncuoni yeni siiga mipaadima yeni a koankoana, yin kubi n tunda yaala ke yi ga n kani, yin foagidi yeni li danba **18** kelima laa nibuolu ki suani ti Yonbidaano po ka, ama bi yaa puona po, yeni ya maama nmani bi niba po ki boandi yaaba n ki daani, **19** yi coanli n pia yaa nannanli po pundi li ḷjandunli kuli n ye yeni li pamanli kelima laa bonla po, n bua ke yin yaa tie yaa danba n bua yaala n ḷjani kuli po, ki sani ki ḷja yaala n bia kuli. **20** li ji kan waagi mi yanduanma Tienu baa mudi sutaani yuli yi taana tii po UTienu nyaa ye yeni yi ti yonbidaano Jesu kilisiti po. **21** Timote n tuonsoanlielo fuondi yi lusiyusa, jasono, yeni Sopateli n kpiiba. **22** Mini Teryusa n diani li tili ne n fuondi yi ti yonbidaano yaa yeli po. **23** Gayusa n canba yeni yaaba n ye li jaandieli nni yaaba kuli, Elasita yua n kubi udogu ligi fuondi yi, yeni n ninjoa karitusi. **24** ke ti yonbi daano Jesu kilisiti ḷjanbili n yaa ye yeni yi kuli Amina ke yua n baa fidi ki todi n gbadima min wangí ya labaali ḷjanmo Ti yonbi daano Jesu kilisiti nni, **25** yua n fidi ki todi yi yeni olabaali ḷjanmo ke n todiba Jesu kilisiti nni ke nani yaala doagidi ki waani ḷjasiili nni yaala ke da foagi. (aiōnios g166) **26** Ama moala ne o nisoaginkaaba yaaba ke UTienu den doagidi ba idian pokuli ke lan fidi ki nibuoli kuli n coanli li dandanli maama. (aiōnios g166) **27** ke UTienu bebe n ga ti kpiagidi yua n tie o yanfodaano li bina yeni li bina Amina. (aiōn g165)

1 Korantien

1 Pöl, ban yini yua ke wan tua Jesu Kiristu tondo, ke li yua U Tieu buama, yeni n naataano Sosteni, 2 Ti diani li tili ne, ki ba teni U Tieu nitaanli yaali n ye Korenta, bani yaaba n baa mi yedjanma Jesu Kiristu yeli po, ke bi gagdi ba ke ban tua nijanba, yeni yaaba n li taagi ti Diedo Jesu Kiristu yeli hali ban ye naani kuli, bi Diedo yeni ti yua. 3 Ti Báa U Tieu yeni ti Diedo Jesu Kiristu í puni yi mi yedjanma yeni mi yanduanma! 4 N jaandi n Tieu yognu kuli, i po, kaa cedi yeni wan tieni i po ya jambli Jesu Kiristu yeli po. 5 Kelima wani ya po, i baa ya ḡalmani n yabi, ki nua mi maama yeni mi banma, 6 Ban tieni Kiristu po ya kasiedi fiigi bonjanla i siiga, ke i kubi yeni i moni ke li paa. 7 Məla, i ji ki luo yenpaabu bá kuli, yinba yaaba n guu ti Diedo Jesu Kiristu dogdima. 8 O ba pugni yi u paalu, ke bi kan fidi ki jalgi yi hali ti Diedo Jesu Kiristu í ba cua ya daali. 9 U Tieu tie tin dugi yua ya po, wani yua n yini yi ke yin yodi o bijua yeni li papienli. 10 N naataani, n miadi yi, ki paandi yi pala, ti Diedo Jesu Kiristu po, ke yin ya taa ñobu, ki da pia paadma i siiga, ama yin ya taa yantiayenli yeni maalyenma. 11 Kelima, n naataani, n gbadi ke Kolowe niba maadi ke a konkona ye i siiga. 12 N bua yedi ke i siiga yuakuli maadi maama ne: "Mini n tie Pöl yua yo! Ke mini, Apolosi yua! Ke mini Sefasi yua! Ke mini Kiristu yua! 13 Kiristu ji paadi paadi yo oo? Bi kpaa Pöl i, i po, li daponponli po oo? Bii, bi batise yi Pöl yeli po i? 14 N jaandi U Tieu yeni min ki batise bá niyendo yi siiga, lan ñani kirisipusi yeni Gayiwusi yaa ka. 15 lani yaa ka, bi bi ba yedi ke bi batise yi n ya yeli po i. 16 N go batise Sitefanasi diegu nni yaaba; lan ñani lankani, n ji ki tama ke n batise nitiano. 17 Kiristu ki səni nni ke min ya batise bi niba ka, ama ke min ya wang i laabaaljamo, Li naa go tie ke min ya wang i yeni mi yanfomaama ka, ke Kiristu daapponponli í da tua fanma. 18 Kelima li daapponponli maawangma tie yanluomaama i, yaaba n bodi po; ama tinba yaaba n baa mi faabma po, mi tie U Tieu paaciamu i. 19 Li go diani ki yedi ne: "N ba buoni bi yanfodanba yanfuoma, ki biani bi nunfandanba nunfanbu. 20 O yanfodaano ye le? o gbanbando ye le? Ti jamaano ne ñoniadaano ye le? U Tieu ki cedi ke ñanduna yanfuoma kpandi gaadma aa? (aión g165) 21 Kelima, nani ñanduna yeni o yanfuocema ki bandi U Tieu yeni U Tieu yanfuoma, li tua U Tieu po yanbuuma

i, ke wan faabi yaaba n dugi o po yeni mi gaadmaama. 22 Jufinba buali yaalidgu bona po, ke binilanba lingi mi yanfuoma. 23 Tinba ti wang i ban kpaa ya Kiristu li daapponponli po i; li tie janjanma jufinba po, ki tie gaadma bi nilanba po. 24 Ama, ban gagdi ki yini yaaba ya po, ban tie jufinba bii nilanba aa, li tie bi po U Tieu paaciamu yeni U Tieu yanfuoma i. 25 Kelima U Tieu gaadma pia mi yanfuoma ki cie bi nisaalba, ke U Tieu tadingu pia u paalu ki cie bi nisaalba. 26 N naataani, yin ya bani ke yinba yaaba ke bi gagdi ki yini i siiga, ti gbannandi yanfodanba ki yabi, u paaciamu danba ki yabi, bi ḡalmandanba mo ki yabi. 27 Ama U Tieu taa ñanduna yanluoma bona i, ki tulni bi yanfodanba, ki taa ñanduna tadingu bona, ki tulni u paaciamu danba. 28 U Tieu lugdi ya bona n ki pia mayuli ñanduna nni, yeni bi niba í fali yaali, ke laa pia fuoma, ki fanbi ban nua yaali ke li pia mayuli. 29 O tieni lani, ke nisaalo í da kpiagdi o yuli U Tieu kani. 30 Wani ya po i, ke i fo Jesu Kiristu nni, wani yua n tua ti po yanfuoma, teginma, gagdijanma yeni daafaabma, 31 Nani lan diani ki maadi maama: "Yua n kpiagdi o yuli, wan kpiagi o yuli O Diedo nni.

2 N kpiiba, min den gedi i kani ki ba dögdi U Tieu ñasiili ki waani yeni, n dee kubi mi mabanma bii mi yanfuoma ka ki muandi yi. 2 Kelima min den ye yi siiga yeni, ki jagi ki jagi ki cuo ke Jesu Kristo bábá yaaa ka, min ki bani libá ki ba maadi li po, Jesu Kristo yua ke bi den kpaa o li daponponli po yaa ka. 3 N den cua yi kani ki tie nani yiamo yeni, ki jawaani pia nni, ke n jegli paaa. 4 N dee pia mi mabanma leni mi yanfuoma ka, ki tundi i tundi, ki gó muandi n laabaali, ama n maama nni leni n tunda nni, Forjanma n den wang i paalu. 5 Li den tie yeni ke yin da taa dandanli ki teni o nufosaalo yanfuoma ka, ama ki ya dugi U Tieu paalu po. 6 Ama leni li kuli, leni mi yanfuoma i ke ti tundi yaaba ke bi yama gagdi Kristo ḡogkaaba nni. Li yanfuoma ki tie ñanduna ne yaama, mi gó ki tie ñanduna ne badbijaba yaama; ban wan ba bia bikuli. (aión g165) 7 Ti maadi U Tieu ya yanfuoma i, mi den tie ñasiili yaama n wuo i, ke u den tuodi ki bobni ti yudandi po ki sua ke ñanduna da ki ye. (aión g165) 8 ñanduna badbijaba ne, obá naa bani li yanfuoma, bi den kan cedi ke ban kpaa Yudandi Yonbdaano dapponponli po. (aión g165) 9 Ama nani lani diani U Tieu tili nni yeni: O nulo nabinli n kan baa lá yaala, ke o tubli mo n kan baa gbadi yaala, ya maalma n kan fidi

ki kua o nulo pali nni palbi yeni, U Tieu bobni mani yaaba n bua o po. **10** Tinba i ke U Tieu cedi ke mi fojanma wangi ti u ñasiili, leni i mõni, mi fojanma wan nua bonla kuli, bá yaala n wuo U Tieu pali nni mõno. **11** ñjma bani yaala n ye bi nifosaalba pali nni? Nifosaalo bábá n bani o pali nni yaala n ye o pali nni. U Tieu mõ, li tie yeni, U Tieu fojanma bábá yaa ka, obá ki bani yaala n ye U Tieu pali nni. **12** Tinba wan ki kubi ñanduna ne yema ka ki tuuni li tuonli, U Tieu n puuni ti u fojanma ke ti fidi ki bani wani U Tieu n puni ti ya paabu kuli. **13** Tin maadi yaala yeni: Ti ki maadi nani nifosaalo yanfomaama n buali maama ka, ti maadi nani U Tieu fojanma n tundi ti ke tin ya maadi maama i. N nua ke ti wangi yaaba n pia U Tieu fojanma, yaala n tie U Tieu fojanma yaala. **14** Ya nulo ki pia U Tieu fojanma, kan fidi ki gaa yaala n ñani U Tieu fojanma kani. O ya po li tie gaadmaama i, o kan fidi ki gbadi mi niima nni, kelima U Tieu fojanma n yen puni bi niba li banma. **15** Yua n pia U Tieu fojanma ba fidi ki ya bani bonla kuli ya niima nni, ama obá nan kan fidi ki ya bani u ya niima nni. **16** Kelima nani lan diani U Tieu tili nni yeni, ñjma bani ti yobdaana maalma, ñjma ba fidi ki teni u i cegli. Tinba wan nan pia Kristo maalma.

3 N ninjab yen n nippuob, n kan fidi k ya maadi yeni nani jaanditieba yeni, ama nani min gbannanbuama danba yeni, nani yaaba da guani k mali jesu nni yeni. **2** N tieni mi naajanma i, ti nandi ka. Hali yeni mõla kuli i da k bobni k dagdi. **3** Kelima i da li tie gbannanbuadanba i lani ya po i, ke li nunponli yeni a konkõna da bii ki ye i siiga. I ki colni u gbanu i yema nni ii, i ki colni bi niba yikodi yi cerli ni ii? **4** Nilo ya yedi: "mini taa Apolosi po i" ne ki tie gbannanbuama yema ka aa? **5** ñjma tie Apolosi, ke ñjma tie põli? Yi dugi ya tuonsonba po, ke u tieni puogi ba o tuonli. **6** N ñuundi, ke Apolosi jogni, ama u tieni n cedi ke li pa. **7** Lan wani ii, yua n ñuundi yeni yua n jogni k tie liba kuli. Ama u tieni n cedi ke li pa. **8** Mõla yua n ñuundi yeni yua n jogni kuli tie yema i, yua kuli ba baa o panpaai nani o tuonli n dagdi maama. **9** Kelima ti tie u tieni tuonsõnlai. I tie u tieni gögdigu, u tieni tagma. **10** Nari u tieni n puni nni o ñalbalga yeni. N bili li fiagli nani tanmaaciamo yeni N bili li fiagli ke tõa n maa ki tuani. Ama yua n ba maa ki tuani ñ ya cegi. **11** Kelima oba kuli kan fidi ke maa fiagtianli ke li kandi ban bili yaali, lani n tie jesu kiristo. **12** Mõla,

yaa n maa fiagli po yeni wula yoo, muadi yoo? **13** U yensiinu ba dogdi ki maani o tuonli n dagdi maama. Kelima o mu ba bigni o ku waani yua kuli tuonli ñ dagdi maama. **14** O nilo ñ maa yaali ya mõni ki ciadi, o bo baa o panpaai. **15** Ama li ya juu (sia) oba la fala waamu, ama bi ba faabi'o u mu po **16** I bani ki tie u tieni yekaanu, ke u tieni fuoma ye i niinni? **17** Nilo ya biidi u tieni yekaanu, u tieni ba biani'o. Kelima u tieni yekaanu tie kaan ñanmu i nani yimba yeni. **18** Nilo ñ da bondi o yuli. Nilo ya maali ke o tie yanfodaano ti jamaano ne, wan go tu a gaado, yeni, o baa pia mi yanfuoma. (aiõn g165) **19** Kelima ki tinga nni yanfuoma tie u tieni po gaadma i. Kelima bi diani: "o gaadma yaalidi o yanfodaano. **20** Yaali n pugdi u tieni bani ki bi yanfodaama yantiana tie bonyuyuodi i " **21** Lanwani i, li ji ki buali japaadi bi niba po. Kelima yinba n yenyenma kandi li papienli yeni ti dudugdi. **3** Mini ya po, li ki maadi nni libá kuli yeni yin jia n buudi bii bi bujiaba ñ jia n buudi. Mini n bá mo kan bu n buudi kelima n naa pia biidi bá kuli. **4** Ama lani ka kuni nni i mõni, yua n ba jia n buudi n tie O Diedo i. **5** Lanyapo i, li ki buali ke yin jia buudi bá kuli, ke u yogu dá ki pundi, guudi mani hali O Diedo cuama, wani n ba tieni mi yenyenma ki dogdi yaali n duagi li biigli nni kuli, ki ba dägdi yaali n wuo bi niba pala nni kuli. Lanyogu i, ke U Tieu ba teni yuakuli wan dagdi yeni ya kpiagdi. **6** N naataani, yinba ya po i, ke n taa mini yeni Apolosi yema nannanli, ki bua waani yi, ke yin togdi ti yema, ki da tieni ki pendiyala n diani ki bili, ke i siiga, nilo ñ da kpiagdi yendo, ki fali o lielo. **7** Kelima ñjma n cedi ke a ki taa yeni a lieba? A pia be ke laa ñani U Tieu kani? To, li ya tie ke U Tieu n puni a, be n cedi ke a kpiagdi a yuli nani ñjaa baa li U Tieu kani ka yeni i? **8** Mõla i guo, mõla i ji tie ñalmandariba i, bá ke tii ye i kani, i cili ki ji diedi u kaanu. U tieni ñ todì yin diedi u kaanu, ti mo ñ ti fidi ki diedi yeni yi! **9** Kelima, li naani ke U Tieu cedi ke timba bi tondba n juodi bi niba kuli ya siiga, li tie nani ti buudi jia ki cuo ti ke li buali ke tin

kpe yeni i. Kelima bi ñani ki sieni ti asala siiga nni, bi niba yeni malekinba siiga nni. **10** Kiristu po cedi ke ti tie gaada, ama, yinba, i pia li miali Kiristu nni, ki tie yanfuodanba; tinba tadi, ke yinba tie paatieba. Bi kpiagdi yi yela, ki nan fali tinba! **11** Hali yeni mola kuli, mi koma, u ñuñuuunu, yeni mi mubima n bua kpa ti. bi cagni ti, ki wangi ti fala; ke ti waa, tii bani tin caa naani. **12** Ti tuuni yeni ti nui, ki cogi, bi sugdi ti, ke ti kpiagdi U Tieu; bi cagni ti, ke ti tuo ki gaani. **13** Bi ya tabi ti ku totabgu, ti yen jiini mi yama ki maadi yeni li paddingli; ti ji tie nani ñanduna baadi yeni, nani bi niba ñ yie ki luni yaali hali yeni mola. **14** Mii diani yi ne kuli ki bua min kuani yi i fee ka, ama n diani yi nani n bibuadkaamu yeni. **15** Kelima i ya ti pia Kiristu tundkaaba tuda piiga, lani naa wangi ke i pia Báanba ke bi yabi ka, kelima mini n todi yeni o laabaaljamo, ki cedi ke i mali Kiristu nni. **16** Lanwani i, n mia yi ke yin ya togdi n yema. **17** Lanyapo, n sóni Timote i kani, wani yua n tie n bibuadga, ke o dudugdi yabi O Diedo po; wani n ba tiadi yi min pia ya sanbila Kiristu po, yeni mi tundi maama ti jaandiedi nni, kaankuli. **18** Nitianba i siiga nni gbie yeni ti japaadi nani n ji kan cua i kani yeni. **19** Ama, li ya tie O Diedo yanbuama, li ji kan waagi, n ba cua i kini, ki bandi yaabi n fiindi ti japaadi paaciamu, li ki tie bi maama ka. **20** Kelima U Tieu diema ki tie maama ka, ama paaciamu i. **21** I bua be? Min cua i kani yeni balju bii yeni mi buama yeni mi yandingma i?

5 N gbia ke bi maadi i maama ki tua ke mi conconma ye i siiga ke lan ya conconma buolu ki ye bá bi nilanba kani; mi yabdi hali ke i siiga, yendo dua yeni a báa denpua. **2** I yabdi ti japaadil! yii tuo ki biidi i pala li tuonbiadi po, ki ba beli ki ñani i siiga yua n tieni lan ya tuonjögindi! **3** Bá ke n fagi yeni yi ti gbannandi po, n nan ye i siiga yeni n yantiali. N jia ti buudi ki cuo yua n sóni lan ya cancagindi nani n ye i siiga yeni. **4** Ti Diedo Jesu Kiristu yeli po, yinba yeni n yantiali ñ taani ki ye yeni ti Diedo Jesu Kiristu Paaciamu, **5** Li buali ke yin cedi ke setaaní ñ biani lan ya nilo gbannandi, o naano ñ fidi ki baa u faabu ti Diedo Jesu ñ ba cua ya daali. **6** I kpiagdi i yula fanma i, yii bani ke li dablinli waamu ne ba fiimi ti bugdi kuli ii? **7** Yin buoni mani li dabinkpeli, yeni, i ba tua bugpaandi, nani yin ki pia dablinli yeni, kelima bi padi Kiristu ti paak pabiga o. **8** Lanwani i, tin jaani mi jaanma lan da tie yeni li dabinkpeli, ki da tie i janbi yeni mi biadma dablinli, ama yeni ya kpanu n ki pia dablinli lani n tie

li papienli yeni i momoni. **9** N diani yi li tili, ke yin da pia dönligu yeni yaaba n tie mi conconma, **10** mii maadi ñanduna nni conconma kuli ka, bii bi fasagdanba yeni a suuda, lani yaa ka yeni yaaba n jua i buli ka; li ya bi tie yeni i, li bi buali ke yin ña ñanduna nni i. **11** Molane, min diani ki waani yi yaali n tie ke yin da cuo dönlgu yeni yua tua ke o tie i naataano, ki nan conbi, ki tie fasagdaano, bii ki jua i buli, bii ki tie suudo, lan yaa ka nisugdo, bii daañugaado, lan yaa ka yua n buadi jodi dima; yin da taani ki di yeni lan ya nilo. **12** N ya jia niinpo yaaba buudi, li ba pugni nni be? I kan jia ti buudi yeni i siiga nni yaaba ka aa? **13** Yaali n nua niinpo yaaba, U Tieu ba jia bi buudi, yin beli ki ñani o nibiado i siiga.

6 I siiga nni nilo ya baa maama yeni o lielo, o ba yin o bi nilanba kani ti buudi ki kan gedi bi nimona kani ii? **2** I bani ki bi nimona ba jia ti buudi yeni ñanduna aa? **3** I bani ki ti ba jia ti buudi yeni malekinba aa? Li ba gaa ledi keti kan jia ti buudi yeni mi yema mabidi? **4** I ya ba fidi ki jia mi yema maabidi, li tieni ledi i, ke yi ba liidi ki kpaagi li maama ki ña yaaba n ki pia mayuli i jaandi ni taanli nni i? **5** N maadi yi, li tie i fee i. Nilo ki ye i siiga nni ki ba fidi ki jia maama nilo yeni o naataano siiga nni yeni mi yanfuoma aa? **6** Ama nilo ñ yini o kpiilo ti buudi daano yua ki dugi kani. **7** Yaali n moni tie ke konkónl nji da ye kristo nitaanlinni. Lani tie biginli i po. Li ga ledi ke kan ñimali o biidka tubli. Li tien ledi ke janbdi i lieba? **8** Li tie ke i tieni mi tudma i kpiilo po **9** I bani ke yua n ki tieg kan di u tien diema faali ii? Da cengi mani mi tofaama, ti cancangindi, i buli jödma, mi conconma, mi naajmaama ya jaba n dua yeni bii jalieba, **10** bu subu, mi ñaanma, li daañugaadli, ku totabgu, yeni jodi. Oba kuli kan di u tien diema faali. **11** B tianba i siiga nni tie yeni i, bi ñuudi i pala ke i ji ñani, ki guan ki mangi yeni u tien. Ti badciamo jesu kristo yeli po yeni u tien forjanma po. **12** “Bi cabi nni buoli kuli” ama li kuli ka tie bonmonli, ki pia mi buama. Bi cabi nn buoli kuli ama n kan tua bonliba kuli yonbo. **13** Mi jiema ye ku puogu po, ke ku puogu mo ye mi jiema po. Ama u tien ba biani lan ya bona kuli. Ama u gbañ ki ye mi conconma cagindi po ka, ama ti yonbdaano po. O tuonsónlo ba lingi bonli kuli u gbanu po. **14** U tien bu faadi ti diedo yeni tinba o paa ciamu po. **15** I ke bani ke i gbanu ti(u tien) kristo gbannandi ii? N ba taa kristo gbannandi ki taani yeni li poconconli ii? Lani ñ da tieni! **16** I ke

bani ke yua n taani yeni conconli tua gbannanyendi yeni ooo? Mani lan diani maama “bani bilie kuli taani gbannanyengu” 17 Ama yua n taani yeni o diedo ba taani ki tua yeni o yantiayenli. Yin fangi i yula yeni mi concomma cancangindi. Ya tuonbiidi n sieni ke nilo ba tieni km taabi o gbanu, ama mi concomma cancangindi tie ya tuonbiidi n taabi o gbanu i. 18 Sani mani ya bontitiedi ke ɣjani, ya tuonbiidi n sieni kuli jogni ti gbanu i. I ke bani ke mi concomma biidi ti gbanu i. 19 I ki bani ke i gbanu tie u tieni fojanma yekaanu uu? Yaama n ye i niinni. Yin gaa yaama u tieni kani. Yeni, l ji ki yeni i yuli ii? 20 Kelima bi codi, ki daa yi. Ama yin taa l gbanu ki kpiagi u tieni yeli.

7 Mølane yaal n nua ya bona po k dian ne, li ɣjan yen nul n da nagn pua. 2 Ama m buam po, ja kul ba pia o pua, k pua kuli pia o calo 3 O ja ba ten o pua yaal n taanb k b ye yen lieb, o pua n mœ da bel o calo yaal k'o mia'og kuli, 4 o pua k pia yiko o gbannand po, k li ya k tie o calo ka, yen mœ'i ko ja k pia yiko o gbannand po k li ya k tie o pua yaa ka 5 Da yied man yen yin taan i lieb m buam sanu n k li ya k tie ki taan k kal k cuo yanjal, yeni ki b ɣjanb k ya jaand, k ɣjanb k kœbn i lieb, yeni k sitaan kan fid k bign ni. 6 N maadi li bona nan cegl yeni, l k tie yen yikod kan, n miad k nil kul 7 n ya tie nan min yeni. Nil kul pia ya paabu ko gaa u tieni kani, l paabu ye jiag jiag 8 Yinb yab k pia puob yen a pakuana, n maadi k l ɣjan i po, i ba ye li yinyienun nan min yen 9 ama, b ya kan fid k cuo b ba, li bual k ban kuan lieb, klma l ba su b po yen ban kuan lieb k da sien k ye m buam fala n 10 Mølane n tien ni ya yiko ne yinb yab kuan lieb, min ka, ama u tienu. Pua kan sied k ɣjaa o calo, 11 ama o ya tienl, o ji kan kun ja tian, o ba ye oba, lan ya ka wan guan k mangi yen o calo, ja mo kan bel o denpua 12 Ama yaal n sien kul u tieni n maad, k fid k nil yua pia pua yua k jaand n tien mœndl k da bel l pua, k ya ye yen'o, 13 li tie yeni ya pua kuni ya ja k jaandi, k li ja bo sun k wan kuan li pua, o pua yen mœ k pia ya yiko ko b bel l ja 14 Klma o pua jaandi tod li ja ko fuo t ɣjandn, o pua yua k ban k'u tieni ye fuo ti ɣjandn k dugn o ja jaandi po, lan ya ka, i bid kan ya fo ti ɣjandn, ama mølane b fuo ti ɣjandn 15 Ama li ya tu k yua k ban u tieni sied, ɣjaogu wan ya caa, li sanu n ni, o ja bii o pua ji k calm o puoni. U tieni yi'ti k tin ya fuo laafiaa n. 16 k dugn o pua, a k bani naan kani ba fie a calo, bii fin o ja naan ka b gaa a denpua miali

17 Yua kul n ya fuo u tieni n bo tag'o k wan ya fuo nand, u tieni n yin yua kul o tuonln, ne tie n yikod ti jaanddieln. 18 Yinb yab kul kœnd ya yognu k'u tieni bo yin nii? da kpaan man yin ɣnan bii yin piin i kœnd bam ka, yua k'u tieni yin'o ko k kpel k ban'o bual ban kœnd'o? li k tie niinl ye ban kœnd'o. 19 yaal n tie bonmonli k tie ti kœndi ka, ama yaal n ɣjanb k mœn tie ti colnd u tieni ɣnommaamn 20 N ninjab, n nipoob, lan tie ya tuonli kul, k t suan, tin sien k ya ceg k l paa. 21 I bo tie yonbi ya yognu k u tieni bo yini nii? li bo pia'i o yanpudgu? ama i ya b fid k yal iba, kagn man, 22 ya nilo k u tieni yin'o k o bo tie yonbg, li daan'o n yal oba u tieni po, li tie yen yua n yal oba, ya yognu k u tieni yin'o ko dindanl yab, o ji yi tie jesu yonbo'i. 23 B den daa'i yen ya daagu n pa, lan, da tie man b nib yonbi. 24 Yua kul n sien k ya fuo u tieni maamn nan ya yognu k u tieni yin'o k o dindanl yab yen. 25 Yinb yab sien k k ban jab, n pia yiko ba kul k l tie i yal yonbidaan nungn, ama ya du man i lieb po yen ti tieni po. 26 Li ya po, yen ya fala(cicagm) mab'i kul, l ɣjan yen k yin ya ye i ba'i. 27 I lol ɣjasil yen pua k nua li puobianli sanun ni? da kpaan man k yin wad i pala. I lol ɣjasil yen pua, bii i ye yanli? da kpaan man yin tien puobianli. 28 Ama li ya tie ki tien puobianli, yin da tie biid. Yab n kuan liebi, fala yen a maba boncianli yi gbadb ya yognu k b ye yen liebi, n bua yin kua li maba n. 29 N maadi ne, n ninjab yen n nipoob: o yogu k yabi, mølane, yab pia puob n ya ye nan b ya bo k pia yen. 30 Yinb ya buud, tien man nan i k pia ninsiid yen, yinb yab ye li pamanlin n, yinb yab tie nimœnb, yinb yab daa bona kuli, ya tiend man nan ya danb k pia lba yen, 31 Yinb yab n kpend yenli li ɣjandunli, i bontitied n ya naan nan yab k pia ɣnuad li ɣjandunli yen, klma, li ɣjandunli ji caa o juodma. 32 N bua k yalnba yal tie cicagbuol kuln, yua k kuan pua bii k kun ja, yi tug oba k cab t yonbdaano, k mangi yonbidaan pali, 33 Ama yua tien puobianli, yi tug oba k cabi ɣjanduna ne bona, kpaan wan mangi o pua pali, 34 Yua k kuan pua bii k ban ja, tug oba k cabi u tienu tuona, o kpaan wan ya ɣjan o gbannand yen o nalg kuli, li tie yeni mo ya pua k kun ja po mœ, o yi tug oba k cabi ɣjanduna ne bona, k kpaan mangi o calo pali. 35 N maad ne, k lan fid k tod'i, k da baad yen jeje i po, ama lan ya mœn i po u tieni sanun k gbanñagl n da kua'i. 36 Ama, ya daan'o mali ko k ɣjanb k kub o pua k dugn o buakaal yabd yen wan tien o puobianli nan wan bo sun maama, 37 L k tie bonbiil, ama o kal k jag

ko kan tien puobianli k mabl ba kul k ye o po, ko b fid k cuo oba, l baa tie bonjanl yen o ya k kuan'o. **38** Li tie yen i k wan kuan o pua, o kub k ḷyan, li tie yen mo yua k kuan pua po, o ḷyanb k kub k l ḷyan boncianli. **39** Opua ḷyanb k kub o calo ya yognu k b da fuo, ama o calo ya tua yua k ye (yua kpe), o b fid k guan k kun ja tian, ama li kul ne u tienu sanun ni, **40** N, n ya po, o ba ye li pamanli nan wan ye maam. N maadi ne k go sien k ban k n gbie u tienu fuojanmi.

8 Mola po, tin maadi mani t padinandi maama. Tin ban yaali "t bani, ki yua kuli bani li nimana nni. **2** Mi bamma daano waangi oba i, ama yua pia mi buama liba daano. Nilo ya yedi k o bani, ama wan ya bani k o da ki bani ki gbeni. **3** Ama yua bua u tienu, u tienu mo bani wani. **4** Yaali ntie ti padinandi ya ḷmanma, t bani ki padli ki tie pu, k u tienu mo tie yendi'o. **5** Kelima a bona boncianli ye polu po yeni tinga nni ke bi niba yiil u tienu, ke li goa tie momoma ki dugini boncianli ya po u tienu buoli yabi. **6** Ama t ya po u tienu tie yendo o, jesu kristo, yua ya po i ke bonli kuli ye, ke ti moa pia i miani, **7** Yeni li kuli ne boncianli ki bani ki tie yeni, boncialbi bo maani ti padinandi ḷmanma hali yeni molane. Bani ki se ke li paa yeni, bi goa jogini bi maalima nni. **8** Mi jiema ka bu tod'i'ti ke tin ḷyanbi ke nagini u tienu, li jiema ki pugidi ti liba kuli, ti ya din goa, li go kan wadi'i'ti bonli. **9** ḷyanbi ki diidi mani, ke da cedi ke yin yal iba po n cedi ke yuan k ḷyanbi ki sie te da baa. **10** Ki dugini, nilo ya la'ya ka kaa ki di o tingbandiegun nni, li kan paani o mo ya pali wan di ii? **11** ḷyan yedi ka pia mi banma po ba te cedi ki yua da ki paagi wan bia, lani n tie a ninja yua ki jesu bo kpe o po yeni. **12** A ya biidi a naataani ke goa bid bi pala, a biidi jesu n yeni. **13** Lani cedi mi jiema po ya ba cedi nilo n ba ti biidin nni, n kan di lan jiema k da tua tantudli n naataanu po. (aiōn g165)

9 Mii ye min bua maama ka? N k tie tondka kaa?
Mii la ti diedo jesu? I ki tie n tiig luana kaa n diedo tuonli sanu nni? **2** N ya ke tie tondkaa bi niba kani, n go ki tie i moa ya kani? K dugini yinma n tie n tondika tuonli siedanba ti diedo kani. **3** Yaabi n jua ke suli yeni, min ba bualiba yaal n ne: **4** Tii pia u sanu tin je k go ūuu? **5** Tii pia sanu yali kje tin kuani pua t jaandi lielo bonpuogaa nani t tondika liebi, nani Sefa yeni ii?
6 Bii min yeni Barnabas bebe k dagidi yeni tin da suani tuonli ki pugidi ii? **7** U la sije n ba suani k k gaani paogu? Bii ḷma ba ju gi tiiga k kan mua li luanli i? Bii

u naakpaali ki dagidi yeni wan ūu o nee biima i? **8** Min jiin yaali ne tie o nufosaali bama yaa? Li maama ki ye ti yikod n nnii? **9** Kelima li diani Moyis yiko tilin nni ki yedi: "a kan loli o nua yua n ko kpaabu ūbu". **10** O bua wan maadi o nua yua ke ti bani ne yaa? Li ki tie o nufosaalo po ka ko maadi ii? Li tie moni, li diani ti ya po yo, kelima yua ko u kpaabu kuli, ko yeni li dandanli, ke yua yendi mo goa guu o paogu mo i. **11** Ti ya buli mi tañumn nni bon bulkalii, li pia tagli yeni tin yendi tinga ne po ūuad yaa? **12** Nu toba ya pia yiko i po lan buali maama, tin ka bao ḷjam k yeni ii? k ba di i ūuadi i? Ama tinba, t tuo li kuli, ke k bua tin tua tantudli jesu labamanli po. **13** I bani ke yabi n suani li jaandidielin ni gaani bi paogu lan kani bii? **14** Utienu moni yedi, ke yabi n muandi o laabaali kuli, baa gaa li ūuadi. **15** Ama, min, n ke buali paogu po, n goa ke da ya tili ne ke yedi ke n ba buali paogu ka, n ya kpe moni li cie yeni min buoni n kpiagidi. **16** K dugini, li sua ke n muandi u ntienu laabamanli maama, la ke tie ke n bua n waani n yuli ka, yubonli n po n ke muandi li laabamanli. **17** N ya suani yeni n pali kuli, n je li ūuadi, ama n ya suani lan buali maama, li nan tie n tuonli ke bi bilin nni. **18** To, n ūuadi ji tie be yo? Li tie ke min muandi faala i li laabamanli, ke da buali paogu po. **19** Lan ya po, mii go pia maama yeni nilo, n ji tie yua kuli ya naaciemo i, lani tie min fidi ke ḷmagidi bi kuli ke ban bandi u tienu. **20** Juifnba nunga nni, n tie juif ke fidi ke ḷmagidi juifnba ke ban bandi u tienu. Yabi n suani yeni ti yikodi, n mo tieni nba nani n mo suani yeni ti yikodi yeni ke nan ki suani yeni ti yikodi, lan fidi min ḷmagidi boncianla ke guani yenbi u tienu sanu nni. **21** Yabi n suani yeni ti yikodi mo n tieni b ba nani yabi ke suani yeni ti yikodi yeni, ama jesu ya yikodin, ki fidi ke baa yeni yabi ke bani u tienu ban bandi'o. **22** Mii den pia tuonli yeni yabi n ke pia mi tuama yeni, ke fidi ke ba yeni yabi n den ke pia tuama yeni ban bandi u tienu. **23** N tieni bonli kuli ke lan fidi ko laabamanli n da biidi. Mola wani n ba fidi ki di li ūuadi. **24** I kie bani ke bi niba ya bigini li naataali(li nasanli) yua kuli tiini, ama ko yendi n ba paadi? **25** Li naataali daano bigindi oba yo ke gu li daali, ban gba ke ban gaa ya paogu yeni nan ke pia min pendima, ama, tinba wani, tin ke bani ke beli yaali tie, ya miali ke pia gbenma ya fegligi. **26** Lan wani ii, mii gba pama ka. **27** Ama n ye niimi n gbanu i wan tua yonbo, lan fidi min da todi toba, ke ji luo n yaali.

10 N buakaaba, bandi mani ke o twalgbangu n bo legni ti yanjanba po ki bi fidi ki puodi o kpencianmu. **2** Moyis n bo wuli'b li moglni yeni li yunlni. **3** K bi jeni ke go ñuni bi jaandikaaba jiema. **4** Kelima bi ñuni li tangbaogun ñuma, ke li tangbaogu n den tie bi jesu. **5** Ama u tienu pali den ki mangi tøba po, ke bi kpe ki bili i tinkuongan, **6** Møla, li bona tie binbigu ti pok lan fidi ke tin da pia ti gbannandi buama nani bani yeni. **7** Da tiendi mani nan yabi ki jaandi yeni, i diani po li maadi ki bi niba, di, ki ñu, ki jelni yeni ti gbannandi buama. **8** Ki tiendi mi conconma boncianli, yeni ki nib trubaam kpenl li po. **9** Da bigindi mani jesu, li po i ki wee den juni ki kpa boncianla. **10** Da sõnmni mani ki bulbulni nani mi kuuma maleki n kpa yabi yeni. **11** Li bona ba ki bua waani'ti binbigu, ke goa diani ki bili yua ba mali ñanduna juog yogu. (aiõn g165) **12** Li ya po, yua mali ko jani ki gbeni n ya cegi ki ji da ba, **13** Biginli kan ji cuai' ke li ya ki tie bi niba bigina ka, ama ti yonbidaano se ki li paa, o kan ñaa ke lan cie i paalu, o ba luodi ya ganli ki ba sedi ki guudi. **14** Li ya po, n buakaaba, sani mani ya bontitiedi n paadi'ti yeni u tienu. **15** N maadi nani bi nimõnba yeni, yeni, yi ba fidi ki mali m maama ne po. **16** Ya dama ke ti yi yadi mi yediyanma yeni ki tie jesu sõm ka aa? ya kpanu ke ti yi bogidi yeni, k tie jesu gbannandi ka aa? **17** Kelima kpanu yenga n ye, ke tinba kuli n taani ki tie li kpanu. **18** Diidi mani Isahel buolu, bani ka dini li jaandbinbindli po jiema aa? **19** N ba tienb ledi? padili ki tie pu? ki buali jiema tie padijiema. **20** Ama n maadi, bi paditieba pada tie sitaan yaali, u tienu yaali ka, n bo ki bua'i yeni sitaan. **21** I kan fidi ki di yeni u tienu ke bia di yeni sitaani, i kan fidi ki ya bua canbanba bonblie, **22** Bii t bua bigini u tienu uu? ti pala pa ki pundi lani kani ii? **23** Li kuli cabi ama li kuli ki pia ñuadi, "li kuli cabi ama li kuli ki ñani" **24** Oba n da kpaani o yuli po ñuadi, ama ya ñuadi n tie o liebi yaali. **25** I ba fidi ki je jiekuadikaali kuli, ke da tiendi buali. **26** Kelima ñanduna tie u tienu yaali, yaali n ye kuli m̄o tie o yaali. **27** Yua ki bani u tienu ya yin'a, k a tuo ki jeni, ñan da buali buali. **28** Ama, nil ya maadi," ne tie padijiema" da di mani ki dugini ban waani ki bani niiman nni yeni ya po. **29** N ke maadi i yanjalgi ka, ama i lielo yanjalgi po. Be tieni o tiani ya po n cedi m la li mabili? **30** Li ya sua k n jaandi ki di, be ba cua yeni li mabili n po i? **31** Møla po, yin di bii yin ñu yooo, ya tiendi mani li kuli ki kpiagidi u tienu yeli. **32** Da biidi mani jufnba, greknba

bii u tienu jaandidieli. **33** Nani min bua ke min mangi yua kuli pali bonli kulin, ke k kpaani n yuli po ñuadi ka ama boncianli yali ke min fidi ki faabiba.

11 I togd man n nan min togd Jesu maam yeni. **2**

Molane n tien'di balg yen yin tiad n po bonl kuln ni, yen yin tuo k lol o ñobu nan min waan ni maam yeni. **3** N bo bua k yin ya ban molane, jesu n tie pia miali kuli ya canba, yeni ko ja tie o pua canba, k'u tienu tie jesu baa. **4** Ya ja kuli jaandi, bii k muandi u tienu maami, k sien ki piig o yuli, o fal o canba'i **5** Ama ya pua kuli n jaandi bii ki muandi u tienu maami, k k piig o yuli k cøln o canba. **6** Klma, li ya tie k pua k piig o yuli, o ba kuo o yudi. li ya mab ya pua yen wan ceb bii k kuo o yudi, wan ba li cabli k yiln o yuli. **7** Klma, ja kan fidi k wuoni o yuli, k dugn o tie u tienu ninnangu yen o kpiagdi. Ama o pua tie o ja ya kpiagdi. **8** K dugn o ja k ñani o pua tagmn ka, ama o pua n ñani o ja kani. **9** B k tag o ja o pua po ka, ama o pua tag o ja po. **10** L po n cedi ko pua ba pia ti yudandi nananli o yul po. K dugn malek nba po **11** Li ya po, u tienu nungn, o pua kan yendi oba o ja kani, li tie yeni k'o ja m̄o kan yendi oba o pua kani. **12** Ñan o pua n tie o ja gbannand, k'o ja m̄o suo k dugni o pua po. K bonli kuli ñaa u tienu kani. **13** Bu man i ba, li cab k pua n jaandi u tienu k k yil cabli? **14** Li ñandunli k wang'ti k ja yud ya fag k pend l tie fee o po'i? **15** Ama pua yudi ya fag k pendi, li tie o po yudandi, k dugn o yud n tie o yicabl. **16** Ama li ya tie k nil bua pugn bonli li maam po, t k pia san tianu, ba yeni ya jaanddienia n tie u tienu yali **17** O tunda n ni, n k fuondi, klma ya yognu kuli ki taan, l k tie yaal n ñan po ka ama yaal n bia po. **18** K dugn boncincinli, n gbad k'i ya taan i lieb jaanddieln, m bogdma yi ye i siiga n, n gaa k tie mõni. **19** K biyiekaabi ye i siiga n ni, yab n tuo yen i mõni n baa ban li niba **20** Ya yognu kuli ki taan liebi, i k dñi u tienu jiema ka. **21** Ya yognu k dñi, yua kuli yi dñi (je) o yul po jiema yo, k fidi k yab n sien n dñi, m kom pia yenb, k tianb tulni yen l daaguoli. **22** I k pia den yal ki ba dñi(je) k bia ñu? I laa u tienu jaanddieli yeni yab k pia bonli yaaa? N b fid k fuondi, n kan pagi lpo. **23** Klma yaal k n maadi ne, n gaa li paabu u tienu kani. Ya ñiagu mõno k b kuad jesu, o tugi kpanu **24** k tien balgi k gben, k jend k maad "ne tie n gbannand k cab i po, ya tiendi man yeni k ya tian n po **25** Yeni ko tugi m daam m̄o k maadi: "m daam ne tie boncelu

(naataanpanl) m somn, ya tian man n po ya yognu kuli ki ŋu'g.” 26 Ya yognu kuli ki ba je n gbannand k ŋu m daam ne, i ba guani (muandi) jesu kuuma yen o guanma. 27 Li ya po, k je bii k ŋu ya daami ka k dagd yenli, li tie bonbiili jesu gbannand yen o somn. 28 Yua kul n mia sugl o biid po'o, k fid k gaa o salg njang. 29 Klma yua n gaa o salg k k dagd yenl, kpaan o yul po buudi. 30 L po n ced k b nib boncianli i siign ne k pia laafiaa, k cagn, k tianb kpenli. 31 Ama, ti ya mia sugl ti biid po, b kan te bu'ti. 32 Ama, ya yognu kuli k'u tienu bun'ti, k t colm'o, yenli k o kan bian'ti yenli l ŋandunli. 33 Li ya po n ninjab, n nippuob, ya yognu ki nagn o salg njang kani, mɔnd man k tien m maagbadm i siign. 34 Yua k kom kub'o, wan je o den po, k yin te da taag k bilg buud i po, ya bona sien kul k dian n ne, n bu ŋmagd l kul li ya tie k n pund kuli.

12 N naataani, yaali n nua U Tieu Fonjanma paabu, n ki bua ke i ye yanbənma nni. 2 I bani ke yin den tie nilanba, i den cedi ke bi dia yi, ke i ŋua ya buli n ki maadi, nani ban den tundi yi maama. 3 Lanyapo i, ke n kadi ki maadi yi, ke obá ki ye, ki maadi U Tieu Fonjanma yeli po, ki ba yedi: “Sola Jesu!” Ama obá kan fidi ki yedi: “Jesu tie O Diedo! “li nan ya ki tie U Tieu Fonjanma yeli po yaa ka. 4 Bu paabu buoli yabi, ama fojanyenma baba i; 5 I tuoncagbuoli yabi, ama O Diedo yendo baba i; 6 I tuonbuoli yabi, ama tienyendu baba n tuuni lan ya tuona kuli tikuli po. 7 Yuakuli baa mi fojanma paabu, ke bu tie todli li nitaanli kuli po. 8 Lanwani i, yendo ba fidi ki baa Fonjanma paabu, ke bu tie yanfuoma, o tiano mo ñ baa paabu, ke bu tie maabanma, ama fojanyenma baba ya paabu i. 9 nitiano mo ba fidi ki baa ti dudugdi ya paabu, ke bu ŋani fojanyenma yenli kani, nitəa mo ñ baa kuli tebgu ya paabu, ama fojanyenma ligi i. 10 One ba fidi ki baa yaalidgu tuona paabu, nitəa mo ñ baa U Tieu sawalpuama paabu; o tiano mo ñ baa ya paabu n ba todi o, wan fidi ki gagdi mi fojanma yenli ya cicili n sieni; nitiano mo ba fidi ki baa kuli ya maadi i maabuoli, tiano mo ñ fidi ki ya səgindi i maabuoli. 11 Fojanyenma yenli ligi n tuuni lan ya tuona kuli, ki puuni yuakuli nani wan bua maama. 12 Kelima nani u gbanu ñ tie yendu, ki nan pia ti gbannandi boncianla yenli, nani u gbanu gbannandi kuli, hali tin dəa maama kuli, taani ki tie gbanyendu baba, Kiristu mo tie yenli i. 13 Bi batise tikuli fojanyenma baba yeli po i, ki ti taani ki tie gbanyendu, ti tie Juufi yo

oo, Gileki bii nilanba yoo, yonbi bii (die n bá niba) bulcinba yo oo; tikuli ŋuni fojanyenma baba ya kani i. 14 Lanwani i, u gbanu ki tie gbannanyengu baba ka, ama ya gbannandi buoli n yabi. 15 li taali ya bi yedi: “Min ki tie nuu yenli, mii ye u gbanu nni” lani ya po ba fidi ki cedi lan da ye u gbanu nni ii? 16 Li tubli ba fidi ki yedi: “Mii tie nunbu ka, lani ya po mii ji taa yenli u gbanu” lanyapo li ji kan ye taa yenli u gbanu uu? 17 U gbanu kuli ya bi tie nunbu, u bi ba tieni ledi, ki ya gbia mi maama; bii u bi ya tie nunbu, u bi ba tieni ledi, ki ya nubni u nuulu. 18 Məlane, U tienu bili gbannangu kuli u gbanu nni wan bua maama. 19 Ti gbannandi kuli ya bi taani ki tie gbannanyengu, u gbanu bi baa ye le i? 20 Lanwani i, Məlane ti gbannandi yabi, ama gbanyendu baba i 21 Bu nunbu kan fidi ki maadi u nuu: “Mii pia a buama”; nani li yuli ñ kan fidi ki maadi a taana: “Mii bua i maama”. 22 Ama ya gbannandi n naani ke ti tadi ki cie yenli, tini mo n pia mi buama u gbanu po. 23 Lanwani i, tin maali ke ya gbannandi n ki dagdi yenli jilma yenli, ti fangi tini i, ti ŋanbi ki wuondi ti fee gbannandi ki cie ya gbannandi n sieni. 24 Ama ya gbannandi n ki tie fee yaadi, li ki buali tin wuoni ti. U Tieu bili ki tugni gbannangu kuli ki bua ke yaadi n ki dagdi yenli jilma yenli ñ baa jilma. 25 Lan fidi ke paadma ñ da ye u gbanu nni, ama ke ti gbannandi ñ ya todi tiyadi. 26 Gbannanyengu ya koni, ti gbannandi kuli taani gu ki koni i; gbannanyengu ya baa ti kpiagdi, ti gbannandi kuli mangdi bi pala yenli gu. 27 I tie Kiristu gbanu i, ki tie o gbannandi, yuakuli o yuli po. 28 U Tieu cili ki kaani o nitaanli nni bi tondiba i, mi liema bi sawalpuuba, mi taama yiko gbanbanda (tundkaaba), li puoli po, yaaba n tie yaalidgu bona ye, ke yaaba n tebi a yiema ye; bi todkaaba mo ye, bi gobdikaaba mo ye, ke yaaba n maadi i maabuoli mo ye. 29 Bi kuli tie tondiba yo oo? Bi kuli tie sawalpuuba yo oo? Bi kuli tie tundkaaba y o oo? 30 Bi kuli pia yaalidgu tuona paabu uu? Bi kuli pia bi yianba tebma paabu uu? Bi kuli fidi ki maadi i maabuoli ii? Bi kuli ba fidi ki sogni i maabuoli ii? 31 Lanwani i, yin ya bua ya paabu n ŋani ki cie. N go ba waani yi ya sanu n ŋani ki cie.

13 Bá n ya maadi bi niba maabuoli kuli yenli malekinba maabuoli kuli, ama ki naa pia buama, n tie nani ya longa ke bi pua ki pendu, bii ya kudi ke bi pua ke ti tie ku fuugu yenli. 2 N ya bi pia mi sawalpuama paabu bii yaalidgu bona paabu lani yaa

ka mi banma paabu; n ya bi pia ya dudugdi n ba fidi ki yugdi a juana, n ya ki pia mi buama, mii tie pu 3 N ya bi teni n jalmani kuli ke bi todii kidi dini a luoda, n ya bi cabi ke bi juu n gbanu, n ya ki pia mi buama, min teni yaali kuli tie fanma i. 4 Mi buama tie juuli i, mi gbie yeni mi ḷjanma; mi buama ki pia nanga; mi buama ki pia yuoungu; maa go pia japaadi mo. 5 Maa tie libá, ke li tie bōndima, maa lingi mi yuli po ūnadi, maa fiindi pali, maa kpaagi bonbiigu mo. 6 Maa mangdi mi pali yeni janbi, ama mi mangdi mi pali yeni i momoni sanu. 7 Mi pia sugli bonli kuli po, mi dugi bonli kuli po, mi daani bonli kuli po, mi tuo ki ga bonli kuli. 8 Mi buama ki kpenli hali bada. Sawali puama pia mi juodma, i maabuoli ba gbeni, mi banma ba ti bodi. 9 Kelima ti bani jenli i, sawali mo pua jenli i. 10 Ama yaali n gagdi ki ḷjani ya cua, yaali n tie bonjenli ba bodi. 11 Min bo tie biga, n bo maadi nani biga yeni, n bo maali nani biga yeni, n bo wangí n maalma nani biga yeni; min tua nikpelo, yaali n tie bonwaama kuli bodi n kani. 12 Molane, ti nua bonli kuli nani ki maduuuba yeni, ke li nan dá duagi ti po, ama ti ba ti la ti yaba i nunu n̄ tuogi i yia; Dinne n bani bonjenli, ama n ti ba bandi nani ban bandi nni maama yeni. 13 Mōla, bona taa n ye: ti dudugdi, li dandanli yeni mi buama; ama yaali n yabi ki cie tie mi buama i.

14 Ya lingi mani mi buama. ya tuadi mani ania, ki lingi mi fojanma paabu, ama yin ḷjanbi ki lingi mi sawalpuama paabu ki cie. 2 Kelima, yua n maadi mi maalanma, ki maadi yeni bi niba ka, ama o maadi yeni U Tienu, kelima nilobá ki gbia lanya maama, fojanma n cedi ke o maadi yaalidgu bona. 3 Yua n pua sawali wani i, o maadi yeni bi nisaalba i, o tundi ba, ki wangí ba o bona niima nni, ki paandi bi pala, ki songdi bi pala. 4 Yua maadi mi maalanma tundi o yuli; yua pua sawali tundi U Tienu nitaanli, ki wangí ba o bona niima nni. 5 N bua ke yin ya maadi mi maalanma, ama min bua yaali ki cie, tie ke yin ya pua sawali ki wangí U Tienu maama. Yua n pua sawali cie yua n maadi mi maalanma, li nan yaa tie ke o ba maadi ki yuandi ki sogni, Jesu nitaanli n̄ gbadi niima nni yaa ka. 6 N naataani, molane, n ya cua i kani, ki maadi mi maalanma, n baa pia i po be ya mayuli i, n yaa maadi ki dōgdi i po bonli, bii ki waani yi banma, lan yaa ka ki pua yi sawali U Tienu maama po bii ki waani yi banma maama yaa ka? 7 Ya bona n ki fo, ki nan pia ku fuugu nani ki yelga yeni ku kogdigu yeni, ya tiendi

ya fuugu n ki pia gagdima, bi ba tieni ledi, ki bandi ki yelga n piebi yaali, bii ku kogdigu n pua yaali? 8 Bi ya piebi li naatunli, ke laa wangí ke li tie tobu po, ḷma ba bobni bu tōbu po? 9 Lan tie maama n yeni yinba mōno ya po, i ya maadi ke i maama ki gagdi ki ña lan buali maama, bi ba tieni ledi, ki bandi yin maadi yaali? kelima i maadi fanma i. 10 I maabuoli n̄ yabi ḷjanduna nni maama kuli, maabuolu ki ye kaa pia gbadma; 11 N ya ki gbia nilo n̄ maadi ya maama, n baa tie o po nilamo, ke o mo tie n po nilamo. 12 Li tie yeni, i mo ya po, nani yin lingi fojanma paabu yeni, lan ya tie Jesu nitaanli tundma po i, ke i lingi ke yin baa bu boncianla. 13 Lani n cedi ke yua maadi mi maalanma n̄ ya jaandi, ki baa mi maalanma sōginma paabu. 14 Kelima n ya jaandi mi maalanma nni, n pali ye i jaandi nni, ama n yantiali wani naa pugdi libá kuli. 15 N ji ba tieni ledi i? N baa jaani n pali nni, ama n baa jaandi yeni n yantiali mo; n baa yiini n pali nni, n go baa yiini yeni n yantiali mo. 16 Lani yaa ka, a ya jaandi U Tienu a pali nni, li ba tieni ledi i, yua ye li nitaanli nni ki nan ki bani bonli n̄ ga Amil a jaandi po, kelima o nan ki bani ḷjan maadi yaali. 17 ḷjan tie ya jaandi mōni boncianla, ama a lielo ki gbia niima nni. 18 N jaandi U Tienu yeni min maadi mi maalanma ki cie i kuli; 19 Ama li nitaanli nni, n ya maadi maama mu yeni n yantiali, ke mi pia mi bundma, bi jaantieba po, mi cie maalanma tuda piiga. 20 N naataani, da maali mani nani i tie bila yeni; ama, yaali n bia po, yin ya tie bila; ama i maalma nni yin ya tie ya niba n cegdi. 21 Li diani yiko tili nni, ki yedi: “N ba sōni maabuoltoma niba, ki cedi bi nilanba ñōna n̄ yaadi ki maadi yeni n buolu, ama, yeni lani kuli, bi naa cengi n maama,” O Diedo n̄ maadi yaali n yeni. 22 Lanyapo, i maabuoli tie maalma i, ki nan ki nua bi dugkaaba po, ki nua yaaba n ki dugi po. U Tienu maama sawalpuama wani tie maalma ki naa nua yaaba n ki dugi po, ama ki nua yaaba n dugi po. 23 Lanwani i, Jesu nitaanli nni, bikuli ya maadi mi maalanma, bi nilanba yeni yaaba n da ki dugi Jesu po ya kua bi siiga, bi kan yedi ke bi tie gaada ka aa? 24 Ama bi kuli ya pua sawali, ki wangí U Tienu maama, nilamo bii yua n ki dugi Jesu po ya kua bi siiga, bi ba sia o pali, lani yaa ka bi ba waani o yaali n tie o tuonbiadi, 25 Yaali n tie ḷjasili ki wuo o pali nni ba pibdi, hali wan baa ki labni, ki pugi U Tienu, ki kpaandi ki maadi ke U Tienu ye i siiga. 26 N naataani, ti ji ba tieni ledi i? I ya taani ki ba jaani, bi niba i siiga nni pia i yani ii, maawangkaama aa, bondögdkaa ii,

maalanma aa, maasoginkaama aa, yuakuli n̄ todi ke lan tundi li nitaanli. **27** Yaaba n̄ maadi mi maalanma ya ye, ki punti bilie, bitaa, bii ki cie; bikuli n̄ maadi ki tii, nitiano n̄ ya ye ki sogni ban maadi yaali. **28** Yua ba sogni yaa ye, ban ya ȳmmini, ke yuakuli n̄ ya maadi o bá nni yeni U Tienu. **29** Yaali nua bi sawalpuuba po, li buali ke bilie bii bitaa n̄ maadi, ke yaaba n̄ sieni n̄ kpaagi ki bandi bi sawali niima nni. **30** Yaaba n̄ kaa ki cengi yeni, yendo ya la døgdimma, yua n̄ bi maadi n̄ suoni. **31** Kelima i kuli ba fidi ki pua sawali yendo, lan todi ke i kuli n̄ baa mi bangma, ke i kuli n̄ baa mi tundma, ki paagi i pala. **32** Bi sawalpuuba n̄ die mi sawalpuama fojanma. **33** Kelima U Tienu ki tie ȳmadli ya tienu ka, ama mi yanduanma Tienu. Nani bi nigagdijanba nitaanli nni yeni, **34** Bi puoba n̄ ya ȳmmini li nitaanli nni, kelima baa pia sanu yeni ban maadi; ama ban ya colni nani yiko n̄ bili maama. **35** Bi ya bua bangma yaali ya po, ban buali bi ciaba denpo; kelima li tie kuali i, ke pua n̄ ga maama Jesu nitaanli nni. **36** U Tienu maama ȳnani i denpo yo oo? Bii mi jidi ki cua yinba baba ya kani yo oo? **37** Nilo ya maali ke o tie sawalpualo, bii o ya tama ke U Tienu fojanma ye o niinni, wan ya bani ke min diani i po yaali ne tie O Diedo maabilkaama i, **38** Ya nilo n̄ yie, ki fali ma, yin ȳa o. **39** Lanwani i, n̄ naataani, yin ya lingi mi sawalpuama paabu, ki da pani ke ban maadi maalanma. **40** Ama ke bonli kuli n̄ ya cuoni lan buali maama yeni mi sigdima, ke ȳmadli ki ye.

15 N̄ baà naataani n̄ bua min tiad'i u Tienu laabaali yua ke i bo gaa ki ta i dandanli ki tieni ki tieni liennyeni. **2** Li laabaali n̄ ba cedi yi báà ti candandi. Li ya sua ke li ȳnbi diani nani mi bo muadi maam. Ama li ya tie yeni wani i daadanli tie fam i. **3** min cindi ki luani yaali tie min mo bo gaa yaali. Kirisi kpe t biidi po nani lan bo diani nandi u Tienu tili yeni. **4** Bo pii'o ke dana taa daali ke fii bi tinkpiba siiga nni, nani lan bo diani maam u Tienu tili nni. **5** O bo døgidi ke Cfasi la'o. Ke li guani ke døgidi ke o ȳðikaaba. **6** Yaaba bo ciae niba kobiniin la'o. **7** Ke lan po pendi ke o døgidi ke Saaki la'o, ke o todikaaba kuli mo la'o. **8** kuli po n̄ bo pendi min ji bo juodi n̄ ji bo tie nani nuyuoyuogu yeni. **9** N̄ ji bo k dagidi yeni ban yi'i'n̄ o tondo mōno. Kelimaa n̄ tieni bi jaantieba niba t tuonbiadi. **10** Ama u Tienu ȳalibalgo po n̄ tie min tie yua dinne. Li ȳalibalgo ki tua fam i. Li todi mōno ke n̄ sōni ki cie bi kuli. Mini kaa sōni u Tienu ȳalibaligo yua ye yen'n̄ yeni n̄ sōni li tuonli. **11** Li ya tie mini li

ya tie bani tin pua ya sawalo nne i mō go bo tuo ki gaa lani. **12** Bi ya muandi ki jesu yiedi bi tinkpiiba siigan nni, li ba tieni ledi i buolun nni yin yedi ke yiedima ki ye tinkpiigun nni bii ke kpienb ki yiedi ii? **13** bi tinkpiiba ya ki yiedi, lan wani jesu mō den ki yiedi, **14** Ke li ya tie ke jesu ki yiedi, ti jaandi ki pugidi bonli, ti dandanli ke pia la caa naani bii lan pugidi yaali. **15** Lani ti tie faogu dam yaa u tienu nungan nni. Ke dugni ti kpaandi kaana kuli ke u tienu yiedi jesu, **16** ama ko nan ki yiedo, ke ti la ke kpieba ki yiedi, ke bi tinkpiiba ya ki yiedi, jesu mō ke fidi ki yiedi. **17** ke jesu ya ki yiedi, i dandanli kuli tie bo ninnana i, ke sieni ki ye i biidin bii mi tudima nni, **18** Li go waani ke yaaba n̄ bo dugi Kirisi po o ki kpe yeni wan bia fam i. **19** Li ya tie ke ti yenma ki tinga ne baba po i ke t dugi Kirisi po. Lanwani t bonli n̄ ȳnbi pia mi n̄iimma ki cie yua kuli. **20** Kirisi fii bi tinkpiba siiga wani go kpia fii bi tinkpiba siiga nni. **21** Lanwani mi kuuma bo cua o nisaalo ya po i. Onisaalo n̄ go cua yeni bi tinkpiba fiima. **22** bi niba kuli kpenli kelima ti tie Adam yabilia i, ki bi kuli guani ki la li miali ke dugni jesu po. **23** Bonli kuli pia li yognu, jesu gedi ke ba bobni kankaani, ama o te ba guani, li te baa tie tianbi yogu i. **24** ya puoli ke juodima yogu ba cua. Li yogu ke Kirisi ba taa li bali ki ȳmiani o báa u Tienu. Ki sua paadi bi batieba kuli bi yikodanba kuli yeni yaali n̄ pia u paaalu kuli. **25** Li tie taladi ke wan ȳmaa yeni o taana ki biani yaaba tie o yibala kuli. **26** O yibalo yua ke o baa juodi ki gbeni o maama tie mi kuuma. **27** Kelimaa o ȳmaa bi kuli yeni o taaana i. Ama lanwani o teni ke Kirisi die li bonla kuli i. U Tienu wan ji k ye lan kuli nni. **28** Ya yogu ke baa yedi ke wani ji die bonli kuli, wani yua tie u Tienu bijua mo ji baa taa o bá ki maadi ke yua bo cedi ke die li kuli n̄ yaa die'o ke u Tienu n̄ ya tie bonli kulikuli bonla kuli nni. **29** Ke yabi ke bani u tienu ki tie padipadla baa ye ledi? Ke li ya tie yeni mōni ke tinkpiiba ki yiedi, yabi nwuuli u tienu ȳnunma wuuli bi le ya po i? **30** Ke tinb, be ya po i ke ti bigidi ti miiana yogu kuli? **31** N̄ kpiba li tie mōnmoni ke n̄ ye m̄ kuuma nni daali kuli ama laa tie ke n̄ pia li pamancianli t diedo Kirisi kani i yaa maama po. **32** Li ya tie ke bi niba n̄ nua a bona nanda baba i. Min bo kōni yeni t muayandi Efesi dogu nni n̄ bo baa báà be ya ȳnudi lienn. Bi kpienma yaa fii bimtinkpiba siiga nni. Tin je ki go ȳn saala t baa kpe. **33** go báà li yantiali ki daa tie tuonbiadi. Ki jiini i yula, ke t yenma n̄ ya tiegi. **34** Tin daa tie tuonbiadi kelimaa

b tōba ki bani u Tienu. Nmaadi ke fei n cuo'bi li po i. 35 o nulo baa t maadi bi tinkpiba baa fiiledi? B baa guani ki cua yeni be ya gbananbuolu i. 36 Yinba b yanpiidanba ḷyan buli yaala yaa kpe li kan fidi pudi. 37 buli yaala yeni yaala baa pa ki do laa naani. Fini yua buli dibinma bii bonli ba bonbinma baba; 38 u Tienu n yi ten'o wan bua ya gbananbuolu. Bonbuoli kuli o yi ten'o ya gbanandi n dagidi yen'o. 39 i T gbanandi kuli ki táá. O nisaalo gbanandi ye t yandi gbannandi ye, a bonyugida gbannandi ye ke jami gbannandi ye. 40 po bona ye ke i tinga po mo ya bona ye. U yienu n ñiligi maam yeni o ḷymaali n ñiligi maam, yeni a ḷymaabila n ñiligi maam laa táá táá. 41 ḷymaabyenli ñiligima yeni ḷymaabitolí ñiligima k go ki táá. 42 Li tie yeni bi kpienma fiima bi tinkpiba siiga nni. Yaali ke b buli baa bedi ke yaali fii bi tinkpiba siiga nni kan bedi. 43 B buli 'ti ke t tadi ama t baa guani fii ki pia u fidu. B bul'o m tadima nni ke o fii bi tinkpiba siiga nni yeni t yudandi. 44 B bul'o yeni o nisaalo gbannandi ke o fii bi tinkpiba siiga nni yeni ya gbannandi n pia u Tienu fuoma miali. O nisaalo gbannan ya ye. o ya gbannandi n pia u Tienu fuoma miali. 45 Lani n cedi ke li diani ke: o nikpialo Adam tuo ya miala n fo. 46 Ama yaali n pia u Tienu fuoma miali k tiebonkpiali kaa. Laa tie tanpoli yua kaa bo kpia ama i tinga nni yua. Ke tanpoli yua yuandi. 47 O nikpialo bo ki tinga yua ke o lielo tie tanpoli yua. 48 Ki tinga nni yua n tie maama i tinga yaaba mo tie yeni. Tanpoli po yua n tie maama tanpoli yaaba mo tie yeni. 49 Nani tin ki tin nananali yeni t mo baa kubi ki tinga nannangu i. T go baa bàà tanpoli yua nannanli. 50 N kpiiba min maadi yaali tie ke t gbannandi yeni mi soma kan fidi je u Tienu diema nni faali. Yaala n baa bedi mo kan fidi je yaali kan fidi bedi faali. 51 Diidi mani n maadi li bondogidikaali: t kuli kan kpe ama t kuli baa lebidi. 52 Li baa tie yenma i nani u nungbangu kabima yeni. li naatuli piebima juoga. 53 kelimaa li naatuli ya piebi yaa yogu ya gbannandi bedi n baa lebidi ya gbannandi k bedi. Yeni li ji baa tie nani u Tienu maama n bo yedi maama yeni. 54 Ama yaala n bedi ya t tua yaala k bedi, ke ya gbannandi n baa kpe mo lebidi ki tua yaala kan kpe; Lan yogunu ke ya maama n diani baa tieni ki dudi. Ki paadi m kuuma ki nal'o. 55 M kuuma a paalu ye le i? M kuuma a jatiagu ye le i? (Hadēs g86) 56 M kuuma jatiagu tie t tuonbiadi ke t tuonbiadi fidu tie yiko i 57 Ama ke t jaandi u Tienu yua ten'ti m paadima Yesu Kirisi kani. 58 Lanwani n naataanbuadiba, ya

se mani kaanyendi ki daa lengidi ki ya tuuni t diedo tuona ke li caa liiga daali kuli. ki ya bani ke t tuona kan bia fam i.

16 Yaali n tie bi nijanma taanlin, i mo yi jiini, nani min den cabi Galasi jaandidieli yabi maama yeni. 2 I siigan nni, yua kuli laadi kuli o da cincinli daali, n bili o palu n dagidi maama, ya paabu ko cuo ko ba teni, ke sua ke ti pundi. 3 N ya ye yeni, n ba diani ya tila ba gedi Jerusalem ke waani i maba, ya niba ke lugdiba, 4 li buali ke min gedi min mōno, n ba cuoni li cenli. 5 N ba togini i kani li ya tu k n pendi Maseduani, 6 li ba fidi min tieni yeni dana lie k pundi yeni o fawaogu yogunu, ke fidi ke yin cian nni min caa naan. 7 Mōla wani, n ji k bua min ya paa o sanu po ka ke fuondi, ama min tieni yeni dana lie u tienu ya cabi. 8 Yeni lan ya kuli n ba ye Efes ke pundi pantekood. 9 Kelima o ganciangu luodi n po ke n b kua faala, ke yibalnba yabi. 10 Timote baadi, ḷyogu mani ke wan yali oba, kelima o suani yeni min u tienu maama sanu nni. 11 Oba n mabnd'o, ciamma yeni o laafiaa ke wan pundi, kelima n gu n ninjab boncianli. 12 Yal n nua n ninja Apolos po, n paani o pali ke wan fidi ke pundi yeni o ninjab i kani, o den ke bobni ke ba cua i kani mōlane. 13 Ya kubi mani i dandanli ke li paa. Ya tie mani jabi, ke paandi i pala. 14 Yin suani yaali kuli, so mani yeni mi buanma. 15 N ninjab, n goa pugidi ke maadi, i bani ke Sitefan diegun yabi n tie tindanba Akayi dogun ke tuadi li ḷyaniali u tienu maama muandu nnii, 16 Ya pia mani li coln bi po yeni ya niba tugt bi ba ki cabi u tienu maama muandu po. 17 N pali mangi yeni Sitefan n ye ti siigan nni, ke mangi Fortinati po, ke mangi Akayikis po, bi mia sugli ke i kuli ke pedi, 18 Kelima bi songi mini yeni i kuli ya pala, tiadi ke tieni mani li danba balgi. 19 Asi jaandidied fuondi, Akilas yeni Pisil, yeni ya jaandidiena n ye bi dogun kuli tieni i fuondi ti yonbidaano sanu nni. 20 N ninjab kuli tieni i fuondi, fuondi mani i lieba kuli u tienu ñōsumanli po. 21 Min Pōl, min mōno n da'i li tili ne. 22 Nilo ya yedi ke k bua u tienu, yubonli li daano po. Ti diedo ba guani. 23 Ti yudaano jesu yedijanma n ya ye yen'i. 24 M buama ti yonbidaano jesu n sedi ke guudi. Ami.

2 Korentien

1 Min Pøli U Tieu buama po i ke n tua Jesu tondi o min yeni ti ninjua Timote n dangi yaa tili ne. Ti fuondi i Korinti jaandieli nni yaaba kuli yeni yaaba n ye Lakayi diema nni kuli. **2** Ti Baa yeni ti yonmidaano Jesu Krisiti yanduama n yaa ye yeni i ke go yadi i po o yjalbaligi o. **3** Ke U Tieu yeli n baa ti kpiagidi wan yua tie ti yonmidaano Jesu Krisiti Tieu ke go tie u Baa. Wan yua n jie bi niba ninbaagu ke gua paagidi bi niba pala bonlikuli nni. **4** O paagidi ti pala yaa yogunu ke ti ye fala nni, ke ti mo n yaa paagidi yaaba n ye fala nni yaa pala. **5** Nani tin laadi fala boncianla Krisiti po yeni i, yeni mo i ke ti laadi li papaali ki dungini o po. **6** Bi baa cangini ti ke dugini a papaali yeni a yjalbaliga po, lanwani, ti yaa tie papadamba ti tøgini a papaali yia n suani yeni ti yaa yogunu kaa laadi fala yeni ti. **7** Ti dugi i po boncianla kelima i taani ki la fala yeni ti. Yeni ke i baa taani ki laa li papaali mo yeni ti. **8** N buakaaba, ti kan wuoni yaa fala ke ti den laa Asi nni. Li fala den cie ti paalu mo ki ti den ki pia malima yeni laafia. **9** Ti den nua nani ti kuuma pundi yeni, ti den ki tie ke tin yaa du ti po kaa, ama U Tieu po, yua yiedi bi tinkpiba. **10** wani n den guu ti li fala nni, wani n go baa guu ti yaala n bu cua ti kuli. I møni po, ti daani ke u baa li ñangi ti yeni. **11** ya todii ti mari yeni i jaandi. Lanwani niba boncianla jaandi baa cedi tin la yjalbaliga yaala n baa cedi ki boncianla n tieni U Tieu baliga ti po. **12** Møla, yaala n tie ti pamanli tie ti yanjagili sieda ke ti den pia. I møni po, ti yaa pagi yeni ti ñandi yeni mi yanfuonma ñani U Tieu kani, ama li yanfuonma ki ñani nilo kani kaa, U Tieu yjalbaliga po i. **13** Ti daa a tila ne ke yin cogi ki gbadi li niima nni, n pali paa i po. **14** yeni yin cengi ke ti yonmidaano daali pali baa yaa mani ti po ke ti mo ya pala mani i po. **15** kelima n pali mani i po, lani ke n bua cindi ki cuai kani ki yin gaa yjalbaliga taalima lie. **16** N baa tøgini i kani yo ki fidi gadi Maseduani ki go guani i kani ke ti kuli n gadi Sude. **17** Min den jagi li cenli po yeni, n den ki ñambi ki cuo yaaa? Bii i maali ke n den kubi n yuli po maalima yaa, ki pia malima lie ke n baa yie ke go tuo yenma? **18** U Tieu n tie o mamønmaadoki bani ke tin maadi yaala ki tie yaaba baa tuo lanyaaka yaaba n kan tuo kaa. **19** kelima U Tieu biga Jesu Krisiti yua ke den maadi o po, Silivin, Timote yeni mini wani ki tie yua n yie lani yaa kaa yua n tuo. **20** U Tieu yaa puoni kuli tie mini, li po ti

bo yi gaa Ameni ki duani o yeli. **21** U Tieu n lugidi tinba yemi yimba Krisiti nni ke tin ñambi ki yaa kubi ke li paa. **22** U ñagini ti po, ke baa kuani ti o tagima yogu baa. **23** N tugi U Tieu ke o tie n sieda ki dugini yaala yapo ke n den ki bua ke ngadi Krinti, den tie kemin fagini yeni. **24** Li ki tie ke ti den bua bigini ki bandi dandanli n se naani ka, ama ti kuli n soni yeni li pamanli kilima i cegi li dandanli nni.

2 N bo jagi ki cuo ke n kan guani i kani yeni li pabiidili. **2** N yaa biidi yi pala ñma baa fidi mangi n pali, li tie yinba yaaba ke n biidi yi pala yeni. **3** N diani n yeni ke lan fidi n yaa cua yi kani, yinba yaaba n bo baa mangi yi pala n daa biidi n daa biidi n pali, n dugi yi kuli nni ke n pamanli tie yi mo ya pamanli. **4** Kelima min bo diani yaa yogunu, n pali bo biidi boncianla, ki go bandi. N bo ye yeni t ninsiidi mo ke laa tie ke nbua min biidi yi pala kaa ama ke yi bandi min pia yi po ya buaciamma. **5** nilo ba ya bo cua yeni li pabiidili, laa tie ke o biidi min baba ya pali kaa. Ama o biidi yi kuli ya pala yo ke min daa madi ke i siiga nni nitianba ki maadi ki pendii. **6** Bi niba boncianli ya fuuni li daano li dagidi. **7** Li ya pendii yi di sugili o po ki paani o pali ke opali n daa biidi ki pendii. **8** Lanwani u Tieu baa puni yi o ñanbili ke bonli kuli nni yi ya tundi a tuadijanciamma nni yeni m buama. **9** N diani yi ki bua min bigini ki bandi yi ya pia m tuoma bonli kuli nni. **10** Yi ya báá sugili nilo po n mo baa báá sugili o po. **11** Lani n baa cedi sitaani n da ti fidi ti kelima ti bani o sani. **12** Baa o Diedo n bo luodi n po u sanu min bo pundi Troasi dogu nni ke baa waani u Tieu laabaalijanmo, **13** Nbo k pia m yanduama kelima mii bo la n kpiilo Titi. Lani yaa po n ñaa Trasi yaaba ki lebidi Maseduani. **14** Ama ti ya tiendi u Tieu baligi, wani yua cedi ke ti paadi u yogu kuli Kilisi nni. Ki cedi ke ti yadi kaan kuli o banma nulumanmu. **15** Kelima ti tie u Tieu po Kilisi nuulimanu. Yaaba n tindi yeni yaaba nye m bodima sanu nni. **16** Ya niba n ye m bodima sanu nni, laa nuului wani tie m kuuma nuulu i ki cuoni yeni m kuuma. Yaaba n baa tindi mo li nuului tie li miali nuului i ki cuoni yeni li miali bi po ñmaa dagidi yeni laa bona? **17** Tii tie nani yaaba n kuadi u Tieu maama yeni ke li kuadi ba t ñuadi kaa. Ama tinba ti maadi u Tieu maama yeni li papienli nani wan soni ti ke tin yaa maadi maama kilisi nni

3 Yi go bua yi guan nni ke kua ya yema nni ki yinba moan lo n ba die yi yuuli? yigo pia mi buama yeni

ya tili nba wani yi baa kuni maama n cua yi kani? 2 yinba, yinba n tie ti ya tili yaali n dianni ti pali nni. Ke cabi bi niba kuli n cooji li ki go ya bani li. 3 Ke jnan wani ki a tie kilisit tili, yaali n ñani ti kani, yaali ki dia nni yeni tidianni ñi moamma ka ama yeni o tienu fuama yua, ki laa tie a tanpaba po ka, ama bi niba ya palanni. 4 Lani n teni ki ti pia li papaali o tienu nni ke duginni kilisiti po. 5 ba ki ti tie ya danba n pia o paalu ki ba guudi ya banla n ñan tiya kani, ti bama kuli na o tienu kani. 6 mani pagiti ki ti tie ya tuosoanba n tunni o ñantaadi paano ya ni nni, ki laa tie ti banma ka, ama yeni otienu fuoma yua, kilima mi banma biandi o nilo, ama o fuoma yua coubi li miali. 7 Moanla li ya tie ya tuoli n den tunni yeni ya. Tili n den diani a tanpaba po ki yegi yeni mi kuma den cuanni ti kpiagidi yali ki Isalele yaaba kan fidi ki diidi mousa nunga, kilima o tienu kpiagidi den gbie o nunga ya kpiagidi n den pia mi pendima. 8 o tienu fuoma yua n tunni ya tunni ya tuoli kan ba ya kpiagidi n cie yen nni? 9 Ya tuoli ki bi ba fidi ki bu cuoja ya cuani ti kpiagidi, ya tuoli n gi ki pia buudi ya kpiagidi ba yabi! 10 yen lan kuli, ya kpiagidi n den tieni yema po ki tie kpiagidi, kilima laa kpiagidi pendi. 11 Mi n maadi yaala n pia n pendi ma ya dgidi yeni ti kpiagidi yaala gi ki pia pendima maan ka ye ali yali yogu n tu yogu! 12 Ti pia la papali, ki ti yali tiba, 13 laa tie musa, n den yi ta licabili ki pini o nunga, ki Isalele yaaba buolu kan fidi ki yaadi tuogo yeni binunga yeni wan gbie yeniya kpiagidi n ba pendi. 14 Ama bi yantiali ye ti juandi nni, hali din nne juandi baa ye bi ya cogi atikpela la bi po, kilima kilisiti nni bebe kiliba na. 15 ama, ba dinne, biya cogi mousa, li yantiali n piigi bi palaa. 16 Ama, ya danno n ta o yuli ki puni o tiyondano, laa (cabili) yantiali ba ña. 17 Tiyondano tie fuojama n ye nanni, li dano tie yua yali o ba. 18 Ti kuli, ya nunga la ki bandi o tienu kpiagidi, ki libidi toangu pui ti tua nani wani ki ba ya kpiagidi n ñani o ya kani nani tiyondano, wani yua n tie fuojama.

4 Yenii, tinga li tuol, nan wan gbad tipo miniñuma tindatiae ya nub wad tipala. 2 Toma, tiya ya soani n tie fie yeri ñasili kul. 3 Ama tilaabali ñamo ya wo, liwo yaaba bu bia ya po i. 4 Yeyapo, Liyaduli tienu juani yaaba ke daani. Yeni bi kan fid k la o tienu laabal yejema, o kristi yal lan tie o tienu nan nant. (aiónios g165) 5 Tisongidi ti maama ka, ama Jesu christi yaa n tie ti yomdaano, tinb o tuo sonla yaaba n tie Jesu

bukaaba. 6 O tienu biba n maad: “Ke mi yejema n yed liboaboali, “yen miyed tipala, mi yejema n teni o tienu tikpiagidi, Jesu nugani. 7 Ama tipia ya faal yen oyoagu ya cualine, klma o palu kul tie o tienu ya yaalela tie tiyaka. 8 Ama bimadt: bobuolu kul ya po. Ama ti yam ñmad, Ama ti yam k yaad. Tinaan luo tidugidi o tienu po. 9 Bimadti ama o tienu narjati, bi puati ama o tienu naja k bi kpatti. 10 Ti kubi dalkul tikum Jesu yelini, ki lan fid Jesu mial n yed tigbanand. 11 Tinb yab da pialimial, titogidi dal kul m kum ke lan fid Jesu mial yed tigbanand kul. 12 Lan mimoni yapo, m kum soani li tuoli tigbanandi ni, ama ke li mial soani li tuoli i ya gbanandi ni 13 Ama mani lan diani ke tukul pia dandanli yeni o fuom yua yema. N daani, lani n ced k n maadi'i ma daani, lanin ced ki mo maadi yema. 14 Ti bani ke yua yied tiyomdaano Jesu bu yied timo, ki tugi tinba yeni yiba kul ki ged yenti o rituali. 15 Ki lan fid libolikuli n tua i buama, nani o ñabli n yiad k mani nul kulyapo yeni'i, ki o ñabli tuona moa pudi k kpiagidi o yel. 16 Yen tibu kan wad tipala. Batiya kpe, ti nano baali pande dal n tu dal. 17 Tin ye yayuogune, fala yua ye tipo tie wamu ne, ke bobidi ya kpiagidi n waagidiki goaki pia bigima. (aiónios g166) 18 Tin da noa ti nuoa yaali ka, ama tin ya noa tin ke noa yaali yabona n pia minoalima kan wagì, ya bona n ke pia noalima wagidibocienla. (aiónios g166)

5 Ti bani ke ti gbannandi. yaali tie nani tingani diegu ne yaa bedii, ti baa pia tanpoli po yaa dieli, Lani n tie mi tagima. Lanya d'léna nifosaalo nuu kaa maa. Ama li tie yaa dieli n baa se li bina yeni bina i. (aiónios g166) 2 Tin daa ye ti gbannandi yeni, ti daa duni, ki suni ke Tin laa tanpoli po yaa liadili. Mani n tie mi tagima, 3 Tin baa lia yeni di ji kaa paa niyanli. 4 Li tie momoni tin laa ti gbannandi yaa gbøngu ne, ti duni ki tugi, laa tie ke ti bua tin laandi kaa, ama ti bua tin lebidi ti tiadi, ke li miali yaali n gaa mi kuuma yali. 5 Yua n tieni lanbona kuli n tie U Tieu, wan yua n teni ti U Tieu kujanma ke li tien nani i puoni yeni. 6 Yeni lankuli, tin yaa bani ke tin daa ye yeri ti gbannandi yaala n ne, ti fagi yeri U Tieu. 7 kelima tii cuoni yeri tin nua yaala kaa ama ti cuoni yeri ti dugidugidi. 8 kelima ti kuli ke li bo bualii, ke tin fagidi yeri ti gbannandi i, ki fidi ki nagini U Tieu. 9 Lanwani i, tin tugi lan tua tin beli yaala, tin ye ti gbannandi yaa, bii kaantiani, tin mondi ke yaa ñani o nunga nni. 10 kelima ti kuli ne baa pundi Jesu yua baa bu bi niba

kani, lan yogunu ke yuakuli baa gaa wan daa bo pia i miani ki sôni yaala, bonjanli yoo bii bonbiigu i. **11** Tin jie O Diedo yeni, ti cegli yuakuli wan yaa bani ke U Tienu bani tin tie yaala kuli. **12** Tin daa tugi ti ba ki cabi, ama ti bo bua i pala n yaa mani ti po i. Ama ti pia tin baa ñmiani yaala yaa baa n wangí bi baa ke a bani bonli yeni i. **13** Bi yaa yedi ke tii pia yama a, U Tienu yaali, ama bi yaa yin ti yandanma mõ, li tie yaa buama i. **14** kelima Jesu buama tie mabili ti po, ki dugini, ti bani, ke lanwani, tie mõni i o niyendo kpe yuakuli po, lan wani, yuakuli kpe o ke Jesu kpe yuakuli po, lanwani, yaaba n fuo ki fuo bi baa po kaa, ama yua n ba kpe ki yiedi po i. **15** Lanpo cedi ke tii bu buudi, yeni o nifosaalo malima kaa nani tin bo ki bani ki maali laa maalibigu Jesu po yeni. **17** Yeni lankului, nilo yaa gaa Krisiti, o ji tie nipaano i, o bonkpela kuli bodi o, yaala n sieni kuli ji tie bonpaanli. **18** Lankului ñani U Tienu yua tögini Jesu kani guani ki mangi yeni ti ki ji teni ti li guamangili tuonli. **19** kelima U Tienu bo ye Krisiti nni, ki guani ki mangi yeni u ñandungu ki ji ki tiani biidi po, ki guani tugi mi guantaanma maama tuonli ki bili ti. **20** Yeni, tim ji tie Jesu sieda nba i nani U Tienu ji togidi ti yaa kani ki gua ki yi bi niba. Ti miadi sugli Jesu yaa buanma po o «yin guani ki mangi yeni U Tienu.» **21** O tugi Krisiti ke o kpandi saliga ti biidi po. Wan yua den ki ban ki biidi liba, u cedi ke o kpandi biidi daano tinma yapo o, ke tin ji kpandi, U Tienu monkundanma.

6 Tin taani ki suani yeni, ti miadi U Tienu, ke yin daa yaa yin gaa yaa ñyalibagi a yeni, n tua fanma kaa. **2** kelima o yedi: «Mi yaama yogunu n ñmagidi ki ñonl a nunga nni, ke o faabu daali, n den tod i a.» Diidi mi yaama yogunu n ne, Dinne n tie u faabu daali. **3** Ti bo ki bua tin tua tantuudili ipo, ke ban daa ti maadi ti mabiidi i, ti tuonli ne po. **4** Ama ti waani yuakuli kani, ke i tie U Tienu tuonsõnmõbi i, li juuli nni, li mabili nni, ku pawadigu nni, ti puadi nni, **5** dansaligi nni, li ñmadili nni, a tuonpala nni, ke kan guani ki guo, mi koma nni, **6** ti ñandi nni, li banma nni, ke mani yeni bi niba yen U Tienu fuorjanma nni yeni mi nataanbuama nni, **7** i mõmõni nni, U Tienu paalu nni, ki kubi ti monkundi jakontiadi ti nugi nni. **8** Ti suani ti panpagidi nni, yeni i fe nni, ke bi maadi ti po ti maabiidi i, ke bi tõba mõ pagi ti i, ke bi sugi ti ke ti tie faaõgi danma, ama ke tinma n maadi i mõmõni. **9** Ti suani nani nilo ki bani ti yeni ke bi niba nan ñanma ki bani ti, nani bonkpiena yeni i, ke ti nan pia i miani,

nani bi ñimali ti tubili ti tuonli po yeni i, ama ke naa kpaa ti. **10** Ti suani nani ti pala wadi yedi yeni i, ke ti nan ye li pamanli nni, nani talgi nba yeni i, ke ti nan todi bonciala ke bi tua piada, nani tii pia li baa yeni i, ama ke ti nan pia bonli kuli. **11** N kpiiba Korinti yaaba, ti maadi i i mõmõni kuli ki gbeni o, ke ti go luodi ti pala kuli ki teni o. **12** Ti ki wuoni bonli ti pala nni, ama yinma n kubi mi maama ki wuodi i pala nni. **13** N maadi yeni nani mu bimmu yeni, yin yaa pia ti po, tin pia i po yaa maalima. **14** Daa yegidi mani yeni yaaba n ki bani U Tienu kelima be yaa taanli n ye i mõmõni yeni mi faama siiga nni? Be yaa taanli n ye mi yenyenma nni yeni li bonbonli nni? **15** Be yaa taanli n ye Jesu yeni Sataani siiga nni? **16** Be yaa taanli n ye yua n jaandi yeni yua n ki jaandi siiga nni? Be yaa taanli n ye li jaandieli nni yeni li tingbandieli siiga nni, kelima tinba n tie U Tienu yua fuo yaa jaandieli nni nani U Tienu n yedi maama: «N baa ye bi siiga nni, n baa tie bi tienu ke bi tie n niba» **17** Lani n cedi: «ke ñi yedi: «ña mani bi siiga nni ki ñanbi i baa, O Diedo ñ yedi, ke gó da sii jõngidi bonli, ke n baa gaa i. **18** N baa tie i po baa ke i tie n jawaaba yeni n jafanba.

7 N buakaaba nani u ñõnianu n tie t yaala yeni, Tin ñuudi t ba ki ñani t jõgidi t gbanandi yeni t yantiali nni; ki ya tiendi ania ki caa liigaki pundi li bianu u Tienu fangili nni. **2** Kpaani mani u kaanu t pala nni. Tii biidi oba kuli po. Tii guli oba tii dini oba kuli bonli ba. **3** Min maadi yeni mii bua jaligi kaa; ama nani min bo kpia yedi maama yeni. Yi ye t pala nni tin ye yeni t kpe kuli. **4** N dugi yi po ke n pali gó mani i po boncianla. yeni ti ye ya fala nni kuli n ye yeni li pamanli. **5** Hali tin pundi Masedoini tii bâà fuoma. T bo la fala buolu kuli ke cancanli po bi niba kõni ye ti **6** Ama uTienu yua paandi m ninñidanba pala yeni n bo cedi ke Tiit pundi ki paani ti pala. **7** O cuama baba kaa bo mangi ti pala. Wan bo waani k e yinba ba mõno n bo paani o pali maama n gó bo paani ti pala. O bo maadi: n bua k i guani la'i yeni t ninsiidi ke i pala kõni n po. **8** N bani ke min bo diani yi ya tili bo biidi i pala. Ama mii mua n yaa bo dian'lì. **9** N pali mani mola. Laa mani n pali ke n biidi i pala kaa. Ama kelima i pabiidili bo teni ki lebidi yi yama. Kelima i pabiidili yeni bo tie uTienu n bua ya pabiidili buolu i. **10** Kelima li pabiidili cuoni yeni m yanlebidima ki kpendi yeni m tindima ki kan mua lipo. Ama ñanduna ya pabiidili baa cua yeni m kuuma. **11** Diidi mani laa pabiidili u Tienu n

bua yaali ya buolu n yeni n cua yeni yaali ne. Li tigi yi ke yi mondi. Li go cie yeni kelima li teni ke yi mia sugili. Yi pala mo biidi li po. Li go teni ke t jiwaandi cuo yi. ki teni ki yi go bua ke yi la nni. Ki teni ke yi bàà li yankuali. Ki tundi i tagili daano yeni tundi fala. Bonla kuli nni yi waani ke yi pia tagili baa kuli. **12** Ba yeni min bo diani li tili. Min bo diani li tili yua laa bo tie yua bo biidi po kaa. Laa go bo tie yua ke bi go biid'o kaa. N bo bua ke i siiga nni yua kuli la u Tieni nunga yi puni yi yula maama ti po. **13** Lani n cedi ke ti paagi. Laa tie li paagi ti baba kaa. Ama ti pala go bo mangi kelima ti la Tiit ya pamanli kelima yi kuli n bo diani o yama maama **14** Baa n ya pagi n yuli waamu yi po Tita kani mii la i fe li po kelima li dögidi ki mini bo pagi o kani maama tie mònmoni nani ti bo yi maadi ya maama kuli n tie mònmoni maama. **15** O ya tiadi yi kuli n bo gaa u cangu yeni li fangili yeni i jiejie maam ki jegili yeni; o buama yi po yi ñanbi pugini. **16** N pali mani kelima n baa fidì ki dugi yi po bonli kuli nni.

8 N buakaaba, ti bua yin bandi, U Tieu n suani maama Maseduani jaandielu nni ki tògini u ñalbaliga po i. **2** Yeni yaa fala n den baa kuli, bi gua li ye li pamanciali nni. Yeni bi taladima kuli, bi den tieni ti bulcindi hali boncianla. **3** kelima n tie sieda, bi bulcintuona kuli den tie yanbuwanma. **4** Bi den bualti ke tin cabiba ke bi mòn kua bi niyanma nni. **5** Li den tie yaalidigu kelima bi daa den cindi ki taa laa bilaa ki cabi U Tieu yo, ke U Tieu buama nni ke ti yuandi ki tugi bi baa ki cabi ti mò. **6** Li po n cedi ki ti den daani Titi, ki wan yua den cindi ki suan yeniba n guani ki juodi o tuoli yeni ti bulcindi. **7** Yin pia yaali kuli n tie yaa ñalimani cianla i n ki pia li dandanli, ki bani U Tieu maama, ki bani i mòn, ki suani li tuonli yeni pakònli ki baa ti. Mòndi mani ki waani i bulcindi yeni li papienli. **8** Li ki tie mabili kaa ki yin tieniyeni i lieba n deni sóni yeni li pakònli, n baa diidi ki laa U buama tie yeni li papienli? **9** Ama i bani yonmidaano Jesu Krisiti ñalibaliga, o den tie ñalimani daano, ki tua taligi ti yaa po ke lan fidi o taladima n tua o piama. **10** Min maali yaala i po n ne: N ban ke lan n dagidi ipo, ki dugini yin cili hali jelo ki suani ti tuonli, lan baa baa ke o mòn, yimba n jagi i yanma n ni ki cuo ki sóni li tuonli. **11** Mòla mòndi mani ki juodi li tuonli. I pala n da kóni ke i jagi ki cuo yinba sónimaama yeni ki kan fidi yeni, sóni mani yin paani yaala. **12** Ke dugnii nilo yaa puni paabu yeni li papienli U Tieu bi tuoli

paabu, o nua u daani n pia yaali, o ki nua wan ki pia yaala kaa. **13** Li ki tie ke tin yin kpegdi tin pia yaala ki teni ti lieba ka, ki guani ki yacagini. Li bualti ke ti kuli n yaa dò i. **14** I yaa pia, yin bögidi ki todì yaaba n ki pia. Li yaa pödi yaa daali, ban mòndi ti todì i yeni i bi laa ke li ñani. **15** Nani lan diani U Tieu nnni; «yua n bo wuadi ke li yaabi bo ki dii sieni, yua n bo wodi ke li waa mò bo ki dini ke li pödi o.» **16** U Tieu n gaa balga yeni wan cedi ke Tite pali kóni i po nani ti mò yaa pali n kóni i po maama yeni. **17** Ti den sóni o i kani ke o den tuo ki gadi. Li den sua ke o pali kóni li gadima po yo ke o den tieni toni ki gadi. **18** O den yegi yeni o nataano yua ke ti jaandiedi kuli den bani o li mamònli po. **19** Lani baba ka, ti jaandiedi nni yaaba kuli den taani ki lugidi o ke wan ciani ti ke ti gadi yeni u paabu yua ke ti gaani. U Tieu mòno yaa yudaandipo i yeni ti mo yaa baanma po i ke ti suani li tuona ki todì lieba. **20** Ban teni ti ya paabu ne tie liggbengi, ti ki baa jaligi baa n ti baa li lig po. **21** Ti kpaani tin tieni yaala n ñani, U Tieu nunga nni baba ka, ama bi niba nunga nni mò. **22** Bani yeni tinba ki pugini ti kpilo ba ke o gbadì a maama ki bia suani li tuoñanli i dandanli yapo. **23** Tite wan tie o yegini o ki suani ki todì, Ti nataano yaaba n yegi yeni o wan tie U Tieu tonda i. Bi suani ke ban duoni Krisiti yeli. **24** Li wangì ki li baa yeni i mòn Krisiti yaaba n la ki bandi ke ti pia i mòn yeni tin yaa pagi bi nunga nni.

9 Min nua ke li tie n po taladi min diani yi yaala n tie bi nigagidinjanba todì li po. **2** Kelima n bani yi yanbuama, ke pagi n baa li po Maseduani yaaba kani. N waani ba ke Akayi diema yaaba bobini bi todima hali ya binli n pendi ke yi pakònli n paagi bi niba bonciali pala ke bi mò ji baa ban todì. **3** N sóni ti kpiiba yi kani, kelima mii baa min pagi maam lan tua fam fam. N baa ke yi bobini gbeni nani min yedi maama. **4** Lani yaa kaa, li baa pia t po i fe ke go pia yi mò. Tin bo dugi yi po maama ke min pundi ki yedi yen Maaseduani yaaba ke yi bobini ki gbeni. **5** Lani yaa po n la ke li tie taladi ke min sóni ti kpiiba yi bo niani ke yi baa teni ba yaala, lan fidi yi bobini ki gbeni yeni t bulcindi ki naa tie yeni nilo. **6** Yi bandi ke yua buli waamu baa yedi waamu. Yua buli ke li yabi baa yendi ke li yabi. **7** Yua kuli n teni wan jagi ki cuo maama o pali nni, ke daa teni yeni pabiidili. Lan ya naani ke bi niin'o yeni kelima u Tieu baa yua teni yeni li pamanli. **8** U Tieu baa cedi o ñanbili n ya

wuligi yi po bona kuli nni ke yogu kuli yi ya pia ke li kandi ki fidi ki s̄oni tuonjanli kuli. **9** Nani lan diani maama: O yadi o piama a luoda po kelima o tegima ki pia juodima. (aiōn g165) **10** Kelima yua puni o kpaalo a bonbuola ki go pun'o li bonjekaali ba teni yi toginiyi yi tegima baa teni ibonbuoli lan fidi ki buli ki pundi ke cua yenili bonluankaana yaala n yabi. **11** O baa cedi yi yaa pia bonli kuli. Ke yi yaa tieni yeni t bulcindi u yogu kuli ke bi niba n ya tiendiu Tieu balgi. **12** Kelima li todima ki todi bi nigagididanba baba kaa. Ama li tie pamancianli yeni ya ḷanbili n yabi u Tieu po kani. **13** Bi niba kuli ya pagi, i kpiagidi i Tieu yeni yi colini o laabaajanmo ki go tieni yeni t bulcindi. **14** Bi pamancianli nni yi po, bi jaandi u Tieu ki mia'o yeni m buama boncianla yi po kelima wan puni yi ya janbicianli po. **15** U Tieu n gaa balg ya paabu yabi ke kandi yaa po.

10 Min Polo n tiadi yi Kirisi yumiindima po yeni o dingima po. Min yi miini u yuli n ya ye i kani. Ama n pali yi paa yi po n ya fagi yeni yi. **2** N mia yi ke ya yi cua yi kani yi daa yi tieni yaala n baa teni min ya pia i po ki mabili. N nua ke li baa fidi mabini nitianba yaaba nua ke ti tiendi yaala n siiga ne ḷua obinisaaliba n nua maama. **3** Baa ti tie nisaaliba. Tii bo tiendi u t̄obu nani bi nisaaliba n tie maama kaa. **4** Kelima ti togidi ti yibala yeni ya totiadi naa tie bi nisaaliba. Li tie ya totiadi n pia u Tieu paalu i yua fidi buoni yibali -nba kaanpaali. **5** Tin guli ya maalima kuli tie yantajapaadi kuli ki yie u Tieu bandima. ki go cuo ya ya yantiali ḷani kuli ki bua Kirisi. **6** T bobini ki baa cuo yiema yi tuoma ya dagidi canyiin ya yogunu. **7** Nuali mani canyiin yaala ye i nintuali nni. nilo ba ya nua ke o tie Kirisi yua, wan ya tiani ke tinba mo tie Kirisi yaaba nanawan mo tie Kirisi yua maama. **8** O diedo bo dini li bali ke min tod'i yi gedii liiga o sanjodima nni laa tie ke min guli kaa. fe kaa pia mini li po. **9** Mii bua lan ya tie nani n bua jieni yeni n tila yeni. **10** Kelima bi tianba yedi: Polo tila m̄oni paaa ki go pia u paaciamu. Ama o ya ye ti siiga wani o tie tadimo ki go k pia fuoma **11** yi ḷanbi bandi bonyenli tin ye fagima ki da a tila ki maadi maama ti ya cua i kani mo ti baa tieni yeni. **12** T kan tuo taa ti yula ki kpabi yeni yaaba pagi bi ba. Bi luo yama ki guani ya wang'i bi ba ke ḷmaa cie ba. guani waani ban tie yaaba. **13** Tinba wani kan pagi ti yula yeni ya tuonli ke u Tieu bili 'ti. ama t baa paagi ti yula yeni wan puni

ti ya sanu ke ti pundi yi ye naan kani. **14** Tii pagi ti ba Kelima tii pendi ti banlu kani Ama ti bo pundi i kani ke ti waani Yesu laabaajanmo. **15** Tii pagi ti ba ki pendi ti banlu. tuontiana po. Ama t dugi ke i dandanli baa yabidi i tinga nni yua ke yi suani. ke li tinga n yabidi. **16** Ki fidi ti kpaandi u Tieu laabaaljanmo ya diema n ye t liiga. **17** Ama yua jigini o yuli o jigini o diedo nni **18** Ama yua pagi o ba kaa baa fidi waani ke o dagidi yenli u Tieu n pagi yua n dagidi yeniti paapagidi.

11 N miadi ke yin taa ki cabi nni, n gaadma po. Ama, i gbia n niima nni. **2** Kelima, N ponbi yeni yi. N pia mi ponponbiadma i po, kelima, n cedi ke i tua jayendi baba ya cikpenga. N teni o ḷonianu, ke n ba taa yi, ki puni Kiristo, nani powandiali yeni. **3** Ama, ke lan ba baa maama kuli, nani o waa ñ taa bu nunfanbu, ki bōndi Efa yeni ii, i maalma ñ da fagdi yeni i buacianma Kiristo po. **4** Kelima, li ya tie ke nitiano cua ki waani yi Jesu tiano, ke laa tie tin waani yi yua. Bii, li ya tie, ke i ga fuot̄oma, ke maa tie U Tieu Forjanma. Lanyaaka, ke i ga laabaajan̄t̄oma, ke maa tie yi den kpia ki ga yaama. I ba tuo ki ga lankuli bonjanla! **5** Kelima, N bani ke mini ka juodi, ki waa ki cie ban yi yaaba tondcianba. **6** Ama, bayeni min ki bani maabanma, n ki luo banma wani. Ln li baa maama kuli, yeni lan tie yaali kuli, ti cedi ke i bandi likuli. **7** Min miini n yuli, ki jiini n nba, ke min duoni yi, ki waani yi o laabaaljanmo yeni, n tieni bidi yo oo? **8** N fie jaandietði ya piama i, ki bua todi yi. **9** Min de ye yeni yi, bonli ya den pðodi nni, N naa den tie i po tugli, n kpiiba yaaba ḷani Maseduani n den todi nni. Lan li baa maama kuli, N den cuo n yuli, kaa tua i po tugli, ki go kan tua li mo. **10** Nani Kiristo momoni ñ ye n niinni yeni, li ya tie ti kpiagdi maama, bi ka muni nni Acihaya gaanma nni. **11** Be n tieni? Kelima mii bua yi ii? U Tieu bani. **12** Min tie yaali, N baa li tie yeni i, ke min piini ya sanu ke bi taa, ki ba jalgi nni, ki na duoni bi yula, ke ban tuuni yaali tie yenma yeni tinba ya tuona. **13** Kelima, ya niba ne tie tofaama tondba i, ya tuosonba n pua mi tofaama. Bi lebdi bi yula ki tua Kiristo tondba. **14** Li ki pia yaalidgu, kelima Setaani m̄ono yi kpandi mi yemna maleki i. **15** Laa pia lidma ke o naacenba mo ñ yi kpandi ya naacenba n ḷua mi teginma. Bi juodma n ba waani bi tuona mayuli. **16** N go maadi yi: Nilobakuli ñ da maali ke mii pia yuli. Lani n ya tie i maalma mo, yin nan ga nni nani min tie maama, yeni, li ba duoni nni. **17** Min maadi ya dandanli maama, ke li tie nani japaadi yeni,

12 N baa fidì waani n ba ama laa n kaa bàà ñuadi
li po. n bua min ya maadi o diedo dögídima 2 N
bani ja baa ne Kirisi nni li gedì piiga n bina na. O bo
doni tanpoli tuadima taa po. Mii bani o ya bo doni
yeni o gbannandi bii o bo kim doni yeli. Mii bani. U

Tienu baba n bani. **3** N bani li ja ke ye yeni ogbannandi baa o gò yaa ye yeni o gbannandi. Mii bani u Tienu baba n bani. **4** o bo doni njalijanli nni ki gbadì maama baa ke li pia 'o u jiwaamu yeni wan maadi. **5** N baa fidi ki waani i yuli lan daano po. Ama ki daa waani min ya yuli. li yaa tie mini ya tadima yaa kaa. **6** N yaa bua waani n bá li kaa tie min maadi bontianli ke laa tie moni. ama n baa miini n yuli. ama n kan waani nba, k nilo daa nua ki cie wan nua bii wan gbadì ke n tie yua. **7** Bii u dögudu ne n baa waani yali. Lani n baa cedi t japaadi n daa kua nniin. Kelima setaanì ba yeni yieno ba k l maabi 'n. n kan fidi pua jaapaadi. **8** Taalm taa ke n mia o diedo ke wan fagini n yeni wani. **9** Ama ke o yedi: n njalibalgo dagidi nya kelima n paalu suani ya yogu ke nya pia tuama i. kelima n paaciamu suani ya yogu ke tuama ki ye i. Lanwani min baa wangì n tadima ki fidi kirisi paaciamu n ya ye n niinn. **10** N pali mani n tadima po. t sugidi kani, a maba nni. m niñima nni Kirisi po. Kelima yaa yogu ke n tadi lan yogunu i ke n paa. **11** N ji ki pia yama ki dugini i maba po kelima b tondikaaba ciamo ki cie nni yeni min k tie puu. **12** Yaali n waangi ke n li tie tondikaa n siiga nni tie min juuni sóni li tuonli yeni u yaalidigu. **13** a jaandielama cie yi be yo. Lani yaa kaa n naa den k tua tugili yi po. mia mani sugili n po lani ya biidi. **14** Didi, n bobini ki gbeni ki bua cua ki fuodi yi taalima bonmtaa po. N kan tua tugili yi po. Kilima n k kpaani yi yaa buama kaa. yinba móno i. A bila kaa baa kpaani ki dingi b danba ama mu binmu danba n baa kpaani ki siendi a bila **15** Li mani n po yeni min tieni li panli k go baa tundi tiendi yi naani po. N ya bua i ki pugidi yi mó kan njambi ki ya bua'n kaa. **16** Ama n k tie tugili yi po. Nani mi n tie nunfandaano yeni n taa u nunfarbu ki cuo yi. **17** N taa nilo k baa t ñuadi yiriba yaaba ke n sóni yi. **18** N paani Tili pali ke wan gedì yi kani ki cedi sóni nitiano i kani. Titi bàà t ñuadi yi poo oo? T kuli ki cuoni sanyendi kaa? T ki tògini sanyendi. **19** Yi maali ke t bo bua ti waani ti yula ke ti tie nimónma yoo oo u Kirisi u Tienu nintuali nni? tin maadi yaala kuli tie ki yi suagi. **20** Kelima n jie ke m cuama min la yi ke yi tie nani min bo bua maama. ke yi mó n la n ke i k tie nani yi bo bua maama. N jie ki la a konkòna, i nangi, la pabienli, li nunponbiadili, u tuatabigu N Tienu daa miini n yuli i kani. **21** n jie ke n ya cua n Tienu baa miini n i siiga nni, njie ke n baa buudi kelima tianba po. Bani yaaba bo kpia tieni t

tuonbiadi ki lebidi bi yama ki ɳaa ban bo tiendi ya
jogidi yeni ya conconma yeni ya cancangidi kuli.

13 N ji caa i kani mi taataama n yeni. Yaali n tie
maama kuli, kasiedinba bilie bii bitaa n ba togdi,
man jia. **2** Min den cua mi taaliema, n den tuodi ki
maadi yi, bá dinne min ki ye i siiga, n go tuodi ki
maadi ke yaaba n den kpia ki tieni ti tuonbiidi yeni
yaaba n sieni kuli ke n ya pundi i kani, n kan teni yi
nunmanga **3** Nani yin lingi kasiedi yaali n wangi ke
Kiristu maadi yeni ñøbu, wani yua n ki tadi i nungu
nni, ama ki pia u paaciamu i siiga nni. **4** Kelima bi
kpaa o li daapõnponli po ki dugni o tadungu po, ama
o fo, U Tienu paaciamu po; tinba moko tadi o niinni
ama ti baa ti fo o niinni U Tienu paaciamu po, ki
tiendi bonli kuli i siiga. **5** Kpaagi mani i bá i siiga
nni, ki diidi i ye yeni ti dudugdi i; bigni mani i bá ki
diidi. I dá ki bandi ke Jesu Kiristu ye i siiga nni? li
ki kandi pðdma bá ya pani yi. **6** Ama n maali ke i ba
diidi ki sua ke pðdma bá kuli ki pani ti. **7** Ama ti jaadi
U Tienu ke yin da tieni bonbiadli bá kuli. li naa tie
ke ban bigni ti ki pagi ti ka ama ke yin ya tie yaali n
tiegi lan waani nani pðdi ye ti siiga. **8** Kelima ti naa
pia paalu bá kuli ki ba døgñi i mònì; ti ya paalu ye i
mòmoni po i. **9** Ti pali mani boncianla ti tadungu po,
ama ke i mo nan paa; tin jaandi ki miadi yaali n tie ke
i banma ñ gedi liiga. **10** Lani ya po i ke n diani yi li
tili ne, min ki ye yeni yi yeni, ki ba waani yi lan ya
bona kuli, n ya ti pundi i siiga nni ya yogu, min da taa
nunmønli yeni ya yikodi ke O Diedo puni nni, ke min
ya wangi yi a bona niima nni ki da biidi i po ka. **11** N
naataani, yaali n sieni ke n ba maadi yi tie ke yin ya
ye li pamanli nni, i banma ñ ya nuadi ki pugdi, yin ya
søngdi i lieba pala, yin ya pia yantiayenli, yin ya ye
yeni mi yanduanma, mi buama yeni mi yanduanma
Tienu ñ ya ye yeni yi. **12** Loni mani i lieba, ki fuondi i
bá yeni i fuondøjami. **13** Bi nijanba kuli fuondi yi. **14**
O Diedo Jesu Kiristu ɳanbli, U Tienu buama yeni U
Tienu Forjanma yanyenma ñ ya ye yeni ikuli!

Galati

1 Mini pöl o tando n diani li ti li yinba kilisto ni tana
yab n ye Galati po. Miien tua tonia kelima bi nisa
liba n səni n ni ka, laatia OTienu denn yuogi ni təa
wan səani n ni mo. N den tua tonia kelima Yesu Kristo
lani Ba U Tienu, yua n den fiini obi tin kpiba siga, n
den səani n ni. **2** Mini yeni n kpiba ysu yaba, yaba
n yen ne yeni n ni kuli, taan ki fuon di yi. Ti Ba O
Tienu yen ti yomdan Yesu Kristo nya ḷanbidi yi. **3** Ti
Ba O Tienu yen ti yomdan Yesu Kristo ḷalibaligo yen
o yanduam a n ya ye i po. **4** ḷmei cabi oba i ti biipo i
ki fidī ḷaati ti bidi n ni O Tienu Ti ba ya yan buama po
i. (aiōn g165) **5** ḷme nga ticiagidi a bina yen a bina! Ami
(aiōn g165) **6** Li paki n ni yen yin jaligi gi lebidi ki ba ja
O Tienu yua n yini yi Kelima Kristo ḷanbili po ki ba
ŋo di labalijan tə. **7** Mən mən ni labalijanto ki ye, n
madih yeni kelima bi nitiaba yagi yi yama, ki moondi
ki ba lebidi ba labalijame yuo n madi Kristo mama
fuuli. **8** Ba tinba ti ya wangi yi ya la vajamo n ki ta
yenit den kpa wangi yi yua, ba maleegi ya mani
tampali ki tie yeni, yua n tieni yeni kuli, O Tienu n
cuo o. **9** N go yedi, yi moala tin den kua yedi yi yala
hali jagu nulo ya wangi yi ya labarjano n i taa yeni yin
den cia ga yua, O Tienu n cuo o. **10** Nani n moandih
ke bi nisaliba kin bua bi bi nbua OTienu ne? Nani n
moadih ki bua kebi nisaliba pala nya mani bi po ya?
Yeni ka. Bi nisaliba pala nya bi mani n po, n kan bi ya
tie Kristo yonbo. **11** N kpiba yesu n ni, n kadi ki wane
yi min den wani yi ya labalijamo ki nani bi nisaliba
kani ka. **12** Mi den gbadi o ni salo kani ka, o nisalo kaa
den banyi n ni o mama fuuli mo, Yesu Kristo n den
dəagidio n po. **13** Yi den gbadi min den yua jufinba
jama ki tien di mama, ke la yogunu n den wangti O
Tienu ni tanli fala hali ke li bua, ki moandi ki babalin
li. **14** N den bandi jufinba jandi bangima ki go yuu
ma ki cie n buala yaba n ta yeni n ni sala boncianla,
ki go cie ba yeni min den pia li yan ku ali ki nua ti
danbogida mama. **15** yen O Tienu den ḷanbi n po ki
gandi n mi ki ga gidi n ni lali ke n daa mali ki ga yini
n ni o tuonli po. **16** O dn dogidi o bi joa, lan jidi min
muand o maan yaab ki ban O Tienu, li gogunu n de la
gbamadi, mii la som. **17** Mii den gedi Jelusalem a ki
lingi yaab n den kpa tie Yesu tondi ba A ma n den
gedi Arabi Li ya puoli n den guani damas dogun. **18**
Bina ta n den pendi, n den gedi Jelusalem ki ba bandi
sefa, n den sedi o kani pii ya n danu muu. **19** Li kani

yesu tuadi ba siiga, ni den la tøa, li ya tie ti yomdan
nijua ya ka. **20** Min diani yi po ya mama na, mi pua
Faama, O Tienu nuga n ni. **21** Li ya puab n den gd Syri
yen Cilisi dogi. **22** Jude Klista yaaba den k bandn. **23** Bi
den gba ki li maad bebe ki tua: yua n den manbidi ti
yen ji muand li dandaln maam yam ko den kpan wan
bid. **24** Bi den kpiagidi O Tienu ki li tie n po.

2 Piiga n bina puoli po, k n guani ki gedi Serusalem,
min yeni Barabas. Ti bo yugi Tit ki pugni ti po. **2** L
bo tien n nani dangdi yeni, k n fii ki gedi k min maadi
ba li laabaa manli a buolfana po. li maama kuli den
pia lan ñanbi ki nua yabi. Ki da te bundi ki ya siani
fanma. **3** Ba n yegnu Tit mño, wani yua bo tie Grek
yua, mño bo ki tie niili ka yen wan kondi. **4** Li kuli ne
ki dugni bi ñalacidan yaabi kua ti taanli, ki kpaani
k tin da yali ti ba ti yudaano jesu klistu nni. K bua
tin gbali ti tuonli. **5** Ti nan ka ñaa ba, ti baa deli ba
kaana kuli nni. ti Diedo kan cabi li danba ki ban fidi
ki tieni bonli, hali ban togni naani kuli. **6** Ba yaabi n
den tie yudam naa den beli bontianli, li laabaamanli
n pundi i kanio. **7** Ama, ban la k min den tie yua bi
muandi o laabaamanli a jela yen po. **8** Yua n den Pial
a konjikpela yudaano, wani nt ien min mo a jela yaabi
n k bani jesu ya yudaano. **9** Jesu yaaba siiga, yaaba n
den tie nani i benjieli yeni, Jaka, pieri yeni Jan, bani n
den laa U tienu ñ ñanbi n po maama bii bi den cuo
mini yeni Barnabasa nijieni ki yogi ki dogdi ke bi ta
yeni ti. Bikuli den tuo ke mini barnabasa bi ya tuni
yeni bi nilanba siiga ke bi mo, Jufinba siiga. **10** Bi den
mia ti go ke tin yaa tiani bi tadladli danba po, min den
tienla. **11** Sefasi ñ den pundi Antiosi min den ki tuo o
po kelima o naa den pia moni. **12** Wan den kpia ki
cua, pieri den yi di yeni yaaba ñ ki tie sufirba. Ama
bi niba n den pundi, o den sani ki ña yaaba n ki tie
sufirba kelima, o den jie i konmu. **13** Sufirba siiga,
bi tianba moko den cili ki ñodi lani ya tugmonbuolu
ke Barnabasa moko den taani yeni ba lan ya palieda
nni. **14** Yaa yognu ke n den bandi ke baa jie ñoa li
laabaamonli, n den wani sefasi bi kuli nunga nni.
“Fini yua tie sufi ke nan ye nani bi yanbondama yeni,
a baa tieni ledi ki niini ba ban yaa ye nani sufirba
yeni?” **15** Tinma yaaba mali sufirba ti ki tie “yaaba n
yie O Yudaano”. **16** Ti bani ke li baakuli kan fidi ki
tieni yeni u paalu ki naa tie krisiti buanma. Ti cua
Jesu Krisiti nni ke tin fidi ke ya naani yeni Krisiti yua
kelima tagma bakuli kan fidi ki tieni yeni li balmaama

po. **17** Ama li ya tie ke ti lingi ki bua ki baa i momoni kelima Krisiti yaapo. Li sua ke tinba sufina moko tie tuonbiadidanba. Nani li bua ki yedi ke krisiti tie tuonbiadi naciemo bii? kalam. **18** Li ya tie ke n go maa mini den mudi yaala; tua mini nba li balimaama miidka. **19** N den tuo ki kpe li balimaama po kelima n den bua min ya ye yeni U Tieu. **20** Lanwani, laa gua tie mini n ye ki fuo, krisiti yua n ye ki fuo nni. Min pia yaa miali n gbannandi nni mola, n piala kelima n dugi wani U Tieu bijua po, wani yua bua nni ki puni o yuli ki kpe n po. **21** Mii bua ki fali UTieni yanbli kelima li ya tie li momonsaali baali kelima li balimaama kubma yaapo, lani ki krisiti den kpe fanma fanma.

3 O Galaad yab i pia yama yaa jma bondi i nugaa ki bi baa kpa yesu?! **2** Diimani mi bua buali ki bandi yaala: l tie yiko tuona nni kiden gaa fojama bii l dandanli tundli? **3** yima galati yaaba bii yanluom yoo yin den cili yeni u tieu fuorjama nani mola yi baa ki juodi yeni yi ya muandli. **4** Yin den la ya yema l dandanli nni naani lden tie fanma fanma po yoo laa tie fanma fanma po kaa **5** U tieu yua puuni u fojam ki tieni isiiga m banciama yeni o tiendi la kelima i tiendi l balimaama n bil yaala bii? kelima i den gbadil o laabaalijamo ki daani. **6** yi kpaagi mani Abraham po u den daani u Tieu ke u Tieu mo den cuadi opo la kimil tie tiegima **7** Mola l bua waani ki yaabi n pia l dandanli n tie Abraham puolipojuani. **8** I diani l den tuodi ki wani k u tieu baa saa bi nilamba po momoni kilema bi dandanli po lan ya po u den tuodi ki wani Abrahameya laabarjamo n tie na: «i nibuoli kuli baa l seli kelima a yapo. **9** yeni ya pon daaani u Tieu naniAbrahami yeni baataani yeni o ki ba l seli. **10** Yaaba n dugi yiko tuona po ye nopolia nni kelima li diani «sola yua ke o yenma yeni u tuona ki tie nani li bali tili nni n yedi maama». **11** O baa kan baa i momoni U Tieu nintuali kelima li bali maama yapo, o nimono baa ya ye ki fuo li dandanli yapo. **12** Li balimaama naa taa yeni li dandanli, ama mi yedikya niilo n tiendi likuli baa ya ye kelima li yapo». **13** Krisiti dn daa ki faabi ti yeni li balimaama ya nopolia den tua nopolia ti yapo, kelima li diani«sola yua ke bi jonni o ku daagu po kuli». **14** Li den tua yeni ke bi nilanba baa Abrahama seli kelima Jesu krisiti yapo ke ti kuli baa U Tieu n den puoni ti yaala kelima li dandanli yapo, lani n tie fuoma. **15** N kpiiba, cedi manni mi taa yaala n tiendi a nisaala siiga ki dogdi min bua yedi yaala. O

nilo ya jaa nöbu bonli po, oba kuli kan borinla bi ki pugni li po. **16** Mola, U Tieu den puoni Abrahama yeni o puolijuamu a nöpolia. Laa o puolijuamu nani li tie boncianla yeni, ama yendi bebe yeni o puolijuani, lani n tie krisiti. **17** Songi mani min bua yedi yaala nne: U Tieu n den bogni ki bili yaala ki puoni ke o bua kubi la yeni li balimaama yaama n den yuandi ki cuo kobina n bina piita puoli kan fidi ki cua yeni nöniamu ti po. **18** U Tieu njalmani baadi kelima li libalmaama kubma yapo, lan go tie u nöniamu yapo yo ke U Tieu den puni Abrahama o yanbli. **19** Lanwani be yapo ke li balimaama ye? Min den pundi ki dödgi bi niba tuonbiadi, U Tieu den niani u nöniamu yua yaapo n baa cua. Malekinba den dödgi ma. **20** O candnbaalo kan ya ye niyendo baba yapo. Ama U Tieu wan tie yendo. **21** Naani ke li balimaama nia yeni U Tieu nöniiani bi? kalama. Li ya tie ke li den pia ya balmaama n baa fidi ki pa li miali, lanwani, li balmaama den baa fidi ki cua yeni li momosaali. **22** Ama i Diani dödgi ke bi nisaaliba kuli ye ti tuonbiadi buadi nni. Ama yaaba n daani kuli n baa U Tieu n niani ya nöniianu kelima li dandanli Jesu Krisiti yapo. **23** Hali ke li dandanli maama daa den ki cua, li balmaama den kubi ti nani li kpaadidieli nni yeni hali ke U Tieu n baa dödgi ti laa dandanli. **24** Lanwani, li balmaama den tie nani o biyuolo yeni ki gobidi ki gedini Krisiti kani ke ti baa li momonsaali kelima li dandanli yapo. **25** Mola ke li dandanli maama cua laa biyualo naa go die ti. **26** Kelima yikuli tua U Tieu bijaba kelima li dandanli Jesu Krisiti nni yapo. **27** Yinba, yaaba n den batisti Krisiti nni, yi la wani Krisiti nani i liadli yeni. **28** Bi gagidma naa go ye sufina yeni nilanba siiga, i yonbi yeni yaaba n die bi yula siiga bi jaba yeni bi puoba siiga, kelima yikuli tie yenma Jesu Krisiti nni. **29** Yi ya tie Krisiti yaaba, i tie nani Abrahama puolijuani ki baa baa U Tieu n den niani yaa njalmani.

4 L ya tie k ofal tie biga, in maad k wa pia padm yen o yono, ba wan l tie canba mam kuul. **2** Yaab kubo yen yaab guo po o faal kul o bonwaamn baa die hali o ba n den bil ya yogunu n te pund. **3** L tie yene t mo, yayognu k t den tie bid, t den ye yonbdin yen yanduna tuon biid. **4** Ama o tieu n den bil ya yogunu n te pund cain, o den sön o bijua yanduna nni ko pua malo, t yikodin. **5** K wan faab yaab ye t yonbdinni k lan fid tin tua o tieu biid. **6** Lan ya po, klma yi oia o tieu bija wan o tieu n den sön o bijua fuom yua t

palan k o kpaand g tua “n ba o tienu”. 7 Lan wani, a ji k tie yonb, a ji tie o tienu bijua. ñjan tie o tienu bijua yeni yen i tie faali k t ñgni o tienu balg po. 8 Yog tianu, k ba ban o tienu, i dont ya tieni k tie lan. 9 Ama mola e band o tienu, bii o tienu bandi? k gun k kuan eba t yonbdin. 10 E gbelg a dana, e ñjaal, o yogu yen a biina. 11 N yie yen min són e po faam faam. 12 Ya tie maan nan min yen, lkmaa n mō tie naani yinb yene. ninjab n miade sugl. 13 E k bidin, eban kn gbannand n den kpaa yognu y k n den cind k tunde o tienu kadaaøgu. 14 Min den k pia laa fia i den k yien i den ñungin ama i den gaa nani o tienu maleg yene nan jesu kilisu 15 Yin pia ya pamancianli yen i kua le? N tieni i po siedi ke laa yogu, li ya den baa fidi, yi den baa bogdi yi nunceli ki pa nni. 16 Nani min maadi i i mòmoni yeni, n ke i tua yibali bi? 17 Yaaba n kpia ke bi bua ke yi yeni, yanyaga ki ñjani. Bi bua ke yin paadi yen i nni ki ñødba. 18 To, li ñjani ke yin yaa pia li yankuali ñjanli boncianla yogu kuli, laa tie min ye yen i yaa yogu baba ka. 19 N bila, n go baa llaadi i po ya fala n tie nani U maditugkou hali yin pan baa Krisiti tagbuolu i nni. 20 Min bua yaala tie ke n baa ye yen i mòla lebdi mataali yen i kelima n yama yagi i po. 21 Waani nni manni, yinba yaaba ñ bua ke li balmaama n ya die i, i gba li balimaama n yedi yaala yoo? 22 Li diani lienni ke Abraham den pia bonjala lie, o puotuado Agala den mali opo yendo, yua ki tie yonbo, Sala yen mo den mali o po yendo. 23 O puotuado n den mali yua den mali nani o bi nisaalba kuli yi maa maama, yua n den ki tie yonbo n den mali yua den mali kelima U Tieuñ ñònanianu yapo. 24 Laa poliedba maama tie nani kpanjanma ki ñøgdi U Tieuñ ñantaadili. O ñantaadi yendo yua n den kua Sinayi juali kani naani yen i Agala. Wani n mali yaaba kuli tie i yonbi i. 25 Agala yen i tie sinsyi juali yaali n ye Arabi diema nni ki naani yen i Jerusalema dogu n ye mòla, yua n ye ti yonbdin nni yen i o bila kuli. 26 Ama Jerusalema dogu n yu n ye tanpoli die u yuli wuni n tie ti ya naa. 27 Kelima li diani: «Fini ki ñøliga, yua ki mali ñjan ya ye yen i li pamanli, yen i, fini yua n daa bani u maditugkou, ñjan kpaani kelima a pamanli po, kelima ku ponanbangu bila baa yaba ki cie ya pua n ye leni o calo ya bila. 28 N kpiiba, yinba n tie u ñònanianu bila nani Saka yen i. 29 Nani yua n den mali kelima mi fuoma paalu po gala maama, li go tie yen i mòla. 30 Ama i Diani yedi lede? Li yedi: «Deli o puotuado yen i bija kuli kelima o bijua kan taani ki

je li faali yen i yua n ki tie yonbo ya bijua» 31 Lanwani, n kpiiba, ti tie o potuado ya bila ka, ti ki tie yua n ki tie yonbo ya bila.

5 Kristo ñani ti ti yonbdi nni, ke tin yali tibá i cain.

Lan wan ii, ñjanbi ki ya kubi mani ke li paa, ki ji lebdi ki kuani yibá ti yonbdi nni. 2 Yin ñjanbi ki cengi min Pöli n maadi yaala ne: I ya cedi ke bi kondi yi, Kristo n tieni yaala ji kan ya lbá yipo. 3 N bua ñjanbi ki maadi yi bonyenla ki ledi: Yua cedi ke bi kondi o kuli, li tie mabli i li daano po, ke wan ya colni yiko buali yaala kuli. 4 Yaaba n kpaani ke ban colni yiko ki tua bi nimõnba U Tieuñ nunga yen i, paadi leni Kristo, ki ñjani U Tieuñ ñyalbalgo nni. 5 Tinba wan dugi ke mi Forjanma n ba cedi ti dudugdi po tin tua nimõnba U Tieuñ nunga nni. 6 Kelima Jesu Kristo nni, a kondi ii, ñjaa kondi ii, laa pugdi lbá. Ama ñjan ya pia ti dudugdi ki waani tini nni a buama. 7 Yin bo tiini ke li ñjani: ñjma bo jia yi sanu, ki pani yi ke yin da colni i mòmoni? 8 Yaala n pani yen i ki ñjani yua n yini i kan kaa. 9 A dabina waama ne n yen fidi ki doni kpanu yoma. 10 N pali paa yi po, ti Yonbdaano nni, ke yi maalma kan kpiadi. Ama yua n ba ñmagdi yi yama, ya tie bá yua, U Tieuñ ba dadi o tubli. 11 Ke mini ii, n kpiiba, li ya tie ke n go muandi ke bi niba n kondi, be ya po i ke bi go wang nni fala? Kristo kuuma li dapponponli po ji kan ya ku yaalidgu! 12 Yaaba n cuoni leni li ñmagdli yi siiga, taani ki bua ban jia bi jatiadi kuli ki lun i. 13 N kpiiba, U Tieuñ yini yi ke yin yali yi bá i, li ki tie lan ya po yin ji ya ye ti gbannandi nni ka. Ama, ya tuuni man ki tod i llieba lan waani ke i bua ba. 14 Kelima, yiko kuli taani ki ye ñòmaayenma nni: Ya bua a lielo nani fini yen i. 15 Ama, i ya jundi yi lieba, ki janbdi yi lieba, yin ya bani ke li caa ke yin biani yi lieba. 16 Lan wan ii, cedi man mi Forjanma ñ ya ñmagdi yi yenyienu, yen i ji kan fidi ki ya tuuni yi gbannandi n niani yaala ke laa ñjani. 17 Kelima, o nufosaalo gbannandi n niani yaala ki tuo mi Forjanma po. Mi Forjanma mò n niani yaala ki tuo o nufosaalo gbannandi po. Lan bonliedla koni leni biyaba, ke yin da tuuni yi buama. 18 Mi Forjanma ya ñmagdi yi, yiko ji pia u nugu yipo. 19 O nulo gbannandi nianbiidi n kuandi o, mi conconma nni, jogndtuona nni, ti cagndi, 20 a pada nni, li ñøgdili, ti yibalindi, a kònkon, ki nanga, li pabienli, ku ñòniagu, mi paadma, li ponponbiadli, 21 li dañubiadli, ku jewuugu, leni laa bonbuoli kuli. n maadi yi nani min bo kpia ki maadi yi yen i, yua

tuuni lani kan kua U Tienu Diema nni. **22** Ama, mi Forjanma bonluankaala n tie, mi buama, li pamanli, mi yanduanma, li pañili, mi todma, mi ñanma tienma, mi tegnma, mi pasongma, mi yandingma; **23** U Tienu ñomaama ki yie laa bona. **24** Yaaba n tie Jesu Kristo yaaba wan taa bi gbannandi buama leni ti nianbiidi ki kpaa li daponponli po i. **25** Mi Forjanma ya ye leni ti, tin cedi man ya ñmagdi ti yenyienu. **26** Tin da dongi tibá fama, tin ñaa man ku makpaangu leni ki nanga ti lieba po.

6 N kpiiba, i ya lá i lielo ke o tiendi ti biidi, yinba yaaba ke U Tienu Fuoma ye leni yi, yin ñmagdi o suoo leni mi yanfuoma. Fini yua ñmagdi a lielo í ya bani abá po, ki da ti baa li bignli nni. **2** Ya todi man i lieba, yeni i colni Kristo ñomaama n yeni. **3** O nulo ya maali ke o tie nugbenglo, ki nan ki tie puu, o bändi obá i. **4** Yua kuli n gbegdi o yenyienu, o ya diidi ki sua ke o yenyienu ñani, o pali baa mani o bá po, ama lan da tie ke o pua ki kpabndi wan leni o lielo ka. **5** Kelima yua kuli ti ba taa o yuli po tugli i. **6** Ban tundi yua U Tienu maama, í bögdi wan pia yaala ki teni o tundka. **7** Da bändi man i bá, bi ki fanbdi U Tienu. Yua buli yaala, o ba ti yendi lani. **8** Yua buli o gbannandi buama, o ba ti yendi o gbannandi yaala i, lani n tie mi kuuma; ama yua n buli mi Forjanma n bua yaala ba ti yendi mi forjanma yaala i, lani n tie ya miali n ki pia gbenma. (aiōnios g166) **9** Tin da ñaa man mi ñanma tienma, kelima ti ya wadi ti pala, ke li daali pundi, ti ba yendi tin den buli yaala i. **10** Lan wan ii, ya yogu, ke ti ba fidi ki buli kuli, tin ya tie bi niba mi ñanma, yaama n ñanbi ki nua Krsto yaaba. **11** Diidi man ya tisónkaciandi ke n diani leni n nugu ki teni yi. **12** Yaaba n niindi yi ke yin kondi yeni, ban n wangí bi bá ki bua bi niba í ya pagi ba; kelima bi bua ban lögdi yaaba n muandi Kristo kuuma li daponponli po n laadi ya fala i. **13** Kelima yaaba n kondi mōno ki colni U Tienu ñomaama; ama bi bua yin kondi ki ya gbengdi yi bá. **14** Min wan ki pua ti japaadi li bá po, li yaa tie ti Yonbdaano Jesu Kristo kuuma li daponponli po yaa ka. Kelima man ya po ke mii li bá ñanduna po, ke ñanduna mō ki ti li bá n po. **15** Kelima, ñan kondi ii, ñan ki kondi ii, laa pugdi li bá; bonmonla tie ke ñan lebdi a yenyienu i. **16** Yaaba n colni li sanu leni yaaba n tie U Tienu bila leni mōni, U Tienu n teni ba mi yanduanma ki go jie ba nunñima. **17** Obá n ji da fandi ki mabni nni, kelima min gaa ya fala kuli banma ye n

po, ki wangí ke Jesu Kristo n die nni. **18** N kpiiba, t Yonbdaano Jesu Kristo n yadi yi po o ñedjanma! Ami!

Efesia

1 Min Polo, Yesu kirisi tondo kelima u Tienu yanbuama po. N diani li tisonkaali ne ki fuodi yinba yaaba n tie ya niba n gagidi ki ḥjani yeni ya niba dugi Jesu Kilisi nni ki ye Efesa po. **2** T baá u Tienu t yonmdaano Yesu Kilisi ḥjanbili po yeni o yanduama n ya ye yeni i. **3** Tin pagi u Tienu yua tie t yondaano Yesu kilisi báa. Wani n seligi 'ti u Tienu nni sela buoli kuli Kilisi nni tanpoli po **4** U Tienu bo tuodi gandi 'ti nni hali ke ḥjanduna daa bo tagi. Ke tin ya tie ya niba gagidi ki ḥjani, kaa pia tagili baa kuli o nintuali nni. **5** O bo tuodi taa'ti ke ti tua o bimōnmu Yesu kilisi po. O yanbuama yeni o yanjagijanli po ke o bo tieni n yeni **6** Lanwani tin ya pagi o ḥjanbili yaal n pia t kpiagidi. Wan puni 'ti yaali kelima o bibuadiga po. **7** Yesu n bo faabi'ti kelima o soma po i ke ti báà sugili ti tuonbiadi po. yeni ke owaan'ti o ḥjanbili nyabi maam t po **8** U tienu bo yadi ti po lan ḥjanbili ke li yabi, ki puni'ti m yanfuonma yeni m banma kuli. **9** O bo ḫogidi t po, o yanbuama bondogikaala, wan bo tuodi bili ya yanjagijanla kilisi nni **10** Lani n tie ke u yogu ya pundi wan taani li bonli kuli yaala n ye tanpoli po yeni yaala ye ḥjanduna nni kuli, ke li kuli n t tua yenma. Ke kilisi n ya die li kuli. **11** Kilisi ya niinni ke u Tienu bo tieni li bonla kuli nani wan bo kpa Jagi ki bil'o maam. O bo gandi ki gagidi 'ti ke t tua o yaaba. **12** O bo tieni n yeni ke tinba yaaba bo bili t gudima n ya pagi'o. **13** I mo'ko bo gbadi i mōnmoni maama lani n tie li lanbonmanli yua cua i po n tindima. i bo tuo ki daani kilisi o yua niinn. Utienu bo teni i o maalima, lani n tie u Tienu fuojanma yua bo niani u ḥñonianu ke baa punti t yua. **14** U Tienu fuoma yua ye yeni'ti n wang'i ke t baaa dii ya faali ke u Tienu bo guuni 'ti. Lani n tieni ke u Tienu bo faabi'ti canyiin. T ya pagi o kpiagidi. **15** Li tie lan ya po i ke mini bo gbadi dandanli, o yonmdaano Yesu po maama yeni i buama bi nigagidirjanba kuli po. **16** N tiendi u Tienu balgi i po u yogunu kuli, ki taagi i kuli ya yela min jaandi ya yogunu. **17** U Tienu yua tie t yonmdaano Yesu Kilisi báa yeni yua n pia t kpiagidi kuli n teni o ke o fuoma n yendi t yantiana, ki go ḫogidi i po u Tienu ke yin bandi o mōnmoni. **18** N go miad'o ke wan yedi i yantiana nuni ke yi fidi ki bandi ya gudima n tugi, yeni o yinu yeni wan bili o nigagidirjanba po. Yaa ḥjalmano ke o pia t kpiagidi. **19** N go miadi ke yi bandi o paalu yua n tuuni tinba yaaba n dugi o po ya niinn n yabidi ki kandi maama.

20 u paalu yua n tuuni niinn yeni n tie wan bo suani yua ki fiini fini kilisi bi tinkpiba siiga nni ke o go ye ki fo ki o jienu tanpoli po. **21** Wani kilisi kaa lankani ki die m diema danba kuli, li bali danba kuli, bi paatieba yeni bi yonmbidaba kuli. O yeli cie yeli kuli yaayogu yene yeni ya yogu baa t cua kuli. (aiōn g165) **22** U Tienu bili a bona kuli ki bili kilisi niinn ke cedi k o tie wan yiini yaaba kuli yudanciamo. **23** Kilisi naataanli tie o gbannandi ki tie o yedagidikaama, wani yua n dagidi bi kuli po li bonli kuli nni.

2 Yogunu ba i bo tie kpenba kelima i tagili yeni yi tuonbiadi po **2** li yoguni yi bo rjua ḥjanduna sanbiidi yeni ḥjanduna tagibiidi bado yua yaa yantiana n suani mōla u Tienu yiedikaaba pala nni. (aiōn g165) **3** Tinba kuli bo kpia tieni yeni. Ki tiendi nani lan niba n tiendi maama mōla ne. Ki rjua t gbannandi bonbuakaala ki tiendi t gbannan yeni li yantiali n bua yala kuli. Bi bo mali 'ti ke t tie u Tienu pali n be yaaba ya po nani nifosaalo kuli yene. **4** Ama u Tienu ninñingbadima cianma po o bua tinba hali ki li yabi. **5** Lanwani t bo tie tinkpila i kelima ti biidi po. O bo guani puni li miali yeni kilisi. Li tie o ḥjanba paabu ya po ki yi faabi. **6** O taani ki fiini tinba yeni Yesu kilisi, ki duoni ki kuani 'ti yeni wani tanpoli po diema nni **7** O bo tie lani kuli ki bua waan'ti o ḥjanbili n yabi maama kaa pia bianu, hali ya yogu n baa ti cua kelima o ḥjanma ti po Yesu kilis nni. (aiōn g165) **8** Li tie o ḥjanbili -paabu ya po i kii faabi yi ba lan kelima li dandanli ya po yo. **9** laa tie a tuona po mo yeni wani, oba kuli n daa jingidi o yuli li po **10** T tie u Tienu nugu tuonli. A tagi'ti Yesu kilisi nni ki t ya suani o tuonjanma. Wan bo tuodi ki bili ke ti ya suani yaala. **11** Ya tiani mani line bo mali yi ki yi tie ninlanba. ban yi yaaba a jogida, kelima bi niba n tieni ya kōciagu b gbannandi po. Li bo cedi ke bi yi a jifela. **12** Lanyogunu i bo fagi yeni kilisi. yi bo k pia bonla Isaraheli buolu yaaba kani. Yi bo tie canba Isarayeli buolu ḥjantaadi nni. yaala ḥjua wan bo ḥñani'ba ya ḥñoniani nni, yi bo ye ḥjanduna nni gaa pia guudima ba kuli, gaa pia ḥjantaado yeni u Tienu mo. **13** Ama mōla Yesu kilisi mo ya nni ke yinba yaaba bo kpia ye fagima yeni yi nagini u Tienu kani lelima kilisi ya soma po **14** Wani Yesu n tie t yanduanma yan taani nibuoli lie, Jufi-nba yeni bi nilanba ke bi tua nibuolu yendu. O bo puni'ba o gbannandi, ki mudi ya pagili n bo paadi 'ti yeni t lieba lan tie m yibalima. **15** O bo buoni li bali maama yeni lan bo pia ya kuana

kuli ki taa lan nibuoliediba ki tagi nibuoli paanyendu wani o ba ya niinn gi tieni n yanduanma. **16** O bo bua wan mangi tinba yeni u Tienu ki kpe li daaponponli po ki buoni ti yibalima ke ti tua nibuoluyendu. **17** Wani Yesu n bo cua ki wangti m yanduanma ya laabaaljanmo yinba yaaba bo ye fagima yeni yaaba bo ye kònma kònma nni. **18** Wani yaa po ke ti kuli bâà u sanu ke baa fidji pundi bâà kani. nani o fuoyenma u Tienu nni yaaba n daani o niinni. **19** Lanwani i gò tie nilanba bii canba mo. I ji tie tanpoli yaaba i ki ji taa buoliyendu yeni u Tienu nigagidjanba, yeni u Tienu deni yaaba **20** Yi tie nani a tamtaatana yeni ke bi máá i ya tanpuuli n tie u Tienu tondiba yeni o saawalipuala po wani Yesu kilisi n tie laa tanpuuli ya tanjuga **21** Wani Yesu ya niinn ke yi la li dieli gi maa bonjanli ke li kpedi ki tua u Tienu dieli ya la n gagidi ki jani o po. **22** B máá ki tuani yinba mo o ya niinn ne kelima o fuoma ya po i ke i taani tie u Tienu n ye naani.

3 U tienu tieni li kuli ne yinba yaaba n ki tie jufinba yaaba yapo ke min Pôl ke n ye li yomdieli nni Jesu Kristi po. **2** N tama ki bani ke U Tienu selgi nni yeni wan teni nni a tuona min sôni i yapo. **3** O teni nni laa tuonli kelima yaa ñasiili ke n bo waani yeni po. **4** I yaa cogi min waani i yaa ñasiili yeni, i baa bandi ke n bandi i maamoni Kristi po. **5** Yognuba o bakuli bo ki bani yaa labamanli n kpendi po, kelima o den liegi dulñâ, ama mola U Tienu dogila ki waani o yeginkaaba yeni o tundikaaba. **6** Li mamoni tie ke yaaba n ki tie jufinba bogidi yeni jufinba U Tienu barjanli, ki tie U Tieni niba, ke baa biidi yaa bona ke U Tieni puoni ba kelima bi kuli tuo Jesu Kristi. U Tieni Labaamanli n yeni. **7** N ji tie U Tieni tondo ke baa yaa muandi o labaamanli, yaa tuonli ke n bo ke dagidi min sôni ama ke U Tieni lebdi nni u paalu po. **8** Yeni min li wa maama kuli, U Tienu teni nni o paalu o buama po ke min muandi yaaba n ki tie jufinba po li labaamanli yeni Kristi n tieni yaala ti po, ke li yabi boncianla, ke nilo kan fidi ki waani. **9** Min baa sôni yaala tie ke min waani yuakuli U Tienu n bogindi yaala. Yaala ke U Tieni wuonla hali ke li fagi, hali yaa yognu ke o bo tagi a bona kuli. (aiõn g165) **10** U Tienu n bogini yaala, o waani o maleke paala tanpoli po o niba yaaba n tuo Kristi. **11** U Tienu bo bogini lani ti po, o bia tieni lani Jesu Kristi tuonli po. (aiõn g165) **12** Yeni ti yaa jaandi, ti baa fidi ki pundi U Tienu kani yeni papalii ke jiwaani ki ye yeni ti, kelima ti tuo Jesu yua sôni U

Tienu tuonli. **13** N miadi ke yin da wôdi i pala min laadi yaa fala ne po li yomidieli nni i yaa po, lani n baa todi yin kpaadi. **14** Kelima U Tienu tieni li kuli ne i yaa po i, n gbaandi ki jaandi U Tienu ti ba. **15** O tie yaaba n gaa o maama qui kpe yeni yaaba n ye ki tinga ne po kuli. **16** N jaandi ke u paalu po, U Tienu n teni i o paalu ke bia teni i o fuorjanma i fuomi nni. **17** N jaandi ke Kristi n kua i pala nni kelima i tuo o, ke yin yaa tie nani yaa tiigi ke o jiina kpa ñama yeni yaa dieli ke bi maa o tantiagu po yen. **18** Ke lan fidi yin gbadi yeni yaaba ke bi paadi ba U Tienu po. Kristi buama pianu, faginu yeni juanu yabi. **19** Li buama yabi hali ke ti kan fidi ki gbadi, ama n miadi ke U Tienu n gbie i nni. **20** U Tienu baa fidi ki tieni yaala n cie tin miado yaala yeni tin maali yaala o po. **21** O yeli po, li pamanli n yaa ye yeni a bina yeni a bina. Amen (aiõn g165)

4 N ye lio yonm dieli nni t Diedo Yesu po ki diani ki bua puni i cegili. Yin mõndi ke i yenma n ya ñani wan yiini ki bua yi ya ye maama. **2** Yi yaa jiindi i ba yogu kuli ki ya pia li pasongili yeni li mindili gi yi bâà sugili i lieba po. Lan kuli mbuama nni. **3** Mõndi mani ki ya tâá ñôbu ki ya ye yeni i lieba m yanduanma nni **4** B dugikaaba kuli tie gbannanyendo i. U Tienu fuoma mo tie yendo i ke b gò lugidi n ke u Tienu n puoni yaali kuli n tieni **5** O candaano tie yendo Yesu kilisi yua ke t kuli daani. K gò ya bani ke m ñinwulima mo tie yenli Jesu yeli po. **6** U Tienu tie yendi ki tie t kuli bâà wani n ye t kuli niinn ki suani o tuonli **7** U Tienu buama nni ke u teni Dugkaa kuli m tagimi paabi nani yua kuli n bua maam. **8** Nani lan bo diani maama a tila nni: o gedji yeni i yonmi t yonbidi nni. K gò teni u buolu u paabu **9** Ya mataali n yedi ke o doni bua waani' o jidi Jelusalemi bi tinkpiba nni ki pan pua u tøbu. **10** Kirisi yua bo jidi tinga nni ki paadi sotaani yeni ke b bo kpaa'o k o fii bi tinkpiba siiga nni ki ji la ya kaanu ñani tanpoli yeni t kpiagidi ki fidi die bonli kuli yeni u paalu. **11** O lugidi b dugikatøba ke b tie tondikaaba, tianbi saawalipuala, laabaaljanmo tundikaaba, pateri-nba bii tundikaaba. **12** Li tieni n yeni ke lan fidi bobini u Tienu niba. Ban fidi sôni li tuonli lan buali maam k gò todi kilisi yaaba kuli ban paa m tagima nni **13** Wan ñanbi bua yali tie ke t kuli n ñanbi ki ya pia dudugiyenli; ki ñanbi bandi u Tienu bijua, ki kpedi ki yaa tie nani yaaba n bandi kilisi k gbeni canyiin yeni. **14** Lan fidi t daa tie nani bila yua ke b baa fidi pu'a'o faama yeni. **15** Ama t baa bua u

Tieu k go dugi a tunda po ki mo ti fidi nandi yeni Yesu **16** O tuo ke b dugukaaba n taani kpedi ki ya bua b lieba. **17** Lani po n cedi ke n paandi i pala t diedo ke i yenma n daa tie nani yaaba ki bani u Tieu yeri **18** B kan fidi tieni li yantiali ki bandi yaa tie faagu bii monmoni **19** B ji k bani fei k ji suani ya tuona k nua; b go ji kan fidi cuo bi ba yeni t jognituna. **20** Ama i bandi ke Kirisi boo tie yeni kaa **21** Nanai yi ji gbadu Kirisi maama ke o go tundi yeni; i ji bandi ke m yenjanma tie ti ya tuagi Yesu n waan'ti maama i. **22** Jesu bo tundi 'ti ke ti ñoli ti togikpeli yeni t malabiidi yaaldi o nilo. **23** Li tie taladi yi lebidi i maalma. **24** ki guani taa i monmoni maaljanma yua ke u Tieu bua; nani ya niba n paadi bi bá ki ji cuoni Yesu ñandi n yene. **25** Lan wani i ji ñaa k daa pua i lieba faama ki dugini t kuli ne ji tie u Tieu diema yaaba i. **26** Apali ya bøndi ñan daa ñaa a pabonli n cua yeni t biidi bii ñan ba t biidi nni. A mondi ñaa li muiuoli ke u yienu daa ba. **27** Lani tie ñan daa ñaa sitaani n bigin'a ñan baa t biidi nni. **28** yaaba n jaani ban ji daa jaani ban ñmigidi ki sóni li tuonli ñanma, ki kubi b yula ki go fidi tod'i bii ki ñani yaaba n ye m cacagma nni **29** Yi daa maadi jadimaama ama ya maama n mani ki go mõni. ki fidi paani yaaba bua pali yeni yaaba n songi yi. **30** Daa biidi mani u Tieu fuojanma i maama nni yeni i maalima nni. kelima wan taani 'ti ki tie t guudima ki ba ñani'ti t biidi nni. **31** Daa pia mani langbina i lieba po, u tugutongu, m biadima. **32** Yi ya mani yeni i lieba, ki pia m niñinma i lieba po ki báá sugili nani u Tieu n bo teni 'ti faala kirisi niinn yeni.

5 N buakaaba, yatogd mani U Tieu, **2** Ke yaa fuoma tua nani Jesu n buali maama yeni ke yedi ke o baa selgi yaala n ñani U Tieu po. **3** Bandagi jøngili, kpikpuligu n daa ye i kani. **4** Daa maadi mani mabiidi, majøngidi kelima i tie U Tieu n baa bu yaaba. Lidagidi ke tin yaa tie U Tienubaliga ki dugini o buama po yaa yogunu ke ti pagi yeni bi niba. **5** ñambi ki bandi ke yua n tie conconma, jøngidi, padibiidi, kipipulgu ki pia yiali Jesu yenu Tieu kani. **6** Niln da bøndi yeni macanba. Laa tietiedi biidi U Tieu pali. **7** Yimba yeni li niba n daa taa baa pu. **8** kelima i dentie li bønbønli, mõla i ji ye yomidaano yinyenma nni. Yaa cuon mani nani mi yinyenma n bila yemi, **9** kelima mi yinyenma ncedi ke o nilo tie ñamibolu kuli, yaa ñanma n ke dagidi yeni i moni. **10** ke tie yaala n ñani O Diedo po. **11** Da tugdi mani li bønbønli nni liba ama

yin fagidi yenba. **12** Kelima li pia i fe yeni yin waani ban sóni yaala li ñmini ñminli nni, **13** Yaala n legini mi yenyenma kuli **14** kelima miyenyenma yendi li kuli. Li po n cedi ke li yedi: «Findi fin yua go, ki ña bi tinkpiiba siiga, ke Jesu n yendi a.» **15** Yin daa fuo mani a nibiada yeni, ama yin yaa tie yandanba. **16** kpaani mani u yogunu kelima a dana bia. **17** yin daa ye mani yaaba n ki pia mi yama kaa, ama mondi mani ke yaa ye Jesu buama nni. **18** Yin daa bu yeni idanba, yinda fiagidi o nilo, cedi mani mi tagijanma n yaa ye yeni. **19** Yaa pagidi mani i lieba pala yeni i yanma nni, yandaano dondili yani yeni mi tagijanma n waani ti yaa yani. **20** Yaa tundi ki tiendi U Tieu baliga ki dugini ti yonbidaano Jesu krisiti n tieni yaala ti po. **21** Jiini mani i ba bi niba kanikelima yi ñua krisiti. **22** Bi puoba, n yaa jiindi i ba i ciaba kani. yin jiini i ba Jes kani yeni. **23** kelima o ja n tie o baa nani Jesu n mo tie baali jaandieli nni yia tie o gbannandi ke o tie fabidaano. **24** Nani li jaandieli nni n jiindi o baa Jesu kani yeni, li buali ke bi puoba mo n yaa tie yeni bi ciaba kani bonli kuli nni. **25** Bi jaba, yaa bua mani i puoba nani Jesu n bua li jaandieliki cabi o ba, **26** ki fidi ki ñanbi o kelima o wuli yeni mi maama, **27** ki lan fidi ke tin yaa ñani ti jaandieli nni ki da pia jøngidi, tol, ba nanangu ba kuli, ama ti ñandi. **28** Mõla bi jaba ba bua bi puoba nani bi gbannandi celu yeni. Yua bua o pua, bua o gbannandi. **29** O baa ki ba ki nundi o gbannandi, ama o wuu ki ñanbidi nani yomidaano n tie li jaandieli maama; **30** kelima ti taabi o gbannandi. **31** Li po i ke o ja siedi o ba yeni o na kani ki taani o pua ban taani gbannandi. **32** Li tuoli nni yaaba, min bani kelima Jesu ye li jaandieli nni. **33** Ke yua kuli n ya bua o puo nani o ba yeni, ke o pua mo n yaa colini o calo.

6 Yinba abila yin tuo mani yi danba maama nani O Diedo n bua maama. Kelima lani n tiegi. **2** ñan kpiagi a ba yeni a na, li tie U Tieu bali makpiama n yegi yeni u ñønianu. **3** Ke ñan fidi ki ba ki yaa pia li pamanli. ke ñan yaa ye ki fuo lani n waagidi ki tinga po. **4** Yinba bibaa nba mo yin da manbidi yi bila hali ki fiidi bi pala. Ama yin yaa wubi ba, ki tundiba, ki bangi ba nani O Diedo n bua maama. **5** Yinba i yonbi, yin yaa tuodi mani i canbaa nba maama yeni i jeje yeni mi digibima yeni payenli nani yin tuo ki baa tieni Kilisiti n yedi yaala maama. **6** Yin daa tiendi yeni ban nua yi yaa yogunu bebe ka, ki da tie ke yi bua ki mangi bi nisaaliba yaa pala, ama yin tie Kilisiti yonbi yeni, yin

tieni la yeni li parjanli U Tieu yanbuama po. **7** Yin səni mani yeni li payenli, kelima yi tuuni Kilisiti po i. Laa tie bi nisaaliba po ka. **8** Yi bani nilo kuli baa gaa O Diedo kani wan səni yaa tuonjanli pani ke ɣan tie yonbo bi yua n die o yuli. **9** Yinba canbaanba mo, yin yaa tiendi yeni bi po. Yin ɣa ki mabinga, ki yaa bani ke yinba yeni bani kulitaa canba tanpoli po yeni wan waa tiendi gagidima bi niba yeni bi yaba. **10** Yaala n sieni tie li ne yin yaa baadi yi fida O Diedo kani, yua yaa paciamu n cie yi paali kuli nni. **11** Yin bobini mani U Tieu n puni yi yaa tøtiadi kuli ki yin fidi ki yaa se ke li paa. Ki yie ki tuogi yeni (o biado) sutanni nunfanbiadi bu kuli. **12** Kelima tii koni yeni yaaba n pia gbanandi yeni səma ka ti togidi ki koni yeni mi diema danba, yeni li bali paciami danba yeni yaaba n die li biigili ɣandunli badijaba yeni mucicibiadimu yaa mu ye nni fawaama nni. (aiōn g165) **13** Li tie lani yapo yin ta U Tieu n puni yaa tøtiadi kuli, ke yin fii ki sedi ki yie yaa daali nbayaa ti cua ke yin paadi, ki go yaa se ki paa. **14** Lanwani, yi yaa se mani bonjanla ke li paa ki yaa ñögiciamu i maami nani o gbannagidigu, ki la mi tegima kuditriadili. **15** Ki pili li yan kuali nani ti cacaadi yeni, mi yanduama labaalijama wangima po. **16** Yin taa mani li dandanli ki yaa kubi yogunu kuli nani ku gbankuondigu yeni, ki yin fidi kigbindi mi biadima daana n taa yi yaa mupiemi kuli. **17** Yin yaa ciibi mi faabima kuli fogiliga yeni U Tieu fuojanma jugi siega yaaga ntie U Tieu maama. **18** Fuoma yua n teniyin yaa jaandi yogunu kui i jaandi buolikuli, yeni bu miabu buoli kuli, ki yaa jaando yeni lijuunmoanli U Tieu nigagidinjan ba kuli po. **19** Yin yaa jaandi mani n po, ke min baa yaa di n ñøbu ki mɔdi yaa yogunu ke wan panni min ba maadi yaama. Ki min fidi tenibandbi o labaalijamo bondɔngi kaali yeni li papaali **20** n tie o labaalijamo tondo, ki pili o yonbo dansalibiaga, ki min yaa pia ti pa paali ki maadi o labaalijamo nani lan pundi min waanomaama. **21** Ti siiga yua n tie ti kpibuado ti ninja O Diedo tuonli nni baa teni yin bandi n labaali yeni min tiendi yaala ke yi moko n bandi li kuli. **22** N jønni i kani lan yaa po bebe ki yin bandi ti yema lan paagi yi pala. **23** U Tieu yua n tie ba yeni yonbidaano O Diedo n pa ti ninjaba nni mi yanduama mi buama yeni li dandanli. **24** ke li ɣanbili n yaa ye yeni yaaba nbua ti Diedo ti yonbidaano yaa buama n kan lebidi hali abada.

Filipi

1 Pöli yeni Timote Jesu Kiristo tuonsonba dangi ya tilisonkaali ne Filipi dogu niñanba yaaba n nua Kiristo yeni Kiristo nitaanli liiga yaaba yeni a tuonjaana liiga yaaba po; **2** yin ya ye yeni Ti Báa yeni ti Diedo Jesu kiristo ñalbalga yen bi yanduanma. **3** N ya tiadi i po ya yognu kuli, n yi jaandi ki tieni n Tienu balga. **4** N ki sundi min jaandi ya yognu kuli, ikuli po, ke min jaandi yeni li pamanli. **5** Kelima yin baa ya laabaaljamo biinu hali li daacincinli, ki taa ki cua yeni mola ne. **6** N pia li dandanli ke yua n cili li laabaaljamo i niinni ba suagi ku dudili hali Jesu Kiristo daali. **7** Li tie mõni ke n pia pali nni buama ikuli po, kelima ikuli ye n pali nni. Ikuli den tie n jaködlieba, ki baa ñalbalga, ban den luoni nni li kpaadidieli nni, n buudi jiama yognu yeni min den saa i mõni o laabaaljamo po ya yogu. **8** Kelima, U Tienu tie n kasiedi ke n pia mi buacianma yeni min ya ye yeni ikuli yeni Kiristo niñinpadi. **9** Min jaandi ki miadi yaali ikuli po tie, ke i buama ñ ya yabdi ki pugdi mi banma nni yeni li yantiajanli nni. **10** Ke yin fidi ki gagdi yaali yaali n ñani, ki dagdi, ki ya tie ya niteginkaaba n ki pia taglibakuli Krito guanma daali. **11** Ke yin ya gbie yeni mi teginma luanli yaali n ñani Jesu Kiristo kani, U Tienu kpiagdi yeni o teginma po. **12** N kpiiba, n bua yin ya bani ke min la ya fala kuli ki pani nni ke min yadi ki waani o laabaaljamo. **13** Molane, laa ji duagi Roma sejenba yaaba n guu li kpaaddielu yeni u dogu nni nitianba kuli po, ke bi luoni nni li kpaadidili nni kelima n yadi ki wangí ya laabaaljamo n nua Krito po i. **14** Yaali n pugdi, ti dudugdi danba boncianli yadi ki wangí o laabaaljamo Krito po yeni li papaali yeni ania, kaa ji jie kelima bi dudugdi U Tienu po ji cie, Bi maadi Jesu maama kelima bi la nni ke n yadi ki wangí o laabaaljamo li kpaadidieli nni. **15** Li tie mõni ke bi niba ye, ki wangí o laabaaljamo li nunpoli yeni ki nanga po. Ama nitianba mo li tuagi u sanjamu i ki yadi ki wangí. **16** nitianba tuuni kelima bi bua Krito, ki tie ania, ke ban yadi ki waani yaaba n ki bani Krito o laabaaljamo. **17** Ama yaaba n tuuni Jesu po, ki lingi bi yuceli buama ki tuagi u sanjamu, bi lingi ke ban ñmadì n yama li kpaadidieli nni i. **18** Lani ki pia mayuli, Bi niba yadi ki wangí o laabaaljamo Krito po, lan tie mõni ii, tofaama, n pali mani kelima o laabaaljamo nan li yadi ki suagdi i. Yende, n pali baa li mangdi ki pugdi i. **19**

N pali mani kelima n bani ke U Tienu ba faabi nni, ki ñani nni li kpaadidieli nni. O ba tieni la kelima n bani ke i jaandi n po ke Kiristo Forjanma todli mo ye yeni nni. **20** N pali paa, ke n bani ke n kan gbali n tuonli, molane, n ji pia li papaali nani min den li pia li yognuba yeni. **21** Mini ya po n yema tie ke min kpiagi Kiristo yua n tie n miali i, mi kuuma tie mini ya po ñuadi i. **22** N ya baa pia miali tinga nni ne, li tie ke min ya tuuni Kiristo po i. N ji ki cili ki bani min ba lugdi yaali. **23** N buama yabi ke min yaadi ki ban ya ye yeni Kiristo, lani n pia mayuli n po. **24** Ama yinba ya po, li bi baa ñani ke min min ya ye i. **25** Yaali n pugdi, n bani ke n baa ye yeni yi, ki todi yi, i banma yeni i dudugdi Kiristo nni ñ suagi ki cie. **26** Lanwani ii, n ya guani i kani, Krito ñalbalgo po, i pala ba mangi. **27** Yin ya ñua ya yema n dagdi yeni Kiristo laabaaljamo. Lanwani ii, li ya tie ke n fidi ki guani i kani bii min ki fidi ki guani, min ya ye mi yeyanma nni, ke i laabaalo wangi ke i pia yantiayenli, ki kubi ti dudugdi ke li paa o laabaaljamo po. **28** Da cedi mani i yibalinba ñ jieni yi. I papaali ba kadi ki waani ke U Tienu ba biani ba, ki nan faabi yinba. **29** Kelima U Tienu ñalbalgo po, o puni u sanu ke yin la fala yeni Kiristo ki go waani i ddugdi o po, **30** I ba kõni ki paadi yaaba n pangí o laabaaljamo tuonli. ki mua ti jadi nani yin la ke n tuuni maama, ki go li bii ki kubi ti jakondii.

2 Li ya tie ke kiristo paagi i pala, li ya tie ke o buama pugni yi u fidu, nidugka ya ye, ki jaandi fojanma yeli po, **2** yin cedi n pamanli ñ nuadi kelima yin taa buayenma, ki ye yeni mi taakalma, ki pia yantiayenli. yeli po. **3** Da maali mani ke yinba n cie yaaba n sieni ki lögdi mi tubonma. yin ya pia li yumiini, ki ya colni iyaba. **4** I siiga nni oba ñ da lingi o yuli po buama baba, wan ya lingi yuakuli buama. **5** Yin ya pia Jesu kiristo ñ bo pia ya maalma **6** Báa ke o den tie U Tienu, o naa den bogni o yuli yeli U Tienu. **7** Ama o jiini o yuli, ki bogni o yuli yeni tuonsõnlo ti siiga nni, ki miini o yuli ki tua naaciemo. **8** O tuo, ki miini o yuli, ki colni hali yeni o kuuma, hali yeni li daaponponli po kuuma. **9** Lanyapo i, ke U Tienu mo duoni o, ki teni o ya yeli n cie a yela kuli. **10** O tieni lani ke Jesu yeli po, dunli kuli ñ gbaani o nintuali, tanpoli po, ki tinga po yeli ki tinga tiipo kuli. **11** O teni lani ke lanbu kuli ñ yaadi ki saa i mõni, ke Jesu kiristo tie Badciamo, Ti Báa U Tienu kpiagdi po. **12** Lanwani ii, n buakaaba, nani yin colni yognu kuli, ke laa tie n nintuali nni baba

ka, ama molane bá min ki ye yeni kuli yin ya tuuni
yen i jawaandi yeni mi gbannandibima, ki lingi i
faabma. **13** Kelima U Tieu n ye i niinni ki pugdi mi
yanbuama yeni ya tuona n tie o pamancianli **14** yan
tuuni ya tuonli kuli, yan ja i fanfabni, yeni i bulmi. **15**
Ya tuuni mani yeni ki ya tie momondanba yaaba n ki
pia tagli, U Tieu bila yaaba n ki pia taglibakuli. Ya
tuuni mani yeni, ki ya ūlgi, ki tuudi nani ya yenma n
yendi yanduna, ya nifima n biidi ki tudi u sanu siiga
yen. **16** Ya kubi mani limiali maama ke li paa, ke mi
baa ya moni n pia ti kpagdi Kiristo daali. Lanwani ii, n
ba bandi ke n ki sani nonma fanma bii ke n ki soni
fanma. **17** Ama, bá bi ya kpa nni, ki wuli n soma, ki
yidi salga, i dudugdi po, n pali baa mani, min mangi n
pali yeni ikuli. **18** Li baa tie yeni i mo yapo, yin waani i
pamanli, ki mangi i pala yeni nni. **19** Ama, n pia li
dandanli O Diedo Jesu nni, ke o ba soni Timote i kani
ke li kan waagi, lani ii, n ba ga i laabaalo lan paagi
n pali. **20** Kelima, mii pia nitiano yua ya ya tuada n
wangi yeni i moni, ke o pali siadi i po. **21** Kelima bikuli
lingi bi yuceli ūuadi i, bi naa lingi Jesu Kiristo bona
ka. **22** Ama, i bani Timote n̄ soni ya tuona o báa po ki
waaani wan pia ya mayuli, lanwani ii, o soni yeni nni,
o laabaaljamo yadiwaanma nni. **23** Lanwani ii, n daani
ke n ya fidi ki bandi n maama n ba juodi maama kuli
ii, min soni o i kani **24** Ama mini mōno dugi O Diedo
po ke li kan waagi ke mii guani i kani. **25** Ama n maali
ke li yan i ke min soni Epapeoditi wan guani i kani. O
tie ninja yeni n tuonsonlielo yeni n jakondlielo, ki tie i
tondo yeni i naaciemo yaali nua min pia ya buama po.
26 Yin gbadu ke o yia, li den kpa o gbanu ki yagni o
yama, ke o den bua wan ya ye yeni i kuli. **27** Kelima o
den yiagi paaa, ke li den sieni waamu wan kpe. Ama
U Tieu den waani o niñingbadma o po, li ki tie ani
baba ya po ka, n mo yapo ke min da ye yeni yanyagdi
n̄ tuu yanyagdi. **28** Lanwani ii, n ba jalgi ki soni o, wan
guani i kani, yin la o, i pala n̄ mangi, mini mo n̄ fuodi
yen i yanyagdi. **29** Yin ga Epafrodusi cangu yeni O
Diedo yama li pamanli nni. Yin ga o yeni ya colingu n
dagdi yeni li nibuolu. **30** Kelima Kiristo tuonli po i, ke
o den nuudi mi kuuma. O den luni o miali, ki soni ya
tuona ke i bi kan fidi ki soni, ki todi nni.

3 Yaali n sieni, n kpiiba, yin mangi i pala O Diedo
nni. N ki cogi yeni min tundi ki dangi maayenma
po, ki kpaagi i tuba. mi ba todi ki faabi yi. **2** Yin
fangi i yula yeni i sangbanli. yin fangi i yula yeni ti
tuonbiadi danba. Yin fngi i yula yen ku kōnciabiigui

danba. **3** Tinba wani, ti pala mani kelima ti nua mi
forjanma i ku pugi U Tieu yen i momoni. Tinba n ku
ku kōnciamōngu, Ti jaandi U Tieu yen i Forjanma
i. Ti kpiagdi mani i Jesu yeli po. Tinba wani ki kuani
ti dandanli ti gbannandi nni. **4** Nilo ya bi ba dugi ti
gbannandi po, ki mangi U Tieu pali, li bi baa tie mini
i. **5** Mini kua ku kōnciagu, ban mali nni li daaniili
daali i. N tie Israyeli yua i, Benjamina cugli nni yua.
Nilo ki tie Ebewu buolu ki pundi nni. N yaajanba kuli
bo tie Ebewu buolu i. N colni Moyisi yikodi yen i
tundma kuli, ki tie Farisieni. **6** Min den bua ya tuoni n
tie min ya falgi bi Kiristo nitaanli, lanyapo, n den ki
pia taglibakuli ke yi nua yiko. **7** Lanya bona kuli den
tie n po ūuadi i, n ji diidi ki sua ke li tie yaali n ki
pia mayuli i kelima Kiristo po. **8** N ji nua bonli kuli
ke li tie n po tingbal i, kelima n Diedo Jesu kiristo
bancianma po, yaama ya po ke n ūoli likuli, ki ji nua li
nani ti tōtōgdi yen i, ke min fidi ki nagni Kiristo. **9** Wan
diidi nni, ke laa tie mi cōlni yiko ka, ama lan ya tie
min dugi Kiristo po, ya teginma n ūani U Tieu kani,
kelima ti dudugdi po. **10** Ke min fidi ki bandi Kiristo
yen i faadma paaciamu, ki taani yen i o o falaciamo
nni, ki nandi yen i o kuuma nni ki lebdi n yema, **11** Li
ya tie ke li ba fidi, ne yeni bi tinkpiba fiima yogu. **12** Li
ki tie ke n baa a bona kuli ka, bii ke n bandi bonli
kuli ki gbeni ka. Ama, n tiini ki lingi ke min cuo ki
mubnī, kelima Kiristo n cuo mini mo. **13** N kpiiba, n ki
maali ke n fidi ki mubnī li, ama bonyenli ye: N sundi
yaali n dugi li puoli, ki nan nua yaali n ye li liiga. **14** N
tiini ki deli yaali n ye liiga, ke min baa li seli paabu, ki
ya pia ya miali n ki pia gbenma yen i U Tieu. O yini
nni lanyapo i, ke Jesu Kiristo diidi ki sua ke n dagdi
yen i. **15** Lanwani ii, tinba yaaba ya dudugdi n cie,
tikuli n̄ ya pia yantianenli. I ya pia maaltoma mo, U
Tieu ba dōgdi ki waani yi. **16** Tin ya bani ke tin sani
ki pundi naani ne, ti dudugdi baa suagdi ki pugdi Jesu
Kiristo nni i. **17** N kpiiba, ikuli n̄ ya tie yaaba n togdi
mini, yin ya nua yaaba n cuoni ki togdi n nannanli.
18 I siiga boncianli yedi ke bi dugi Jesu Kiristo nni,
ama, bi yie wan tieni ti po yaali li daapōponli po. N
tundi ki maadi yi li po i, n go ji maadi molane mani n
yen i, ki buudi. **19** Bi ba juodi bi miali mi tudma nni i,
kelima bi tienu tie bi puogu i, ke bi seli mo tie i fee, bi
maalma dagdi yanduna bona po baba i. **20** Ama, ti ya
deni ye tanpoli i, naani ke ti baa guu ti Diedo yen i
candaano Jesu Kiristo. **21** O ba lebdi ti fee gbanu, wun

nandi yeni o kpigdi gbannandi. O ba tieni la kelima ya paaciamu po ke o yendi bona kuli.

4 Lanwani ii, n donlbuadba, n bua yi boncianla, yinba n tie n pamanli yeni yaaba ya po ke U Tieu ba pa nni n panpaani. N buakaaba, yin ya kubi O Diedo sanu ke li paa **2** N paandi Efodi pali, ki paandi Sentise pali, ke ban ya pia yantaiyenli O Diedo sanjodma nni. **3** Ke fini, n jaantielo, n mia ja ke ñjan todì bi puoba yaaba ki go sôni yeni nni, ki todì ke ti yadi ki waani o laabaaljamo, yeni Klema, yeni n tuonsonlieba yaaba ya yela diani li miali tili nni. **4** Yin mangi i pala O Diedo yeli po, yognu kuli; n waani mi liema ke yin mangi i pala. **5** Bi niba kuli ñ bandi i nimondi, O Diedo cuama ji ki fagi. **6** Da fabni mani bonlibakuli po. Ama, ya maama n ye kuli, yin Jaandi, ki gbaani dunli, ki tieni balga ki ñani i buama ki piano U Tieu. **7** Yeni, U Tieu yanduanma yaama n cie yantiajanli kuli, baa guu i yantiana yeni i maalma nani jakondo yeni Jesu Kiristo nni. **8** Yaali n pugdi, n kpiiba, Yaali n ye, ki tie momoni, ki pia ti kpiagdi, ki tiegi, yaali n ye kaa pia jogindi, yaali n tie buama yaali, yaali n dagdi yeni mayuli, yaali n dagdi yeni li seli yeni ti kpiagdi ñ ya tie yin baa pia ya maalma. **9** Yin bangi yaali, yin ga yaali yeni yin gbadi yaali n kani, yeni yin la yaali n yema nni, yin taa li ki sôni tuonli; yeni ke U Tieu yua n tieni mi yanduanma baa ye yeni yi. **10** N pali mangi boncianla O diedo po, yeni yin yuandi ki guani ki pandi i todli yeni i yankuali n niinni. Bá i ya den pia todli n po, i nan den kan baa sanu. **11** N ki yedi yeni ki bua maadi ke bonli podi nni ka. Kelima, n bangi min ba tieni maama, bá lan li baa maama kuli, n pali ñ ya mani. **12** Bonli ñ podi nni ii, n ba bandi mi yema; bonli ñ ki muani nni mo, n go bani li yema. Lan li baa maama kuli, n bani li guoli, ki go bani mi koma, n bani li baali ki go bani mi luoma **13** Yua n puuni nni u paalu yeli po, n ba fidi ki tieni likuli. **14** Ama i den ñanbi yeni yin den todì nni, lan den paa n po ya yogu. **15** Yinba, Filipi yaaba, i bani ke min den cili o laabaaljamo yadiwaanma, ki ñani Maseduani ya yogu, Kiristo nitaanlibakuli ki den todì nni, ki teni nni bii ki ga bonli n kani kase yinba baba. **16** Bá min den ye Tesaloniki, i den soni li todli ke li cie taalyenma, yaali n podi nni po. **17** N ki maadi ki lingi todli ka, ama, n lingi ya luanli n ba pugni i piama i. **18** N baa bonli kuli, ke bonli ji ki muani nni. N buama kuli tii. N ga yin nagni Epafrodit ya paabu n po. Bu den tie ya

tolaale nuulu n mani, nani ban yidi ya U Tieu ya salga ke o ga yeni, ke li mangi o yeni. **19** N Tieu mo ba diidi o kpiagdi Jesu Kiristo nni, ki puni yi yin bua yaali kuli, ke li nua o piama. **20** Môla, Ti Bâa yeni Ti Tieu ñ baa ti kpiagdi li bina yeni li bina. Ami. (aión g165) **21** Fuondi mani n po bi dugikaaba kuli. Bikuli tie U Tieu yaaba i. Nekanba dugikaaba yeni mini kuli mo fuondi yi. **22** Yaaba n ye nekanba kuli mo fuondi yi; li ñanbi ki nua ya dugikaaba n tuuni o badciamo Sesari badciagu nni. **23** N buacianma n tie ke ti Diedo Jesu Kiristo fojanma ñ todì yi yeni ki nunmanga.

Kolosi

1 Poli, Jesu ḥodka U Tieu yanbuama po, yeni Timote ti naataano, **2** Ti dangi ban paadi ti kpiiba yaaba U Tieu po, yeni ya naataani n duu kiristi nni, ki ye Kolosi dogu nni ya po i, U Tieu ti Bāa ḥanbli yeni mi yanduanma i po. **3** Ti tiendi, ti Diedo Jesu Kiristi bāa balga, ki go jaandi impo. **4** Ti gbadi ke bi maadi yin pia ya dudugdi Jesu Kiristi nni yeni ya buama ke i pia ban paadi yaaba kuli U Tieu po. **5** Kelima ban bili ya dandanli tanpoli po, ki guuni i po. I cindi ki gbadi li dandanli maama i mōmōni maama nni, Laabaaljamo. **6** yaama n pundi i kani, ki loni a luana, ki yadi ḥanduna nni yeni i kani mo, nani li daacincinli yin den cengi, ki bandi U Tieu ḥanbli i mōmōni nni yeni. **7** Ne tie o laabaaljamo, nani yin bangi yua ti naataanbuodo yeni ti tuonsōnlo, Epafra kani, wani yua n tie Kiristi tuonsōnmōno i po yeni. **8** Epafra cedi ke ti bandi yin pia ya buama forjanma po. **9** Li buama ya po, hali tin gbadi ya daali i maama yeni molane, ti ki pedi jaandi i po, ki miadi ke yin gbie yeni o yanbuama banma, o yanfuoma nni kuli yeni mi forjanma niima nni gbadma. **10** Ti li jaandi ke yin cuoni yeni li seli nani O Diedo n̄ faadi maama. Ti jaandi ke yin loni ya luana n ḥani i tuadjama nni kuli, ke yin suagi liiga U Tieu bangima nni. **11** Ti jaandi ke o yudandi paaciamu yu n ba ciani yi li mōndili yeni li juunli nni n̄ pugni yi u paalu, bonli kuli nni. **12** Ti jaandi ke lan tieni yeni, li ya ke i jaandi ki tie ti Bāa balga, li pamanli nni yeni wan puni ti u fidu, ke ti baa u biinu ya faali ke o bili ban paadi yaaba o po yeni siiga. **13** O faabi ti, ki ḥani ti li bōnbōnli yonbdi nni, ki kuani ti o Bijabuadga diema nni. **14** O biga po i ke ti baa mi daafaabi ma yeni ti tuonbiadi po sugli. **15** Nilo kan fidi ki la U Tieu, O biga n tie o junjungu, ke ti nua o. O tagma kuli siiga, wani n cindi ki mali. **16** Kelima wani ya po i ke bi tagi bonli kuli yaali n ye tanpoli yeni yaali n ye tinga po, ban nua yaali yeni ban ki nua yaali. Lan tie ti badigbandi, bii mi diedma, gobna bii ti yikodi, wani n tagi bona kuli o ya po, **17** O bo ye, ke bonlibakuli dā ki ye, o yapo i ke a bona kuli taani ki ye lan buali maama. **18** Wani n tie ti gbannandi, U Tieu nitaali yuli. Wani n tie ti yikodi kuli ḥiali mi cilma, wani n cindi ki mali, yua n yiedi (faadi) bi kpienba siiga, lani n cedi ke a bona kuli siiga, wani n ye liiga. **19** Kelima U Tieu yanbuama po i, ke a yabindi yeni o kpiagdi kuli ye Kiristi nni. **20** Ki fidi

mi taakalma n̄ tieni wani yeni bona kuli siiga o bijua yeli po, o tōgni o sōma yaama n wuli li daapōnporli po, ki bili mi yanduanma tinga po bona yeni tanpoli bona kuli po. **21** Yinba mo, yognuba, i bo tie nilanba U Tieu po, ki tie o yibala i maalma nni yeni yin bo tie ya tuonbiadi po. **22** Ama, molane, U Tieu cedi ke i guani ki mangi kelima Kiristi yua n kpe gbannandi po, ke yin fidi ki sedi o nunga nni ti ḥandi nni, ke pōdma bakuli yeni tagli bakuli ki ye. **23** Li bo tieni ke yin fidi ki kpaa a jiina, ki da pia begma ti dudugdi nni, ki go da fagdi yeni yin den gbadi ke bi maadi, ki go waani tanpoli tagma kuli po ya laabaaljamo dandanli. Li tie ya laabaaljamo ya po ke mini Poli tua tuonsonlo. **24** Molane, n pali mani min laadi ya fala po i po, ki gbieni n gbannandi yeni ya fala n pōdi Kiristi o gbannandi yaali n tie U Tieu nitaanli po. **25** N tuuni U Tieu nitaanli po nani U Tieu n̄ puogi nni ya tuonli i po, ke min waani U Tieu maama kuli. **26** Ban den dōgninga yā momōni n hali li bina yeni li nifima, ama ke li ji dōgdi o nijanba po, (aiōn g165) **27** U Tieu bua ke ban bandi ku yaalidgu yudandi ḥalmani bi nilanba siiga nni; li tie lanya Kiristi i i niinni, ti yudandi dandanli. **28** Ti kpaadi ki wang o ya maama i, ti paandi nilo kuli pali, ki bangi nilo kuli yeni mi yanfuoma, ke tin fidi ki seni nilo kuli ke o cie ki dagdi ke bonlba kuli ki pōdi o Kiristi nni, **29** Lani ya po i ke n tuuni boncianla yeni mi tuama ke mi colni o todli paalu yu n ye n niinni yeni u paaciamu.

2 Kelima n bua yin bandi min kōni ya kōnli i po n̄ paa maama yinba yeni Lahodise yaaba yeni ya niba n yabi kaa bani minni nbā mōko. **2** Ke mi taakalma yeni mi buama yeni ya ḥalmani n ḥani ya mōmōni n duagu U Tieu yaalidgu banma niima nni, yaama n tie Kiristi, n̄ gbieni bi pala yeni li papaali. **3** Mi yanfuoma yeni mi banma ḥalmani kuli duagi o ya niinni i. **4** N̄ maadi yi lani ke nilo n̄ da bōndi yi mi tudma maabandi **5** Bā yeni n gbannandi n̄ ki ye yeni yi, ama n yantiali taani ki ye yeni yi. N pali mani yeni mi la ke i kubi ke li paa, ki go ciibi i dandanli Kiristi nni. **6** Yin ya cuoni Jesu Kiristi sanu nni nani yin den ga o maama maama yeni. **7** Yin kpa i jiina paama o niinni, yin colni ban waani yi ya banma, ki ya maa i dandanli po po, ki jaandi o bonjanla. **8** Yin ya faami ke nilo n̄ da dia yi diagu yeni o maalcianma maabandi yaama n tie fafanma yeni mi tuofaama maama, yaama n maa bi niba maasuagu po yeni ḥanduna ne tuonbiadi danbogda po, ki naa ḥua Kiristi banma. **9** Kelima, U

Tienu munli kuli ye o gbannandi nni i. **10** O ya yeli po i, ke i baa bonli kuli, wani n die bali kuli yeni yikodi kuli. **11** O ya yeli po i ke U Tienukuani yi u kōnciagu, ama li naa tie bi niba nui ya kōnciagu ka, ti tuonbiadi gbannangu ñanma, ama, Kiristi ya ciagu. **12** Bi pii wani yeni yinba i ñinwulma nni, o ya yeli po, i ke i yiedi (faadi) kelima i dandanli U Tienu paaciamu po. Lanya paaciamu n yiedi Kiristi ki ñani o mi kuuma nni. **13** Yognuba, i den kpe i tuonbiadi yeni i jelma po i, o guani wani yeni yinba li miali nni, ki dini sugli ti tuonbiadi kuli po. **14** O piini ban diani ya panli cuonu ti po, yeni ya tili nni ke bi den diani lanya yikodi. O ñani likuli, ki kpa ki tabni li daapõponli po. **15** O landi gobna yeni yikodanba paatiadi, ki seni ba asala siiga. ki yuani ba o yudandi po li daapõponli po. **16** Lanwani ii, yin da cedi nilo ñ jia i buudi kelima yin di yaali bii yin ñu yaali ya po, bii jaanma bá po lanyaaka ñmaapaano po bii fuodma dana po. **17** Lanya bona kuli tie ya bona n ba yuandi ki cua ya junjungu i, ama i momoni wani ii, li tie Kiristi i. **18** Yinda tuo nilo ñ fie i yudanyema kelima bi kpali li yumiinli, ki jaandi malekinba. Lanya nilo kuani o yama wan nua yaali nni, ki ji tua yuondaano ke laa pia niima, kelima o nisaalmaalma po. **19** O ji ki pia Kiristi banma bawaamu, wani yua n tie li yuli, lani n dingi u gbanu kuli, ki cedi ke ti gbannandi kuli taani ki tuugi yeni a tuga yeni a jiina, ke u gbanu kpedi, ke U Tienu dingi u. **20** I ya taani ki kpe yeni Kiristi, ke li yua ñanduna ne ya yebiadma po, li nan tieni ledi ke i yua ñanduna ñ niimi ki bili ya kuana, ki tua: **21** “Da jelni mani yeni ne, da leni mani ne, da sii mani ne”? **22** Lanya fuuna yeni li tunda tie bi niba yaa, ki nua ya bona bona ke ya sõni yeni a ñan biidi bii ñan di ki buodi. **23** Li fuuna naani yeni nisaalo yanfuoma yeni i, ki yua nilo jaanbuolcelu, nufanu yumiinli, ki niindi ke lan kubi u gbanu yeni u tonu, ki nan ki pia ya mayuli n ba todit bandi ti gbanu bonbuakaali yaali n dagdi ti po.

3 Lan wani, yi yaa den fiel len kilisite tinkpiba sign, yaa ling man yaa bonl n ye tanjol po, kilisiti n ka naankani u Tienu jienu jo. **2** Yaa duana ma e yoma tampal bonl nni, ki da kuand yi yam ñanduna ya bonla nni. **3** Yi kpe, ke e miano mo wuo len Christu u Tienu kan. **4** Christu, yuoin tie emiana, yaa go cuo ki daagiel o yul ya yugunu, emoko batani ki dodgidi len o kpiagid nni. **5** Lanwan, yin kpa man ñan dund bonbuoku biadil, yaal n die yigban-onbuoli, m concomm, ti cagindi, buol kul, ti glanand bon buakabiadil, yaal n

jaagini yaa buamo kul len mi ñalimon buam, yaala n tie nan e buli ñoodimo yen. **6** Laa bonla ya po yo, ke u tienu pabienl cuonu baa cua bi niyiekaab po, **7** Yimbaden tie yene yin den ye ti tuon biad nni yaa yogunu. **8** Ama moala, yin ñaa man yaalo n tie ne kul: li pabienl, li mutuoli, enanga, ku tuotabigu len yaa majoagind n ñia yi ñoana nni kul. **9** Yin da pua Jaama leni iyaba, kelima viden landi u tagikpelu len u bontienkaala nani li lia dili yeni **10** Gi lani u tagipaanu, u tienu yuon tagi u n pandi yu yogunu kul, yu n naan len o, ke yin pundi gi bandi o cain. **11** Laa tagipodnu nni mi gagiolima gi go ye Jufonba len yaaba n kaa tie Jufinba siiga, maa go ye yaaba n kud ya siiga, maa go ye yaaba n kaa maabdi gilesi maama leni ya moatieba n yi sita yaaba, maa go ye leni i yonbi leni yaaba n die bi yula siiga, kilisiti tie li kuli, gi go ye bikuli nni. **12** Yi tie u Tienu n gandi gi goyidi yaaba o yuli po, gi tie o buakaaba. Lanwani yin ya la mani nani li liadili yeni mi ñinñigladima leni li ñanbili, leni li yumiinli leni mi dingoma, leni li juunli. **13** Yi siiga nilo ba ya la ke o lielo tieni o yaala n bia, wan da yemidi o po wan tie maama kuli, wan da yemidi o po wan tie maama kuli, wan pa o sugili. Nani Krisito nden puni yi sugil maama, yimo n ya puuni iyaba sugili yeni. **14** Yin la laa bonjanl kuli nani li liadili yeni, yin ñagini mani mi buama nani gu gbanñagidigll yeni, yaama n baa taandi gi luoh yikuli yenma nani lan dagidi maama. **15** Krisitu yan duama n ya die yi pala nni kelima yin tuugi leni Krisitu gi tie gban naryendi o niinni yeni. Moamoani ll Tienu yini yiyin ya mani leni iyaba yi yama n ya dua. Yin yo ye mani leni i tuondi u Tienu po. **16** Kristu maama ñaliman n ya gbie yi pala nni. Va bangi mani iyaba gigo tundi iyaba leni mi yan fumuanma. Ya yiini mani pisominba, len ya yani n pagi u tienu, leni ya yani n doogidi U Trenu Suoma yua n bangi yi yaala, gi yiini gi pagi u tienu len i twcenoli yaala kuli, tieni mani likul yomdano Jesu yeli po, gi ya tuondi ll tienu Kelima Wani Jesu yapo **17** Laa bonla kuli tie yaala n bat cua ya jinjingu, li bonmoanba liba tie Kristu. **18** Bi nuba ye, yaab n bangi ke o nulo n kpal ke o wadi o yuli gi jaandi male ekunba. bi nua ke bi tie liiga yaaba kelima ban la ya bonlekaala po, gi gbenbidi biyula fanfanma bi yantiana po, yan naani len bi nisaaliba kuli yantiana. yind da tuo manike laa nibuolu n biigi yedi ke yii dagidi gi kan ba yi nuama panpaani. **19** Bi tiendi yeni kaa tuugi leni Kristu yua n tie li yuli: Wani

Krisitu ya niinni ke o yaaba, yaaba n tie o glannandi, baadi yaala n dagidi bi miali yema po gi tuugi yenma ti gannandi nni kelima ti jiini leni ti tuga po, gi kpedih nani u Tienu n tendi ke bi kpedih maama. **20** Yi ya kpe leni Kristu gi paadi leni ɣanduna maasuayu, be yapo ke yi go tuo ke ɣanduna kuana die yi nani yi da tie ɣanowna yaabo yeni? **21** Be yapo ke yi tuo gi ɣua laa kuana ya n tie: Nan da ta, ɣan da leni, ɣan da sii **22** Akuli maadi ya bonla n pia mi tienna go ba bodi ya maama. Akuli ɣua binisaaliba n bili gi bangi yaala **23** A kuana yeni tie nani a pia mi yanjuomo kelima a cedi bi niba n gandi ban baa jaandi maama, gi go bili bi niba nya Wadi bi yula gi Wangi bi gbannandi pala, ama ɣaa pio mayuli gi ba todi bi nuba ban ya paani bi gbannandi bonbuakaala. **24** yi bani ke yi bo taan len obila kuli gi ba wan bili yi po ya ɣalimaní ke yi tie yi panpaani, kelima yitu uni t yomdano Kristu po. **25** Yuo n tieni yaal a n bia kuli bo ba o biodimo pan paani, kelima u Tienu gi gagoli bi nuba leni biyaba.

4 Canba nba n ya tiend b tuon sonla yal ɣan gdagd, kdugn: mɔ pia canba ku ye tapol po. **2** ɣam k ya jaand man yen a donda yanin. **3** Ya jaand man tyā po po, ku tien n fid k fuod l ganl u ñomaan po, k min fid k tund b nub Kristo ciila, yal ya po nced k n y c dan salgn. **4** K go ced k yuakul n ɣam k bando nan m bi bu maad nand yen. **5** ya ye man yen n yanfuom yen cincanl yab k go da biand n yaam. **6** I maani nya yeg yen i ñogaal, k man n gbadim, lanfid yin band yi bu jiin yua kul nand l'an ya man o. **7** N ninjua, n buad o, u tien tuonsu gbengl yua tieg, n tuonsanlielo yua kb yiu Tisik yen, bu waani min tie yua. **8** N ban yo k sono i kann, k yin band tin ye nand, wan fid g song i pala. **9** N sôna yen n ninjua buad'o Onesim yua tie i mo ya yua. B bu waani tin yen nanad kul ne kam ne. **10** Aristark, n yom yegnu fuondii, yen Barnabas ninjua Marc, yua ya poi kb den dien k Maadi ku ya pund i dogn yin ɣam g gau bonjanf yeni **11** Jesu yua kb yiu Justus yen mo, fuondi b kul ne tie konjakpela i, k tie yab biba mɔn todn kn fiel k san u tien tuonl, k go den song n pal. **12** I nataanu Epafras Jesu Kristo tuonsunl fuondii, u l gba i poi u jaandin, k mɔkiya pan set k gben, k go gbad bonkul ya niimin yin jiin iba canii u fien buamin **13** K dugn n tiend kasied u po ku l gba yim yen Laodise, yen Hirapoli yab kul po u jaandin. **14** N donl buad'o dogda Luc fuondi, yen demas **15** Fuond man t ninjab yab ye hal Laodise yen Nin fas yen u

jaandiogn yab, yab yen u den yen kul n po na. **16** I ya pan cog u kadaaog ne i denpo k gben, yin mond Laodise yab n mɔn cog l kadaaog, k yin yuand k ga min den ten Laodise jaadiog ll ya kadaaog yen, k cog l mɔ. **17** Yin ji maad arsip: ɣam k diid u Tien tuonl yal ka den ga yen, k ɣam g son lan ya ɣan. **18** Min pol monondien ne yen n nuu. ya tien man n po k n ye dansal gni u Tien balg n ya yen i.

1 Tesalonika

1 Mini polo, Siliven yeni Timote, n diani li tili ke fuondi yinba tesalonika jaandieli yaaba n ye u tienu yua n tie baa nni yeni ti diedo jesu kilisiti nni, ke o ḷyanibili yeni o yanduanma n ya ye yi po. **2** Ti tuondi u tienu yoginu kuli, ti tiadi yi yela ti jaandi nni yi po. **3** Ti tiadi yoginu kuli ki kaa cedi yi dandanli tuonli po yeni yi tuuni yeni mi buanma maama po, yeni yi pia ya dandanli sedima, ti diedo jesu kilisiti yua n tie u tienu ti baa nintuali. **4** N ninjaba u tienu buakaaba, ti bani ke u tienu den yini'yi. **5** Tii den wang'i'yi o laabaali ḷjanmo yeni mi maama bebe ka, ama yeni u tienu fuonma yua paacianmu po, yeni li pamancianli kelima la bɔn'yi, yi bani tin den ye yi siigan yeni ya ṭogu buolu yi ḷjanmu po. **6** YI den tua yabi n ḷodi tinba yeni ti yonbidaano yaaba n gaa u tienu maama ba o fala cianmu siign yeni u tienu fuonma yua n puuni ya pamanli po. **7** Ke yi fidi ki tua ban ba togidi yaaba yeni yabi kuli ye Masaduana yeni Akayi po. **8** Kelima laa tie yi ya kani yeni Maseduana, yeni Akayi bebe ke u tienu maama den ya yaali, ama i kaani kuli yi dandanli maama den yadi ke laa go tie tiladi nilo n goa maadi li po. **9** Kelima bani bi ba tie sieda li po yeni tin den ba ya cangaanma yi kani, yeni yi den lebidi ke ḷjoadi(ṛjodi) u tienu ke ḷjaa i buli, ti ba ḷjoadi u tienu yua n suo ke tie moamoni. **10** Moala yi gu o bijua jesu, wani jesu yua n den fii bi kpienba siigin ke den faabi ti u tienu pabienli yaali n ba cua.

2 N ninjaba, yinba bani ke n pundma i kani laa tua fanma. **2** Ama tin la ya fala yeni, ya sugidi Filipi dogin nni, nani yin bani maama tin den taani ki cuo ke loli lan ya papaali yeni ti tienu, ki tin waani u tienu o laabaali ḷjanmo ke yaani a maba. **3** Kelima tin den tundi ya tunda, naa den tie ki baandi yi yeni ya yantiali ki ḷjani jambi maam. **4** Ama yeni u tienu den diidi ki sua ki ti dagidi k o teni'ti o maama, yeni wani tin den maadi lan ya maama ka k bua tin mangi bi niba pala ka, ama tin den bua ki ya mangidi wani u tienu ya pali. **5** I bani ke tin den ye i siigan ya yognu, ti den ke wang'i ti ḷjōmandi ka, ti goa den pia ḷyalmani buama yantiali u tienu tie ti sieda lan ya bonli kuli po. **6** Tii den lingi bi nisaliba ya kpiagidi ka, yaabi ba ḷjaa i kan bii yaabi ba ḷjaa kaan tianu mo, ya yoginu ke ti den pia u paalu ke tieni yeni nani tin tie kilisiti tondiba po. **7** Ama t den ye mi siigan yeni mi yanjiima,

nani o pomado n kubi o bila maama yeni. **8** Yeni, ti pali den siadi li po, ti den ye yeni li pamanli, ke tin waani o laabaali ḷjanmo, ba u tienu maami beba ka, ama tinba mōno ya miali yenm po, kelima i buanma ti po i, den pundi lan kani. **9** Kelima, yi ya tiadi, n kpiiba, ti tuonli yeni ti fala u ḷniagu yeni u yienu kuli, tin den tuuni ka ke bua ke tua oba kuli po tugili, ya yoginu ke ti den wang'i o laabaali ḷjanmo **10** YI tie sieda li po, u tienu mō tie sieda, ke tii den pia tagili yaali ke li ba fidi ke jagili ti yi siiga. **11** Yi go bani ke tin den ye yi siiga, ti den ye i po nani bibaa n tie maami o bid po yeni, ke puun yi i tundi, ke paagidi i pala, ki go tiendi i po sied. **12** Ke yi ya cuoni maama n ḷjani u tienu po, wan yua yi yi o badi dienma nni. **13** Li ya po, yoginu kuli baa tiendi u tienu baliga ke dugini o ḷyanibili po, yeni ya yoginu kuli ke ti gbadi u tienu maama, u tienu maama, yanma, ke ti den tuo ganma, ke la ke tie nisali yantiali ka, ama nani man tie maama, u tienu maama yanma tie maamoni ke tuuni yabi pia ti dugidi mi po. **14** N kpiiba yi den ḷodi u tienu n yini yabi jesu kilisiti nni ya jaandidiena ye Jide, kelima i doginu yaaba den waani fala nan bi ya dogun jifnba n den waanb 'ba ya fala. **15** Bani den kpa o diedo jesu yeni bi nisoginkaaba. Ke waani ti mō kog laa fala biado, ba ke bua u tienu maama, bi tie bi niba kuli yibali. **16** Bi yiedi ti po ke tie da wang'i bi nilanba u tienu maama ke bi mō baa m faabma, bi tieni ke li pundi bi tuonbiadi po. Li pundi u tienu n cuo'ba. **17** Tinba, ymbi n ninjabi, yoginu ba tin siedi i kani, ama tin den siedi ke ḷjaa'yi yeni ti gbannandi ne. Ti pali wani den ta yi po. **18** Ti den bua tin go cua yi kani, mini yeni pol, ama ti bobini li po taalimi lie, ke sitaani pani'ti. **19** Kelima bee n tie ti papaali saala po, bii ti pamanli, bii ti kpiagidi, laa tie yinba yeni nitōba, ti yonbidaano jesu kilisiti n ba te gua cua a? **20** Kelima yinba n tie ti kpiagidi yeni ti pamanli

3 Tin den ki fidi ki juuni yeni tin waagi yeni maama po, ti den jaggi ke min yeni Silasi n ba ye yeni Ateni beba. **2** Ke sōni ti kpiilo Timote i kani, o taani ke suani yeni u tienu, ki tie ti tuonsōnlielo Kilisito laabamanli muandun nni. Ti sōn'o ke wan paagi i pala, ki tundi yin ya se bonjanla i dandanlin nni, ki siiga n oba kuli yama n da ḷymadi yeni ban wang'i ya fala po, **3** kelima u tienu jagi ti po lan nni. **4** Ya yognu k n den ye yen'i, ti den tuodi ki wang'i ke bi ba waan'ti fala, li goa tieni nani tin den yedi maama. **5** Nani min den kan fidi ke

juuni ke kan la'i yen, n den səni Timote i kani ke wan bandi yin se li dandanli nni maama, kelima n den jie ke mi tulima daano n da te tunlini ke cedi ke ti tuonli i siigan n tua fanma. **6** Ama Timote n ñani i kani ke kpeni ke la ke waagi o pumi'ti ya laabaali n mani. O gó waan'ti yin pia ya dandanli yeri ya buama n tie nandi. O maadi ki bua yin la'ti nani tinb n bua tin lai maama yeri. **7** Lan ya po ti kpiiba, baa tin li ye yeri, o yinyieni biadu, ke laadi fala, ti pala pa yeri yin pia li dandanli **8** Məla ti yama dua kelima i se ke li pa ti yonbidaano jesu kilisito nni. **9** T kan fidi ki tuoni u tienu lan dagidi tin pia ya pamanli o kani ki dugini po. **10** U yensiinu yeri ku ñiangu kuli ti miadi u tienu yeri ti pala kuli ke tuo tin gedi i kani ki todii ke yin baa ki biini yaala n podi i dandanlin **11** Ti baa u tienu yeri ti diedo jesu n ñanbiti po u sanu tin goa cua ki lai. **12** Ke u tienu n pugni i siigan mi buanma yaali ke ti pia i po. **13** Wan todii, ke i pala n ñanbi ki cie ke yin ya gbie yeri tijani u tienu nungan nni ya yoginu ke ti yonbidaano jesu ba guani yeri o maleknba.

4 Məla wani, n ninjabi, ti paandi ti pala ki gó cegi ti diedo jesu tuonli po, i gó gbadi ti laabaalo yaal n tieni kuli, yin ba cuoni maama ki fidi ki ya ñani u tienu nungan, maarnøma, i gó li cuoni yeri, yin ñmagdi ke gó səni ñanma ke pugini. **2** I nan tiani tin den naani maama ki baa suani ti diedo jesu sənu ni. **3** U tienu n bua yaali tie ke yua kuli n kubi o yuli ti ñandin ni ke gó cuo oba yeri mi conconma. **4** Ke yua kuli n fidi ki cuo oba yeri mi conconma ke bia maadi i məni. **5** Oba kuli n da ñaa ti nianbiidi n kuni o yuli, nani yaaba n ke bani u tienu n suani maama yeri. **6** Oba kuli n da di o lielo jodi bii ke jaanbi o lielo i tuona nni, kelima ti diedo ba bu ke ñmali yua biidi tubli nani tin den waani maama yeri. **7** Kelima u tienu ke yi'ti ke tin ya suani jøgindi tuonli ka, ama tin ya ye ti ñandin. **8** Lani cedi yua yie ke kan cønlin tin yedi ya maama ne, naa yie yinbi ka, o yie u tienu yua n ten'ti o fojanmo i. **9** Yaali n tie i liebi buama, la ke tie ke ban diani tili ke waani ka, kelima u tienu məno bo tuodi ke waani yin ba bua i liebi maama. **10** Maamønmi, i gó li suani yen Maseduani dogni kuli i siigani, ama yin ñanbi ke pugini. **11** N goa cegli ke yin ya tie suoo ke suani i tuoli nani tin den waani maama yeri. **12** Yin ya kubi yeri, i məni nni lan ya pia li cønlin yeri yaabi ki bani u tienu ke liba n gó da pødi i. **13** N kpiiba, n ke bua ke nilo n ya ye li bonbonlin i yaali ntie bi tinkpiiba ya po,

ke lan ñmadi o maalima nani yabi n ke pia ban daani yaali. **14** Ti ya tuo ke jesu bo kpe ke bia yiedi, u tienu ba yiedi'ti mó ti kaadin yeri jesu. **15** Ke dugini nani u tienu tili n yedi maama, ke tinbi yabi n da pia i miani ki gu jesu guanma; ti kan gaa liiga yeri bi kpienma ka. **16** Kelima ti diedo ba cedi maleknba siigan yendo n yigini, li naatunli n goa moa tapolu po, yabi n du jesu po ke den kpe ban kpia ke yiedi. **17** Ke tinba yabi n da sieni ki pia i miani, wan yugdi ti kuli ke do yen'ti tapolu jesu ke yeg yeno li pamanlin nni. **18** Yin ya paandi i liebi pala li maama po.

5 Məla yali n nua o yogu yeri a dana ke tie lan tieni tili ka, **2** kelima i bani ke o diedo yogu ba cua nani o suudi yeri u ñiagu. **3** U yogu cuon, b tøba b maadi: li kuli tie pamanli yeri tin ye li guunlin." ama u tienu fala b jiidi ti po nani ti madi n yi cuo o pua i, yeri bi kan ñaa leni palbi. **4** Ama n ninjabi, i ke ye li bonbonlin k li daali n te ba i po nani o suudi yeri ka. **5** Kelima i kuli tie mi yinyinma yeri li daali yabi. I ke tie o ñiagu yabi ke buali bonbonlin. **6** Məla, da goa man nani bi tøba yeri. Ama ya cengi mani. **7** Kelima, yabi n goa o ñiagu **8** Nani tin tie u yienu bila yeri, ti baa ñani, ke la li dandanli yeri m buanma, k ciibi ñalbagia. **9** Kelima u tienu ke lugdi'ti ke u muuholi n ba ti po ka ama ti yonbidaano jesu buanma po. **10** Ke kpe ti po, ke nua ti gøgi, ti fuo yeri wani. **11** Məla, ya taagi ke goa ya todii mani i lieba nani yin ban maama yeri. **12** Ti jaandi k yin ya bani ke cønlin bi cianbi yeri yabi n ñmagdi u tienu tuonli. **13** Ti miadi ke yin ya pia mi buanma bi po ke dugni tuona po. Ya ye mani li pamanli ni. **14** Ti pug'i, maadi mani yabi n fuo li ñmadlin ya paandi yaab ye a maaban, ke todii talignba, ya jie man b nunbaogu. **15** Cuo mani iba ke nilo n da ñmianti biandma, ama ya yua mani yaali ñani ñmianma yua kuli kani. **16** Ya ye mani li pamanlin yogu kuli. **17** Ya jaandi mani ke da sedi. **18** Ya tiendi mani baligi bonli kuli po, kelima u tienu bua yeri jesu po. **19** Da jundi mani mi tagma. **20** Da yie mani mi døgdima. **21** Ama ya bigidi mani li kuli. ñødimani yaali n ñani. **22** Yie mani bonbiili kuli. **23** Mi yanduanma tienma n paag'i, ke i tagima, i nalimu yeri i gbannandi n ya ye o kani ke jeje ki ye hali ti diedo jesu cuanma. **24** Yua n yini ñani, wani n gó bi tieni. **25** N lieba, ya jaandi mani ti po. **26** Fuondi mani i lieba kuli ti ñandin. **27** Yonbidaan po i ke nmaadi, ke

bi numənba kuli n cogi li tili ne. **28** Ke ti diedo jesu
baliga n ya ye yeni

2 Tesalonika

1 Pöli, Silasi leni Timote n diani ya tili ne, Tesalonika jaandtieba yaaba n dugi U T ienu, ti Báa leni ti Diedo Jesu Kirisiti nni. **2** U Tienu ti Báa leni ti Diedo Jesu Kirisiti ñanbili leni mi yanduanma í ya ye leni yi. **3** N kpiiba, Ti baa jaandi U Tienu yi po yogu kuli. Lan buali maama n yeni kelima i dudugdi kpèdi boncianla, ke i buama i lieba po pugdi. **4** Lani n cedi ke tinba ti bá maadi i maama leni li pamanli U Tienu jaandiedi nni. Ti maadi i pañili (juunli) leni i dudugdi leni ban wangi yi ya falaciamu, ti maadi yin tuodi ki gaani faligima po. **5** Li tie maalma i U Tienu buujiali po. Lan ba juodi maama, i ba dagdi yeni yin kua U Tienu Diema nni kelima i la fala o po. **6** Li tiegi ke U Tienu í ñmiani yaaba n den falgi yi u falciamu, **7** ki nan sòngi i pala, yinba yaaba ke bi waani falaciamu. O ba tieni la ti Diedo Jesu ya ñani ñaljanli nni ki guani leni o paaciamu malekinba. **8** O ba jiini yaaba n ki bani U Tienu leni yaaba n ki colnì ti Diedo Jesu laabaaljamo u muciamu nni, ki tuu li panli. **9** Bi ba pa bi tuonbiadi panli ki fagi leni O Diedo leni o paaciamu yudandi. **(aiōnios g166)** **10** O ba tieni la, o ya guani ya daali ke o buolu ba dondi o, ke o dugkaaba í kpaandi o yudandi.

11 Lani ya po i, ke ti baa tundi ki jaandi i po. Ti jaandi ke ti Diedo n tieni siedi ke i dagdi leni U tienu í lugdi ki yini yi. Ti jaandi ke wan niani ya ñanma í tieni ki dudi o buama nni leni i dudugdi tuona. **12** Ti miadi ke U Tienu, Ti Diedo Jesu Kirisiti ñanbili po, Ti Diedo Jesu yeli í baa ti kpiagdi i po, ke yi mo í baa ti kpiagdi o po.

2 n nua ti Diedo Jesu Kiristu cuama, yeni tin ba taani ki kali yeni o, n naataani, ti mia yi sugli, **2** ke yin da ña ban lebdi i yantianjanli faala, lani yaa ka ban ñjadi yi yama, yeni ya maama n naani sawali, bii maabanma, lani yaa ka tili ke bi tua ke li ñani ti kani, nani O Diedo guanma yogu pundi. **3** La baa maama kuli, yin da cedi ban taa bu nunfanbu ki bondi ki tulini yi; kelima li buali ke mi yeniyema í kpia ki cua yo, ke tin la ti tuonbiadidaano í legdi, wani yua n tie mi bodma bijua. **4** yibali yua n dongi o yuli ku tua ke o cie U Tienu bii ke o cie yaali n dagdi leni ti kpiagdi, hali ki kali U Tienu jaandiegú nni, ki yini o yuli ke o tie U Tienu. **5** ki tiani ke n den maadi yi lanya bona min den ye i siiga ya yogu? **6** To mòlane, i ji bani yaali n pani o ke wan da legdi ke o yagu dá ki pundi. **7** Kelima

mi biadma yaalidgu tuona ji tuuni i; li buali ke yua n dá pani o yeni, í bodi, ki pandi o u sanu. **8** Lanyogu, mi biadma daano ba legdi, ti Diedo Jesu í piebi o faama, ki biidi o sani, ki cedi o cuama yenyenma í biani o cain. **9** Li biadma daano legdima ba ña setaani aalu kani i, yeni yaalidgu tuona yeni li bulbondi yeni mi tofaama. **10** O pia ya nunfanbiadibu n ba bondi ki biani yaaba n ki tuo ki ga ke i momoni buama n ba faabi ba. **11** i, U Tienu ba sóni bi po ya paalu n ba tulini ba, ban ñodi mi tofaama sanu, **12** ki fidi ke ban bu ki cuo yaaba n yie mi teginma sanu, ki tiendi mi biadma ki mangdi bi pala kuli. **13** Tinba ya po, n naataani, O Diedo buakaaba, ti baa tundi ki jaandi ki tiendi U Tienu balga i po, kelima U Tienu tuodi ki lugdi yi hali mi cilma, ki ba faabi yi, mi forjanma ñanbli po yeni i dudugdi i momoni nni ya po. **14** Lanyapo i, ke o taa ti laabaaljamo sanu, ki yini yi ke yin baa ti Diedo Jesu Kiristu kpiagdi. **15** Lanwani i, n naataani, yin ya see taajalalie, ki ya kubi yin ga ya tunda yeni ya ñomaama mi maama kani yeni a tila kani. **16** Ti Diedo Jesu Kiristu yeni U Tienu T Báa, yua buadi ti, ki puni ti ya baagli yeni ya dandanli n ki pia gbenma o ñanbli po, **(aiōnios g166)** **17** Wan sòngi i pala, ki pugni yi u paalu a tuonjama po yeni maajanma kuli po.

3 Mòla, n naataani, jaandi man ti po, ki fidi ke ti Yonbdaano maama n yadi tonma, ke ban tuo ki gaa leni ku colngu nani lan bo tieni i kani maama yeni. **2** Ke U Tienu í ñani ti a nibiada leni bi tondanba siiga, kelima, bi kuli ki pia ti dudugdi. **3** Ti Yonbdaano ñani, o puni ti u paalu, ki go guu ti leni ti tuonbiadi. **4** Ti Yonbdaano cedi ke ti pia li dandanli yi po, ke i tie, ki go baa tie tin miadi yaala. **5** Yonbdaano n todi yi yin bandi U Tienu buama, ki todi yi yin pia li juunli nani Kristo yeni. **6** N naadaani, ti miadi ti yonbdaano Jesu Kristo yeli po, ke yin fagdi leni ya niba n ye ku yenyeibiigu nni kuli, ki go ki colnì yin gaa ya tunda ti kani. **7** Yinba mono bani yin ba togdi ti maama, kelima ti den ki ye leni ku yenyeibiigu nni ka. **8** Obá den ki teni ti ti jiedi faala ke ti dini; ama, ti den yen tuuni yieni leni ñiagu ki laadi fala yo, ki je; ke tin da tua tugli obá. **9** Li ki tie ke ti bo ki pia yiko leni ban teni ti ti jiedi ka, ama, ti bo bua yin togdi tinba mono ya yeniyenu i. **10** Kelima, ya yogu ke ti den ye i kani, ke ti bo maadi: Yua n ki bua ke sóni tuonli, wan da je mò. **11** Ama ti nan gbia ke bi maadi ke bitoba ye i siiga ki ye ku yeniyenbiigu nni, kaa bua ke bi sóni tuonli,

ama ki nan ye ti bonyoyuodi nni. **12** Ti miadi li danba,
ki balni ba Jesu Kristo yeli po, ke ban ya tuuni ki je bi
fala po leni mi yanduama. **13** Ama yinba n kpiiba, yin
ya tie mi ḷanma. **14** Li ya tie ke yua ki cōlni tin maadi
yaala li tisonkaali ne nni, yin ḷaa o ki da nagdi o, ke i
fee n cuo o. **15** Yin da kubi o nani i yibalo ynei ka,
ama ya cegli o man i ninjua yeni. **16** Mi yanduanma
Yonbdaano mōno n puni mi yanduanma yogu kuli,
bonla kuli nni! Yonbdaano n ya ye leni i kuli! **17** Min
Pōli n diani li tili ne leni n nugu, ki fuondi yi. **18** Ti
Yonbdaano Jesu Kristo ḷalbalgo í ya ye leni yi!

1 Timote

1 Pöli, Jesu kiristi tondo nani lan ȳua U Tieu ti candaano yeni Kiristi Jesu, ti dandanli bali maama yeni, **2** N dangi ya tili ne, Timote, n bijua ti dudugdi yeni i mōni nni po: U Tieu, ti Bāa yeni Jesu ti Diedo ȳanbli yeni mi niñingbadcianma, yeni mi yanduanma ñ ya ye yeni a. **3** Nani min den waani a ke ȳan tieni maama ki fidi ki gedi Maseduani yeni i, ȳan ya ye Efesi dogu nni ki fidi ki waami bi niba ban ba tōgni ya sanu, ki da lebdi yenjōdma bi tunda nni. **4** Ban da cengi bi tunda nni a togda yeni ya nifima n ki pia gbenma, ki nan fiindi mi ñōniamma, kaa pugdi bápu ke li ȳua ti dudgdi U Tieu tuona po. **5** Ama li bali maama ñ ȳua yaali n tie mi buama yaama ñani li papienli nni, li yantiajanli nni yeni ya dudugdi n tiegi i mōmōni sanu nni. **6** Ya niba n lebdi ki taa santianu, tudi ki kua ya maacianma n ki pia mayuli nni. **7** Bi bua ban tundi bi niba li bali maama, ama ki nan ki gbia ban maadi yaali yeni ban wangi yaali niima nni. **8** Ama, ti bani ke li bali maama ȳani, li ya tie ke nilo taa ma ki sōni ya tuona n tuagi ti yikodi sanu. **9** Ti nan bani ke li bali maama ki bili yaaba n tiegi po ka, ama yaaba n ki colni yiko yeni yaaba n fiindi mi yenyiema po i, a yenyieda yeni ti tuonbiadidanba, yaaba n ki ȳua U Tieu yeni bi yanbōndanba po. Mi bili yaaba n biani bi danba miali yeni a nikpala po i. **10** yaab n kuani bi yuli mi conconma nni, yaaba n taa nintualu, ki dua yaaba, a nisuura yeni a sanjiala, bi tuofaadanba, a tingbangbaaba yeni yaali n ki tuagi ti dudugdi sanu kuli po, **11** Lan ya bangma ȳua O cabjandaano U Tieu ñ piani nni ya yudandi laabaaljamo i. **12** N maali ke ti Diedo Jesu Kiristi yua n pugni nni u paalu, kelima o diidi ki sua ke n duu o po i ke o puogi nni lan ya tuonli, **13** Mini yua n den fanbi U Tieu yikodi, ki go tie jadi daano, n baa U Tieu ȳanbli kelima n den ki bani ki tie lankuli. **14** Ama Ti Diedo ȳanbli tōgni min pia ya dudugdi yeni ya buama Jesu Kiristi nni, ki paadi likuli. **15** Ya maama ne moni boncianla, ki go pia ti dudugdi yuakuli po, ke Jesu Kiristi cua ki tinga po ki bua faabi ti tuonbiadi danba i. Mini n biidi bi siiga nni ki cie. **16** Ama lanyapo i, ke n baa mi niñingbadma ke li wangi ke mini n cindi ki la Jesu Kiristi ñ pia ya juunli. O tieni lani, ke lan tua nannanli yaaba n duu o po hali ya miali n ki pia gbenma. (aiōnios g166) **17** Molane, ti kpiagdi yeni ti yudandi tie hali ya yognu badciamo, yua ya miali n ki pia gbenma, ban ki nua

yua, Tienyendu baba yaadi, li bina yeni li bina, Ami! (aiōn g165) **18** Timote, n biga, min teni a ya maabilkaama ne, ke mi ȳua ban den pua a po ya sawali yeni, li tie ke ȳan koni li kōnkōnmōnli; **19** ȳan ya pia ti dudugdi yeni li yantiajanli. Bi tianba buoni li, ke li tulni ba, ke bi fagdi yeni ti dudugdi. **20** Himene yeni Alekisandiri ye bi siiga nni, N sagni bani yeni rutaani, ke ban bangi ban ba tōgni ya sanu ki ji da fanbi U Tieu yikodi.

2 Lanwani ii, n dá ba paani a pali, ke ȳan ya tie i jaandi, ki miadi u sanu, ki miadi sugli, ki tiendi uU Tieu balga bi niba kuli po, **2** bi badcianba yeni yaaba n pia yikodi kuli po, lan todi tin ya ye ya yema n ȳua mi yanduanma, li yanjaali, U Tieu sanjōdma yeni li seli nni. **3** Lani n ȳani ki dagdi U Tieu ti candaano po. **4** Li tie o po buamorma, ke bikuli ñ baa mi faabma, ki bandi i mōmōni cain. **5** Kelima, tienyendu baba n ye, yeni candanyendo baba, bi niba yeni U ienu siiga nni, Jesu yua n tie Kiristi yeni nilo. **6** Wani n yidi o yuli salga bi niba kuli po. Lani n wangí wan tieni ya kasiedi lan buali ya yognu. **7** Lanyapo i, ke bi bili nni ke n tie tundka yini tondo. N maadi i mōni i, n ki pua tuofaama ka. N tuonli n tie min tundi bi nilanba ti dudugdi yeni i mōmōni sanu nni. **8** N bua bi niba ñ ya jaani ban ye naani kuli, ki yi doni bi nui ti ȳandi nni, ke pabienli ki ye ki buali tama. **9** N go bua bi puoba ñ ya bobbi bi tialakaadi lan buali maama, ke li ȳua li fangli yeni bi gbannandi cōlungsu sanu, ban da la, ki pili bii ki pangli bi udi yeni wula bii anjilfa, ki da yie ya tialakaadi dunga n paa. **10** Ama, N bua ke ban ya ȳanbidi bi yula lan buali maama nani ya puoba n wangí ti dudugdi bi tuonjama po yeni. **11** O pua bi baa bangi bonli kuli li ȳminjminli nni i, yeni u cōlungsu sanu nni, **12** Li ki cabi ke o pua ñ tundi o ja lanyaaka wan ya pia ti yikodi o ja po, ama o baa ye li ȳminjminli nni i. **13** Kelima, bi cindi ki tagi Adama i, ki tuani Efa. **14** Bi nan ki bōndi ki tulni Adama ka, ama bi bōndi ki tulni o pua i, ke o kua mi tudma nni, ki miidi li kuali. **15** Yeni lankuli, o ba baa mi faabma ti madi po, li ya tie ke o ȳodi li miinli, ti dudugdi, mi buama yeni ti ȳandi sanu.

3 Ya maama ne tiegi li ya tie ke nilo bua tua gobdika; o lugdi ya tuonli n mōni boncianla. **2** Li buali ke gobdika kan ya pia jalgi bákuli, ki ya pia oyendo baba, ke o yama dua, yua n pia li miinli, yua cegni o yema, ki banili cangaali, ki ba fidi ki tundi niba **3** O kan kuani o yuli li daañuli nni, yua ki pia jadi, ama yua gaani sugli,

ki pia li juunli, kaa kpaani o yuli po baali. 4 O baa bani o diegu kubma, ke o bila cengi o maama, ki colni. 5 Kelima nilo ya ki bani o diegu kubma, o ba tieni ledi i ku kubi U Tieu nitaanli? 6 Li ki buali ke wan ya tie kōnpanga, o japaaciandi n̄ da ti cedi suaani n̄ buu ki cuo o. 7 Li go buali ke wan la kasiedi kaantianu, lan todi o wan da baa mi tudma bii suaani diagu nni. 8 Bi todkaaba mo baa tie mōmōnsala i, ki fagi yeni palalie danba, li daañucianli yeni mi yālmanbuama. 9 Bi baa kubi bi dudugdi n̄ dōgdi bi po ya momoni yeni li yantiajanli. 10 Bi dá ba cindi ki biigi ba, ki diidi yo, bi ya ki pia tagli bákuli, ban fidi ki cili bi tuonli. 11 Bi puoba mo baa tie yaaba n̄ maadi i mōni, kaa jondi nilo po, ki pia li yumiinli, ki tie payenli buama danba lan tieni maama kuli. 12 Bi todkaaba baa tie moyendanba, yaaba n̄ yanbi ki tundi bi bila, ki kubi bi dansanu bonjanla. 13 Kelima, yaaba n̄ tuuni bi tuona bonjanla ba baa li seli yeni li dandanli kelima bi dudugdi Jesu Kiristi nni. 14 N̄ diani ki maadi a ya bona ne, ki daani ke min cua a kani yognubá. 15 Ama, ki fidi lan todi a, li ya tie ke mii cua tonma, yan bandi a yema U Tieu diegu nni, yaagu n̄ tie U Tieu yua tundi ki pia miali nitaanli, i mōmōni jumu yeni yi daasiedu. 16 Lipo n̄ cedi ke tikuli taani ki tuo ke: "Mi yēnđđma mōmōni tie yaalidgu bonli i" O dōgdi yeni ti gbannandi, ke fojanma saa i mōni o po, ke malekinba la o, ke o wangí o laabaalijamo bi niba siiga, ke bi dugi o po yanduna nni, ke bi duoni o ti yudandi nni".

4 Ama mi fuoma kadi ki maadi ke li kan waagi, nitianba ba ja ti dudugdi, ki jōdi mi tulinma yeni i buli tundma. 2 Li ba tua yeni kelima bi yantiali jōđđi mi tuofaama yeni mi muyima. 3 Bi ba beli li pokuandi yeni ti jakundi, ki beli U Tieu n̄ tagi ya bondikaali, ke yaaba n̄ dugi o po, ki go bani i mōni n̄ ya taagi ki di ki tiendi U Tieu balga yeni dima 4 Kelima U Tieu n̄ tagi yaali kuli yanbi, ke tin ba taa yaali ki tieni U Tieu balga kuli ki pia luma. 5 Kelima U Tieu maama yeni mi yēnđđma yanbi likuli. 6 A ya waani lanya bona a kpiiba, a ba tua Jesu Kiristi tuonsōnmōno yua ke o dini o ti dudugdi lanbona yeni ya tundigama ke a ga. 7 Ama, yan ūoli a pociana n̄ faadi ya concontelmi, ki nan faadi li papienli sanu 8 Kelima, u gbannansaagu tuona n̄ pugdi yaali ki pia fuoma, ama mi yēnđđma sanu mōni bonciala li kouli po, li cōlni mōlane yema yeni ya yema n̄ ba yuandi ki cua nōnianu. 9 Ya maama ne ki pia tama ki nan selindi yua n̄ ga ma. 10 Kelima lanyapo i, ke ti tie ania, ki tuuni boncianla. kelima ti

dugi U Tieu yua n̄ fo, ki go tie bi niba kuli candaano, yaaba n̄ duu o po yaalai n̄ cie. 11 Kadi ki maadi li bona ki go tundi a. 12 Obakuli n̄ da fali a sōpaanma, ama yan ya tie yaaba n̄ wangí ti dudugdi bi maama nni. 13 Ya fiini mi cogma nni, mi tundma nni, ki ya paandi bi niba pala hali mi ba cua. 14 Da yuandi ya yēnđđabu n̄ ye a niinni, ban den pua sawali ke yaaba n̄ yua U Tieu nikpelba maani a po bi nui, ke a baa yaabu. 15 Yan ya fiini li bona nni bonjanla, yan taa a yuli kuli ki cabi li bona, yukuli n̄ bandi ke a tuona cuoni bonjanla, ki caa liiga. 16 Yan guudi a yuli, ki diidi a tundma nni bonjanla, yan ya tie ania li bona nni, kelima a ya tie yeni, a ba fie a yuli ki go fie yaaba n̄ cengi a bangima.

5 Da nambi k manboli mani o jakpelo, ama ya pa andi u pali, nani biba yeni; ya paandi u nupaɔngu pala nani i nataani yeni. 2 A puociana nani binaa nba yen, b puobidi nani t ninsiaba yeni, l papielem 3 Seln a pakuana yaab n̄ yanbi k tie pakuana. 4 L ya tie k l pakualti pia t bidi lan yaka a yabilan n̄ igni k ya pia t yanbi b diogun, k gō ya tiendi b danba ban tund b yaali, k l ma l yanbi u tieni po 5 Yua tie pakual yeni mōni, k tie yuan cuo li ba k ta u dindanlik cabi u Tieu k gō jaandi, k miadi u tiensugli yieni yen ūiogu. 6 Ama ya pakualo n̄ kpaani dulňa ne yenyienu kpe'u ba l ya tie ku suo. 7 Tund'ba mani l bona k ban ji da pia jalgi ba. 8 L ya tie k yua k yanbi k yanbi k ūmagdi o nibi yaabi yanbi k tie u diogun ya yaabi, biani u mōmōnigaama, yu k bani u Tieu yaali su yēn'o. 9 K fidi ban yini pua k u tie pakualo wan mōndik ya pia bina piiluobo k ya tie yua n̄ den kunni ja yendo baba. 10 K yua kul ya bani k u tuona den yanbi k den wlubi tu bidi, k den gaani b canba, k den yuudi b nujanba taana, k den todi b cicagdanba, k den tiendi tuonjan buoli kul 11 Ama yan yie t pakuabidi, k l ma ya yognu k u ja nianga paadi yenba yen Jesu b ji yi kpaani ban guani k kunni b jabi 12 K ji k cōlni b cincin-puoni yaali k b den puoni Jesu yeni 13 K baa ji pia tuonli ba yeni, b ji waa yiegia n̄ iana ni. L gō k tie k b waa fanma mo ka b waa yeni t mayiyuodi yen i tuali, k maadi ya maama k laba. 14 L po n̄ cedi k n̄ bua ya pakua bidi n̄ da k kunni b jaba, k ban guani k kunnib jabak mali t bidi, k yanbi k kub'ba a dioguni, k da ja t ninnanda ya sugdi'ti. 15 K l ma pakotianba ja a sanu yo k ji jōdi staanni 16 Kreso-yua diogun ya pia a pakuana wani n̄ ji baa tod' ba k lan fidyaali lan ji da tie tugkpiegli u jaandiogu po, k wani mōndi

fid k todi yaab nanbi k tie pakuana. **17** Ya jaandiog liig yaaba nanbi k suani b tuorli k l ḷjani b dagdi yeni ban ḷjambi k la b tuonlsel bonjanli. 1 nam ḷjambi k nua yaab n tundib niba u Tieu maama **18** kl ma u Tieu Kadaogu yedi: ya nua taand' a ka pua i dii, a ji kan pibin u ñøbu. k l tuonsñoni dagidi yeni wan ga u tuonsñoni- ḷjmapaogu. **19** Nul ya ba yeni u jaandiogliig yua maama, ḷjan da gaa, l ya k tie b lie, b ta yaa ka **20** Yaab tundi k biidi nan fu yeb'ba b lieb kul nungn k yaab sieni n ji ya jie. **21** n maad'a hal u tieu ne po, hal Yesu kreso po, yeni u tieu malek po, ya cñlni min yed'a uaal ne kul, k ba lugdm ba n da ye i siign. **22** Da yi peli k maandi a nugi nul po, k go da kuandi a nugu nutano biidn. Fin mñono, Cuo a. ba k ya ye t ḷjandin **23** Da ñu miñima baba ka. A ya yi tieni nan nu o damõngu mo waama k lan ya ḷjanbdi a tugun k dugni a tuygianu yen po. **24** B tianb ya biidi k wuo b wlaama ba k b da buni b buudi mñono. Ama b tianba yaali yi waagi yo ban t fioli bandi. **25** Nani a tuon ḷjama n k kluo yeni l go tie yeni k t tuon biidi mo kan fidi k wuo ni.

6 Yaaba n ye ti yonbdi cacagma nni ñ ya nua bi yonbdanba nani yaaba n dagdi yeni ti kpiagdi, ke ban da ti fanbi U Tieu yeli yeni o bangima. **2** Yaaba ya canbaanaa n ḷjua U Tieu, ñ da fali ba, ki ya tama ke bi tie bi kpiiba i; ama ban ḷjambi ki ya tuuni bi po kelima bi tie dugikaaba yeni buakaaba yaaba n gbaa ke ban tieni ba yaali n ḷjani. ḷjan ya wandi lanya bona, ki go cedi ke bi colni li bona. **3** Nilo ya pia bangtianma ke maa taa yeni a yaama, bii kaa tuo U Tieu bangima yaama n ḷjua ti Diedo Jesu Kiristi ñomaama yeni mi yenjødma bangima, **4** O tie yuondaano, ki naa bani libakuli. Yaali n pugdi, o pia ku ñoniagu yeni mi niama yianu, uni n cuoni yeni ki nanga, a kññona, ti sugdi, ku tuotabgu, **5** Nufanu nunfandanba ñoniama yaama n ki pia gbenma. Bi tudi i mñmñi sanu, ki maali ke mi yenjødma tie ñalmani tuonli i. **6** Lani n yeni mi yenjødma yeni li pamanli n tie ya ñalmani n yabi ñiali. **7** Kelima ti ki cua yeni libakuli ḷjanduna nni ne. Ti go kan gedi yeni libakuli mo. **8** Lanwani ii, ti ya pia tin ba di yaali yeni tin ba ḷagni ti gbanu yeni yaali, li dagdi ti. **9** Ama, yaaba n kpaani ke ban tua ñalmandanba, bani n baali mi biigma nni, ku diagü nni, yeni ya ñalmanbuama n ki pia mayuli, ki tulni ba, ki kuandi bi niba u ḷmanbiidu yeni u dogu biidma nni. **10** Kelima, mi ligibuama n tie ti tuonbiadi kuli jiinjali;

nitianba ba i ligi, ki ji bodi ki fagdi yeni U Tieu sanu, ki kuani bi yuli ti yanyagdi nni. **11** Ama fini, U nilo, ḷjan sani ki ḷja lanya bona ki na lingi mi teginma, mi yenjødma, ti dudugdi sanu, mi buama, li juunli, ti nimñondi. **12** ḷjan kñni ti dudugdi kññonmñli, ḷjan cuo ban yini a ya miali n ki pia gbenma ya po, yaali ya po ke a tieni kasiedimñno a dudugdi po bi nib boncianli nintuali. (aiōnios g166) **13** N miadi a U Tieu yua n tieni bonlikuli li miali nintuali yeni Jesu Kiristi yua waani kasiedmano o dudugdi po Pønsi Pilati kani, **14** ke ḷjan kubi U Tieu ñomaama bonjanla ki ḷjodi ya yema n ki pia taglibakuli, haliyen i ti Diedo Jesu Kiristi ñ ba døgdi. **15** Yua n ba kadi ki waani ti kpiagdi yudaano, u paaciamu daano, bi badcianba ya badciamo, bi diediba ya diedo, yua n kubi ya miali n ki pia gbenma, li yogu yaundi, **16** Yua n ye ban kan nandi ya yenma kani, yua ke niloba kuli ki kpeli ki la, ki go kan la halibada, yua n yeni ti yudandi yeni u paaciamu. Ami! (aiōnios g166) **17** ḷjan tundi ḷjanduna ne ñalmandanba ke ban da tie japaadanba, ki go da kuani bi dandanli ya piama n ki pia dugdi po, ama, ban ya daani U Tieu nni, wani yua n puuni ya piamonma n pia ti po li pamanli todma. (aiōn g165) **18** ḷjan tundi ba, ban ya tie yaali n ḷjani, bi piama ñ ya yabi a tuadjama, ti bulcindi yeni ya nuu n tiani yama nni. **19** Bi ya tie yeni, bi ba taani ki dogni ya piama ya fiagli n paa ki ḷjani, ki fidi ki baa ya miamonli. **20** Timote, ḷjan ḷjambi ki guudi ban teni a yaali ki nan ḷja ya maacianma n ki tie maamñma, kaa pia mayuli, yeni u nufanu bancianma ñoniagu **21** yaagü ke yaaba n tudi ki fagdi yeni ti dudugdi taa ke gu tua bi tuonli. U Tieu ḷjanbli ñ ya ye yeni a.

2 Timote

1 Min pöl yua tie Jesus tondo kelima u tienu yanbuama po wan sóni k min waani u tienu n den niani ya miali n ye Jesus kristi nni ya maama **2** n bibuadiga Timoti, n fuondi: ti baa u tienu yeni yesu kristi ti diedo n yadi pun ja l ḷanbili, m yanduama yeni ḷalibalga. **3** N tuoni u tienu min tuuni yua po yini ya pali siedi n ḷani nani ti yaajanba n den tuuni opo maama **4** N tiani a ninsiidi po ki go sun k la ja n pali mangi. **5** N tiani a dandanmol po a yaa Lowisa yeni a naa Yunisa n den kpel pia ya dandanli buolu, n bani cain ka mo ko pia ldandanbuolu. **6** Lan po i: ki bua ḷan yaa tundi tigi nani o muu yeni u Tienu n den puni a ya ḷanbili-paabu min den maani apo n nii ya yogunu. **7** U Tienu k puni ti yaa fuoma k pia jeje o puni ti ya fuoma pia li papaali yeni mi buama yeni l yukubili. **8** Daa jie mani fe yeni yin tiedi ya sieda o diedo po, daa jie ba fe fini mono yua ye t yonmdli nni g dugn i o ya po. taa ya paalu k o tienu tieni k tuo m cacagnma dugn i u Tienu ḷomaamapo **9** Wan fie'ti k go yin'ti k ti ya ye m fojanma nni, L ya sua k u tiel'i laa tie ti ya tuona po kaa, ama u den tuodi k bobn i ki dugni o ḷalbalgo po. **(aiōnios g166)** **10** Mola ti candaano yesu kristi cuama ḷanduna dogidi po l ḷanbiliwan yesus den paadi m kuuma paalu ki dögdi ti po l miali yala n baa ye ya yogunu kuli ki dugni o labaanjanli wanginma ya po. **11** Utienu den puogn i ke me tua l labaaljamo wangika yeni o tondo yeni u bangika **12** L po n cedi k laadi ya fala ne molane ama mi jie i fe l po baawaamu kelima m bani mi daanu yua ki go bani ke pia u paalu ki ba fidi ki kubi m pianli haali l daal n pundi **13** ḷan den gbadu n kan yaa mamoma ba tie a po bontogidikaala. ḷan ya jua ma k se ki paa l dandanla nni ti pia yaala yesus kristi nni **14** ḷan ya kubi u tienu n den piana ya piannjanli kelime u Tienu fojam yua ye yeni ti nni ya paalu po. **15** A bani ke ti diema yaaba ba Asi diema lebidi ki ja nni Fijela yeni Elimojena tie b siiga yaabi **16** O diedo n ya gba Onisifola yeni o deni yaabi po m niñima kelima o den yi duani i yama k mangidi i palawan den jie ki fe n kpaadi i po **17** Wan den cua loma ya yogunu o den tieni ania ki lingi nni haali k la nni **18** O diedo n gbadu opo mi nñima o guacuama daali. a bani ki cie nilo kukli wan den nni ya todima kuli min den Efesa.

2 Fini n big, ya pagd a pal yen ya ḷalbalgin yen yesu kilisu niini. **2** A tunda yal k a bang n kan k kasielb bocial tuo a po, bogdli ya nub k a dan bi po k ba fid ki wan bitab. **3** ḷan tuo ki ga fala yen nni, nan yesu kilisu ya nannangu yen. **4** Yua n kua t sojed k bua wan mang o canba pal kan jod o yeyien boam bona po. **5** Nasanlo k o ga e panpan kaa conln ban blo ya kuana. **6** Ya kpakuolo n ko paa n tie yua n ba cil ki mang o pal taagu po. **7** Maal ḷamma min mara yal yen yom dan ba nan gbad l bona kul. **8** Fin n tiad yesu kilisu po, yua fi bi kpriebn sigan, dafid yabil, yal naan yen min muandi ya labal. **9** Lan labal poe kin cangin, hal ki ban lolin nan o kukpal yen. O tienu maam, lan wan ki luol. **10** N gan li maaba kul yen li junl, kilisu yab ya po k o tienu gagd, lan fid bimən la ya fabu n yesu kilisu, yen ya kpagidi n ki pia gben yen yal yeg yenl. **(aiōnios g166)** **11** Klma li maama tie moamoon ne: li ya tua k t kpe yen o, yen wan, ti ba suo yen o. **12** Li ya tua ki ti tugn yen o t ba pia o palu. Ama ti ya yieo omoo ba yie ti. **13** Ti yaa tieg yeno, wan wan baa ye n tiegman klma o kan fid ki yie o ba. **14** Lane ki li bual min ya tiada yog kul. O tienu ki bua n niam: la pugd pu. Li yaa tie lan bid yab n song yaa ka. **15** Pag aba ki sed o tienu nug nan ya nulo n bobn, k kua li tuonl kaa pia wansan k ja li tuonl, klma o wangl o tienu maam yen e mumon. **16** ja ti miyoyod yen yamb n k tie li dandal yab. yab ta bi ba k tenb, b fagd yogu kul yen o tienu. **17** Li nub maam tie nan li bofuodl yen ki li ḷman k ban gben t gbanand. Li tie nan d yimane yen filet yene. **18** Bi den fagd e mon ki mali kin yiedm tienped o, yeni, bi ji ye ki ḷand bocianl li dandanln. **19** Li yogunu goga, o tienu tan pupal se yen no maam yal tie o po bam: yomdan baan yaab n tie o yaab, yua n taa yomdan yel kul ba fagidi yen o. yam i dan ban yab tie o nub “yua n ye ki o tie ti yom i dan, wan fagd ti bid.” **20** O dieciangun, wula yen a ligi babaa bi be ka ye, li yogli yen ti dad ya boba. Cincin na yal tie b yumandaciab yi yale. A tien a mon na tagn kul. **21** Li ḷan, nulo ya cua oba min mad yal kul po. o baa tie ya bobl n bobn a tuonjanma po, k gud pli pli, ki mon o danopo, ki pia n yaam a tuonjanma kul po. **22** Fagd yen ya yeyien n ba bid o nupano. Sən a palyukiba l dandanl, n buam, yen n yanduam yen ya dab n ban o tienu. **23** Yie ti yajaga bid yen yayajaga n ki pia tanpul; a ban kili cuon yen a konkona. **24** Ama, la wan ti yomdan o tuinsonlo wan ya pia konkona. li bol ki wan ya pia n buam yua kul po. Ki ba fid tund, ki go

ga amaaba. 25 O ba ñagd yen li pisonl yab n ki ban o tienu. ñaa ban o tienu ya kan lebd bi yeyieno ban baa emonn? 26 bi ba guan ki ba bi yeyien ñannu ki ñan stan jalm yal n kub ti yonbdan ki bi suan o buam.

3 Yi ban k bona kul gbem yogu ba paa hal bocienl.

2 Bi nub ba waan b ba paa, k ba bua elig ciām bi ba duond bi ba yen ki kan cooln nul, bi ba sugd o tienu, yen bi go kan cooln b danb, bi ba tie mundanb kan cooln o tienu bona. 3 bi kan muo bi ñunñim yen sugl nub, bi ba tie fagu danb bi kan fid kub bi ba, bi ba tie nkum danb yen bi ka bua bojanl. 4 Biba tie yaal ki bi buo yal, kba waan biba. Biba kuor binub, biba buo bobiigu cie O tienu. 5 Ama bkaan fini yaa tie danka mōni, kelima babuo yale tie U tienu Fuorjaam yaa palo. Da ñuo laa nubi. 6 Bitiam baa fidu kuo a diena botienni ke ñuuñ ñok bi puo yaab k ka haal yoko. 7 Ya puo n pia ñanduna buam hal bocienl, ama ba fid bang li mumuni. 8 Nan Jannes yen Jambile n den yiie Mois maam, lan Jab moko yie e moamoan. Bi tie ya nub ya malm n ki ñan, bi dandanl moko ki pa a bigna yogunu. 9 Bi kaan fidu ya di kca, kelima yua kul baa la bi garem. L den tien o nan ya bomlieb fakodaanpo 10 Ama fini, a den tien nania k coal n maam, n yeiy nu, n yaan jaga, n ddaan, n juml, n buam, n faala. 11 Fini mōro a den la binuba dmabni ylire yen n den la ya falaa paa Antiyosini, Ikoniom yen Listri dogoni. N den la ya falaa kuli a n den kobiyen yokuli n Yomdaan den faabni. 12 Moni yab kul tuo ke biba fo yen U tien, yen Yesu Kristi ba la falaa. 13 Amaa, a nub biada yen atigbadaan yok kuul ba kuo li tuolbidini, bina tund kua ti tuondbidini ki buande biba yen biliem. 14 Ama fini ñjam yaakub a den baang yali yen dandal kul len yua kan ka den baango. 15 haal nan a den tie big, a den baang o tienu omaama mōni, yal ba fid ten yal ñan ki tien faabu yesu kilisu nni. 16 Kelma minmon kul ñan o tien kan yal ñan ki ba fid tund o nul nni, ki ba fid ki jalgo. Ki ba ñangd o yen ki ba fid ki paago, o yeyieno ya naani yen o tienu buam ya saanu. 17 Lan ba tod otieu nulo wan ya bobd oba cain ki suan tuonl ñanl kul.

4 U tienu nintuali nni yeni jesu kilisi nintuali nni

ke ti ten'a ya ñobonli ne bani yaaba baa bua yaaba fuo yeni yaaba n kpe kuli bi kpiagidi kani. 2 ya wang u tienu maama ki ya se ki paa, uyogu ya pundi yeni laa pundi kuli. yie yaala ki ñani, ki baagi bi niba yeni itundi yeni li paddingili. 3 Kelima u yogu cuoni ke bi

niba kan kuni i momoani tundi, bi ba teni bi yula u faagu bankaaba i. Yaaba baa bnagi ba bani bi bà n bua yaala. Li bontienikaana nni, ke bi bua ki ya cengi yaali baa mangidi bani bi bà ya tuba nni. 4 Bi ba ñaani bi tuba k daa cengi momoani maama i, ki ja yaali n jogni. 5 Ama fini u tienu nulo ñan daa tie yua songi li bonli kuli nni, ki pa fala yognu ki soni u tienu maama. Hali lan pundi maama. 6 Mini wan cabi im yuli lan ya ye mani n gednma yognu pundi 7 N koni i momoani kónli; ngbeni n cenli; n kubi n dandanli. 8 U tienu maam feliga biili po, ya badi fogiliga ke yonmdaano yua tiegi n ba teni n yaaga ti buudi daali. Li ka tie mini baba ka, ama li baa tie yaaba gbadu o buama maama kuli. 9 Tieni ania fini a bà ki tuodi ki cua n kani. 10 Kelima Demasi ñaani duliña buama po i. O gedi Tesaloniki. Kresansi gedi galati Titi mo gedi dalimati. (aiõn g165) 11 Mini ye luk baba n ye. Ta Maarki yin yegi cua, kelima o baa pia buam a tuona po. 12 N soni Ticiki hali Efesi. 13 Li liadili yua ke n ñA Troasi Karpisi deni a cuoni n kani ñan ya kubi. Yeni a tila, a tilikpela. 14 O maano Alesanda den mi biadima hali ke pendi buama, o yonmdaano ba ñymian'o o tuona. 15 ñan cuo a bà yen'o, kelima o tie yibali ti maama po. 16 N cincin fala nni o bà kuli den k sedi taani nni bi kuli den sani ki ñaa n i. ban daa ta ki jalig'i. 17 Ama n yomdaano gaa n, ki go kpaagi n ke min fidu ki ya wang o labanjanmo ki fidu ke bi nilanba n gbadu. Yeni k o den gaani o yangbanlo ñobu nni 18 N yomdaano ba tugi nni ki ya ñandi n ti tuobiadi kuli nni, ki go gaa n i o kpiagidi deni tanpoli naani n ñani wan ya die ti kpiagidi yognu n tu yognu amina. (aiõn g165) 19 ñan fuondi n po Pisika yeni Akilasi, yeni Onesifode deni yaaba kuli n po. 20 Erasti sedi Kolinta, k ja Tolifima yua yia Miiliti 21 Mōndi ki cua k u fawaagu daa pundi. Ebulisi, Pudensi, Linis, Klodia yeni i naataani kuli fuondi ja. 22 T yomdaano Jesu kilisi fuoñanma n ya ye yen'a k u Tienu ñanbidi n ya ye yeni i kuli.

Tidi

1 li tiline tie Pol n tena, wani tie U tienu Tuosənlo
yen Jesu ŋɔtieno, yaab k U tienu lukdbi. O den lukd
minn k n coanbi U tienu dandaanl ni yen k go waanbi
mumuni kul tunda yal tie ti dandanlepo. **2** Yen lan fidi
bin yaa pia ya mial kaan gbeni. Ya Tienu k puo faag
den puon ti yal mieli kaan gbel haali yoknu. (aiōnios
g166) **3** O yogn den pudi, Pol den waano omaam yen
olabaal moni yaal ke o den teni, yen U tienu yaa
palopo yuaan ti Fietua. **4** N fuoda, Tidi n big buaadi
kiti ya dendalin; N Jaandi k U tienu t baa yen Yesu
Kristu ti Fietua n tena o ŋalebalk yen n yanduam. **5**
N den ŋaajaan Kreti dogoon yen lan fidi naan jodi
letuol ki guani k bobni dogu kuli jandierin liga jabaa
yen min den waan maanma. **6** L buol k ligi yaaba kul
lin yaa pia ya yeiyenu ŋaan yen waan da tie ncocom.
li boal k be yaan firi daan o bilaa po, o bilaa yeiyenu
lin yaa ŋaan cien k go yaa ŋaam jini bibaa. **7** L yaapo,
li buol ki jandiogu ligi yua da pia nangma, kelima o tie
U tien deni liga yua. li ya po cedi ko ka tie yoa pia
bidi onini ba pibinli, okan ya tie dañulo, likonkonl
dano. Ki da pia ya bona k coyeni efe. **8** wan ya tie o
cangalo, o ŋanmu yadonl, o baa tie yoa ŋaam maali,
k tuoli ŋani, o yeiyinnu kaan pia jøgnd ki go ya tie
yoa coln oba. **9** wan ŋami k ya kubi labal ŋamo ya
nanani ban den tundo yalaa. Li ya po obaa fidi k ya
pagdii olieba nani atud ŋamaa ki yie yala k tie lani. **10**
Kelima bocienli yie ke bi kaan cool U tienu mumuni.
Bi ŋmand bi nuba yula k baan yaa ŋao yala tie b ma
faagu. Ti la binubanii bocienl ŋaani Jufi yaaba ni. **11** L
buoli ki nan munni bi ŋanaa, kelima bi gulg ti diedi
kul k moandi yalan kii bual, kelima bi kpaan ne ligi.
12 Kreti yaaba den pia yoa k bi den yio sawal pual, O
madi; k bi yaa nubaa tie faodanba, Bi tie ya yandi bia,
yen ajidiciama yen bi kpäljidaanba. **13** Didi mani ya
bubud ŋan: L buol k yin yaa ŋaanjalgb i yen ban fid i
ki ya pia li dandanl ŋanli. **14** ki baan da ŋoan Juifbaa
maam yen i yikodi ki bi nub biliki fidi ki ŋmagdi
binubi yaal tie mumuni. **15** “yen yaa ba ŋam ŋani O
tienu, lekul ŋani” ama ya nuba pia ti jøkn yen n kan
daama. Ba pu k ŋani bi nugani. Bi malma yen bi yan
jagli kul jognoo. **16** L ya po b mðo made k bi ban O
tienu, ama bi yeiyenu k ta yen O tien maam. Kelima
nul ki buabi yen bi kan fedi suan tuol ŋanl ba kul.

2 Fin wan n maad o tienu maam nann o tienu
kadaogn maad nand yen. **2** Maad a nukpela k ban
ya tie caanba mamodam. k b nu ban ya colin ba, ban
ya pie i maljam, ki ya pie u palu l dindanlin. K ban
ya pie n buom b lieb po ki ya pie l ŋingl. **3** A puo
nikpela mon n ya pie n mal ŋam o tienu nungaan, a
puo nikpela n da tie puobiad ba. Ban bie da tie ya b
tug b ba k caab yen m daam. A puo nikpela n ya tien i
cegl ŋann. **4** o puo nikpela n cegl i puo bid ban ya pie
i yan luom k bie ya buoa b caalb maam yen b biid
maam. A puo nikpela n te k t puo bid n dagd k bie
ŋaan. **5** T puo bid n ya tie puo yanfodanba k bie ya
kagii, ban jin bi ba b caalb nungan. lan n tie o tienu
maad yal en maam n ya tuol. **6** A maad nacenb mən, k
b yen yem n ya ŋan k dagd. **7** fin mono n ya suon a
tuon ŋama b nubin ya lad a kan, a cegli n ya tuol k bie
ya pie u colung. **8** A maam n ya tuol k b nuba daa
nienia. k lan te k i yibal la n ya ye i fein. k ban da fid k
jalg tii. **9** A go te ki yanb mon ya coln b caanbaam
bonl kulin, ban ya manngd b caanbaab paala. **10** K ban
da bond b caanbaaba paala. K bie da fa u faag, ban
ya wang b ba k b tie numonb lan n b wan k o tienu
maam tie mumom. **11** Ala o tienu ŋalbalg bo dogd
nan u falu n ŋanan k bad b nub po yeni. **12** u falu n
yi ced tin ŋa o tienu mutuolin k go san k fagd yen
ŋanuna yab n suan ya tuonbiid n, mola ne wan t ji b
fid k yaye ya, yen yem n ŋam k dagd yen ti, k bie gbie
yen ya colung k t b tien o tienu. (aiōn g165) **13** Ti ya guu
k t tuonan yaa k t suan n ya mangd o tienu pal k bie
gbengd u b ja jiesu sanl t baa colin o maami. **14** Wan n
tug u ba k yid salg t bid po k bua wan ŋam ti t bid
buolu kul, t bo ye yene k bie ŋud ti yen o som yal bo
wul i dipunponl po yen ya nuba ku bo lugd ba. **15** Did
yal k a b tun k ten b nub. ŋam b paag nub pala nand.
ŋan son la yen yikod. k u ba n da fid k mab n d na.

3 Ya tiadi'bi ban yi tieni bi yudanba yeni bi yikodanba
n bua yaali, ki colni 'bi k go yi bobni i bà ki cegini
tuonŋanli kuli sönma po. **2** Tiadi'bi ki ban daa maadi
mabiigu nulo po, ki lögidi a kunköna, ki colni i lieba,
ki go jiini i bà i lieba kani. **3** Ti mo bo ki cengi niba k
go ki colni. K bodi kaa ji yeni ti bà mi cacagnma nni
yen i manu nni. Ti bo ye ti biidi nni yeni ki nanga
nni. Ti bo k bua ti lieba ki go pia ti yantiabiidi ti lieba
po. **4** Ama u Tienu ti gaaka numondugu po yeni o
buama po, **5** O gaa ti po ki laa tie ti tuonŋanma yeni ti
mönkundi po ka ama o sugli po. O gaa ti mi ŋinwulma

malma nni yeni fuorjanma lebidima nni. **6** Jesu Kristi
ti gaaka po, u Tienu yadi fuonjanma ti po ke li yabi. **7**
O bo tieli li ki dugi k o ḡanbidi po tin mō n tua faadiila
li manpaanli nni. (**aiōnios g166**) **8** Sawalo ne tie ti dugi o
po i. N bua k ḡan yaa maadi ki dugi li bona po i. Lan
fidi yaala ki yaaba n dugi uTienu po n tieni a bonjana
b liigi. **9** Ama lögidi yikodi makpaga, a kunkona, yeni
u buolu paadnma. Li tie ya bona ki dagidi yenli k gɔ
ki mɔni **10** fagini a bà yeni ya daano maadi ki guani
ledi ki bua mi paadinma ki siiga nni. **11** Ki bani ke o
nulo ne ki tuagi u sansiedu, k o tie ti biidi ki go bu
ki cuo o bà **12** Mini n ba ti sɔni ḣa Artmasi bii Tiki,
kagini a bà ki cua n kani Nikopoli min cuo ke n baa ye
naani gu faawaagu **13** kagini ki baa yeni Zenasi, yiko
gbanbandiciamo, yeni Apolosi, k lba n daa pɔdi. **14** Ti
niba ba bangi a tuojanma sɔnmi ki fidi ḡani i payiani
yia mɔni ki daa tie ya niiba kan fidi tieni bonli lan ba
binmi **15** Yaaba n ye ne kuli fuondi ḣa. Fuondi yaaba n
bua ti ki gɔ dugi ti po.

Filimo

1 min Pøl yua tie dansalg Jesu kristo po yeni ti nijua Timote fuod filimo ti dønli yen ti tuosonlielo. **2** Appia ti nisaalo yen Archik yua tie ti sije lielo Otieu. **3** Otieu ti ba yen ti yomdano yesu n ten yi o palu yen li pamanl. **4** N tug nni ki band Otieu ya yogu ki jandi a po. **5** N gba ki b maad ñanpia ya buam yen ti dugid yal ka pia ti yomdan yesu po yen yab n daan o niini. **6** N miad Otieu ki ya ñuntagu ki ti pia n ya ttee yen a tuona, yen a bojama yal ki ti baa sonn. **7** N waan li pamancianl yen li paapal ya yogu kin gbad ka suan yen n buam po maam. n nijua, klma a paag dankab paal. **8** lan n ced, yen ya ñaam k kilisu ten min waang tuonl. **9** li ñan n buam po min mia ya miabun, k ya li tie min tie yua: Min pøl ki tie nikpelo, mada k n tie yonbl yesu kilisu po. **10** N miada omiabu yaltie n big onesimi, k ji tua e nanlgan ba ne kamane, yomdiegun. **11** waa den cili pia buam ama monlan ji mon min yen fin ya po. **12** N suano wan guana kan o tie nan ngbanand bogdm. **13** N ya po bi bua waa ya ye n kan: o bi ba fid ga o tuonl ki son n po li laba manl po. **14** Mi bua mintien bonl ka gbad a ñonbun lan fid ya ñanbu ka ba tien n da paalu po ba n kalm, ama lan ya tie a buam. **15** klma ñma ban li ba fid onesimi den paad yena lan fid nan guan k lao yogu kul. (aiónios g166) **16** La tie nan o yombo, ama ki tie yen o yombo. nan ya ninjua buado. O tien paa, o ba tie a po lede. Nn waan tie ji yen ninjal ti yomdan ni. **17** O ñutaágun ya nin, gao nan li bi ya tie min. **18** Wan pia a po yal yen wan pia a po yaparl min ba paa. **19** N dian yal ñuan n ya nugu “min pøl, n ba pang a panl. n bua min tiada ka moa pia n panl”..... N bua min tiada ka moa pia n panl: fini modo. **20** Man, n nijua tien n po ya ñanb? yomdan po: song n paal kilisu buam po. **21** N danga ya tilin yen paal kul ka ba ñian mi mia maama. N ban molane ka ba tien lan cil mi mia maama. **22** k go kpan n po o diegu, n dan k nian ne monla e miadi. **23** Epafrad yua ye yomdiegun yen ni yesu kilisu, fuonda. **24** Mark kristark, demas, yen luk n tuosonlieb mu fuonda. **25** Ki ti yomdan yesu kristu ten o ñaalbalk.

Eblenba

1 Yugu ba u Tienu bo yi təginini i sani boncianli ki cedi o sawali puala n maadi yeni t yaaja -nba, ke li bo yi ki luo taalm jaa. **2** Ama juodi dana yaali ke t ye ne, u Tieenu cedi ke o bijua maadi yeni ti. U Tienu tagi bonli kuli yeni wani. Ke taa'o ke o tie yua ba yenddi bonli kuli. (aiōn g165) **3** O yii nni ke t tua u Tienu yudandi. Utienu n tie maam o ko tie n yeni. O maama yua pia u paalu yeni n cedi ke ḷanduna nni, bonli se li sisieno. O bo cedi ke bniba biidi piini ki gbeni, ke o ji doni ki kali u Tienu yudandi jienu poli po. **4** ke u Tienu cedi ke o cie maleki -nba. Nani u Tienu n bo cedi ke o cie'bi yeni; ke o pul'o ya yeli n pia t yudandi ki cie b yela. **5** U Tienu k bani maadi maleki -nba ke nene: «a tie n bijua i dinne min tie a báa» o go ki bani maadi maleki: «min baa tie báa a mo n ya tie n bijua.» **6** Nani u tienu n bo sóni o bijua yua pia u nugu bonli kuli po ya yogu ḷanduna nni. ke o maadi ke: «maleki -nba kuli n ya pug'o» **7** maleke-nba po wani u Tienu maadi ke: «o yi cedi o maleki -nba n kpandi nani u faagu yeni ke o tuonsónla n kpandi nani u muupieni yeni.» **8** Ama o bijua ya po wani u Tienu maadi; «u Tienu a baa kaa a badkpagili po i u ygu n tuu yogu ke bonli kuli fangi 'a' ke a kubi a badidanbili ki ḷmagidi bi niba yeni t mōnkundi (aiōn g165) **9** ḷjan buadi t mōnkundi ki yiedi t tuoniibi yeni po n cedi ke a Tienu lugidi ja ki tieni m kpama a yuli po yeni li pamanli. O bua fini ki cie a liebi kuli **10** Ke u Tienu go maadi: «O yondaan ki ciliga yogu fini tagi ki tinga ki go tagi poli yeni a nugi. **11** Poli yeni tinga baa bodi ama fin wani baa ye li kuli ne baa cadi nani liadili yeni. **12** ḷjan pəbini 'bi nani ban yi pəbini li liadili maam yeni b baa lebidi'bi nani ban lebidi u tiagu maam yeni. **13** U Tienu go k bani maadi maleki ba ke. «kali n ḷjieni» caa yeni min ba cedi ḷjan paadi a yibala **14** maleki -nba tie b le i? B tie yaaba tuuni u Tienu po ki dond'o ke o yi sən'bi ke ban gedii ki todii yaaba ba la gaa po.

2 Lan ya po n cedi ke li buali ke t ḷjanbi gaa ya tundili ke t gbadi k daa tudi sanu. **2** ki dugini maleki -nba n bo muadi t yaaja -nba yaa laabaal yua ya tie yaali ke bi niba dugi li po, ke li go bo tie ke nil kuli kpiagidi kaa colni li laabaal ke li cua yeni u tubidadu o po wan kpiagi maam **3** Li ji ba tieni ledi ke likan cua yeni tin'ba po. Li ya sua ke t ñoli kaa yiini li fiema maama

yaali mōni paaa? ki dugni o yonmdaano mōno bo kpia maadi li fiema maam, ke yaabi bo gbadi maad'ti ke li maam tie mōni. **4** ke u Tienu mo maadi ke li maama tie mōnmōni ki sóni u yaalidugu yeni u palugu tuona ke go puni bi niba fuongjanba puulu nani o yam n bo bua maam. **5** Yeni i mōni tin maadi ḷanduna yua po ne, u Tienu k cabi ke maleki -nba kaa ke ban ya die **6** Li diani u Tienu tili nni ke «U tienu o nisaalo tie be i? ke a baa tiani o po i? o nulo tie be i ke a baa nua o nunga nni? **7** A bo yuani u yogu waamu ke maleki -nba cie'o ki yuandi ten'o t yudandi yeni li seli. **8** ki cedi ke opia u nuu bonli kuli po. Utienu n bo cab'o ke o pia u nuu bonli kuli po yeni. Bonli ki sieni ke waa pia u nuu li po. Ama tinba wani daa nua ke o pia u nuu bonli kuli po **9** Tin la yaal n ne: yua ke u Tienu bo yuan'o u yogu waaam yeni ki cedi ke maleki -nba cie'o yeni Yesu i. ama mola u Tienu guani ten'o li seli yeni t yudandi. Ki dugini o tuo ki cagini ki kpe bi niba kuli po. U Tienu ḷjalibaligo po i ke o tuo li cacagikuuma. **10** Yeni i mōnmōni u Tienu n tagi bonli kuli. Bonli kuli tie o yaal i, o bo bua ke o bila boncianli n gaa o yudandi. Lan po n cedi ke l bo dagidi yeni wan cedi Yesu n yaa tie yua dagidi yeni wan sóni o tuonli. Ki dugini wan tuo gaa fala yua yeni po. Yesu n ko tie yua luodi u sanu ki cedi ke lieba baa m fiema. **11** wan cedi ke bi niba ḷjani ki dagidi u Tienu po. Wani yeni yaaba ke o cedi ke b ḷjani ki dagidi u Tienu po yeni tāá báa i. Lan po n cedi ke o jie i fei wan yiin'ba o ninjanba **12** ke go maadi: «N baa waani n ninjanba ḷjan tie yua a tantaanli siiga nni min yi dondi ja.» **13** Ke Yesu go maadi ke: «n baa dugi n Tienu po i"k go maadi mini yeni ya bila ke u Tienu kubi yeni» **14** Lani ya bila n tie niba ki fuso ki pia t gbannandi yeni mi sōma. Yesu mo tie nufuoga i i bani yeni? Ki kpe ke wan biidi sotaani yua pia u paalu m kuuma po. **15** Ke yaaba b yenma nni kuli b bo jie m kuum ki tie yonmi yeni wan ḷjani'ba lieni. **16** Yeni i mōnmōni Yesu k cua ke wan todi maleki -nba kaa. Obo cua ke wan todi Abrahami yaabila i. **17** Lani po n bo cedi ke o bo nandi yeni o ninjanba ke fidi ke tua sala yidikaa-nba kuli ciamo yua pia m ninñinma bi niba po ki ciibi u Tienu tuonli nni. yeni ke o bo tāá o bá ki yadi sala ke piini bi niba biidi. **18** Li biginli n bo bāà'o ke o la fala boncianla yeni po n cedi ke yaabi ke a bigina ba bāà'bi ke o ba fidi ki todii 'bi.

3 N naataani yinba yaabi tie u Tienu yaaba ke o yiin'i, ke yi taani tua o buolu yeni, lani i nuubina n ya maa Yesu po. Utienu səni wani ke tin dugi yaali po ki maadi bi niba nunga yeni, wan ya tie li sala yidikaaba kuli ya ciamo. **2** O bo lugidi wani ke wan səni li tuonli. Ke o gə səni li tuonli lan buali maam nani Moyisi n bo səni maam u Tienu deni yaaba po ke l k kpiadi yeni **3** Yesu bo dagidi n yeni ki gaa t yudandi yaali n yabi ki cie Moyisi. Li tie nani o tanmaalo n yi máá deni yeni. B yi pagi o tanmaalo i b yi k pagi deni kaa. **4** Yeni i mən̄ni deni kuli pia yua máá i. Ama u Tienu n máá bonli kuli **5** Moyisi bo tie tuonsənli ki tuuni lan buali maam u Tienu deni yaaba po. Otuonli bo tie ke wan ya wangbi niba u Tienu n bo maadi ti yaali. **6** MəLA kristi n ji tuuni lan buali maam. Ama wani tie u Tienu bijua ki pia u nuu o báa u Tienu deni. Tnba n tie o deni li ya tie ke ti pala páá; ke t go pia tin daan yaali ya po. **7** Lani ya po i ke fuorjanm maadi ke: «dinne n ya gbadi u Tienu nialu» **8** Yi daa ñali i tuba nani i yaaja -nba n bo yie ke b kan songi, ki bigin'o ya yogu ke b bo ye ki tinkuonga n yeni **9** UTienu bo maadi: Lani tinkuonga nni ke i yaajanba bo bigini ke ban diidi'n yeni ban bo li la n tuona. **10** Bina piina n siiga kuli lani ke n pali bo biidi b po ke n maadi, b li tundi tudi usanu i baa bani n səni. **11** Li pabienli nni ke n poli ki maadi: «Bkan baa ya dogu nni ke mini u Tienu bo bobini b po, ke ban kua ki fuodi. **12** Lani n naataani cuo mani i ba i siiga nni ke oba n daa pia maalibigu o pali nni, ki yie ki ñjoli o dindaano ke lan fagini'o yeni u Tienu yua fo **13** Ama ya paandi mani i lieba pala daali n tuu daali; ya yogu ke t ji ye ne, ke i siigs nni oba daa baa t biidi nni ke lan cedi wanyie u Tienu **14** Yeni i mən̄məni t tua Kristi yegini n yeni. li ya tie ke t ñjambi se ke li paa yaa caa juogi tin bo kpia se maam yeni. **15** Lan diani u Tienu tili nni ki maaadi yaali n ne. «dinne i ya gbadi u Tienu nialu yi daa ñali ituba, nani i yajanba n bo yie ke b kan songi u Tienu yeni. **16** Yeni i mən̄məni b le bo gbadi u Tienu nialu i? ki yie kaa songi'o i? Laa tie yaaba bo ñani Ejibiti dogu nni ke Moyisi ñmagidii'ba yeni kaa aa? **17** U Tienu pali bo biidi b le ya po i bina piina siiga nni? Laa tie yaaba bo tieni ti biidi ki kpe ki tinkuungi n kaa aa? **18** Ke b le i ke uTienu bo poli ki maadi ke b kan baa kua dogu baa nni ke o bo bobini b po ke ban kua fuodi yeni i? Laa tie yaaba bo yie ke b kan songi yeni kaa aa? **19** Lani t la ke b bo ki fidi kua ki dugini b bo ki dugi u Tienu po.

4 Tin cuo mani t ba ke u Tienu nbo puoni ya puoni yeni oba n daa ñjaa lan paad'o ke o kan baa li fuom. **2** Ki dugini t mə gbaddi li laabaali maama nani yaaba bo ye i tinkuungi n yeni. B bo k bāà ñuadi li po. Kelima ya yogu ke b bo ba gbadi li laabaali b bo k tuo gaa ke li tie mən̄məni. **3** Yeni i mən̄məni tinba yaaba n tuo ki gaa li laabaali. Tinba n bo la u Tienu fuoma. O maadi li fuoma po ke: «b kan baa kua ya dogu nni ke mini u Tienu bo bobini b po ke ban kua fuodi yeni» u Tienu n bo madi maam n yeni, ke nan sua o bobini li fuom, ki səni o tuonli ki gbeni hali ñanduna cilgi yogu. **4** Ki dugini li diani u Tienu tili ki maadi ke dana lele daali ke; U Tienu ba səni o tuona kuli ki gbenike dana lele daali o ba fuodi. **5** li gə diani lani kani ki maadi. B kan baa kua ya dogu nni ke mini u Tienu bo bobini ke ban kua ki fuodi yeni. **6** Yaaba bo k kpia gbadi li laabaali bo k la u Tienu n bo bobinini ya fuom b po yeni ki fuodi. ki dugini b bo k tuo gaa ke li tie mən̄məni. yeni lan kuli u nunfanbu ye ke ba fidi la li fuom ki fuodi. **7** Lan po n cedi ke u Tienu guani seni lidaali ki yiini li daali ki dinne. U Tienu bo maadi yeni t yaaja -nba l bo waagi yo. Ke o cedi ke Daafidi maadi li daali po t ba kpia ki diani maam ne. «dinne i gbadi u Tienu nialu yi daa ñali mani i tuba.» **8** Yeni i mən̄məni li bo ya tie ke Josuwe cedi ke b la m fuoma, u Tienu ji bo kan maadi datianli po. **9** Lani li bua waani ke m fuoma da sieni ki ye u Tienu niba po. Li fuoma tie nani u Tienu n bo fuodi dana lele daali yeni. **10** Lani yua la u Tienu n bo puoni m fuoma yua ki fuodi o mə gbeni o tuona ki ji fuo nani u Tienu n bo gbeni o yaali ki ji fuo maam yeni. **11** Lan ya po tin yaa gbaa ke tin bāà li fuoma ki fuodi. ke oba n daa ñjma t yaajanba taabuogu nni ki yie k kan songi u Tienu ki m tudima nni. **12** Yeni i mən̄məni u Tienu maama tuuni li tuonli ki go pia u paalu. Li go mani ki cie ki juga yua ñjona lie kuli po. Li kua hali t gbanu nni ki pan sia li pali; ki kua hali t tugida yeni a kpaba nni, ki waani t pala nni y. eni t maama nni yaali n ñjanaï yeni yaali ki ñjani **13** Ba borli ki ye ki wuo u Tienu po. Wan tagi yaala kuli o nua li kuli ki bani yaali n tie kuli. O kani ke yua baa t dugini wan səni yaali kuli. **14** Tin pia ya sala yidikaaba kuli ciamo yua ne k pia o lielo. Wani. Wan tie Yesu, u Tienu bijua yua doni hali poli po ki pundi uTienu kani. Lanwani li buali ke tin ñjambi yaa kubi t dugi yaala po i. ke lan yaa paa **15** tin ji pia ya sala yidikaaba kuli ciamo yua ne k tie tyua kan fidi ki jie ti m ninbaadm t gbalm yogu kaa. B bigin'o kaan kuli

nani tinba yeni. Ama waa bani tieni biadi. **16** Lani t ya nagidi u Tieu badikpagili kani yeni li papaali, lan kani ke li njadili ye. U Tieu ba jie'ti ninbaagu ke tin la o njalbalgo ya yogu ke t bua.

5 B yi lugidi sala yadikaa ciamo bi niba siiga nni. Ki kaan'o ke wan ya suani u Tieu tuonli bi nba po. Otuonli tie ke yi puni u Tieu u paabu i. ki go yid'o sala bi niba biidi po. **2** Nani wani mōno n tie m gbalm daano yeni. Lani o ba fidi ki songi m yam ki todi yaaba tie yanbōndanba ki tu u sanu **3** L gbalm po i ke l buali ka yi yidi sala. Laa tie bi niba biidi baba po kaa ama yeni wan mōno ya biidi po. **4** Oba k bani dini o bá yudandi ke wani n tie sala yidikaa kuli ciamo. Ama u Tieu n yi dini o nulo nani wan bo dini Abrahami maam yeni **5** Li go tie n yeni Kiristi mo ya po. Wani mōno kaa bo dini o ba ke o tie sala yidikaa kuli ciamo. Ama u Tieu n bo din'o ki maadi; «a tie n bijua i dinne mini n tie báá» **6** K go maadi tianli kani ke: «fini n tie sala yidikaa yogu n tuu yogu nani melikisedeki yeni» (**aiōn g165**) **7** Yesu n bo ye ki tinga ne po o bo jaandi ki doni o nialu ki fabini ki miadi ya Tieu n ba ñani' m kuuma nni. Wan bo jiini o ba u Tieu nunga yeni ke o bo songi o jaandi **8** Yeni wan bo li tie u Tieu bijua nandi kuli, wan bo cagini ya cacabuolu bo cedi ke o bandi li colini. **9** Wan bo sóni o tuona ya yogu ki gbeni canyiin ke o cedi ke yaaba n bo colini'o kuli la ya fiema k pia gbenma. (**aiōnios g166**) **10** Ke o Tieu dini'o sala yidikaaba kuli ciamo mekisedeki sala yidikadima sanu nni **11** t pia a bona boncianli k baa maad'i l po. Ama l paa yeni tjanbi waani li niima nni yi gbadu ki dugini i k gbia a bona niima nni tonma. **12** Lan pundi ya yogu ne li ji bo buali ke yinba n yaa tie canbáa-nba ki ya tundi bi niba. Ama ke i go daa bua ban ya tund'i ban kpia tundi o nulo yaali u Tieu maama po. Li ji po tie ke yi yaa je t jekpiagidi. Ke i ñaa lan'o ki bua m biinm **13** Yuanjaan biinm mo nan daa tie canpandiga i. O daa kan fidi tieni m paadima li bonjanli yeni u bonbiigu. **14** Ama t jekpiagidi tie b cianba yaali. Ban tundi je li jiema yeni, bani n bo fidi ki tia ki paadi li bonjanli ye u bonbiigu.

6 Lanwani ñaa mani ti ji yaa gaani bi cianba tunda ki ji ya caa liigi. ke ya tundili ke t bo kpia gaa Kiristi po yeni, tin daa tundi se li po. Li ji k buali ke ti guani ñanbi tundi ya bona ne po kaa. Lan tie bi niba n ñaa ya bontiotiedi bo buali yeni b kuuma yeni, ki ya dugi u Tieu po. **2** yeni ya tundili ke b tundi m ñinwulima

po, yeni ban yi maani i nugi o nulo po ki jaandi o po yeni yeni bi kpienma fiima. Yeni u Tieu buudi jiama yua pia u lebdu yeni po. (**aiōnios g166**) **3** Li buali ke tin gedu liiga i. **4** Yeni i mōni yaa danba ke u Tieu yienma fandi'ba, ke b gaa u Tieu paabi, kki gaa fuojanba, ki bani u Tieu maama n mani maam, **5** ki bandi ñanduna yua baadi paalu n tie yaali, ki yuandi baa yeni, (**aiōn g165**) **6** oba ji kan fidi cedi bani n guani ki mo kua b biidi po, ki dugini b guani kpaa u Tieu bijua li daapónponli po n yeni. ki cedi ke bi niba ji báà u sanu ki sugid'o. **7** Ya tinga po ke i taagi baa yogu kuli ke li songili ye, ke yaaba ko li tinga ke laadi ban bua yaala, uTieu yi yadi u fuojanma li po i. **8** Ama li yaa tie ke i konkoni yeni m jiama n pa li tinga po, li tinga tie fam i. Li kan waagi yeni uTieu n poli li tinga u ñobu. ban juodi ki sia'o u muu. **9** laniwani n dñonli -nba li ya tie ke t maadi n yeni mōno, t pala baa paa i po ke i tuagi u sanu yua ñani ki baa cedi yi la m fiema **10** Ki dugini u Tieu tie monkundaan i. o kan sundi ya tuona kuli ke i sóni, yeni m buama yaali ke i waani o po kuli ki go daa li suani kiristi yaaba kuli po. **11** Tin bua yaala tie ke yua kuli n ñanbi ya kubi ke li paa ki daa ñaa caa yeni juogi n yeni ke i la yi guu yaaala yeni i pala kuli. **12** t ki bua yi ñaa li kpajoli n cuo'i. T bua yi mo ñymaa yaaba bo dugi u Tieu po, ki juuni ki gaa u Tieu puoni t taabuodi nni. **13** UTieu n bo puoni Habrahami yeni o bo puon'o ki poli u Tieu yeli po i. ki dugini oba bo ye ki cie'o ke o ba poli ki taa o yeli. **14** O bo poli ki maadike: «yeni i mōni nba yadi m yedijanba a po, ki cedi a yaabilu n mali ki yaa yabi» **15** Ke Abrahami juuni ki giudi ki la u Tieu n bo puono yaali. **16** Bi niba n yi maadi m maama yaali ki go poli yeni, b yi poli ki taa yua cie'bí yeli i. Ke li ñöpoli n daa pia o ñoniagu **17** Lani u Tieu bo bua ke yaaba n ba gaa o puoni n ñanbi ki bandi ke o maama k pia lebidima n yeni. Lan po n bo cedi ke o puoni ki go poli. **18** Ke lan cedi t pala n yaa paa boncianla. U Tieu ki pua faama pálibi, Lani cedi ke t pala paa ke wan bo puoni ki go poli yeni ke li pia m lebidima. T doni u Tieu t candandi ke o puoni n paagi t pala ke ti ñanbi ki yaa kubi ya dandanli ke t pia ne. **19** Li dandanli tie t yenma po nani kudikpiagili yua yi kpaa ki ya kubi ñanduna mi ñinma n yeni, laa pia gbenma. Tin daanni yua nni yi kua tanpolu po jaanddñociangu nni. ki pendi u cincenciangu yua juani yeni ki kua hali deni. **20** Lan kani ke Yesu liidi ki kua t po, ki tie

sala yidikaa kuliciamo. Mekisedeki sala yidikaadinma sanu nni, ki baa ye yogu n tuu yogu. (aiōn g165)

7 Wani mēkisedeki bo tie salemi bado i. ki gō tie u

Tienu sala yidikaa. Abrahami n bo pua u tōbu ki paadi b batieba, ki lebi kuni wani mēkisedeki n bo tuog'o, ki yadi m yediyanba o po. 2 Abrahami taa wan bo pua u tobū ki fie yaali kuli, ki bōgidi taalm piig, ki taa yenma ki teni mēkisedeki. Yenma, Mekisedeki yeli niima tie o bado yua tie mōnkundaano. ke bonmlie po ke o teni salemi bado, ke li niima nni laafia bado. 3 ki bani mēkisedeki nāá bii o báa, lani yaa kaa o yaaja. laa diani kaanu ki maadi o maadi daali po bii o kuuma po. O tie nani u Tienu bijua yen. ki baa tie sala yidikaa u yogu tuu yogu. 4 Laa mēkisedeki nbo tie li nigbengili yua waa. T yaaja Abrahami mōno bo taa wan pua u tōbu ki fie yaali kuli ki bōgidi taalm piig ki yenma ki ten'o. 5 Moyisi yiko bo cabi Lefi yaabila yaaba tie sala yidikaaba yen. ke ban yaa gaani Isaraheli yabi buolu ban la yaali li binl nni. li bōgdima piig nni. yenma. B ninjanba isaraheli buoli ke b bo yi gaani. Ke b mōnan tie Abrahami yaabila. 6 Mekisedeki wani bo ki tie Lefi yaabili kaa. Ama o nan bo gaa Abrahami n bo pua u tōbu ki gaa yaal kuli bōgdima piiga nni yenli. ki gō yadi m yendijanma wani Abrahami yua bo gaa u Tienu puoni yen po. 7 Laa pia tama tama yua bani ke yua tie ciamo n yi yidi m yedjyanma ki biga po. 8 Lefi yaabila yaaba n gaani bi niba n yi la yaala li binli nni bōgidma piiga nni yen tie yaa niba t ba kpe i. Ama melikisedeki yua gaa Abrahami kani bōgidima piiga n ni yenli ye wani tie yua fo i. Nani lan diani o po maam u Tienu tili yen. 9 t ba fidi ki maadi ke Abrahami n bo teni Mekisedeki bōgidima piig n yenli yua yen ke Lefi mō bo teni o yaali yen wani yua ke o yaabila bo gaani bi niba n yi la yaali binli n bōgidima piig nni yenli 10 Ki dugini mēlikisedeki n bo cendi Abrahami yaa yogu yen. Li bo sua ke wani Lefi daa ye Abrahami daa soma nni ke b daa mal'o 11 UTienu bo teni Isaraheli yabi o yikodi ke li yikodi wangki Lefi cugili yaaba baba n baa tie sala yidikaaba. Ama li bo ya tie sala yua ke b ba yidi yen te ke Isaraheli yaaba ḥjani canyiin u bTienu nunga nni. Sala yidikaa yua bo ba cua kuli bo baa tie nani Haroni yen. Li sala bo kan fidi cedi ke bi niba n ya ḥjani canyiin u Tienu nunga nni yen po n bo cedi ke sala yidikatiano cua ki tie nana mēlikisedeki yen. 12 Lanwani li ya tie ke sala yidikaa dinma lebidi, li tie ke yiko n mō lebidi. 13

Tyonmdaano yua ke u Tienu tili maadi o po ne, o tie cugi tianli nni yua i. Li cugili nni oba k bani sōni sala binbindili tuonli 14 Yua kuli bani ke t yonmdaano tie Suuda cugili n yua i. Moyisi tili nni, naan kani ke o maadi sala yidikaaba po; o k maadi lba li cugili po. 15 Diidi mani yaal cedi ke li ji ḥjambī fandi t nunmu po tie ke sala yidikaa tiano cua ki tie nani Melikisedeki yeni 16 Wani bo k tua sala yidikaa nani yaabi ke yokodi bo lugidi'bib cugili nn yenkaa. Wan pia ya miali n kan baa gbeni paalu po i ke o tua sala yidikaa. 17 Yeni i mōni li diani u Tienu tili nni ki maaadi ke: «fimi n tie sala yidikaa u yogu tuu u yogu nani Melikisedeki yeni» (aiōn g165) 18 Yeni ke b piini yiko yua bo kpia ye ki dugini li yiko bo k pia paalu, li gō bo k pia ḥnuadi 19 Yeni i mōni yaal n ye ḥjanduna nni kuli Moyisi yiko bo k fidi cedi ke li ḥjani canyiin u Tienu nunga nni. 20 Yaal pugini tie ke u Tienu bo puoni i puoni i ki poli. Tiabi tua sala yidikaaba ke puoni ba ki pugini l po 21 Ama Yesu wani yua bo din'o sala yidikaa bo puon'o ki poli ki maad'o: «mini o yonmdaano npuoni ne ki poli, min yedi yaali lani n ba tieni n kan ban baa lebidi: a baa tie sala yidikaa u yogu n tuu yogu.» (aiōn g165) 22 Yeni ke Yesu po u Tienu ji cuo u dōnlugu yua yen'ti ḥjambī mōni boncianli 23 Yaal n pugini tie ke yaaba bo tua sala yidikaaba bo yabi ki dugini m kuum bo cedi ke b kan ya tundi ki ye ki tuuni li tuonli 24 Ama Yesu bo li fo i yogu kuli ke o sala yiodikaa k pia gbenma yogu n tuu yogu. (aiōn g165) 25 Lani po n cedi ke o pia u paalu yua pia gbenma ki ba fidi fie yaaba nagidi u Tienu ki dugini o po. Kelimaa wani li fo i yogu kuli ki jaadi ki miadi u Tienu b po. 26 Lani Yesu n tie sala yidikaa ciamo yua dagidi yen'ti. Wani ke u Tienu pali mani o po ke waa kpiadi k gō k pia biidi ke o paad'o yen t biidi danba ki don'o u polu ya polu. 27 wani ki tie nani sala yidikaaba cianliebi yeni kaa. La k buali ki daali kuli wan yi kpia yidi sala o biidi po o, ki t yuandi ki yidi sala bi niba biidi po. O taa o bá i ki yidi sala yenmi 28 Moyisi yiko n ko kaandi sala yidikaaba cianba yaaba bo tie yaaba ba fidi tieni t biidi. Ama Moyisi yiko puoli po. U Tienu maadi ki poli ki kaani o bijua ke o ji baa tie sala yidikaa kuli cianmo yua dagidi yeni wan sōni o tuonli u yogu tuu yogu. (aiōn g165)

8 Mōla tin yedi yaala nne; Ti pia obadciamo ke o kaa O Diedojienupo. 20 tie o kanjamō niijamo O Diedo kpaagcianmo kaa tie o nifosaalo ka. 3 Kelima badciamokulitieyua tiendi sala yeni a pada i. Li ḥjani ke yuakuli n yaa pia wan baa puni yaa paabu i. 4

Mola O Diedo ji bo ye ki tinga nni. O kan yaa tie padidaano kelima lanya niba ji den ye i. 5 Bi den tie niñama nani Moyize n den gaa O Diedo maama yaa yognu ke o den maa lipadidieli«ke ñantieni bonli kuli nani yaa yognu ke bi den waani a li juali po yeni. 6 kelima jesu gaa o badiciamo maama kelima o tie o kani paalo i mõmõnipo. 7 kelima lanya puoni ya den tie puomoni, puondi ji kan yaa ye. 8 O Diedo ñ den bandi li ñandunli biidi, o bo yedi: «Diidi mani a dana kpendi ke n baa cuo o ñonlipaangu yeni Israel yeni judas. 9 Li kan ya tie nani o ñonlikpeligu yua ke n bo cuo yeni bi yajanba ka yaa daali ke n bo cuo bi nuu ki gadi yenba Egypte tinga n ni. kelima bi naa cuo ñonli ñangu kaa n go naa ji tiani bi po. O diedo n yedi. 10 «Diidi mani ya ñonlipaangu ke n ji baa cuo yenba Israel yaaba yaa dana n kpendi» N baa ñani yikodi bi maalima n ni n go baa diani bi pala nni. N baa tie bi Diedo ke bi mo tie n niba. 11 Bi ji kan yaa findi yaaba ki maadi «A bani o Diedo» kelimabi kuli baa yaa bani nni ki cili ki biga ke yaa caa o nikpelo bi siiga nni. 12 «kelima n baa gaa bi biidi n ñgo kan yaatiani bi biidi po» 13 Bi baa yaa tua«boncanli i» O sundi o ñonlikpeligu po. wani n yedi yaa ñonlikpeligu ji bodi.

9 Mola, baa o ñonlikpeligu den yaa pia maa, yaaba n nua ki tinga bogda po. 2 kelima sala yudaano den bogidi yaa diegu nni ke o kpagu den se ke n jiema ye n den yii o kanjamu. 3 ke naan kani n den liegi wamu tie o kaanjamuciamo. 4 Li den liegi o kaanjamu ciomo. Lie nni o tadiciangu den se ki gbie li baali. 5 O ñonli ciangu tinga po den gbie bacianli ke ti kan fidi waani. 6 Ban den bogini ki gbeni, bi padidanba den kua cincanli po dieli nni ki tieni bi bogida. 7 O badiciamo baba i ñ den kua yaa dieli n tuani yema binli yenma sôma o ba yaapo yeni yaaba n den tieni yaa biidi ke ba bani lipo. 8 Mi fuoñanma daano bo waani ke o sôñjamo nan daa luodi o diekpeligu nan daa yaa baa ye. 9 Lan den wangi yaa yognu ne. Li sala yeni li pada kuli nani li daa kan fidi ki lebidi nilo. 10 O ban maadi mi jiema, mi ñima yeni yaa sala buolubo ye kuli. 11 O badiciamo bo cua nani a bonjana yaala n bo cua yeni. 12 Li ki tie i ñuabi yeni i ne soma ka. Li bo tie yaa soma moni ke o bo kua apadiciama kani binli yema. (aiõnios g166) 13 kelima i ñuabi, i ne soma yeni n fantanma piema yaala n ji bo ki moni bo paadiba yeni O Diedo bi gbannandi fiema. 14 Be n bo cedi ke o badiciamotuo ki tieni o soma o Diedo. O bo mali wan ñani li mi bõnma nn i ki kuani ti o Diedo kani? (aiõnios

g166) 15 Lanya po O tie O ñonjanmo candanbaanlo. Kelima naani ke i polidi ye, li tie taladi ke ban waani ka cincinli yua kpe. (aiõnios g166) 16 Kelima i puondi pia saala li yaa tie ke kuuma ye. Kelima waa go pia fuomake yua n tieni baa ye. 17 Yeni ke cincindõnligu den tieni ke sôma ki ye. 18 Kelima ya yogunu ke Moyize bo ñani mala o niba kuli po, o bo taa i ne yeni i ñuabi sôma yeni mi ñima ki wuli bi niba po. 19 ki yedi: «Li ne tie O Diedo ñonligu sôma ke O Diedo teni». 20 Obia bo tieni yeni a padicama po yeni li bogiditiadi kuli. 21 Mala bo tie bonli kuli n yi ñanbi yeni mi sôma i. Sôma yaa bo ye sugli bo ki ye. 22 Li yaa po i ke bo kpa ti yandi yaala n moni baa ya tie yeni a bonmona i. 23 kelima o badiciamo ki kua naani le bi togidi ke laa tie yeni i mõmõni. 24 O den ki kua ki bua wan tieni maama kaa ki kua o kanjamu binli kuli yeni tiama ya sôma. 25 Li ya bo tie yeni li bo kan ya ñani ban ya tieni ohali li ñandunli n cili ya yognu. Yenma baba i ke o tieniwanimono kipieni ti binli. 26 Nilo kuli ba kpe yenma, lan ya pendi, ti buudi n cua. (aiõn g165) 27 Nilo kulibakpe yenma, lan yaa pendi ti buudi ñ cua 28 Yeni ke o badiciamo bo kpe ki yiedi ki waani yaaba n daani ki guu.

10 U tieni balimaama den pia yaa bonjanla n baa ti cua yaa yinyinga laa tie laa bonjanla n tie maama cain. Yaaba n nangidi U Tieu kan fidi ke ya tie niñanma li yaa tie ke bi tiendi a pada yognu kulinani o padiciandaani. 2 Li yaa bo tie yeni, ti bo kan fidi ki yaa tiendi laa pada yeni bi bo wuli mi niñajama yenma baba i. Yaaba n bo ñuadi bo kan fidi ki yaa tiani ti biidi po. 3 Ama yeni lani yaa paditiadi ti biidi binli. 4 Ama i ne yeni i ñuabi sôma kan fidi ki piini biidi. 5 Mi fuoñanma n den mali li ñandunli nni, odenyedi: «ñjan da bua pada yeni sala. ñjan ñanmbi a gbanandi n po». 6 ñaa taa bonbili yeni apada ki tieni a pamanli. 7 Li yapo o bo yedi «diidi mani landiani nandi n po ki bua tieni ñjan bua maama.» 8 O bo cindi ki yedi; «ñjan bo gaa pada yeni sala yenibonbiidi ti biidi po, ñaa bia bo taa ke li tua a pamanla» Li bo tie yaa pada ke bo tieni yenibimala. 9 O bo gua yedi; «A laa, n cua ke min tieni a ñjan bua yaala» O bo buoni cincin mala ke bua mi yanduama n tieni yaa mala n tuani po. 10 «Lanya buama po i ke fuoñanma bi fie ti yenma ki ti ji ye yenmani nni. 11 Tianli po, bi padidanbi fii ki sedi ki ñonli yeni U Tieu daali kul. Bi tiendi daali kuli a pada ama baa fidi ki ñani biidi. 12 Tianli po kristi tieni bogidi yenla i hali yenidulña gbenma ki pieni ti

biidi. O kaa U Tienu nujendu i. **13** ki guu ke o yibala n kpe. **14** kelima bogidi yenli po ḥyanbi bi niba yen dulħa gbenma. **15** O cincinli o yedi; «diidi yaa dənligu ke n baa tieni yenma. **16** N baa kuanma n yaa mala bi pala nni ki bia diani la bi malima nni. **17** N ji kan yaa tiani bi biidi po yenli bi jije i. **18** Məla naani n tuo sugli abonapo, paadli ba kuli ki ye ti buudi po. **19** Lanya po n kpiilo, naaninpia ti dugdi kua yeniyudaano sōma. **20** Diidi wan luodi yaa sōnu ti po yenli o gbanandi. **21** O padiciamo n ye U Tienu kani yenli tin nangini yenli ti dugdi ki ḥjani ti pala nni malima biidi kuli. **23** Tin kubi mət bi biidi tuoma kelima U Tienu ye yenli ti. **24** Tin tugi nani bonjanla ti kuli yaa po. **25** Tin daa ḥjaa dənligu ti siiga nani tiama n tieni maama. Tin yaa paagidi ti lieba pala. **26** Lanya kaa ti yaa tiendi ti biidi tin bua maama, ti nan kan bandi məmoni, pada yaala n piini ti biidi naa ye. **27** Li puoli ti buudi ye ki guu ti ke o muu baa di U Tienu yibala kuli. **28** Yua n yie Moyize mala kuli baa kpe ke niba lie bii bitaa nua o. **29** Be ya fala n ji guu yua tabi U Tienu biga yua ke yaa dənligu tieni yenli mi sōma ki tie dənligunjanla. Yaa sōma n den ḥjaa Kristi yaa yaala. **30** Kelima ti tiani yua maadi «min i o jamualo» U Tienu baa bu lijandunli.» **31** li tie bonjanli yua n baa U Tienu nunga. **32** Ama yin ya tiani a dankpela po yaa daali ke i den ḥjani mi yenyenma nni, nani yen den cagini maama. **33** I den bili ti sugidi yeniti fiagidi. **34** kelima i pala den siadi yaaba nden ye limabili nni ki bia den tuo yenli pamanli mi piama gaama. I denbanike ipia ya piama kangbeni. **35** Lanya po daa ḥjamani ipala n wadi. **36** kelima i pia mi junma U Tienu n bogidi yaala po. **37** O yognu ya pugni wanma, yua nbaa cua baa cua. **38** Yua məni baa yaa ye ama o ya siedi n kan ya tiani o po. **39** Ama ti ki tie yaaba nsiedi. Ti tieyaaba daani ki gu bi nanliga.

11 Məla li dandanli tie yaasanbili daani paani. Li tie yaala gu yali ke a daa la. **2** Lanya po ti danba bo gaa Kristi. **3** Li dandanli po, ti tuo ke li ḥjanduli den tagi U Tienu buama po wan bua maama. (aiōn g165) **4** Li dandanli ya po i, ke Abel bo teni U Tienu yaa padli n cie cain. Lanya po i ke ti den la ke li ḥjani. Ke U Tienu bo pagi o o sala po. Li dandanli po, Abel bo maadi yaala n ḥjani o po. **5** Li dandanli po i ke Enoki den ḥjani ke ji la kuuma; «o den ji la kelima U Tienu bo ḥjani o» kelima ki fidi ban ḥjani o, o den yedi ke U Tienu pali mani o po. **6** dandanli yaa ye li pa yenli U Tienu pali n yaa mani a po. Kelima yua gaa U Tienu baa yaa

daani ke o ye. **7** Li dandanli yapo ke Nowe bo bandi li sənbirjanli. Ke o den kəni yenli lijandunli ki yendi li dandanli gaama. **8** Li dandanli po i ke Abraham bo fidi ki gadi naani keo bo gaa o faali. O bo caa ke a bani wan caa naani. **9** Li dandanli po ke bo ye ki tinqonkagi nni o caani yenli. **10** kelima o den guu yaa dogupienu ke U Tienu maa. **11** Li dandanli gaama yaa po i ke Abraham fidi ki baa ki biga yenli o pua Sara n bo tie ḥjølga. Li den tieni yenli wan bo padi kuli kelima bi bo ye yenli bi dandanli yua n bo puonma po. **12** Lanyapo i ke yenli wan bo ciandi kuli, ke o baa bacianli. Bi ji bo yabi nani i ḥjmabinmu yenli nani mi ḥnjinciamo tanbiiniyenli ke kan tuo codi. **13** Bi kuli bo ye yenli li dandanli ke puoni ba kuli ki tieni. Bi bo bandi ke bi tie canba ki tinga po. **14** kelima yaaba n maadi lanya maama kuli lingi ban baa yaa ye naani. **15** Bi bo yaa bua ban ḥjani yaa dogu, nani bi guani ki kuni. **16** Bi bo lingi dogu ḥjanu ke o diedo den tuo ki gaaba ki lingi u dogu bi po. **17** Lan ya po i ke Abraham n bo la yaa ḥjanma ke o teni Izaka, li bo tie o bija yenga keo bo tuo ki teni o wan bo la lidandanli. **18** Abraham ke o bo yedi o. «ke izaki po ke o miana ba ḥjaa.» **19** Abraham bo tuo ke U Tienu baa fidi ki fiini Izaka. **20** Li dandanli po i ke Izank yadi mi yedirjanli Jakoba yenli Izai po. Yaala n den nua yaa bona n kpendi po, **21** Li dandanli po i ke Jakoba n bo n bo bua kpe yaa yognu ke o bo yadi yedirjanma o biga zozefa po. Zakoba bo ḥjiii o lanbanli po. **22** Li dandanli po i ke zozefakuma bonagidi ke o maadi yenli Israel bibi bi Egipiti gadima po ke madiba ke ban tugi yenli o kpaba kuli. **23** Li dandanli po i ke Moyizi wan bo mali ke o danba bo wuoni o ḥjmaalita i kelima o bo ḥjani, ki pendli. Bi bo ki jie o bado mala. **24** Lanya po i ke Moyize n bo kpaadi o bo yie ke ban daa yuu Farawon bisalo bija. **25** O bo tuo li mabili yenli UTienu yaaba ki cie yenli wan yaa ye o manu nni. **26** O bo tuo i fe yenli Kristi kani ki cie Egipiti baali kelima o nymbina kuli bo ye ya baali n kpendi po. **27** O bo tuo ki gaa Kristi ke li tie baa cianli o po ki cie Egipiti baali. O bo ki jie o bado, o bo tuo fala ki daani yua ke waa baa ki laa. **28** Li dandanli po i ke o bo tuo yaala n ye Israyeli. **29** Li dandanli po i ke o bo puodi li ḥmogi mənli nni naani ki tinkuonga po, Egipiti yaaba bo bigni ke ban puodi bi bo baa mi ḥjinma nni. **30** Li dandanli po i ke Jeriko guona bo baa yaa yognu ke bo lindiba danalele. **31** Li dandanli po i ke Raaba li conconli bo kikpe. **32** Ti bia baa fidiki pugni be? kelima o yognu podi yenli tin maadi Gedewon, Baraka, Samison, Jepiti,

Davidi, Samiali yeni a labaali muanda kuli maama. **33** Yaaba n den fidi bi tuoma po ki paadi bi baditieba diema ki kuani mi yanduama, ki baa i puondi. **34** ki go gbindiyya fantama n co jama ki sanikifaabi bi yulamu jugisiemu ñona nni, ki paani i yiani, ki tua jakonda bu tøbu nni, ki deli bi nilaba tøgola. **35** Li dandanli po den cedi ke potøba baa ke bi kpiiba n kpe go ki fii bi tinkpiba siiga. Bi den waani bi nitianba mo fala ke baa tuo ki ga mi faabima kelima bi den bua ki baa yaa tinkpifiima ñjani ki cie. **36** Bi den ñuadi bine ki pua ba i baliji, ki go kpaa bi tianba ti kpaadi ki kuani ba li kpaadidieli nni. **37** Bi den lugidi bine a tana, ki go waani bi tianba yeni mu jugisiemu. Bi nitianba mo den tie luoda ki gøgødi ki yie ti pegbanli yeni ti ñuagbandi, ke bi niba bia bipo ki wangi ba fala. **38** ñanduna ki den pundi ki yaa pia laa nimoanba o niinni. Bi den gøgødi mi fanpienma nni yeni i fali nni kuli. **39** Baa ke bani kuli den baa ke U Tieuñ tieni bipo o siedinjamo kelima bi dandanli yaa po, baa den baa wan den niani ba yaala, **40** kelima U Tieuñ den jagi tipo yaala n ñjani ki cie, kaa bua ban ñjambi ki dagidi cain ke tii ye lienni.

12 To, kelima yaa siedinba n yaba boncianla lindi ti nani ku tawaligu yeni, tin tugidi mani yaa tugili n yie tipo kuli leni yaa tuonbiadi nyaba ki lindi ti, ki yaa siani yeni li juunli yaa nuama n bili tipo. **2** Tin yaa siani ki nua Jesu yua n tie li dandanli cilika yenili ñjanbika. Kelima yaa pamanli n den bili o po yaa po, o den tuo li daponpønli yaa kuuma, ki fali yaa fe n ye lienni, ki kali U Tieuñ bali kalikaanu jienu po. **3** Yin kpaagikpaagi opo mani, wani yua n denjuuni yeni ti tuonbiadi danba n den yie opo maama kuli ke lan todii yi yin da cogi ki luo li papaa ki cedi. **4** Yin koni yaa kònli yeni tituonbiadi yeni, yi daa koni hali kebi wuli yi sôma. **5** Yi sundi U Tieuñ n tundi yiayaa tundi nami bibaa nbaa tundiobila maama ki yedi: «N bijua ñjan da fali o Diedo Ntundi a yaa tundifala, ki da luo lipapaali wan fuyeni a yaa yogunu. **6** Kelima o Diedo tundi wan bua yua yeni fala, ki pua wan nua yua ke o tie o biga kuli.» **7** Yin juunimani yeni laa fala. U Tieuñ tiendi yi yeni kelima o nua yi ke tie o bijaba. Ki bonjaga n ye ke o baa kan tundi o tundifala? **9** Ti baanba yaaba n tie nisaaliba den tundi ti tundifala ke ti fangi ba. Lawani lii pundi tin miini ti yula ti Baa yua n ye tanpoli kani, ke tin yaa pia li miali. **10** Ti daanba den yen tundi ti tundifala u yogunu waamu bebe nani ban sua ke

li dagidi maama, ama U Tieuñ tundi ti tundifala ti ñjamu po ke tin taani yeni o gagidijanma nni. **11** Li tie mòmòni ke tundifala kuliyan cili ki yaa tie pabiidili bonla kaa tie pamanli. Ama li yen yuandi ki cuani lan bangi yaaba yaa po mi teginma yeni mi yanduanma. **12** Lanwani yin paagi mani yi nii yi n yogili, yeni yi duna ya n tadigi. **13** Yi taana n yaa ñjua yaasani n cuubi ke yua n diani taali n da kpigidi, ama lin paagi. **14** Yin lingi mani mi yanduanma yeni bi niba kuli, ki go lingi mi gagidijanma, kelima yua n naa pia mani kan le o Diedo. **15** Yin fangi mani yi yula ke oba n da muni o yuli U Tieuñ ñjanbili. Yin go fangi mani yi yula ke yaa jiinu n bia ki to kuli n da tua a benkpela, ki cuani ti yanyagidi ki yaa jøgindi bi niba bonciala. **16** Yin go fangi mani yi yula ke oba n da tie conconma daano, yeni yua n falyaala n gagidi naniEsayiyan, yua n den kuadi onikpedikelima jeyenmapo. **17** Yi bani ke lan pendi, wan den bua obaa n gaali o, waa den baa. Baa keo den lingi yeniti ninsiidi, waa den fidi ke o baalebidi jagili. **18** Yii nagini ban den baa fidi kisii yaa juali, yaali n co mi fantama. Yii nagini ku gbangbadibiadigu yeni li biigciali yeni ku fanciangu **19** yeni kakaci piebima yenui nialu fuugu nden ye naankani. Yaaba n den gbadilaanialuden mia ke wun da gomaadiba baamayenmaki pugini. **20** kelima baa den fidi yaa ñøbonli n tie ne: «Baa yaanga yaa sii li juali, ban ludi o a tana» **21** Ban den laa yaala yeni kuli den pia i jeje hali ke Musa yedi: «N jie ti jawaandi hali ki digibi.» **22** Ama yi cua Siyono juali, lani ntie U Tieuñ yua n ye ki fo yaa dogu, yaa Jelusalema n ye tanpoli kani, malekimba yaaba n yaba ki pundi a tuda tuda yaa kani. **23** Yi cua yaaba n tie U Tieuñ bikpiala, ban diani yaaba yaa yelatanpoli po nitaanli kani, yi cua U Tieuñ kani, bi niba kuli bujialo kani. Yicuabi niteginkaabanaani n ye naakani, bani U Tieuñ n ñjambi yaala ke bi dagidi cain kani. **24** Yi cua Jesu kani, wani yua n tie o ñjantaadipaano yaa candanbaalo, yeni o sôma kani yaama n mii ki maadi yaa maama n ñjani ki cie Abela yaa soma n den maadi yaala. **25** Fangi mani yi yula ki da yie ke yi kan cengi yua n maadi yeni yi møla. Kelima yaaba n den yie kaa cengi yua n sôgini ba U Tieuñ maama ñanduna nni naa den fidi ki sani ki ciadi. Lanwani ti yaa yie kaa cengi yua n ye tanpoli po, laa pia tama ke ti kan fidi ki sani ki ciadi. **26** Laa yogunu o nialu den teni ki tinga digibi, ama møla o niani ti yaa ñønianu n tie na: «Yenma goga, nbaa teni ki tinga n digibi. Li kan yaa tie ki tinga bebe

ka. N baa teni tanpoli moko n digidi.» **27** Lan yedi: «Yenma goga, » yeni waani ti ke yaala n tagi ki baa fidi ki digibi kuli, baa pendi, ke yaala n kan digidi mo n suagi ki yaa ye. **28** Lanwani, kelima ti baa baa yaa diema n kan digibi, tin yaa ye leni i tuondi, ki kpiagidi U Tienu ki yua o yeni li fangili yeni ijejekie li mani opo. **29** kelima ti Tienu tie yaa fantama n bolindi.

13 Suagi mani ki yaa pia mi buama yi kpiiba po.

2 Yin da sundi mani ki yaa gaani bi canba cangu. Kelima bi tianba den tieni yeni ki malekinba cangu kaa bani. **3** Yin yaa tiani mani a kpaada po nani yi moko taa yeni ba ki tie kpaada yeni. Yin go yaa tiani ban faligi yaaba po, ki bani ke yi moko ye ti gbanandi nni ki tie ban baa fidi ki faligi yaaba. **4** Bi niba kuli n yaa jigindi li potaali, ki da tuo li potaalyaa duanun tabi yeniti jogindi. Kelima, U Tienu baa jiatu buudi yeni mi conconma buoli danba kuli. **5** Yin da pa maniyi yula i ligi buama po. Ama yin yaa mangidi yi pala yeni yin pia yaala mola kelima U Tienu yedi: «N kan ja ja, N kan lu ja hali abada.» **6** Lanwani tipia li papaali ki yedi: «O Diedo n tie n todika, n kan jie pu. O nisaalobaa fidi ki tieni nni be?» **7** Yin yaa tiani mani yi gobidikaaba po, bani yaaba n den waani yi U Tienu maama. Yin kpaagi mani bi yema yeni bi juodima ki yaa togidibi dandanli. **8** Jesu kilisiti tie yenma wonli yeni dinla yeni yaa yogunu kuli. **(aiōn g165)** **9** Yin daa gaa ti tundi yuodi, kelima li yani ki pala n yaa gbie sugli. **10** Tin pia yaa padibinbinli, yaaba n tuuni li kani naa pia soni n ñani li jiema ki je. **11** Ama ti yandi yaaba ke bi kpaba ti biidi po sôma ke o padibado cua yeni li o kaangagidijami nni. Ama bi yen ñani ban kodi yaa yandi li ñagilinni niinipo. **12** Ama jesu mo bo cagini bi niba po yeni o sôma. **13** Lanwani tin ña mani ki gedi o kani li ñagili nni niinpo, ki taani yeni o ofe nni. **14** Kelima nekanba yanduna nni tii pia yaa dogu n baa ye yaa yogunu kuli, ama ti lingi yu n baa ti cua. **15** Lanwani kelima Jesu po, tin yaa pali mani U Tienu po yaa padili n tie ti pagidi yaa yogunu kuli, la tie ti ñona n yaa pagi o yeli. **16** Yin daa sundi ki yaa tiani mi yjanma yeni ti bulcindi, kelima lani ntie yaa pada buolu n mangidi U Tienu pali. **17** Yin yaa tuodi ki yua mani yaaba n gobidi yi, ki yaa fangi ba kelima bi gu yi naani, ki bani ke bi baa togidi U Tienu yi maama. Yaa tiendi mani yenike ban fidi ki yaa togidi ma yeni li pamanli kinnaa yebidi, kelima li kan yaa pia yipo fuomaba. **18** Yaa jaandimanitipo kelima ti

bani cain ke ti pala siadi yani ki go bua ti tagi nyaa tiegili bonla kuli nni. **19** Min miadi yaala hali bonciala tie ke yin yaa tiendi yeni ke U Tienu npa nni u saanu min go ki cua yikani tontoni. **20** Mi yanduama Tieni yua n den fiini ti Diedo Jesu bi tinkpiiba siiga wani yua n tie i pe yankpaciamo, kelima o sôma yaama yaa yogunu kulipo. **(aiōnios g166)** **21** Wani n teni yin fidi ki yaa tiendi yaala yani kuli. Wani go teni Jesu Kilisiti n yaa baadi ti kpiagidi hali yaa yogunu kuli. **Amina.** **(aiōn g165)** **22** N kpiiba, n mia yi ke yinjuuni kiga i nnaa tundi, kelima min diani yipo yaa maama ki fuu. **23** N bua yin bandi ke bifaabi ti kpiilo Timot. O yaacua n kani tonma, ti baa yegi kicua ki le yi. **24** Yin fuondi mani yi gobidikaaba kuli yeni bi nigagidijanba kuli. Yaaba n ye hali diema fuondi yi. **25** U Tienu yjanbdi n yaa ye yeni yikuli.

Jaki

1 Min jaki, u tienu yeni jesu kilisito naaciemo, n diani yinba piig n buolilie yaaba n yadi yadi ke ye ḥanduna nni kuli po, n fuodi bonjanla. **2** N kpiiba, yin ya nua ya bigina kuli n cua i kani ne tie panmanli ya bona. **3** Kelima i bani ke dandanli bignma ba cua yeni i juunli. **4** Ama yin ḥaa ke li juunli n səni o tuonli ke juodi cain. ke yin tua ke yaabi n ḥani ke dagdi cain, ki da ke luo ba bonli kuli. **5** I siigan, nilo ya ke pia mi yanfuoma wan mia u tienu yua tieni bi niba kuli yeni li bulcindi, o kan fun yeni, o ba teni. **6** Ama wan mia yeni li dandanli, ke da mali ko b la bii o kan lai? Yua mali ko kan la tie nani mi ḥinciamu guona, o faalu n figi ke pendi ya yognu yeni. **7** Ya nilo n tie yen kuli n da mali ko ba la liba kuli o yonbidaani kani. **8** O tie pala lie daano ke se kaan yendu o bontitiedin kuli. **9** Ti kpiiba nni yua n tie luodo pali n ya mani yeni u tien'o n sen'o maama. **10** Yua n tie piado mo pali n ya mani yeni u tienu n jiin'o maama, kelima o ba kpe nani o mua puugu yeni. **11** O yienu pudi ke o wulgu boncianli cedi ke ti muadi kuodi, ko puugu mo suodi, lan pia ya jawama mo bodi, o piado mo bu juodi ke suodi yeni o bontitiedin nni. **12** Li pamanli ye yeni yua n fidi ki juuni li biginlin nni, kelima bi ya bigno, li kan paadi'o, oba la li miali yali ke kilisito yedi ko ba teni yabi n bua'og yeni. **13** Bi ya tunlin o nilo ya yognu, wan da yedi: "o tienu n tunlin nni" kelima bi kan tunlin u tienu wan tieni yaali n bia, wan u tienu mo kan tunlin nilo ba kuli. **14** Nilo kuli tunlini yeni o maalma, ke kua ti biidin ke li baadi yeni mi kuuma. **15** Lan wani, o maal biidi ya punbi, li ba mali ti tuonbiidi, ti tuonbiidi mo ya yendi o gbannandi kuli i, lan cua yeni mi kuuma. **16** N kpibعادiba, yin da bəndi mani i yula. **17** Li seli yeniya paabu ḥani ḥana polu, mi yinyiema baa kani, naani ke bonbonli, yeni lebdima ki ye. **18** U tienu yanbuama po i, ko den mal'ti, kelima o mənmoni po ke tin ya tie o tagma nni kuli o kpiagdi. **19** N kpibعادiba, yin bandi ya bonli ne, li pundi ke yua kuli n cengi tontoni, ki da maadi tonma, ke da biendi o pali tontoni mo. **20** Kelima o nisaalo pabienli kan fidi ki yeg yeni u tienu sanu. **21** Lan wani, yin lu mani yaali n tie ḥogindi yeni mi biadima kuli, ke ya ḥua u tienu n bulya maama i pala nni yeni kelima li ba fidi ki tindi i maalma **22** Yin da cengi u tienu maama beba, ke bondi i yula k mi cengma dagdi ama yin ya tieni lan yedi yaali mo. **23** Kelima yua n cengi u tienu

maama ke nan k tiendi lan buali yaali yua n nua o nungo n tie maama e nunualiga nni. **24** O ya siedi wan sundi toniton. **25** Ama yua n cengi bonjanla ya balimaama n ḥani cain, ki faabi bi niba, ki tiani wan cengi yaali, ki tiendi lan yedi yaali, lan nilo la li seli wan tiendi yaal kuli nni. **26** O nilo ya tama ko juuni ke naa cuo u lanbu, o bəndi o yuli. Lan ya nilo ya jaanma tie fanfanmi. **27** Ya jaanma ḥani cain, ke nan ke pia ḥogindi ti baa u tienu nintualin tie: ki ya todia kpieba yeni a pikuana bi fala nni ke goa cuo oba yeni ḥanduna ḥogindi.

2 N kpiiba, yinba yabi n daani ti yonbidaano jesu kilisito yua n pia ti kpiagdi yen, la ke ḥani yin ya tiendi n gagdima bi niba siigan nni. **2** Min bani yaali tie: ne o nilo ya cua ke kua li nintigilin, ke pili wula biagi bii i ligi məni biaga, ke goa yie ya tiadi n pia ti kpiagidi, ke o luodo mo kua ki yie akpalcal. **3** I yi jigndi yua yie ti tiakpiagidi yen, ke yedo: "kali ne tijigdi ya kalkaanu po, Ama ke nan yedi o luodo "fini n ya se lan kani bii fin wani n kali tinga nni t taana po. **4** Nani yii tiendi m gagdima i yanma nni ke goa yi i yula buud danma yeni i maal biidi kaaa? **5** N kpibعادiba, cengi mani, nani u tienu ke gandi yaabi n tie a luoda ḥanduna nuni po ke ban tua piada li dandanli nni kaaa? Ke goa baa wan nian ke ba puba yabi n bua'og kuli o diema nnii? **6** Ama yinba, n fali a luoda. Nani a piada ka mabndi ii, ke caa yeni bi buudanba kani. **7** Bani ka biidi ya yejanli n ye i nni. **8** Li ya tie k a kubi u tienu diema bali maama, nani lan diani maami yeni. Li yedi: "jan ya bua a lielo nani jan bua ayuli maama yeni." **9** Ama yin ya tiendi m gagdima bi niba siiga nni, i tiendi tuonbiidi, li bali maama mo buni ke cuo i, kelima yi ke miado. **10** Yua tuo ke kubi li bali maama, ke nan goa miindi ba maayenma bibe, o pia i talgi li kuli po. **11** Kelima u tienu yedi: "jan da commi" wani goa maadi: "jan da kpaa nilo" lan wani ya commi, bii ke kpaa nilo, a biidi u tienu maama yeni. **12** Lani, yin maadi ke goa tiendi yal kuli, yin bani k u tienu ba jia i buudi ke ḥaa. **13** Kelima u tienu n ba jia ti buudi ya yognu yeni, o kan jie mi ninñima yua den cagni o lielo po **14** N kpiiba, i li ke li baa ḥani o nilo n yedi ko pia li dandanli ke na ke suani tuonli li po, li pia be ya todima, o dandanli ba fidi ke tindo o? **15** I kpiilo ja bii pua ya luo ti tiayiekaadi, ke goa luo daali kuli li bonjekaali. **16** Ke i siigan yendo yedi o, ya kuni yeni mi yanduama, ke ban tongi o mu ke di ke guo, ama

ke nan ke pun'o yal n tie tilad o yema po, li pia i laa fuoma? **17** Li dandanli mo tie yene, li yaa pia atuona li tie yali n kpe. **18** Ama, o nilo ya yedi: "fini a pia li dandanli, n mo pia a yuona n ba yedi'o; waan nni, a dandanli yali n ke pia tuona, n mo ba waan na n dandanli kelima a tuona po. **19** A daani k u tienu ye ke tie yendo beba, a tiendi ke linjani. Ba a cicilibiada mo daani yene, ama bi jie ke digidi(jegli). **20** Fini, o yanluodaano ne, jaabani ke ya dandanli ke pia tuona tie fanfami. **21** Nani ti yaja Abalaham tuonjana po i n cedi ke bi den yi'og o nitieginka? Nani wan den tuo ke ba yidi o bijua Isak sala li padibinbindli po yen ka cedi ko tiegi i? **22** A la ko dandanli den taani ke yegi yene o tuona, ko tuona yen mo den cedi ko dandanli yani ke dagdi cai i n. **23** Yeni ke diani yedi yaali n tieni: Abalaham den daani u tienu, ko u tienu nuali o po lan ya bonli ke li tie teginma, lan ya po ke bi yi'ug u tienu donli. **24** I la o nilo tiegi kelima o tuona po i, la ke tie li dandanli beba po ka. **25** Li goa tie yene, liu poconconli Lahabi, o tuona po i ko tie nitieginka kelima o den gaa bi tondikaaba cangu ke cedi ke bi togno san tianu ke kuni. **26** nani ya gbannandi ke pia naano n kpe maama, li tie yene ke ya dandanli ke yegi yene a tuona mo kpe.

3 N ninjabi, bi tundikaabi n da yabi i siigan nni, ke sieni ke ya bani ke bi te ba bu'ti hali lan ya paa. **2** Ti kuli maadi tin bua yaali, nilo ya ke maadi yali n tie o pakonli, o tie ya nilo n tie niyanmo, ke go sieni ke conlin nni o gbannandi. (ke cuo oba) **3** Ya yognu ke ti taa i baabi ki loli i taam ñona po, bi yi coln'ti ke tiendi tin bua yaali. **4** Diidi mani o ñinbiagu, wani yene o yabndi kuli, niyendo ñmagdo ko caa wan bua naani. **5** Li tie yene, ke o nilo lanbu tie bo ñidiga ke nan ke sengi oba konman nni, o mu ñidiga n yi te di ke biani li fuali kuli. **6** O lanbu mo tie mu, ya ñandunli n gbie yene o yinyogu, ke jogndi o nusaalo gbannandi, ke biidi ti tajenli yenma, ke wan oba monosieni ke ye a maba nni. (**Geenna g1067**) **7** I yanbuoli kuli yene polu po mu nuami kuli, tinga nni bo balinkaana yene mi ñim nni bonfuoda kuli ye o nilo yikod po. **8** Ama nilo kan fidi ke paadi o lanbu, ke li tie ya yianu, ko gbie yene mi kuuma lobdi **9** Ti tugdi ti lanbu ke yiini ke dondi u tienu, t goa tugdi wani ke maadi ti maabiidi u tienu n tagi yaali ke tieni o ninnangu po. **10** Ya ñobu n maadi mi maajanma yene, lani n goa maadi ti maabiidi. N ninjabi, da ñaa mani lani n ya tie yene. **11** Bonga kpeli

ke ye ke puubi mi ñu yia maligi ke go puubi ya ñuma milgi ii? **12** O kankammu, n ninjabi, ba fidi ke loni luan tola ke li ya ki tie kankana i? Li tie yeni ke yañumi kan fidi ke ya maligi nani sicili ñuma yeni? **13** ñjmaa i, i siiga nni, gbie yene mi yanfuoma yeni o nunfanbu i? Wan jiini oba ke wani o tuona nni, ko gbie yene mi yanfuoma. **14** Ama, li ya ke i pia i pala nni ti maalbiidi, da dongi mani iba ke goa da pua faama ke sieni ke nua i moni. **15** Li yanfuoma ke ñani polu po ka ama i tinga ne po, li tie gbannadi yene sitaani yaali. **16** Kelima naani ke i nanga yene ti gbannadi buama ye, mi tudima yene ti bontitiedi biidi buoli mo gbie e. **17** Polu po yanfuoma n cindi ke moni, ke gbie yene mi buama, dagdi, ke taagi, ke gbie yene sugli, ke tieni a luajanma, ke k pia lugdima ke goa tuagi. **18** Laafiaa luana ñaa yabi n maadi i moni kani.

4 A konkona yene ti maa bidbidi ñaa le ee? Li ki tie i bonbuakaanan ka ke i kon yene i ninjab bi dandanlin nni? **2** I ponponcianli po cedi ke i k pia pu. I tie nikpala ke suani ke beli yaali ki kan la. I gba ke goa tuadi li ñaniali ki yi k laadi bonli ke dugni i ke buali u tienu. **3** I buali ke b yi ki tieni, ke dugni yi bani yin miadi maama ke kpaani ke buama n ti. **4** Yeni yin tie concona maama kuli, i k bani ke ñanduna ne buama tie konkoni yeni u tienu i? Fin yua n bua n donl yene li ñandunli, tie u tienu yibali. **5** A tila wang'i ti li kuli ke maadi ko u tienu n bua'ti ya po i ko kuan'ti o fuoma. **6** Ama i ke bani, u tienu tieni ya paabu yabi, li po ke i diani maadi ti: u tienu bieli bi japadami ama ki di sugli taligi po. **7** tug man i ba ki cabi u tienu, ke koni yene sitaani ke wan sani k fagdi i kani. **8** Nagni mani u tienu, ke wan fidi ke kobni ti, pit mani i nui, biidi daam, ke ñanbi i pala, ñjalaci danbi. **9** Ya ye mani o paasiadgun nni, ya mo mani, ya buudi mani! cedi mani ke laadi n tua kumoni, ke i pamanli n tua yinyog i po. **10** Jiin mani iba u tienu nungan, ke wan doni. **11** N ninjabi, da maadi mani liebi po, a ya maadi a ninja po, a bu a ninja, a kon yene yiko i, u tienu yiko. A ya koni yene yiko, a ji ke conlini yiko. ama a bu'gi. **12** Yendi beba n tie budi daano, u tienu, wani beba n ba fidi ke faabi bii ke biidi. A tie ñjmaa, fin yua bu a lielo yeni. **13** Cengi mani, yinbi yabi n maadi: "dinla, bii saala. ti ba gedi ya dogu ne, ti ba tuadi lieli po ke su bii ke ba ti ñuadi. **14** ñjmaa n bani yaali n ba cua saala, yene nulo yema n ba tua nandi? I tien nani ya walu yi cua ke pendi leni. **15** I bo ba yedi nanda: "u

tienu ya bua ti baa fo ke səni ya tuonli ne bii lielo. **16**
Molane, i wang'i iba i tuona po. Japaadi buoli kuli tie
fanma. **17** Leni yua bani mi ȳanma tienu, ke yen ke
tiendi, o tieni biidi.

5 Molane, yinbi bi ȳalmandanbi, ya buudi mani
bonciali yeni ya yubonli ba te cua i po. **2** I ȳalmano
bedo, ke a dundula mua i tiadi. **3** Ke i wula yeni i ligi
kuli kua i tanməni, ke li tanməni te ba fi ke sedi i po,
ki di i gbannandi nani o mu yeni. I taani i ȳalmano i
dajijuogi daali. **4** Diidi mani ya paogu ke i bo ba paa ka
ke pani i tuonsənbila yabi n koni i kpaabu, ke bi yiogni
yeni m tuama! Ke yabi den taani i bonkuodi yigni
pundi hali li kənli ya tienu kani. I yali iba ke tiendi yin
bua yaali i tinga po. **5** I pala kuli gbie yeni o mangu
yeni yin ke muani bonli gi tinga ne po ke wang'i tianbi
fala yen mi cicagmi. **6** I cagni ke go kpaa talginba. **7**
N ninjab, ya tie mani sugli dam ke gu jesu guanma,
nani o kpaalo n yi gu o kpaabu ūuadi maami yeni. Ya
gu mani nani i cincin taagi yeni i taajijuogi yeni. **8** I
mən ya gu ke bobdi i pala ke jesu da ke guani. **9** Da
mə mani i liebi po, n ninjab, ke ban te da bu'i. Diidi
mani, buud daani n se o buliñəbu yeni. **10** N ninjab,
tiadimani u tienu tondikaabi yeni o yegnkaabi n bo
laadi ya fala k pia ya pagniili u tienu maama muandun
nni. **11** Diidi mani ti yi yabi n juuni “nijanma.” i den
gbadi job n po puni ya juunli, ke u tienu ji bo te cedi
ko juodi ti ȳandin. **12** Ke fidi li kuli, n ninjab, da poligi
mani polu po, bii tinga po, ke buali liba kuli ya po.
Ama, yin tuo yal yin ji da lebdi, yin yie yal mə, yin
ji da guani ke tuo, ke fidi k yin da ba ti buudin. **13**
ȳmaa'i i siigan ne sieni ke ye fala n nni? Wan jaandi
janma. ȳmaa n ye li pamanlin nni? wan yin i biayani
ki dondi. **14** Nilo yia i siiga ne k pia laafiaa'i? Wan yini
o jaandidiegun nikpela ke ban jaandi o po ke səg'o m
kparaqnma. **15** Ke bi dandanli u tienu n nni ba cedi
ban paagi, k o ya tieni biidi kuli u tienu ba di sugli o
po. **16** Ya miadi mani sugli i biidi po yeni i liebi po, ke
fidi ki laafiaa. O nijanmo jaandi məni boncianli. **17**
Eli bo tie nani tinba yeni, k jaandi hal ȳanma k mia u
tienu ke taaga n da baa, ke taagi k baa ke biini bina
taa yeni ȳmaali luobi. **18** Ke o go guani ki jaandi, ke gi
taagi baa ke gi tinga fii yeni o luana. **19** N ninjab, li
ya tie ki siigan nni nul sani ki fagidi yeni u tienu, k
o lielo guani yeni'o **20** wan ya bani ki yua n gəgdo,
o faabi li daano ke go ūani'o m kuum taana nni, ke
wuoni o biidi boncianli.

1 Pieri

1 Mini, Pieri, Jesu Kirisiti n̄ lugdi yua ke o tua o tondo, n̄ dangi yi li tili ne, yinba yaaba n̄ dugi o po, yinba yaaba ke U Tienu lugdi ke yin ɣodi wani o bá. N̄ dangi yinba yaaba n̄ kua Pontu, Galati, Kapadösi, Asi leni Betani diema nni, yinba yaaba n̄ fagi leni ɣaljanli, yin dagdi leni ya diegu. **2** U Tienu, ti Báa lugdi yi na wani o bá n̄ bo tuodi ki jagi maama, ke o Fonjanma paadi ki seni yi, ke yin ya colni Jesu Kirisiti, ke o sôma n̄ cedi yin tua yaaba n̄ dagdi U Tienu nunga nni. N̄ miadi ke U Tieni n̄ waani yi o buama, ki puni yi mi yanduanma. **3** Dondi mani U Tienu, wani yua n̄ tie ti Diedo Jesu Kirisiti Báa! Wan bua ti ya po i, ke o cedi ke ti go dá pia li miali. Kelima, o cedi ke Jesu Kirisiti góa ki yiedi mi kuum puoli, ti bani ke o ba tieni ti po nani wan niani maama. **4** O cedi ke ti ba fidi ki daani ya bona ke begni ti po ɣaljanli nni, ya bona n̄ ba waagi li bina leni libina. **5** U Tienu guu ɣa leni o paaciamu kelima a dugi Jesu po. O guu ɣa nani lan buali maama, Tin ye ya yeniyenue ne juodma, o ba fie a Setaani paalu nui nni. **6** A pali mani kelima yaala n̄ ba ti cua po ama mólane i biidi i pala waamu, kelima ya bigna nmabndi waau waamu. U Tienu tuo ki cabi ke ban ya bigndi yi na ban bigndi wula ki bua bandi li ya li ya pia mayuli, kaa pia jogndi. ya bigna ke a laadi ne ɣani a po. **7** li bigna tie ke lan waani ke a dugi Jesu po. Li mõni boncianla U Tienu po ki cie ki tinga nni wula kuli, yaali ke u mu ba fidi ki biidi. Kelima a dugi Jesu po, U Tienu ba kpiagi **8** I bau Jesu bá leni yin ki la o. Bá leni yin ki nua o mólane, i pala mani boncianla; **9** kelima i dugi o po, U Tienu faabi yi i tuobiadi po. **10** Bi sawalpuuba bo cili hali ke li fagi ki maadi ya tondu ke U Tienu waani ba wan ba tini maama ki faabi yi dayenli. Bi kpaagi boncianla li bona po. **11** Bi den bua ban bandi Kiristu yantiali yaali n̄ ye bi niinni ne maad ɣyma ya maama i. Bi go den bua ban bandi lan ba tieni ya yogu. Bi tieni yeni kelima li yantiali yeni den tuodi ki waani ba, ke Kirisiti ba la fala, ki kpe, ke o kuuma puoli, o yudandi bona ba yuandi ki döddi. **12** Li den dogdi ki waani ba ke lan ya bona ki tuodi ki legdi, ki ba tieni bani ya po ka, ama yinba ya po i, ke bi waani yi o laabaaljamo, U Tienu Fonjanma yaama n̄ ɣani tanpoli paalu po, ke bá malekinba legdi, ke ban la yeni bi nunbu, ki bandi cain. **13** Laniya po i, ke li buali ke yin ɣagni yi ciamu a gbana, ki baa mi maaljannm, ki ɣa ti japaadi, ki ya ye

yeni li dandanli ki sedi taajalalie, ki guudi ya ɣanbli n̄ ba cua yeni Jesu Kiristu dögdim. **14** Yin ya tie nani ya bila n̄ colni yiko yeni, ki da togdi ya ɣalmanbuama ke yi den pia yin den tie yanböndanba ya yogu. **15** Nani yua n̄ yini yi gagdi ki ɣani yeni, imo n̄ ya tie yaaba n̄ gagdi ki ɣani i tuona nni kuli, nani lan diani maama: **16** I baa tie yaaba n̄ gagdi ki ɣani, kelima n̄ gagdi ki ɣani. **17** Li ya tie ke i jaandi ki miadi i Báa yua bu ti buudi ke ti ɣua yuakuli yeni o tuona, kaa pia lugdima, yin ya ye yeni li fangli hali tiga ne i miali banlu. **18** Yin ya bani ke li ki tie yeni ya ɣalmani n̄ ba dudi, lani yaa ka i ligi bii wula ka cedi U Tienu daa ki faabi yi yeni yin dini ya faali yi yaajanba fanfanma yeniyenue po. **19** Ama yeni Kiristu sôma yaama n̄ pia mi buama boncianla, nani ya pabiga n̄ ki pi biidi kaa go pia pôdi yaama yeni. **20** Bi den tuodi ki lugdi o ke ɣanduna da ki tagi, ke li ti dögdi ki waani i ya po mi juodma yogu. **21** Wani ya tuona po i, ke i dugi U Tienu po, wani yua n̄ yiedi Jesu bi tinkpiba siiga, ki puni o ti kpiagdi, ke i dudugdi yeni i dandanli n̄ ya maa U Tieni po. **22** Nani yin ɣuudi i pala ki ɣodi i mõmõni, ki baa pia payenli buama yaama n̄ ki pia jogndi yeni i, yin ya bua i lieba boncianla yeni i pali kuli. **23** Kelima i baa li miapaali, ke li naa ɣani ya bonbuola n̄ ba dudi kani ka, ama ya bonbuola n̄ ki pia dudma kani; lani n̄ tie U Tienu maama yaama fo, ki baa tundi ki ye hali ya yogu n̄ ki pia gbenma. (aiōn g165) **24** Kelima gbannandi kuli tie nani ku muagu yeni i, ke o kpiagdi kuli mo tie nani ku muapuugu yeni. Ku muagu ya kuodi, ku puugu mo n̄ baa; **25** Ama O Diedo maama tundi ki ye hali li bina yeni li bina. Ke lanya maama tie ban waani yi ya laabaaljamo yeni i. (aiōn g165)

2 Laani yaapo, yin ɣaa n̄ biadima yen bond buol kul, palalie malm, l̄ poponl̄ yen ti sugid buol kul. **2** Nani a canpandaanbua n̄ bim yinb n̄ yaa bua naajanma n̄ tie O tienu. **3** Li yaa tie ke, yi leni ki laa k O tien ɣaan. **4** Nagman O tienu kan ya tanl n̄ fo ki binub lun kO tienu gand line, ke li pia mayul boncianl. **5** Yin b yaab moa tie nan ya tana n̄ fo ten baa maa yi yin tua O tien fuom diegu. O fuom n̄ ye naan kan. lan yi baa tua yaasalayidlo ngagd O tienu po, k pad o po yaa pad n̄ pagidi, ki go man o po, kelma Yesu kristo yaa po. **6** Li dian ki yed: Diid n̄ bli siyon dogu nni li tanpuukal, min gand yaal ki ltie tanmonl yua n̄ dug li tanl yen po kul kan fiag, yen l̄ tingbal tancianl. **7** Laa tanl tie jingd yinb yaab n̄ daan po. Ama yaab n̄ kaa daan po wan,

1 tie b tan maab n den yie yaa tanl, lan n tua l tan puukaal. 8 B tuud klma baa tuo k daan o tienu maam. k b ji ba li tund k ya tie yene. 9 Ama yinb wan, yi tie ban den gand yaa buolu, o bad o salayidla, yaa buolu n gagd k ḷjan, wan baa yaa buolu yucel po. o yin yin k yin yi ña l biigl ni, k kua o yenm. 10 Ji den kpel ki tie o buolu ama molanne k ji tie o buolu, yii den kpel baa k o gbad ji po nuñima, ama moala o gbad yi po n nuñima. 11 N buakaab n mia k go tund yi, yinb yaab n tie camba yen b canb ḷjanduna ni, k yin yaa yied k da tiend o toabu yen yi maalmma. 12 Yin ya pia o yinyienu ḷjamu yen yaban k ban o tienu sigin. lan wan b ya mad k tien yaal n bia, ban la e tundjama k kpiagd o tienu, o cuam daal. 13 Lan wan, yin yaa jind yi yula klma yomdan po, b nuba n din ya bol danba kul kan, la tie n diem bad. 14 B gobnbanba kan wan soan yaaba ban yaa pa e tagl danba b biadman panpaani, k yaa pag yaab n tiend yaal n tiel mœa. 15 klma, otienu bua k yin yaa tiend yaal n ḷjan yeni, k fid k mumoni b yanbaandamb yen b yanbidanb ñoana. 16 yin pia n yam, k ji da tie n yam ya kpiagd n ba tie n biadm, ama yin yaa tie nan o tienu naacenb. 17 Yingni b niaalba kul, k bua yi lieb, yaa jie man o tienu, k conl ni o bado. 18 Yinb b naacenb, yin yaa fangi yi canbaanb, k miid y yula b kan, laa tie yaab n ḷjan k go ding bebe kan ka, ba yaaba yaa yama n pa mal ya kan. 19 B ya faligid o mial k waa pia tagil, k o tuo k gaa klma o fang o tienu, l tie yaa bonl n ḷjan. 20 bi ya faligi yi klma yi tiend t tuonbiad k yijuun, l baa cuan yi po be yaa pagd? ama ya tiend yaal ḷjan k b falii, k yi juun l tie yaa bonl ḷjan o tienu nintual. 21 o tienu den yin yi lan yaa po, klma kilisu wan oba modo den laa fala yinb yaa po, k ḷja yi lisan tong buol, k yin yaa ḷjua o ya fuunu. 22 Wan, waa den tien tuonbiad kul, baa den gbad bandugu o ñoabu ni. 23 Ban den sugo ya yogunu, waa den ñian. ban den falgd o ya yogunu, waa den fun yenba. ama o den tend o yul yua n jiag t buud yen n tegm. 24 wan yua n den tug ti tuonbid o gbanand ni o daagu po, k tinb yaa n kpe ti tuonbiad po yeni n ya ye k fo k baa tiend t ḷjand, l tie klma o yied ya po k yi paag. 25 Yi den tie nan yape n bod yen, ama moala yi guan yi yankpaagamo kan, wan yi guud ka ya kan.

3 Yinba bi puoba, yin ya jiindi yibá ki colni yi ciaba; yeni bi jaba siiga, yaaba n ki colni U Tieu maama n lá bi denpuoba yenyienjamaru po, ki mœn colni U Tieu maama. 2 Ban lá ke yi yenyienu ye u bá, ki ḷjani, kaa pia jogndi. 3 Yi ḷjamu n da tie yu ke bi niba baa

nua kav, nani ki piani ti yudi, ki pili wula biamu leni li laani, ki la ti tiagbengdi, 4 Ama, lan ya tie ya ḷjamu n ye yi pala nni, mi tagma nni ḷjamu yu n tie li papienli leni mi yanduanma, n pia ya dunga n yabi U Tieu kani. 5 Li tie yeni, yogu bá ke bi puojanba bo jiini bi bá ki colni bi ciaba, ki daani U Tieu nni, 6 Li tie nani Sara n bo jiini o bá ki colni Abrahami, ki bo yii o oyonbdaano yeni. Li ñani o kani ke yi tua bi jifanba, ki tuuni a tuomjana, ki jeje bá kan fidji ki ḷjmadji yi yama. 7 Bi puordanba, ya ye leni yi denpuoba mi yuafuoma nni, ki ya bani ke bi tie yaaba ki pia paalu ki pundi yi, ya colni ba kelima ban leni yinba n ba taani ki baa U Tieu kani ḷjalbalgo leni li miali. Yin ya fo yeni, ke libá n da tua bonpankaala yi jaandi po. 8 N maajuodma tie ne; yi vkuli n ya pia maalyenma leni yi lieba, ki ya gbia yi lieba ninñima, ki gbie leni mi buama yi ninjaba po, ki go ya pia mi ninñingbadmav, ki ya jiindi yibá yi lieba kani. 9 Da taadi mani ti biadi ki pa ti biadi, lan yaa ka ki taa ti sugdi ki pa ti sugdi; ama yin ya gaali yi lieba kelima lan ya po i ke o yini yi ke yin baa o kani li seli. 10 Yua bua wan ya pia li miali, ke saala po lan ya ḷjani o po, wan cuo o ñobu yeni o biadima, k go ḷja u faagu. 11 Wan ḷja u bonbiigu tiema ki yaa tie yaali ḷjani, ki ḷjodi mi yanduanma. 12 U Tieu nubina ma o numoma po k o go cengi bi jaandi. Ama u Tieu nungi mœni yaaba tiendi ti biidi po. 13 ḷjma bo fidji ki biidi ḷja ya yogunu k a tie yaali ḷjani. 14 Ama li ya sua k a laadi fala ki dugni ḷjan ḷjua i momœani ya po mi yedijanma tie a yaali. Yin daa jie ki go daa ḷjmadji i yama. 15 Yeni lan kuli doni mani jesu yeli i pal nni. ki ḷjanbi bobni ki ya guu yaaba ba buali yi yaala ya po cedi k i dugi u Tieu po. Ama yin yi tieni li kuli ne suoo yeni li colini. 16 Yi mœndi ki togu n ya ḷjani, ki yabi sugdi jesu ḷjodima po, bii g maadi ti mabiidi ti po, ban fiagi. 17 A li ya tie u Tieu buama po ti la fala mi ḷjanma tiema po latu yeni ti la fala ti biidi tiema po. 18 Kristi mo la fala yema t biidi po, wan yua bo tiegi, o la fala tim yaaba bo tie ti biididanba po. Ki wan fidji ki nagini ti u Tieu kani. Bi bo kpa'o yeni o gbanandi, ama k o naano yiedi. 19 O tagnmi bo gedji u tinkpiigu nni ki muadu u Tieu laabaali 20 Ban yaaba bo ye li mabili nni ki bo k colini ya yogu k u Tieu bo puni li juuli ki guu Noe yognu yeni ya yognu k o bo kpaagi gu ñinbiaciangu yaali k u Tieu bo fie nibyiani mieli mi ñinma nni. 21 Li tie mi ñinwulma bonnannanli yua gaa ti dinne ki laa tie nani o yuudi ti jogndi ti gbanu po ka. Ama ya bontitiedi n ḷjani u

Tienu nungi nni Jesu Kristi yiedima nni. 22 Yua ye u
Tienu jienu po wan doni poli naan kani ki menekinba,
u paaciandanba, yenibi yiko danba colin'o.

4 Lan wan, klma kilisu den laa fala o gbanand po.

Yi mon bobn k sed lan yantial, klma yua laa fala o
gbanand nni paad t biid. 2 Lan ya po, ya dana sien o
po hal omial bianu, yin da go mad ki bua ti gbanand
buam ka, ama o tienu buam. 3 Li yaabd klma ya yogu
n pend eden sonn yab n k ban o tienu ya tuona li po
n conconma, yen t gbanand bon bua kaal biadla po,
li da ñugaadl k di k ñu pend yen e buuli po. 4 Li tie
boncanl, yin da tie tomtom k ban kua n conconm
sanu nni yen ban ya pua e po ofagu. 5 Ama bi baa wan
yua bonmn k ba jaa t buud yab n suo yen yab ban kpe
kul. 6 L tie lan ya po k b den wan o tienu labaal yab n
kpe kul, k ban fid k ya pia o tienu mial klma n fuom
po, ban den bun b nub gbanand po klpen. 7 Bonl kul
jijug nag. yin ya fani k ñjanb ya kub e yula k ya paa e
jaand nni. 8 Lan fid bonl. Yin ya buaman e lieb yen
e paal kul, klma n buam piin t biid boncianl. 9 Yin
yaa gaan e lieb cangu, k da yied man. 10 Nan yi tie o
tienu ñabal bogid ka ñama, yua kul ya suan o lielo po
yen ya paal ko den ga. 11 Nul ya maad, lan ya tie nan
o tienu maam. Nul ya pia o tienu wuol wan ya pial
yen ya paalu k o tienu tien lan fid bon kul o tienu
ya kpiagd yesu kilisu po. yua die t kpiagd yen o palu
abina yen abina, amina. (aiōn g165) 12 N buakab, lan ludi
y nan boncanl yen, yen ya fala n bacia k bigne kul. 13
Ama e paala n yaman, klma y tan yen kilisu o falan,
okpiagd ya cua ya yogu e paala baa mann paa. 14
Biya sugdi y klmakilisu yel po, li pamarl n ya ye yene
klma t kpiagd fuom yen o tienu fuom ye yene 15 Ama
e sigan o ba kul n da laa fala klma o tie o nikpaloo,
nan o nayigo bii yua tien yal n k ñjan, k go da kua b
tiammaam nni. 16 ama yua la fala klma o tie danka,
wan da jie efe li po, wan kpiag o tienu yel. 17 O yogu
pund k t ti buud ba cind o tienu den. lan wan, li yaa tie
k t buu cili yen tinb, yaaba n yie ka gaa o tienu labaal
ñamo y jodima ji ba tie lede? 18 Nan e dian n maad
maam. o nijamo ya la fala o foam poyua yie o tienu
yen tie tuonbiad daano mo te? 19 lan wan, li pund k
yaban lad fala k li tie o tienu ya buam po n suag k ya
tiend yal ñjan k ñjan b nanlmu yua tagiti ya nug nni.

5 Diid ya maam k n mad yimb a nikpela yab ye i ya siign, min o nikpelo nan ban yen, kilisu falaa sieda po. yen k go ye ya ciagd n ba te cua. 2 ñaambi kub man

o tienu yand yab ye e nugun, lan di tie nan mabl ka,
ama n yambuam, yen o tienu po. la di tie ñmapang
po ka ama l pa pienl. 3 Lan da tie e po nan paalu yim
yen yab ced k baa in bødm, ama yin ya tie man yaban
møn ti yand po. 4 ya yogunu ko yankpabaad bo legd
oba ten yi ya baad folga n pia t ciagd n kan ba bia. 5
Yimb yaab n tie jawaaba møn jiman e ba a nukpela
kan. yal tie e buol kan kul, k ya pia min yan jim, klma
o tienu tie ñalbalg yab ñjin b baa kul. 6 Jimman e ba o
tienu nugupaalu po. lan fiidi k wan duon yi o yogu
ñamu po. 7 Yen yin tugd man e maalm kul, klma o
mønno ñjam ki kubii. 8 Ya tie dogdma, ñjam ya kub
man. e nando sitan fangi nan liyanbol yen k kpan yua
ko ba ñ mano. 9 Pado man yen ya dandaln pa paa,
band man k lan faala n kuan e ninjab l ñandunlin. 10
Ya tienu pa kan kul, k yi yi yesu kilisu ciagd yogu kul
tu, k l ya po e ba cagni wamu, ko ba te guani k pag
yi, k ten yi l junli, opaalu k go tien yi yal ke baa te
ñanmbised. (aiōn g166) 11 Wani pia o paalu yogu kul
tuu! amina! (aiōn g165) 12 N tøgn silivain po t ninjua yua
tieg k n dian k bua pag e pala k maad k ya ñalbalg
tienu k yi ñuan n tie e mumon. 13 Babilona jandiogu
yab fuond yi, yen mark n bijua mo. 14 Fuond man e
lieb k gobini ilieb kul, k yanduam ya ye yene.

2 Pieri

1 Siimon Pier, Jesu Kristo ḷuantieb yen u tuon sunl, ku din yab ga t mo ya dindal liel, kl tie t tienu mon kund yen t letua Jesu Kristo po. **2** T tienu yen te yomdaano Jesu ḷal balg yen u yan duam nya ye yen i **3** Nan u tien paalu ntenti yal bu piel g tod ti tin ya pia l mia yen t ḷand, lan na yua yinti n ten ti ya bam kl tie u yabdu yen u ḷanol po, **4** lan yul ceod ku puoni yal yab k go ḷan ḷam k yoyen ti klan Piet lan ṭogn l kan yin mo ji ya naan yen u tien, nan yin san k ḷa t jognd yal ye dul nan kdugn t nian biid po. **5** Li ya po mono ced ki bu mond k tug i dindan l k taan yen t ḷand, i ya taan yen ti ḷand yin pugn n bam. **6** i ya pugn n ban m yin ya tie bon kul k dagd, i ya tie g dagd yin pugn f juunl, i ya pugn l juunl yin pugn l paniigl, i ya pugn l paniigl yi pugn tjaand **7** i ya pugn t ḷaand yin pugn n buam yen i lieb i ya pugn n buam yen i lieb i nugi m ya tien i leib po. **8** G dugh l kul ya yeyenti, borjanli, l kanja t pam t yomdan Jesu banm n. **9** Ama yua k pia l banm kul ne tie juam i, u k nō Pagm, u sund o tuon bikpela kul piinu u. **10** L ya po ced k maad n nidjab k i yin mond g ya se gal tie. Wan yini yen wan Lougol: nand, k dugh i ya se yeen, i kan ban k baa. **11** Lani k t bu kua t yomdaan Jiesu Kristo diem n. (aiōnios g166) **12** L po ced kn bu mond Kñam ktiedi l bona, yen yin den lban mono k yin go ḷam kya se dinne i momonin. **13** n la kl tie n po ninmonli min da pia imian ne min mond k find i k ḷam k ce gli. **14** Nan tyom dano Jiesu Kristo n dan dogd k Waantnand yen, n ban kinkuum jikpag. **15** Ama n mond k n kuum puolpo mono, yin ḷa tian lbona po. **16** T ktug kpelug lanya ka kpanjam ka k tundi yiesu paalu yen u guanm, ama t tudi nan timm mono nlao yen t nimbinl yeni. **17** u ga tba u tien kan t kpiagol yen t yabnd ya yogu k t Tieu bu maadyeno tapolpo k maad u ne tie n bibuadigi, n ta n buam kul tu g tien u ya poi. **18** k t den ye yeno l jualpo kt gbad u niel k l nan tapol po **19** T go ban k tin ḷam g coln n magnuam yal ne kl tie nan l fidle yal yien l bubonl na tie momoni ya ca yen lan pan Panel ku siṣagun. ḷma big n ji Pii ti paln. **20** Tn go ḷam g ya ban k u tien magnuam ne g dabd t sogl Tuntuna, **21** K dugh l ktie nuPosaal yanbuam po ka knmagnuam bang nan, ama forjam n ḷmagol b mub kb maad u Tien po.

2 O dogu nni bo pia i sawalipua fadanba, l bia ti baa tie n yeni i siiga, k bo ti cua yeni m bangitudikaama

k bo yie diedo yua den cua k fabi ba, k cua yeni bi po to tondi. **2** B tianba bo ti ḷodi bi faagu sanu nni ki baa m cacagma nni ' 3 tugtogu po b, bi bo su'i yeni n tie faagu. ban yaaba k b ḷua 'b hali k li fagi l mabli po k b ye biidma k pia gbem. **4** kelima u tienu den yabidi meleke ba yaa biid ama o kagdi b po o mubuogu i, k ji guu b buud daali. (Tartaroō g5020) **5** U tienu go daani ḷanduna niba yaabi ye hal ya yogu ba k dad b tuba. u den cedi ki taagi baa k biani ya nuba bo coln'o, Ama o bo fie Noe o mokundaani. **6** O tienu go bo dadi b nuba tuba k juu Sodome yen Gomore dogu o muu k li buodi ki t̄ fantam. yaal bo cua bo tie tubdadli yaab k coln'o po. **7** Ama o bo ḷani Loti "Loti bo tie numōni" k bo yiq'u yeni l dogu niba n tienu ban bua yaali k b yiyien pia i fee. **8** Wan l nitieginka den ye yeni yanyagiciandi yen wan gba k go ban tie b niba ya biadima **9** kul ya po o diedo faabi yaaba fangi ki nan bo dadi b niba tuba ti buudi daali. **10** o bujiali cuonu ba cuo yaaba n ḷua t gbananbonbuakala yal njoagini k go fali o diedo bali. **11** Bani meleki nba yaab pia u fidu yeni u paacianmu k cie b bangi- faadanba k fali 'b ki bia go k sugi ba. **12** Ama lan niba tie nani ti yandi yeni b sugidi ban k ban yaala b ba kpa bi nani ti yandi yeni **13** Ban sōmi ya tuonbiidi yeni ti t bo la l tuonbiidi ḷuadi o yienu k bo sōni b gbanandi n bua yali, b go kan taan yeni, k bo je m jiema b bontitiedi biid b yela k go kuandi ba i fei. b tie k bōndi k l mani bi po. **14** Ban l kpaani b puobi k bua ban yaa tie t biidi yokul. B bōndi yaaba k pia dudugidi kristo nni, k b ḷua'b. Bsuni k bonla kuli n ji ya tie b yaami. Bani k u tienu to'b o ḷobu. **15** b daan o san ḷanmo k bodi k fagidi, g go bo sōd bijua Balam sanu. wan balaam bo bua ti jiedi, k ban ji ban ban bo tie'o yaali k wan sundi o biid po. **16** Ama u tienu den fu yen' o o bontitiedi po. k cedi k'o ḷub'o ya yang k maad, maadi yen'o nani nifosaali nialu. k beli wan u tienu tondikaaba balaam k wan sundi o jadituona. **17** ya nib n du o faagu tundli ne, tie nani cakuoma yeni b bia baa tie nani ya tawaligbagu k u faagu pie k l kand yeni. U tienu bobn l yiali b po l bōnbōnli. (questioned) **18** Byi bobni yeni b mabami boncianla k l nan k pia niim nni, k taa o nulo n nian yaala k ḷan yeni k dian[o u diagu, k cuo ya nibi n da k gbaa k yie yeni yaaba nyie u tienu sanu **19** b yi puo'b yaali n kuai k ban mōno nan nua k b gbanandi bua a bona yeni. k bo bianba. **20** Yeni l sua k ya sua k niba gba gba k t ḷan ḷanduna ne jogndi tuona kelima ti diedo yesu kristi o candaano ya bandima po b juodima baa bia ki cie bi cilma. **21** Lan

danba bo ya k ban t m ənkundi sanu, bani n ȳan yeni ban bandi l sanu, k go daan u tienu maama yaal k bo tund'byeni. **22** Li tie bipo nani ya kpanjami n tie mōmōni yeni. “o gbanlo gō ki di o siindi” yeni: bi ya wali duoñua o ga ki pangidi ti bgidi nnio.

3 N buakaaba, diid mani kadaadi lie po n yeni k n da ii. N dangi li kuli ne ki bua tiandi ya tunda ki den ga yeni, k kpaañi ki yin ya pia mi maaljanbi. **2** K lan fidi k yin ya pia tiani U Tienu niñuantieba n den maadi ti yaali k tōgnī t yonbidaano yeni ti fiedo yiko nba. **3** Ya tunda ki den gaa bi tundikaabi kani yeni, k lan fidi ki yin ya bani k dajijuogi da naan, b nibi b cua k ya laa yii ki sugdi. **4** K tua, wan den puoni ti k o b guani yeni, o ji ye le i? Kilima hali ti yajanba n kpe l da li tie nani lan den cili maami yeni. **5** Bi bua sundi k U Tienu maami po i k tapoli yeni i tingi den tagi, yeni k o den taani mi ñima kaan yendu kani, ki cedi ki tingi ji bil kuonli. **6** Li bona po i k mi ñuma den yili ȳanduna ki dini ya miana n den ye. **7** Polu yeni i tinga ya ye molane, U Tienu yedi k o baa ye i ki guu ya daali k u te ba bu bina buudi, ki biani yaabi ki colmo. K o polu yeni tinga n di o mu k buodi. **8** Ama n buakaaba bonyenli baba n ye ki bo kan sundi, yeni ti yonbidaano ya po, daayenli tie nani bina tudli yeni, k bina tudli tie nani daayenli yeni. **9** Bi tianbi maali k ti yonbidaano yuandi yeni wan den puoni yaali, ama o pia ti po li pañiili, kilima waa bua ki nuli n bia fami, ama o bua ki yua kuli n lebdi o pali ki ȳaa ti biidi tiema. **10** Ti yonbidaano n bi cua ya daali, li baa tie nani o suudi n yi libdi bi nibi yeni. Li daali tapoli po bi bodi, k yaali n ye poli kuli n di o mu, ki tingi yeni yaali n ye i tingi po kuli m̄ bo di o mu. **11** Nani li bona kuli n bo di o mu yeni, tin ji ya bani ti cenli yali n wang k ti colni U Tienu, ki go ȳuagu yeni ti pala kuli. **12** Nani tin guu ya daali k U Tienu seni k go ba guani tonmi yeni, li daali k tapoli po bona kuli baa di o mu, ki yali n ye tapoli po n dondi o muwalu nni. **13** Ama ti guu o puoni nni, tapoli panli yeni tinga panli (ȳandunpanli) naani ki mōmōni ye. **14** Lani n cedi, n buakaaba, tin fidi ki ya guu li bona kuli, tin bobni ti ba ki da pia jōgdi yeni i jalgi ba kuli, ki ya ye mi yanduanma nni. **15** Bandi mani ki ti yonbidaano pañiili tie tiya fabui. Nani ti ninjua buado pōl mō ñ den diani yaali, yeni ya yanfuom ko den pia. **16** O maadi li maami ya tila n kuli k o dangi, ka lanbona ye lienn k li maama niimn m gbadma paa. K bi yanbondanba yeni yaabi da ki

banil li niimn sōgnd li maam k li bo guani ki bianba. **17** Yinbi n buakaaba, yin bani li po yeni, tuodi mani ki cuo i ba, k da ȳaa ki ti nibiidi tudima n lebdi nani yin den kubi k li paa maami yeni. **18** Ama mōndi mani ki bandi ti yonbidaano Jesu kritu. K o ȳalbaligo yeni o yudandi n cili molane, k da pia juodima. Ami (aiōn g165)

1 Jan

1 Yal den cindi ki ye cilga, tin gbad yaal, tin la yaal, yen tin nubina, tin ñuadi yaal k t nugi sii k l no l miali nomaam. **2** kelima l miali bo wuodi, ki ti la'o ki mo ji tie o sida, k muadi l miakangbenl, yua den ye ti baa kan k ti ji la'o. (aiōnios g166) **3** tin la yaal yeni tim gbadji yaal ti kpaandi yi k mo fid ya ye yen ti. Ama tin titanyaema ti yen yeni ti ba yeni u bijua Jesus kristu i. **4** T da l bona k ti pala ñanb k ya mani. **5** mi mama yua k ti ga u kan k maadi, l tie k u tienu tie yenyenma ka pia bñnbñl. **6** Ti ya ye k ti taa ye k nan cuoni l bñnbñl nni. ti pua faama i. ti tuagi mõni sanu. **7** Ama ti ya cuon i m yenyiema nni nani wan m ono n ye m yenyiema yen i, t kul baa ta ye i, k u bijua Jesus somi piidi ti biidi. **8** Ti ya yedi k ti pia biidi, t bondi ti baa i, ti piaki maamõnmi **9** ti ya maadi ti biidi l tiegi g bia dagdi k ban mia sugli ti po. kñan ti ti tuombiadi n i **10** T ya ye k t k pia biid t pua faama u tienu ñõmaama k ye yen ti.

2 N yaabila, n da i li til ne k tien i ki yin daa biid.

Ama li ya tie ki nul tien biid, t pia o todka t baa U Tienu kani. Wani n tie jesu klisto o monkundaano. **20** Tugi o ba ki yidi salgi ti biidi po, ki ti biidi n piini. Li ki tie tinbi baba ya biidi ka, ama ñanduna niba kuli ya biidi po i. **3** Ti ya colni o yikonba, lani wangki ti band o. **4** O nuli ya maadi: k o bani U Tienu ki nan ki colni o yikonba, o tie faagu daano, ki li daano pia maamõnba, **5** Ama, yua n colni U Tienu maama, U Tienu buama ñanbi ki ye yen o, yeni, ti bu fidi k bandi k ti ye yen o. **6** Yua maadi k ki ye yen U Tienu, li daan o yinyienu mo baa tien nani jesu yinyienu n bo tie maama yeni. **7** N buakaaba, li ki tie yiko bonpanli ka k n tieni, ama li tie yiko kpeli ki bo ga hali ciliyogu, li yiko bonkpeli tie ya maama ki den bani yeni. **8** Yen li kuli ne li tie yiko bonpanli k n dian k ten i, yaali n tie maamõnba, yinba yen wani ya siign tie ki li bonbonli yaadi, ki mi yinyenma cuu. **9** Yua maadi k o ye mi yinyenma nni, ki naa bua o ninjua, o go da li ye li bonbonli nni, **10** Yua bua o ninjua n ye mi yinyenma nni, li ba kuli kan fidi ki cedi ki wan ba ti biid n. **11** Yua ki bua o ninjua, ye li bonbonli nni, o cuoni li bonbonli nni, ki ji ki bani wan caa naani, ki dugni li bonbonli juani o nuni. **12** N dian i li til ne, yinb n yaabila, ki dugni U Tienu tieni sugli i biidi po ki dugni o yeli po. **13** Yinb bibaanba, ki dugni i bani yua bo ye hali ciliyo, yinb o nupangu,

n dian i, ki dugni i paadi o bonbiugu-daan o. yinb n yaabila, yin ban U Tienu po yeni, n cedi k n dian i li tili ne. **14** Yinb bibaanba, n dian i ki dugni i bani yua bo ye hali ciliyogunu, yinbi o nupangu, n dian i ki dugni i kubi ki li pa, ki ga U Tienu maama ki bil i pala nni ki paadi sitaani. **15** Da bua mani ñanduna, ki go da bua ya bona ye ñanduna nni. Li ya sua ki nul buadi ñanduna, U Tienu buama ji ki ye li daan o nni. **16** ki dugni, ya bona ye ñanduna ne kuli, ki ñani U Tienu kani ka, ama ñanduna nni, o nufosaalo n niani yaali yen o nuni n nua yaali, yen o jagbelima ki ña ti baa kan ka, ama li ña ñanduna nni. **17** ñanduna yen bi niba n niani yaali k li ñani, ji pend. Ama yua tie U Tienu n bua yaali wani, baa li ye yogukuli. (aiōn g165) **18** Abila, i jijuogu yognu, nani yin den gbadji ki bi maadi ki klisto yibala yabi boncianli: li po n cedi ki ti bandi k i jijuogu yogunu punti. **19** Bi ñani ti siiga nni, ama bi den ki tie ti yabi ka. Bi bo tie ti yabi, tinba yeni bani n bo baa ye. Li tieni ki lan waani, ki bi ki tie ti yabi. **20** I ya po, i ga mi yedijanma yua bo tie nijamo yen kani. Ki kuli piua mi banma. **21** N dian i kelima i bani i maamõnba ka, ama i ban li, k faagu ba ki ye i maamõnba nni. **22** ñjma n tie faagudaan o i, o faagudaan o tie yua yie ki jesu ki tie klistu i? li daan o tie klistu yibalo, yua nia ti baa yen o bijua. **23** Yua ki bani U Tienu bijua, ki bani U Tienu mo, yua tuo ki ga U Tienu bijua, o ga U Tienu mo. **24** Yin den gbadji ya maama hali ciliyogu yeni, ye i pala nni, i ji taani ki ye yeni U Tienu bijua i yen U Tienu. **25** Wan puoni k o bi ten ti yaali n tie: ya miali ki pia gbema. (aiōnios g166) **26** N dian i li bona ki li nua ya niba kpaani ki ban buon i. **27** Yinba wani, wan den ten i ya fuorjanba ye yen i. L ji ki bualik i nul n tundi ka; ama nani o fuorjanma n tundi a bona nni kuli ne, ki li tie maamõnba n ye k k tie faagu ka yeni. Ya ye mani nani fuorjanma n tundi maama. **28** To, mōlane, n yaabila, ya ye mani yeni klistu ki fidi ki ya pia li papalii ya yogunu k o t bu legd, k o legdm daali ki fee n da di ti, ki bi fagdi yen o. **29** I ya bani k o tie yua kumi o monkundi, yin go ya bani ki yua ntie ti monkundi kuli, U Tienu n mal li daan op.

3 Diidi mani U Tienu n bua ti maama, lan fidi k ban yin ti o bila! T go li tie mo. ñanduna ya ki ban ti, kelima b k ban o. **2** N juankaaba, mōlane ti ji tie U Tienu bila i, k tin bua ya tie yaaba da ki legdi(dögđ), ti baa naani yen o, kelima wan li naadi, ti ba la o

yeni. 3 Yua n pia li dandanli, o ḷjani nani wan ḷjani maama yeni. 4 Yua tie biid, k coln U Tieu maama, k t biid tienma tie U Tieu maama yema. 5 I bani ki jesu ba ki bua piini ti biidi, o naa ḡo pia tagiliba kuli. 6 Yua ga o maama ji kan tieni biidi, yua tien biidi, o k la o, k ḡo k ban o. 7 A bila, nul n da bond i. Yua maadi i mōnī, mōn nani wani mō n mōn maama yeni. 8 Yua tie biidi, tie sitaani yua i, kelima hali mi cilima yogunu, sitaan tie biidaano. U Tieu bijua cua ki bua wan biidi sitaani tuona. 9 Yua mal(ga) U Tieu nni, o ji kan tieni biid, kelima o ye yeni U Tieu yanfuoma, k o ji kan fidi ki tieni biidi, kelima U Tieu tie o baa i. 10 Li kani ki t bu bandi U Tieu yeni sitaani bila. Yua ki tuagi i maamōnī sanu yen yua n k bua o ninjua, k tie U Tieu biga. 11 Kelima yin den cili ki gbadi yaali, li tie k ti ya bua ti lieba. 12 K da naani yen kayen yua den tie nibiigu, k kpa o ninjua. Be ya po i k o den kpa o? Kelima o tuona den bii, k o ninjua tuona ḷjani. 13 N naataani lan da lid i, li ya tie ki ḷjanduna yie i. 14 Ti bani ki ti ḷjani mi kuuma yo, ki ji pia li miali, ki dugni tin bua ti lieba yen po. Yua ki bua o lieba ye mi kuuma nni. 15 Yua ki bua o lielo tie nikpalō, ki bani ki nikpalō ki pia miakangbenli. (aiōnios g166) 16 O buama po i, k o cabi o miali ti po, yeni k ti mō bi lu ti miali ti naataani po. 17 Li ya tie k nul pia ḷjanduna ne piama, k nan nua k o ninjua ye mablī nni, k o kan tod o, be wangī k o pia U Tieu buama? 18 N bid, t buama n da tie nobun nni yen lanbu po ka, ama lan ya tie ti tuona nni yen i mōnī. 19 L kani k ti baa bandi yeni i mōnī tin ie yaaba, k ti pala n ya pa o po. 20 Li ya tie k tin tien yaali mabndi ti pala, t ban k U Tieu yabi ki cie ti pala, k o go bani bonli kuli. 21 N bibuadi, li sua ki ti tuona ki mabndi ti, ti pia li papalī U Tieu kani. 22 Tin miadi yaali kuli ti laadi, kelima ti cōlni o yikonba k ḡo tiendi o buama. 23 O yiko n ne: tin ya daani o bijua jesu yeli po, ki bua ti lieba nani o yikonba n wangī ti maama. 24 Yua coln U Tieu lanbona, o tie o yua i, k o ye yen o; ki ti bani k o ye yeni ti k dugni o fuojanma yaali k o tien ti.

4 N buakaaba, bi niba boncianla yaaba n kubi mi tofaama laabaali wangī bi dogtieba lanya laabaalo i. Ama, li buali ke yin kpaagi borjanla ki cengi ban tundi maama, yeni i, i ba bandi bi bangima ḷjua U Tieu mōmōnī bii maa ḷjua i. 2 N ba waani yi yin ba tieni maama ki bandi nilo ya wangī ya mōmōnī n ḷjani U Tieu fojanma kani. Yaaba n kadi ki maadi ke Jesu

Kirisiti ḷjani U Tieu kani, ki tua nilo nani timba wangī ya laabaali n ḷjani U Tieu kani 3 Ama yaaba n ki kadi ki maadi yeni, ki wangī ya laabaali n ḷjani U Tieu kani. Bi tie Kirisiti yiekaaba ya tundkaaba i. I gbadi ke bi niba bua ban punti ti siiga. Bā mola, bi ji ye ne i. 4 Nani yinba ñ tie n buakaaba yeni i, i tie U Tieu yaaba i, ki yie kaa dugi ban wangī yaali, kelima U Tieu yua n paani i pala ke i tiendi wan bua yaali pia u paalu, ki cie ḷjanduna yua. 5 Ti ya diidi yaaba n wangī mi tofaama yeni, bani leni bi niba tie yaaba n yie ke bi kan kpiagi Jesu yeli i. Lani n cedi ke ban maadi yaali nīnī ḷjanduna ne niba kani i, lan n cedi ke li niba mo cengi ba. 6 Tinba wani tie U Tieu yaaba i. Yua n bani U Tieu kuli cengi tin tundi ba yaala. Ama ya nilo n ki tie U Tieu yua ki cengi tin wangī yaali. Tin ba tieni maama ki tieni mi paadima ki bandi yaaba n n tundi ya mōmōnī n ḷjani U Tieu kani, leni yaaba pua bi lieba mi tofaama. 7 N buakaaba, li buali ke tin ya bua ti lieba, kelima U Tieu paandi ti pala, ki puni ti u paalu, ke tin buadi ti lieba, ki pugni i, yaaba n bua bi lieba, bi dugikaaba ji tua U Tieu bila i, ki bani o. 8 U Tieu waani bi niba o buama. Lani n cedi ke yaaba n ki bua bi lieba, bidugikaaba ki bani U Tieu. 9 N ba waani yi U Tieu ñ tieni maama ki waani ke o bua ti: O sōni o biyendga ke wan cua ki tinga po ki paami ti pala, tin baa ya miali n ki pia gbenma o yeli po. 10 U Tieu kadi ki waani ti yaali n tie ki ḷjan buadi nitōa yeni i mōnī: Liki ki wangī ke ti bua U Tieu ka, ama ke U Tieu n bua ti. Li po n cedi ke o sōni o bijua ke wan yidi o bā salga, ke wan fidi ki tieni ti tuonbiadi po sugli. 11 N buakaaba, nani U Tieu ñ bua ti maama ne, li tie ti po taladi tin ya bua ti lieba! 12 Nilobā kuli ki kpeli ki la U Tieu. Yeni lankuli i, ti ya bua ti lieba, li wangī cain ke U Tieu ye ti niinni, ke ti bua ti lieba nani wan bua tin ya tiendi maama. 13 N ba waani yi ke tin baa dugi maama ke ti ye U Tieu nui nni ke ti mo ye o nui nni: o puni ti o Fojanma. 14 Tinba bi tondiba la U Tieu Bijua, ki kadi ki maadi yaaba n sieni leni i mōnī, ke Ti Bāa sōni o ke wan faabi ya niba n ye ya fala n ki pia gbenma bi tuonbiadi po ḷjanduna nni. 15 Lanwani i, U Tieu ye leni yaaba saa i mōnī Jesu po. Bi yedi, “O tie U Tieu Bijua.” Lanwani i, bi ji li ye U Tieu nui nni 16 Ti la U Tieu n bua ti maama ki cegdi, ki ji dugi ke o bua ti. Lani n cedi ke ti bua ti lieba. Kelima U Tieu yeniyen tie ke wan ya bua bi niba i, yaaba n bua bi lieba kaa cedi ye U Tieu nuinni ke o mo ye bi nui nni. 17 Li buali ke tin buadi ti lieba

leni payenli. Ti ya tieni yen, ke u yogu pundi ke U Tieu n í jia ti buudi leni ti baa daani ke o kan jalgi ti. Ti baa daani kelima ti ye ñanduna nni U Tieni nui nni, nani Kirisiti wani o bá n í ye U Tieu nui nni maama. **18** Ti kan ya jie U Tieu li ya tie ke ti bua o lini i moni, kelima yaaba n bua U Tieu leni i moni ba fidi ki kan ya jie o. Ti ba fidi ki ya jie kelima o ba ti dadi ti tuba. Lanwani i, yaaba n jie U Tieu ki bua o leni payenli **19** Ti bua U tieni leni ti lieba bi dugikaaba kelima U Tieu n kpia ki buadi ti. **20** lanwani i, yaaba n tua “N bua U Tieu” ama ki nan nani o lielo dugika pua tofaama i. Yaaba n ki bua bi lieba dugikaaba, yaaba ke bi nua ba, kan fidi ki ya bua U Tieu yua ke ba ki kpeli ki la. **21** Bili mani i yama nni ke U Tieu n í bili ti po ya ñomaama n yen. Ti ya bua o, ti baa li buali ke tin buadi ti lieba bi dugikaaba.

5 Yaaba kuli n tuo ke Jesu tie Kirisiti tie U Tieu bila yaaba ke U Tieu mali ba. Ke yua n bua Baa baa bua Baa bila ti lieba bi dugikaaba mo. **2** Tin ba tieni maama ki bandi cain ke ti bua U Tieu bila leni i moni, li tie ti ya bua U Tieu ki colini o ñomaama lan buali maama. **3** N maadi lani, kelima, ki buadi U Tieu niima nni tie tin colini o ñomaama. Ki tieni wan buali yaali nan ki paa. **4** Tinba yaaba ke U Tieu cedi ke ti tua o bila fidi ki yie, kaa tieni yaaba n ki dugi n buali ti ke tin tieni yaali; ti pia mi tuama ki cie yaaba n ki yua U Tieu. Ti ba fidi ki yie mi tudma sanu kelima ti dugi Kirisiti. **5** ñma n tie ya nilo n paa ki cie yaali n ki yua U Tieu? Li tie yua dugi ke Jesu tie U Tieu Bijua. **6** Yin maali Jesu kirisiti po. O tie yua n ñani U Tieu kani, ki jiidi ki tinga po. U Tieu kadi ki waani ke wani n sóni Jesu ya yognu ke Jan wuli Jesu mi ñima nni. Ama o kuuma puoli, mi sôma bo ñani o gbanu nni. K U Tieu forjanma saa i moni, ke Jesu Kirisiti ñani U Tieu kani i. **7** Lani bona taa ne tie nani nibuoli taa n saa i moni yen. **8** U Tieu Forjanma jiidi mi ñima nni Jan n wuli Jesu ya yognu, yeri Jesu sôma n ñani o gbanu nni, wan kpe ya yognu li dap. oonponli po. Lani bona taa kuli maadi ti bonyenli i, Ke Jesu ñani U Tieu kani. **9** Ti maani ki dugi nitoba n maadi ti yaali. Ama ti bi baa dugi U Tieu n í yedi yaali ke mabli bá ki ye. Ke o go tuodi ki waani yaali n nua o Bijua po **10** Yaaba n dugi U Tieu Bijua po bani bi yenyieni nni yaali n tie momoni, o po. Ama yaaba n ki dugi U Tieu n í yedi yaali yi o mi tofaama daano i, kelima bi yie kaa dugi U Tieu n í tuodi ki waani yaali o Bijua po **11** U

Tieu n í yedi ti yaali n ne: “N puni yi ya miali n ki pia gbenma” Ti baa tundi ki fo, li ya tie ke ti kubni ti bá o Bijua nui nni. **(aiñios g166)** **12** Yaaba kubni biyuli U Tieu Bijua nui nni baa tundi k fo leni U Tieu. Yaaba n ki kubni bi yula o nui nni, kan ya tundi ki ye. **13** N diani ya tili ne yaaba n dugi ke Jesu tie U Tieu Bijua, lan fidi ki todii yin ya tundi ki ye. **(aiñios g166)** **14** Tin kubni ti yuli o nui nni yen, ti daani boncianla ke o cengi ti, li ya tie ke ti mia o ke wan tieni yaali kuli, o yen tuo i. **15** Ke ti ya bani ke o cengi ti, tin mia o yaali kuli, lanwani i, ti ba fidi ki ya daami ke tin mia yaali kuli. **16** Li ya tie ke a la a lieba, dugkaaba, ke bi tie yaal n ki ñanbi ki bia, ki ba paadi ba leni U Tieu, ñan la yen i, a ba fidi k mai bi po ke U Tieu n í teni ba li miali, li tie wani yua ya biidi n kan paadi o leni U Tieu i. Ama, bi niba ye ki ba fidi ki tieni ya tuonbiadi nba paadi o leni U Tieu li bina leni li bina. N ki yedi ke ban jaandi wani yua n tieni lanya tuobiabolu ka. **17** Tuonbiadi kuli ki ñani U Tieu nunga nni, ama tuonbiadi kuli ka ba fidi ki paadi ti leni U Tieu hali mi kuuma. **18** Ti bani ke nilo ya tie U Tieu biga, o kan ya tundi ki tie ti tuobiadi, ki ledi. Kelima U Tieu Bijua guu o ke Setaani, o biado n da duoli o. **19** Ti bani ke ti tie U Tieu bila i, ama o biado n kubi ñanduna kuli. **20** Ti go bani ke U Tieu Bijua cua ti siiga, ki puni ti u paalu ke tin gbadji i momoni; ti kubni ti yuli wani yua tie i moni U Tieu Bijua, Jesu Kirisiti nui nni, Jesu Kirisiti tie U Tieu leni i moni, ke wani n puni ti u paalu ke ti baa ya miali n ki pia gbenma. **(aiñios g166)** **21** N yedi yi, yinba yaaba n tie n buakaaba, fangi mani i yula ki da ñua ya tieni n ki pia paamónu

2 Jan

1 Mi u nikpeli n diani ya tili ne fi Kiria u tienu n gadi
yua yen u bidi yi ku bua'b yen məni. Min kukua
ka buaba ama yaab bandi u tienu muməni **2** U tinu
moməni yua ye yen ti po k go baa ye yen ti yqgu kuli
(aiōn g165) **3** T yanbidi, sugili yeni laafia n ya ye ti. **4** M
pal den mangi min den lá ka bila bila cuoni e məni
sanu nani t ba yikodi n bo buali maama. **5** Məda mi
buas bual'a yaal, Kiria min diana ya tilii k tie mabli kaa
m tie tin den pia yaama hali m cilma nni l tie tin ya
buas liebi. **6** K m buam tie ti ya jua ti ba u tienu yikodi
lan ya yikodi k ti baa jua nani ti bo bangi nandi i
cilga. **7** M tulma damban ba cua k yadi u dogu nni kaa
tuo k Jesus den cua k te nifosalo k pia gbanandi. lan
nubuolu tie m tulma daano n yeni wan k tuo Jesus. **8**
Cuo mani i baa, k daa biani i tuonl ūuadi ama baa
u paabu. **9** Yua ya caa banfagli kaa tuagi Jesus sanu
wan ya bani k waa pia tienu ama yua tuagi o sanu pia
ba yeni o bijua. **10** L ya tie k nul cua kaai kani kaa
waani nani ti maadi maama ne yi daa ga'o i deni.
yi bia daa fuod'o. **11** kelima yua maadi: i fuondi! mə
tuuni t tuonbiidi sanu i. **12** m pia m maama boncianli
k bua k diani i po ama mi bua k diani yeni o mag i
o kadaaugu po. ama n bua cua yua kuli yaadeni k ti
pagi yeni ti lieba ūoba nni k yua kuli pal n mangi. **13**
Anisalo yua k u tienu lugd'o yeni fuond yja.

3 Jan

1 Min o nikpelo, n diani li tili ne ki teni n buado
 Gayusi yua ke n bua o leni məməni. **2** N buado,
n bua ḷan ya pia laafia, ke a bona kuli ñ ya cuoni a
yenyienu nni, nani ḷan cuoni maama fini leni U Tienu
siiga yeni. **3** N pali mangi a po, kelima a ninjaba Kristo
yaaba den cua ne ki maadi nni, ke a ye i məməni sanu
nni nani ḷan den li ye lini maama yeni. **4** Ibá ki ḷanbi
ki mangi n pali nani min ti gbadì ke U Tienu bila kuli
cuoni i məməni sanu nni. **5** N buado, a səni lan buali
maama ti ninjaba Kristo yaaba po, bá ban li tie bi
canba məno. **6** Ban yaaba n cua ki maadi nni ke a pia
mi buama ku jaanddiegu yeni, n miadi a ke a todi ba
U Tienu n bua maama ke ban gedi bi sanu. **7** Kelima
Jesu Kristo po n cedi ke bi cuoni li sanu; kaa gaa Ibá
yaaba n ki bani U Tienu kani **8** Lan niba ke li dagdi ke
tin gaa ba, tin ya taa ki ye, ki tie U Tienu tuonsənla i
məməni sanu nni. **9** N den diani maama bá ki teni ku
jaanddiegu, ama Diotrefi yua bua wan ya tie liiga yua
yeni, ki tuo ti maama. **10** Lan ya po n cedi, ti ya ti cua,
n ba togdi yi wan tie yua, leni wan maadi ti po ya
mabiidi; laa dagdi o po, ke o gɔ ki gaani ti ninjaba
Kristo yaaba, ki gɔ yen pani yaaba n bua ban gaa ba, ki
beli ki ḷani ba ku jaanddiegu nni. **11** N buado, da togdi
bonbiigu tienma, se yaala n ḷani. Yua tie yaala n ḷani
U Tienu bani o, yua tie yaala n bia kan lá U Tienu. **12**
Bi niba kuli pagi Demetrisi, tinba məno tie sieda o
po, fin məno bani ke ti sieda tie məni. **13** N gɔ pia mi
maama boncianla ki bua maadi ama n nan ki bua ke n
diani ma li tili nni ki teni a. **14** N maali ki kan waagi
leni min lá ḷa, ke tin ḷanbi ki boe. Mi yanduanma ñ
ya ye leni a. N dənlinba fuondi a. Fuondi fuondi ti
dənlinba.

Jude

1 dude, jesu kilisu tuonsønl k go tie jak njua, fuond yaab kul k o tienu yimb, k go bua yaab k kub b kul jesu kilisu nnin. **2** Ko ñamu, n yanduam yen o tien buam n ya pugidi y po hal boncianla. **3** N buakaab, n den bua yi hal boncianla k diani y po yal tie t kul tan pia ya fabu. Ama n sua k li tie n po tila min diani k tundi yi k yin køni l dandanlin kønl, o tienu den ten ya nuba ñan ya dandanl o yog kul. **4** Ya nub k e dian den maad k b bujial cuonaa b wuoni kua ti sinsigin, ba conl o tienu, b lebd o tienu ñalbalg k l tie n conma, b go yie yesu kilisu, wan bebe n tie t canba yen t yomdaano. **5** ña man min gua tiade ya bona k yi ban, t yomdaan den faab o buolu t yombd Esipit nnin. yomdan den yuand biid yaab den yie b kan cuonlo. **6** O tienu kub, k loliba yogu kul l bonbonlin hal l bujial dacianl dal, ya malekin baa na den kub ban pia ya yial. (äidios g126) **7** S odom nub, gomod yen dogi ku kul yaab po, mon den kua n concom yen cangdi bul kul. l ya po b jii b mòn ya mu k pia gbem, k b ji sua bonannangu. (aiõnios g166) **8** In yen, l nubaa bontitledi tie yemi: L dangd ced k b jøgnd b ba k yie yomdaano paalu, k sug o malegba yaab pia t ciagd tanpolipo. **9** Ama misiel maleg mòn den yie sitan k kòn yeno mussa gbanand po. Ama wa den bua wan sugo, k den maado k yomdaano n mabno. **10** Ama l nub sugd ban k ban yaal. Ama ban ban yal yen n cagdm, nan t yand k pia l yanjagl, b biand b yula. **11** Yubol b po! b ñød k tongn caïn sanu, nan in piäm ya boam, b go gbad baa nan balaam mò yen; k san k ban bia, k go ftini n janjanma k bodi nan qor yen. **12** li tie bani n jøgni yin n taani k di ya jiema. b yen di k go ñu k l pend, ka jie fe, k nua bi ya yula bebe. b tie nan o faalu n tud ya tawalgbøng ke tienn yi taag yen, b go tie nan l fal ya tiidin naa loniba yogunu, ama k kuodi k kpe kum lie k be ñabi. **13** B nann nan n ñincianma kñinguona n lengdi døgidi b tuona n pia ya fe k lu t ñinpupudi gbangbanl po, nan ya ñmabia yaab god k ye yogu kul tuu l bønbønlin. (aiõn g165) **14** B mon go conl henok n den pua ya sawaalo, hal adam ya yabia bonbi lele k den yedi: diid man, yomdaano ba cua yen o maleg tudl. **15** yen wan jia o bud yua kul, yen k go maad yaab k den conlo kul, ban den tiendo yal kul k go den yieo yen l biid dam n den sugo, k go maad yal kul o po. **16** L nub ye l pabienlin yogu kul, k mòn b yul po, k l kuandb t bua biid. B kub a lanbongbenga k bøndi b

nub k bua ban laa b kan l baoli. **17** Ama yimb yaab tie n dønl ba, n gua tiade man yesu kilisu tuonsønl n den maad yal. **18** B den maade: «a dena jog yogu, yab ba ñuad o tienu po, b baa te suo b yul po buam k go yie o tienu». **19** L tie lan nube! b cuon yen n paadm, b ñua b gbanand bon buam kal, baa pia o tienu fuom **20** Ama yimb, n buakab, maman e mial, l dandanløjaml l tanpol po. yaa jand man o tienu fo ñam po. **21** ñambi kub man o tienubuam k ya guu man ti yomdaano yesu kilisu o ñamu po, o ba tienti ya mial n k pia gbem. (aiõnios g166) **22** Yaa pia man n ñiñum yab n tam tam po. **23** Fab man yab ba fiid k ya ye k ñanb o mun, yab sieni yaa pia man b po n niñim, ama yen o jijeogu, da nagdman k b bona n da puo yi. **24** Hal yua ba fiid k guud yi n da ba k go fiid wann yii o ciagd, yin da pia ban fid k nangue yal yen l pamengl cianl. **25** Otienu yend yua faab ti yen t yomdaano yesu kilisu po, wan n pia t ciagd yen ti baad gbengd, o paalu yen yiko, yogu kul, momonlan yen hal mial n kan gben yogu! amina. (aiõn g165)

Mi Dəgdima

1 Ne tie U Tieu n̄ dəgdi yaali Jesu Kiristi po, ke wan waani o tondba yaali n ba tieni taladi, ki nagi məko. O səni o maleki o tondo Jan kani ke o waani o. **2** Jan tieni kasiedi ki kadi ki waani ke wan den la yaali kuli tie U Tieu maama yeni Jesu Kiristi kasiedi. **3** U Tieu n̄ yadi o yedjanma yua n ba cogi yeni yaaba n cengi ya sawali maama ne, yeni yaaba n colni li sawalli maama bi yema nni kelima u yogu nagi. **4** Jan n diani ya tisonkaali ne Kiristi jaancagleleda yaa n ye Asi diema nni po: U Tieu yua bo ye, ki ye, ki go ba cua, yeni o malekileleda yaaba ye o badigbandi nintuali nni, **5** yeni Jesu Kiristi yua n tie o kasiedməno, yua n cindi ki mali bi tinkpiba siiga yeni ki tinga po badcianba ya badciamo n̄ puni yi li ḷanbli yeni mi yanduanma. Wani yua n bua ti, ki daa ki faabi ti, ti tuonbiadi po yeni o səma. **6** O cedi ke ti tua O Báa U Tieu po salga yidkaaba buolu; Ti yudandi yeni u paaciamu tie O yaali hali ya yogu n ki pia gbenma. Ami! (*aiōn g165*) **7** Wani n yeni, o ñani ti tawalgbandi nni; numbu kuli ba la o, bayeni yaaba n den muu ki londi o kuli. Ki tinga po nibuoli kuli ba fabni o po. Nn! Lani n yeni, Ami! **8** O Diedo U Tieu yedi, "Mini n tie 'alfa yeni omega' lani n tie mi cilma yeni mi juodma, "Yua n bo ye, ki ye, ki go ba yuandi ki cua, u paaciamu daano." **9** Mini, Jan, i kpiilo yeni yua n taani ki ga yeni yi Jesu falaciamu, U tieni diema yeni ya juunli n ye Jesu nni, bi den səni nni ban yii ya kpendedgli Patimosi po, U Tieu maama po yeni Jesu kasiedi po. **10** O Diedo daali, n den ye yeni Forjanma. N den gbadu n puoli po ya nialu n yabi, ki tie nani li naatunli yeni. **11** U den maadi, "Diani ḷan la yaali tili nni, ki səni ki teni Jesu jaancagleleda yaaba n ye: Efesi po, Simirni po, Pergami po, Tiyatiri po, Sardesi po, Filadelifi po yeni lawodise po." **12** Ke n gbagi ki bua diidi ḷma ya nialu n maadi yeni nni, min gbagi, n la wula fidsantuankaani lele. **13** I fisantuankaani siiga nni nilo den ye ki naani yeni o nisaalo bijua, ki la liadfragdili ke li jidi hali o taabiamu, ke o benli ḷnagi wula gbanñagdu. **14** O yuli yeni o yudi den pieni nani ti kunkundi yeni, ke o nuni tuudi u mupienu. **15** O taana den tie nani ti kudməndi yeni, ban duadi ya kudməndi u maafanu nni yeni, ke o nialu tie nani a ḷinguona fuugu yeni. **16** O den muubi ḷmaabila lele o jienu, ke o ñəbu nni ña ya jugsiega n mani kaani lie kuli. O nunga den ñilgi ki tuudi nani u yensiiñigdu

yenkpaaana yeni. **17** Min la o, ke n baa ki gbaani o nintuali nani n kpe yeni, ke o maani o nuujienu n po ki yedi nni, "Da jie. N tie yua n cindi yeni yua n juadi, **18** yeni yua n fo. N den kpe, ama diidi N fo hali ya yogu n ki pia gbenma! N go kubi mi kuuma yeni bi tinkpiba diema piemi. (*aiōn g165, Hadēs g86*) **19** Lanwani ii, ḷan diani ḷan la yaali kuli, yaali n ye məla ne yeni yaali n ba yuandi ki cua. **20** Yaali n duagi ḷan la ya ḷmaabileleda nuujienu, yeni wula fidsantuankaani lele niima nni n ne: a ḷmaabileleda tie kiristi jaancagleleda malekinba i, ke i fidsantuankaani mo tie li jaancagleleda."

2 Diani ne ki teni Efesi Kiristi jaancagli maleki: Ne tie yua n muubi ḷmaabila lele o nuujienu, ki cuoni wula fidsantuankaani lele siiga nni ya lanbona i, **2** "N bani ḷan tieni yaali yeni ḷan səni ya tuoncianli yeni a juunli məndli (ajaniali). N bani ke ḷnaa tieni nibiadba nunmanga. N bani ke a bigni yaaba n yedi ke bi tie tonda kaa tie ba, ki bandi ke bi tie faagu danba i. **3** N bani ke a məndi ki juuni, ki go ga fala hali boncianla n ya yeli po, ama, li naa wadi a pali. **4** Ama, n ba jalgi a yeni ḷan lindi a cincinbuama. **5** Lanwani ii, ḷan ya tiani ḷan cindi ki baa naani. ḷan tuubi, ki guani ki ya tiendi ḷan den kpia ki tiendi maama. A yaa tuubi, n ba cua a kani ki ḷani a fidsantuankaanu, un ye naani. **6** Ama n bani yaali n tie a ḷandi: a yie Nikolasi yaaba tuada, N mo n̄ yie yaali n yeni. **7** Yua n pia a tuba wan cengi forjanma n̄ maadi Kiristi jaancaga yaali. Yua n kəni mi jama, ki paadi, n ba puni o u sanu wan di li miali tibu yaabu n se U Tieu Diema nni." **8** Diani ki teni Simirni jaancagli maleki: Yua cindi yeni yua n juodi, Yua n den kpe ki go ji fo lanbona n ne: **9** N bani a cacagma, yeni a namu ama a tie piado i. N bani yaaba n yedi ke bi tie Juufinba ki naa tie ba jonjongu. Bi tie Sutaani jaandiegua yaabi i. **10** Da jie ya fala n bili ki guu a. Diidi! Sutani bobindi ki ba cuo ki luoni i siiga nni nitianba li dansaldieli nni, yin la fala dana piiga. Yin ya dugi n po hali yeni mi kuuma, n ba puni a li miali badfegliga. **11** Yua n pia tubli wan cengi Forjanma n̄ maadi Kiristi jaancaga yaali. Yua n kəni mi jama, ki paadi, kan la mi kuuliema fala." **12** Diani ki teni Pergami Kiristi jaancagli maleki: 'Yua n kubi ya jugsiega n mani kaani lie lanbona n ne: **13** N bani ḷan kua naani, Sutaani badigbandi n̄ ye naani n yeni. Yeni lankuli, a juuni ki kubi yeli. N bani ke yii nia ke yii dugi n po, bayeni Antipasi, n kasiedo daali, yua n dugi n po hali boncianla, ke bi den kpa o i siiga

nni, Sutaani ñ kua naani n yени. **14** Ama n pia i jalgi waamu a po: I siiga, bi niba ye, ki ɣua Balaami tundma boncianla, Yua n den tundi Balaki ke o tulni Israyeli bila, ke bi dini i buli padjiema, ki go conbi. **15** Lani n go yени, i siiga nni, nitianba ɣua Nikola yaaba bangma ke li paa. **16** Lanwani ii, ɣan ya tiani ɣan ga yaali yeni ñøbu nni jugsiega. **17** Yua n pia tubli, wan cengi Forjanma ñ maadi Kiristi jaancaga yaali. Yua n koni ki paadi, n ba teni o yaali n tie Maani, ki wuo, n go ba teni o tanpienli, ke yepaanli diani lipo, ya yeli ke niloba ki bani, kase yua baa li baba.” “ **18** Diani ki teni Tiyatiri Kiristi jaancagli maleki: U Tienu Bijua yua n pia a ninbina nani umupien yeni, ke o taana tie nani ban duadi ya kudmondi yeni lanbona n ne: **19** “N bani ɣan tieni yaali: A buama a dudugdi a tuonli yeni a juunli mondli. N bani a tuona, a buama, a dudugdi, mondli, a tuona mɔlāne cie ɣan den cindi ki tieni yaali. **20** Ama min jalgi a yaali ya po n ne: A cabi o pua Jesabili, yua n tama ke o tie sawalpualo yeni u sanu. O tundima po, o tulni n tonda ke bi tieni mi conconma, ki go dini i buli padjiema. **21** N bili o po u yogu waamu, wan baa ki tuubi, ama waa bua wan mia sugli o conconma po. **22** Diidi! N ba lu o u yianu, wani yeni yaaba n tieni mi conconma kuli ba la falaciamo, kase bi ya tuubi bi tuonbiadi po. **23** N ba pua ki kpa o bila, Kiristi jaancaga kuli ba bandi ke mini n fiidi ki bani yaali n ye mi maalma yeni a pala nni kuli. N ba teni i siiga nni, yuakuli yeni wan sɔni o tuona maama i. **24** Ama yinba yaaba n sieni Tiyatiiri nni, yua n ki ɣua lanya tunda, kaa bani ban yii yaali ya bona n wuo Sutaani ɣasiili nni - yinba wani, n yedi yi, ‘N kan tugni yi tugtoli.’ **25** Lan baa maama kuli, yin ya kubi ke li paa, hali min ba cua. **26** Yua n koni mi jama ki paadi, ki tiendi min tieni yaali hali yeni mi juodma, n ba puni u paalu, wan diedi i nibuoli kuli. **27** O baa diedi ba yeni u badkudigbiamu, o ba pua ki mumudi ba nani ku yogu tiamaakaadi yeni.’ **28** Nani min ga N Baa kani maama, n mo ba teni o ku siŋaagu ɣmaabiga. **29** Yua n pia tubli, wan cengi Forjanma ñ maadi Kiristi jaancaga ya maama.”

3 Diani ki teni Sardisi Kiristi jaancagli maleki: Yua n kubi U Tienu malekinba lele yeni ɣmaabila lele lanbona n ne: “N bani ɣan tieni yaali. A yeli doni ke a fo, ama, a kpe o. **2** Findi ki paagi yaali n sieni ki caa mi kuuma po, Kelima n naa la a tuonjana N Tienu

nintuali. **3** Lanwani ii, ɣan ya tiani ɣan ga yaali yeni ɣan gbadi yaali. Ya colni li, ki tuubi. Ama a ya ki findi, n ba cua a kani nani suuro yeni, a kan bandi min ba cua ya yognu ki woli a. **4** Ama, bi niba ye waamu Sardi dogu nni, bani ki jogni bi tialakaadi. Banwani ba la ti tiapiendi, ki cuoni yeni nni, kelima bi dagdi yeni li. **5** Ya nilo n koni mi jama, ki paadi, o ba la ti tiapiendi, N kan piimi wanya yeli li miali tili nni, n go ba taa o yeli n Baa yeni o malekinba nintuali. **6** Yua n pia tubli wan cengi Forjanma ñ maadi Kiristi jaancaga yaali.” “ **7** “Diani ki teni Filadelfi Kiristi jaancagli: Yua ɣani, ki go tie o momonmaano lanbona n ne - o kubi Dafidi dieluodpiemi, o ya luodi obakuli kan fidi ki luoni, o ya luon i, obakuli kan fidi ki luodi. **8** “N bani ɣan tieni yaali. Diidi! N luodi a po ya bulñøbu ke nilo bakuli kan fidi ki luoni. N bani ke a pia mi tuama waamu, yeni lankuli, a colni n ñømaama, kaa yedi ke a ki bani nni. **9** Diidi! Yaaba n tie Sutaani budielu yaaba, yaaba n yedi ke bi tie Juufinba, ki naa tie ba; bi pua faama i. N ba cedi ban cua ki gbaani a nunga nni, lani ke bi ba bandi ke n bua ɣa **10** Nnli ɣan colni n ñømaama, ki juuni ki ga fala, N mo baa kubi a ki guudi a mi biigma yognu, ya biginli n kpendi ñanduna kuli po, ki ba bigni yaaba n ye ki tinga po. **11** N kpendi, li kan waagi, ɣan ɣanbi ki kubi ɣan pia yaali nilo bakuli ñ da ti fie a badfegliga. **12** Yua n koni mi jama, ki paadi, n ba seni o nani jaantalga yeni n Tienu jaandieg nni, o baa tundi ki ye lankani kaa pia ñama. N ba diani o po n Tienu yeli, n Tienu dociamu yeli (Jeruselema paano yua n ñani n Tienu kani, o diema nni ki jiidi), yeni n yepaanli. **13** Yua n pia tubli wan cengi Forjanma ñ maadi Kiristi jaancagaa yaali.” “ **14** “Diani ki teni Lawodise Kiristi jaancagli maleki: ‘Yua n tie Ami, o kasiedidugika, o momondaano, yua n die U Tienu tagma kuli. **15** “N bani a tuona kuli, ke ɣaa tuoni, a naa go songi mo. N bi sogni ke ɣan ya songi bii ɣan ya tuoni! **16** Lanwani ii, nani ɣan balgi yeni - ɣaa tuoni, kaa go songi mo yeni - N ba siini ki ñani a ñøbu nni. **17** Kelima a yedi, ‘N tie piado i, N den pia ɣalmani boncianla, n ji ki pia bonli kuli buama.’ Ama ɣaa bani ke fini n ɣanbi ki tie cacagdaano, ban jie yua mi niñima, luodo, juamo, ki ye mubima (niyianli). **18** Cengi n cegli: ɣan daa n kani ban tongi ki duadi ya wula, ki tua piado, yeni ya tialakaadi n pieni ki ñilgi, ki la ki wuoni a mubili fee, daa mi kpama, ki sɔgi a nuni, ki fidi ya nua. **19** N tundi ki go bangi min bua yaaba, ki bangi ba ban baa ye maama. Lanwani ii, ɣan

baa mi yama, ki tuubi. 20 Diidi! N se bu bulñobu kani, ki kuogi. Yua n gbadì n nialu, ki luodi li ganli, n ba kua o deni, ki di yeni o, wan di yeni nni. 21 Yua n koni mi jama ki paadi, n ba puni o u sanu, wan kali yeni nni n badigbandi po, nani min koni mi jama ki paadi, ki kaa yeni n Báa o badigbandi po yeni. 22 Yua pia tubli wan cengi Fonjanma í maadi Kiristi jaancaga yaali.” “

4 Lanya bona n̄ pendi, ke n̄ diidi, ki la U Tienu Diema
bulñobu ke li yaa, min bi cindi ki gbadì ya nialu
yen den maadi yeni nni nani bi piebi naatunli yeni, ki
tua, "Do ki cua na, ke min waani a ya bona ne ya pendi
yaali n̄ ba tieni kaa pia pedma." **2** Lanyognu, Forjanma
den taa nni, ke n̄ la ke ti badigbandi bili U Tienu
diema nni, ke o nilo kaa tipo. **3** Yua n̄ den kaa tipo
den naana ya wula tanli n̄ tie Jasipa yeni Sariduani. U
taanianu den kagni ki lindi ti badigbandi. Li taanianu
(waakpeli) den naani emerodi. **4** Badigbandi piilie
n̄ tina den kagni ki lindi ti badigbandi, ke nikpelba
piilie n̄ bina kaa tipo, ki laá ti tiapiendi, ki ciibi wula
badfeglimu bi yula po. **5** I taañigdi, li taadunli yeni i
taatatandi den ña ti badigbandi kani. Fidsanciandi lele
den co ti badigbandi kani, li fidsandi den tie U Tienu
cicijamalemu i. **6** Li mögli nani maduuídiga yeni den
bili ti badigbandi nintuali, ki pieni, ki ñilgi nani li
tanciencienli yeni. Bonfuoda na den ye ti badigbandi
kaalindma, ki pia a ninbina bi nintuali yeni bi puoli
po kuli. **7** O bonfuodkpialo den naani yeni yanboli, ke
o lielo naani yeni naabiga, ke o taalo den pia ja nungu
i, ke o naalo naani yeni kapaciigu (jiebani yugdili).
8 Lanya bonfuodinaada yeni, yuakuli den pia fiabi
luoba, ke i gbie yeni i nuni ipo yeni i kubinma nni kuli.
Niagu yeni yienu kuli bi den maadi kaa cedi, ki tua,
"o gagdijamo, o gagdijamo, O Diedo U Tienu tie o
gagdijamo, O Paaciamu daano, wani yua n̄ die likuli,
ki bo ye, ki ye ki go ba cua." **9** A bonfuoda ya jaandi ki
dondi yua den kaa ti badigbandipo, ki kpiagi o yeli,
ki tieni o balga ya yogu kuli, (**aīōn g165**) **10** bi nikpelba
piilie n̄ bina yeni yi gbaani yua kaa ti badigbandi po
yen nintuali. bi den yi gbaani yua n̄ fo hali ya yogu n̄
ki pia gbenma nintuali, ki cibdi bi badfeglimu ki lu
tibadigbandi nintuali ki yedi, (**aīōn g165**) **11** Ti Diedo yeni
ti Tienu, A dagdi yeni, ti yudandi yeni ti kpiagdi yeni
u paaciamu. Kelima fini n̄ tagi bonli kuli, a yanbuama
po i, ke li bona tagi ki go tundi ki ye"

5 N go den la yua n kaa ti badigbandi po yeni ke o muubi o ijenu li tighabkaali, ke li diani li faanunga

po yeni ki puoli po kuli, bi den kpá li tanponba alele. 2 N den la ke maleki paaciandaano ke o tandi yeni u paalu ki maadi, ki tua, “ŋma dagdi yeni wan gbabdi li tigbabkaali ne, ki mudi o tanponba?” 3 Obakuli tanpoli bii ki tinga po lanyaaka ki tinga tiipo ki dagdi yeni wan gbabdi li tigbabkaali na bii ki cogi li. 4 N den buudi li pabienbubuuli, kelima baa den la yua n dagdi, ki ba fidi ki gbabdi li naa tigbabkaali bii ki cogi li. 5 Ama nikpeyendo den yedi nni, “Da buudi. Diidi! Juda buolu yangbanlo, Daftidi benli bundpanma kóni mi jama ki paadi, o ba fidi ki gbabdi li tigbabkaali ne, ki mudi li tanponba.” 6 N den la ke pebiga, ke ki se ti badigbandi yeni a bonfuoda yeni bi nikpelba siiga nni. ki den naani ke be kpa ga. ki den pia yina lele yeni nuni lele; yini n tie U Tieu fojanleledma, wan sóni yaama ki tinga po. 7 0 den gedi ki ga li tigbabkaali yua n kaa ti badigbandi po nuujieni nni. 8 Wan den ga li tigbabkaali, a bonfuodnaada yeni piilie n nikpelba na yeni den baa ki labni ki pebiga nintuali. Bi siiga nni yuakuli den pia kogdigu yeni wula tadbuoga ke ki gbie yeni li ŋubyanli, yaali n wangi bi dugkaaba jaandi. 9 Bi den yini yanpanbu, ki tua, “A dagdi yeni ŋan ga li tigbabkaali, ki mudi li tanponba. Kelima bi den padi a, ki yidi a salga, ke a daa ki faabi bi niba U Tieu po yeni a sôma, yaaba n ŋani i nibuoli kuli, maalanma kuli, yeni i dogi kuli. 10 A cedi ke bi tua Badciamo diema yeni salga yidkaaba ki tuuni ti Tieu po ki baa die bonli kuli ki tinga po. 11 N go den diidi ki gbadi malekinba boncianli niali, bi den kagni ki lindi ti badigbandi, a bonfuodnaada yeni bi nikpelba. Bi kuli ya colí den pundi miiliandi kobi lie 12 Bi den tandi ki maadi, “Ban den padi ya pebiga, ki yidi salga dagdi yeni wan ga u paaciamu, ŋalmani, mi yanfuoma, u fidu, ti yudandi yeni a donda.” 13 N go den gbadí ke tagma kuli yaama n ye tanpoli, ki tinga po, ki tinga tiipo, yeni mi ŋincianma nni - yeni yaali n ye kuli - ki maadi ki tua, “Fini yua n kaa ti badigbandi po yeni fini ki pebiga, ní ga a donda, ti kpiagdi, tiyudandi u paaciamu yeni u fidu ki diedi bonli kuli li bina yeni li bina.” (aión g165) 14 A bonfuodnaada yeni den yedi, “Amil!” ke bi nikpelba baa ki labni ki pugi.

6 N den diidi ki la ki pebiga n̄ luodi tanponleleda
yeni nni yendo, ki gbadi ke a bonfuodnaada yeni ke
yendo tāndi nani i taatantandi yeni ki maadi nni, "cua
na!". 2 Ke n̄ nōnli ki sua tanpieno i. yua den jagi o den
kubi li dabanli, ke bi teni o ki badfegliga. Ke o n̄nai

nani jakondo yeni, ki ba kōni mi jama ki paadi. **3** Ki pebiga í luodi tanponlielo, ke n gbadí o bonfuodlielo yedi, “cua na!” **4** Ke tantiano ñani, ki tie tanmōno. Ke bi puni yua n jagi o u sanu ke wan fie mi yanduanma ki fagni ma ki tinga, biniba í ya kpa bi lieba. Bi den teni li tanjaglo ki jugsiecianga. **5** Ki pebiga í luodi tanpontaaloo, ke n gbadí o bonfuodtaalo yedi, “cua na!” Ke n la ke tanbono ñani, ke yua n jagi o kubi ki kelga o nuu nni. **6** N den gbadí u nialu ke u ñia ni a bonfuoda yeni siiga ki yedi, “Kpanu tibii ciilo yenli dagdi yeni bøgDMA piiga pani, ke olije kpanu tibii ciilo ataa dagdi yeni bøgDMA piiga pani. Ama ñjan da biidi mi kpama yeni ku daamøngu.” **7** Ki pebiga í luodi tanponnaalo, ke n gbadí ke o bonfuodnaalo yedi “Cua na!” **8** Ke n la tantinbengu. o tanjaglo den yii mi kuuma, ke bi tikpiba diema ñua o. Bi den teni ba u sanu ke ban kpa ki tinga niba bøgDMA na, yeni ki jugsiega, mi koma, u yianu yeni ki tinga po bonfuobiada. (**Hadés g86**) **9** Ki pebiga í luodi tanponmuulo, ke n la li jaandbinbinli tinga, ban den kpa yaaba kelima U Tieu maamapo yeni ban kadi ki saa i mōmōni, ki tie ni kasiedi po. **10** Bi den tandi ki maadi ki tua, Li go ba waagi ya caa yeni u laa yognu i, fini yua n tie li bonli kuli diedo, yua n gagdi ki ñani, ki tie o mōmōdaano. Hali u laa yogu i ke a ba bu yaaba n ye ki tinga po, ki tuu ti sōma panli?” **11** Ke bi teni yuakuli liadfragdienli, ki maadi ba ke bi ba guudi waamu hali bi yegni, ban ba kpa ya tuonsønba, bi ninjaba yeni bi ninsiaba ki pugni bi po nani ban den kpa bi mo maama yeni. **12** Ki pebiga í luodi tanponluoblo, Ke n nuali ki sua ke mi timigcianma tieni, ke u yienu ga ki bøndi nani ti pakuatiabøndi yeni, ke o ñyamaalo kuli lebdi ki tua nani mi sōma yeni. **13** Tanpoli po ñyamaabila den cenli ki baali tinga po nani ku faaciangu í yi figi bu kankanbu, a kankana í ya cenli ki baali maama yeni. **14** Ke tanpoli fuadi ki yaadi nani ban yi ghabbi li tigbabkaali maama yeni. ke a juani yeni a kpendega kuli fii ki lie a kaani. **15** Ke ki tinga po badcianba, yeni a nikpiaga, sejegbunga yudanba, bi ñalmandanba, bi paatieba yeni yaaba n sieni kuli, i yonbi yeni yaaba n die bi yudandi kuli den sani ki wuoni a juana nni, ti tankuodi nni, i tanfali nni **16** Bi den maadi a juana yeni ti tangbaadi, “Baa mani tipo! Legni mani ti, tin da la yua n kaa ti badigbandi po nunga yeni ki pebiga pabiencianli. **17** Kelima bi pabiencianli daacianli pundi. ñyama ba fidí ki ya ye e?”

7 Lani í pendi, ke i la ke malekinba bina se i tinkunnaadi kani, ki cuo ki tinga faama ki kubi, ke mi kan fidí ki figi ki tinga po, mi ñincianma po, bii i tiidi po. **2** N den la maleki tiano, ke o ñani puoli, ki kubi U Tieu yua n fo tanpøn. Ke o tandi yeni u paalu, ki maadi yeni malekinba bina yaaba ke bi puni u sanu ke ban waani ki tinga yeni mi ñincianma fala, ki yedi ba: **3** “Dá da waani mani ki tinga, mi ñincianma yeni i tiidi fala hali mi ba tieni tanpon maalma U Tieu tuonsønla yutuna po.” **4** N den gbadí ban den tieni tanpon maalma yaaba ya yutuna po cõli í døa maama: Israyeli nibuoli kuli niba kobga n piina n tuda na n den baa tanpon maalma: **5** niba piiga n tude lie den ñani Juda buolu nni, ki baa li maalma piiga n tude lie den ñani Rubeni buolu nni, piiga n tude lie den ñani Gaadi buolu nni, **6** piiga n tude lie den ñani Aseri buolu nni, piiga n tude lie den ñani Nefitali buolu nni, piiga n tude lie den ñani Manase buolu nni, **7** piiga n tude lie den ñani Simeyon buolu nni, piiga n tude lie den ñani Lefi buolu nni, piiga n tude lie den ñani Isakaari buolu nni, **8** piiga n tude lie den ñani Sabulon buolu nni, piiga n tude lie den ñani Josefi buolu nni, piiga n tude lie den ñani Benjamini buolu nni, bani n den baa tanpon maalma bi yutuna po. **9** Lanya bona í pendi, ya niwulgu ke bi kan fidí ki codi bi niba í døa maama - bi den ñani ñanduna diema nni kuli, i dogi kuli, nibuoli kuli yeni maalanbuoli - Ki se ti badigbandi kani, ki pebiga nintuali. Bi den láa liadfragdienli, ki kubi ti biadi bi nui nni, **10** ki tandi yeni u paalu ki tua, “Mi faabma tie U Tieu yua n kaa ti badigbandi po yeni ki pebiga yaama il!” **11** Malekinba kuli den se ki lindi ti badigbandi yeni bi nikpelba yeni a bonfuodnaada, bi den baa ki labni ti badigbandi nintuali, ki pugi U Tieu, **12** ki tua, “Ami! Ti Tieu n die ti kpiagdi, ti yudandi, mi yanfuoma, balga, li seli, u paaciamu yeni u fidu hali ya yogu n ki pia gbenma! Ami!” (**aión g165**) **13** Bi nikpelba yeni siiga, yendo den bualí nni, “Bile n láá a liadpiena ne, bi ñani le i?” **14** Ke n jiini o, “Canbáá fini wani nan bani.” Ke o maadi nni, “Bi tie yaaba n ñani falaciamo janjanma nni. Bi ñuudi bi tialakaadi ke ti péndi ki pebiga sōma nni i. **15** Lanyapo i ke bi bi seeé U tienu badigbandi kani, ki pugi o yienu yeni ñiagu kuli o diegu nni. Yua n kaa ti badigbandi po ba caani o badciagu, ki kuani ba ku niinni. **16** Koma ji kan cuo ba ki bualí ñuñuuunu. U yienu kan sia ba ki bualí wulgu bakuli. **17** Kelima ki pebiga yua n ye ti badigbandi sinsiiga nni baa tie

bi gobdika, o baa gobdi ba li miali ñinbunli kani, U Tienu ba fiadi bi niensiidi, ki yendi bi nunga.”

8 Ki pebiga í mudi tanponlelelo, tanpoli diema nni den ñymini silbi ke li pundi mindi piitaa (md 30) **2** N den la ya malekileeedba yaaba n den seé U Tienu nintuali yeni, ke bi teni ba a naatuna. **3** Maleki tiano den cua, ki kubi wula tadkuaga, ki sedi li jaanbinbinli kani. Bi den teni o li ñubjanli boncianla ke wan ñubni, ki tieni i jaandi yeni bi dugkaaba kuli wula jaandbinbinli po, ti badigbandi nintuali. **4** Li ñubjanli muñii den ñani maleki nuu nni, ki yegi yeni bi dugkaaba jaandi ki doni ki pundi U Tienu nintuali. **5** Maleki den taa wula tadkuali, ki pádi li jaandbinbinli mu, ki luni ke u jiidi ki tinga po, ke i taatantandi, li taadunli, i taañigdi yeni mi tinmigma (tindigibima) tieni. **6** Malekileeda yaaba n den kubi a naatuna yeni den bobindi ki ba piebi a **7** Malekikpialo den piebi o naatunli, ke n la ke ya taatana n ñymadi yeni u mu yeni mi sôma. Bi den yadi ke likuli jiidi ki tinga po, ke bögyenli buodi bögdima taa siiga; tiidi taa siiga, tiiyenga den buodi, ke ti muasöngdi kuli buodi. **8** O malekiluelo den piebi o naatunli, ke bi tudi ki luni bonli ke li naani juacianli, ke li co u mu, mi ñincianma nni. Ke mi ñincianma bögdima taalma taa tua sôma, **9** ya bonfuoda n ye mi ñima nni bögdima taalma taa kpe, ki ti ñinbidi bögdima taalma taa mudi ki yoyodi. **10** Malekitaalo den piebi o naatunli, ke ya ñyaaabiga n gbengi ki tuudi nani fidtabkaali yeni ñani tanpoli ki jiidi ki baa i kpeni yeni a ñibuna bögdima taalma taa po. **11** ki ñyaaabiga yeni yeli den tie “U tonbiadu”, ke mi ñima bögdima taalma taa tóngi bagibagi, ke bi niba binciala kpe kelima ya ñima n to bagibagi (nani bu kpegbu) yeni po **12** O malekinaalo den piebi o naatunli, ki pua ki bôndi u yieno, o ñyaaalo yeni ti ñyaaadi bögdima taalma taa, ke likuli bôndi; U yieno yeni ku ñiagu bögdima taalma taa den ki pia yenyenma. **13** N den nualti ki la ya maleki n den yugi ti tawalgbandi siiga nni, ke o tándi ki yii yaaba n ye ki tinga po yeni ki tua “hayaaa, hayaaa, hayaaa, falabiado kpendi ki tinga yaaba po, kelima malekitaadiba yaaba n ba piebi bi naatuna ki tieni ya fuuciangu.”

9 Ke o malekimuulo piebi o naatunli, ke n la ke ñyaaabiga ñani tanpoli ki baá ki tinga po Bi den teni ga ki kpientinga caañuangu piemi. (Abyssos g12) **2** Ke ki luodi ki kpientinga caañuangu, ke ya muñii n tuoni begibegi ña u caañuangu nni nani u maafanu

nni yeni. Ke u yieno yeni mi faama ga ki bôndi yeni ku kpienbuogu muñii. (Abyssos g12) **3** Ti naasuudiden ñani i muñii nni, ki lali ki tinga po, ke bi teni ti u paalu nani ki tinga po nami yeni. **4** Bi den yedi ba ke ban da biidi ki tinga po muadi, ki da go biidi bonpiabli bii tiiga bakuli, ama ban ya woli ya niba n ki baa tanpon maalma bi yutuna po. **5** Bi den ki puni ti u sanu ke ban kpa ban woli ya niba, ama ke ban waani ba falabiado hali ñyaaali mu. Bi lobdi kônu baa fuuni nani o namo ñ yi juni nilo yeni i. **6** Lanya dana nni, li niba ba lingi mi kuuma ki kan baa ma. Bi ba fâádi mi kuuma, ama mi baa sani ki fagdi yeni ba. **7** Li naasuudi den naani yeni ban bobni ya taami bu tôbu po yeni i. Ti yula po den pia bonli ke li tie nani wula badfegliga yeni, ke ti nunmu naani bi nisaalba nunmu. **8** Ti yudi den naani puoba yudi, ke ti ñina tie nani yangbanli ñina yeni. **9** Ti töbtiadi den tie kudi töbtiadi, ke bi fiabi fuugu tie nani ya taami yeni ya tantudidi n tiini bu tôbu nni yeni. **10** Ti juona denpia ti penlôbdi nani i nami yeni; ti juona nni den pia ya paalu n ba waani ti gbannandi fala hali ñyaaali mu **11** Bi badciamo den tie ki kpientinga nni caañuangu maleki i. O yeli Ebrewu maama nni tie Abadon, Gileki maama n mo Apoliyon.

(Abyssos g12) **12** Mi cincinyebiadma pendì n yeni. Diidi! lani ya pendì, janjanbiadma lie go ye, ki kpendi. **13** O malekiluelo den piebi o naatunli, ke n gbadi u nialu ki u ñani ya yina n ye li wula jaandbinbinli yaali n ye U Tienu nintuali yeni nni. **14** U nialu den maadi malekiluelo yua den kubi li naatunli yeni, “Lodi ki ja malekinaada yaaba ke bi den loli ki kpaa Efrati kpenciamu nni yeni.” **15** Ban den bobni ya malekinba ya yogu, ya binli, ya ñyaaalo, ya daali yeni ya yognu (kudi) cima den pundi ke bi lodi ba ke ban kpa ki tinga po niba bögdima taalma taa. **16** N den gbadi Seje tanpuaba coli, bi den tie miiliyon kobilie **17** Li bondogdikaali nni min den la i taami yeni a tanjagla maama n ne: Bi töbtiadi den tie kudi, ki moni nani u mu yeni, ki bôni nani bulo yeni, ki tie bo duudi nani (cidibili) yeni. I taami yula den tie nani yangbanyula yeni i, ke bi ñona nni ña u mu, i muñii yeni cidibili. **18** Bi niba bögdima taalma taa den kpe kelima lanya janjanbiadma taa yeni po: ya mu, ya muñii yeni ya cidibili n ña bi ñona nni yeni po. **19** Kelima, i taami yeni paalu den ye bi ñona nni yeni bi juona nni i - kelima bi juona den tie nani wee yeni, ke bi go pia ya yula n bilgi a nala (ti yiadi) bi niba gbanu po. **20** Ya niba n den sieni, ban den ki kpa yaaba yeni bi yiadi,

nan den ki tuo ki tuubi bi tuonbiadi, bi go den ki cedi kaa pugi i buli yeni mu cicibiadmu, wula, ti kudi, ti kudmondi, ḷanjilfa, a tana, yeni ti daadi yia; ya bona n ki nua, kaa gbia, kaa go cuoni mo. 21 Baa go den tuo ki tuubi bi nikpali po, bi suagu yeni bi ñogibiadi po, bi conconma po, bi subu yeni bi jodi dima po.

10 N den la maleki tiano, paaciamu daano ke ñani tanpoli, ki kpendi Ti taawalgbandi den pibni o, ke waakpeli ye o yuli po. O nunga den tie nani u yienu yeni, ke o taana tie nani u mu jaantalginba yeni. 2 O den kubi ya tigbabkaaga n gbabdi o nuu nni, o den seni o taajienu mi ñincianma nni, ki seni o taaganu ki tinga po. 3 O den yigni paama nani o yangbanlo ñ biegi maama. Wan den yigni, taatantandi lele den tandi ki waani bonli. 4 Taatantandi lele ñ den tandi ki waani yaali, n den bua diani, ama n den gbadu u nialu ke u maadi, “jan pii ḷasiili taatantandi lele sawali po, da diani lanya maama.” 5 Min den la ya maleki ke o seé mi ñincianma yeni ki tinga po yeni, den duoni o nuujieni tanpoli. 6 O den poli yua n fo hali ya yognu n ki pia gbenma yeli po, yua tagi tanpoli yeni yaali n ye lipo, ki tagi ki tinga yeni yaali n ye kipo, ki tagi mi ñincianma yeni yaali n ye mi niinni kuli, maleki den yedi, “Li ji kan waagi (yognu bakuli ji ki ye)”. (aiōn g165) 7 Ama ya daali ke o malekileedo ba piebi o naatunli, lanya daali i ke U Tieu yaalidgu tuonli ba soni ki dudi, nani wan den tuodi ki waani o tondba bi sawalpuuba maama yeni.” 8 Minden gbadu ya nialu ke u ñani tanpoli po yeni go den yedi nni: “Gedi, ga maleki yua n seé mi ñincianma yeni ki tinga po yeni ñ muubi ya tigbabkaaga ke li gbadu yeni.” 9 Ke n gedi maleki kani ki maadi o ke wan teni nni ki tigbabkaaga. Ke o maadi nni, “Ga ki tigbabkaaga ki ḷmani ga. ki baa to a tugu nni, ama a ñobu nni wani ii, ki baa malgi nani ti siadi yeni i. 10 Ke n ga kitigbabkaaga maleki nuu nni, ki ḷmani ga. ki den malgi nani ti siadi yeni n ñobu nni, ama min ḷmani ki gbeni, ke n tugu nni ji to. 11 Ke bi yedi nni, “A go ba pua sawali, ki waani bi niba, i dogi, i nilanbuoli yeni bi badcianba diema boncianla nni.”

11 Bi den teni nni sabmuau, ke min taa un tua bonbiigtiagu, ki yedi nni, “Fii ki biigi U Tieu jaandidiegū yeni li jaandbinbinli, yeri yaaba n pugi ku niinni. 2 Ama, jan da biigi ku jaandidiegū cancanli, kelima bi cabi li bi nilanba. Bi ba ḷmaa ki fanbi u dogcianjamu hali piina n ḷmaali lie (ym 42) 3 N

ba puni n kasiedi tondba yaaba n laá ti pabontiadi yeri, u fidu ban ya pua sawali hali tudli n kobilie n dana piiluoba 4 Lanya kasiedinba tie Olifie tiliedi yeri ya fidsantuankaanlied yia n den seé ki tinga Diedo kani yeri. 5 Ya nilo bigni ke wan tieni ba yaali n bia, u ba ña bi ñobu nni ki biani bi yibalinba. Yua n bigni ke wan tieniyaali n bia kuli, o ba kpe yeri i. 6 Li kasiedinba pia u fidu yeri ban luoni ti taawalgbandi, ke taaga kan nii ya yogu ke bi pua sawali. Bi pia ya paalu ke bi ba cedi mi ñima ñ tua sôma, ki lu falaciomo janjanbuoli kuli ki tinga po, ban bua ya yognu kuli. 7 Bi ya tieni bi kasiedi ki gbeni, ki yanbiadga yagi n ba ña ki kpientinga buoñuangu nni ba pua bu tabu yeri ba, ki paadi ba, ki kpa ba. (Abyssos g12) 8 Bi gbannandi baa bili u dogciamu sanciamu po (ban tieni nannanli ki yini yuu Sodoma yeri Ejipti), naani ke bi den kpaa ki tabni bi Diedo. 9 Ya niba n ñani i nibuoli kuli, i dogi kuli yeri i maalanbuoli kuli baa nua bi gbannandi hali dana taa yeri bogdima. Bi kan tuo ban pii ba kuli nni. 10 Yaaba n ye ki tinga po baa mangdi bipala, ki tiendi u badu bi kuuma po. Bi ba soni bi paabu ki teni biyaba kelima ya kasiedinba ne den wangki tinga po yaaba fala. 11 Ama dana taa yeri bogdima pendima, li miali faawaama ba ña U Tieu kani, ki kua bi niinni, ban fii ki sedi bi taana po. Ti jawaanciandi ba kua yaaba n ba la ba kuli. 12 Bi ba gbadu ke nialu ñani tanpoli, ki tándi ki yedi ba, “Do mani ki cua nel!” Lanwani ii, bi ba do tanpoli ti taawalgbandi nni, ke bi yibalinba nua ba. 13 Lanyognu, mi tinjegicianma ba tieni, u dogciamu bogdima taalma piiga ba libi. Niba tuda lele ba kpe li tinjegibma nni, ti jawaanciandi ba kua yaaba tindi, ban kpiagi tanpoli Tieu yeli. 14 Falabiado janjanliema pendi n yeri. Diidl! O falabiadtaalo janjanma kan waagi yeri mi cuama. 15 O malekileedo den piebi o naatunli, ke u nialciamu ñani tanpoli ki yedi, “Ki tinga badciamo diema ji tua ti Diedo yeri o Kiristi diema i. O baa diedi ma hali ya yognu n ki pia gbenma” (aiōn g165) 16 Ke piilie n nikpenaadba yaaba n den kaa bi badigbandi po yeri baa ki labni. Bi den pugi U Tieu. 17 Bi den yedi”Ti jaandi a, ti Diedo U Tieu, u paaciamu daano, Yua ye, ki bo ye, kelima a taa a paaciamu fidu, ki cili ki diedi bonli kuli. Li bonli kuli yudaano, yua ye, ki bo ye, ki go ba cua, 18 Li gaadli den cuo ki tinga po yaaba, ama a pabienli jiidi ki cua. U yogu pundi bi kpienba po, ke jan jia bi buudi ki jaandi a tondba bi sawalpuuba yeri a paabu, bi dugkaaba, talginba yeri bi paatieba kuli yeri yaabi n

den fangi a yeli. U yogu pundi ke ọjan biani yaaba n den biidi ki tinga.” 19 U Tienu jaandidiegu tanpoli po den luodi, ke ọjantaadi lolma kpagu nua ku niinni. I taañigdi yenyenma, li taadunli, i taatantandi, mi tinjegibma yen ki taacianga yeni a taatana den tieni.

12 N den la maalcianma tanpoli: pua n yeni, ke láá u yianu nani liali, ki ọjmaa o ọjmaalo po, ki yili badfegliga, ke ki pia ọjmaabila piiga a lie o yuli po. 2 O den punbi, ki mœa yeni u tugpunbyianu, ki gbaa ke wan mali. 3 N den maaltoma mo tanpoli: Diidl! Bonfuodcincilingu yu bia, ki mœni, ki pia yula lele yeni yina piiga, ki ciibi badfeglimu lele o yula po. 4 O juoli den baandi tanpoli po ọjmaabila bögdimma taalma taa ki lu tinga tinga po. O bonfuodcincilingu den séé o pua yua nbua mali yeni kani, ki guu, ke o ya mali, wan nali ki biga. 5 O den mali bonjaga, yua n ba ti diedi i dogi kuli, ki ya gobdi yeni ti kudi badgbiamu. Bi den ñani ki biga, ki duoni ga U Tienu yeni o badigbandi kani, 6 ke o pua sani ki gedi mi tinfapienma nni, U Tienu ñ den bobni u kaanu o po. Lanwanni ii, bi baa kubi o likani hali dana 1.260 7 Mœla, bu tabu den pua tanpoli. Miiciheli yeni o malekinba den tuogi yeni o bonfuodcincilingu yeni o mo ya malekinba. 8 Ama o bonfuodcincilingu den ki pia paalu ki ba paadi. Lanwani ii, wani yeni o alekinba ji den ki pia kaanu tanpoli. 9 O bonfuodciamo, o cincilingu, ya waakpeli ke bi yii o bulo bii Sutaani, yua n den tulni ñanduna kuli, bi den tudi ki jiini, ki luni o, wani yeni o malekinba ki tinga po. 10 N den gbadi nialciamu tanpoli, ke u yedi: “Mola, mi faabma, u paaciamu, Ti Diedo badidiema yeni o Kiristi yikodi. Kelima bi tudi ki jiini ti kpiiba tonandaano, wani o tingbangbaabo yua n den kaa ti Tienu kani, yienu yeni ñiagu kuli, bi po. 11 Bi kœni mi jama ki paadi o yeni ki pebiga sôma yeni bi kasiedi lanbona, kelima bi den luni bi miana kaa jie bá mi kuuma. 12 Lanwani ii, Tanpoli yeni yaaba ye lipò ñ ya mangdi bi pala. Ama falabiado ki tinga yeni mi ñincianma po kelima mi biadma yudaano jiidi i kani. O gbie yeni pabiencianli, kelima o bani ke wan pia ya yognu ji ki pia mayuli (o juodma ji ki fagi). 13 Ku bonfuodcincilingu ñ bandi ke bi tudi ki luni o ki tinga po, ke o ñœdi ki woli ya pua n mali bonjaga yeni. 14 Ama bi den teni o pua ku kapaciigu fiabiandi, ke wan yugi ki gedi ban den bobni o po naakanu mi tinfapienma nni. Bi baa kubi o lanpo i, yognu bá, i yogni yeni u yognu bögdimma, naani n

fagi yeni o waaciamo ñ ye naani. 15 O waaciamo den wugdi mi ñima nani u kpenciamu yeni, ke man ñœdi ki tugi o pua. 16 Ama ki tinga den yaadi ki ñœbu ki nuudi ku bonfuodcincilingu ñ den siini ya ñincianma, ki todì o pua. 17 Lanyapo, ku bonfuodcincilingu den gaadi yeni li pabiencianli, o pua po, ki gedi ki woli o pua puoljuani, ki pua bu töbu yeni ba, bani yaaba n colni U Tienu ñœmaama, ki tieni kasiedi Jesu po.

13 Ku bonfuodcincilingu den sedi ku tanbiingu nni, mi ñincianma jaali po. N go den la ke yanga ñani mi ñincianma nni, ki den pia yina piiga yeni yula lele. O yina po den pia mu badfeglimu, ke o yuli kuli po bi diani ya yeli n fanbidi, ki sugdi U Tienu. 2 Min den la ya yanga den tie nani naamunpieno yeni. Ki taana den tie nani a bonpiena n yii ya yangbengli wursi taana yeni, ke ki ñœbu naani yangbanñœbu. Ku bonfuodcincilingu den puni ga ku paalu ku badigbandi yeni ku fidu ke gan diedi bonli kuli. 3 Ki yanga yuyenli den naani ke bi den kpa ga, ama ki kuuma yiagu yeni den gbeni, ke ki paagi. Li bonli den yaalidi ñanduna yaaba, ke bi ñœdi ga. 4 Bi go den pugi ku bonfuodcincilingu, kelima ku den puni ki yanga yeni ku fidu. Bi den pugi ki yanga mo, ki maadi yognu kuli, “ọjma tie nani ki yanga ne yeni?” bii “ọjma ba fidi ki mœa yeni ga?” 5 Bi den teni ki yanga ya ñœbu n maadi mi japaamaama, ki sugdi U Tienu. Ki den baa u sanu ki ba bili o yema hali piina n ọjmaali lie (yjm 42). 6 Lanwani ii, ki yanga den yi yaadi o ñœbu, ki maadi ki sugdi U Tienu: ki fanbdi O yeli, Wan ye naani, ki sugdi yaaba n ye U Tienu diema nni. 7 Bi den puni ki yanga u sanu ke gan pua bu töbu yeni U Tienu dugkaaba, ki paadi ba. Bi go den puni ga u paalu ke gan diedi i nibuoli, diema, i maabuoli yeni i dogi kuli. 8 Yua n den ye ki tinga po kuli ba gbaani ki pugi ga, yua ke o yeli den ki diani li miali tili nni, ki pebiga, ban den kodì yaaga hali ban den taga ñanduna ya yogu ya tili. 9 Yua n pia tubli kuli, wan cengi. 10 Yua n tagi ke ban cuo o ti yonbdi, o ba gedi ti yonbdi. Yua n tagi ke ban kpa o yeni ki jugsiegs mo, bi ba kpa o yeni ki jugsiega. Ne tie kpaandi bi nigagdijanba po, ke ban tieni li juunli, ki kœni yeni mi jama ti dudugdi nni. 11 N den la yantianga, ke ki ñani ki tinga nni. Ki den pia yina lie nani pebiga yeni, ki maadi nani ku bonfuodcincilingu yeni. 12 Ki den bili ki go kubi ki yankpiaga yema, ke ki dá ye, ki cedi ke ki tinga yeni yaaba n ye kipo kuli gbaandi ki pugi ki yankpiaga yaaga ya yiagu n den

gbeni, ke ki baa laafia yeni. **13** Ki den tiendi yaalidgu tuona boncianla. ki den cedi hali ke u mu ñiani tanpoli ki jiidi ki tinga po asala siiga. **14** Yaaba n den ye ki tinga po den nua gan tiendi yaali i, ke ki tulni ba. Ki den yedi ba ke ban tagi ya yanga n pia ku yiagu ki nan tindi yeni nannanli. **15** Ki den baa u sanu ki ba kuani mi fuoma li nannanli yeni nni, lan ya maadi, hali ki cedi ban kpa yaaba n yie ke bi kan gbaaniki pugi ki yanga. **16** Ki go den mabni yuakuli, bi paatieba yeni talginba kuli, bi ñalmandanba yeni a luoda kuli, yaaba n yeni bi yudandi yeni i yonbi kuli, ke ban tieni bi nuujieni bii bi yutuna po ki yanga maalma. **17** Yua n den ki pia ki yanga maalma kuli, o den kan fidi ki kuadi bii ki daa bonli. Li maalma den tie coli lanba i, ki tie ki yanga yeni yeli. **18** Li buali mi yanfuoma. Yua n pia li banma kuli, wan tieni li coli, ki bandi ki yanga yeni yeli coli. Kelima li tie nisaalo coli lanba i, lani n tie 666.

14 N den nualti ki la ki Pebiga ke ki seé n kani, Siyón juali po. Ya niba n den ye yeni o den tie 144.000, ke li diani bi yutuna po o yeli yeni o Báá yeli. **2** N den gbadì nialu ke u ñiani tanpoli, ki fu nani ya ñingola yabi yeni i taatantandi ya fuugu yeni. Min den gbia ya fuugu den naani kogdipuala n pua bi kogdidi yeni. **3** Bi den yini ti baantiadi yanpaanbu ti badigbandi nintuali, a bonfuodnaada yeni bi nikpelba kani. Nilo bakuli ki fidi ki bangi lanya baantiayanbu, kase 144.000 yaaba ke bi daa ki faabi ki tinga po yeni. **4** Bani n tie yaaba n ki jogni biba mi conconma po, kelima bi den colni bi gbanu, ki pendi bi pala. Bani n den jua ki Pebiga gan den caa naani kuli. Bi den daa ki faabi bani i, bi niba siiga nani a bonluoka - kpiala yeni U Tieu po yeni ki Pebiga po. **5** Baa den la tofaama bakuli bi ñobu nni, baa den pia jalgi bakuli. **6** N den la maleki tiano, ke o yugi hali tanpoli, o den pia ya laabaaljamo n ki pia gbenma hali ya yognu kuli tondu, ki bua waani yaaba n ye ki tinga po, diema kuli, nibuoli kuli, maabuoli kuli yeni dogi kuli yaaba. (aiónios g166) **7** O den kpaandi paama, ki tua, "jie mani U Tieu, ki teni ti yudandi, kelima o buudi jiyognu pundi. Gbaani mani ku pugi o, wani yua n tagi tanpoli, ki tinga, mi ñincianma yeni a ñinbuna kuli," **8** Maleki tiano, maleki lielo, den jua, ki tua, "U baá, u baá, Babilona u dogciamu, yuu n den cedi ke diema kuli yaaba ñuni ya daamøngu ntie mi conconma daama, ki gaadi." **9** Maleki tiano, malekitaalo den jua ba ki

tandi paama, ki tua, "Nilo ya gbaani, ki pugi ki yanga yeni ki nannanli, ki go cedi ke bi tieni ki maalma o yutunli po bii o nuu po, **10** o moko ba ñu U Tieu pabienciali daamøngu, ya daamøngu ke baa ñjadi ñima, ki kuodi U Tieu pabienli tadñukaaga nni. Ya nilo n ñuni gu, falaciamo, u mu yeni cidibili ba kuani o ti yanyagdi U Tieu malekijanba yeni ki pebiga nintuali. **11** Bi fala munii do ki ña hali ya yognu n ki pí gbenma, ke baa pia fuodma yienu yeni ñiagu kuli, bani yaaba n gbaani ki pugi ki yanga yeni ki nannanli yeni ya nilo n li ga o yeli maalma kuli. (aión g165) **12** Ne tie kpaandi yeni cegli, ke yaaba n tie nigagdirjanba yeni yaaba n colni U Tieu ñomaama, ki dugi Jesu po, ke ban juuni ki ga fala." **13** N den gbadì nialu, ke u ñiani tanpoli, ki yedi, "Diani ne: Mi yedjanma ye yeni yaaba kpe O diedo sanjødma nni." "Nn," Fonjanma n maadi, "Lanyapo, bi ba baa m fuoma bi tuonjana po, kelima bi tuadøjama baa ñjua ba." **14** N den diidi ki la taawalgbaniengu. Yua n den kaa li taawanlgbandi po den tie nani O Ja bijua yeni. O den yili wula badfegliga, ki muubi ya muaciegu n mani o nuu nni. **15** Ke maleki tiano ñiani ku jaandidiegú nni, ki tandi ki yini yua kaa ku taawalgbangu po yeni: "Taá a muaciegu ki cili ki ya ce. Kelima mi cema yognu pundi ii, ke ki tinga po kpaangu mo beni." **16** Lanwani ii, yua n den kaa ku taawalgbangu po yeni den luni o muaciegu ki tinga po, ke ki tinga po kpaangu taani. **17** Maleki tiano den ñiani tanpoli jaandidiegú nni, ki mo kubi ya muaciegu n mani. **18** Ke maleki tiano moko ñani li jaandbinbinli kani, ki pia u fidu u mu po. O den tandi paama, ki yini yua n den kubi ku muacemangu yeni, ki yedi, "Taa a muacemangu ki ce tinga po daamøngu tiidi luana, kelima li luana ji beni o." **19** Ke maleki luni o muaciegu ki tinga po ki taani ku daamøngu tiidi luana. O den kuodi akuli U Tieu pabienli cunciangu nni. **20** Bi den tudi ki ñani ku cungu yeni u dogu nni, ki luni; ke mi sôma wuli ki puubi hali boncianla ki pundi hali i taami tankpadì kani ki gbie ya tinfanma n pundi badu guadi tudli n kobiluoba, lani n tie cielo dajena kobitaa (km 300)

15 Lani ñ pendi, n den la maaltianma tanpoli, ya maalcianma n pia yaalidgu: Malekinba lele, yeni fala janjanma lele, yaama n tie fala janjanjuodkee, kelima yeni mani, U Tieu pabienli ba tieni ki dudi. **2** N den la yaali n naani kpalba mogli, ke li ñjadi yeni u mu. li mogli yeni puoli po yaaba n den koni mi jama ki

paadi ki yanga yeni ki nannanli yeni ki yeli coli lanba. Bi den kubi ya kogdimu ke U Tieu den teni ba. **3** Bi den yiini Moyiisi, U Tieu tond baantiyanbu yeni ki pebiga yanbu: “A tuona yabi ki go yani, O Diedo, U Tieu, U Paaciamu daano. A sanu tiegi ki go yani, yanduna dogi kuli badciamo. **4** O Diedo, yma kan jie ya yma kan kpiagi a yeli? Kelima Fini a baba n tie yua n gagdi ki yani. yanduna niba kuli ba gbaani a nintuali, ki pugi a, kelima yuakuli bandi a tuadjama yaa tiegi.” **5** Lanya bona í pendí, n den nualí ki la ke U Tieu yiko tili kpagu dieli luodi tanpoli. **6** Malekinba lele den ñi u kaagagdi-yanmónu nni, ki kubi fala janjanleledma. Bi den laá ya tiadi n yani boncianla, ki ñilgi. ki ñaagi bi bena po wula gbanñagdidi. **7** A bonfuodnaada yeni nni yendo den teni malekinba lele yeni wula tadbuomu lele ke mu gbie yeni U Tieu yua fo hali ya yognu n ki pia gbenma pabienli. (**aión g165**) **8** Ku jaandiegú den gbie yeni ya muñii n ñia U Tieu yudandi yeni o paaciamu nni. Nilo bakuli kan den fidí ki kua hali yeni ya yognu ke fala janjanbiadleleda yeni kua ki dudi.

16 N den gbadí ke u nialciamu maadi yeni malekileleda, ki tua: “Gedi mani ki ban wuli U Tieu pabienleleda yaa n ye i tadkuana nni yeni, ki tinga po.” **2** Maleki kpialo den wuli yaali n den o tadkuali nni ki tinga po. Ya tugiyadi n kóni boncianla den cuo yaaba n den pia ki yanga maalma bi gbanu po yeni yaaba n den gbaandiki pugi ki yanga yeni ki nannanli. **3** O malekilielo den wuli o tadkuali n pia yaali mi ñincianma nni. ke mi ñima tua sôma, nani nikpiemo sôma yeni, ke mi ñima nni bonfuoda kuli kpe. **4** O malekitaalo den wuli o tadkuali n pia yaali i kpeni yeni a ñinbuna nni ke i ñima tua sôma. **5** N den gbadí ke mi ñima maleki yedi, “A tie yua n tirgi, yua ye, ki go bo ye, yua n gagdi ki yani, kelima a jia ya bona ne buudi. **6** Kelima bi wuli a dugkaaba yeni a sawalpuaba sôma, a teni ba mi sôma ke ban ñu; ban dagdi yeni yaali n yeni.” **7** N den gbadí ke li jaandbinbinli jiini, “Nn, O Diedo, U Tieu, U Paaciamu daano, a buujiali tie momoni, ki go tiegi.” **8** O malekinaalo den wuli yaali n den ye o tadkuli nni u yienu po, ke li puni u sanu ke un sia bi niba yeni u mu. **9** Ku wulgu boncianla n den midi ba, ke bi jobni, ki sugdi U Tieu, yua n pia u paalu fala janjanbiadma ne po. Bi den ki tuo ki tuubi, bi go den ki teni o ti yudandi mo. **10** O malekimuulo den

wuli o tadkuali ñ pia yaali ki yanga badigbandi po, ke ki bali diema ga ki bondi nani li ciñuuli yeni. Ke bi juni ki ñmani bi landi u gbannankonu po. **11** Bi den sugi Tanpoli U Tieu kelima bi gbannankonu yeni bi nankpieyadi po, ki nan go li yie ke bi kan tuubi bi tuonbiadi po. **12** O malekiluoblo den wuli o yogdi o tadkuali u kpenciamu, Efrati nni, ke ñima kuli fuadi, ki bobni ya sanu ke ya badtieba n ñani puoli ba tøgni ki cua. **13** N den la cicibiadmu taa, ke mu naani ya sanponda n ñia o bonfuodcincilingu, ki yanga yeni sawalpuua-tofaadanba ñøna nni yeni. **14** Kelima, bi tie rutaani ciciimu, ke mu tiendi yaalidgu maalma yeni a bona. Bi den ña yanduna kuli badtieba kani, ki bua taani ki bobni bu tøcianbu U paaciamu daano U Tieu daacianli daali. **15** (“Diidi! N kpendi nani o suudo yeni! Mi yedjanma baa ye yeni yua n bobni ki guu, ki laá o tianjandi, ki da ti ñia mubima ban la o fee.”) **16** Bi taani ba ya kaanu n yii Ebrewu maama nni Armagedon **17** Lani ke o malekilello yogdi o tadkuali mi faama nni, ke u nialciamu ñani U Tieu diegu nni, ti badigbandi kani, ki yedi, “Li sôni ki tii!” **18** I taañigdi yenyenma, li taadunli, i taatantandi yeni mi tinjegcianma den tieni, ya tinjegcianma n ki kpeli ki tieni yeni lanya paalu hali ban tagi o nisaalo ke o ye ki tinga po. Li tinjegibima den pia lanya paalu i. **19** U dogciamu den bogdi kaani taa i, ke i dogciami libi, ki mumudi. Yeni ke U Tieu tiadi Babiloni U dogciamu po, ki teni lanya dogciamu ya ñunñutadga n gbie yeni ya daamõngu n tie U Tieu pabieliali. **20** A kpedega kuli den bôdi, ke baa ji nua juana mo. **21** A taacengbenga yaa ya kpiagu pundi ciilo piitaa n na (kg 34) den baali ki tinga po ki ñigni bi niba, ke bi soli u tieni kelima lanya fala janjanbiadma den yabi boncianla.

17 Malekileleda yaaba n den kubi a tadkuana yeni siiga, yendo den nagni n kani, ki maadi nni, “Cua na, n ba waani a ban ba jia ya poconconkpeli yaali n kaá mi ñincianma po, ti buudi, ki cuo o ya cuonu. **2** Ki tinga po badcianba den tieni mi conconma yeni wani i. Ki tinga po nibima ñuni o ya conconma daamõngu i, ki gaadi.” **3** Li maleki den taa nni ti dangdi nni, ki gedi yeni nni mi tifanpienma nni, ke n la pua ke o kaá yanmonga po, ke ki kaani kuli gbie yeni ya yela n sugdi U Tieu. Li yanga den pia yula lele yeni yina piiga. **4** O pua yeni den laá ti amondi ke ti moni colcoli, ki lani ki go pili wula, a ligtana, a lanbila, laani yeni li biana yeni li biamu. O den muubi wula tadñukaaga ke

ki gbie yeni ya bona n pia i sinsini yeni o conconma jogindi kuli. 5 O yutunli po den pia ya diani ya niima nni duagi: "Babiloni, u dogciamu, a poconcona yeni ban singi yaali kuli ki tinga po ya naá." 6 N den la ke li pua ñuni bi dugkaaba yeni Jesu kasiedinba sôma ki guo, ki gaadi. Min den la o, n yama kuli den ñymadi. 7 Ama maleki den buali nni, be n cedi ke li yagni a yama? N ba waani a o pua yeni wan jagi ya yanbiadga niima nni, ya yanbiadga n pia yula lele yeni yina piiga yeni. 8 ñan nua ya yanbiadga ne bo ye, ama ki ji ki ye molane, ama ki go ba ña ya buogu n ñua, kaa pia bianu nni, ki do ki guani ki ya ye. Ki ba guani ki tugni mi bolima sanu. Yaaba n kua ki tinga po, yaaba ya yela n ki diani li miali tili nni hali ban tagi ñanduna, ya la ya yanbiadga n den ye, ki ti bodi, ki go bobindi ki ba guani, li ba cuo ba ku yaalidgu boncianla. (*Abyssos g12*) 9 Ki fidiki gbadì ya bonli ne niima nni, li buali mi yanfuoma boncianla. Yula lele yeni tie juana lele yaa ke o pua kaá apo yeni i. 10 Bi go tie badcianba lele i. Badcianba mu baá o, yendo ye, yua n sieni dá ki cua; o ya cua mo, o nan kan waagi ki ye. 11 Ya yanbiadga n den ye, kaa ti ye ne mo tie badciamo i, o niilo n yeni; ama o tie badcianleledba yeni siiga yendo i, bi ba bolini o. 12 ñan la yina piiga yaa yeni, tie badtieba piiga yaaba n dá ki pia diema i, ama bi ba baa ti yikodi nani badtieba yeni, ki tieni nani kudyengu yeni yeni ki yanbiadga. 13 Bi pia yanjagyenli, ki puni ki yanbiadga bi paalu yeni bi fidu. 14 Bi ba pua bu tòbu yeni ki pebiga, ama ki pebiga ba kñi mi jama ki paadi ba kelima o tie bi diediba ya Diedo, bi badcianba ya Badciamo i, ke ban gagdi ki yini yaaba, ban lugdi yaaba yeni yaaba n dugi Jesu po kuli ye yeni wani i. 15 Maleki den yedi nni, "ñan la ya ñima li poconconli ñ kaá naani yeni, tie gogtieba hali yaaba n yabi, i dogi nibima yeni i maabuoli kuli. 16 Yina piiga yaa ke a la yeni, ñani yeni ki yanbiadga ba fiini mi yibalma yeni li poconconli. Bi ba kuani o i yanbani, ki cedi ban la o mubima, bi ba ñmani o gbannandi, ki sia o, wan di ki buodi u mu nni. 17 Kelima U Tienu bobni ki kuani o yanagli bi pala nni, ke ban tuo ki teni ki yanbiadga bi bali, hali U Tieni maama ñ tieni ki dudi. 18 ñan la ya pua yeni, tie u dogciamu yu n diedi ki tinga po badtieba kuli i."

18 Lanya bona ñ pendì, n den la maleki tiano ke o ñani tanpoli, ki jii. O den pia u paaciamu yeni u fidu, ke o yudandi yenyenma den yendi ki tinga

kuli. 20 den tandi yeni u nialciamu ki yedi, U baá, u baá, u dogciamu Babiloni! U tua mu cicibiadmu yekaanu, ti maalbiidi ciciimu wuonkaanu, yeni ya bonyugibiada n ñogni, ke bi fali kuli ya wuonkaanu. 3 Kelima i nibuol kuli ñuni o conconbiadma daamõngu ki gaadi Ki tinga po badtieba conbi yeni o. Ki tinga po kpenkpenda baa ñalmani kelima o paaciamu yeni o conconyema po i." 4 N go den gbadì nialtianu ke u ñani tanpoli, ki yedi, "N buolu, Sani mani ki ña u niinni, ki da ti ga o tuonbiadi biinu, tin da ti cedi yin baa o fala janjanbiadma nni. 5 O tuonbiadi dogni dogni hali ki pundi tanpoli, ke U Tienu tiadi wan tieni ya biadma kuli. 6 Tuu u mani li panli nani wun tieni yi maama, Wun den tieni yi maama, yin tieni u yeni taalma lie, wun den ñandi ya tadñukaaga nni ke i ñuni yeni, yin mo ñ ñandi yeni taalma lie wun ñu. 7 Nani wun den dongi u yuli, ki ye u ñamu nni yeni, yin ñmiani u mi cacagma yeni u tonu. Kelima u yedi u pali nni, 'N kaá nani badpuà yeni, mii tie pakuali, n go kan kali pakuadi mo'. 8 Lanyapo i ke daayenli, fala janjanbiadma ba naa u: mi kuuma, ti pakuadi pabõnli yeni mi konbiadma. U ba yidi ku buodi u mu nni, kelima O Diedo U Tienu tie U Paaciamu daano, ki ba buu ki cuo u." 9 Ki tinga po badtieba yaaba n den tieni mi conconma yeni u, ke u diedi ba u yemanma po yeni, ya la u juubuodma muñii, bi ba buudi, ki fábni u po. 10 Bi baa seé hali fagma, ki nu u cacagma yeni ti jawaanciandi, ki tua, "Falaciamo, falaciamo u dogciamu po, Babiloni, U paaciamu dogciamu! Kelima kudyengu baba dagdi, a buudi ñ baa a yuli po ki cuo ña." 11 Ki tinga po kpenkpenda buudi ki fábni u po, kelima obakuli ji ki daa u kuadma, 12 Ya kuadma n ten wula, ti ñanjilfa, ya ligtana n pia mayuli, i badlaani, a cabñiñila, a cabñana, ya caba n mõni colcoli, ya tiidi n nu ki mani, a kpagnama, a luonñina tiadi yeni a tadmu, ya taaba yeni ya daadi n pia mayuli tiadi, ti kudmondi, ti kudpiendi, a tanñiñila, 13 ya tulaale, yeni i kpínpadi, li ñubjanli, ku daamõngu, mi kpama, mi yondingma, kpanu tiibima, ti yambidi yeni a yangbenga, i taami, ti turdi, i yonbi yeni bi nisaalba naani. 14 ñan den faadi ya bonluanli hali yeni a pali kuli sani ki fagdi yeni a. ñan den ye ya ñamu nni yeni a ya kpiagdi nni kuli yaadi ki ja a, a ji kan baa lanya yema palbu (hali abada). 15 Ya kpenkpenda n den pia li kuadma, ki baa ñalmani u yanbuama po, baa se hali fagma kelima u cacagma jawaandi po, ki buudi, ki fabni ninsiipendi. 16 Bi baa tua, "Falabiado, falabiado

u dogciamu po, yu n den laá ya tiadi n ñilgi, ki ḷjani, ki mōni; ki bobo wula yeri ya ligtana n pia mayuli tiadi, a lanbila, i badlaani! **17** Kudyengu dagdi, ke a piama kuli bodi.” A ñinbiakudla kuli, ti ñinbiadi tuonsónla kuli, yaaba n pia sanu mi ñima nni kuli yeri yaaba n li baadi ti ñuadi mi ñima nni cenli po kuli, den sani ki gedi ki sedi hali fagma. **18** Ban den la juuma muñii, bi den buudi, ki tua, “Ulaa dogciamu n tie nani ya gogciamu ne?” **19** Bi den yadi ti tandi bi yula po, ki buudi ki fabni, “Falabiado, falabiado u dogciamu po, yu ya baali po, ke yaaba n pia bi ñinbiadi mi ñima nni kuli den tua ḷalmandanba. Kudyengu baba dagdi, ke u bodi cain.” **20** Yin mangi mani i pala u yema ne po, yinba bi nigagdijanba, Yinba bi dugkaaba, Jesu tondiba yeri bi sawalpuuba, yin mangi mani i pala, kelima U Tienu tuu i ya panli i ki buni ki cuo ul!” **21** Ya maleki n pia u paaciamu den yugdi ya tangu n tie nani li naali yeri, ki luni mi ñincianma nni, ki yedi, “Maama ne i, ke bi ba lu u dogciamu Babiloni yeri ti jadi un jiidi, ki mii, ke bi ji kan la u palbu. **22** Bi ji kan gbadu ti kogirdi, mu yelmu, a naatuna, yeri ti baantiadi yani u niinni. Bi ji kan la tuonsónbanlo bakuli a niinni. Bi kan gbadu naali fuunli a niinni jiga palbu. **23** Fidsanga yenyenma ji kan yendi a niinni. Bi ji kan gbadu pocaano yeri pocaancalo nialu a niinni, kelima a kpenkpenda den tie ki tinga po naabiiganba (badbijaba), ke a tulni i nibuoli yeri a suagu. **24** Bi den la u niinni bi sawalpuuba yeri bi dugkaaba sôma, yeri ban den kpaá yaaba kuli ki tinga po sôma.”

19 Lanya bona ñ pendu, n den gbadu u nialu tanpoli
ke u tie nani ya nuwulgu n yabi fuugu yeri, ke u maadi, ki tua: “Aleluya. Ti Tienu n die mi faabma, ti yudandi yeri u paaciamu kuli. **20** Buudi jiama ti momõni ki go tiegi, kelima o jia ti buudi, ki cuo li poconconkpelu yua n den tulni ki tinga po nibuoli yeri o conconma. O tuu li panli wani li poconconli ñ wuli o tondba sôma yaama o yuli po.” **3** Bi go den yedi mi liema: “Aleluya! O muñii ña ki do hali ya yognu n ki pia gbenma” (**aiñon g165**) **4** Piilie n nikpenaadba yeri a bonfuodnaada yeri, den baa ki labni ki pugi U Tienu yua n kaa ti badigbandi po. Bi den tua, “Ami. Aleluya!” **5** Ke u nialu ñiani ti badigbandi kani ki yedi, “dondi mani Ti Tienu, Yinba yaaba n tie Ti Tienu tondba, Yinba yaaba n fangi o, talganba yeri bi paatieba kuli.” **6** N go den gbadu ya fuugu n tie nani ya niwulgu n yabi ya fuugu yeri, nani mi ñincianma

ñingola, nani i taatantandciami yeri ke ku maadi ki tua, “Aleluya! Kelima O Diedo diedi bonli kuli, U Tienu yua n bili o yiko bonli kuli po, wani n die likuli. **7** Cedi mani tin mangi ti pala, ki ya ye li pamanli nni, ki pugi o yudandi kelima ki pebiga pocaajaama pundi, ki o pocaano mo bobni ki guu. **8** Bi puni o u sanu, ke wan bobo 'len tiadi', ya tiadi n yua, ki ḷjani cain, ki ñilgi ki tuudi, ki pia mi ñuadma” (Kelima len yuayuaga wangí ya nibuoli n gagdi ki ḷjani tuadtiegijama i.) **9** Maleki den yedi nni, “Diani ne: Mi yedjanma ye yeri ban yini yaaba ki pebiga pocaali badu (jaanma) po.” O go den yedi nni, “Ya maama ne tie U Tienu ya maamõnma i” **10** N den baa ki labni o ki bua nugi o taana ki pugi o, ama o den yedi nni, “Da tieni lani! N mo tie a, fini yeri a kpiiba yinba yaaba n tieni Jesu po kasiedimõno yeri, tuonsónlielo i. Gbaani ki pugi U Tienu kelima Fonjanma n cedi ke bi teindi kasiedi Jesu po.” **11** N go den la ke tanpoli luodi, ke n la tanpieno. Yua n den jagi o den yii dugka yeri momõndaano. O jiagi ti buudi yeri mi teginma, ki pua bu tabu. **12** O nuni den tie nani mupienu yeri, ke o yuli po ciibi ya badfeglimu n yabi. O den pia li yeli ke li diani o po, ke nilobakuli ki bani li niima nni, kase wani baba. **13** O laá ya liadfagdili ke bi ñua mi sôma nni, keo yeli tie U Tienu Maama. **14** Tanpoli sejenba den ñua o, ki jagi tanpieni, ki laá len yuayuaga tiapiendi yaadi n ḷjani cain. **15** O ñobu nni den ña ya jugsiega n mani kaani lie kuli, wan kubi yaaga ki pua ki jiindi i nibuoli, o ba diedi bikuli, ki ya gobdi ba yeri bi badba kudgbiamu. O ñjmaa ban ñmangí ya kaanu ki ñangi ku daamongu yeri, yu n tie U Tienu, u paaciamu daano pabiencianli nni. **16** O pia yeli, ke li diani o liadli yeri o panli po: “bi badba Badciamo yeri bi diediba ya Diedo.” **17** N den maleki ke o seé u yieni nni. O den kpaandi yeri unialciamu, ki maadi yeri ti ti tawalgbandi nni bonyugrdi ki tua, “Cua mani, taani mani U Tienu badciamu kani. **18** Cua mani ki di bi badba gbannandi, bi paatieba gbannandi, u paaciamu danba gbannandi, i taami yeri i tanjagla gbannandi, yeri bi niba kuli gbannandi, i yonbi yeri die- n-yudandi danba, talganba yeri yikodanba kuli.” **19** N den la ki yanbiadga yeri ki tinga po badcianba yeri bi sejenba. Bi den taani ki bua pua bu tabu yeri yua n jagi o taamo yeri o sejenba. **20** Bi den cuo ki yanbiadga yeri mi tofaama sawapuuba yaaba n den tiendi yaalidgu bona ki nintuali. Ki den taa li yaalidgu maalma i ki tulni yaaba n den tuo ki ga ki yanbiadga maalma, ki go gbaani ki pugi o nannanli. Bi den luní

bani bilie kuli ya mubuogu n pia cidbili nni, ke bi dá fo. (**Limnē Pyr g3041 g4442**) **21** Yaaba n sieni wani i, ya jugsiega n ña yua n jagi o taamo ñøbu nni yeni n den kpa bikuli. Ti bonyugrdi kuli den dini bi gbannandi.

20 N go den la maleki ke o ñani tanpoli ki jii. O den kubi ya fañuangu n ki pia banlu piemi, ki muubi i kudseseli. (**Abyssos g12**) **20** Den cuo o bonfuodcincilingu, waakpeli yua n tie mi tofaama yudaano bii suaani, ki luoni o hali bina tudli. **3** O den tudi ki luni o u fañuangu nni, ki luoni ki kpali. wan baa ye naani ki ji da bøndi ki tulni i nibuoli hali bina tudli. Lanya puoli po, bi ba luodi ki ñja o wan tieni u yogu waamu. (**Abyssos g12**) **4** N go den la ti badigbandi. Yaaba n den kaá tipo den tie ban den cabi yaaba ti yikodi ke ban ya jiagi ti buudi. N go den la ban den kpa yaaba kelima bi tieni kasiedi Jesu po yeni U Tienu maama po. Baa den tuo ki gbaani ki pugi ki yanbiadga bii ki nannanli, bi go den yie kaa ga o maalma bi yutuna bii bi nuu po. Bi den guani ki baa li miali, ki diedi yeni Kiristi hali bina tudli. **5** Ya kpienba n sieni den ki guani ki ba miali hali bina tudli yeni juodma. Lani n tie mi cincinyiedma. **6** Forjanma yeni mi gagdijanma ye yea n yua n baa lanya cincinyiedma! Mani ya pendi, mi kuuliema nan ki pia paalu bakuli b po. Bi baa tie U Tienu yeni Kiristi salga yidkaaba, ki diedi bonli kuli hali bina tudli. **7** Bina tudli yeni ya pendi, bi ba luodi ñani suaani o kpaardieli nni. **8** O go ba ña ki ya bøndi ki tulni i nibuoli ñanduna tinkunnaadi kuli, lani n tie Gog yeni Magog, ki yini ki taani ba ban pua bu tøbu. Bi baa yabi nani mi ñincianma tanbiini yeni. **9** Bi den doni mi tifanma po, ki sedi ki jia ki lindi bi dugkaaba jongu, u dogbuadu. Ama u mu den ñani tanpoli, ki jiidi ki dini ba. **10** Bi den luni mi tofaama yudaano yua n den bondi ki tulni ba yeni u mukpenu nni naani ke cidbili co, ban den luni ki yanbiadga yeni mi tofaama sawalpuuba naani yeni. Bi baa laadi falaciamo yienu yeni ñiagu kuli hali ya yognu n ki pia gbenma. (**aiõn g165, Limnē Pyr g3041 g4442**) **11** Lani n pendi, n go den la ti badigbanpien - ciandi yeni yua n kaá tipo. Ki tinga yeni tanpoli den sani ki fagdi yeni o ki naa ji bani ban caa naani. **12** N den la bi tinkpiba, bi paatieba yeni talganba kuli, ke bi séé ti badigbandi kani, ke a tila pøbdi ki bili. Bi den pobdi titøli mo, Li Miali Tili. Bi den jiagi bi tinkpiba buudi ke li yua yaali n diani a tila yeni nni, ki colni bi tuada (tuona) **13** Mi ñincianma den cedi ke ya tinkpiba n ye mi niinni ñani. Mi kuuma

yeni ki kpientinga mo cedi ke yaaba bi niinni mo ñani; bi den buu bi tinkpiba ke li colni yuakuli í tieni yaali o yema nni. (**Hadës g86**) **14** Bi den tudi ki luni mi kuuma yeni ki kpintinga u mukpenu nni. (**Hadës g86, Limnē Pyr g3041 g4442**) **15** Ban den diidi kaa la yaaba ya yela L Miali Tili nni kuli, bi den luni ba u mukpenu nni i. (**Limnē Pyr g3041 g4442**)

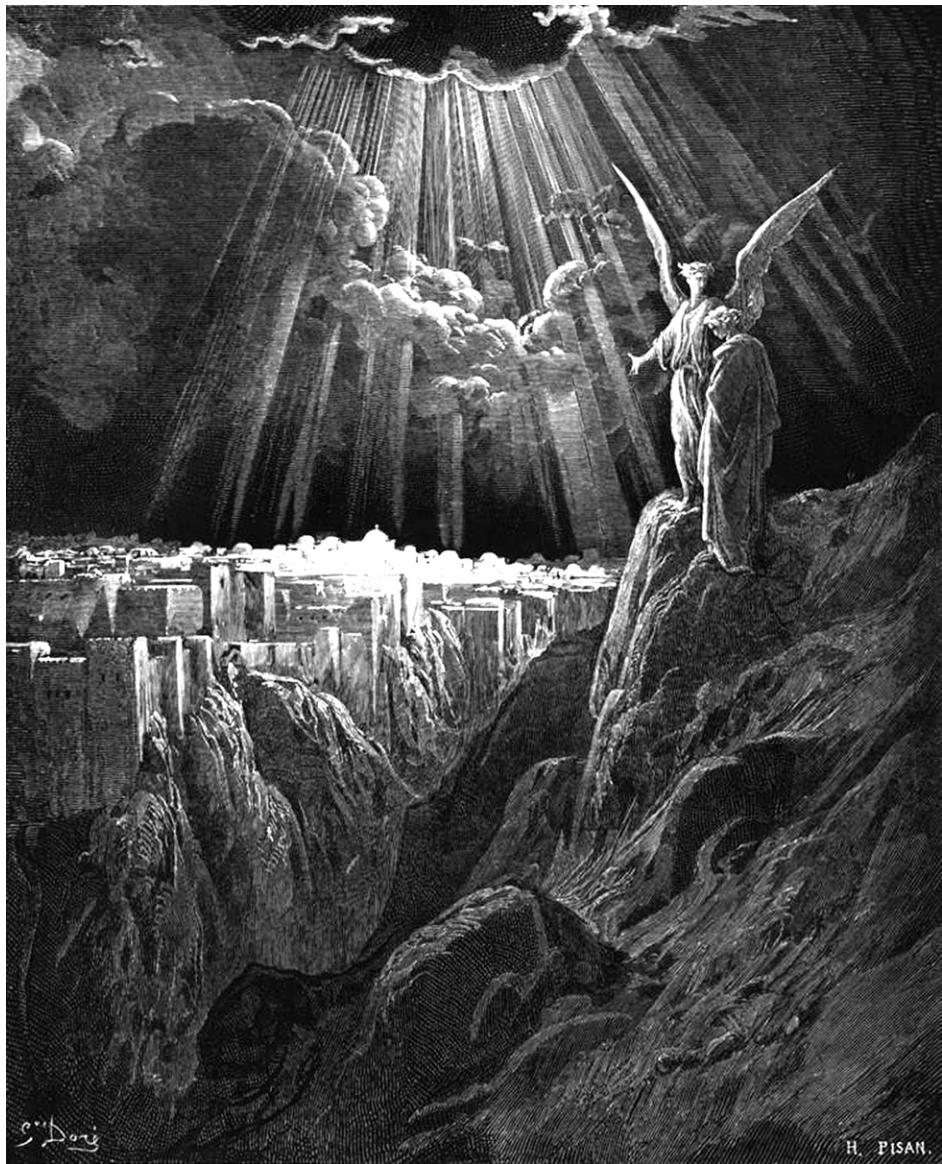
21 Lani í pendi, n go den la tanpolpaano yeni ki tinpanga, kelima tanpolikpelo yeni ki tinkpelga wani den sani ki bodi, ke ñincianma mo ji den ki ye. **2** N den la ya dogciamu n gagdi ki ñjani, Jerusalema paano, yuu n ñani tanpoli, U Tienu kani, ki jiidi, ke bi bobni u nani ya pocaano ki guu o calo yeni. **3** N den gbadu u nialciamu, ke u ñani ti badigbandi kani, ki tua, “Diidi! U Tienu yekaanu ye yeni bi nisaalba, O go baa ye bi siiga nni, yeni ba. Bi baa tie O buolu, ke U Tienu wani Obá baa ye yeni ba, ki tie bi Tienu. **4** O ba fiadi bi nunga nni ninsidi kuli, ke kuuma ji kan ya ye, ki buali pabønli, bubuuli, cacagma, fala, a bonkpela kuli po taa; a ji kan ya ye. **5** Yua n den kaá ti badigbandi po yeni den yedi, “Diidi! N tieni a bona kuli bonpaana.” O den yedi, “Diani ya maama ne kuli, kelima mi pia ti dudugdi, ki go tie mømøni.” **6** O den yedi nni, “Ya bona ne tieniki ti! Mini n tie Alfa yeni Omega, mi cilma yeni mi juodma. Nuñunu ya pia yua, n ba teni o li miali ñinbunli ñima wan ñu faala, ke maa pia pani. **7** Yua n koni mi jama ki paadi, lanya bona kuli ba tua o faali, N baa tie o Tienu, ke o mo tie N bijua. **8** Ama bi jawaandanba, yaaba n ki dugi n po, ti cancagindi danba, a nikpala, a concona, ti ñøgibiidi danba, yaaba n ñja i buli, yeni bi tofaadanba kuli, bi ya yekaanu baa tie u mukpenu, naani ke cidbili co. Lani n tie mi kuuliema.” (**Limnē Pyr g3041 g4442**) **9** Maleki lele yeni siiga, yua n den kubi tadkuana lele ke a gbie yeni fala janjanma yeni yendo den nagni n kani, ki yedi, “Cua na. N ba waani a o pocaano, ki pebiga pocaano.” **10** O den tugi nni ti dangdi nni ki duoni nni ya juacianli n kpedi po, ki waani nni Jerusalema ya dogciamu n gagdi ki ñjani, yuu n ñani tanpoli, U Tienu kani, ki jiidi. **11** Jerusalema den pia U Tienu yudandi, ki ñilgi, ki tuudi nani ya ligtanli n pia mayuli yeni, ki tie nani jasipa ligtanpienli yeni. **12** U den pia bilinguoncianli, ke li pia bulñøjala piiga a lie yeni malekinba piiga n bilie ke bi guu. Bi den diani a bulñøjala po Israyeli piiga n nibuoliedi yela. **13** Puoli den pia bulñøjala taa, yaanga, bulñøjala taa, yanbangu, bulñøjala taa,

nintuali mo bulñøjala taa. **14** U dogciamu bilinguonli den pia piiga n fiaga lie (tanpuuna), ke ki pebiga piiga n ñokkaaliedba yela taabi apo. **15** Yua n den maadi yeni nni den kubi bonbiigkaali ke li tie wula sabmuanu, ki bigindi u dogciamu, u bulñøjala yeni u bilinguonli. **16** U dogciamu nannanli den tie bonñmabidagdili; ke u fagmu yeni piamu ðoa. O den bigindi u dogciamu yeni yeni u sabmuanu bonbiigkaali. U fagmu, u piamu yeni u kpedma den ðoa i, lani n tie sitadi piiga n tuda lie bii cilodajena tudalie n kobilie n dajena piiile (km 2220) **17** O go den bigni u bilinguonli piamu ke u tie nuukpanduna kobga n piina a na bii miarinba piiluoba a luoba (m 66) bi nisaalba biginma ke (mi taa yeni maleki biginma). **18** Bi den maa li bilinguonli yeni jasipaligtana i, ki maa u dogciamu yeni wulajamo yaali n ñilgi ki tuudi nani maaduubga yeni. **19** Bi den ñymadi ya ligtanbuoli n pia mayuli boncianla i, ki maa li bilinguonli tanpuuna. Bi den cindi yeni Jasipa, ki tuani saafiri, mi taama den tie kaliseduani, mi naama emerodi, **20** mi muuma den tie sardoniksi, li tanpuuluobi den tie sarduani, li leleli den tie krisoliti, li niinli den tie berili, li tanpuuyiali den tie topaasi, piiga po yaali dentie krisopasi, piiga n tanpuuyenli den tie hiyasenti, ke li piiga n tanpuulielie ametisti. **21** Li piiga n bulnojaleda den tie piiga n badlaani lie i; bulñojabu kuli den tie badlaanyendu i. U dogciamu sanjala den maa yeni walajamo i, ke li ñilgi, ki tuudi nani ki maaduubga yeni. **22** Jaandiegubakuli den ki ye u dogciamu nni, kelima O Diedo, U Tieu, U Paaciamu daano yeni ki pebiga n den tie u jaandieg. **23** U dogciamu den ki buali yienu bii ñyamaalo yenjenma po, kelima U Tieu yudandi n den yendi u niinni, ke ki pebiga mo tie u fidsanga. **24** Lanya dogciamu yenjenma n baa yendi i nibuoli ke bi cuoni. Ki tinga po badtieba ba cua yeni bi kpiagdi u niinni. **25** U bulñøjala kan ya luo u yensinu, ñiagu mo kan ya ye lankani. **26** Bi ba cua yeni i nibuoli kpiagdi yeni bi seli u niinni, **27** Bonbiili yeni yaali n ki ñjani kuli kan kua lankani palbu. Ya nilo n tieni tuonbiadi bii cagindii tuonli kan kua lanya dogu nni, Ama kase yaaba ya yela diani Ki Pebiga Miali Tili nni baba.

22 Maleki go den waani nni li miali ñima kpenciamu, ke u pieni ki ñilgi, ki tuudi nani li tanciencienli yeni. mi den ñia U Tieu yeni ki pebiga badigbandi kani, ki puubi **2** Mi den puubi u dogciamu sanjacianli siiga. Kpenjaali po kuli, li miali tibu den seé, ki luoni

piiga n luoabuoli lie, ñyamaalo kuli, bu tibu yeni faadi tie tebgu i i nibuoli po. **3** Solindi ji kan ya ye. U Tieu yeni ki pebiga badigbandi baa ye u dogciamu nni, ke o tuonsõnba tuuni o po. **4** Bi ba la o nunga, o yeli ñ ya taabi bi yutuna. **5** Niagu ji kan ya ye; bi ji kan ye bua fidsanga bii yienu yenjenma, kelima O Diedo U Tieu baa yendi ba. Bi baa die boli kuli hali ya yognu n ki pia gbnema. (aiõn g165) **6** Maleki den yedi nni, “Ya maama ne maadugikaama yeni momoni. O Diedo, Forjanma yeni sawalpuuba Tieu soni o maleki ke wan waani yaali n ba yuandi ki tieni, ke li kan waagi.” **7** “Diidi! N ba cua ke li kan waagi! Mi yedjanma ye yeni yua n colni li tili ne sawalpuama maama.” **8** Mini Jan, mini n tie yua n gbadu, ki go la lanya bona. Min gbadu ki go la li bona, n den baa ki labni maleki taana po ki bua pugi ma o, wani yua n den waani nni lanya bona kuli. **9** O den yedi nni, “Fangi a yuli ki da tieni lani! N tie a tuonsõnlielo i, fini yeni a kpiiba yeni bi sawalpuuba yeni yaaba n colni li tili ne maama kuli ya tuosõnlielo. Gbaani ki pugi U Tieu!” **10** O den yedi nni, “Da wuoni li tili ne sawalpuama maama, kelima u yogu ji ki fagi. **11** Ya nilo n ki tiegi, wan tugni ki ya tie yaali n ki tiegi. Yua n jogni mo ñ ya ñjua ki tiendi o jogintuona. Yua n tiegi ñ suagi ki ya tie yaali n tiegi. Ya nilo n gagdi ki ñjani mo, wan suagi ki ya tundi ki tie nigadijamo.” **12** “Diidi! N kpendi ke li kan waagi. N pani paabu ye yeni nni, ke n ba pa yuakuli ke li ñjua wan sõni maama. **13** Mini n tie alfa yeni omega, o kpialo yeni o juodka, mi cilma yeni mi juodma. **14** Mi yedjanma ye yeni yaaba n yuudi bi liadfagda, kiba baa u sanu ki di li miali tibu jiedi, ki go togni a bulñøjala ki kua u dogciamu nni. **15** I sangbanli, a sola yeni ti ñogbiidi danba, yaaba n tiendi mi conconma, a nikpala, yaaba n ñjua kipugi i buli yeni ya niba n ñjua mi tofaama sanu kuli baa ye niinpo i. **16** Mini, Jesu, N sõni n maleki ke wan tieni kasiedi lanya bona po Kiristi nitaana kani. Mini n tie Dafiidi Jiinjali, yeni o puoljuuanu, u sijaafaanu ñyamaabiga.” **17** Forjanma yeni o pocano yedi, “Cua na!” Ya nilo n gbadu kuli, wan yedi, “Cua na!” U ñuñunu ñ pia yuakuli, wan cua na, yua n bua ma kuli, wan cua ki baa li miali ñima faala ke pani bakuli ki ye. **18** N tieni kasiedi ki waani yua n gbadu li tili ne sawalpuama maama kuli: Ya nilo n pugni bonli li maama po, U Tieu ba pugni o falabiado janjanma yaama n diani li tili ne nni. **19** Ya nilo n wadi bonli li tili ne sawalpuama maama po, U Tieu mo ba wadi o biinu ban diani li miali tibu yeni u

dogcian-gagdiŋamu yuu ya po li tili ne nni. **20** Ya nilo
n tieni kasiedi ya bona ne kuli po, wani n yedi, “Nn, i
mɔni! N kpendi ke li kan waagi.” Ami! Cua na, O Diedo
Jesu! **21** O Diedo Jesu ŋanbli n̄ ya ye yeni yukuli. Ami.

N den la ya dogciamu n gagdi ki ñani, Jerusalema paano, yuu n ñani tanpoli, U Tienu kani, ki jiidi, ke bi bobni u nani ya poacaano ki guu o calo yeni. N den gbadu u nialciamu, ke u ñani ti badigbandi kani, ki tua, "Diidl! U Tienu yekaanu ye yeni bi nisaalba, O go baa ye bi siiga nni, yeni ba. Bi baa tie O buolu, ke U Tienu wani Obá baa ye yeni ba, ki tie bi Tienu."

Mi Dogdima 21:2-3

Reader's Guide

Gourmanchéma at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, “*As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him.*” Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, “*And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned.*” So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, “*Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth.*” 2 Timothy 2:15. “*God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,*” 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Gourmanchéma at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos g12

Greek: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aïdios g126

Greek: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn g165

Greek: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios g166

Greek: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

eleēsē g1653

Greek: verb, aorist tense, active voice, subjunctive mood, 3rd person singular

Usage: 1 time in this conjugation, Romans 11:32

Meaning:

To have pity on, to show mercy. Typically, the subjunctive mood indicates possibility, not certainty. However, a subjunctive in a purpose clause is a resulting action as certain as the causal action. The subjunctive in a purpose clause functions as an indicative, not an optative. Thus, the grand conclusion of grace theology in Romans 11:32 must be clarified. God's mercy on all is not a possibility, but a certainty. See ntgreek.org.

Geenna g1067

Greek: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hadēs g86

Greek: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Meaning:

Synonomous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr g3041 g4442

Greek: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol h7585

Hebrew: proper noun, place

Usage: 66 times in 17 books, 50 chapters, and 64 verses

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō g5020

Greek: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Meaning:

Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Gourmantche---Gourmantche-Bible/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Luka 8:31
Roma Yaaba 10:7
Mi Dögdimma 9:1
Mi Dögdimma 9:2
Mi Dögdimma 9:11
Mi Dögdimma 11:7
Mi Dögdimma 17:8
Mi Dögdimma 20:1
Mi Dögdimma 20:3

Jesu Tondiba Tuona 3:21
Jesu Tondiba Tuona 15:18
Roma Yaaba 1:25
Roma Yaaba 9:5
Roma Yaaba 11:36
Roma Yaaba 12:2
Roma Yaaba 16:27
1 Korantien 1:20
1 Korantien 2:6
1 Korantien 2:7
1 Korantien 2:8
1 Korantien 3:18
1 Korantien 8:13
1 Korantien 10:11
2 Korentien 4:4
2 Korentien 9:9
2 Korentien 11:31
Galati 1:4
Galati 1:5
Efesia 1:21
Efesia 2:2
Efesia 2:7
Efesia 3:9
Efesia 3:11
Efesia 3:21
Efesia 6:12
Filipi 4:20
Kolosi 1:26
1 Timote 1:17
1 Timote 6:17
2 Timote 4:10
2 Timote 4:18
Tidi 2:12
Eblenba 1:2
Eblenba 1:8
Eblenba 5:6
Eblenba 6:5
Eblenba 6:20
Eblenba 7:17
Eblenba 7:21
Eblenba 7:24
Eblenba 7:28
Eblenba 9:26
Eblenba 11:3
Eblenba 13:8
Eblenba 13:21
1 Pieri 1:23

1 Pieri 1:25
1 Pieri 4:11
1 Pieri 5:11
2 Pieri 3:18
1 Jan 2:17
2 Jan 1:2
Jude 1:13
Jude 1:25
Mi Dögdimma 1:6
Mi Dögdimma 1:18
Mi Dögdimma 4:9
Mi Dögdimma 4:10
Mi Dögdimma 5:13
Mi Dögdimma 7:12
Mi Dögdimma 10:6
Mi Dögdimma 11:15
Mi Dögdimma 14:11
Mi Dögdimma 15:7
Mi Dögdimma 19:3
Mi Dögdimma 20:10
Mi Dögdimma 22:5

aïdios

Roma Yaaba 1:20
Jude 1:6

aiōn

Matiewo 12:32
Matiewo 13:22
Matiewo 13:39
Matiewo 13:40
Matiewo 13:49
Matiewo 21:19
Matiewo 24:3
Matiewo 28:20
Marka 3:29
Marka 4:19
Marka 10:30
Marka 11:14

Luka 1:33
Luka 1:55
Luka 1:70
Luka 16:8
Luka 18:30
Luka 20:34
Luka 20:35
Jan 4:14
Jan 6:51
Jan 6:58
Jan 8:35
Jan 8:51
Jan 8:52
Jan 9:32
Jan 10:28
Jan 11:26
Jan 12:34
Jan 13:8
Jan 14:16

aiōnios

Matiewo 18:8
Matiewo 19:16
Matiewo 19:29
Matiewo 25:41
Matiewo 25:46
Marka 3:29
Marka 10:17
Marka 10:30
Luka 10:25
Luka 16:9
Luka 18:18
Luka 18:30
Jan 3:15
Jan 3:16
Jan 3:36
Jan 4:14
Jan 4:36
Jan 5:24
Jan 5:39
Jan 6:27
Jan 6:40
Jan 6:47
Jan 6:54
Jan 6:68

Jan 10:28
Jan 12:25
Jan 12:50
Jan 17:2
Jan 17:3
Jesu Tondiba Tuona 13:46
Jesu Tondiba Tuona 13:48
Roma Yaaba 2:7
Roma Yaaba 5:21
Roma Yaaba 6:22
Roma Yaaba 6:23
Roma Yaaba 16:25
Roma Yaaba 16:26
2 Korentien 4:17
2 Korentien 4:18
2 Korentien 5:1
Galati 6:8
2 Tesalonika 1:9
2 Tesalonika 2:16
1 Timote 1:16
1 Timote 6:12
1 Timote 6:16
2 Timote 1:9
2 Timote 2:10
Tidi 1:2
Tidi 3:7
Filimo 1:15
Eblenba 5:9
Eblenba 6:2
Eblenba 9:12
Eblenba 9:14
Eblenba 9:15
Eblenba 13:20
1 Pieri 5:10
2 Pieri 1:11
1 Jan 1:2
1 Jan 2:25
1 Jan 3:15
1 Jan 5:11
1 Jan 5:13
1 Jan 5:20
Jude 1:7
Jude 1:21
Mi Dogdima 14:6

eleēsē

Roma Yaaba 11:32

Geenna

Matiewo 5:22
Matiewo 5:29
Matiewo 5:30
Matiewo 10:28
Matiewo 18:9
Matiewo 23:15
Matiewo 23:33
Marka 9:43

Marka 9:45
Marka 9:47
Luka 12:5
Jaki 3:6
Hadēs
Matiewo 11:23
Matiewo 16:18
Luka 10:15
Luka 16:23
Jesu Tondiba Tuona 2:27
Jesu Tondiba Tuona 2:31
1 Korantien 15:55
Mi Dogdima 1:18
Mi Dogdima 6:8
Mi Dogdima 20:13
Mi Dogdima 20:14

Limnē Pyr

Mi Dogdima 19:20
Mi Dogdima 20:10
Mi Dogdima 20:14
Mi Dogdima 20:15
Mi Dogdima 21:8

Sheol

Genesis 37:35
Genesis 42:38
Genesis 44:29
Genesis 44:31
Numbers 16:30
Numbers 16:33
Deuteronomy 32:22
1 Samuel 2:6
2 Samuel 22:6
1 Kings 2:6
1 Kings 2:9
Job 7:9
Job 11:8
Job 14:13
Job 17:13
Job 17:16
Job 21:13
Job 24:19
Job 26:6

Psalms 6:5
Psalms 9:17
Psalms 16:10
Psalms 18:5
Psalms 30:3
Psalms 31:17
Psalms 49:14
Psalms 49:15
Psalms 55:15
Psalms 86:13
Psalms 88:3
Psalms 89:48

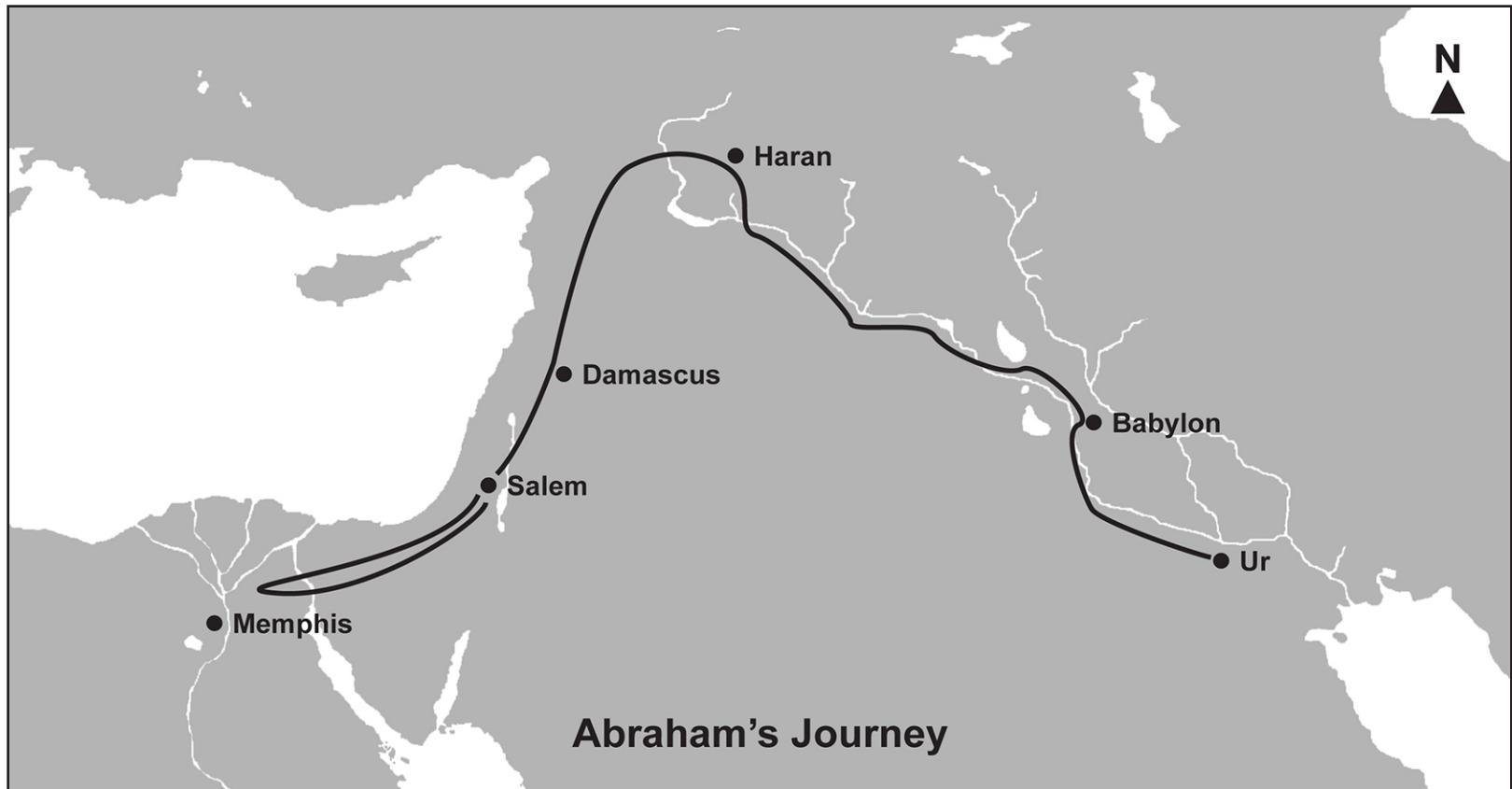
Psalms 116:3
Psalms 139:8
Psalms 141:7
Proverbs 1:12
Proverbs 5:5
Proverbs 7:27
Proverbs 9:18
Proverbs 15:11
Proverbs 15:24
Proverbs 23:14
Proverbs 27:20
Proverbs 30:16
Ecclesiastes 9:10
Song of Solomon 8:6
Isaiah 5:14
Isaiah 7:11
Isaiah 14:9
Isaiah 14:11
Isaiah 14:15
Isaiah 28:15
Isaiah 28:18
Isaiah 38:10
Isaiah 38:18
Isaiah 57:9
Ezekiel 31:15
Ezekiel 31:16
Ezekiel 31:17
Ezekiel 32:21
Ezekiel 32:27
Hosea 13:14
Amos 9:2
Jonah 2:2
Habakkuk 2:5

Tartaroō

2 Pieri 2:4

Questioned

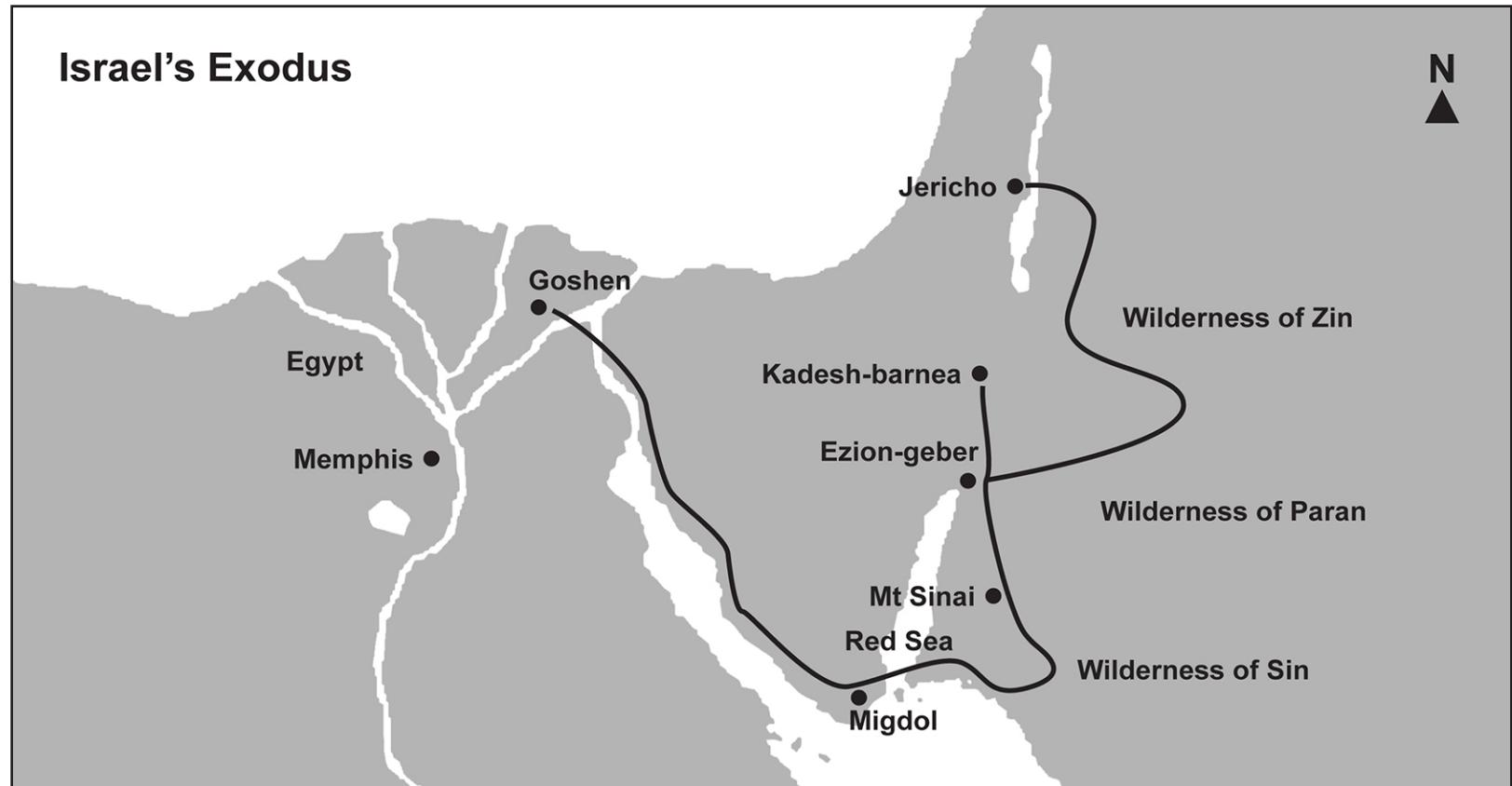
2 Pieri 2:17

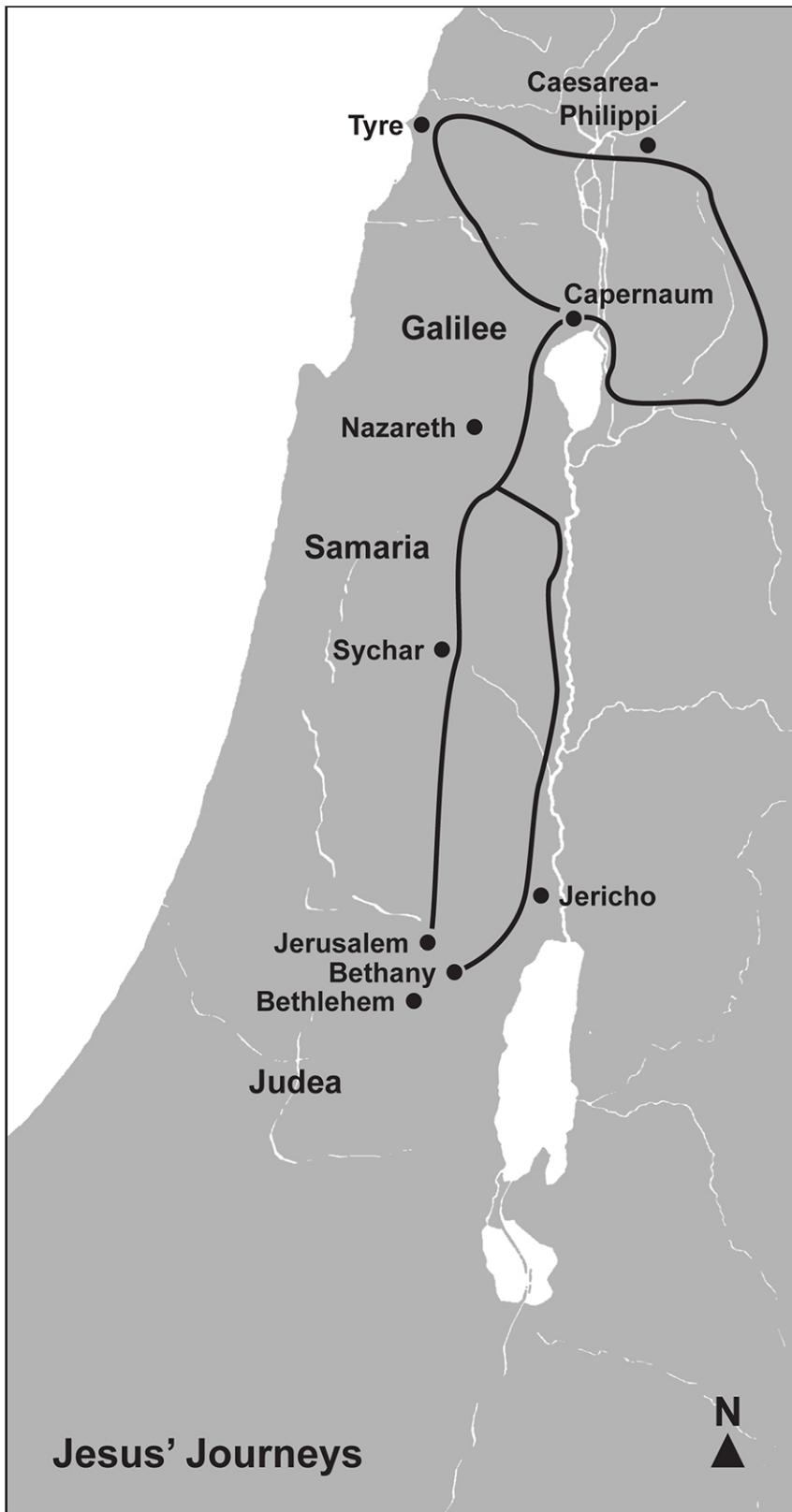
Li dandanli po i ke Abraham bo fidi ki gadi naani keo bo gaa o faali. O bo caa ke a bani wan caa naani. - Eblenba 11:8

Israel's Exodus

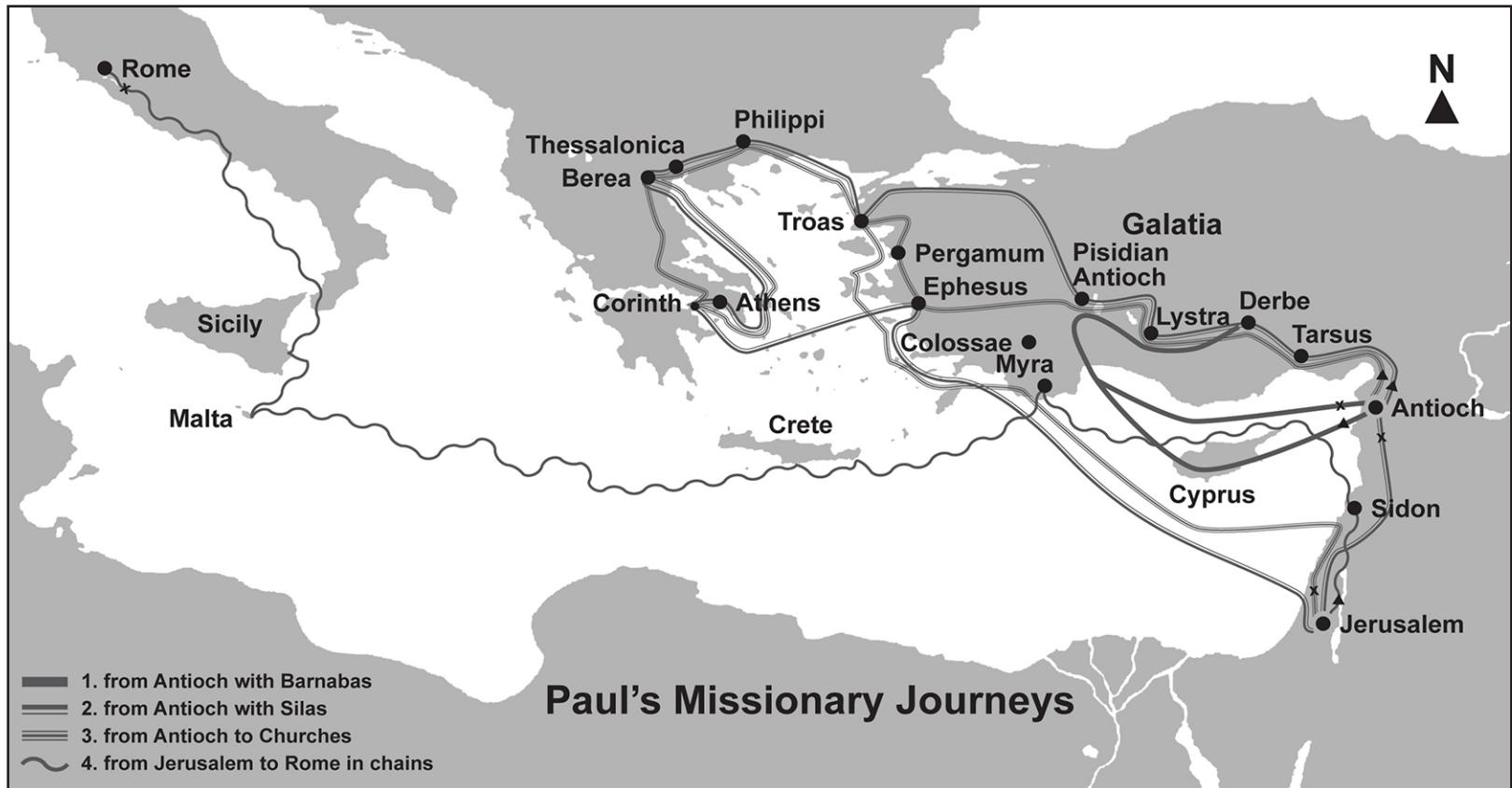
N
▲

"When Pharaoh had let the people go, God didn't lead them by the way of the land of the Philistines, although that was near; for God said, 'Lest perhaps the people change their minds when they see war, and they return to Egypt'" Exodus 13:17

Kelima o nisaalo bija ki cua ki buaa ban yaa sori o po ka, ana ki wani mono nyaa suani tianba po, ki go puni o mitali ki kpe ki da ki faabi bi niba bonciala. - Marka 10:45

Mini Poli, Jesu Kiristu tuonsönlo, ke bi yini nni ke min tua ya tondo ke o gagdi ki baa wangi U Tienu laabaaljamo, - Roma Yaaba 1:1

Creation 4004 B.C.

Adam and Eve created	4004
Tubal-cain forges metal	3300
Enoch walks with God	3017
Methuselah dies at age 969	2349
God floods the Earth	2349
Tower of Babel thwarted	2247
Abraham sojourns to Canaan	1922
Jacob moves to Egypt	1706
Moses leads Exodus from Egypt	1491
Gideon judges Israel	1245
Ruth embraces the God of Israel	1168
David installed as King	1055
King Solomon builds the Temple	1018
Elijah defeats Baal's prophets	896
Jonah preaches to Nineveh	800
Assyrians conquer Israelites	721
King Josiah reforms Judah	630
Babylonians capture Judah	605
Persians conquer Babylonians	539
Cyrus frees Jews, rebuilds Temple	537
Nehemiah rebuilds the wall	454
Malachi prophesies the Messiah	416
Greeks conquer Persians	331
Seleucids conquer Greeks	312
Hebrew Bible translated to Greek	250
Maccabees defeat Seleucids	165
Romans subject Judea	63
Herod the Great rules Judea	37

(The Annals of the World, James Usher)

Jesus Christ born 4 B.C.

New Heavens and Earth

1956	Christ returns for his people
1830	Jim Elliot martyred in Ecuador
1731	John Williams reaches Polynesia
1614	Zinzendorf leads Moravian mission
1572	Japanese kill 40,000 Christians
1517	Jesuits reach Mexico
1455	Martin Luther leads Reformation
1323	Gutenberg prints first Bible
1276	Franciscans reach Sumatra
1100	Ramon Llull trains missionaries
1054	Crusades tarnish the church
997	The Great Schism
864	Adalbert martyred in Prussia
716	Bulgarian Prince Boris converts
635	Boniface reaches Germany
569	Alopen reaches China
432	Longinus reaches Alodia / Sudan
397	Saint Patrick reaches Ireland
341	Carthage ratifies Bible Canon
325	Ulfilas reaches Goth / Romania
250	Niceae proclaims God is Trinity
197	Denis reaches Paris, France
70	Tertullian writes Christian literature
61	Paul imprisoned in Rome, Italy
52	Thomas reaches Malabar, India
39	Peter reaches Gentile Cornelius
33	Holy Spirit empowers the Church

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

What are we? ►			Genesis 1:26 - 2:3 Mankind is created in God's image, male and female He created us					
How are we sinful? ►			Romans 5:12-19 Sin entered the world through Adam and then death through sin					
When are we? ▼								
Where are we?			Innocence		Fallen			Glory
			Eternity Past	Creation 4004 B.C.	Fall to sin No Law	Moses' Law 1500 B.C.	Christ 33 A.D.	Church Age Kingdom Age
								New Heavens and Earth
Who are we? ►	God	Father	John 10:30 God's perfect fellowship	Genesis 1:31 God's perfect fellowship with Adam in The Garden of Eden	1 Timothy 6:16 Living in unapproachable light			Acts 3:21 Philippians 2:11 Revelation 20:3 God's perfectly restored fellowship with all Mankind praising Christ as Lord in the Holy City
		Son			John 8:58 Pre-incarnate	John 1:14 Incarnate	Luke 23:43 Paradise	
		Holy Spirit			Psalm 139:7 Everywhere	John 14:17 Living in believers		
	Mankind	Living	Ephesians 2:1-5 Serving the Savior or Satan on Earth Luke 16:22 Blessed in Paradise Luke 16:23, Revelation 20:5,13 Punished in Hades until the final judgment Hebrews 1:14 Serving mankind at God's command	Genesis 1:1 No Creation No people	Ephesians 2:1-5 Serving the Savior or Satan on Earth			Matthew 25:41 Revelation 20:10 Lake of Fire prepared for the Devil and his Angels
		Deceased believing			Luke 16:22 Blessed in Paradise			
		Deceased unbelieving			Luke 16:23, Revelation 20:5,13 Punished in Hades until the final judgment			
	Angels	Holy			Hebrews 1:14 Serving mankind at God's command			
		Imprisoned	2 Peter 2:4, Jude 6 Imprisoned in Tartarus Genesis 1:31 No Fall No unholy Angels	Genesis 1:31 No Fall No unholy Angels	2 Peter 2:4, Jude 6 Imprisoned in Tartarus	Revelation 20:13 Thalaasa Revelation 19:20 Lake of Fire Revelation 20:2 Abyss		
		Fugitive			1 Peter 5:8, Revelation 12:10 Rebelling against Christ Accusing mankind			
		First Beast						
		False Prophet						
		Satan						
Why are we? ►			Romans 11:25-36, Ephesian 2:7 For God has bound all over to disobedience in order to show mercy to all					

Destiny

Gourmanchéma at AionianBible.org/Destiny

The Aionian Bible shows the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament Sheol and New Testament *Hadēs*, 2) Geenna, 3) Tartaroō, 4) Abyssos, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The key observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to divide believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Deceased believers are rewarded in Paradise, Luke 23:43, while unbelievers are punished in Hades as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, "*the gates of Hades will not prevail*," Matthew 16:18. Paul asks, "*Hades where is your victory?*" 1 Corinthians 15:55. John wrote, "*Hades gives up*," Revelation 20:13.

Jesus comforts us saying, "*Do not be afraid*," because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our *Good News* sounds like a warning to "*be afraid*" because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And to guarantee hope, once emptied, Hades is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, "*out of the frying pan, into the fire?*" Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, "*Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for... the devil and his angels,'*" Matthew 25:41. Bad news for the Devil. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. Jesus said, "*You did not choose me, but I chose you,*" John 15:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels. And as God promised, all mankind will worship Christ together forever, Philippians 2:9-11.

World Nations

Gedi mani i nibuoli kuli nni ki ban batise ba, B  a yeni Bijua yeni U Tienu Foyanma yeli po, ban tua n y  dkaaba. - Matiewo 28:19